נתיבי הלכה

מסכת נידה

ובסופו נספח

ב ד י נ י
הרחקות

בעזרת ה׳ יתברך

נתיבי הלכה

על

מסכת נדה

סיכום סוגיות התלמוד בלשונן, מחולק לנושאים ע״פ סדר המסכת,
עם פירוש רש״י וסיכום שיטות כל הראשונים בסוגיא,
ועם פסיקת השולחן ערוך, הרמ״א, הגר״א,
ושאר גדולי הפוסקים

מאת: **יואב מאורי**

יד בנימין, ת.ד. 61
טל׳ להערות: 052-5953627
אשמח לקבל הערות ותיקונים
דוא״ל: yoavmaori100@gmail.com

נדפס בישראל תשע״ז

©
כל הזכויות שמורות

המכללה האקדמית הדתית לחינוך
שאנן
הוצאה לאור

מסת״ב ISBN 978-965-7482-36-0
שאנן המכללה האקדמית הדתית לחינוך
רח׳ הים התיכון 7, קרית שמואל - חיפה 26109
laor@shaanan.ac.il

אשר זעליג ויים

כגן 8

פעיה"ק ירושלם ת"ו

בס"ד

תאריך כ"ח תשרי ע"ג

הן ראיתי את הספר היקר "נתיבי הלכה" על בחה נסבתות בקש. ספר זה חובר מי
הרב יוסף מאורי אליאלי שהגר ת"ח גדול ממל בתשה בסדרא ידוה. הספר נסבת את קיאות
הראשונים בכל סוגיה שוגיה עב לאקורות הנוסקים עם בגש מימב על קיאת הלכה.

נהניתי מוזב בעיינו בספר זה המרוך באוד אמר ובשמר ובלשה ברורה ונשמה.
בשמתי שתוחלת רבה יש בספר זה לכל הגדולה ומעיין בסוגיות המצוינות בו.

כשרתי לעשך המחבר אליאלי שיוכה למגבול תשה ולהאוצירה בשמחה ובנחת.

הנני בזה מצטרף לכל דברי הרה"ג שליטא הנ"ל
ומברך בכל חותמי ברכות והצלחות ברו"ג.
שריה דבליצקי.

מוצאי שבת ירושלים
ויראו תשע"ג

רח' ירושלים 50, בני ברק
☎ 03-6162649

בסך כב טבת תשע"ג

אם מצטרף לדברים האמורים, ומברך את הרב המחבר שליטא שיוכה להיות ממשכי הרבים,
ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ויהיו ספרו הקר לתשלה הרבים
ובהוצאה

שריאל רוזנברג

שריאל רוזנברג
רב שכונת
רמת דוד בני ברק

תוכן עניינים

שמאי 29

דין האשה בזמן שקדם לראיה..... 30
אשה שראתה דם ממתי נחשבת טמאה 30
מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה..... 32
כמה הוא מעת לעת..... 32
חזקה היכא דאיכא תרתי לריעותא..... 32
כל אשה שיש לה וסת, דיה שעתה 32
אתניסה ולא בדקה, האם מטמאה ג' עונות במעת לעת..... 32
קופה ששימשה טהרות ונמצא בה שרץ..... 33
קופה שנמצא בה שרץ האם טמאה בודאי או מספק 34
כי מודו שמאי והלל, בקופה שאינה מכוסה וכו'..... 34
באיזו קופה מדובר 35
המערה מכלי לכלי, ונמצא שרץ בתחתון..... 35
האם מחזיקים טומאה ממקום למקום 35
נגע באחד בלילה ובבוקר נמצא מת 36
כל הטומאות כשעת מציאתן 36
ובמקום מציאתן 37
כתמים האם מטמאים למפרע..... 37
ואימתי הגיע זמנה לראות? משהגיעו ימי הנעורים..... 38
מעת לעת שבנדה עושה משכב ומושב 38
טומאת מעת לעת ברה"ר..... 40
ספק טומאה הבאה בידי אדם..... 40
ספק טומאה דרבנן ברשות היחיד..... 40
ספק טומאה ברשות הרבים 40
ספק טומאה ברשות היחיד..... 40
מעת לעת שבנדה מה מטמא 41
טומאת מעת לעת שבנדה לחולין 41
טומאת כתמים למפרע לחולין 41
חולין שנעשו על טהרת קודש ותרומה, וחולין הטבולין לחלה..... 41
חולין הטבולים לחלה 42
עיסה שנולד לה ספק טומאה קודם שתתגלגל 42
נולד לה ספק טומאה עד שלא גלגלה..... 43
באיזה טומאה מיירי ברישא 43
נולד לה ספק טומאה משגלגלה, תעשה בטהרה 43
עיסה שלא נולד בה ספק..... 43
טבול יום, לא גזרו עליו משום חולין הטבולין לחלה..... 44

נשים מסולקות דמים..... 44
דין ארבע נשים - בתולה מעוברת מניקה וזקנה..... 44
ארבע נשים דיין שעתן 45
ממתי מעוברת ומניקה נחשבות למסולקות דמים..... 45
מעוברת 45
מעוברת שהיה לה וסת קבוע..... 46
הגיע עת וסתה בימי עיבורה 46
פרישה סמוך לוסת במסולקות דמים..... 46

מניקה 48
נתנה בנה למניקה, גמלתו או מת 48
זקנה 49
איזו היא זקנה 49
האם באותה ראיה בה הוחזקה, היא טמאה למפרע 50
זקנה שעברו עליה ג' עונות וכו', (בפעם שלישית) 50
אשה שעברו עליה שלוש עונות האם דיה שעתה 51
יחיד ורבים שנחלקו ולא נפסקה הלכה בתלמוד 52
תינוקת 52
תינוקת שלא הגיע זמנה לראות 53
לאחר כמה ראיות קובעת תינוקת וסת 54
עברו עליה שלוש עונות וראתה 54
ועוד עברו עליה שלוש עונות וראתה (וכך ג' פעמים) 54
הגיע זמנה לראות 55
רוק מדרס וכתם של תינוקת 56
כתם שבין ראיה שניה לשלישית של תינוקת 56
כתם תינוקת לאחר שלוש ראיות 56
כתם של תינוקת, שראתה ג' פעמים ושוב פסקה 57
הגיע זמנה לראות, יש לה כתם 57
תנוקת שלא הגיע זמנה לראות ושופעת 58
שופעת ומדלפת 58
דין נשים מסולקות דמים שראו ראיה שניה 59
מעוברת ומניקה שראו שנית בימי עיבורן ומניקותן 59
קביעת וסת בימי עיבור והנקה 60
עברו ימי הנקה ועיבור, האם חוששות לוסתן הראשון 60
וסת מחמת אונס ווסת המורכב 62
קביעת וסת לקפיצות בלבד 62
וסת המורכב מימים וקפיצות 63
ראתה בקפיצה ואח"כ בלא קפיצה 63
דיני בדיקת אשה לטהרות ולבעלה 65
בדיקת שחרית ובין השמשות ובשעה שעוברת לשמש ביתה 65
מאן דמתני הא, לא מתני הא 66
בדיקת אשה שאין לה וסת קבוע 67
בדיקת אשה שיש לה וסת קבוע 67
וסת חצי קבוע 68
מהות הבדיקות 68
בדיקת חורים וסדקים עד היכן 68
נאמנות אשה על עצמה והדין כשחוזרת מדיבורה 70
נאמנות אשה להתיר עצמה לבעלה 71
נתנה אמתלא לדבריה 71
הוחזקה נדה האם מועילה אמתלא 71

כל היד 73

בדיקות נשים ואנשים 74
איסור קישוי האיבר והוצאת זרע לבטלה 74
האם נשים אסורות בהשחתת זרע 75
איסור השחתת זרע מהתורה או מדרבנן 76

לא יאחוז באמה וישתין 76
חיכוך האיבר לנשוי 76
איסור להקשות עצמו לדעת 76
המקשה עצמו לדעת, יהא בנידוי 76

בדיקת עדים 78

זמני הבדיקה, ונשים שאינן בנות דעת איך נוהגות בבדיקה 78
חימום שעלול להביא קרי 79
עושין לו כיס של מתכת 80
מכנסיים אסורים 80
רכיבה על בהמה 80
רוכבי גמלים אסורים לאכול בתרומה 81
פרקדן 81
בדיקת האשה בעד בדוק ובשאינו בדוק 82
עד הבדוק, ועד שאינו בדוק 83
עד שחזקתו מלוכלך 83
בדקה בעד הבדוק 83
בדקה בעד הבדוק, וטחתו בירכה, טמאה משום 84
בדקה בעד שאינו בדוק, והניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דם 84
כתמים בחלוק 84
נמצא דם לאחר הבעילה לעניין חיוב קרבן 86
בדקה בעד הבדוק, ונמצאה מאכולת רצופה 87
הוי וסת שאמרו לקינוח, אבל לא לבדיקה 87
נמצא דם על עד שלה לאחר זמן 87
איזהו אחר זמן 89
היה משמש עם טהורה ונטמאה, מתי חייב קרבן 89
מצאה דם לאחר זמן, שמטמאה מעת לעת מדרבנן, מה דין בועלה 89

מתי אשה בחזקת טהרה לבעלה 90

בא מן הדרך ומצא אשתו בתוך ימי עונתה 90
עונה בינונית 91
אשה שיש לה וסת האם צריכה לחוש לעונה בינונית 91
אשה שיש לה וסת, בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה 91
יש לה וסת לימים ולקפיצות 92
וסתות דאורייתא או דרבנן 93
הטעם שוסתות דרבנן 94
אשה שיש לה וסת, והגיעה שעת וסתה ולא בדקה 94
הגיע שעת וסתה ולא בדקה, ולבסוף בדקה ומצאה טמאה 95
אשה שאין לה וסת קבוע, ועברה עונת וסתה (חודש או הפלגה) 95
בדיקת אשה בעת תשמיש והדין כשאבד העד 96
דיה בשני עדים כל הלילה 97
כי תניא ההיא, לטהרות 97
מתי בודקים את העדים 97
בדקה בעד ואבד, אסורה לשמש עד שתבדוק 97
צבע עד הבדיקה 98
ענייני צניעות ועניינים סגוליים 98
משתין מים ערום לפני מטתו 100
המשמש מיטתו בפני כל חי 100
אסור לאדם שישמש מיטתו ביום, ואם היה בית אפל, 100
אגב דאיכא אונס שינה מגניא באפיה 100

שום בצל וביצה קלופים שעבר עליהם הלילה 100
מקור הדם הטמא ודין ספקו 102
דם שנמצא בחדר בעליה בפרוזדור וביניהם 102
הגדרת צבע דם נידה 103
חמישה דמים טמאים באשה 103
כמימי תלתן, כמימי בשר צלי, דם ירוק 103
מהו דם ירוק 104
דמים טמאים בזמן הזה 104
האם תולה אשה כתמה בכמימי תלתן ובשר צלי 104
תליית כתם בדמים בזמן הזה 104
טומאת דם שחור, מהתורה או מדרבנן 105
אדום ושחור 106
גוונים עמוקים או דהויים מאלו דמים הטמאים 107
וכולן, עמוק מכן, ודיהה מכן 107
כקרן כרכום 107
אופן השוואת דם לקרן כרכום 108
כמימי אדמה 108
אופן השוואת דם למי אדמה 109
כמזוג 109
אופן השוואת דם ליין מזוג 109
נאמנות אשה על מראות דם 110
בעל האם יכול לראות כתמי אשתו 110
נאמנת לומר כזה ראיתי ואבדתיו 111
כזה טיהר איש פלוני חכם 111
חכם שטימא, ואסר, אין חברו רשאי לטהר, ולהתיר 111
רב יצחק בר יהודה, אגמריה סמך 112
האם האיסור רק על החכם או גם על השואל 112
חכם שהתיר האם רשאי חכם שני לאסור 112
אופן וזמן בדיקת העד 114
ראיית דם בלילה 115
הדרך בה חכם רואה דמים 115

המפלת חתיכה 116

הפלת דבר שאין בו חשש לידה 117
המפלת חתיכה וכמין קליפה ודגים 117
האם אפשר לפתיחת קבר בלא דם 118
המפלת כמין קליפה כמין שערה 118
המפלת חתיכה, אם יש בה עצם, טמאה לידה, ובחתיכה לבנה 118
הרואה דם בשפופרת או בחתיכה 119
בשפופרת כולי עלמא לא פליגי דטהורה, כי פליגי בחתיכה 120
אשה שנעקר מקור שלה 120
ראיית דם בשפופרת 121
הרואָה קרי בקיסם 121
המוציא קרי בקיסם ולא נגע בפי האמה 122
שיעור שכבת זרע לטמא 122
שכבת זרע סותרת יום אחד משבעה נקיים 123
דין חתיכת דם יבש 123

כי לא נימוחו בריה בפני עצמה היא 124
קליפות שלא נימוחו, אבל יש עליהם לחלוח דם 124
מיעוך על ידי הדחק איכא בינייהו 124
כמה שרייתן? בפושרין מעת לעת. הכא מאי 124
שיעור מים פושרים 125
המפלת דבר שיש בו צד לידה 126
המפלת מין בהמה חיה ועוף נחש ולילית 126
המפלת כמין נחש 127
וחכמים אומרים כל שאין בו מצורת אדם אינו ולד 127
המפלת כמין צורות בזמן הזה 127
ולדות שנולדו חסרים ודין המפלת יד או רגל חתוכה 127
נברא בעין אחת ובירך אחד 129
ושטו נקוב, אמו טמאה 129
המפלת גוף אטום 129
המפלת מי שפניו מוסמסים או פניו טוחות 129
הפילה יד חתוכה ורגל חתוכה 130
הדין בהפילה יד שאינה חתוכה 130
המפלת בריה שיש לה שני גבים ושתי שדראות 131
חומרא דאתי לידי קולא הוא 132
בריה שיש לה שני גבין ושתי שדראות 132
המפלת בזמן הזה 132
בהמה גסה האם יולדת לשבעה 132
המפלת שפיר שאינו מרוקם 132
המפלת שפיר מלא מים, מלא גנונים, אינה חוששת לולד 133
המפלת שפיר שאינו מרוקם 133
המפלת שפיר מרוקם 134
המפלת סנדל 136
המפלת שליא האם חוששים לולד אחר 137
אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא 138
טומאת בית שיש בו שליא 139
מת שנתבלבלה צורתו 140
מת שנשרף 141
כגון דאיחרכי איחרוכי 141
שיעור אפר שרופין 141
עובר שהוציא את ידו והחזירה 141
הוציא עובר איבר אחר 142
המפלת טומטום ואנדרוגינוס 142
טומטום ואנדרוגינוס שראו לובן ואודם 142
ולד שיצא מחותך או מסורס 143
האם הראש כרוב איברים 143
המפלת דבר שיש בו ספק לידה 144
המפלת ואין ידוע מהו 144
הוחזקה מעוברת וילדה, בחזקת שהפילה ולד 145
המפלת דבר שאינו ולד משום שלא נגמרה צורתו 145
המפלת ליום מ', מ"א, פ', פ"א 145
המפלת ליום ארבעים, אינה חוששת לולד 146

בנות כותים **147**

דין בנות כותים צדוקים וגויה 148
סתם בנות צדוקים 148
משכב תחתון ועליון של בועל נדה 149
עליונו של זב 150
עליונו של זב מטמא אוכלין ומשקין 150
מה נדה מטמאה אדם וכלי חרס, אף בועל נדה 150
יום שפוסקת בו אם סופרתו למנין שבעה 151
מקצת היום ככולו 151
פולטת שכבת זרע מהו שתסתור בזיבה 152
פולטת שכבת זרע כמה סותרת 153
הפולטת ביום האחרון לספירת נקיים 153
פולטת שכבת זרע שסותרת, לעניין מה נאמר 153
דם זוב וקרי של גויים ודם טהרה של מצורעת 154
טומאת גויים, בזיבה נידות ושכבת זרע 154
דם הגויה 155
דם טהרה של מצורעת 155
שכבת זרע של ישראל במעי גויה 155
שכבת זרע של ישראל במעי גויה לאחר ג' ימים 155
ראיה ראשונה של זב ושל מצורע 155
דם יולדת שלא טבלה 157
יולדת שלא טבלה, שדמה טמא, האם נחשבת נדה 158
דם יולדת בזוב שטבלה 158
דם יולדת בזוב שלא טבלה 158
דם טוהר 159
יולדת שראתה אחר ספירת ז' נקיים, קודם שטבלה 160
זבה דעלמא שראתה אחר ספירת ז' נקיים, קודם שטבלה 160
דם טוהר האידנא 161

דם הבא מחמת קישוי לידה 162
יולדת בזוב ודם קושי בימי זיבה 162
כמה היא קישויה 164
קשתה ושפתה וילדה, הרי זו יולדת בזוב 164
חזרה וקשתה אין זו יולדת בזוב 164
שפתה מזה ומזה 164
חל קישויה בשלישי שלה 164
דם פתיחת הקבר אם נחשב דם קושי 164
דם קושי, לידה - האם סותרים ספירת ז' נקיים 165
ימי קושי אם עולים לשבעה נקיים 166
רבי מרינוס אומר אין לידה סותרת בזיבה 166
ימי לידה האם עולים לספירת זיבתה 166
דם טוהר האם סותר ספירת ז' נקיים 167
הרואה דם קושי בתוך ימי טוהר 168

חזקת טהרה וטומאה 169
אחד עשר יום הראויים לזיבה וימים הראויים לנדה 169
חישוב ימי הנדות והזיבה 169
לומר שאינה צריכה בדיקה 170
הגיעה שעת וסתה ולא בדקה הרי זו טמאה 170

היתה במחבא טהורה, מפני שחרדה מסלקת את הדמים 170
קביעת וסת בתוך ימי נידות וזיבה 171
היכא דחזיתיה ממעיין סתום 172
חזאי ריש ירחא, וריש ירחא, ועשרין וחמשה בירחא, וריש ירחא 172
קביעת וסת בימי זיבה 173
האם צריך עכ"פ לחשוש לוסת שבימי זיבתה 173
קביעת וסת בימי זיבה ונידה בזמן הזה 174
ממתי מונה, משעה שראתה או משעה שהיתה ראויה לראות 174

יוצא דופן 176

טומאת לידה בוולד יוצא דופן 177
דין יוצא דופן ומקור אם מקומו טמא 177
מקור אם מקומו טמא 178
מודה רבי שמעון בקדשים שאינו קדוש 178

דם נידה וזיבה מטמא בפנים כבחוץ 179
טומאת פולטת שכבת זרע 179
הלכה ברגליה, האם חוששים שמא לא פלטה הכל 181
אכילת תרומה למשמשת מיטתה 181
פולטת שכבת זרע, האם רק שכבת זרע דזב 181
האם סותרת לטהרות או אף לבעלה 182
הפולטת שכבת זרע, ממתי מתחילה לספור שבעה נקיים 182
הרוצָה להפסיק בטהרה מיד 182
המשמשת מיטתה, כרואה קרי 183
פולטת שכבת זרע רואה הויא לטמא בפנים בכבחוץ 183
דין שאר טומאות בפנים ודם שנעקר לצאת 184
הוציא ראשו חוץ לפרוזדור 184
נעקר ממנה דם בירידה, טמאה 184
נעקר ממנה דם בירידה, מה הדין לביתה 185
טומאה בלועה ובית הסתרים 185
אותו מקום של אשה, וכן בית הבליעה, בלוע הוי או בית הסתרים הוי 186
שיעור שכבת זרע וזוב לטמא ושמטמאים רק בחוץ 187
ומיטמאין בכל שהוא 188
היה אוכל בתרומה והרגיש שנזדעזעו אבריו 188
הגדרת שכבת זרע המטמאה 188
שכבת זרע ומי רגלים אי אזלינן בתר עקירה 190
איבעיות דרבא 190

תינוקת תינוק ועובר 191
דיני קטן וקטנה לעניין טומאה ואכילת תרומה 191
עובר חלל אם פוסל עבדי אביו מלאכול בתרומה 191
דיני קטן וקטנה לעניין נחלות וירושה 192
תינוק בן יום אחד נוחל ומנחיל 193
הריגת קטן והפלת עובר 193
הריגת עובר 194
האם מחללים שבת על עובר 195
בן נוח שהרג עובר 196
קטן לעניין אבילות וממתי יוצא מדין ספק נפל 196
שהה שלושים יום באדם אינו נפל, לא שהה, הוי ספק 196

בת שלוש שנים ובן תשע שנים 198
בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה 199
ופוסל את הבהמה מעל גבי המזבח 199
הבא על ערוה פחותה מבת ג' שנים ויום אחד 199
בת אחת עשרה ובן שתים עשרה 201
עונת הנדרים 201
בודקין כל י"ב למה לי וכו' היכא דבדקנא ל' ולא ידעה להפלות וכו' 202
גדלות בשנים ללא שערות 202
אופן מניין השנים 202
קטן שבא לעונת נדרים, שלא הביא שתי שערות 202
דין תוך הזמן לעניין עונשים 204
דין שערות שלפני בגרות ושנים ללא שערות 205
קטן שהביא שתי שערות ועודן בו 206
קטנה שהגיעה לכלל שנותיה, חזקה הביאה סימנין 206
הגיעו שנותיה, ובדקו ולא מצאו שערות 206
מיאון בזמן הזה למי שהגיעו שנותיה 206
מופלא סמוך לאיש 208
סימן עליון בקטנה נערה ובוגרת 209
איזהו סימנין 210
לעבודה נתתים ולא לבושה 210
סריס ואיילונית 211
כי לא נולדו בו סימני סריס וכו' עד רוב שנותיו 211
שנת עשרים שיצאו ממנה שלושים יום 212
ימי הנערות באיילונית 212
האם מונים שנים מעת לעת 212
האם מונים עשרים שנה של סריס ואיילונית מעת לעת 213
בא סימן 214
סימני גדלות בתינוק ותינוקת 215
הבאת סימן עליון ותחתון 215
אי אפשר לעליון לבוא עד שלא בא התחתון 215
סימן עליון בבן 215
בדיקת סימנים על ידי נשים מתי והאם גם להקל 216
כל הנבדקות, נבדקות על פי נשים 217
האם נשים נאמנות גם לקולא 217
בדיקה על ידי קרובות 217
לפני הפרק ולאחר הפרק 218
חזקה דרבא 218
דין כלי שיש בו נקב 219
כינוס על ידי הדחק 220
טומאת איברים 220
אצבע יתירה שיש בה עצם ואין בה ציפורן, ואינה נספרת על גב היד 221
טומאת כלים 221
אלו שאינם ראויים לדון 221
הכל כשרים לדון דיני ממונות, לאתויי גר 222
היחס בין החייב במעשרות לטומאת אוכלין ולפאה 223

מחשבת חיבור אם שמה מחשבה 224
היחס בין ראשית הגז למתנות 224
היחס בין ביעור לשביעית 225
היחס בין סימני טהרה 225
היחס בין ברכה לפניה ולאחריה 225
שתי שערות לגבי מיאון וחליצה 226
תינוקת ממתי אינה יכולה למאן 226
הגדרת שתי שערות מיקומן ושיעורן 227
אפילו אחת בגבה ואחת בכריסה 228
מיקום השערות 228
שתי שערות במקום אחד 228
שיעור אורך השערות 228

ספקות בזמן הראיה 230
האם כתמים מצטרפים לטמאה משום זבה 230
האם יש בכתמים משום זוב 231
ב' ימים וחלוק אחד 231
הרואה כתם האם מטמאה למפרע 231
הרואה כתם מטמאה למפרע 232
ראתה כתם ואחר כך ראתה דם 232
מתי תולה כתמה בראייתה 233
כתמים צריכין הפסק טהרה 234
האם תולה כתם בכתם 234
האם סופרת יום שמצאה בו כתם 235
האם צריך לחוש ליום מציאת הכתם 235
קביעת ועקירת וסת על ידי כתמים ודין כתמי עד הבדוק 235
מצאה כתם בשלושה ימים ראשונים משבעה נקיים 236

טעויות ושיבושים בספירת ימי נדה וזיבה 237
הרואה בין השמשות 237

דם הנידה 238

דם הנדה ושאר טומאות - יבשים ולחים 239
דם הנדה ובשר המת 239
טומאת בשר המת יבש 240
כל שבמת טמא, חוץ מאלו שגזען מחליף ושלא נבראו עמו 240
נבלה שרץ ומעיינות הזב 240
אם יכולין להשרות ולחזור לכמות שהן 241
כמה היא שרייתן בפושרין 241
טומאת מי האף של זב 241
שרץ ששלדו קיימת 242
שרץ שנשרף ושלדו קיימת, טמא 242

שרץ וכתם שנמצאו ממתי מטמאים 243
חזקתו בדוק או חזקתו מתכבד 243
שרץ שנמצא במבוי מטמא למפרע 244
חזקתו בדוק 244
שזה מקדיר וזה מגליד 244
האם הדעות בברייתא חלוקות 244

כתם ושרץ יבשים האם מטמאים 245
ומטמא בין לח בין יבש. רבי שמעון אומר היבש מטמא למפרע 246
דין כתמים הנמצאים 246
כתמי כותים 247
כתמי עדי בדיקה 247
נאמנות הכותים 247
דין כותים היום 247

הרואה כתם 248

דיני כתמים 249
הטעם לאיסור כתמים 249
כתמים בזמן הזה שאיננו נוהגים דיני טהרה 249

כתם שנמצא בבשרה 250
הרגשה בשעת יציאת הדם 250
בבשרה עד שתרגיש 251
ההרגשה שמטמאה מהתורה 251
כתם על דבר שאינו מקבל טומאה 252
הרגישה שיצא דם ובדקה ונמצאה טהורה 252
נמצא כתם במקומות שונים בגופה ובצורות שונות 253
נמצאת על קשרי אצבעותיה, טמאה 254
מבפנים עד היכא, עד מקום חבק 254
כשיר, כשורה, טיפין טיפין, ולרוחב ירכה 255
טיפין טיפין 255

כתם שנמצא בחלוקה 257
לבשה חלוק חברתה ונמצא דם 258
תולה בכל דבר שיכולה לתלות 259
תלייה בכתם שעל בשר 260
כתם על אחורי חלוקה 261
ואיבעית אימא מחגור ולמעלה, כגון דאזדקרה 261
מחגור ולמעלה, וכגון דאזדקרה 261
תליה בבעלה כשיוצא ממנו דם דרך פי האמה 262
תליה בזמן הזה 262
שיעור כתם ודין תלייה במאכולת פישפש וחזירים 263
אם תולה במאכולת כשלא הרגה 264
אם תולה בפשפש 264
הרגה הרבה 265
עיר שיש בה חזירים 265
תלייה בכגריס בדיוק ודין טיפי דמים למטה ולמעלה 266
כגריס בדיוק אם תולה 266
נזדמן לה גריס גדול או קטן 266
אם תולה בכגריס בכתם שעל בשרה 267
היו עליה טיפי דמים למטה וכו' 267
נמצא יותר מכגריס ויש לה במה לתלותו 268
נמצא עליה כגריס ועוד, ורצופה בו מאכולת 268
נתעסקה בכגריס ונמצא עליה כגריס ועוד 269
אינה יודעת בכמה נתעסקה 269
נתעסקה באדום אין תולה בו שחור 270

האם צריך להקיף הכתם לדבר שהיא תולה בו 270
תליה באותו מין של צבע, אע"פ שאינם דומים 271
נתעסקה שאני 271
כתם שנמצא בעד הנתון תחת הכר 272
הפרש שבין כתם עגול לכתם משוך 272
כתם משוך ועגול בחלוק ובעֵד 272

האשה שהיא עושה 274

דמים שרואה מגופה ואינה יודעת מקורם 275
אשה שעשתה צרכיה וראתה דם 275
מצאה דם בתוך מי רגליה, וגם על העד שבדקה אח"כ 277
לעולם דארגשה, ואימור הרגשת מי רגלים הואי 277
תליית כתם בחברתה וטהור בטמא 278
תליית כתם בנדה ובזבה וברואה כתם 278
השאילה חלוקה לנכרית או לנדה 279
תליה בנכרית 279
מחלוקת רשב"ג ורבי 279
מי יכולה לתלות בנדה 279
תליה בעצמה 280
תליה ביושבת על דם טוהר 280
שני שבילים אחד טמא ואחד טהור שהלכו בהם אנשים 280
תליית כתם בכתם 280
דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים 281
טעמו של רבי נחמיה שרק בדבר המקבל טומאה גזרו כתמים 282
כתם על דבר שאינו מקבל טומאה 282
היו ישנות במטה אחת ובדקה אחת מהן 283
האם תליה היא דוקא בשיעור וסת 284
דין בדיקה לחלוק 284
תולה עוברה בשאינה עוברה, וכו' 284
תליה בעצמה 285
כתמים בחלוק בדוק ושאינו בדוק 285
שלוש נשים שהיו ישנות במיטה ונמצא דם תחת אחת 286
במשולבות 287
בגד שאבד בו כתם או כלאיים 288
מרדעת לחמור 289
בגד שאבד בו כלאים, לא יעשנו מרדעת לחמור 289
בגד שאבד בו כלאים, עושה ממנו תכריכין למת 289
כיון דלא ידע אי נתקיה, שרי 290
שוע טווי ונוז 290
פלוגתא דמר זוטרא ורב אשי 290
היתר בגדי צבעונים 292
שבעה סמנים מעבירים על הכתם 293
העביר שבעה סמנים, האם מועיל גם לבעלה 293
כתם שלא העביר עליו שבעת הסמנים 294
מה הם שבעה סמנים וצורת העברתם 294
איזהו רוק תפל 295
וצריך לכסכס שלוש פעמים 296

מתי טומאה בלועה מטמאה 296
חרסים שהשתמשו בהם במשקים טמאים, מתי מטמאים תנור 296
דיני וסתות קביעתם ועקירתם 297
וסתות הגוף 297
וסת הגוף אם נקבע בלא צירוף ימים 298
וסת לאכילת דברים חריפים 298
בכמה פעמים נקבע וסת הגוף 298
זמן האיסור בוסתות הגוף 299
ובמקרה שרגילה שראייתה נמשכת גם לאחר הוסת 299
וסת לימים ושעות ודין פרישה סמוך לוסת 300
וסת לימים ושעות 302
הרואה ראיה בנץ החמה, אך ספק אם קודם הנץ או אחריו 302
הרואה ראיה מרובה - מקודם הנץ החמה עד לאחריו 302
היתה למודה לראות ראיה מרובה שנמשכת שניים או שלושה ימים 302
ימי המבוכה 303
תוקף חיוב פרישה סמוך לוסת 303
הגדרת 'סמוך לוסת' 303
ממה הוא פורש סמוך לוסת 304
חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך 304
וסת לפי מה נקבע, עונות או ימים 305
הגדרת יום ולילה לעניין וסתות 305
עקירת וקביעת וסת 307
אם חובה לחשוש לוסתות קודם שנקבעו 308
האם וסת קבוע נעקר לגמרי, כשלא היה שינוי לוסת אחר 308
רגילה לראות יום עשרים, ושינתה ליום שלושים 308
הפלגה קצרה של וסת קבוע, האם עוקרת הפלגה ארוכה 308
הפלגה קצרה של וסת שאינו קבוע האם עוקרת הפלגה ארוכה 308
קביעת וסת בתוך וסת 309
איזה וסת נעקר רק על ידי בדיקה 309
וסת שעות נעקר בלא בדיקה 309
וסת הדילוג 311
הגדרת וסת הדילוג 312
וסת החודש 312
בכמה דילוגים נקבע הוסת 313
וסת הדילוג בהפלגות 313
האם חוששת לוסת הדילוג בפעם אחת 314
וסת הסירוג 314
וסת לימי השבוע 314
נשים בבתוליהם כגפנים 316

תינוקת 318

דם בתולים 319
תינוקת שלא הגיע זמנה לראות 319
עד שתחיה המכה 320
בתולה הרואה מחמת תשמיש 320
אבל פסקה מחמת תשמיש וראתה, טמאה 321
נשתנו מראה דמים שלה, טמאה 321

תינוקת שהגיע זמנה לראות 321
שימשה בימים, האם הפסידה לילות 322
בעל ולא מצא דם, וחזר ובעל 322
ראתה ועודה בבית אביה 322
דם בתולים 323
בועל בעילת מצוה ופורש 323
בעל בעילת מצוה ולא מצאה דם 323
האם יכול לפרוש בקושי איבר 324
דיני הרחקה לאחר בעילת מצוה 324
הרואה דם מחמת תשמיש ומחמת מכה 325
האם רואה מחמת תשמיש אסורה לבעלה מהתורה 326
האם מותרת על ידי בדיקה אף לבעלה הראשון 326
אם תשמיש ראשון עולה למניין ג' פעמים 327
בדיקת שפופרת 327
אם יש לה וסת, תולה בוסתה 327
רדמ"ת נאסרת רק כשרואה ג' פעמים רצופות 328
האם תולה במכתה בשעת וסתה 328
היה דם מכתה משונה מדם ראייתה, אינה תולה 328
האם בסתם תולים את הדם במכה 328
תליה בדם מכתה כיום 328
נאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום 329
נאמנות אשה שהדם לא בא מהמקור 329
מצאה כתם רק באחד מהצדדים 329
רפואה לרדמ"ת 329
נפלה ממנה חררת דם 330
שיעור הזמן מהתשמיש לראיית דם 330
אשה שרדמ"ת רק כעבור זמן מנישואיה 330
בדקה עצמה בעד הבדוק, ואחר כך הרגישה בדם ממקום אחר 330
חומרא דבנות ישראל 333
תוקף חומרת בנות ישראל שיושבות על טיפה כחרדל 333
דם חימוד 334
דם חימוד האם טמא 334
באיזה שלב חוששים לדם חימוד 334
תבעוה להנשא, האם צריכה הפסק טהרה ובדיקות 335
האם מועילה בדיקה בשעת תביעה 335
האם מותרת להינשא תוך שבעה 336
איסור יחוד למי שעבר וכנסה לפני שספרה ז' נקיים 336
הוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים 336
האם איסור ייחוד רק בלילה 336
מחזיר גרושתו 336

דיני טבילה והכנות לטבילה 338
טבילת נדה 338
טבילה לנדה מן התורה, מנין 338
דין חפיפה 339
עיון וחפיפה 340
הדין כשלא חפפה 340
ואפילו בחמי חמה 340
לא בנתר ולא בחול ולא במים קרים 340

שאר דברים המסבכים את השיער 340
הדחה וחציצה בבית הסתרים 341
הדחת בית קמטיה במים 342
הטלת מי רגלים קודם טבילה 342
ראוי לביאת מים, מדאורייתא או מדרבנן 342
נמצא בשר חוצץ בין שיניה 342
לא בדקה בבית הסתרים קודם טבילתה 343
בלנית 343
חפיפה, טבלה ועלתה ונמצא דבר חוצץ 345
איכא בינייהו למסמך וכו', למיחף וכו' 345
אינה צריכה לחוף ולטבול 346
טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ 346
נמצא עליה דבר חוצץ והתעסקה באותו מין 346
טבילה על גבי כלים וטבילה בנמל ובנהרות 347
טבילה בנהרות בימות החורף 350
אינה צריכה להגביה רגליה 350
דיני חציצה ואופן הטבילה 352
נתנה תבשיל לבנה 353
המפשלת בנה לאחוריה וטובלת 354
רבדי דכוסילתא וגלד מכה 354
לפלוף שבעין 354
כחול שבתוך העין כשעיניה פורחות 355
צבע ואיפור 355
ולית הלכתא ככל הני שמעתתא 355
האשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה 356
האשה נראית כעורכת וכאורגת 356
האם ציפורן חוצצת 357
ציפורן המדולדלת 357
צואה ובצק שתחת הצפורן 357
חץ וקוץ תחוב באדם 357
נפיחות על הצפורן 358
נדה שטבלה בבגדיה 358
בעניין חציצה בטבילה, אין להחמיר ולחפש ספקות 358
טבלה וקפצה ידה והדין כשחברתה אוחזתה 359
האוחז בכלי להטבילו 359
שיעור החציצה 360
נימא אחת קשורה חוצצת 361
שתי נימין 361
דין חציצה בבשר 361
חציצה ברוב שערו ואינו מקפיד 361
גדר הקפדה 361
רובן מקפידות והיא אינה מקפדת 362
טבילה בדברים שאינם חוצצים 362
תכשיטים ואגד שעל המכה 362
טבילה ביום 364
בין בזמנה בין שלא בזמנה, אינה טובלת אלא בלילה 365
טבילת זבה, ונדה בימינו, ביום ז', ח' ואילך 365
טבילה ביום השביעי 365
טבילה ביום שמיני 366

טבילה בזמנה מצוה 366
נדחתה טבילתה לליל שבת 367
חפיפה כמה ימים לפני הטבילה 368
חל טבילתה במוצאי שבת 369
חל טבילתה במוצאי שבת שהוא יום טוב 369
חל טבילתה בליל שבת, כששני ימים טובים בסמוך לשבת 370
עיון סמוך לטבילה 370
הדין במקום שיראות לטבול בלילה 370
כוונה בטבילה 371
נדה שנפלה למים 371
הנהגות צניעות בליל הטבילה 372
הצנעת טבילת האשה 372
הימנעות מראיית דבר טמא בצאתה מהמקוה 373

הפסק טהרה ושבעה נקיים 374

נדה שלא הפרישה בטהרה בין השמשות של שביעי 374
לא הפרישה בטהרה, והרגישה שפסקו דמיה 375
בדיקת הפסק טהרה מדאורייתא או מדרבנן 375
זמן בדיקת הפסק טהרה 375
בדיקה ביום הראשון סמוך לבין השמשות 376
מוך דחוק 376
הפסק טהרה בתוספת שבת 377
הפסק טהרה בין השמשות 377
זב וזבה שלא בדקו כל שבעה נקיים 379
בדיקות בשבעה נקיים, דאורייתא או דרבנן 379
מספר הבדיקות בימי הנקיים 380
בדקה בראשון או בשביעי 380
בדקה באמצע השבעה נקיים בלבד 380
לא בדקה בכל השבעה, וביום השמיני בדקה ומצאה טהורה 380
צבע הבגדים לאחר הפסק טהרה 381
ברכת הטבילה 382
ברכה לפני הטבילה או אחריה 382
ברכת טבילה כשערומה בתוך מים צלולים 382

דין זב זבה ונדה שמתו ודם שיצא לאחר מיתה 383

טמאים שמתו מטמאים באבן מסמא 383
אבן מסמא 384
האם כל אשה נחשבת כנדה לטמא באבן מסמא 384
האשה שמתה ויצאה ממנה רביעית דם 385
דם תבוסה 386
דם שנוטף מחי, ויורד לגומה, וממשיך לנטוף לאחר מיתה 387
דין יולדת בימי טוהר וטבילה בסוף ימי טוהר 388
חולין שנעשו על טהרת הקודש 389
היושבת על דם טוהר 389
זבה קטנה שטבלה ושימשה 390
ראתה דם זיבה ביום אחד עשר 391
ראתה דם באחד עשר וטבלה בלילה ושימשה 391
ראתה דם זיבה בעשירי 392
ראתה ביום העשירי וביום האחד עשר 392
שומרת יום כנגד יום מתי טובלת 392

אחד עשר יום שבין נדה לנדה 393

נספח 395

דיני הרחקות 396
שחוק וקלות ראש והתקשטות בימי נדתה 397
דיבור האסור עם אשתו נדה 397
התקשטות בימי נדות 397
בגדים מיוחדים לימי נידותה 398
הוחזקה נדה בשכינותיה 398
ייחוד עם אשתו נדה 398
לא שנו אלא שלא בעל, אבל בעל אשתו ישנה עמו 399
הסתכלות באשתו נדה 400
חיבוק ונישוק ודין מגע באשתו נדה 401
נדה אי הוי בכלל עריות 402
שינה בבגדים ואכילה עם אשתו נדה 404
שינה במיטה אחת בבגדים 405
שתיה משיורי כוס ששתתה 405
שתיה מכוס שלה, שלא בפניה 405
שתיית האשה מכוס ששתה בעלה 405
אכילה משיירי מאכלה 406
לאכול עם אשתו נדה על שולחן אחד 406
איסור אכילה כשנמצאים בניו ובני ביתו 407
לאכול עם אשת איש בקערה אחת 407
הרחקות בימי ליבון (בהם סופרת שבעה נקיים) 407
הרחקות באשה שספרה ז' נקיים אך עוד לא טבלה 408
מלאכות שנדה עושה לבעלה 409
איסור מזיגת הכוס, אשה לבעלה 409
באיזה משקה נאסרה מזיגת הכוס, ומתי 410
איסור מזיגת ושיגור כוס, מהבעל לאשה 410
הושטה מיד ליד 410
זריקה מיד ליד 411
הצעת המיטה 411
הרחצת פניו ידיו ורגליו 411
רחצה במים צוננים 411
ישיבה ושכיבה על מיטת אשתו 412
ישיבה משותפת על ספסל 412
מלאכות שנדה עושה לבעלה החולה 412

הקדמה

רַבּוֹת עָשִׂיתָ אַתָּה ה׳ אֱלֹהַי נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אֵין עָרֹךְ אֵלֶיךָ אַגִּידָה וַאֲדַבֵּרָה עָצְמוּ מִסַּפֵּר (תהילים מ,ו).

בחסדי ה׳ יתברך, אני זוכה להגיש לפני הלומדים כרך שלישי בסדרת "**נתיבי הלכה**", על מסכת **נדה** (לאחר שיצאו כבר לאור, בעזרת ה׳ יתברך, שני כרכים - על מסכתות **ברכות**, **ושבת**, וכן מהדורה שניה מעודכנת, על **פרק 'כיצד מברכין'**, ממסכת ברכות).

החיבור הינו סיכום החלק ההלכתי של המסכת, לפי סדר המסכת, דף אחרי דף, מריש ועד גמיר, של כל סוגיא, בלשון הש"ס, ולאחריה תמצית שיטות הראשונים עד ההלכה הפסוקה בשו"ע ונו"כ, ביאור הגר"א, וגדולי האחרונים.

מטרות החיבור ולמי הוא מיועד

מטרות החיבור: (א) הבלטת השלד הכללי של הסוגיא. (ב) יצירת חיבור בין התלמוד להלכה. (ג) סיוע בחזרות מהירות על תורף הסוגיות. (ד) סיוע בחזרה מהירה על שיטות הראשונים ועל ההלכה. (ה) סיוע בהכוונת הלומדים לשיטות השונות בסוגיא, ראשונים ואחרונים, עד ההלכה.

החיבור הנוכחי מתיימר להקיף את **כל** הלכות נדה המובאות בשו"ע (כפי שאפשר להיווכח במפתחות לסימני השו"ע, שבסוף הספר, למעט סעיפים בודדים), והוא בנוי לפי סדר מסכת נדה. כמו כן הובאו במהלך החיבור (לפי ההקשר של הנושא), נושאים הקשורים להלכות נדה, אשר מקורם במקומות אחרים במסכתות התלמוד, תוך כדי ציטוט הסוגיות, ולאחר מכן דיון בראשונים, ופסיקת ההלכה.

בנוסף, בסוף הספר, ישנו **נספח** המקיף את **כל** (!) **הלכות הרחקות** (עם סקירת **כל** דעות הראשונים בנידון).

משום כך, החיבור עשוי לעזור מאוד גם ללומדים למבחני הרבנות הראשית, או לכל מבחני הסמכה אחרים, על הלכות נדה.

חשוב להדגיש, החיבור אינו מיועד להיות **תחליף** ללימוד המסודר של סוגיות התלמוד ממקורם, ראשונים ופוסקים, אלא **לעזר**, לאחר הלימוד והשינון מהמקורות.

כללים בחיבור

בדיקת דברי הראשונים במקורם - בכותבי חיבור זה, **נבדקו על ידי, כל** (!) **שיטות הראשונים** (המובאות בחיבור) **במקורם,** מבלי להסתמך על שום ציטוט. הדבר אמור גם כאשר הופיעו הציטוטים במקורות קדומים (ראשונים, טור וב"י).

פירוש **רש"י** - הפירוש המובא בסוגריים, במהלך החיבור, הינו פירוש רש"י בסוגיא (בדרך כלל בלשונו). לעיתים, כאשר דבריו ארוכים, הובאו חלק מדבריו, או כולם, בהערת שוליים.

פסקי **הרמב"ם** - נוסח הרמב"ם המובא בחיבור, הינו נוסח "**מפעל משנה תורה**", בראשותו של רבי יוחאי מקבילי, שהוגה על פי כת"י מדויקים, ועם פיסוק וניקוד, שנערכו על ידי מיטב הדקדקנים, אשר נהג בי עין טובה ואיפשר לי להשתמש במהדורתו.

סיכום כל שיטות הראשונים - ככלל, השתדלתי לכלול בחיבור את **כל** שיטות הראשונים להלכה, הקיימות בסוגיא, כולל שיטות שלא היו לפני השו"ע והפוסקים[1].

תורת הבית - כל הציטוטים מספר תורת הבית לרשב"א, והפניות לעמודים שם, הינם על פי הוצאת "**מוסד הרב קוק**". כשמוזכר בסתם "תורת הבית", הכוונה לארוך.

בעלי הנפש - כל הציטוטים מספר בעלי הנפש לראב"ד, וההפניות להלכות וסעיפים, הינם על פי מהדורת הרב אריאל בוקוולד.

חידושי **הרמב"ן** והלכותיו לנדה - כל הציטוטים וההפניות לספרים אלו, הינם על פי הוצאת "מכון התלמוד הישראלי השלם", תשל"ו.

ביאורי הגר"א - במהלך לימוד כל סוגיא, השתדלתי לעיין בביאור הגר"א, ולנסות להבין דברי קדשו והכרעתו. במקרים בהם ברורה דעתו, במהלך הסוגיא ובביאור דברי הראשונים, העדפתי לנקוט כשיטתו (וכשיש דרכים אחרות, בדרך כלל ציינתי לדבר, בהערה).

אי אפשר להזכיר את ביאור הגר"א, בלא להזכיר את פירושו הנפלא והממצה של הרב שלמה מתתיהו לוונטל - "שלמת אליהו", על הלכות נדה וטבילה, בו נעזרתי רבות. בלעדיו, במקומות רבים היה ביאור הגר"א עבורי כמעט כספר החתום.

שולחן ערוך - את פסקי השולחן ערוך, מנוקדים, לקחתי מהמאגר "תורת אמת", לאחר קבלת רשות ממזכה הרבים, ר' פנחס ראובן, שהינו בעל זכויות יוצרים על הפסקים והניקוד שלהם, ותודתי נתונה לו על כך. במקומות בודדים תיקנתי טעויות, ע"פ דפו"ר ונציה.

בהבאת חלק ממקורות הראשונים, נעזרתי בפרוייקט השו"ת (תוך כדי השוואה למקורות מדוייקים יותר).

---

1. דוגמאות לחיבורים שלא היו לפני הב"י: ראב"ן, ראבי"ה, יראים, חידושי רשב"א, 'משמרת הבית' לרשב"א, רא"ה ('בדק הבית'), מהר"ח אור זרוע, שערי דורא הל' נדה, פסקי רי"ד לנדה, ריא"ז, מאירי, השלמה, מאורות, צידה לדרך, ועוד רבים.

תודות

אוֹדֶה ה' מְאֹד בְּפִי, וּבְתוֹךְ רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ (תהילים קט,ל), על כל החסדים העצומים שעשה עמדי, מיום היותי, עד היום הזה, ועל אשר שם חלקי מיושבי בית המדרש. ועל אשר זיכה אותי להוציא לאור חיבור זה. יהי רצון מלפני ה' יתברך, שאזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות.

אין כלל מילים להודות להורי היקרים, העומדים בכל עת לימיני, על כל הטובות אשר גמלוני מאז ועד עתה. יאריך ה' ימיהם בנעימים, וישפיע עליהם רוב בריאות וטובה, ויזכו לראות נחת מכל יוצאי חלציהם. כן יהי רצון.

פותחים בכבוד אכסניה, ישיבת "תורת החיים", בה זכיתי ללמוד בשנים האחרונות, ואשר בין כתליה התחבר חיבור זה, ושאר החיבורים. תודה גדולה ועצומה לעומד בראשה, **הרב שמואל טל** שליט"א. יהי רצון שיזכהו ה', להמשיך להעמיק בלימוד התורה הקדושה ובהרבצתה, להוסיף ולחבר חיבורים רבים, ולהעמיד תלמידים רבים.

תודה גדולה עד מאוד לשני תלמידי חכמים חשובים ביותר, מאברכי ישיבת 'תורת החיים', **הרב איתן זמורה**, **והרב עדיאל ברויאר**, אשר באו לעזרתי, בסיכום שיטות הראשונים, בשני מקומות: הרב איתן זמורה סיכם את שיטות הראשונים בסוף פרק תשיעי (דפים ס"ג ב' - ס"ד ב'), בנושא וסתות, והרב עדיאל ברויאר סיכם את שיטות הראשונים בפרק שמיני, הרואה כתם[2]. כל זאת עשו בנדיבות ליבם, לשם שמים. ישלם להם ה' פעלם, ויזכו לברכת שמים בכל מעשה ידיהם, עד בלי די.

תודה כפולה ומכופלת, **לרב איתן זמורה**, שבנוסף לנזכר לעיל, גם הואיל בנדבת לבו, לפנות מזמנו היקר, ולעבור על רוב החיבור, ולהאיר הערות והארות רבות.

כל העמל הגדול שהושקע בחיבור, לא היה בא ליעדו הסופי, לולא נכונותו הנדיבה של איש יקר ומיוחד, ראש מכללת "שאנן", חיפה, **פרופ' יחיאל פריש**, להוציא לאור את הדברים, ברוב טובו, ולשם שמים, לאחר שכבר עשה כן בחיבורי הקודם "נתיבי הלכה" על מסכת שבת, ועל כך אין מילים להודות לו. יהי רצון שיתמלאו משאלות לבו, וירחיב ה' גבולו בתלמידים, ויושפע עליו ועל ביתו משמים, שפע של ברכה, שפע של הצלחה, הן ברוחניות והן בגשמיות.

אחרונה חביבה, אודה בכל לב לזוגתי נוות ביתי, צפורה, אשר עומדת לימיני, ומאפשרת לי ללמוד, תוך כדי נטילת כל עול גידול הילדים ואחזקת הבית. יהי רצון שתזכה לברכת ה' בכל מעשי ידיה, ויחד נזכה לרוות נחת רוח מצאצאנו ולגדלם לתורה ולמעשים טובים, לעשות נחת רוח לבורא יתברך.

2. יש להדגיש, שגם במקומות אלו, העריכה הסופית היתה שלי, ופעמים שיניתי מדבריהם, והוספתי הערות שוליים. משום כך, גם במקומות אלו, האחריות המלאה על הדברים הינה עלי בלבד.

מאמרי חיזוק לתורה ותפילה

גרסינן בשלהי **מסכת נדה** (פרק תנוקת, ע' ב'):

מה יעשה אדם ויחכם? **ירבה בישיבה** וימעט בסחורה. אמרו: הרבה עשו כן, ולא הועיל להם! אלא **יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו**, שנאמר (משלי ב,ו) "כִּי ה' יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה".

תני ר' חייא: משל למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו, ומשגר לאוהביו ממה שלפניו.

מאי קמ"ל (למה ליה למימר להו ירבה בישיבה, הואיל וברחמים הדבר תלוי)? **דהא בלא הא לא סגיא**.

להלן כמה ממאמרי חז"ל הקדושים, המדברים בעניין תלמוד תורה, ותפילה:

תורה

ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו (ברכות ו' א').

דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי - זו וזו נתקיימה בידן (ברכות ל"ה ב').

אשרי האיש מפחד תמיד - בדברי תורה כתיב (ברכות ס' א').

אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר (במדבר פרשת חוקת) "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל" (ברכות ס"ב ב').

במי אתה מוצא חמאה של תורה? במי שמקיא חלב שינק משדי אמו (ברכות ס"ג ב').

אם ראית את הבריות שנתייאשו ידיהן מן התורה - מאוד עמוד והתחזק בה, ואתה מקבל שכר כולם (ירושלמי ברכות ט ה).

מה התינוק הזה צריך לינק בכל שעה שביום - כך כל אדם שבישראל צריך ליגע בתורה בכל שעות שביום (ירושלמי ברכות ט ה).

בעוון ביטול תורה - בנים מתים (שבת ל"ב ב').

בעוון ביטול תורה - חרב וביזה רבה, ובצורת בא (שבת ל"ג א').

חש בראשו - יעסוק בתורה. חש בגרונו - יעסוק בתורה. חש במעיו - יעסוק בתורה. חש בעצמותיו - יעסוק בתורה. חש בכל גופו - יעסוק בתורה. הקב"ה נתן תורה לישראל - סם חיים לכל גופו (עירובין נ"ד א').

גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין. (עירובין ס"ג ב'; מגילה ג' ב'; סנהדרין מ"ד ב')

גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות (!) (מגילה ט"ז ב').

גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש (מגילה ט"ז ב').

גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם (מגילה ט"ז ב').

תלמידי חכמים שמקמטין עצמן על דברי תורה בעולם הזה - הקב"ה מגלה להם סוד לעולם הבא (חגיגה י"ד א').

בתחילה היה משה לומד תורה ומשכחה, עד שניתנה לו במתנה (נדרים ל"ח א').

תורה, בין בעידנא דעסיק בה, בין בעידנא דלא עסיק בה - מגנא ומצלא (סוטה כ"א א').

בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין - ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו (קידושין ל' א').

כל המשים עצמו כעבד על דברי תורה בעולם הזה - נעשה חפשי לעולם הבא (בבא מציעא פ"ה ב').

"נֹאֵף אִשָּׁה חֲסַר לֵב" (משלי ו,לב) - זה הלומד תורה לפרקים (סנהדרין צ"ט ב').

כל המקבל עליו עול תורה - מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ (אבות ג,ה).

אין לך בן חורין - אלא מי שעוסק בתלמוד תורה (אבות ו,ב).

כל העוסק בתורה - אינו צריך לא עולה ולא חטאת ולא מנחה ולא אשם (מנחות ק"י א').

כל מי שיגע בתורה - בטוח שגוזר ואחרים מקיימין (ויקרא רבה, פ' אמור, לא,ה).

לא נברא האדם אלא לעמל, אם זכה - עמל בתורה; ואם לאו - עמל בארץ, אשרי אדם שעמלו בתורה. (בראשית רבה, פרשה יג).

"לֹא נִפְלֵאת הִוא מִמְּךָ וגו'", לא נפלאת אלא ממך, שלא עמלת בה (מדרש שוחר טוב, תהלים קיט, ד"ה גמול. וכעין זה מדרש דברים רבה, פרשת ניצבים).

אין דברי תורה מתקיימין, אלא במי שעמל בהן כל צרכן (ילקוט שמעוני, שמות, יתרו, רמז רעא, ד"ה בחודש השלישי).

"וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ" - אמר רב הונא אמר ריש לקיש: מה הכלה הזאת מתקשטת בכ"ד מיני תכשיטין, כך תלמיד חכם צריך להיות זריז בכ"ד ספרים (ילקוט שמעוני, שמות, כי תשא, רמז שצא).

דרש רבי אבהו משמיה דרבי יצחק: סוף אדם למות, סוף בהמה לשחיטה, הכל למיתה הן עומדין. אשרי מי שגדל בתורה, ועמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב, ונפטר בשם טוב מן העולם. למוד תורה הרבה כדי שיתנו לך שכר הרבה, ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא (מסכתות קטנות, מסכת שמחות, ספר חיבוט הקבר, א,ט).

כַּמָּה אִית לֵיהּ לְבַר נָשׁ לְאִשְׁתַּדְּלָא בְּאוֹרַיְיתָא יְמָמָא וְלֵילְיָא, בְּגִין דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא צַיִּית לְקָלְהוֹן דְּאִנּוּן דְּמִתְעַסְּקֵי בְּאוֹרַיְיתָא, וּבְכָל מִלָּה דְּאִתְחַדָּשׁ בְּאוֹרַיְיתָא עַל יְדָא דְהַהוּא דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְיתָא, עָבִיד רְקִיעָא חָדָא (זוהר, הקדמה, עמ' ד ב).

כָּל מַאן דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְיתָא לָא דָּחִיל מֵעִילָּאֵי וּמִתַּתָּאֵי. וְלֹא דָּחִיל מִמַּרְעִין בִּישִׁין דְּעַלְמָא. בְּגִין דְּאִיהוּ אָחִיד בְּאִילָנָא דְחַיֵּי וְיַלִּיף מִינֵּיהּ בְּכָל יוֹמָא (זוהר, הקדמה, עמ' יא א).

תָּנֵינָן, כָּל בַּר נָשׁ דְּאִשְׁתָּדַּל בְּמִלֵּי דְּאוֹרַיְיתָא, וְשִׁפְוָותֵיהּ מְרַחְשָׁן אוֹרַיְיתָא, קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא חַפְיָא עָלֵיהּ, וּשְׁכִינְתָּא פַּרְשָׂא עָלֵיהּ גַּדְפָהָא. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא דְּהוּא מְקַיֵּים עָלְמָא, וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא חַדֵּי עִמֵּיהּ, כְּאִלּוּ הַהוּא יוֹמָא נָטַע שְׁמַיָּא וְאַרְעָא. (זוהר, ויקרא, פרשת צו, עמ' לה א)

"הוֹן יֹסִיף רֵעִים רַבִּים וְדָל מֵרֵעֵהוּ יִפָּרֵד" (משלי יט,ד) - ביאר **הגר"א**: כשאדם הוא עשיר בתורה, הוא יוסף לו תמיד רֵעִים רבים בעולם הבא, כי **בכל דיבור ודיבור שלומד הוא בורא מלאך קדוש**, והוא רעהו; אבל הדל בתורה, אפילו רעהו, והוא נשמתו, גם כן יפרד ממנו, והוא שנכרת הנשמה מהנפש ונפרד ממנו.

תפילה

אין תפילה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת (ברכות ו' א').

המתפלל בבית הכנסת כאילו מקריב מנחה טהורה (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א).

"דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ" (ישעיהו נה,ו) - אלו עשרת ימי תשובה שהוא שרוי ביניכם (מדרש תנחומא, האזינו, סי' ד; ור' ראש השנה י"ח א').

"דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ" - היכן הוא מצוי? בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. "קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב" - היכן הוא קרוב? בבתי כנסיות ובבתי מדרשות (ילקוט שמעוני, ישעיהו, רמז תפא).

כל הקובע מקום לתפילתו - אלהי אברהם בעזרו (ברכות ו' ב').

גדולה תפילה יותר ממעשים טובים (ברכות ל"ב ב').

גדולה תפילה יותר מן הקרבנות (ברכות ל"ב ב').

אם רואה אדם שהתפלל ולא נענה - יחזור ויתפלל (ברכות ל"ב ב').

כל המאריך בתפילתו - אין תפילתו חוזרת ריקם (ברכות ל"ב ב').

"וְהָיָה כִּי הִרְבְּתָה לְהִתְפַּלֵּל" - מכאן שכל המרבה בתפלה, נענה (ירושלמי ברכות ד,א).

אם כיוונת את לבך בתפילה - תהא מבושר שנשמעה תפילתך (ירושלמי ברכות ה,ד; וכעי"ז בדברים רבה, פ' ואתחנן).

שניים שעלו למיטה וחוליין שוה, וכן שנים שעלו לגרדום לידון ודינן שוה, זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל, מפני מה זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל? זה התפלל, ונענה. וזה התפלל, ולא נענה? זה התפלל תפילה שלימה, נענה. וזה לא התפלל תפילה שלימה, לא נענה (רש"י: תפלה שלימה - נתכוון) (ראש השנה י"ח א').

אין תפילתו של אדם נשמעת - אלא אם כן משים נפשו בכפו (תענית ח' א').

כל המאמץ עצמו בתפילה מלמטה - אין לו צרים מלמעלה (סנהדרין מ"ד ב').

כל מי שהוא עושה רצון המקום ומכוון את לבו בתפילה - שומע לו בעולם הזה וכן לעתיד לבוא (שמות רבה, פ' בשלח, כא,ג).

כל מי שידיו מלוכלכות בגזל - הוא קורא להקב"ה ואינו עונה אותו. שכל מי שהגזל בידו - תפילתו עכורה. וכל מי שמרחיק עצמו מן הגזל - תפילתו זכה (שמות רבה, פ' בשלח, כב,ג).

"וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ ה' עֵת רָצוֹן" (תהילים סט,יד) - דוד, בשביל שהיה יחידי אמר עת רצון; אבל תפילתן של ציבור אינה חוזרת לעולם ריקם (דברים רבה, פ' ואתחנן, ב,יב).

אין הקב"ה חפץ לחייב בריה - אלא מבקש שיתפללו בריות לפניו ויקבלם (מדרש תנחומא, וישלח, ט).

מפני מה בעלי בתים של ישראל נעצרים על הבנים מהיות להן? מפני שהקב"ה אוהבן אהבה גמורה ושמח בהן, **ומצרפן כדי שירבו רחמים לפניו** (תנא דבי אליהו רבה, פרשה יח, עיי"ש בהרחבה).

כל מי שאוהב צדקות, ואוהב תוכחות, וגמילות חסדים, ומכניס אורחים, **ומתפלל בכוונה**, ואפילו דירתו בבבל, אפילו דינה של גיהנם אינו רואה (מסכתות קטנות, שמחות, ספר חיבוט הקבר א,ח).

אם שואל אדם דבר שהוא שבח לבוראו, כגון על לימוד תורה או דבר אחר מחפצי שמים ושופך את נפשו עליו, הקב"ה שומע תפילתו, אע"פ שאין בידו מעשים טובים (ספר חסידים, סימן קלא).

נושאי המסכת

המסכת מתחלקת לשמונה חלקים[3]:

(1) **חזקת האשה לפני ראיית הדם**: מתי ראוי לחוש קודם ראיה, לעניין איסור ביאה, ולעניין טהרות שהשתמשה בהן. ומתי צריכה בדיקה קודם תשמיש. ומתי מוחזקת כטהורה ואינה צריכה בדיקה. (פרק ראשון, וקצת בפרק כל היד)

(2) **וסת**: באיזה אופן נקבע וסת, ובאיזה אופן נעקר, וימים שראוי לקבוע בהם וסת, ומיני הוסתות. (קצתו בפרק ראשון, וקצתו בפרק כל היד ובפרק בנות כותים, ובעיקר בסוף פרק תשיעי)

(3) **דמים**: מתי ראוי לחוש לראיה, ומתי אין צורך לחוש, מצד שאין דמן טמא מן התורה, אם מצד המראה והצבע, אם מצד יציאתו מן המקור ושלא מן המקור, וההבדל בין דם בתולים לדם נידה, ודם יבש כגון שמפילה חתיכות קרושות, וכן דם שרואה משום סיבה חיצונית, כגון מכה או הטלת מים או ביאת בתולים או דם חימוד, וכן לעניין טהרות. (פרק הרואה כתם, וקצת בפרק ראשון ובפרק כל היד, ובפרק האשה שהיא עושה, ובפרק דם הנדה, ובפרק בא סימן)

(4) **כתמים**: מתי חוששים, וממתי, מתי טהורים הן מצד שיעור הכתם, הן מצד שיש לתלות בהם שממקום אחר באו, ובכתמים הנמצאים על בשרה, ועל בגדיה, ועל עד שלה שהיא בודקת עצמה בו. (פרק הרואה כתם)

(5) **ספירת ימים**: דין ספירתה בימי טומאה, הן לנדה הן לזבה הן ליולדת, ואחרי שפסקה ראייתה מתי צריכה לבדוק עצמה, ואיך היא בדיקתה, ועניין ספירה בימי נקיות, כיצד סופרת ומאיזה זמן, ומה סותר ספירתה. (פרק ראשון, ופרק תינוקת, ופרק יוצא דופן)

(6) **טומאת לידה**: דין טומאת לידה אף כשלא ראתה בה דם, ודין מפלת או שהוציאו עוברה דרך דופן, ויושבת לזכר, ולנקבה, ומתי יושבת לזכר ולנקבה ולנדה, ודין דם טוהר, ודין דם הבא מחמת קשוי הלידה, ודין יולדת בזוב. (פרק המפלת, ופרק בנות כותים, ופרק יוצא דופן)

(7) **פרישה מנידה**: אלו דברים שאדם ראוי בהן לפרוש מאשתו חוץ מתשמיש, הן בימי נדותה הן בימי לבונה, הן סמוך לווסתה. (ראה נספח)

(8) **טבילה**: זמן הטבילה, דברים שצריכה להכין עצמה, כחפיפה וסריקה ונקיות מקומות שיש בהם חציצה, ושאר דיני חציצה, אופן הטבילה, ומקום הטבילה. (פרק תינוקת)

3. על פי המאירי (והסגנון קרוב למקור). וכן החלוקה לנושאים כלליים, במהלך המסכת, בראש כל פרק, על פי המאירי. החלוקה לנושאים משניים, שלי.

פרק ראשון

שמאי

נושא הפרק: מתי צריך לחוש לדם קודם הראיה, ומתי צריכה אשה להיות בודקת, ובדיני קביעת ועקירת וסת.

ובו שלושה חלקים:

1. דין הזמן שקדם לראיה.
2. הנשים שאין לחוש בהן לדם קודם ראייתן, וימים שאין ראויים לקביעת ווסת.
3. איזו אשה צריכה בדיקה קודם תשמיש ואיזו אינה צריכה.

נושאים משניים

דין האשה בזמן שקדם לראיה

אשה שראתה דם ממתי נחשבת טמאה
קופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו ונמצא שרץ בזוית אחרת
כתמים האם מטמאים למפרע
מעת לעת שבנדה עושה משכב ומושב
מעת לעת שבנדה מה מטמא
חולין הטבולים לחלה

נשים מסולקות דמים

דין ארבע נשים - בתולה מעוברת מניקה וזקנה
מעוברת
פרישה סמוך לוסת במסולקות דמים
מניקה
זקנה
אשה שעברו עליה שלוש עונות האם דיה שעתה
תינוקת
רוק מדרס וכתם של תינוקת
תנוקת שלא הגיע זמנה לראות ושופעת
דין נשים מסולקות דמים שראו ראיה שניה
מעוברת ומניקה שראו בימי עבורן ומניקתן
קביעת וסת בימי עיבור והנקה
עברו ימי הנקה ועיבור האם חוששות לוסתן הראשון
וסת מחמת אונס ווסת המורכב

דיני בדיקת אשה לטהרות ולבעלה

בדיקת שחרית ובין השמשות ובשעה שעוברת לשמש ביתה
נאמנות אשה על עצמה והדין כשחוזרת מדיבורה
נתנה אמתלא לדבריה

דין האשה בזמן שקדם לראיה

אשה שראתה דם ממתי נחשבת טמאה

(ב' א') משנה: (1) שמאי אומר: כל הנשים דיין שעתן (אם ראתה דם, די לנו אם תטמא תרומה וטהרות שתגע בהן משעת ראיה ואילך[1]). (2) הלל אומר: מפקידה לפקידה (דשמא עם סילוק ידיה ראתה, וכותלי בית הרחם העמידוהו) ואפילו לימים הרבה (בין בדיקה ראשונה לשניה, מטמאים כל הטהרות שהתעסקה בהן בינתיים). (3) וחכמים אומרים: לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה, ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת.

(ומברר) מאי טעמיה דשמאי? קסבר העמד אשה על חזקתה, ואשה בחזקת טהורה עומדת. והלל, כי אמר העמד דבר על חזקתו, היכא דלית ליה ריעותא מגופיה; אבל איתתא כיון דמגופה קחזיא (מועדת ועלולה היא לכך, אין לה חזקת טהרה), לא אמרינן אוקמה אחזקתה.

(ב' ב') (ומקשה) ומאי שנא ממקוה? **דתנן (מקוואות ב,ב):** מקוה שנמדד ונמצא חסר, כל טהרות שנעשו על גביו למפרע, בין ברשות הרבים, בין ברשות היחיד, טמאות. לשמאי קשיא למפרע. להלל קשיא ודאי, דאילו מעת לעת שבנדה תולין (אם תרומה הן), לא אוכלין ולא שורפין, ואילו הכא, טומאה ודאי!

(ומסיק) התם איכא תרתי לריעותא (העמד טמא על חזקת טומאה. ובחזקת טהרה דמקוה איכא ריעותא, שהרי חסר לפניך). הכא איכא חדא לריעותא (בדידה הוא דאיכא ריעותא, שהורע חזקת טהרתה קצת, שהרי דם לפניך)[2].

(ג' א') (ומקשה לשמאי) ומאי שנא ממבוי? **דתנן (פרק דם הנדה, נ"ו א'):** השרץ שנמצא במבוי, מטמא למפרע (כל טהרות שנעשו במבוי), עד שיאמר בדקתי את המבוי הזה ולא היה בו שרץ, או עד שעת הכיבוד! (ומתרץ) התם נמי, כיון דאיכא שרצים דגופיה, ושרצים דאתו מעלמא, כתרתי לריעותא דמי.[3]

---

1. ולא אמרינן, כי היכי דהשתא אישתכח דם בבית החיצון, אי הות בדקה נמי מקמי הכי, הוה אישתכח, וכותלי בית הרחם העמידוהו, וקיי"ל בפרק יוצא דופן (לקמן מ' א') כל הנשים מטמאות בבית החיצון. רש"י.
2. ומשום הך ריעותא לחודה לא מרעינן לה, הואיל ובטהרות לא משכחת ריעותא אחריתא, דכי אמרת העמידם על חזקתם, בחזקת טהרתם הם. רש"י.
3. ונאמרו בגמרא שלושה הסברים נוספים במחלוקת שמאי והלל: (א) או שסובר שמאי הואיל ואשה מרגשת בעצמה. והלל סובר, כסבורה הרגשת מי רגלים היא. (ב) או משום דאם איתא דהוה דם, מעיקרא הוי אתי. והלל סובר, כותלי בית הרחם העמידוהו. (ג) או בחשש משום ביטול פריה ורביה.

(ד' ב') אמר רבה: מאי טעמייהו דרבנן[4]? כי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל: חכמים תקנו להן לבנות ישראל, שיהו בודקות עצמן שחרית וערבית: שחרית להכשיר טהרות של לילה, וערבית להכשיר טהרות של יום, וזו הואיל ולא בדקה, הפסידה עונה (כל טהרות שנתעסקה בהן בעונה הזאת הפסידוה). (ומבאר) מאי עונה? עונה יתירה[5].

אמר ליה רב פפא לרבא: והא זימנין משכחת לה ג' עונות במעת לעת[6]! (ומתרץ) השוו חכמים מדותיהן, שלא תחלוק במעת לעת. איבעית אימא: שלא יהא חוטא נשכר[7]. (ומברר) מאי בינייהו? איכא בינייהו דאתניסה ולא בדקה[8].

(ב' א') (המשך **משנה**:) כל אשה שיש לה וסת, דיה שעתה. (ומסיק) **(ד' ב')** רבי דוסא היא, ורבנן פליגי עליה (שגם כשיש לה וסת, מטמאה מעת לעת)[9]. ועד כאן לא פליגי, אלא (כשראתה) בשעת וסתה; אבל (בדקה בשעת וסתה ולא ראתה, ואחר כך ראתה) שלא בשעת וסתה, מודי להו (רבי דוסא שמטמאה למפרע מעת לעת).

(המשך **משנה**:) והמשמשת בעדים (שבדקה עצמה בעד שלאחר תשמיש, כדלהלן), הרי זו כפקידה, וממעטת על יד מעת לעת, ועל יד מפקידה לפקידה.

(ה' א') אמר רב יהודה אמר שמואל: עד שלפני תשמיש, אינו ממעט כפקידה. מאי טעמא? אמר רב קטינא: מתוך שמהומה לביתה (ממהרת לשמש). (ומקשה) וכי מהומה לביתה מאי הוי?! (ומבאר) מתוך שמהומה לביתה, אינה מכנסת לחורין ולסדקין.

גרסינן להלן, **בפרק בנות כותים** (**ל"ט א'**):

תניא: הנדה, והזבה, והשומרת יום כנגד יום[10], והיולדת (שיצא דם בפתיחת הקבר), כולן מטמאות מעת לעת (בראיה ראשונה).

---

4. מאי האי שיעורא דמעת לעת? דבשלמא מפקידה לפקידה דהלל ניחא, דשמא עם סילוק ידיה ראתה; אלא מעת לעת מאי שיעורא הוא. רש"י.
5. הפסידוה משום קנס, שהרי הפסידוה טהרות של אמש משום קנס. אבל טהרות של יום, לאו קנס הוא, דאי נמי בדקה שחרית ומצאתה טהורה וערבית ומצאתה טמאה הפסידה טהרות של יום, דהיינו מפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת. רש"י.
6. כגון אם לא בדקה ימים רבים ובדקה בצהרים, דמטמאין לה מעת לעת, דהוה להו ג' עונות, היום אמש ואתמול למפרע עד צהרים, והשתא קנסינן לה שתי עונות, ורבנן חדא הוא דקנסו ותו לא. רש"י.
7. להכי מטמינן לה מצהרים דאתמול, דאי אמרת לא נקנוס אלא עונה יתירה, נמצא חוטא נשכר, דאילו זו שלא בדקה עצמה ימים רבים, ובדקה לה היום שחרית, היתה נקנסת מעת לעת שלם, ומפני שאיחרה עד הצהרים והוסיפה לחטוא, לא תפסיד אלא לילה וחצי יום?! רש"י.
8. שנאנסה שחרית ולא בדקה. ללישנא דחוטא נשכר, ליכא, דהא נאנסה. ללישנא דלא תחלוק, איכא. רש"י.
9. דתניא, רבי אליעזר אומר: ארבע נשים דיין שעתן - בתולה, מעוברת, מניקה, וזקנה. רבי דוסא אומר: כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה (רש"י מבאר דפליגי רבנן עליה בעלמא).
10. כלומר, והרואה בתוך י"א, בין שרואה ג' ימים דהויא זבה, בין שרואה יום אחד דהויא שומרת יום. רש"י.

שיטות הראשונים

מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה: פסק **הרמב"ם** כחכמים. וכתב עוד: "וְטָמְאַת מֵעֵת לְעֵת אוֹ מִפְּקִידָה לִפְקִידָה לְמַפְרֵעַ - הַכֹּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְטָמְאָתָן בְּסָפֵק. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים אֶלָּא תּוֹלִין"[11].

כמה הוא מעת לעת: **רש"י** פירש "מאתמול בשעה הזאת". וכן כתב **הרמב"ם**: "מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁכָּל הָרוֹאָה דָּם בְּלֹא עֵת וֶסְתָּהּ, וְכָל הָרוֹאָה כֶּתֶם - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת". ודעת **גאונים**, שמעת לעת היינו י"ב שעות[12].

חזקה היכא דאיכא תרתי לריעותא: בגמרא (ב' ב') מבואר שנחלקו חכמים ורבי שמעון, אם בתרתי לריעותא, דינו כודאי או כספק. ופסק **רמב"ם** לגבי מקוה כחכמים, דתרתי לריעותא כודאי (ואפילו ברה"ר, טהרות טמאות). ואילו לגבי יין שהחמיץ, פסק כרבי שמעון, שהוא כספק. וצ"ב[13].

כל אשה שיש לה וסת, דיה שעתה: בגמרא (ד' ב') מבואר שזו דעת רבי דוסא (ודוקא שראתה בשעת וסתה). ואילו לחכמים גם אשה שיש לה וסת קבוע, מטמאה מעת לעת. **רוב הראשונים** פסקו כדעת רבי דוסא. **ורשב"ץ** כתב **שיש פוסקים** כחכמים שמטמאה מעת לעת[14].

אתניסה ולא בדקה, האם מטמאה ג' עונות במעת לעת: דעת **רא"ה** שאם נאנסה ולא בדקה ימים רבים ובדקה בצהרים, לא הפסידה אלא עונה אחת יתירה (כמאן דאמר שלא יהא חוטא נשכר). ודעת **המאירי** שאף כשנאנסה מפסידה שלוש עונות (כמאן דאמר שלא תחלוק במעת לעת). וכן **הרמב"ם** לא חילק במעת לעת שבנדה[15].

---

11. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ט,ג; הל' מטמאי משכב ומושב ג,ט, בהתאמה).
12. וצ"ב, דמבאר, ד' ב', הואיל ולא בדקה, הפסידוה עונה. מאי עונה? עונה יתירה. מקורות - רש"י (ב' א', ד"ה אלא). רמב"ם (איסורי ביאה ט,ג). גאונים (תשובות הגאונים, גאונים קדמונים, סי' כה).
13. מקורות - רמב"ם (הל' מקוואות י,ו; הל' תרומות ה,כד). ראה משנה למלך (מקוואות י,ז). והאחרונים האריכו.
14. מקורות - תוספות (ט"ז א', ד"ה וחוששת). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ט,ד; מטמאי משכב ומושב ג,ה). רא"ה (הו"ד בחי' הרשב"ץ, ד' ב', ד"ה אשה). מאירי (ד' ב', ד"ה אשה).
15. רא"ה (הו"ד בחי' הרשב"ץ, ד' ב', ד"ה חכמים). וכתב בחי' הרשב"ץ: והרמב"ם לא חילק במעת לעת שבנידה, ותימה הוא להתשב"ץ.

קופה ששימשה טהרות ונמצא בה שרץ

(ג' ב') תניא: אמר לו הלל לשמאי (הסובר דיה שעתה): אי אתה מודה בקופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו, ונמצא שרץ בזוית אחרת, שטהרות הראשונות טמאות (למפרע)[16]?! אמר לו: אבל (כן הדבר). ומה הפרש בין זו לזו (והא טומאה דלמפרע הוא)?! (אמר לו:) לזו (לקופה) יש לה שוליים (תחתית, ועיכבו השוליים את השרץ מלצאת), לזו (לאשה) אין לה שוליים (ואי הוה דם מאתמול בבית החיצון, הוה נפיק ונפיל).

איתמר, קופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו, ונמצא שרץ בזוית אחרת (לאחר שניטלו טהרות מן הקופה) - (1) חזקיה אמר: טהרות הראשונות, טהורות. (2) רבי יוחנן אמר: טהרות הראשונות, טמאות.

(ומקשה) והא שמאי והלל מודו בקופה, דטהרות הראשונות, טמאות! (ומתרץ) כי מודו שמאי והלל בקופה שיש לה שולים (והוא הוציאן דרך הפה מלמעלה, הלכך אם שרץ היה בה, לא ראהו ולא יצא); כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן, בקופה שאין לה שולים[17]. (ומקשה) אין לה שולים, מאי טעמא דרבי יוחנן?! (ומבאר) אין לה שולים ויש לה אוגָנִים[18].

(ומקשה) **והתנן (טהרות ד,ד):** המדלה עשרה דליים מים, בזה אחר זה, ונמצא שרץ באחד מהן, הוא טמא וכולן טהורין (דאמר השתא הוא דנפל, דהואיל שלא מצא קודם שעירה הדלי בפעם הזאת לתוך הכלי, טהורין). ואמר ריש לקיש משום רבי ינאי: לא שנו אלא שאין לה אוגנים (לדלי, דהשתא ודאי אם איתא דהוה התם, בזימנא קמאי הוה נפיל מן הדלי עם המים), אבל יש לה אוגנים, כולן טמאין! לימא חזקיה לית ליה דר' ינאי!

(ומתרץ) מיא שרקי, פירי לא שרקי[19]. אי נמי, מיא לא קפיד עלייהו, פירי קפיד עלייהו.

(ד' א') ואי בעית אימא: כי מודו שמאי והלל, בקופה שאינה בדוקה (שלא בדקה בשעה שנתן טהרות לתוכה, הלכך אין להעמידה על חזקת טהרה); כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן בקופה בדוקה. מר (חזקיה) סבר הא בדקה, ומר (רבי יוחנן) סבר אימור עם סילוק ידו נפל.

---

16. ודוקא בזוית אחרת כגון קופה ארוכה אמָתַיים וג' אמות, דאיכא למימר קודם שניטלו הטהרות הוה התם, ונטמא הכלי מחמת השרץ, וטהרות מחמת הכלי, ואיהו הוא דלא נתעסק באותו זוית, ולא אשכחיה; **אבל באותו זוית, לא, דודאי בתר הכי נפל**, דאי הוה התם בשעת טהרות, הוה חזי ליה כשהוציאן. רש"י.
17. כגון חבית של עץ שניטלו שוליהם, ויכול להשתמש באורך חללן כשהן מוטלות בקרקע, וכשהוא מערה אותן, הוא מגביה ראש האחד ומערה, והכל יוצא ממנה (ולכן אם לאחר שהוציא הפירות מצא שרץ, סובר חזקיה שודאי הגיע לשם השרץ רק עכשיו, אחרת היה יוצא עם הפירות). רש"י.
18. במקום השוליים יש אוגנים שכפופין ראשי הנסרים כלפי פנים, וכשהוא מערה איכא למימר אוגנים עכבו.
19. מיא שרקי, ואין צריך להפוך הדלי על פניו כשהוא מערה, הלכך איכא למימר אוגנים עכבוהו לשרץ. פירי לא שרקי, וכשעירה טהרות ממנה, הפכה כולה על פניה, לפי שאין פירות נוחין לישרק ולצאת, הלכך אי הוה שרץ עם הטהרות, הוה שריק ונפיל בהדייהו. רש"י.

ואיבעית אימא: (הא והא בבדוקה, אלא) כי מודו שמאי והלל, בקופה שאינה מכוסה (ופיה מלמעלה, הלכך איכא למימר עם סילוק ידיו נפלו). כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן, בקופה מכוסה. (ומקשה) מכוסה, היכי נפל?! (ומבאר) כגון שתשמישה ע"י כיסוי[20].

ואיבעית אימא: כי מודו שמאי והלל בזוית קופה, כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן, בזוית בית. (ומקשה) והא קופה קאמר! (ומתרץ) הכי קאמר: קופה שנשתמשו בה טהרות בזוית בית זו (ונטלו הטהרות ממנה), וטלטלוה בזוית אחרת, ונמצא שרץ בזוית אחרת - חזקיה סבר לא מחזקינן טומאה ממקום למקום (דלא אמרינן מאידך זוית הוה בה שרץ עם הטהרות, אלא אמרינן לאחר שהביאה כאן נפל בה), ורבי יוחנן סבר מחזקינן[21].

שיטות הראשונים

קופה שנמצא בה שרץ האם טמאה בודאי או מספק: מודה שמאי להלל שטהרות הראשונות טמאות למפרע. וכן הלכה. דעת **רמב"ן, תוספות הרא"ש, ור"ן**, שטומאתן ודאית לשרוף את התרומה; שכל הטומאות כשעת מציאתן[22]. ודעת **רשב"א, ריטב"א, רי"ד, ורשב"ץ**, שטומאתן ספק, ותולין ולא שורפין (דומיא דמעת לעת שבנדה)[23].

כי מודו שמאי והלל, בקופה שאינה מכוסה וכו': דעת **רש"י, תוספות, רשב"א, וריטב"א** שלפי תירוץ זה, תרוייהו בבדוקה[24]. ודעת **רמב"ן**[25]**, תוספות הרא"ש, ור"ן**, דמיירי בקופה שאינה

---

20. הלכך חזקיה סבר, כל זמן שהטהרות בתוכה נזהר בה וכסה, והשתא לאחר שניטלו ממנה הסיח דעתו משמירתה, ולא נזהר לכסותה ונפל. ורבי יוחנן סבר, חיישינן שמא כשגילה להשתמש בה, בעוד שהטהרות בתוכה נפל. רש"י.

21. (ואע"פ שהשרץ נמצא רק בזוית אחרת, חוששים שמא היה גם בזוית בה היתה הקופה) ומשמע מן איבעית אימא בתרא, דסבירא ליה דבזוית קופה אין לחלק, דאפילו בדוקה ומכוסה, והיה תשמישה ע"י כיסוי, אם יש לה רק שוליים או אוגנים, לכולי עלמא טמאה. וכן נקטינן להלכה (רמב"ם להלן). ליקוטי הלכות.

22. יש להעיר שכל הדיון בראשונים הוא ביחס לקופה עליה דיברו שמאי והלל, בברייתא. אבל **כולם מודים דחזקיה ורבי יוחנן בתולין פליגי**, כדמוכח בהדיא בכולא סוגיא, כמו שכתבו הרשב"א (ג' ב', ד"ה אמר) וריטב"א (ד"ה אי). ראה פתחי נדה (חכמת בצלאל, ד' א', ד"ה גמרא כי פליגי).

23. וטעמא דמילתא, משום דלא אמרינן ספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא אלא דומיא דסוטה, דישנה לטומאה ודאי, דהיינו בועל שנכנס עמה למקום הסתר, אלא דמספקא לן אם נגע בה אם לאו. אף אנו נאמר בכל מקום **שהיה שם טומאה ודאית אלא שאנו מסופקין אי נגע** או לא ברשות היחיד, **ספקו טמא**. אבל היכא דלא ידעינן אי הות טומאה זו ברשות היחיד בשעה שהיו שם הטהרות, כי הא דקופה, בכי הא ודאי לא מטמאינן מדינא במקום ספק, דהא סוטה דכותה טהורה. והלכך מאן דמטמא בקופה חומר הוא בטהרות כדרך שהחמירו באשה. וחזקיה דטהר קסבר דכל כי האי גוונא לא נחמיר אפילו לתלות. רשב"א.

מקורות - רשב"א (שו"ת הרשב"א ח"א סי' שנט; חי' ב' ב', סוף ד"ה והא דאקשינן). רי"ד (בתוספותיו ג' ב', ד"ה אי אתה). ריטב"א (ג' ב', ד"ה אי אתה; ד' א', ד"ה והתנן). רמב"ן (חי' ג' ב'). תוספות הרא"ש (ג' ב', ד"ה אמר הלל; ד' א', ד"ה וחכמים).

24. ומכאן הוכיח הרשב"א את שיטתו, להלן, שתולין ולא שורפין, דבודאי בבדוקה לא שורפים.

25. זה לשון רמב"ן: והא דאמרינן ואיבעית אימא כי מודו שמאי והלל בזויות דקופה. הכי פירושו: לעולם **בשאינה בדוקה מודו ובזויות קופה דאיכא תרתי לריעותא**. אבל בבדוקה, אף על פי שבזויות קופה נמצא, אינן טמאות, דהוה ליה כאותה שאמרו בתוספתא: ומודים חכמים לרבי מאיר בשראוהו חי, ועד כאן נמי לא

בדוקה. ולדידהו, לכולהו לישני, קופה דשמאי והלל, באינה בדוקה מיירי.

באיזו קופה מדובר: פסק **הרמב"ם**[26] ככל הלישנות, וכרבי יוחנן, וכתב: "קֻפָּה שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ טְהָרוֹת וְנִמְצָא בָּהּ שֶׁרֶץ - אִם יֵשׁ לָהּ שׁוּלַיִם, אוֹ אֲגָנִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהּ שׁוּלַיִם, הֲרֵי כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ טְמֵאוֹת, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה בְּדוּקָה וּמְכֻסָּה, שֶׁמָּא עִם הַגְּבָהַת יָדוֹ מִן הַבְּדִיקָה נָפַל הַשֶּׁרֶץ. אֲפִלּוּ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בִּטְהָרוֹת בְּזָוִית זוֹ וְטִלְטְלָהּ לְזָוִית אַחֶרֶת וְנִמְצָא בָּהּ הַשֶּׁרֶץ - כֻּלָּן טְמֵאוֹת, לְפִי שֶׁמַּחֲזִיקִין טֻמְאָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, לִתְלוֹת, אֲבָל לֹא לִשְׁרֹף".

המערה מכלי לכלי, ונמצא שרץ בתחתון: מבואר **במשנה** (טהרות ד,ד) ונפסק **ברמב"ם**, שהעליון טהור[27], ונימק **הרמב"ם**, "מִפְּנֵי שֶׁהֵן כֵּלִים, וְאֵין לָהֶם דַּעַת לְהִשָּׁאֵל". ותמה **ראב"ד**, שהרי טומאה הבאה בידי אדם היא! וביאר **ראב"ד**, שכל הטומאות כשעת מציאתן ובמקום מציאה, דלא מחזיקין טומאה ממקום למקום היכא דאפשר למיתלי בטהרה. ואף על גב דרבי יוחנן סבירא ליה דמחזיקין לתלות, הני מילי באותה קופה, אבל מכלי לכלי, לא.

האם מחזיקים טומאה ממקום למקום

(אמרינן בתירוץ בתרא דלרבי יוחנן מחזקינן טומאה ממקום למקום. ומקשה) ומי מחזקינן?! **והתנן** (**טהרות ה,ז**): נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת, ולמחר השכים ומצאו מת - (1) רבי מאיר מטהר[28]. (2) וחכמים מטמאין, שכל הטומאות כשעת מציאתן. **ותני** עלה: כשעת מציאתן ובמקום מציאתן[29]!

(ומסיק) כשעת מציאתן בין לקולא בין לחומרא[30], ובמקום מציאתן. אבל שלא במקום מציאתן (דליכא רגלים לדבר כולי האי), משרף לא שרפינן, מתלא תלינן.

גרסינן **בתוספתא טהרות** (**ו,ו**)[31]:

נָגַע בְּאֶחָד בַּלַּיְלָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם חַי אִם מֵת, וְלַשַּׁחַר בָּא וּמְצָאוֹ מֵת - (1) רַבִּי מֵאִיר מְטַהֵר, שֶׁסָּפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים, טָהוֹר. (2) וְחֲכָמִים מְטַמְּאִין, שֶׁכָּל הַטֻּמְאוֹת כִּשְׁעַת

מטמינן בשרץ שנמצא במבוי אלא משום דאיכא שרצים דידיה ושרצים דאתו ליה מעלמא דהוה ליה כתרתי לריעותא; **הא לאו הכי לא מטמינן ביה למפרע כלל**, לא שנא אותה זוית ולא שנא זוית אחרת. ובקופה לא שכיחי בה שרצים כלל, **אלא ודאי בקופה שאינה בדוקה מודו שמאי והלל לכולהו לישני**, דאי לא, אמרינן אוקמיה אחזקיה ואפילו לתלות וכל שכן דלא מודו בטומאה ודאי, והכי נמי מוכחא רישא דשמעתין.

26. הל' שאר אבות הטומאות יז,ב.

27. וְאֵין אוֹמְרִין מִן הָעֶלְיוֹן נָפַל, אֶלָּא שֶׁמָּא בַּתַּחְתּוֹן הָיָה. רמב"ם (הל' שאר אבות הטומאות יז,א).

28. ודווקא ברשות הרבים, ומשום שספק רה"ר טהור, וכפי שמבואר בתוספתא, המובאת בסמוך.

29. אם מצאו שחרית מת באותו מקום שנגע בו בלילה, טמא. אבל מצאו במקום אחר מת, טהור, ולא אמרינן כי היכי דהכא מת, התם נמי הוה מת במקומו הראשון. רש"י.

30. בין לקולא, גבי מחט (שנמצאת חלודה או שבורה טהורה) ומטלית (של זב שנמצאה בלויה, טהורה), לאחזוקי בטהורה ודאי. בין לחומרא, כגון נגע באחד בלילה, לאחזוקי בטומאה ודאית.

31. הובאה בראשונים (תוספות, לעיל, ב' א', ד"ה מעת, הוכיחו ממנה שאף ברשות הרבים מטמאי רבנן).

מְצִיאָתָן. וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי מֵאִיר, שֶׁאִם רָאָהוּ חַי מִבָּעֶרֶב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּא שַׁחֲרִית וּמְצָאוֹ מֵת, טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה סָפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים.

שיטות הראשונים

החזקת טומאה ממקום למקום: פלוגתא דחזקיה ורבי יוחנן. ופסקו **רמב"ם ורשב"ץ** כרבי יוחנן המטמא. **ויש פוסקים** כחזקיה שמטהר. כתבו **תוספות** שאשה שראתה דם, שטמאה למפרע לעניין תרומה וקדשים, מודה חזקיה שטמאה למפרע, אף כשהלכה ממקום למקום; דאשה מיקריא במקום מציאתה (כאילו נמצאה הטומאה באותו מקום), דכל מקום שהיא, טומאתה עמה[32].

נגע באחד בלילה ובבוקר נמצא מת: הלכה כחכמים דמטמאים. ומוכח **בתוספתא** (טהרות ו,ו) דאף ברשות הרבים מטמאים, דכל הטומאות כשעת מציאתן. דעת **תוספות** דמיירי דוקא לקדשים, ולא לחולין[33]. עוד מבואר **בתוספתא**, שכאשר ראוהו חי מבערב, מודים חכמים שטהור. דעת **תוספות** שבמת ברשות היחיד, טמא לפי רבי יוחנן, אפילו בראוהו חי[34].

כל הטומאות כשעת מציאתן: **הראשונים** הקשו, מאי שנא מאשה הרואה דם, שאינה טמאה אלא מספק, ורק לתרומה וקדשים, אבל לעניין חולין, מוקמינן לה אחזקה דמעיקרא (ואף שדם לפנינו)! **תוספות** תירצו, שמעיקר הדין גם במת מוקמינן אחזקה דמעיקרא. אלא הוא חומרא לעניין תרומה וקדשים[35]. **ורמב"ן ור"ן** תירצו, דשאני אשה דבחזקת טהרה עומדת, שהרי בדוקה היא[36]. אבל אדם זה, אינו עומד בחזקת חי (במקום מציאתו)[37].

32. מקורות - רמב"ם (הל' אבות הטומאות יז,ב). יש פוסקים כחזקיה (הו"ד בחי' הרשב"ץ). תוספות (ב' א', סוף ד"ה מעת לעת). וראה מגן אברהם (או"ח תסז,יב, ס"ק כא).

33. והרמב"ם סתם דבריו, ולא פירש דמיירי בקדשים (כפי שפירש גבי טומאת מעת לעת שבנדה, משכב ומושב ג,ט). ודנו האחרונים אם הוא משום שחולק על תוספות. ראה חכם צבי (שו"ת, סי' ג, ד"ה ומה שהקשה), וערוך לנר (על תוספות, ב' א', ד"ה מעת, בא"ד מיירי בקדשים), ופתחי נדה (ב' א', תוספות ד"ה מעת, בא"ד וא"ת מ"ש מנגע; ד' א', ד"ה והתנן).

34. תוספות (ד' א', ד"ה כי). וזה לשונם: כי פליגי חזקיה ור' יוחנן בקופה בדוקה - ואם תאמר דבנגע באחד בלילה אמרו חכמים אם ראוהו חי מבערב טהור, שספק טומאה ברה"ר ספקו טהור, משמע דברשות היחיד אפילו ראוהו חי טמא. והשתא הך קופה היכי רמיא, אי ברשות הרבים, מאי טעמא דרבי יוחנן דמטמא? וכו' ויש לומר דברשות היחיד איירי. והרמב"ן (ד' א', ד"ה והא) סתם דבריו, ומשמע שבראוהו חי הוי חזקה אלימתא, ואפילו ברשות היחיד טהור (כמש"כ תוספות, אליבא דחזקיה), ודלא כתוספות (וראה הערת מהדיר, רמב"ן, הוצ' מכון התלמוד הישראלי).

35. אלא **שבמת החמירו בתורת ודאי**, ובנדה, משום ביטול פריה ורביה, **לא החמירו אלא בתורת ספק**. ולדבריהם, הכלל של כל הטומאות כשעת מציאתן, אינו אלא **חומרא דרבנן**.

36. ואע"ג דשכיחי בה דמים, מכל מקום כל שהפסיקה וטהרה, בחזקתה זו היא.

37. ולדבריהם, הכלל של כל הטומאות כשעת מציאתן, הוא **דין גמור מהתורה**, משום שמעמידים על חזקה דהשתא. גם הרמב"ם אפשר שסובר כן, ראה הערה לעיל.

ותוספות רי"ד ביאר החילוק, "דלא דמו, דהתם אתיליד ספיקא בטומאה גופא, דבעידנא דנגע לא ידעינן אי הות טומאה, אי לא. והלכך אמרינן כל הטומאות בשעת מציאתן, בין להחמיר בין להקל". "אבל הכא גבי נדה, הדם המטמא ברור הוא כי הוא טמא, ואין בו ספק, אלא שלא ידענו מתי ניטמאת האשה ממנו". עיי"ש. וראה 'אבן האזל' (הל' אישות ב,ב) בביאור דבריו.

מקורות - רמב"ם (הל' שאר אבות הטומאות יח,יד; הל' מטמאי משכב ומושב ג,ט). תוספות (ב' א', ד"ה מעת; ד' א', ד"ה

ובמקום מציאתן: **הרמב"ם** הביא המשנה, וכתב: "נָגַע בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בְּאֶחָד בַּלַּיְלָה וְאֵין יָדוּעַ אִם חַי אִם מֵת, וּבַשַּׁחַר עָמַד וּמְצָאוֹ מֵת - הֲרֵי זֶה טָמֵא, שֶׁכָּל הַטְּמְאוֹת כִּשְׁעַת מְצִיאָתָן." והשמיט מאי דתני עלה "ובמקום מציאתן". וצ"ב[38].

כתמים האם מטמאים למפרע

(ד' ב') **תנו רבנן**: אשה שיש לה וסת, כתמה טמא למפרע (עד שעת הכיבוס[39]), שאם תראה שלא בשעת וסתה, מטמאה (למפרע) מעת לעת[40].

(ה' א') ומסיק, דדברי הכל היא[41].

אמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי חנינא בן אנטיגנוס: כל הנשים כתמן טמא למפרע. ונשים (מסולקות דמים) שאמרו חכמים דיין שעתן, כתמן כראייתן (מכאן ואילך טמאות). חוץ מתינוקת, שלא הגיע זמנה לראות (דאפילו מכאן ולהבא נמי לא), שאפילו סדינין שלה מלוכלכין בדם, אין חוששין לה[42].

תניא: כל הנשים כתמן טמא למפרע, ונשים שאמרו חכמים דיין שעתן, כתמן טמא למפרע, דברי רבי מאיר. רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: נשים שאמרו חכמים דיין שעתן, כתמן כראייתן (לטמאה מכאן ולהבא). ותינוקת שהגיע זמנה לראות, יש לה כתם (מכאן ולהבא אף על פי שלא ראתה מימיה). ושלא הגיע זמנה לראות, אין לה כתם. ואימתי הגיע זמנה לראות? משהגיעו ימי הנעורים.

שכל). רמב"ן (ב' ב', ד"ה ואקשינן מ"ש ממקוה. וכן משמע ג' ב', ד"ה אי אתה). ר"ן (ב' ב', ד"ה דאילו). וראה מש"כ בזה בשערי יושר (שער ב, שער החזקות, פרק ד). תוספות רי"ד (קידושין ע"ט א', ד"ה רבא אמר).

38. וכתב פתחי נדה (ד' א', ד"ה ותנו), שאולי סמך על מה שכתב שם (פרק יז, סוף הלכה ב): "לְפִי שֶׁמַּחֲזִיקִין טֻמְאָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, לִתְלוֹת, אֲבָל לֹא לִשְׁרֹף", דמשמע, אבל לשרוף בעינן דוקא מקום מציאתן, ונגע באחד, לשרוף הוא, כדמוקי לה הש"ס הכא. מקורות - רמב"ם (הל' שאר אבות הטומאות יח,יד).

39. רש"י (ד"ה כתמה). וכתב הר"י קורקוס: וטעם יש בדבר, דאילו רואה עתה, אין טעם להחמיר עליה למפרע ביותר ממעת לעת. אמנם כתם שאינה יודעת מתי יצא דם זה מגופה, יש להחמיר ולומר דסמוך לפקידה יצא. כסף משנה (הלכות מטמאי משכב ומושב ג,ז).

40. אע"ג דבראייתה דיה שעתה, מטמאינן כתמה למפרע, דהא אשכחינן בראיה טומאה למפרע, שאם תראה שלא בשעת וסתה, מטמאה למפרע.

41. גם רבי דוסא, הסובר שאשה שיש לה וסת דיה שעתה, מודה דכשראתה דם שלא בשעת וסתה, מטמאה למפרע מעת לעת. וממילא דברי הברייתא נכונים גם לדידיה.

42. כתב רש"י: "ואפילו אין לה במה לתלות, דבשוק של טבחים לא עברה, איכא למימר **עברה ולאו אדעתה**; דהא בגופה אין לתלות כל עיקר, דכתמין דרבנן נינהו, וכי גזור רבנן בהגיע זמנה, דדם מצוי בה. אבל **בהא לא גזור**, הואיל ואין בה דמים. ולקמן מפרש איזה הוא זמנה, משיגיעו ימי הנעורים, שהביאה שתי שערות, או בת י"ב שנה ויום אחד ואף על פי שלא הביאה שתי שערות". האחרונים דנו בדיוקים מדבריו, **בטעם שאין כתמים לתנוקת** - האם משום שתולים שאינו מגופה, או משום שלא גזרו כלל כתמים (ואף אם ודאי לה שבא מגופה, וכגון שהוא שלא בהרגשה). ראה ב"ח (קצ, ס"ק ד), ש"ך (קצ, ס"ק ג), חוות דעת (ביאורים ס"ק ד).

שיטות הראשונים

ואימתי הגיע זמנה לראות? משהגיעו ימי הנעורים: **רש"י** פירש, שהביאה שתי שערות, **או** בת י"ב שנה ויום אחד, ואף על פי שלא הביאה שתי שערות. וכן כתב **ריטב"א** שיש לה שָׁנים, ואף על פי שאין לה סימנין. ודעת **רשב"א** שרק אם הגיעה לכלל י"ב שנים, **וגם** יש לה שתי שערות, נחשבת הגיע זמנה לראות[43]. וכן פסק **השו"ע**[44].

הרואה כתם טמאה למפרע: כתב **הרמב"ם**: "הָרוֹאָה כֶּתֶם - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד עֵת הַפְּקִידָה. וְכֵן הַבֶּגֶד שֶׁנִּמְצָא עָלָיו הַכֶּתֶם - טָמֵא לְמַפְרֵעַ. וְעַד כַּמָּה? עַד שֶׁתֹּאמַר 'בָּדַקְתִּי אֶת הֶחָלוּק הַזֶּה וְלֹא הָיָה עָלָיו כֶּתֶם'." ובמקום אחר פסק, "וְכָל הָרוֹאָה כֶּתֶם - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[45]." וצ"ב.

מעת לעת שבנדה עושה משכב ומושב

(ב' א') (המשך **משנה**:) כיצד דיה שעתה? היתה יושבת במיטה ועסוקה בטהרות, ופרשה וראתה, היא טמאה והן טהורות.

(ה' ב') (ומקשה) למה לי למיתני 'היתה יושבת במיטה ועסוקה בטהרות'? ליתני היתה עסוקה בטהרות, ופרשה וראתה! (ומתרץ) הא קא משמע לן, טעמא דדיה שעתה (שיש לה וסת, לכן המיטה והטהרות טהורות), הא (אשה שאין לה וסת, המטמאה) מעת לעת, מיטה נמי מטמיא (כדין משכב הנדה).

מסייע ליה לזעירי, דאמר זעירי: (טומאת) מעת לעת שבנדה, עושה משכב ומושב, לטמא אדם לטמא בגדים (שהאדם מטמא בגדים שעליו, ואע"פ שלא נגעו בגדים במיטה).

(ומקשה) מכדי האי מיטה דבר שאין בו דעת לישאל הוא (ומעת לעת ספק טומאה הוא), וכל דבר שאין בו דעת לישאל, ספקו טהור[46]!

(ומסיק) אמר רבי יוחנן: ספק טומאה הבאה בידי אדם (כגון טומאה זו שבאה על ידי האשה הנדה)[47], נשאלין עליה (כלומר טמא), אפילו בכלי מונח על גבי קרקע, כמי שיש

---

43. וזה לשונו: ומסתברא דהיינו כל שהיא פחותה מבת י"ב שנה ויום אחד, ואע"פ שהביאה שתי שערות. דהא קיימא לן כרבא דאמר בפרק יוצא דופן (מ"ו א') תוך הפרק כלפני הפרק, ושומא בעלמא נינהו. והוא הדין לבת י"ב שנה ויום אחד אם לא הביאה שערות; דכל שלא הביאה שערות - קטנה היא. רשב"א.
44. יו"ד קפט,כז. מקורות - רש"י (ה' א', ד"ה אין חוששין). ריטב"א (חי' ה' א', ד"ה משהגיע). רשב"א (תוה"ב, ז,ד, עמ' רה).
45. מקורות - רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב ג,ז; הל' איסורי ביאה ט,ג, בהתאמה).
46. הכלל הוא שכל ספק טומאה ברשות היחיד, ספקו טמא, בדבר שיש בו דעת לישאל. אבל דבר שאין בו דעת לישאל, בין ברשות היחיד, בין ברשות הרבים, ספקו טהור.
47. וכגון נושא שרץ בידו, ספק נגע בכלי המונח על גבי קרקע, ספק לא נגע, ואף על פי שאדם לא היה עסוק בכלי, הואיל והטומאה באה על ידי אדם, ספק נגעה הטומאה בכלי, ספק לא נגעה, חשבינן לה כמו שיש

בו דעת לישאל[48].

(ב' א') (המשך **משנה:**) אע"פ שאמרו מטמאה מעת לעת (אשאין לה וסת קאי), אינה מונה אלא משעה שראתה.

(ו' א') תניא: הרואה דם, מטמאה (למפרע) מעת לעת. ומה היא מטמאה? משכבות ומושבות, אוכלין ומשקין, וכלי חרס המוקף צמיד פתיל[49]. ואינה מקולקלת למנינה (לא איבדה פתח נידותה[50]). (1) ואינה מטמאה את בועלה למפרע (מעת לעת)[51]. (2) רבי עקיבא אומר: מטמאה את בועלה. ואינה מונה (שבעה ימים דקודם טבילה) אלא משעה שראתה.

(המשך **הברייתא:**) הרואה כתם, מטמאה למפרע (עד שעת כיבוסו של חלוק זה שכבסה קודם לבישה זו[52]). ומה היא מטמאה? אוכלין ומשקין, משכבות ומושבות, וכלי חרס המוקף צמיד פתיל. ומקולקלת למנינה, ומטמאה את בועלה, ואינה מונה אלא משעה שראתה[53]. וזה וזה, תולין, לא אוכלין ולא שורפין.

בה דעת לישאל, וברשות היחיד ספקו טמא. רש"י.

48. וכי אמרינן דבר שאין בו דעת לישאל ספקו טהור, כגון שרץ המוטל אצל כלי על גבי קרקע, ספק נגע ספק לא נגע. רש"י. ולכן כאן, אע"פ שהמיטה אין בה דעת לישאל, היות שהספק מחמת טומאת נדה, שהיא באה על ידי אדם, דינה כדבר שיש בו דעת לישאל.

49. כלי חרס, שהוא סגור, ניצול באוהל המת, דכתיב (במדבר, יט,טו) "וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא", הא יש צמיד פתיל עליו, טהור. ואם הסיטהו נדה בתוך מעת לעת שלפני ראייתה, טמא.

50. דהא ודאי מהשתא הויא פתח נדותה, וליום שמיני לראייתה יתחילו י"א יום שבין נדה לנדה, ורבנן לא גזור מעת לעת אלא לטהרות. אבל גבי כתמים, לא ידעינן אימת נפיק מינה (כדלהלן). רש"י.

51. בביאור הטעם, ראה ברייתא וגמרא לעיל, ג' ב', אמר לו שמאי להלל: אם כן, שאתה מטמא אותה למפרע, אם כן אף בעלה היא מטמאה, והלכך אף הוא פורש ממנה לעולם (ע"פ רשב"א, חי' ג' ב'). והלל, לפריה ורביה מי אמר. וביאר הרשב"א (ד"ה והלל): כלומר, לטמא בועלה למפרע **כדי שיתבטל הוא על ידי כך מפריה ורביה** מי אמר?! אנא לטמא טהרות למפרע בלחוד קאמינא, ומשום סייג. אמנם ראה רא"ש (בתוספותיו, ה' ב', ד"ה מה) **שבבועלה לא גזרו משום שלא שכיח**. מה שאין כן משכבות ומושבות גזרו משום ששכיח.

52. רש"י. שלא כמו ברישא, ברואה דם, שמטמאה רק מעת לעת, משום שברואה דם, מדין תורה מעמידים אותה על חזקתה, ומטמאה למפרע מעת לעת רק משום גזירת חכמים, ורק לטהרות. ומשום כך אינה מקולקלת למניינה. משא"כ בכתם, מטמאה למפרע משום שלא יודעים מתי יצא הדם ממנה, וטמאה מעיקר הדין, וחוששים לטומאה אף לגבי מניין ימי נידה וזיבה (וכפי שהובא לעיל, בהערה, בשם רש"י).

53. לסוף ז' ימים טובלת וטהורה. אבל פתח נדותה, לידע אימת מתחילין ימי זיבה אבדה, עד שתשב ז' נקיים כדתניא בערכין (ח' א'). רש"י. וראה תוספות (ו' א', ד"ה ואינה מונה אלא משעה שראתה) שהקשו: תימה, פשיטא! כיון דמקולקלת למנינה משעת כיבוס, ואינה יודעת מתי ראתה, אם כן לא תוכל לספור ז' ימים ולטבול אלא מיום מציאת הכתם! ותירצו: ויש לומר דמיירי שראתה יום אחד או ב' ימים אחר מציאת הכתם, וקמ"ל דאינה מונה מיום מציאת הכתם אלא מיום שראתה, דאימר לאו מגופה אתא אלא מעלמא.

שיטות הראשונים

טומאת מעת לעת ברה"ר: **בירושלמי** מבואר דמעת לעת שבנדה, אפילו ברשות הרבים תולין (למרות שהכלל הנלמד מסוטה הוא שספק ברה"ר, טהור). וכן פסקו **תוספות, ר"ש משאנץ**, ועוד[54]. ודעת **רמב"ן ור"ן**, דמעת לעת נמי דוקא ברה"י טמא; אבל ברה"ר טהור, כטומאת סוטה[55].

ספק טומאה הבאה בידי אדם: אמרינן לעיל (ג' א') דמודה שמאי (לפי הטעם של אשה מרגשת עצמה) בשוטה (שאינה מבינה להרגיש), שמטמאה למפרע. והקשו **תוספות**, והא אין בו דעת לישאל! ותירצו, כגון אדם שנגע בה ורוצה לעסוק בקדשים, ואותו אדם יש בו דעת לישאל[56].

ספק טומאה דרבנן ברשות היחיד: דעת **רש"י ורבינו אלחנן**, שבטומאה דרבנן, אפילו בדבר שיש בו דעת לישאל, אפילו ברשות היחיד, ספקו טהור[57].

ספק טומאה ברשות הרבים: ביאר **הרמב"ם**, על פי **התוספתא**: "מִפְּנֵי מָה טְהֲרוּ חֲכָמִים סְפֵק רְשׁוּת הָרַבִּים? שֶׁהֲרֵי הַצִּבּוּר עוֹשִׂין הַפֶּסַח בְּטֻמְאָה בְּזְמַן שֶׁהַטְּמֵאִים מְרֻבִּין: אִם טֻמְאָה וַדָּאִית נִדְחֵית מִפְּנֵיהֶם - קַל וָחֹמֶר לִסְפֵק טֻמְאָה; שֶׁאִסּוּר כָּל הַסְּפֵקוֹת מִדִּבְרֵיהֶם[58]."

ספק טומאה ברשות היחיד: ביאר **הרמב"ם**, על פי **התוספתא**: "וּמִפְּנֵי מָה הֶחֱמִירוּ בִּסְפֵק רְשׁוּת הַיָּחִיד? שֶׁהֲרֵי שׁוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה - אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר סָפֵק, הֲרֵי הִיא טְמֵאָה לְבַעְלָהּ עַד שֶׁתִּשְׁתָּה." וכתב **הראב"ד**, ובתוספתא מפרש עוד טעם אחר, מפני שאפשר להישאל על היחיד, ואי אפשר להישאל על הרבים[59].

---

54. וביארו **תוספות** החילוק, שבסוטה אף עכשיו היא בספק, מה שאין כן מעת לעת שבנדה, שעכשיו ודאי טמאה. וראה עוד טעמים ברשב"א (חי' ב' ב', ד"ה דאילו מעת לעת).

55. ודלא כהירושלמי. וכמו שטהרו בו נמי דבר שאין בו דעת לישאל, דאלמא כטומאת סוטה עשאוה שלא לטמא בה, אלא דבר שיש בו דעת לישאל, וברשות היחיד דוקא, אבל לא ברה"ר.

מקורות - דעה א' - תוספות (ב' א', ד"ה מעת), ותוספות הרא"ש (נדה ב' א', ד"ה קסבר); ר"ש (טהרות ד,ו; ה,ז); הובאה דעה זו ברמב"ן וחי' הר"א (נדה ב' א', בשם יש מפרשים); רשב"א (ב' א', בשם איכא מאן דדייק, ומשמע שם שהסכים עמו); וראה מאירי וריטב"א. ועיין חי' רשב"ץ ריש נדה שחכך להחמיר כירושלמי, ושכן דעת הרמב"ם. דעה ב' - רמב"ן וחי' הר"א (ב' א', ד"ה הלל). ר"ן (חי' ב' ב', ד"ה דאילו).

56. והקשה הערוך לנר (ג' א', ד"ה מודה), מה בכך דהאדם יש בו דעת, הלא היא טהורה מפני שאין בה דעת לשאול! ואף על גב דאמרינן ספק טומאה הבאה בידי אדם נשאלין עליה, זה דוקא אם אדם נגע בטומאה ודאי, כגון שנושא שרץ, וספק נגע בכלים, אף על גב דהשרץ והכלים אין בהם דעת לשאול, מכל מקום כיון שבאדם דעת לשאול, אם נגע בכלים מספק טמא. אבל הכא דאין כאן טומאה אלא השוטה, והיא מן הדין טהורה, דאין בה דעת לשאול, היאך יטמא האדם שנגע בה?!

57. כן עולה ממהלך הגמרא לעיל, ד' א' (דמקשה על ברייתא דככר על גבי מדף, האי ככר ספק טומאה ברשות היחיד הוא, וספקו טמאו! ומתרץ, דהוי דבר שאין בו דעת לישאל. ואיבעית אימא הכא בטומאה דרבנן), על פי פירוש רש"י בסוגיא שם (הסובר שהוא תירוץ על קושיא בתרא). אמנם לפי פירוש תוספות וריטב"א שם (ד"ה ואיבעית, דאקושיא קמייתא קאי) אין ראיה לכך, עיי"ש. וראה **רבי עובדיה מברטנורא**, מסכת מקוואות (ו,ז) שכתב שאף ספק טומאה דרבנן, ברשות היחיד טמא.

58. ראה הל' איסורי ביאה (יח,יז). מקורות - תוספתא (טהרות סוף פרק ו). רמב"ם (הל' שאר אבות הטומאות, טז,א).

59. מקורות - תוספתא (טהרות סוף פרק ו). רמב"ם וראב"ד (הל' שאר אבות הטומאות, טז,א).

מעת לעת שבנדה מה מטמא

(ו' א') (1) אמר רב הונא: מעת לעת שבנדה, (גזרו שמטמאה) לקודש, אבל לא לתרומה.

(ו' ב') (2) לישנא אחרינא אמרי לה - אמר רב הונא: מעת לעת שבנדה, מטמאה בין לקודש ובין לתרומה.

אמר ליה רב נחמן: והא **תני תנא:** לקודש אבל לא לתרומה!

קבלה מיניה רב שמואל בר רב יצחק, בחולין שנעשו על טהרת קודש, ולא בחולין שנעשו על טהרת תרומה (אבל בתרומה ממש, מטמאה מעת לעת).

ולגבי חולין הטבולים לחלה, לחד תירוצא לקמן **(ז' א')**, מעת לעת שבנדה מטמאה[60]. ולתירוצא בתרא, גם חולין הטבולין לחלה לא מטמאה, דמעת לעת (איסורו) דרבנן.

שיטות הראשונים

טומאת מעת לעת שבנדה לחולין: עולה מהגמרא, שלכולי עלמא אין מטמאה למפרע מעת לעת לחולין, ודיה שעתה, דמוקמינן לה בחזקת טהרה. והקשו **הראשונים**, מאי שנא מכל ספק טומאה, דברה"י טמא ודאי אף לחולין, ולא מוקמינן בחזקת טהרה. ותירצו **תוספות ור"ן**, דהא דטמא ברשות היחיד, משום דילפינן מסוטה, בה הטומאה מכאן ולהבא, ולא ילפינן לטמאה למפרע[61]. **ורשב"א וריטב"א** כתבו דבסוטה איכא רגלים לדבר, שהרי קינא לה ונסתרה[62].

טומאת כתמים למפרע לחולין: דעת **רמב"ם**, שכמו טומאת מעת לעת, כך גם כתמים אינם מטמאים חולין, שטומאת כתמים מדברי סופרים, וטומאתן בספק. ודעת **רמב"ן** שכתמים מטמאים למפרע אף לחולין[63].

חולין שנעשו על טהרת קודש ותרומה, וחולין הטבולין לחלה: פסק **הרמב"ם** כלישנא בתרא, שמעת לעת מטמאה אף לתרומה[64]. ולגבי חולין הטבולין לחלה, לקולא, כאיבעית אימא, הנח

---

60. ודוקא חולין שנעשו על טהרת תרומה, דלא פתיכא (מעורבת) בהו תרומה (ונטירותא יתירתא בעלמא קביל עליה), מעת לעת שבנדה לא מטמאה, אבל חולין הטבולים לחלה, דפתיכא בהו תרומה, מטמאה. גמרא.
61. והוסיף הר"ן לבאר, דכי אמרינן ספיקו טמא, דוקא משעה שנולד הספק ואילך דומיא דסוטה, דכיון דאיתרעאי, לא מהניא לה חזקה; אבל הכא בטומאה דלמפרע שהיא מקמי דאיתרעאי, מהניא.
62. מקורות - תוספות (ב' א', מעת). ר"ן (חי' ב' א', ד"ה מאי טעמא). רשב"א (ב' ב', ד"ה ופריק). ריטב"א (ב' ב', ד"ה חדא).
63. וכן כתב בפשיטות רעק"א (חי' ו' א', ד"ה לא נצרכה), דהרי לגבי בעלה מקולקלת למנינה, הרי דאף לחולין חיישינן. והטעם, משום דבראתה מדינא טהורה, דאמרינן השתא הוא דראתה, אלא דחכמים החמירו, ולא החמירו רק לקדשים; אבל בכתם, כיון דבכתם יבש דבודאי טמאה למפרע, לא פלוג רבנן בכתמים, וכמו שכתבו תוספות לעיל (ג' א', ד"ה ושרצים).

מקורות - רמב"ם (הל' משכב ומושב, ג,ט). רמב"ן (ג' א', ד"ה והאיכא שוטה, וכן מבואר בחי' הר"א).
64. כדקיבלה רב שמואל בר רב יצחק, שמה שאומרת הברייתא לקודש ותרומה, היינו לחולין שנעשו על

מעת לעת דרבנן, וכתב: "וְטָמְאַת מֵעֵת לְעֵת אוֹ מִפְּקִידָה לִפְקִידָה לְמַפְרֵעַ - הַכֹּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְטָמְאָתָן בְּסָפֵק. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים אֶלָּא תּוֹלִין. וְכֵן חֻלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טַהֲרַת הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּטְמְאוּ בְּאֵלּוּ - תּוֹלִין. אֲבָל הַנַּעֲשִׂין עַל טַהֲרַת הַתְּרוּמָה, וְחֻלִּין הַטְּבוּלִין לַחַלָּה - אֵינָן מִתְטַמְּאִין בְּכָל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת שֶׁהֵן מִדִּבְרֵיהֶם."

חולין הטבולים לחלה

(ו' ב') **תנן התם** (חלה ג,ב): נולד לה ספק טומאה - עד שלא גלגלה[65], תעשה בטומאה[66]. (ואם נולד הספק) משגלגלה, תעשה בטהרה[67].

(ומבאר) עד שלא גלגלה תעשה בטומאה, חולין נינהו, ומותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל. משגלגלה (והתחייבה בחלה) תעשה בטהרה, חולין הטבולין לחלה, כחלה דמו, ואסור לגרום טומאה לחלה.

(ז' א') (ומקשה) וחולין הטבולין לחלה, כחלה דמו?! **והתנן** (טבול יום ד,ב): אשה שהיא טבולת יום (שדינה כשניה לטומאה), לשה את העיסה, וקוצה הימנה חלתה (שכל זמן שלא קראה שם עליה, הרי היא כחולין), ומניחתה בכפישה או באנחותא (כלים שאין להם בית קיבול, ואינם מקבלים טומאה[68]), ומקפת וקוראה לה שם, (ומותר לה להפריש חולין כשהיא שניה) מפני שהיא (העיסה) שלישי, ושלישי טהור בחולין. ואי אמרת חולין הטבולין לחלה כחלה דמו, הא טמיתנהו!

(ומסיק) אמר אביי: כל שוודאו מטמא חולין (כמו משא הזב), גזרו על ספקו משום חולין הטבולין לחלה. וטבול יום, כיון דלא מטמא ודאו חולין, לא גזרו עליו משום חולין הטבולין לחלה.

שיטות הראשונים

עיסה שנולד לה ספק טומאה קודם שתתגלגל: דעת **הרמב"ם** דנתינת מים הוא הגלגול[69]. ודעת **רבינו שמשון ותוספות** דמיד שנתנה המים, כיון שכבר אפשר להפריש חלה, הוי כלאחר גלגול. אבל דעת **ראב"ד, רמב"ן, ור"ן**, דנתינת מים אינו גלגול, וחשיב קודם שתתגלגל, אלא

טהרת הקודש. ואע"פ שהוא להחמיר בדרבנן. מקורות - רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב ג,ט).

65. הגלגול הוא גמר מלאכה לחלה.

66. אם ירצה יטמאנה ביד, דסוף סוף חלת ספק היא, ולא תאכל. רש"י.

67. בכלים טהורים ואל יטמאנה ביד. ואע"פ דסוף סוף חלתה אסורה, אסור לטמאה ביד הואיל ונגמרה מלאכתה לחלה, אסור לגרום לה טומאה ודאית, דכתיב (במדבר, פר' קורח) "וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי" ודרשינן בבכורות (ל"ד א') שתי תרומות במשמע, טהורה ותלויה, ואמר קרא שומרנה. רש"י.

68. ואצרכוה רבנן הני, משום היכרא, שלא תגע בה שוב מאחר שקראה לה שם. רש"י.

69. ונתינת המים היא תחלת הגלגול, ואז ראוי להפריש חלה. ואם רוצה להמתין עד סוף הלישה, הרשות בידה.

שיש לו רשות להפריש אז[70].

נולד לה ספק טומאה עד שלא גלגלה: משמע דאפילו לא טימאה קודם גלגול, יכול לטמאותה בידיים אחר גלגול, כיון שכבר נולד לה הספק קודם גלגול[71]. ודעת **הרא"ש** שאם לא טימאה קודם גלגול, אסור לו לטמאותה אחר גלגול טומאה ודאית[72].

באיזה טומאה מיירי ברישא: כתבו **תוספות ורבינו שמשון**, דמיירי בספק טומאה הנוהגת אף בחולין[73], ומשום כך יכול לגרום לה טומאה ודאית[74]. וכתב **ריטב"א** שאם לא נטמאת אלא בטומאת עם הארץ, אסור לטמאותה[75].

נולד לה ספק טומאה משגלגלה, תעשה בטהרה: **רש"י** ביאר שהאיסור לטמאה, מדרשת הפסוקים[76]. וכן דעת **רא"ש**. ודעת **ראב"ד** שהיא גזירה דרבנן[77].

עיסה שלא נולד בה ספק: **רש"י** ביאר שכשנולד בה ספק טומאה, תיעשה בטומאה, משום דבלאו הכי לא מצי אכיל לה כהן. וכתבו **רבינו שמשון ותוספות הרא"ש**, שמשמע מדבריו שאם לא נפל בה ספק טומאה, אפילו קודם גלגול, תיעשה בטהרה[78].

---

70. כמו שמותר להקדים תרומות ומעשרות בשיבולים בתבואה, אע"פ שעדיין אינו טבול, ומותר לאכול עראי, הכי נמי בעיסה, נתינת מים הוא כמו שיבולים; אבל קודם נתינת מים הוא כמו תבואה במחובר, שאי אפשר כלל להפריש. 'דרך אמונה'. מקורות - רמב"ם (הל' ביכורים ח,ב). תוספות (ז' א', ד"ה נולד). רמב"ן ורשב"א וריטב"א (קדושין מ"ו ב'). מאירי (חלה ב,ד), בשם גדולי הדור. תשב"ץ (ח"ב סי' רצ"א פ"ו). וכ"כ הגר"א ב'שנות אליהו' הארוך. אבל בקצר כתב, דמשתתגלגל היינו משיתערב, וזהו כדעת הרמב"ם. על פי 'דרך אמונה' (הל' ביכורים, פרק ח, הלכות ב, י), עיי"ש (שמובאת גם דעת ר"ש, רא"ש, וראב"ד).

71. כן משמע מדברי המשנה, שחילקה בין נולד ספק טומאה קודם גלגול, לבין נולד הספק לאחר גלגול. ולא חילקה, בנולד ספק קודם גלגול, שקודם גלגול מותר לטמא, ואחר גלגול אסור לטמא. **וכן משמע בדברי הרמב"ם**. וכ"כ בדרך אמונה (וכתב שמ"מ אחר שכבר קרא שם חלה, נראה פשוט שאסור לטמאותה אם לא טימאה קודם).

72. מקורות - רמב"ם (הל' ביכורים ח,י). רא"ש (תוספות הרא"ש, נדה ז' א', ד"ה אלא בנשען).

73. כגון שניים שהלכו בשני שבילים, אחד טמא ואחד טהור, ובאו לשאול בבת אחת, ששניהם טמאים מספק (ראה רמב"ם הל' שאר אבות הטומאות יט,ב).

74. אבל טומאה שאינה נוהגת אלא בחלה ותרומה (כגון שנגע בה שני לטומאה), אין מטמאה כלל לפני גלגול, וטהורה גמורה היא, דקודם גלגול אכתי לא איקרי טבולה לחלה. וסיפא, דאם נולד ספק טומאה משגלגלה תעשה בטהרה, פירושו, אם לאחר גלגול נולד לה (אפילו) ספק טומאה דלא שייך בחולין אלא רק בחלה, תעשה בטהרה, ואע"ג דחלתה תלויה, וליכא הפסד כהן (שמכל מקום אסורה לו), אסור לגרום טומאה משום משמרת תרומותי (והוא הדין דאפילו נולד לה ספק טומאה דשייכא אף לחולין, עיי"ש).

75. וכתב ב"דרך אמונה" (ביכורים ח,י, ציון ההלכה, ס"ק קיב) שמשמע מהריטב"א, דאם נטמאה בשאר טומאה דרבנן, מותר לטמאותה גם בטומאה דאורייתא, כיון שאין ראויה לאכילה, וצ"ע (ועיי"ש בבאור ההלכה, ד"ה עיסה).

76. דכתיב (במדבר, פרשת קורח, יח,ח) "וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי", ודרשינן (בכורות ל"ד א') שתי תרומות במשמע, טהורה ותלויה, ואמר קרא שומרנה. מבואר מדבריו שחיוב זה מדאורייתא.

77. מקורות - רא"ש (בתוספותיו, גיטין ס"א א', ד"ה רישא). ראב"ד (עבודה זרה נ"ו א', ד"ה אבל בוצרין)

78. ואין לפרש דהוא הדין נמי לא נולד לה ספק טומאה (תיעשה בטומאה, ואין חוששים להפסד כהן), ומשום רבותא דסיפא נקטיה, דאע"ג דמטמאת בספק, תיעשה בטהרה, דהא בפרק הניזקין (גיטין ס"א א') תנן גבי אשת חבר שמסייעת לאשת עם הארץ, משתטיל מים לא תיגע בה משום מסייע ידי עוברי עברה, ואפילו קודם גלגול! תוספות הרא"ש, עיי"ש. מקורות - רבינו שמשון (חלה ג,ב). תוספות הרא"ש (נדה ו' ב', ד"ה תנן).

טבול יום, לא גזרו עליו משום חולין הטבולין לחלה: דעת **רבינו שמשון והמאירי**, שבכל שֶׁנִּי לטומאה, לא גזרו על חולין הטבולין לחלה. ודעת **תוספות ותוספות הרא"ש**, דבשֶׁנִּי לטומאה גזרו גם על חולין הטבולין לחלה, ורק בטבול יום שטומאתו קלה (שצריך רק הערב שמש), לא גזרו[79].

נשים מסולקות דמים

דין ארבע נשים - בתולה מעוברת מניקה וזקנה

(ז' א') משנה: (1) רבי אליעזר אומר: ארבע נשים דיין שעתן - בתולה, מעוברת, מניקה, וזקנה. (2) אמר רבי יהושע: אני לא שמעתי אלא בתולה. אבל הלכה כרבי אליעזר.

(ז' ב') אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי אליעזר.

(המשך **משנה:**) איזו היא בתולה - כל שלא ראתה דם מימיה, אע"פ שנשואה. מעוברת - משיודע עוברה. מניקה - עד שתגמול את בנה.

(המשך **משנה:**) נתנה בנה למניקה, גמלתו או מת - (1) רבי מאיר אומר: מטמאה מעת לעת. (2) וחכמים אומרים: דיה שעתה.

(המשך **משנה:**) איזוהי זקנה - (1) כל שעברו עליה שלוש עונות סמוך לזקנתה. (2) רבי אליעזר[80] אומר: כל אשה (אפילו אינה זקנה) שעברו עליה שלוש עונות, דיה שעתה.

(המשך **משנה:**) רבי יוסי אומר: מעוברת[81] ומניקה שעברו עליהן שלוש עונות[82], דיין שעתן (אבל לא עברו עליה, לא. ופליג אדרבי אליעזר, ואתנא קמא דאמר לעיל מעוברת דיה שעתה משיוודע העובר, ומניקה משנולד).

(ח' ב') תנו רבנן: נשאת וראתה דם מחמת נישואין, ילדה וראתה דם מחמת לידה, עדיין אני קורא לה בתולה; שהרי בתולה שאמרו בתולת דמים, ולא בתולת בתולים.

---

79. מקורות - ר"ש (טבול יום ד,א). מאירי (ז' א', ד"ה עיסה). תוספות (ז' א', ד"ה והאי). תוספות הרא"ש (ד"ה התם).
80. צ"ב, שכן בתחילת המשנה אמר רבי אליעזר שרק ארבע נשים דיין שעתן. וזה לכאורה כתנא קמא הסובר איזוהי זקנה, כל שעברו עליה שלוש עונות (שאם לא כן, במה שונה זקנה משאר נשים). וכאן אמר רבי אליעזר שכל אשה שעברו עליה שלוש עונות דיה שעתה! ואמנם בירושלמי הגירסה רבי אלעזר. וכן גרס הרשב"א (ראה תורת הבית ז,ד, עמ' רא; עמ' רז). אלא שהרמב"ם (פיה"מ, א,ה) ורש"י (עירובין מ"ו א') גרסו רבי אליעזר. וצ"ב.
81. רבי יוסי לא חשיב למעוברת מסולקת דמים, אלא אם כן פסקה מדם ועברו עליה שלוש עונות, משעה שהוכר העובר. ע"פ רשב"א (תורת הבית, ז,ג, עמ' קלז).
82. מבואר במשנה, דלכולהו תנאי, בשלוש עונות נחשבת מסולקת דמים, כל חד כדאית ליה. וזה לכאורה כרבן שמעון בן גמליאל הסובר בג' זמני הוי חזקה. וזה צ"ב, שכן בגמרא להלן מבואר שרבי אליעזר סבר בוסתות כרבי, דבתרי זמנין הוי חזקה (וכן מסתימת הגמרא, לא משמע שפרט זה תלוי במחלוקת רשב"ג ורבי).

שיטות הראשונים

ארבע נשים דיין שעתן: פסקו **גאונים ורמב"ם**, כרבי אליעזר. וכתב **הרמב"ם**: "אַרְבַּע נָשִׁים דַּיָּן שְׁעָתָן וְאֵינָן מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ, וְאֵלּוּ הֵן: מְעֻבֶּרֶת, וּמְנִיקָה, וּבְתוּלָה, וּזְקֵנָה"[83].

ממתי מעוברת ומניקה נחשבות למסולקות דמים: לת"ק מעוברת נחשבת מסולקת דמים משיוכר עוברה, ומניקה מהלידה. ולרבי יוסי רק משיעברו עליהן ג' עונות שלא ראו דם. מדברי **ראב"ד** נראה שפסק כרבי יוסי. אבל **רמב"ם ורשב"א** פסקו כת"ק[84]. וכן פסק **השו"ע**[85].

מעוברת

(ח' ב') (שנינו במשנה:) מעוברת (נחשבת מסולקת דמים), משיודע עוברה.

(**תניא**:) וכמה הכרת העובר? סומכוס אומר משום רבי מאיר: שלושה חדשים.

תנו רבנן: הרי שהיתה בחזקת מעוברת וראתה דם, ואחר כך הפילה רוח או כל דבר שאינו של קיימא, הרי היא (נשארת) בחזקתה, ודיה שעתה (ולא אמרינן איגלאי מילתא למפרע דלאו הריון הוא, ונטמאו טהרות דמעת לעת של ראיה). ואף על גב שאין ראיה לדבר (שהריון רוח שמיה הריון), זכר לדבר, שנאמר[86] "הָרִינוּ חַלְנוּ כְּמוֹ יָלַדְנוּ רוּחַ"[87].

(ט' א') בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא: ראתה ואחר כך הוכר עוברה (סמוך לראייתה מיד), מהו? כיון דבעידנא דחזאי לא הוכר עוברה, מטמיא, או דלמא כיון דסמוך לה חזאי, לא מטמיא?

אמר ליה: מידי הוא טעמא אלא משום דראשה כבד עליה, ואבריה כבדין עליה, בעידנא דחזאי, אין ראשה כבד עליה, ואין אבריה כבדין עליה[88].

---

83. מקורות - רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב, ד,א). גאונים (שו"ת שערי תשובה סי' קסה; תשובות גאונים קדמונים, סי' כה).

84. כסתם מתניתין (ז' ב') דקתני מעוברת משיודע עוברה. וכן מוכח מלקמן (ט' א') דבעא מיניה ההוא סבא מר' יוחנן, הגיע עת וסתה בימי עיבורה מהו וכו', אלמא סבירא ליה לר' יוחנן דמעוברת משהוכר עוברה מסולקת דמים, אפילו הגיע עת וסת אינה חוששת לו, ואינה צריכה בדיקה. ואפילו לכתחילה נמי אינה צריכה בדיקה. רשב"א (ועיי"ש באריכות ראיות נוספות).

85. יו"ד קפט,לד. רשב"א האריך להוכיח שהלכה כתנא קמא, וסיים: "אף על פי שהרב רבי אברהם ז"ל חלוק בדבר, אלא אם כן עברו עליה שלוש עונות." ועיין להלן בסוגיא הבאה (מעוברת), בשיטות הראשונים. מקורות - רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב, ד,א). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הוסתות, א,טז. הו"ד ברשב"א). רשב"א (תורת הבית, ז,ג, עמ' קלז ואילך).

86. ישעיהו כו,יח.

87. ומסיק בגמרא, דאע"ג דלידת רוח אינה קרויה לידה (לעניין דם קושי, לקמן, ל"ז ב'), מכל מקום לענין דיה שעתה, חשיב ולד, או משום דמעת לעת דרבנן, או משום דראשה ואבריה כבדין ולפיכך דמיה מסולקין.

88. ביאר המאירי (בית הבחירה, ד"ה ראתה): שאין סלוק הדמים עד שעת הכרת העובר, שהולד מכיר חיותו ומכביד עליה ראשה ואיבריה, ודמיה מסתלקין.

בעא מיניה ההוא סבא מרבי יוחנן: הגיע עת וסתה בימי עבורה, ולא בדקה, מהו? קא מיבעיא לי אליבא דמאן דאמר וסתות דאורייתא[89], מאי? כיון דוסתות דאורייתא בעיא בדיקה, או דלמא כיון דדמיה מסולקין, לא בעיא בדיקה?

(ומסיק) דמיה מסולקין, ולא בעיא בדיקה (וטהורה).

שיטות הראשונים

מעוברת שהיה לה וסת קבוע: כתב **רשב"א**, שמשעה שהוכר עוברה, אינה חוששת לוסתה כלל, ואע"פ שהיה לה וסת קבוע[90]. וכן פסק **השו"ע**[94].

הגיע עת וסתה בימי עיבורה: למסקנה, דמיה מסולקין, ולא בעיא בדיקה. הקשו **הראשונים** מדתנן לקמן (י"א א'), אע"פ שאמרו דיין שעתן, צריכה להיות בודקת. ותירצו **רשב"א ורא"ש**, דלקמן אבתולה וזקנה קאי, ולא אמעוברת[92]. עוד תירץ **רשב"א** דאיכא למימר דלבעלה דוקא קאמר. אבל לטהרות, צריכה היא בדיקה[93]. **וראב"ד** תירץ שהמשנה להלן לכתחילה, וכאן מבעיא לן בדיעבד, אם לא בדקה עצמה בשעת וסתה, אם היא טמאה (וראה להלן בסמוך)[94].

פרישה סמוך לוסת במסולקות דמים: דעת **רז"ה, תוספות הרא"ש, רשב"א, ריטב"א, ור"ן,** דאפילו לכתחילה לא בעו בדיקה, דמסולקות דמים לגמרי חשבינן להו, ואין צריך לפרוש מהן עונה סמוך לוסתן (ואפילו בתוך וסתן מותרות בלא בדיקה)[95]. אמנם **ראב"ד** מפרש לא בעיא בדיקה

---

89. אותה בדיקה שהצריכוה לאשה להבדק בשעת וסתה, דבר תורה הוא הלכה למשה מסיני, דאורח בזמנו בא. ואם בא יום וסתה ולא בדקה, מחזקינן לה טמאה לקמן בפרק כל היד (ט"ז א'). וקא מבעיא לן אם לא בדקה ביום וסתה בימי עיבורה מהו. רש"י.

90. כתב הרשב"א: וטעמא דמילתא, משום דהרי זו כחולה ודמיה מסולקין. דמשעה שהוכר העובר, ראשה כבד עליה ואיבריה כבדין עליה. ובתורת הבית הקצר כתב: וראייתה קלה מוסת שאינו קבוע, שמסולקת דמים היא לגמרי, ואין ראיותיה אלא מקרה.

91. יו"ד קפט,לד. **<u>האחרונים דנו לגבי הזמן הזה, שתיכף שנכנסת להריון, מסולקת דמים</u>**. אגרות משה (יו"ד, ח"ג, סי' נב) היקל, ו'טהרת הבית' (ח"א, סי' ב, סעי' ז, ס"ק ז, עמ' פא) ושיעורי שבט הלוי (סי' קפד,ז, ס"ק א; וסי' קפט,לג, ס"ק ב) כתבו להחמיר. עיי"ש. מקורות - רשב"א (תורת הבית, ז,ג, עמ' קלז ואילך; תוה"ב הקצר, עמ' קפב).

92. וכאידך דרבי יוחנן דלקמן (י' ב'), דאמר (במשנה) במה אמרו דייה שעתה? בראיה ראשונה, אבל בשנייה מטמאה מעת לעת, ואמר רבי יוחנן לא שנו אלא בתולה וזקנה; אבל מעוברת ומניקה, דיין כל ימי עיבורן, דיין כל ימי מניקותן.

93. הרשב"א (בחי' ט' א') תירץ כן בתירוצו הראשון, ודחהו, וכתב דמסתברא טפי דלטהרות נמי קאמר, דהכא לא איירי בבדיקת בעלה כלל! אלא גבי מתניתין דעסוקה בטהרות קא אתינן, ועלה קא מיבעי ליה הגיע עת וסתה בימי עבורה, אם צריכה בדיקה בעת וסתה מיהא, ואהדר ליה דלא. ועוד, דהא ודאי כל שצריכה בדיקה לטהרות צריכה אף לבעלה, וכו'. ועוד, דכל דבעי לבעלה ולא לטהרות בהדיא קא מפרש לבעלה מהו, ככל הני בעיי דשלהי פרקין דמפרשי בהדיא לבעלה וכו'.

94. (הובא בראשונים, ואינו בבעלי הנפש שלפנינו). וכתב הריטב"א דלשון לא בעיא בדיקה, ובעיא, לא משמע הכי.

95. ואפילו למאן דאמר וסתות דאורייתא, וכל שכן לדידן דקיי"ל כמאן דאמר וסתות דרבנן. דברי הראשונים נאמרו הן לגבי מעוברת והן לגבי היתה במחבא (וכן פסק השו"ע, כדלהלן). לגבי ההיתר אפילו בתוך וסתן, כן פסק השו"ע, ובביאור הגר"א הראה מקורו מהש"ס וראשונים.

בדיעבד[96]. וכן דעת **רמב"ן**[97]. **והשו"ע**[98] פסק **כרוב הראשונים. והרמ"א** לגבי היתה במחבא פסק בשם יש אומרים **כראב"ד**[99][100].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפט)

לג. מְעֻבֶּרֶת, לְאַחַר שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים לְעִבּוּרָהּ, וּמֵינִיקָה כָּל כ"ד חֹדֶשׁ אַחַר לֵדַת הַוָּלָד, אֵינָהּ קוֹבַעַת וֶסֶת. אֲפִלּוּ מֵת הַוָּלָד אוֹ גְּמָלַתּוּ, דָּמִים מְסֻלָּקִים מֵהֶן כָּל זְמַן עִבּוּרָהּ וְכָל כ"ד חֹדֶשׁ. וּמִכָּל מָקוֹם חוֹשֶׁשֶׁת לָרְאִיָּה שֶׁתִּרְאֶה כְּדָרֶךְ שֶׁחוֹשֶׁשֶׁת לְוֶסֶת שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ.

לד. מְעֻבֶּרֶת, מִשֶּׁהֻכַּר עִבָּרָהּ, וּמֵינִיקָה, כָּל כ"ד חֹדֶשׁ, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לַוֶּסֶת הָרִאשׁוֹן. אֲפִלּוּ הָיָה לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ וְהִגִּיעַ תּוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה, אֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה וּמֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. וַאֲפִלּוּ שׁוֹפְעוֹת וְרוֹאוֹת דָּם בְּאוֹתָן עוֹנוֹת שֶׁהֵן לְמוּדוֹת לִרְאוֹת בָּהֶן, אֵינוֹ אֶלָּא בְּמִקְרֶה...

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפד)

ז. אִם הִגִּיעַ וֶסְתָּהּ בִּימֵי עִבּוּרָהּ, מִשֶּׁהֻכַּר עִבָּרָהּ, אוֹ בִּימֵי מֵינִיקָתָהּ, שֶׁהֵם כ"ד חֳדָשִׁים מִשֶּׁנּוֹלַד הַוָּלָד, אֲפִלּוּ מֵת הַוָּלָד, אֵין צָרִיךְ לִפְרֹשׁ סָמוּךְ לְוֶסְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ וֶסְתָּהּ מֻתֶּרֶת בְּלֹא בְּדִיקָה. (וְע"ל סוֹף סִימָן קפ"ט).

ח. הָיְתָה נֶחֱבֵית בְּמַחֲבֹא מִפְּנֵי פַּחַד, וְהִגִּיעַ שְׁעַת וֶסְתָּהּ, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ. **הגה:** וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא אִם עָבַר הַוֶּסֶת וְלֹא בָּדְקָה וְלֹא הִרְגִּישָׁה, טְהוֹרָה בְּלֹא בְּדִיקָה. אֲבָל לְכַתְּחִלָּה צְרִיכָה בְּדִיקָה. (וְכָךְ מַשְׁמָע בְּבֵית יוֹסֵף).

---

96. לומר שאם עברה ולא בדקה ולא ראתה, לא בעיא בדיקה מיום זה ואילך, דחזקה כיון דמסולקת דמים היא ולא הרגישה, בידוע שלא בא האורח בזמנו. וסיוע לראב"ד, מדאמרינן בפסחים בסוף אלו דברים (ע"ב ב') גבי אשתו נדה בעל, חייב; יבמתו נדה בעל, פטור, דפרכינן התם מאי שנא יבמתו דקא עביד מצוה, אשתו נמי קא עביד מצוה! ומשני באשתו מעוברת; ופריך והא איכא שמחת עונה! ומסיק, סמוך לוסתה, דמשמע מיהא, **דאע"ג דמעוברת, צריך לפרוש ממנה סמוך לוסתה**. עיין בראשונים.

97. והרמב"ם השמיט דינים אלו בהלכותיו. וכתב המגיד משנה (איסו"ב ט,ד) שסובר שכל הספק בגמרא לא קאי אלא לטהרות, אבל לעניין פרישה מבעלה חוששת לווסתה עד שתעקרנו ג' פעמים. או שמפרש כדעת המפרשים שזה שאינה צריכה בדיקה היינו בדיעבד, שאם עבר ווסתה ולא בדקה, טהורה מיום זה ואילך. אבל בשעת ווסתה חוששת לבעלה (ועדיין צ"ב מדוע לא הזכירו הרמב"ם).

98. יו"ד קפד,ז-ח. וכתב השו"ע שאפילו בתוך וסתה מותרת בלא בדיקה. האחרונים דנו בדין **מעוברת**, כשברור לה שהיא מסולקת דמים כבר מעת שנתעברה. ורוב ככל הפוסקים הסכימו שלמרות כן, אינה נחשבת כמסולקת דמים, עד ג' חדשים, כדין התלמוד. ראה מקורות ב'טהרת הבית' (ח"א, ב,ז).

מקורות - רז"ה (השגות על בעלי הנפש, שער הספירה, ב,ג). רשב"א (חי' ט' ב', ד"ה הכא נמי; תורת הבית בית ז,ג, עמ' קלח). תוספות הרא"ש (ט' ב', ד"ה הכא נמי). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הוסתות, א,טז; הו"ד בראשונים). רמב"ן (הל' נדה ה,כד).

99. וכתב הש"ך (ס"ק כא, ע"פ ב"י ואחרונים) בביאור דבריו: ולא דמי למעוברת ומניקה דבסמוך, דאפילו לכתחלה אין צריכות בדיקה, דמעוברות ומניקות חזינן דדמיהן מסולקים; אבל היתה במחבא, לא ברי לן כולי האי דתהא מסולקת דמים, דהא חזינן כמה נשים אף על גב דהוו במחבא, לא שינו את תפקידם.

100. ראה להלן, י' ב' (בסוגיית מסולקות דמים שראו ראיה שניה), התייחסות לדין **קביעת וסת בימי עיבור והנקה**, וכן לדין של **מעוברת ומניקה שעבר וסתן אם חוששות לוסת הראשון שלהן**.

מניקה

(ז' ב') (שנינו במשנה:) מניקה - (נחשבת מסולקת דמים) עד שתגמול את בנה. נתנה בנה למניקה, גמלתו או מת - (1) רבי מאיר אומר: מטמאה מעת לעת (שהרי אינה מניקה). (2) וחכמים אומרים: דיה שעתה (עד כ"ד חודש).

(ט' א') **תנו רבנן:** מניקה שמת בנה בתוך עשרים וארבעה חודש -

(1) הרי היא ככל הנשים, ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה (שאין הדבר תלוי אלא בהנקת התינוק). לפיכך, אם היתה מניקתו והולכת ארבע או חמש שנים, דיה שעתה. דברי רבי מאיר.

(2) רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אומרים: דיין שעתן כל עשרים וארבעה חודש (שאין הדבר תלוי ביניקת הולד, אלא מתוך צער לידה איבריה מתפרקים, ודמה מסתלק). לפיכך, אם היתה מניקתו ארבע וחמש שנים, מטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה (שהרי לסוף כ"ד חודש חוזר הדם).

(ומבאר) כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר, דם נעכר ונעשה חלב. לדברי רבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון, אבריה מתפרקין, ואין נפשה חוזרת עד עשרים וארבעה חודש.

שיטות הראשונים

נתנה בנה למניקה, גמלתו או מת: פסק **הרמב"ם** כרבי יהודה, רבי יוסי, ורבי שמעון, שאין הדבר תלוי ביניקת הולד, אלא באיבריה מתפרקים, ודיה שעתה עד כ"ד חודש, אפילו גמלתו או מת. ולאחר זמן זה, אפילו מניקה והולכת, טמאה למפרע ככל הנשים. וכן פסק **השו"ע**[101].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפד)

ז. אִם הִגִּיעַ וֶסְתָּהּ... בִּימֵי מֵינִיקָתָהּ, שֶׁהֵם כ"ד חֳדָשִׁים מִשֶּׁנּוֹלַד הַוָּלָד, אֲפִלּוּ מֵת הַוָּלָד, אֵין צָרִיךְ לִפְרֹשׁ סָמוּךְ לְוֶסְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ וֶסְתָּהּ מֻתֶּרֶת בְּלֹא בְּדִיקָה. (וְע"ל סוֹף סִימָן קפ"ט).

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפט)

לג. מְעֻבֶּרֶת, לְאַחַר שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים לְעִבּוּרָהּ וּמֵינִיקָה כָּל כ"ד חֹדֶשׁ אַחַר לֵדַת הַוָּלָד, אֵינָהּ קוֹבַעַת וֶסֶת. אֲפִלּוּ מֵת הַוָּלָד אוֹ גְּמָלַתּוּ, דָּמִים מְסֻלָּקִים מֵהֶן כָּל זְמַן עִבּוּרָהּ וְכָל כ"ד חֹדֶשׁ. וּמִכָּל מָקוֹם חוֹשֶׁשֶׁת לָרְאִיָּה שֶׁתִּרְאֶה, כְּדֶרֶךְ שֶׁחוֹשֶׁשֶׁת לְוֶסֶת שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ.

---

101. יו"ד קפט,לג; קפד,ז. **ולגבי חודש העיבור** - דעת הש"ך (קפד,ז, ס"ק יח), דאין חודש העיבור עולה למנין. ודעת כרתי ופלתי (קפד,ז, ס"ק ח) דחודש העיבור עולה למנין, ואין לה אלא כ"ד חדשים, הן בשנה פשוטה או מעוברת (וראה שו"ע אה"ע יג,יא, מחבר ורמ"א). מקורות - רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב ד,א).

זקנה

(שנינו במשנה:) איזו היא זקנה? כל שעברו עליה שלוש עונות סמוך לזקנתה.

(ט' א') (ומברר) היכי דמי סמוך לזקנתה?

(1) אמר רב יהודה: כל שחברותיה אומרות עליה זקנה היא. (2) ורבי שמעון בן לקיש[102] אומר: כל שקורין לה (בפניה[103]) אמא, ואינה בושה[104].

(ט' ב') (ופליגי אמוראי אליבא דרבי שמעון בן לקיש) רבי זירא ורבי שמואל בר רב יצחק - (1) חד אמר: כל שאינה מקפדת (אפילו שמתביישת בלבה, כדלהלן). (2) וחד אמר: כל שאינה בושה. מאי בינייהו? איכא בינייהו בושה ואינה מקפדת.

וכמה עונה? אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה: עונה בינונית שלושים יום.

תנו רבנן: זקנה שעברו עליה שלוש עונות וראתה, דיה שעתה. ועוד עברו עליה שלוש עונות וראתה, דיה שעתה. ועוד עברו עליה שלוש עונות וראתה, הרי היא ככל הנשים, ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה (דכיון שעשתה כך שלוש פעמים, אין זה סילוק דמים, אלא שינוי וסת[105]). ולא שכיוונה (דאי כיוונה, קבעה וסת ודיה שעתה), אלא פיחתה[106] והותירה.

שיטות הראשונים

איזו היא זקנה: **רמב"ם ורשב"א** פסקו להקל, כמאן דאמר כל שאינה מקפדת (אפילו שבושה בלבה). וכתבו **תוספות** על פי **הירושלמי** שלא בדעתה תלוי הדבר, אלא כל שזקנה כל כך, שראויה לקרותה אמא, ואינה מקפדת, נקראת זקנה. **והשו"ע** כתב: איזו היא זקנה? כל[107]

---

102. על פי רשב"א (תורת הבית, ז,ג, עמ' קמד). ובדפוס (וילנא) שלפנינו: רבי שמעון.
103. רמב"ם (משכב ומושב ד,א), רשב"א (תורת הבית ז,ג, עמ' קמד), טור ושו"ע (יו"ד קפט,כט).
104. לכאורה הנפקא מינה בין רב יהודה לרבי שמעון בן לקיש, האם הגדרת זקנה, הינה הגדרה עצמאית, הנובעת מיחס הסובבים אליה, או שתלויה ברגשותיה של האשה עצמה. וראה תוספות (ד"ה כל שקורין, הובא להלן) שכתבו לפי הירושלמי, שלא בדעתה תלוי הדבר (ולכאורה, אינו סותר את האמור, אלא כוונתם שאין מתחשבים בכל אשה ואשה, אלא הולכים לפי דעת רוב הנשים).
105. וכי תימא תיגלי מלתא למפרע שאף בראשונה מתוך שדמים מצויין בה ראתה, ונטמא טהרות למפרע, לא אחמור רבנן כולי האי במעת לעת. רש"י.
106. רש"י פירש: פיחתה, כגון ראשונה לצ"ג, ושניה לסוף צ"ב, ושלישית לצ"א, או הותירה, כגון ראשונה לצ"א יום, ושניה לצ"ב, ושלישית לצ"ג, אפילו הכי מטמאה מעת לעת. וכתבו על זה תוספות (ד"ה פיחתה): לאו דוקא בעניין זה, דהא לקמן בפרק האשה (ס"ד א') פליגי בה רב ושמואל בראתה בט"ו לחודש זה, וט"ז לחודש זה, וי"ז לחודש זה, אי קבעה וסת לדילוג. ומיהו למאי דפריש התם דדוקא ברואה לדילוג לחודש, אבל ראתה היום, ואחר ט"ז יום, ואחר י"ז ימים, לא קבעה וסת לדילוג, אתי שפיר. עכ"ל. ור' להלן (ס"ד א').
107. בדפוסי השו"ע (וכן הוא בדפו"ר) יש כאן תוספת מילים (בסוגריים עגולים, מהרמ"א) "שזקנה כל כך שראויה".

שקורין לה אימא בפניה מחמת זקנותה, ואינה חוששת[108].

האם באותה ראיה בה הוחזקה, היא טמאה למפרע: דעת **רש"י**, דבההיא ראיה דאיתחזקא בה, לא גזרו רבנן טומאה למפרע. ודעת **רשב"א** שבראיה שהוחזקה, מטמאה למפרע[109].

זקנה שעברו עליה ג' עונות וכו', (בפעם שלישית) **הרי היא ככל הנשים**: **הראשונים** דנו, כמאן אתיא ברייתא, כרבי או כרשב"ג. עוד הקשו מהמשנה (ז' ב'), דתנן, במה אמרו (בארבע נשים) דיה שעתה? בראיה ראשונה. אבל בשניה, מטמאה מעת לעת (ובפשטות מתייחס גם לזקנה):

דעת **תוספות ורמב"ן** (בשם יש מפרשים) לחלק בין זקנה שראתה פעם שניה בסמוך לפעם ראשונה, שאז מטמאה למפרע, לבין זקנה שריחקה בין ראיותיה[110]. וברייתא רבי היא, אבל לרשב"ג בעינן ד' פעמים. **ורמב"ם** פסק כמתניתין, דבפעם שניה מטמאה למפרע[111]. ודעת **רשב"א וריטב"א**, דהא ברייתא (ואידך ברייתא דלקמן דתינוקת שלא הגיע זמנה לראות), בין לרשב"ג בין לרבי. ולתרוייהו בעינן תלתא זימני (אפילו לרבי), ובתלתא זימני סגי להו לכולי עלמא (אפילו לרשב"ג)[112]. וכן פסק **השו"ע**[113].

ומקורו בתוספות שהובא לעיל, על פי הירושלמי. וכן כתב הב"י בשם תוספות. ונראה שכן הבין הבאר הגולה שמילים אלו משלימות את דברי השו"ע. ובביאור הגר"א כתב על הוספה זו: עיין תוספות שם ד"ה כל וכו'. וביאר ב"שלמת אליהו" שכוונתו לחדש שבכוונה השמיט השו"ע מילים אלו, דאע"ג שהראה הב"י פנים לירושלמי, מכל מקום פשטא דמילתא דהירושלמי פליג על הבבלי. עיי"ש.

108. יו"ד קפט,כט. **וביאר הגר"א שהוא כדברי המיקל, דווסתות דרבנן** (בביאור הגר"א זה ישנה הגהה, שכוונת הגר"א לבאר דברי השו"ע "ואינה חוששת", כמאן דאמר "אינה מקפדת". וכן ביאר ב'פסקי הגר"א'), ודלא כהט"ז שפירש שהשו"ע כיון להחמיר, דבעינן שגם אינה בושה.

מקורות - רשב"א (תורת הבית הקצר ז,ג, עמ' קפ) רמב"ם (איסורי ביאה פ"ט,ה"ד) תוספות (ט' ב' ד"ה כל).

109. דכיון שכבר הוחזקה, יש לחוש לאותה ראיה. ולא דמי לשור המועד, דעד דנגח נגיחה ד' לא מחייב (לרשב"ג), דהתם כבר פרישו טעמא בפרק חזקת הבתים (כ"ח ב') דכי לא נגח מאי משלם, אבל הכא בראיה שניה לרבי וראיה שלישית לרשב"ג, הוחזקה בדמים. וראה עוד בפסקה הבאה. מקורות - רש"י (ד"ה שלישית; וד"ה הכי גרסינן). רשב"א (חי' ט' ב', ד"ה זקנה).

110. והא דבעי רבי הכא תלתא זימני, משום **דראיה ראשונה אינה ראויה להצטרף**, דכיון דעברו עליה שלוש עונות סמוך לזקנתה חשבינן לה מסולקת דמים וכי הדרא וקא חזיא אין ראיה זו אלא כמקרה ועראי, לפי שכך דרכן של זקנות מפסיקות וחוזרות ורואות פעם אחת ושוב אינן רואות... **ומתניתין** דקתני במה אמרו דייה שעתה בראיה ראשונה אבל בשניה מטמאה מעת לעת, התם **בשקרבה ראייתה בשניה** דאיגלי מילתא דהפסקת ג' עונות ראשונות לאו סילוק דמים הוא, ועדיין לא הגיעה זו לכלל זקנה; אבל בשרחקה אף ראיה שניה, זקנה היא אלא שרואה היא דרך מקרה וצריכה חזקה. רשב"א (בביאור דבריהם).

111. וביאר המאירי שסובר שהמשנה חולקת על הברייתא (והמשנה כרבי, וברייתא כרשב"ג). וביאר רשב"א שפסק הרמב"ם כרבי, משום שסובר שמה שנפסק כרשב"ג בוסתות, היינו בקביעת וסת. אבל בחזקת דמים (דהיינו בחזרת וסתות בתר דסילוק דמים, לשון ריטב"א) כרבי, דסתם מתניתין כוותיה. וכ"כ ריטב"א בשם תוספות.

112. דכל שראתה שלוש פעמים, בין זקנה, בין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות, הוחזקה בדם ואפילו לרשב"ג; דכיון דאיתחזקא תלתא זימני, **איגלי מילתא דראיה ראשונה לאו מקרה הוא**, בין בזקנה בין בתינוקת, אלא בזקנה איגלי מילתא דשנוי וסת הוא וכו'; אבל פעם ראשונה ושניה דייה שעתה, אפילו לרבי, בין בזקנה בין בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות; דכיון דזקנה מסולקת דמים היא ותינוקת קודם זמנה, חוששין שמא פעם ראשונה שלהן מקרה ועראי היה, ושניה עדיין לא הוציאה מחשש ראשון ולא החזיקה אותה בדם אלא הרי זו כראיה ראשונה; אבל פעם שלישית **הרי זו חזקה וגילוי ששאר הראיות הקודמות לא מקרה הוו** אלא שינוי וסת הוא בזקנה ומיהרו לבא בתינוקת (ועיי"ש ביישוב המשנה דלעיל, ז' ב').

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפט)

כח. וְכֵן זְקֵנָה שֶׁעָבְרוּ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת מִשֶּׁהִזְקִינָה, וְלֹא רָאֲתָה, הֲרֵי זוֹ מְסֻלֶּקֶת דָּמִים וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְוֶסְתָּהּ הָרִאשׁוֹן. וּקְטַנָּה וּזְקֵנָה אֵינָן חוֹשְׁשׁוֹת לְוֶסֶת שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַרַשְׁבָּ"א).

כט. אֵיזוֹ הִיא זְקֵנָה, כָּל (שֶׁזְּקֵנָה כָּל כָּךְ שֶׁרְאוּיָה) (טור) שֶׁקּוֹרִין לָהּ אִמָּא בְּפָנֶיהָ מֵחֲמַת זִקְנוּתָהּ וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת.

ל. חָזְרָה וְרָאֲתָה, דֵּינָהּ כְּדִין תִּינֹקֶת שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת.

אשה שעברו עליה שלוש עונות האם דיה שעתה

(שנינו במשנה:) איזוהי זקנה? כל שעברו עליה שלוש עונות סמוך לזקנתה. רבי אליעזר אומר: כל אשה (אפילו אינה זקנה) שעברו עליה שלוש עונות, דיה שעתה.

(ט' ב') תניא: אמר להם רבי אליעזר לחכמים: מעשה בריבה אחת בהיתלו, שהפסיקה שלוש עונות (ואחר כך שוב ראתה). ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו דיה שעתה. אמרו לו: אין שעת הדחק ראיה.

(ומברר) מאי שעת הדחק? איכא דאמרי: שני בצורת הוו. איכא דאמרי: טהרות אפיש (הרבה) עבדא, וחשו רבנן להפסד דטהרות.

תנו רבנן: מעשה ועשה רבי כרבי אליעזר. לאחר שנזכר, אמר כדי הוא רבי אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק.

(ומברר) מאי לאחר שנזכר? אילימא לאחר שנזכר דאין הלכה כרבי אליעזר אלא כרבנן, בשעת הדחק היכי עביד כוותיה!? אלא דלא איתמר הילכתא, לא כמר ולא כמר. ומאי לאחר שנזכר? לאחר שנזכר דלאו יחיד פליג עליה, אלא רבים פליגי עליה, אמר כדי הוא רבי אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק.

שיטות הראשונים

אשה שעברו עליה שלוש עונות האם דיה שעתה: כתב **רמב"ם** שאין הלכה כרבי אליעזר, אלא כתנא קמא, שרק זקנה שעברו עליה שלוש עונות, דיה שעתה. וכן פסק **השו"ע**[114].

113. יו"ד קפט,ל (שם פסק השו"ע שדין זקנה כדין תינוקת, ובסעי' כז מבואר שתינוקת חוזרת בג' פעמים להיות בת דמים. וכן מבואר בב"י). מקורות - רמב"ם (מטמאי משכב ומושב, ד,א). רשב"א ומאירי (ט' ב', ד"ה זקנה). וראה תוספות (ט' ב', ד"ה זקנה). ריטב"א (ד"ה ת"ר). וראה מה שהקשו רשב"א וריטב"א. תוספות (י' א', סוד"ה קחזיא). רמב"ן (ד"ה ועוד וכו' ויש מפרשים). חידושי הר"א (ט' ב', ד"ה ת"ר). וראה תוספות הרא"ש (ט' ב', ד"ה שניה). ותירצו עוד תירוצים, עיי"ש.

114. יו"ד קפט,כח. מקורות - רמב"ם (פירוש המשניות; הל' משכב ומושב ד,א).

יחיד ורבים שנחלקו ולא נפסקה הלכה בתלמוד: כתב **האור זרוע**, דאף במחלוקת יחיד ורבים, היכא דלא איפסיק להדיא דלא כיחיד, סמכינן עליה בשעת הדחק. **ורשב"א** כתב דסמכינן עליה בשעת הדחק שיש בו הפסד מרובה, או כיוצא בזה[115]. **ורשב"ץ** כתב שלא נראה כן במה שהוא מחלוקת תנאים ואמוראים, אלא במחלוקת גאונים ופוסקים, ובדרבנן[116].

תינוקת

(**ט' ב'**) **תנו רבנן:** תנוקת שלא הגיע זמנה לראות, וראתה פעם ראשונה, דיה שעתה. שניה, דיה שעתה. שלישית, הרי היא ככל הנשים[117], ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה.

(המשך **הברייתא:**) (אם לאחר שראתה ג' פעמים) עברו עליה שלוש עונות (שלא ראתה בהם, לאחר שהוחזקה כרואה) וראתה, דיה שעתה (כיון שנסתלקו דמיה). ועוד עברו עליה שלוש עונות וראתה, דיה שעתה[118]. ועוד עברו עליה שלוש עונות וראתה, הרי היא ככל הנשים, ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה[119].

(**י' א'**) (ומברר) הדר קחזיא (אחר הפסקה ראשונה של תשעים יום) בעונות (שחזרה וראתה בעונות בינוניות כמו שהיתה למודה לראות לפני שפסקה), מאי[120]?

115. והוכיח כן מגמרתנו, דאמר כדאי הוא רבי אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק. ואמרינן התם מאי שעת הדחק? איכא דאמרי שעת בצורת הואי. איכא דאמרי אפיש עובדא וחשו רבנן לפסידא דטהרות.

116. וכתב רשב"ש (בנו של רשב"ץ): **ומצאתי תשובה להר"ן כדבריו** (של רשב"ץ) **דבדרבנן בלחוד הוא** דאמרינן כדאי הוא רבי פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק. **אבל מצאתי תשובה להרשב"א** ז"ל דנראה דאפילו בדאורייתא אמרינן הכי, שכן כתב דכל היכא דאיכא הפסד מרובה, אפילו יחיד במקום רבים, ואפילו קטן בחכמה ובמנין לפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין, וכו', **נראה מדבריו ז"ל שלא חילק בין דאורייתא לדרבנן**.

והאחרונים האריכו בזה טובא, ראה שדי חמד (מערכת כ"ף, כלל קט). ושם (ד"ה ודע) כתב בשם שו"ת צמח צדק, שאפילו למאן דאמר דבדאורייתא לא סמכינן על יחיד בשעת הדחק, הני מילי יחיד ממש, אבל בתרי נגד הרבה יותר, סמכינן אתרי גם בדאורייתא בשעת הדחק. וראה שו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' קכב, דהיכא דאיכא רבים נגד רבים, אמרינן כדאי המתירין לסמוך בשעת הדחק אף בדאורייתא). וחזו"א (יו"ד סי' קנ, אותיות ג-ד). ושו"ת יביע אומר (חלק י, יו"ד סי' מג). וראה שער הציון (או"ח רלג,א, אות כא).

מקורות - אור זרוע (חלק ב, הל' סוכה סימן שו). רשב"א (שו"ת ח"א סי' רנג). רשב"ץ (חידושי ופסקי הרשב"ץ ט' ב'). רשב"ש (שו"ת סי' תקיג,ב). וראה עוד שו"ת חכם צבי (סי' ק).

117. ואף על גב דלגבי בתולת דמים במתניתין תנן: במה אמרו דיין שעתן? בראיה ראשונה, אבל בשניה מטמאה מעת לעת, הני מילי בהגיע זמנה לראות, דדמים מצויין בה, ובחדא זימנא איתחזקה, אבל זו שאינה ראויה לראות, צריכה שתתחזק בחזקה גמורה. רש"י.

118. לקמן בעי גמרא דאי לא עברו עליה שלוש עונות שניות אלא לסוף עונה חזאי כשאר נשים מאי; לפי שיש לנטות הדבר לשני צדדים כדבעי לפרושי בסיפא. רש"י.

119. דאיגלאי מילתא דהנך הפסקות לאו סילוק דמים הם, אלא שינוי וסת. רש"י.

120. האם דיה שעתה או מטמאה למפרע. כלומר, מהו גדר סילוק דמים בתינוקת: כאשר לא ראתה דם במשך שלוש עונות, האם חוזרת לקדמותה להיות כתינוקת שלא הגיע זמנה לראות, או שכעת היא ככל אשה

אמר רב גידל אמר רב: פעם ראשונה[121] ושניה[122], דיה שעתה. שלישית[123], מטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה[124].

(שנינו:) ועוד עברו עליה ג' עונות וראתה, דיה שעתה. (ומברר) הדר קחזיא בעונות (אחר שפסקה ב' פעמים מלראות 90 יום, וראתה אחר כל הפסקה), מאי[125]?

אמר רב כהנא אמר רב גידל אמר רב: פעם ראשונה, דיה שעתה. שניה, מטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה.

(ט' ב') (המשך **הברייתא**:) וכשהגיע זמנה לראות, פעם ראשונה, דיה שעתה. שניה, מטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה (דהיינו בתולה דמתניתין דתנן בה: במה אמרו דיה שעתה? בראיה ראשונה, אבל בשניה מטמאה מעת לעת). עברו עליה שלוש עונות וראתה, דיה שעתה.

(י' א') (ומברר) מני[126]? רבי היא, דאמר בתרי זימני הוי חזקה, אימא סיפא עברו עליה ג' עונות וראתה דיה שעתה, אתאן לרבי אליעזר (דאמר אפילו ילדה שעברו עליה שלוש עונות, דיה שעתה)! (ומסיק) רבי אליעזר היא, ובוסתות סבר לה כרבי.

שיטות הראשונים

תינוקת שלא הגיע זמנה לראות: **למסקנה**, א. לא הגיע זמנה לראות, נחשבת מסולקת דמים, ואינה חוששת לראיות[127]. ב. ראתה ג' פעמים, הרי היא ככל הנשים. ג. אם לאחר מכן פסקה

שהגיע זמנה לראות וראתה, ואח"כ נסתלקו דמיה, שרק בראיה ראשונה אמרינן דיה שעתה.

121. היא הראיה הסמוכה להפסקה ראשונה. רש"י.

122. היא הראיה שתראה לסוף עונה. רש"י.

123. אם תראה עוד לסוף עונה. רש"י.

124. כלומר, היא חוזרת לדין של תינוקת שלא הגיע זמנה לראות, המבואר ברישא דברייתא.

125. כלומר, כאשר היתה הפסקה שניה של תשעים יום (לאחר שראתה לאחר הפסקה ראשונה), האם גם סילוק דמים זה גורם לה לחזור לקדמותה, להיות כתינוקת שלא הגיע זמנה לראות.

126. לפי רש"י (ד"ה מני; ולעיל ט' ב', ד"ה שלישית) ותוספות (י' א', ד"ה ברוב) כוונת הגמרא למה ששנינו ברישא שתינוקת שלא הגיע זמנה לראות מטמאה בראיה שלישית מעת לעת. דאלו לרשב"ג מטמאה מעת לעת רק בראיה רביעית, דבההיא ראיה דאיתחזק בה, לא גזור רבנן טומאה למפרע. ולפי רשב"א (ט' ב', ד"ה זקנה) ריטב"א (ט' ב', ד"ה הכי) ומאירי (י' א', ד"ה לעניין), כוונת הגמרא להגיע זמנה לראות שמטמאה מעת לעת בראיה שניה, והיינו כרבי. אמנם דעת רש"י (ט' ב', ד"ה ה"ג) ותוספות (ד"ה ברוב), שמה שאמרו בהגיע זמנה לראות שמטמאה מעת לעת בראיה שניה, היינו גם לרשב"ג, דדמים מצויים בה, ובחדא זימנא איתחזקה, ובההיא ראיה דאיתחזק בה לא גזור בה טומאה למפרע, ודיה שעתה. וראה עוד להלן.

127. הב"י (קפט,כז) דייק מדברי רשב"א (תוה"ב, ז,ג, עמ' קמג) **דכל שלא נקבע לה וסת, אינה חוששת כלל לאותו פעם או פעמיים שראתה**, דבחזקת טהרה הויא. ולא דמיא לשאר נשים שאפילו בפעם אחת חוששות, דשאני התם שכבר הוחזקו בראיית דמים. וכן משמע מדבריו בשו"ע (קפט,כז). וכן פסק הרמ"א (קפט,כח). ונחלקו אחרונים: הט"ז (ס"ק מא; ס"ק מג) ביאר שכוונת הרמ"א דוקא קודם שראתה ג' פעמים. אבל אחר ג' פעמים, חוששת לראיתה, כווסת שאינו קבוע. וכן דעת חוות דעת (ס"ק לה). אבל נקודות הכסף (ס"ק יא)

תשעים יום, חזרה להיות מסולקת דמים[128]. ד. חזרה וראתה, ושוב פסקה תשעים יום, ושוב ראתה, ושוב פסקה תשעים יום, ושוב ראתה, קבעה וסת להפלגה של תשעים יום. וכן פסק **השו"ע**[129].

לאחר כמה ראיות קובעת תינוקת וסת: נאמר בברייתא שתינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה שלוש פעמים, הרי היא ככל הנשים. דעת **רש"י, תוספות, רא"ה, ור"ן**, דרבי היא דאמר בתרי זימני הוי חזקה[130]. אבל הלכה בווסתות כרשב"ג[131], דלא איתחזקה כי אם בג' ראיות, והרי היא ככל הנשים בראיה רביעית. ודעת **רמב"ם, רשב"א, וריטב"א**, דרישא דברייתא בין כרבי ובין כרשב"ג אתיא[132]. וכן פסק **השו"ע**[133].

עברו עליה שלוש עונות וראתה: דיה שעתה. דעת **רש"י** דברייתא אתיא כרבי אליעזר בלבד[134]. אבל דעת **רמב"ם ורשב"א**, שבזו שלא הגיע זמנה לראות, וגם עברו עליה שלוש עונות הפסקה, גם רבנן מודים לרבי אליעזר שדיה שעתה. וכן פסק **השו"ע**[135].

ועוד עברו עליה שלוש עונות וראתה (**וכך ג' פעמים**): הרי היא ככל הנשים. דעת **רש"י** שאף אם לא היו ההפלגות מכוונות, אלא פיחתה או הותירה, חוששת לוסתה (כוסת שאינו קבוע), כדין זקנה. ומדברי **רשב"א** נראה שדוקא אם היו ההפלגות מכוונות ושוות לתשעים יום, קבעה וסת[136]. וכן פסק **השו"ע**[137].

כתב שכל שלא קבעה וסת, אינה חוששת כלל לראיתה.

128. ואפילו חזרה לראות באותן עונות שהיתה למודה לראות בהן. שו"ע.

129. סעיף א - יו"ד קפד,ג. סעיפים ב, ג, ד, ה - יו"ד קפט,כז.

130. הלכך **בראיה ראשונה לא הוחזקה בדמים** הואיל ולא הגיע זמנה לראות, עד שתתחזק כשאר חזקות (כלומר הראיה הראשונה נחשבת למקרה, ואינה עולה למנין ג' ראיות), ובשתי ראיות (שאחר כך) הוחזקה להיות דמים מצויים בה, ומשהוחזקה ואילך גזור בה רבנן מעת לעת (דבההיא ראיה דאיתחזקה בה, לא גזרו רבנן טומאה למפרע).

131. כדאמרינן ביבמות (ס"ד ב'): נישואין ומלקיות, כרבי. וסתות ושור המועד, כרבן שמעון בן גמליאל.

132. דבההיא ראיה דאיתחזקה בה, כן גזרו רבנן טומאה למפרע. ואמנם גם לרבי אינה מוחזקת כרואה עד ג' פעמים, דכל שלא הגיע זמנה לראות, אין לה דמים, **וראיה ראשונה שראתה, אינה אלא במקרה** ואינה ראויה להצטרף עד שתתחזק בראיות אחרות; הלכך, ראיה שניה אינה אלא כאחת, ואין לה כוח להחזיק את הראשונה; אבל כשתראה עוד פעם שלישית עם שתי הראיות האחרונות, תתחזק הראשונה, **ואלו השתיים מגלות על הראשונה שראיה גמורה היתה ולא במקרה**. ומעתה לפי הטעם הזה, אפילו לרשב"ג מוחזקת היא זו, ובזו אין הפרש בין רבי לרשב"ג.

133. יו"ד קפט,כז; יו"ד קצ,ב. מקורות - רמב"ם (מטמאי משכב ומושב ד,ג; איסורי ביאה ט,ה). רש"י (ט,ב ד"ה שלישית; וד"ה ה"ג ת"ר). רשב"א (תורת הבית, ז,ג, עמ' קטז; חי' ט' ב', ד"ה זקנה). על פי גירסה שונה (ראה תוספות י' א', ד"ה ברוב ספרים). תוספות (י' א', ד"ה ברוב ספרים; ד"ה רבי יוחנן; י' ב' ד"ה למיהוי). רא"ה (בדק הבית, עמ' קטו ואילך). ר"ן (ט' ב', ד"ה ועוד).

134. וכפי שנזכר לעיל, קיי"ל בהא כרבנן (דאמרי, ז' ב', כל הנשים שעברו עליהן שלוש עונות וראו מטמאות מעת לעת).

135. יו"ד קפט,כז. מקורות - רש"י (ד"ה עברו). רמב"ם (מטמאי משכב ומושב ד,ג). רשב"א (תורת הבית, ב"ז, ש"ד, עמ' רז).

136. שלא כדין זקנה שמבואר בברייתא, לעיל, שאף כששינתה לג' הפלגות שאינן שוות, עליה לחוש לוסתה.

137. יו"ד קפט,כז. דברי רשב"א על פי דיוק הב"י בדבריו. והסכים לו הש"ך (נקה"כ ס"ק יא). והט"ז (ס"ק מג) חלק לדינא, וסבר כרש"י, שחוששת עכ"פ לוסת שאינו קבוע. וכתב דלא דמי למה שכתב הרשב"א **דקטנה וזקנה אינן חוששות כלל לוסת שאינו קבוע** (הובא בהערה לעיל), ורמ"א מביאו (קפט,כח), דמיירי שלא ראתה ג' פעמים, ממילא אינה מוחזקת בדם, משא"כ זו שראתה ג"פ, ממילא היא מוחזקת בדם, ודאי דינה כגדולה שאין לה וסת קבוע. מקורות - רש"י (ד"ה ועוד עברו). רשב"א (תורת הבית הקצר, ז, ריש שער ג, עמ' קעט).

הגיע זמנה לראות: פעם ראשונה דיה שעתה, שניה מטמאה מעת לעת. דעת **רש"י ותוספות**, שבהגיע זמנה לראות, דמים מצויים בה, ובראייתה ראשונה הוחזקה. ובההיא ראיה דמחזקינן לה, לא מטמאה מעת לעת[138], ואתי אף כרשב"ג. ודעת **רשב"א ורא"ה**, שדין זה רק לרבי. אבל לרשב"ג צריך ג' פעמים[139].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפד)

ב. בִּשְׁעַת וֶסְתָּהּ, צָרִיךְ לִפְרֹשׁ מִמֶּנָּהּ עוֹנָה אַחַת...

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּגְדוֹלָה; אֲבָל בִּקְטַנָּה שֶׁלֹּא הִגִּיעָה לִימֵי הַנְּעוּרִים, וְלֹא הֵבִיאָה סִימָנִים, אֵין צָרִיךְ לִפְרֹשׁ סָמוּךְ לְוֶסְתָּהּ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא קְבָעָתוֹ ג' פְּעָמִים. וְהוּא הַדִּין לִזְקֵנָה שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ דָּמֶיהָ.

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפט)

כז. תִּינֹקֶת שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת, וְהִיא קְטַנָּה שֶׁלֹּא הִגִּיעָה לִימֵי הַנְּעוּרִים אֲפִלּוּ הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְכֵן אֲפִלּוּ הִגִּיעָה לִימֵי הַנְּעוּרִים אִם בְּדָקוּהָ וְלֹא הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, הִיא קוֹבַעַת וֶסֶת כִּשְׁאָר נָשִׁים בְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בִּשְׁאָר הַוְּסָתוֹת, וּבְאַרְבָּעָה בְּוֶסֶת הַהַפְלָגוֹת.

אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּינָהּ לִגְדוֹלָה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזְקָה רוֹאָה וְקָבְעָה לָהּ וֶסֶת, אִם פָּסְקָה ג' עוֹנוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת שֶׁהֵם צ' יוֹם וְלֹא רָאֲתָה, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לַוֶּסֶת הָרִאשׁוֹן כְּלָל, וְחָזְרָה לְקַדְמוּתָהּ. וַאֲפִלּוּ חָזְרָה לִרְאוֹת בְּאוֹתָן עוֹנוֹת שֶׁהָיְתָה לְמוּדָה (פי' נְהוּגָה) לִרְאוֹת בָּהֶן, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת עַד שֶׁתַּחֲזֹר וְתִקְבָּעֶנּוּ ג' פְּעָמִים, לְפִי שֶׁאֵינָהּ בַּת דָּמִים וְנִתְגַּלָּה שֶׁדָּמִים הָרִאשׁוֹנִים מִקְרֶה הָיָה.

רָאֲתָה ג' רְאִיּוֹת מִג' עוֹנוֹת מְכֻוָּנוֹת שֶׁלֹּא פִּחֲתָה וְלֹא הוֹתִירָה, נִתְגַּלָּה שֶׁדִּלּוּג הָרִאשׁוֹן אֵינוֹ סִלּוּק דָּמִים, אֶלָּא שִׁנּוּי וֶסֶת. לְפִיכָךְ, רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁמִּמֶּנָּה הִתְחִילָה (לְדַלֵּג) מִצְטָרֶפֶת לְג' רְאִיּוֹת אַחֲרוֹנוֹת, וְנִמְצְאוּ ד' רְאִיּוֹת וג' הַפְלָגוֹת בֵּינֵיהֶם מִצ' לְצ'.

אֲבָל אִם פִּחֲתָה אוֹ הוֹתִירָה, שֶׁלֹּא הָיוּ הָרְאִיּוֹת מְכֻוָּנוֹת, אָז אִי אֶפְשָׁר לָרִאשׁוֹנוֹת לְהִצְטָרֵף, וְעַד שֶׁתִּרְאֶה ד' רְאִיּוֹת מְכֻוָּנוֹת אֵינָהּ קוֹבַעַת וֶסֶת לְהַפְלָגוֹת.

כח. ... וּקְטַנָּה וּזְקֵנָה אֵינָן חוֹשְׁשׁוֹת לְוֶסֶת שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַשְׁבָּ"א).

---

138. דחכמים תקנו מעת לעת אם תראה אחר שהוחזקה לראות. ולכן רק בשניה מטמאה מעת לעת. ורמב"ן כתב שבהגיע זמנה, כיוון שבדין צריכה לבדוק (דחכמים תקנו לבנות ישראל שיהיו בודקות עצמן שחרית וערבית), היה בדין לגזור עליה לאוסרה למפרע כבר בראיה ראשונה (וסובר שבראיה שבה מתחזקת יש לטמאותה למפרע). אלא שהיא קולא לדבריהם.

139. כיון שהגיע זמנה לראות, יש לה דמים, וראיתה הראשונה אינה בחזקת מקרה, ומצטרפת לחזקת דמים. והמשנה ז' ב', אתי רק כרבי. מקורות - רש"י (ט' ב', ד"ה ה"ג). תוספות (י' א', ד"ה ברוב). רמב"ן (י' א', ד"ה תנוקת). רשב"א (תורת הבית ז,ג, עמ' קטו). רא"ה (בדק הבית עמ' קיח).

רוק מדרס וכתם של תינוקת

(י' א') כתם שבין (ראיה) ראשונה ושניה (שנמצא בבגדה של תינוקת שלא הגיע זמנה), טהור[140]. שבין שניה ושלישית - (1) חזקיה אמר: טמא. (2) רבי יוחנן אמר: טהור.

(ומבאר) חזקיה אמר טמא, כיון דאילו חזיא מטמאה[141], כתמה נמי טמא. ורבי יוחנן אמר טהור, כיון דלא אתחזקה בדם (כלומר כל זמן שלא נהגנו בה עדיין תורת מוחזקת בדמים לטמאה למפרע), כתמה נמי לא מטמינן לה.

(י' ב') אמר עולא אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: תינוקת שלא הגיע זמנה לראות, וראתה, פעם ראשונה ושניה (וטבלה לטומאתה) - רוקה ומדרסה (שנמצא) בשוק טהור[142], כתמה נמי טהור (כרבי יוחנן[143]).

שיטות הראשונים

כתם שבין ראיה שניה לשלישית של תינוקת: פלוגתא דאמוראי, לחזקיה טמא, ולרבי יוחנן טהור. ופסקו **רש"י, רמב"ם, רז"ה, רשב"א** ועוד, כרבי יוחנן[144]. וכן פסק **השו"ע**[145].

כתם תינוקת לאחר שלוש ראיות: דעת **רש"י ותוספות**, שהראיה הראשונה שבתינוקת שלא הגיע זמנה לראות אינה אלא כמקרה ועראי, ואינה ראויה להצטרף. ולפי דבריהם מחלוקת חזקיה ורבי יוחנן, אינה אלא אליבא דרבי; אבל לדידן דקיי"ל כרשב"ג, אין חוששין לה (לטמא כתמה) עד שתראה ארבע ראיות. ולזה הסכים **רא"ה**. ודעת **רשב"א** שאף לאחר שלוש ראיות, כתמה טמא[146]. וכתב שכן נראה גם מפירוש **ר"ח**. וכ"פ **רמב"ם, רמב"ן, ורא"ש**. וכ"פ **השו"ע**[147].

---

140. דאכתי לאו בחזקת דמים היא, ואמרינן לעיל (ה' א') תינוקת שלא הגיע זמנה לראות, אפילו סדינין שלה מלוכלכין בדם, אין חוששין לה. רש"י.

141. דהא בתרי זימני איתחזקה בדמים והויא חזקה, דאילו הדרא חזיא מטמיא למפרע, אלמא בחזקת דמים הוחזקה. רש"י.

142. כגון שנמצא רוקה בשוק וקים לן שקודם לכן ראתה ב' פעמים ואין אנו יודעים אם נדה היא אם לאו (כלומר אם ראתה ראיה שלישית שממנה עדיין לא נטהרה), מספיקא לא מחזקינן לה כספק הרוקין (שגזרו חכמים על רוק הנמצא בשוק, ששורפים תרומה הנוגעת בו, שמא הוא רוקו של זב, כמבואר בטהרות ד,ה) הואיל ולא הוחזקה רואה.

143. ודלא כחזקיה. על פי הגמרא.

144. ואע"ג דחזקיה רביה דרבי יוחנן הוא, הא איכא רבי שמעון בן יהוצדק דקאי כוותיה, והוה ליה חזקיה חד לגבי תרי. ועוד, דכי אתא רבין וכל נחותי ימא אמרוה כרבי שמעון בן יהוצדק.

145. יו"ד קצ,ב. מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ט, ה). רש"י (י' ב', ד"ה הכי גרסינן אמרו). רז"ה (השגות בעלי הנפש, שער הכתמים ג,ב, ד"ה ועוד אנו תמהים). רשב"א (תורת הבית, ב"ז, ש"ד, עמ' רג).

146. ואע"ג דקיימא לן בוסתות כרשב"ג, ולגבי קביעות וסת לא קבעה עד שתראה ארבע פעמים, התם הוא לקביעות וסת של הפלגות לפי שאי אפשר לשלוש הפלגות בפחות מארבע ראיות; אבל **להחזיקה ברואה, בשלוש ראיות סגי**. דומה למה שאמרו (ב"ק ל"ז א') ראה שור נגח ושור לא נגח, שור נגח ושור לא נגח, שור נגח ושור לא נגח, נעשה מועד לסירוגין. וכן הדין לשאר הוסתות כולן, כל שראתה ג' פעמים הרי זה וסת קבוע. והיינו דלא אפליגו חזקיה ורבי יוחנן אלא בכתם שבין שניה לשלישית; אבל בכתם שבין שלישית

כתם של תינוקת, שראתה ג' פעמים ושוב פסקה: כתב **רשב"א** שתינוקת שלא הגיע זמנה לראות, שראתה שלוש פעמים, ופסקה מלראות שלוש עונות שלמות (דהיינו תשעים יום), הרי זו חוזרת להיתרה הראשון, וכתמה טהור[148].

הגיע זמנה לראות, יש לה כתם: דעת **רשב"א וריטב"א** דבתולת דמים שהגיע זמנה לראות, כתמה טמא, ואע"פ שלא ראתה עדיין מעולם[149]. ויש **ראשונים** שסוברים שדוקא אם ראתה פעם אחת, כתמה טמא, הואיל ובשניה תטמא מעת לעת; אבל אם לא ראתה כלל, לא[150].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

ב. לֹא גָּזְרוּ בְּתִינֹקֶת שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת, דְּהַיְנוּ שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִי"ב, אֲפִלּוּ הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְכֵן אֲפִלּוּ הָיְתָה יְתֵרָה מִי"ב אִם בְּדָקוּהָ וְלֹא הֵבִיאָה ב' שְׂעָרוֹת, בֵּין שֶׁהִיא בְּתוּלָה בֵּין שֶׁהִיא בְּעוּלָה, וַאֲפִלּוּ אִם רָאֲתָה כְּבָר ב' פְּעָמִים. אֲבָל לְאַחַר שֶׁרָאֲתָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים חוֹשֶׁשֶׁת לְכֶתֶם.

לרביעית לא נחלקו, דאלמא לכולי עלמא כתמה טמא, וסתמא דמילתא חזקיה ורבי יוחנן אליבא דרשב"ג דהלכתא כוותיה הוא דאפליגו, דאי אליבא דרבי, היכי שקלי וטרו אליבא דלאו כהלכתא?!

147. יו"ד קפט,כז; יו"ד קצ,ב. מקורות - רמב"ם (איסו"ב ט,ה). רשב"א (תוה"ב, ז,ד, עמ' רג). רש"י (הו"ד ברשב"א, וכ"כ בחי' הרמב"ן בשמו). תוספות (י' א', ד"ה רבי יוחנן). רא"ה (בדק הבית, ז,ד, עמ' רג). רמב"ן (הל' נדה, ד,א). רא"ש (פ"א סי' ג).

148. משום שהפסק זה מוכיח שהדמים הראשונים מקרה של דמים יתירים היה ונסתלק המקרה, וחזרה זו להיות כשאר התינוקות בנות גילה, שאין להן דמים וכתמיהן טהורים עד שתשוב ותראה עוד שלוש פעמים. וביאר המגיד משנה (הל' איסורי ביאה ט,ה) שמקורו מהברייתא לעיל, ט' ב', שאם ראתה שלוש פעמים, הרי היא ככל הנשים. עברו עליה שלוש עונות וראתה, דיה שעתה (ופסקה הרמב"ם, מטמאי משכב ומושב, ד,ג, הובא לעיל). ולמד מזה הרשב"א לדין הכתמים. מקורות - רשב"א (תורת הבית הקצר, ז,ד, עמ' רצב).

149. וכתב הרשב"א (תורת הבית ב"ז, ש"ד, עמ' ר'; ט' ב', ד"ה זקנה וכו' וקשיא לי וכו') מדפסיק ותני (בברייתא, תנוקת ש)הגיע זמנה לראות יש לה כתם, אלמא מילתא פסיקתא קאמר, בין ראתה בין לא ראתה. ריטב"א (חי' ה' א', ד"ה ותנוקת). **והטור** (יו"ד קצ,ב) פסק כדעה זו. והביאה הב"י. ובשו"ע השמיט דין זה, וצ"ב.

150. דעה זו הובאה בחידושי הרשב"ץ כדעת **רא"ה** (ואינה בבדק הבית). והמאירי הביאה בשם יש חולקין.

תנוקת שלא הגיע זמנה לראות ושופעת

(**י' ב'**) אמר רב חלקיה בר טובי: תינוקת שלא הגיע זמנה לראות (ורואה בפעם הראשונה), אפילו שופעת כל ז', אינה אלא ראיה אחת (להחזיקה כרואה, ודיה שעתה, עד שתפסוק ותחזור ותראה שתי ראיות).

(ומקשה) אפילו שופעת, ולא מבעיא פוסקת (וחוזרת ורואה)?! אדרבה, פוסקת הויא לה כשתי ראיות! אלא תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ושופעת כל ז', אינה אלא ראיה אחת[151].

אמר רב שימי בר חייא: מדלפת (טיף אחר טיף) אינה (כפוסקת) אלא כשופעת.

תנו רבנן: חזקה, בנות ישראל עד שלא הגיעו לפרקן, הרי הן בחזקת טהרה, ואין הנשים בודקות אותן. משהגיעו לפרקן, הרי הן בחזקת טומאה (כלומר בחזקת דמים מצויים בהן), ונשים בודקות אותן.

שיטות הראשונים

שופעת ומדלפת: דעת **רשב"א** ששופעת היינו אפילו כמה ימים, ומדלפת היינו שהדם נוטף ויורד טפה אחר טפה כדלף. אבל אם פסקה מעט, וחזרה וראתה שלוש פעמים, אפילו ביום אחד, הרי זו מוחזקת בדמים, וכתמה טמא. ונראה שכן דעת **רש"י**. ודעת **הרמב"ם** לקולא, שאין כתמה טמא, אלא אם כן ראתה דם שלוש וסתות. **והשו"ע** סתם **כרשב"א**, ובשם יש מי שאומר כתב **כרמב"ם. והרמ"א** פסק להחמיר **כרשב"א**[152].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

ג. הָיְתָה שׁוֹפַעַת כַּמָּה יָמִים, אוֹ שֶׁהָיְתָה מְזַלֶּפֶת טִיף אַחַר טִיף בְּלֹא הֶפְסֵק, אֵינוֹ אֶלָּא כִּרְאִיָּה אַחַת עַד שֶׁתַּפְסִיק. אֲבָל אִם פָּסְקָה מְעַט, וְחָזְרָה וְרָאֲתָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים אֲפִלּוּ בְּיוֹם אֶחָד, הֲרֵי זוֹ מֻחְזֶקֶת בְּדָמִים וְכִתְמָהּ טָמֵא. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁאֵין כִּתְמָהּ טָמֵא אֶלָּא אִם כֵּן רָאֲתָה דָּם שְׁלֹשָׁה וְסָתוֹת. וְיֵשׁ לְהַחְמִיר כַּסְּבָרָא הָרִאשׁוֹנָה. (הִיא סְבָרַת רַשִׁ"י וְרַשְׁבָּ"א וְהַטּוּר).

---

151. רש"י פירש: סמי מכאן אפילו. וראה לשון הרמב"ם (מטמאי משכב ומושב ד,ב). וראה רש"ש.

152. יו"ד קצ,ג. **ומהגר"א** (ס"ק ט) **משמע שנוטה להקל כרמב"ם**. ובדעת רש"י כן דייק הב"י, ממה שפירש רש"י מדלפת טיף אחר טיף. ואילו רמב"ם כתב: "בְּתוּלָה שֶׁלֹּא רָאָת דָּם מִיָּמֶיהָ, וַעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה - כִּתְמָהּ טָהוֹר, עַד שֶׁתִּרְאֶה דָּם שָׁלֹשׁ וְסָתוֹת". ונראה שהוא סובר כי מדלפת אינו דוקא טיף טיף כדפירש רש"י, אלא כל ראיה דוסת אחד מיקרי מדלפת. וכן פסק הטור כרש"י ורשב"א. מקורות - רשב"א (תורת הבית הקצר, ז,ד, עמ' רצב). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ט,ה).

דין נשים מסולקות דמים שראו ראיה שניה

(ז' ב') (המשך **משנה**:) ובמה אמרו דיה שעתה (של הנשים מסולקות הדמים)? בראיה ראשונה. אבל בשניה, מטמאה מעת לעת.

(י' ב') אמר רב: אכולהו (ד' נשים קתני לה, דבשניה מטמאה מעת לעת). ושמואל אמר: לא שנו אלא בתולה וזקנה[153]; אבל מעוברת ומניקה (ודאי דמיה מסולקים), דיין (שעתן) כל ימי עיבורן, דיין כל ימי מניקותן.

וכן אמר רבי שמעון בן לקיש: אכולהו. ורבי יוחנן אמר: לא שנו אלא בתולה וזקנה. אבל מעוברת ומניקה, דיין כל ימי עיבורן, דיין כל ימי מניקותן.

(י"א א') (ואמרינן) **כתנאי:** מעוברת ומניקה שהיו שופעות דם ובאות, דיין כל ימי עיבורן, ודיין כל ימי מניקותן. דברי רבי מאיר. רבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון אומרים: לא אמרו דיין שעתן אלא בראיה ראשונה. אבל בשניה, מטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה.

שיטות הראשונים

מעוברת ומניקה שראו שנית בימי עיבורן ומניקותן: דעת **רמב"ם** שהלכה כרב וריש לקיש, שגם מעוברת ומניקה, כשראו פעם שניה, מטמאות למפרע ככל הנשים. ודעת **ראב"ד ורשב"א** שהלכה כרבי יוחנן, שדוקא בזקנה ובתולה הדין כן. אבל מעוברת ומניקה, דיין שעתן כל ימי עיבורן, וכל ימי מניקותן[154].

153. בתולה, כיון דראתה פעם ראשונה ושניה הוחזקה רואה. זקנה נמי, כיון דאיתחזקא תרי זימני אחר ג' עונות, אישתכח דלאו סילוק דמים הוא, אלא דילוג וסת. רש"י.

154. דעת הראב"ד וסיעתו שהלכה כשיטת רבי מאיר, שמעוברת ומניקה דיין שעתן, אע"פ ששלושה תנאים חולקים עליו. וביאר הגר"א (יו"ד קפט,לג, ס"ק נב) שהוא על פי מה שכתוב (לא מצאתי היכן) ד"אין הולכין אחר פלוגתא דתנאי, במקום (שיש בזה גם) פלוגתא דאמוראי". ובפלוגתא דאמוראי הכריעו כפי הכלל הרגיל דרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן (וראה רא"ש מסכת בבא קמא פרק י סי' לג: דקי"ל דכל רב ושמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. רא"ש מסכת עבודה זרה פרק ה סי' כט, שם הנידון הוא על רב ושמואל ביחד ולא רק על רב: דברי ר' יוחנן עיקר בכולא תלמודא כנגד רב ושמואל כדאמר בריש יום טוב, ד' ב', רב ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן).

והרמב"ם פסק כרב. וביאר הכסף משנה שפסק הרמב"ם כרבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, לגבי רבי מאיר. ואע"ג דרבי יוחנן סבר כרבי מאיר, הא רב, דהלכה כוותיה באיסורי לגבי שמואל, סבר כוותייהו. ולא שבקינן רובא דתנאי למפסק כרבי מאיר דיחידאה הוא. ועוד, דלית הלכתא כוותיה לגבי חד מינייהו. וכיון דרב סבר הכי, לא חיישינן לדרבי יוחנן בהא.

ובשם הר"י קורקוס כתב שיש הוכחה לפסק זה, ממה שאמרו אחר כך כתנאי, וכיון שאחר שהזכירו פלוגתא דאמוראי אמרו כתנאי, משמע דאמוראי לא שמיע להו מן הך ברייתא, דאי הוה שמיע להו הוה ליה למימר הלכתא כפלוני; הילכך אפלוגתא דתנאי איכא למיסמך למפסק כרובא. וכל שכן דמתניתין סתמא קתני, וטפי משמע דאכולהו קאי. ושוב מצא בירושלמי שאמרו דר"י סבר כרב.

מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' מטמאי משכב ומושב ד,ה). הרשב"א (תורת הבית בית ז, שער ג, עמ' קלה) .

קביעת וסת בימי עיבור והנקה: דעת **רמב"ן** שאע"פ שמעוברת ומניקה דיין שעתן, אם ראו דם, קובעות וסת כשאר נשים. וכן הסכים **רא"ה**[155]. ודעת **ראב"ד ורשב"א**, שאין אשה קובעת וסת, לא בימי עיבורה ולא בימי מניקתה[156]. אמנם בזה נחלקו, **שלרשב"א** אין חוששת לראיותיה אפילו כוסת שאינו קבוע. **ולראב"ד** מיקבע הוא דלא קבען, הא מיחש חיישן (כדרך שחוששת לוסת שאינו קבוע)[157]. אמנם כתב **רשב"א** שיש לחוש לדברי **ראב"ד**. וכן פסק **השו"ע**[158] **כראב"ד**.

עברו ימי הנקה ועיבור, האם חוששות לוסתן הראשון: דעת **רז"ה** שאינה חוזרת לקביעותה הקודמת, וצריכה לקבוע וסת חדש[159]. יש **מגדולי הראשונים** שדעתם, שאם תשוב ותראה פעם אחת באותו וסת שהיתה למודה לראות מתחילתה, חוששת לוסתה הראשון[160]. דעת **רמב"ן וראב"ד**, שאינה חוזרת עד שתראה פעם אחת, ומשתראה פעם אחת חוזרת לוסתה הראשון, אפילו אינה רואה בזמן וסתה (הקודם)[161]. ודעת **רשב"א ורא"ה** שכשעברו ימי העיבור וההנקה, מיד חוזרות לחוש לוסתן הראשון, דחזר אורח למקומו[162]. וכן פסק **השו"ע**[163].

---

155. בביאור המשנה שהיושבת על דם טוהר אינה צריכה בדיקה, מקשה הגמרא, י"א ב', לרב דאמר מעיין אחד הוא, תבדוק, דלמא קבעה לה וסת! ומתרצת הגמרא אפילו הכי מימי טהרה לימי טומאה לא קבעה. ומוכיח מכאן הרמב"ן (חי' י"א ב', ד"ה מדאמרינן) דאשה קובעת וסת בימי מניקותה, דלא ממעטינן הכא אלא ימי טוהר דידה. והביאו גם הרא"ה והסכים לדבריו.

156. הרשב"א הביא דברי הראב"ד, וכתב עליהם: וכן נראה לי כדבריו. והראיה, מדשמואל ורבי יוחנן דאמרי (י' ב') מעוברת ומניקה דיין כל ימי עיבורן דיין כל ימי מניקתן וכרבי מאיר, ואם איתא דקובעות וסת חדש בימי עיבורן וימי מניקתן, הרי הן ככל הנשים ולמה דיין שעתן?! וכל שאתה אומר בכל ראיותיהן דיין שעתן אף אתה עושה ראיות כמקרה, ואין ראיות המקרים ראויות להצטרף ולקבוע וסת וכו'.

157. דומיא דאחד עשר שבין נדה לנדה, שחוששת. וראב"ד לשיטתו, שבגמרא, ל"ט א', אמר שמואל שאינה קובעת וסת בתוך ימי זיבתה. והסתפק רב פפא מקבע לא קבעה, מיחש מהו דניחוש לה? ובהמשך מכריע רב פפא שחיישינן לה. ורב הונא בריה דרבי יהושע פליג עליה. וראב"ד פסק כרב פפא. ואמנם, רשב"א עצמו כתב בסוגיא ההיא (תורת הבית, ז,ג, עמ' קכח) ששאר פוסקים פסקו כרב הונא בריה דרב יהושע.

158. יו"ד קפט,לג. **ולגבי חשש לעונה בינונית של אותה ראיה בזמן עיבור והנקה**, דעת סדרי טהרה (סוף ס"ק לו) שאין צריכה לחוש. ודעת חוות דעת (ס"ק נ) שחוששת. עיי"ש. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הוסתות, ב,יב). רשב"א ורא"ה (תורת הבית ובדק הבית, ז,ג, עמ' קלא).

159. הרז"ה לשיטתו, שכל שתיעקר ממנה שלוש פעמים (אפילו לא ראתה ראיות אחרות), טיהרה את הוסת. וכן בהפסקת ימי עבורה וימי מניקתה, אם נעקרו בהם וסתותיה שלוש פעמים, הרי הן עקורות, ואם ראתה אח"כ הרי היא כרואה בתחילה לעניין קביעות וסת, שאינה קובעתה עד שתקבענה שלוש פעמים.

160. לפי שהוסתות דרבנן והולכין בהן להקל. דעה זו הובאה ברשב"א (תוה"ב הקצר ז,ג, עמ' קפג), וכן בטור (קפט,לד).

161. כן ביאר הב"י (קפט,לד), שהוא כעין פשרה בין שתי הסברות, דכיון שהוחזקה זו עד עכשיו מסולקת דמים, אינה יוצאה מחזקה זו עד שתראה פעם אחת; וכיון שראתה פעם אחת יצאה מחזקת מסולקת דמים והרי היא בחזקת בת דמים ובחזקת שתחזור לקביעות וסתה הראשון, ואע"פ שפעם זו ראתה שלא בזמן וסתה הוי כמו היתה למודה לראות בט"ו ושינתה ליום עשרים, דזה וזה אסור עד שיעקר ממנה ג' פעמים.

162. וכתב הב"י (יו"ד קפט,לג) דמשמע שמה שכתב שצריכה **לחוש** לוסתן הראשון היינו לומר שחוזרות **לקביעות** וסתן הראשון ואינו נעקר בפחות משלש פעמים. עיי"ש.

הרשב"א נימק, דדוקא בימי עבורן ובימי מניקתן אמרו בראיה ראשונה דיין שעתן, הא בשעברו ימי מניקתן - אפילו בראיה ראשונה מטמאה מעת לעת, ובהא ליכא מאן דפליג! ועוד, זיל בתר טעמא, מידי הוא טעמא אלא מחמת הגורם דראשה כבד ואיבריה מתפרקין ואין נפשה חוזרת עליה; הא כשנסתלק הגורם חזר האורח למקומו.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפט)

לד. מְעֻבֶּרֶת, מִשֶּׁהֻכַּר עֻבָּרָהּ, וּמֵינִיקָה, כָּל כ"ד חֹדֶשׁ, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לַוֶּסֶת הָרִאשׁוֹן. אֲפִלּוּ הָיָה לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ וְהִגִּיעַ תּוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה, אֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה וּמֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ. וַאֲפִלּוּ שׁוֹפְעוֹת וְרוֹאוֹת דָּם בְּאוֹתָן עוֹנוֹת שֶׁהֵן לְמוּדוֹת לִרְאוֹת בָּהֶן, אֵינוֹ אֶלָּא בְּמִקְרֶה.

עָבְרוּ יְמֵי הָעִבּוּר וְהַהֲנָקָה, חוֹזְרוֹת לָחוּשׁ לְוִסְתָּן הָרִאשׁוֹן. כֵּיצַד? הָיָה לָהּ וֶסֶת לְיָמִים, אִם לְמוּדָה לְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, חוֹשֶׁשֶׁת לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ רִאשׁוֹן שֶׁהִיא פּוֹגַעַת בּוֹ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַדִּין אִם הָיָה לָהּ וֶסֶת הַגּוּף אוֹ לִזְמַן יָדוּעַ, אֲבָל אִם הָיָה וֶסְתָּהּ וֶסֶת הַהַפְלָגוֹת, אִי אֶפְשָׁר לָחוּשׁ עַד שֶׁתַּחֲזֹר לִרְאוֹת. חָזְרָה לִרְאוֹת אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת חוֹשֶׁשֶׁת יוֹם הַהַפְלָגָה שֶׁהָיְתָה לְמוּדָה לְהַפְלִיג.

ואינה דומה לזקנה ותינוקת שלא הגיע זמנה לראות; דזקנה כל שעברו עליה שלוש עונות סמוך לזיקנתה, מוכחא מילתא דהיא גופה מסולקת דמים לגמרי ולעולם, והלכך כשהיא חוזרת ורואה עד שתתחזק בשלוש ראיות, חשבינן ראיותיה למקרה ואינן ראויות לקבוע וסת. והוא הדין והוא הטעם לתינוקת שלא הגיע זמנה לראות, שהיא אין לה דמים בנוהג, וכשהפסיקה חזרה לקדמותה; אבל אלו, ראויות הן ואורח בזמנה היא בא, אלא שעכבו הגורם, ועכשיו הרי אלו חוזרות לדמיהן ואורח לזמנו.

(הרשב"א סיים שכן דעת הרבי אברהם. וזה צ"ב שכן ראב"ד מיקל, וכדעת רמב"ן, וכנ"ל).

163. יו"ד קפט,לד. ועיין ש"ך (ס"ק עה) שהקשה: "והטור כתב במסקנא בשם הרמב"ן שאינה חוזרת עד שתראה פעם אחת ומשתראה פעם אחת חוזרת לוסתה אפילו אינה רואה בזמן וסתה. עד כאן. וכן דעת הראב"ד בספר בעלי נפש, ומביאו ב"י. ולא ידעתי למה השמיט המחבר דעתם, דהא רבים נינהו! וגם דעת הטור נראה כן! ועוד דהא בוסתות דרבנן שומעין להקלי!"

מקורות - רמב"ן (הל' נדה ו,ז). ראב"ד (שער הוסתות א,יג). רז"ה (השגות הרז"ה על בעלי הנפש, שער הוסתות, א,יב, אות ח, עמ' לג). רשב"א (תורת הבית ז,ג, עמ' קמה; תורת הבית הקצר, עמ' קפג). רא"ה (בדק הבית, בית ז, שער ג, עמ' קלד). יש מגדולי הראשונים (הו"ד ברשב"א תורת הבית הקצר ז,ג, עמ' קפג. ובטור, יו"ד קפט,לד).

וסת מחמת אונס ווסת המורכב

(ז' ב') (המשך **משנה**:) ובמה אמרו דיה שעתה (של מסולקות דמים)? בראיה ראשונה. אבל בשניה, מטמאה מעת לעת. ואם ראתה הראשונה מאונס, אף השניה דיה שעתה.

(י"א א') אמר רב הונא: קפצה וראתה, קפצה וראתה, קפצה וראתה, קבעה לה וסת.

(ומברר) למאי? אילימא לימים, הא כל יומא דלא קפיץ לא חזאי (אלמא לאו וסתה הוא)! אלא לקפיצות[164].

(ומקשה) **והתניא:** כל שתקבענה מחמת אונס, אפילו כמה פעמים, לא קבעה וסת.

מאי לאו, לא קבעה וסת כלל!

(ומתרץ) לא! לא קבעה וסת לימים לחודייהו, ולקפיצות לחודייהו. אבל קבעה לה וסת **לימים ולקפיצות** (כל אחד בשבת שתקפוץ מחזקינן לה ברואה, דזמנה הוא לראות באחד בשבת על ידי קפיצה).

(ומקשה) לימים לחודייהו, פשיטא (דלא קבעה)!

אמר רב אשי: כגון דקפיץ בחד בשבת וחזאי, וקפיץ בחד בשבת וחזאי, ובשבת קפצה ולא חזאי, ולחד בשבת חזאי בלא קפיצה. מהו דתימא איגלאי מילתא למפרע דיומא הוא דקגרים ולא קפיצה (ויהא אחד בשבת וסתה אפילו בלא קפיצה), קמ"ל דקפיצה נמי דאתמול גרמא, והאי דלא חזאי משום דאכתי לא מטא זמן קפיצה.

לישנא אחרינא - אמר רב הונא: קפצה וראתה, קפצה וראתה, קפצה וראתה, קבעה לה וסת **לימים ולא לקפיצות**.

היכי דמי? אמר רב אשי: דקפיץ בחד בשבת וחזאי, וקפיץ בחד בשבת וחזאי, [ובשבת קפצה ולא חזאי][165], ולחד בשבת [אחרינא] חזאי בלא קפיצה, דהתם איגלאי מילתא דיומא הוא דקא גרים.

שיטות הראשונים

קביעת וסת לקפיצות בלבד: דעת **רש"י, רז"ה, רמב"ן, וטור**, שאם קפצה וראתה, קפצה וראתה וקפצה וראתה, בלא קביעת ימים אלא בכל יום המזדמן לה, קובעת וסת לקפיצות

164. כיון דראתה שלש פעמים על ידי קפיצה הורגלה לראיית קפיצה **ובכל יום שתקפוץ** מחזקינן לה ברואה ואם לא בדקה טמאה. רש"י. וכן דעת הרז"ה. וראה להלן בשיטות הראשונים.

165. בגמרא מופיע משפט זה בסוגריים עגולים. והגר"א (בהגהות על הש"ס, ובביאורו, יו"ד קפט,יז) כתב דבכל הנוסחאות של הראשונים ליתא. ושהוא טעות סופר, והועתק בטעות בגלל פירוש הרמב"ם (ראה להלן).

לחודייהו[166]. ודעת **רוב הראשונים**, שאינה קובעת וסת לקפיצות בלבד[167]. וכן פסק **השו"ע**[168]. והוסיף **הרמ"א** שמכל מקום חוששת לו, כמו לוסת שאינו קבוע.

וסת המורכב מימים וקפיצות: כתב **רשב"א**: קפצה באחד בשבת וראתה, וקפצה באחד בשבת וראתה, ועוד קפצה באחד בשבת וראתה, קבעה וסת. הגיע אחד בשבת ולא קפצה או שקפצה בשני בשבת, אינה חוששת, שהרי לא קבעה זו אלא לקפיצות של אחד בשבת. וכן פסק **השו"ע**[169].

ראתה בקפיצה ואח"כ בלא קפיצה: קפצה באחד בשבת וראתה, וקפצה באחד בשבת וראתה, וקפצה בשבת ולא ראתה, ובאחד בשבת ראתה בלא קפיצה, דעת **ראב"ד, רא"ש, ורשב"א**, שקבעה וסת מורכב[170]. ודעת **רמב"ם** שכיוון שביום שראתה לא קפצה, קבעה לימים לבד[171].

---

166. ודוקא בכגון דקפצה בחד בשבת וחזאי, והדר קפצה בחד בשבת וחזאי, כיון שהרכיבה מתחילה קביעות הקפיצות עם קביעות הימים, לא קבעה לא בהני לחודייהו ולא בהני לחודייהו, אלא בימים ובקפיצות בהדדי. רז"ה. ומה שהעמדנו בגמרא שלא קבעה לה וסת לימים לחודייהו ולקפיצות לחודייהו, **תירוץ הברייתא הוא**, דתניא אפילו כמה פעמים לא קבעה לה וסת, ואינה אוקימתא בדברי רב הונא! **דרב הונא לא איירי בוסת מורכבת אלא בוסת פשוטה**, כגון שקפצה וראתה, קפצה וראתה בכל יום שנזדמן לה, והרי היא קובעת וסת לקפיצות לחודייהו! והביא הרז"ה ראיה לשיטתו ממהלך הסוגיא, וכן מגירסתו בגמרא להלן, פרק כל היד, ט"ו ב' (עיי"ש, וברשב"א שהביא דבריו, בתורת הבית, ז,ג, עמ' קמז).

167. וראה להלן (ס"ג א'), שבוסת הגוף, כגון שפיהקה או התעטשה שלוש פעמים וראתה, **ואפילו שלא בימים ידועים**, הרי זה קבוע, וחוששת לפיהוקין או לעיטושין לעולם, באיזה יום שתתעטש או שתפהק. וביאר הרשב"א ההבדל, **דבקפיצות עיקר הראיה אינה אלא מחמת האונס**, וכל שתקבענה מחמת אונס לא קבעה לה וסת. אבל **וסתות דגופה, אדרבה, האורח הוא שגורם למקרים הללו**, כמקרים המתילדים ממותרי הליחות והדמים. והילכך אפילו בלא הרכבת ימים קבעו לה וסת (דהיינו, קפיצה היא סיבה לוסת, ואילו פיהוק וכדו' הם סימן לוסת).

168. יו"ד קפט,יז. **ומלשון הגר"א בביאורו, משמע שפוסק כדעת רז"ה וסיעתו**. מקורות - תוספות (י"א א', ד"ה אלא; ס"ג ב' ד"ה אכלה). רמב"ן (הל' נדה, ו,יב. אמנם בחי' י"א א', ד"ה אלא, פירש הסוגיא דלא כרש"י, אלא בוסת מורכב. וצ"ב). רשב"א, ר"ן ומאירי (חי' י"א א'). ראב"ד (שער הוסתות ג,כז). רז"ה (השגות לבעלי הנפש, אות יט). רשב"א (תורת הבית, ז,ג, עמ' קמח-קנ). רא"ה (בדק הבית, עמ' קמז). ריטב"א בשם רבינו חננאל. רא"ש (פ"ט, סי' א השני). טור (קפט,יז).

169. יו"ד קפט,יח. ונלמד מדמהדר בגמרא לא, לא קבעה וסת לימים לחודייהו ולקפיצות לחודייהו, אבל קבעה לה וסת לימים ולקפיצות. מקורות - רשב"א (תורת הבית ז,ג, עמ' צח, ועמ' קמט; תורת הבית הקצר ז,ג, עמ' קפג).

170. שאין אומרים נתגלה הדבר שהיום גורם, אלא אומרים מה שראתה באחד בשבת, מחמת קפיצה של אמש הוא שראתה. ומה שלא ראתה בשבת, אע"פ שקפצה בו, מפני שעדיין לא הגיע זמנה של קפיצה.

וסוברים דלישנא קמא דרב הונא כשבפעם שלישית קפצה יום קודם ולא ראתה, וקבעה לימים וקפיצות, ולישנא בתרא כשבפעם השלישית לא קפצה יום קודם (ודלא כמובא בסוגריים, בדפוס שלפנינו), וקבעה רק לימים, ולא פליגי.

והרמב"ן (בחידושיו) הסתפק אי פליגי לישני, וכתב דמסתברא כיון דוסתות דרבנן, לקולא נקטינן בהו (שהוסת תלויה בשני הגורמים) והלכתא כתרי לישני ולקולא. אבל כתב שמצא להרמב"ם פאסי ז"ל (לא ברור למי כוונתו) שהחמיר, ובטלה דעתינו מפני דעתו. וכן בהלכותיו פסק הרמב"ן להחמיר.

מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ח,ה). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הוסתות ג,כז) רא"ש (נדה ט,א). רשב"א (תורת הבית הקצר, ז,ג, עמ' קפד). רמב"ן (חי' י"א א', ד"ה אלא; הל' נדה, ו,יב).

171. וסובר דתרי לישני כשקפצה יום קודם, ופליגי, והלכה לחומרא כלישנא בתרא.

והשו"ע במקום אחד העתיק לשון **הרמב"ם**, ובמקום אחר (לגבי פיהוק) סתם **כראב"ד**[172].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפט)

יז. כָּל וֶסֶת שֶׁנִּקְבַּע מֵחֲמַת אֹנֶס, (כְּגוֹן שֶׁקָּפְצָה וְרָאֲתָה), אֲפִלּוּ רָאֲתָה בּוֹ כַּמָּה פְּעָמִים, אִם לֹא קָבְעָה אוֹתָן לְיָמִים (תּוֹסְפוֹת וְרַשְׁבָּ"א וּר"ח וּפְשׁוּט הוּא לְקַמָּן סעי' י"ח), אֵינוֹ וֶסֶת, שֶׁמִּפְּנֵי הָאֹנֶס רָאֲתָה. וּמִכָּל מָקוֹם חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ כְּמוֹ לְוֶסֶת שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ (הג"מ פ"ח).

קָפְצָה וְרָאֲתָה, קָפְצָה וְרָאֲתָה, קָבְעָה לָהּ וֶסֶת לְיָמִים, בְּלֹא קְפִיצוֹת. כֵּיצַד? קָפְצָה בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת וְרָאֲתָה דָּם, וּלְאַחַר כ' יוֹם קָפְצָה בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת וְרָאֲתָה דָּם, וּלְאַחַר י"ט יוֹם קָפְצָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְלֹא רָאֲתָה דָּם, וּלְאַחַר הַשַּׁבָּת רָאֲתָה בְּלֹא קְפִיצָה, הֲרֵי נִקְבַּע אֶחָד בְּשַׁבָּת אַחַר כ', שֶׁהֲרֵי נוֹדַע שֶׁהַיּוֹם גָּרַם לָהּ, וְלֹא הַקְּפִיצָה, וּכְבָר נִקְבַּע יוֹם זֶה ג' פְּעָמִים. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יח. קָפְצָה בְּיוֹם יָדוּעַ, כְּגוֹן בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, וְרָאֲתָה בּוֹ, וְאֵרַע כֵּן בְּג' ר"ח אוֹ בְּג' אֶחָד בְּשַׁבָּת, קָבְעָה לָהּ וֶסֶת וְחוֹשֶׁשֶׁת לְכָל פַּעַם שֶׁתִּקְפֹּץ בְּאוֹתוֹ זְמַן. וְאִם אַחַר כָּךְ הִגִּיעַ א' בְּשַׁבָּת וְלֹא קָפְצָה, אוֹ שֶׁקָּפְצָה בְּשֵׁנִי בְּשַׁבָּת, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת, שֶׁהֲרֵי לֹא קָבְעָה אֶלָּא לִקְפִיצוֹת שֶׁל אֶחָד בְּשַׁבָּת.

---

172. **השו"ע**, בסימן קפט, סעיף יז, העתיק דברי הרמב"ם (שאם בפעם שלישית, בשבת קפצה ולא ראתה ואחרי יום ראתה, נקבע אחד בשבת, שהרי נודע שהיום גרם לה ולא הקפיצה). ובסעיף כ, פסק שאם פיהקה שתי פעמים בראש חודש, ובפעם השלישית פיהקה בכ"ט לחודש ולא ראתה, ובראש חודש ראתה בלא פיהוק, קבעה לה וסת לפיהוק של ראש חודש; **שפיהוק של אתמול גרם** לראיה של ראש חודש.

וכתבו האחרונים שהשו"ע פסק כרמב"ם, וחילקו בין פיהוק לקפיצה (עיין ט"ז ס"ק לב, וש"ך ס"ק נט). אמנם ראה ביאור הגר"א (יו"ד קפט,יז, ס"ק כו; קפט,כ, ס"ק לב). **ונראה שפסק הגר"א כרוב הראשונים**.

דיני בדיקת אשה לטהרות ולבעלה

בדיקת שחרית ובין השמשות ובשעה שעוברת לשמש ביתה

(י"א א') משנה: אע"פ שאמרו (באשה שיש לה וסת) דיה שעתה, צריכה להיות בודקת (בכל יום שחרית וערבית כשאר נשים). חוץ מן הנדה, והיושבת על דם טוהר[173].

(המשך **משנה:**) ומשמשת בעדים (אע"פ שיש לה וסת, צריכה לשמש בעדים ולבדוק לפני תשמיש ולאחר תשמיש); חוץ מיושבת על דם טוהר, ובתולה שדמיה טהורים[174].

(המשך **משנה:**) ופעמים צריכה (כל אשה) להיות בודקת, שחרית ובין השמשות (שחרית להכשיר טהרות של לילה, ערבית להכשיר טהרות של יום), ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה (עם בעלה). יתירות עליהן כהנות, בשעה שהן אוכלות בתרומה. רבי יהודה אומר: אף בשעת עברתן מלאכול בתרומה.[175]

(י"א ב') (שנינו במשנה: פעמים צריכה וכו' ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה) אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא באשה עסוקה בטהרות, דמגו דבעיא בדיקה לטהרות (לאחר תשמיש, שמא ראתה מחמת תשמיש), בעיא נמי בדיקה לבעלה (לפני תשמיש). אבל אינה עסוקה בטהרות, לא בעיא בדיקה. (ומבאר בגמרא) אפילו אין לה וסת.

(י"ב א') בעא מיניה רבי זירא מרב יהודה: אשה מהו שתבדוק עצמה לבעלה? אמר ליה: לא תבדוק. (ומקשה) ותבדוק, ומה בכך? (ומבאר) אם כן, לבו נוקפו ופורש.

בעא מיניה רבי אבא מרב הונא: אשה מהו שתקנח (לאחר תשמיש[176])? איכא דאמרי, הכי בעא מיניה: אשה מהו שתבדוק עצמה, כדי לחייב בעלה אשם תלוי?

אמר לו: לא תבדוק. (ומקשה) ותבדוק, ומה בכך? (ומבאר) אם כן (שתצריכנה לבדוק אחר ביאה) לבו נוקפו (קודם ביאה) ופורש[177].

---

173. נדה - משראתה יום אחד טמאה שבעה ואינה צריכה בדיקה כל שבעה, שהרי בלא ראיה היא טמאה. יושבת על דם טוהר - למה לה בדיקה, אפילו תראה דם, טהורה היא. רש"י.

174. ד' לילות דהיא אינה צריכה לשמש בעדים שהרי דמה טהור. **ואפילו נשתנו מראה דמיה, הואיל ושמשה אמרינן דמשום תשמיש נשתנה**. אבל שחרית וערבית היכא דלא שמשה אחר בעילה ראשונה צריכה בדיקה, כדמפרש בגמרא שמא נשתנו מראה דמים שלה. רש"י.

175. כאן בגמרא יש דיון הנוגע לשאלה אם אשה קובעת וסת בתוך ימי נדתה, ומובא להלן בסוף פרק רביעי, בנות כותים, ל"ט ב', הדן בסוגיא זו.

176. אשה שאינה עסוקה בטהרות, מי בעיא קינוח לאחר תשמיש כשיעור וסת, לידע אם תמצא דם ויהא בעלה חייב חטאת. רש"י.

177. והא דתנן לקמן (י"ד א') דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים, בעסוקות בטהרות. רש"י.

אמר רבי זירא אמר רבי אבא בר ירמיה אמר שמואל: אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק[178]. אמר ליה רבי זירא לרבי אבא בר ירמיה: אין לה וסת בעיא בדיקה, יש לה וסת לא בעיא בדיקה[179]?! אמר ליה: יש לה וסת - ערה בעיא בדיקה, ישינה לא בעיא בדיקה[180]. אין לה וסת - אפילו ישינה בעיא בדיקה.

(י"ב ב') תנו רבנן: אשה שאין לה וסת - (1) אסורה לשמש, ואין לה לא כתובה, ולא פירות[181], ולא מזונות[182], ולא בלאות[183], ויוציא, ולא מחזיר עולמית. דברי רבי מאיר. (2) רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: משמשת בשני עדים, הן עותוה (אם רואה) הן תקנוה (אם אינה רואה[184]).

אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס.

(ומברר) ובמאי? אי בעסוקה בטהרות, הא אמרה שמואל חדא זימנא! ואי בשאינה עסוקה בטהרות, הא אמר כל לבעלה, לא בעיא בדיקה! דאמר רבי זירא אמר רבי אבא בר ירמיה אמר שמואל: אשה שאין לה וסת, אסורה לשמש עד שתבדוק, ואוקימנא לה בעסוקה בטהרות.

(ומבאר) מאן דמתני הא, לא מתני הא.

שיטות הראשונים

מאן דמתני הא, לא מתני הא: **רש"י** פירש לעולם בעסוקה בטהרות (לבעלה לא בעיא בדיקה), ורב יהודה דפסיק הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס, לא מתני ההיא דרבי אבא בר ירמיה. וכן פסקו **ראשונים רבים** (ראה להלן). אמנם **רבינו חננאל, רי"ף, ורמב"ם** פירשו לעולם בשאינה עסוקה בטהרות, ואפילו הכי כשאין לה וסת צריכה בדיקה. ואמוראי נינהו ואליבא דשמואל[185].

178. יתבאר להלן דמיירי בעסוקה בטהרות. ובלאו הכי לא בעיא בדיקה.

179. והא קתני מתניתין ביש לה וסת דבעיא בדיקה, כיון דעסוקה בטהרות. רש"י.

180. דאיכא צערא ולא אטרחוה רבנן. אי נמי ישנה דלא חזיא לטהרות, אפילו רגילה לעסוק בטהרות לא בעיא בדיקה. רש"י.

181. שאוכל בעלה מנכסי מלוג שלה ולא אמרינן כיון דאין לה כתובה הימנו אישתכח דלאו אשתו היא וליהדר לה פירי דאכל. רש"י.

182. אם הלך למדינת הים קודם שגרשה אין בית דין פוסקים לה מזונות מנכסיו. רש"י.

183. כגון אם הכניסה לו בגדים בשומת כתובתה ואמרינן בכתובות (דף ע"ט ב') עיילא ליה גלימא מכסי בה ואזיל עד דבלי וזו כשמגרשה אע"ג שקצת הבלאות קיימין אין מחזירין לה. רש"י.

184. ריטב"א: פירש רש"י ז"ל שמשמשת בשני עדים אחד קודם תשמיש ואחד לאחר תשמיש, והן תקוניה להתירה לבעלה ולפוטרו מקרבן אם מצאה טהור, והן עוותיה לאסרה בתשמיש או לחייבו באשם או בחטאת אם מצאה טמא, וכו' (וראה להלן).

185. ואע"ג דרב יהודה גופיה אמרה לעיל (י"א ב') דלבעלה אינה צריכה בדיקה כל היכא שאינה עסוקה בטהרות, איכא למימר אמוראי נינהו ואליבא דרב יהודה. רמב"ן ור"ן (בביאור דברי הרמב"ם).

בדיקת אשה שאין לה וסת קבוע: **למסקנה**, לפי **רש"י**, אשה שאינה עסוקה בטהרות, אינה צריכה כלל בדיקה לבעלה. וכן דעת **רוב הראשונים**. אמנם לפי **רבינו חננאל** (לפי רבי חנינא בן אנטיגנוס) אין לה וסת צריכה בדיקה אף לבעלה (לפני ואחרי תשמיש). וכן פסקו **רמב"ם ורא"ש**. אלא **שהרמב"ם** הצריך שגם הבעל יבדוק עצמו אחר תשמיש. **והרי"ף** כתב, שאם שימשה בשני עדים (אחד לו ואחד לה) ג' פעמים ולא נמצא דם, הן תיקוניה, והרי היא ככל הנשים. וביאר **רמב"ן** שבג' פעמים אלו, אף לפני תשמיש צריכה בדיקה. וכן פסק **רשב"א**. **והשו"ע**[186] סתם **כרי"ף** (וכהבנת **הרמב"ן**), וכתב דעת **רמב"ם ורא"ש**.

בדיקת אשה שיש לה וסת קבוע: דעת **רוב הראשונים** שאינה צריכה לבדוק עצמה לבעלה[187]. ודעת **רבינו שמחה**, שאין אשה רשאה להחמיר על עצמה לבדוק אחר תשמיש. אבל לבדוק קודם תשמיש, רשאי אדם להחמיר על עצמו[188]. ודעת **רמב"ם** שפטורה מבדיקה לפני תשמיש, אבל חייבת לבדוק אחרי תשמיש (והצנועות בודקות אף לפני תשמיש)[189]. **והשו"ע**[190] במקום אחד סתם

והקשה הר"ן על רש"י, איך אפשר לומר דרבי חנינא בן אנטיגנוס בעסוקה בטהרות, דהא ודאי ר"מ דאמר אסורה לשמש ואין לה כתובה ויוציא וכו', מדינא קאמר ולא מפני מעלת הטהרות, וכיון שכן, רבי חנינא בן אנטיגנוס נמי דפליג ומיקל טפי מיניה, מדינא קאמר דצריכה לשמש בשני עדים לבעלה וכו' עיי"ש.

מקורות - רבינו חננאל (הו"ד בראב"ש, רשב"א וריטב"א). רי"ף (כתובות סוף פרק אחד עשר, ס' ב' דפי רי"ף). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ד,טז). רמב"ן (נדה י"ב ב', ד"ה הא דאמר). ר"ן (נדה ד"ה מאן וכו' ונמצא פסקן; ר"ן על רי"ף שבועות, ב' א' דפיו, ד"ה משמשת). רשב"א (תוה"ב ז,ב, עמ' עג). וראה ראב"ד (בעלי הנפש, שער הספירה והבדיקה, ג,ח).

186. יו"ד קפו,ב. **וראה ש"ך** (ס"ק א) **שחלק על כל הראשונים ואחרונים בהבנת הרי"ף**, ודעתו שגם הרי"ף לא התכוין בעניין שלוש בדיקות אלא לעניין כתובה. **ופסק כרש"י וסיעתו שאין צריכה בדיקה כלל**, עיי"ש.
מקורות - רוקח (סי' שיז). ראב"ד (בעלי הנפש, ג,ט, עמ' צז; השגות על הרמב"ם, איסורי ביאה פ"ד הט"ו). רז"ה (כתובות סו"פ אלמנה ניזונת, ד"ה כתב הרי"ף), תוספות (י"ב ב', ד"ה דמתניתין), תרומה (סי' הל' נדה סי' צד). סמ"ג (לאוין קיא). רי"ף (כתובות, סו"פ אלמנה ניזונת). רשב"א (תוה"ב ז,ב, עמ' עט. ובקצר, עמ' צ). ר"ן (חי' ב' א', ד"ה משמשת). רמב"ן (הלכות נדה ה,א). רי"ד (תוספותיו, י"ב א', ד"ה ת"ר). ריטב"א (י"ב ב', ד"ה והא דאקשינן). רא"ש (פ"א סוס"י ה; פ"ב ריש סי' א).

187. לפי רש"י, המשנה, י"א א', ומשמשת בשני עדים, בעסוקה בטהרות (ובשיש לה וסת). והמשנה בפרק כל היד, י"ד א', דרך בנות ישראל משמשות (לאחר תשמיש) בשני עדים, אחד לו וכו', גם כן בעסוקה בטהרות. ולא מדובר על עצם הבדיקה, אלא החידוש, שאף הבעל צריך לבדוק לאחר תשמיש, שלא הוזכר לעיל. ושהצנועות מחמירות לבדוק בעד חדש. ולבעלה, בין לפני תשמיש בין לאחר תשמיש לא שבקינן לה לבדוק, דאם כן לבו נוקפו. וכן כתבו רשב"ם, אור זרוע והמרדכי.
מקורות - ראב"ד (השגות הל' איסורי ביאה ד,טז); רמב"ן (הל' נדה פרק ה; חי' י"ב א', ד"ה וכיון). רשב"א (תוה"ב ז,ב, עמ' עג. הרשב"א בתוה"ב הקצר, עמ' צ, כותב שלא תבדוק דוקא בשעה שעוברת לשמש ביתה, אבל שלא בפני בעלה, כל המרבה לבדוק הרי זו משובחת). רוקח (הל' נדה, סי' שיז). אור זרוע (הל' נדה סי' שנה). מרדכי (מסכת שבועות, הל' נדה סי' תשלה). רשב"ם (הו"ד בהגהות מיימוניות, הל' איסו"ב ד,טז אות כ, במרדכי ובאור זרוע).

188. כדתנן כל היד המרבה לבדוק וכו'. וכן משמע מעובדא דאמר רב כהנא שאילתוה לאינשי ביתיה דרב פפא כו' עיי"ש (נדה י"ב ב'). רבינו שמחה (הו"ד בהגהות מיימוניות הלכות איסורי ביאה ד,טז אות כ).

189. לפי הרמב"ם, המשנה, י"א א', ומשמשת בשני עדים, קאי אלאחר תשמיש, ובכל אשה (אפילו אינה עסוקה בטהרות). וכמבואר להלן, י"ד א', דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים. וסיפא דמתניתין, י"א א', ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה, דמשמע בדיקה קודם תשמיש, לטהרות; אבל לבעלה מותרת בלא בדיקה. והצנועות בודקות אף קודם תשמיש, אף באינה עסוקה בטהרות, כמבואר במשנה, י"ד א', והצנועות מתקנות להן שלישי לתקן את הבית. וכן תנן (ט"ו א') כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן (ע"פ ביאור הגר"א, יו"ד קפ"ד,א; קפו,א). וכל מה שהיקלו רב יהודה ורבי זירא, י"א ב', דאמרי דכל לבעלה לא בעיא בדיקה היכא שאינה עסוקה בטהרות, לא היקלו אלא בבדיקה זו שלפני תשמיש (חי' הרמב"ן).

כרמב"ם, ובמקום אחר סתם **כרוב ראשונים**, וכתב דעת **הרמב"ם. והרמ"א** פסק **כרוב ראשונים.**

וסת חצי קבוע: כתב **תרומת הדשן**, שאשה שלעולם אינה רואה בפחות מי"ד יום אחר טבילתה, ולאחר מכן אין וסתה קבוע, עד י"ד יום דינה כדין אשה שיש לה וסת[194]. וכן פסק **השו"ע**[192].

מהות הבדיקות: דעת **ראב"ד** שיש ג' סוגי בדיקות, (א) קינוח, לכתמים[193]. (ב) בדיקת בית חיצון[194], לנדה, וזבה, להפסקה, וז' נקיים. (ג) בדיקת בית החיצון בחורים וסדקים, לטהרות[195]. דעת **רשב"א, סמ"ג, סמ"ק, ורא"ש**, שגם לבדיקת זבה (בין הפסק טהרה בין בשבעה נקיים), בעינן בדיקה מעולה, בחורים וסדקים[196]. **רמב"ן** הכריע, שבדיקת ההפסקה שמעלה אותה מטומאה לטהרה ומוציאתה מחזקה לחזקה, צריכה להיות בדיקה מעולה שאין אחריה ספק (חורים וסדקים); אבל בדיקת השבעה נקיים, דבחזקת טהרה עומדת, בבדיקה כל דהוא סגיא[197]. **והשו"ע**[198] פסק **כרשב"א** וסיעתו.

בדיקת חורים וסדקים עד היכן: **רבנו ירוחם והגהות מימוניות** כתבו שבדיקת חורים וסדקים היא עד מקום שהשמש דש. **רמב"ן, תרומה, סמ"ג, רשב"א, וסמ"ק,** לא הזכירו עד היכן[199]. **ותרומת הדשן** כתב, כיון שאי אפשר לנשים להחמיר כך, הנח להם לישראל[200].

והטעם, משום שלפני תשמיש אשה מרגשת בעצמה (והיקלו אפילו בישינה), ובחזקת טהרה. משא"כ לאחר תשמיש, שמא מחמת תשמיש ראתה ולא הרגישה (חי' רמב"ן י"א ב'). והצנועות, מחמירות אף לפני תשמיש. ועדיין צ"ב הא דבעי רבי אבא מרב הונא אשה מהו שתבדוק עצמה בשיעור וסת וכו' והשיבו, לבו נוקפו ופורש. והראשונים האריכו (ראה ר"ן שבועות, וחי' רמב"ן נדה י"א ב').

190. יו"ד קפד,א. יו"ד קפו,א. בהתאמה. **ומדברי הגר"א נראה שהכריע דלא כשיטת הרמב"ם, אלא כרוב הראשונים**, וכהכרעת הרמ"א (ראה ביאורו, יו"ד קפד,א, ס"ק ב, שכתב: אבל כל הפוסקים חולקים עליו, וכו').

191. ואפילו לפירוש רבינו חננאל דפסק דאין לה וסת בעי בדיקה לבעלה, מכל מקום נראה דהך אשה לאו אין לה וסת מיקרי קודם יום י"ד. תרומת הדשן.

192. יו"ד קפו,ג. מקורות - תרומת הדשן (סי' רמז).

193. לעניין ג' נשים שהיו ישנות במיטה אחת ונמצא עליה דם, שאם בדקה עצמה בשיעור וסת למציאת הכתם, אם מצאה טמא, טיהרה את חברותיה, ואם מצאה טהור, טיהרה את עצמה וטמאה את חברותיה.

194. הב"י (יו"ד סי' קצו, ד"ה והראב"ד) גרס בדברי הראב"ד שבדיקת בית החיצון, הוא **עד מקום שהשמש דש**. אבל הנוב"י (מהדו"ק, יו"ד סי' מו, ד"ה הנה ראש וכו' הארכתי וכו') כתב שלראב"ד **בבדיקה כל דהו סגי** (אף בקינוח בעלמא).

195. ועליה דובר בגמרא (ה' א'), עֵד שלפני התשמיש אינו ממעט כפקידה. מאי טעמא, מפני שהבודקת לביתה אינה מכנסת לחורין ולסדקין (ולכן למרות שמועיל כבדיקה לתשמיש, אבל לא מספיק לטהרות).

196. דהיאך אפשר שיהא בעלה שהוא איסור כרת קיל ממעלת עסק הטהרות?! (וראה רעק"א, שו"ת מהדו"ק סי' ס, ד"ה הנה דעת, בביאור סברת הראב"ד) ועוד, דכל בדיקה שלא בחורין וסדקין אינה נקראת בדיקה אלא קינוח.

197. וסיים הרמב"ן: דהא אפילו לא בדקה כלל אלא בשעת ההפסקה ובסוף שבעה, טהורה, לקמן בפרק בתרא (ס"ח ב'), הילכך לקולא כדברי הראב"ד ז"ל. ובעל נפש לא יקל בכך. עכ"ל.

198. יו"ד קצו,ו. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער הספירה ג,א). רמב"ן (חי' ה' א', ד"ה מתוך שמהומה; הל' נדה ט,כב). רא"ש (פרק תינוקת, סוף סי' ה', הל' נדה בקוצר סי' ב). רשב"א (תורת הבית ז,ה, עמ' שכא ואילך, עיי"ש ראיותיו). סמ"ג (לאוין קי"א, ד"ה הלכה למעשה הוא). סמ"ק (סי' רצג).

199. וכתב ב"י שמשמע מסתימת דבריהם, שאין צריך לבדוק עד מקום שהשמש דש. וראה עוד להלן.

200. והסתפק הב"י (יו"ד קצו,ו) אם כוונתו למאמר (פסחים ס"ו א') "הנח להן לישראל אם אינן נביאים הן בני נביאים", וגם בעל נפש יכול לסמוך על החיבורים שלא כתבו שבדיקה תהיה עד מקום שהשמש דש. או כוונתו למאמר (שבת קמ"ח ב') "הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין", ובעל נפש צריך ליזהר.

והשו"ע[201] פסק לחומרא בהפסק טהרה ובדיקת יום ראשון. **והרמ"א** כתב שבדיעבד סגי בבדיקת חורים וסדקים, כדעת **רוב הפוסקים**.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפד)

א. רֹב הַנָּשִׁים יֵשׁ לָהֶם וְסָתוֹת (פי' זְמַן קָבוּעַ אֹרַח כַּנָּשִׁים) לִרְאוֹת בִּזְמַן יָדוּעַ, כְּגוֹן מֵעֶשְׂרִים לְעֶשְׂרִים יוֹם אוֹ מִשְּׁלֹשִׁים לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, וְכָל אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, בָּא עָלֶיהָ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת וֶסְתָּהּ וְאֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה לִפְנֵי תַּשְׁמִישׁ. **הגה:** גַּם אֵין לָהּ לְהַחְמִיר לִבְדֹּק עַצְמָהּ, לֹא לִפְנֵי תַּשְׁמִישׁ וְלֹא לְאַחַר תַּשְׁמִישׁ, שֶׁלֹּא יְהֵא לִבּוֹ נוֹקְפוֹ וּפוֹרֵשׁ (טור וּמָרְדְּכַי רֵישׁ הִלְכוֹת נִדָּה וְרֹב הַפּוֹסְקִים). אֲבָל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, כָּל הַמַּרְבֶּה לִבְדֹּק הֲרֵי זוֹ מְשֻׁבַּחַת.

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפו)

א. אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, אֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּלָל, לֹא לִפְנֵי תַּשְׁמִישׁ וְלֹא לְאַחַר תַּשְׁמִישׁ. וְאַדְּרַבָּה, אֵין לָהּ לִבְדֹּק בִּפְנֵי בַּעֲלָהּ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא לִבּוֹ נוֹקְפוֹ. וְהָרַמְבַּ"ם ז"ל מַצְרִיךְ לִבְדֹּק אַחַר תַּשְׁמִישׁ, הִיא בְּעֵד אֶחָד וְהוּא בְּעֵד אֶחָד, וְלִרְאוֹת בָּהֶם שֶׁמָּא רָאֲתָה דָּם בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ. וּלְדַעְתּוֹ, הַצְּנוּעוֹת בּוֹדְקוֹת עַצְמָן אַף קֹדֶם תַּשְׁמִישׁ. וּסְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה הִיא עִקָּר, וְכֵן נָהֲגוּ. (רוֹקֵחַ וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי וְרֹב הַמּוֹרִים).

ב. אִם אֵין לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הָרִאשׁוֹנִים צְרִיכִין לִבְדֹּק קֹדֶם תַּשְׁמִישׁ וְאַחַר תַּשְׁמִישׁ, הוּא בְּעֵד שֶׁלּוֹ וְהִיא בְּעֵד שֶׁלָּהּ, וְאִם הֶחְזִקָה בְּאוֹתָם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה דָּם מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ, שׁוּב אֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּלָל, לֹא לִפְנֵי תַּשְׁמִישׁ וְלֹא לְאַחַר תַּשְׁמִישׁ. וּלְהָרַמְבַּ"ם וְהָרֹא"שׁ, כָּל זְמַן שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת צְרִיכָה הִיא בְּדִיקָה לְעוֹלָם, קֹדֶם תַּשְׁמִישׁ וְאַחַר תַּשְׁמִישׁ, וְהָרַמְבַּ"ם מַצְרִיךְ שֶׁגַּם הַבַּעַל יִבְדֹּק עַצְמוֹ אַחַר תַּשְׁמִישׁ. **הגה:** וְאֵין צְרִיכִין לִבְדֹּק עַצְמָם אַחַר כָּל תַּשְׁמִישׁ וְתַשְׁמִישׁ שֶׁעוֹשִׂין בְּלַיְלָה אֶחָד, אֶלָּא מְקַנְּחִין עַצְמָן כָּל הַלַּיְלָה בְּעֵד, וּלְמָחָר צְרִיכִין בְּדִיקָה, וְאִם נִמְצָא דָּם טְמֵאָה. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ם פ"ד)...

ג. אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה בְּפָחוֹת מִי"ד יָמִים אַחַר טְבִילָתָהּ, אֲבָל לְאַחַר י"ד יָמִים אֵין לָהּ קֶבַע, עַד י"ד יוֹם דִּינָהּ כְּדִין אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת.

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצו)

ו. כָּל בְּדִיקוֹת אֵלּוּ, בֵּין בְּדִיקַת הֶפְסֵק טָהֳרָה בֵּין בְּדִיקַת כָּל הַשִּׁבְעָה, צְרִיכוֹת לִהְיוֹת בְּבֶגֶד פִּשְׁתָּן לָבָן יָשָׁן, אוֹ בְּצֶמֶר גֶּפֶן, אוֹ בְּצֶמֶר לָבָן נָקִי וְרַךְ, וְתַכְנִיסֶנּוּ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם בָּעֹמֶק

---

201. יו"ד קצו,ו. אמנם בב"י כתב, שבדיקה לעומק עלולה לפצוע את הנשים. ושבנערותו ראה זקנים שגמגמו על בדיקה זו. ובדעת הרא"ש הסתפק הב"י (שכן בפרק תינוקת כתב שצריכה לבדוק עד מקום שהשמש דש, ואילו בהל' נדה בקיצור, הזכיר בדיקת חורים וסדקים, ולא פירש). **ומדברי הגר"א** (ס"ק כד) **נראה, לכאורה, כדעת רוב הפוסקים, להקל גם לכתחילה**. וביאר, **שגם דעת השו"ע**, שמעיקר הדין הלכה כרוב הפוסקים. גם הנודע ביהודה (מהדו"ק, יו"ד, סי' מו), האריך בראיות, שמהם עולה שהיה ראוי לסמוך להקל מאד בבדיקה לבעלה (שאין צריך לא הכנסת חורין וסדקין, ולא עד מקום דישת שמש, רק קינוח בעלמא), אלא שלא מלאו לבו להקל לגמרי וכו', ועכ"פ היקל בבדיקת יום ראשון, עיי"ש.

מקורות - רא"ש (תינוקת סי' ה) רבנו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב). הגהות מימוניות (איסורי ביאה ו,כא ד). תרומת הדשן (ח"ב סי' עח). תרומה (סי' פז). סמ"ג (לאוין קיא).

לַחוֹרִים וְלַסְדָקִים עַד מָקוֹם שֶׁהַשַּׁמָּשׁ דָּשׁ, וְתִרְאֶה אִם יֵשׁ בּוֹ שׁוּם מַרְאֵה אַדְמוּמִית, וְלֹא שֶׁתַּכְנִיסֵהוּ מְעַט לְקַנֵּחַ עַצְמָהּ. וְאִם יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיהָ מְאֹד לְהַכְנִיסוֹ כָּל כָּךְ בָּעֹמֶק, לְפָחוֹת בְּדִיקָה שֶׁל יוֹם הֶפְסֵק טָהֳרָה וּבְדִיקָה שֶׁל יוֹם רִאשׁוֹן מֵהַשִּׁבְעָה תִּהְיֶינָה עַד מָקוֹם שֶׁהַשַּׁמָּשׁ דָּשׁ. **הגה:** וְאִם לֹא עָשְׂתָה כֵן בִּבְדִיקַת יוֹם רִאשׁוֹן, תַּעֲשֶׂה פַּעַם אַחַת כֵּן מִבְּדִיקוֹת שְׁאָר הַיָּמִים (בַּית יוֹסֵף); מִיהוּ בְּדִיעֲבַד אִם לֹא עָשְׂתָה כֵן כְּלָל רַק שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ יָפֶה בַּחֹרִין וּבַסְדָקִין בָּעֹמֶק הֵיטֵב כְּפִי כֹּחָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמָקוֹם שֶׁהַשַּׁמָּשׁ דָּשׁ, סָגֵי לָהּ (בַּית יוֹסֵף שכ"ד רֹב הַפּוֹסְקִים וְכֵן מהרא"י בִּפְסָקָיו סִימָן ע"ח וּב"ח).

נאמנות אשה על עצמה והדין כשחוזרת מדיבורה

(**י"ב א'**) **תנו רבנן:** חמרין ופועלין, והבאין מבית האבל ומבית המשתה, נשיהם להם בחזקת טהרה, ובאין ושוהין עמהם בין ישנות בין ערות.

(המשך **הברייתא:**) במה דברים אמורים? שהניחן בחזקת טהרה. אבל הניחן בחזקת טומאה, לעולם היא טמאה, עד שתאמר לו טהורה אני[202].

גרסינן **במסכת כתובות** (**פרק האשה שנתארמלה, כ"ב א'**):

ת"ר: האשה שאמרה אשת איש אני, וחזרה ואמרה פנויה אני, נאמנת. והא שוויה לנפשה חתיכה דאיסורא[203]! אמר רבא בר רב הונא: כגון שנתנה אמתלא לדבריה.

בעא מיניה שמואל מרב: אמרה טמאה אני, וחזרה ואמרה טהורה אני, מהו?

אמר ליה: אף בזו אם נתנה אמתלא לדבריה, נאמנת.

תנא מיניה ארבעים זימנין, ואפילו הכי, לא עבד שמואל עובדא בנפשיה.

גרסינן **במסכת כתובות** (**פרק המדיר, ע"ב א'**):

משנה: ואלו יוצאות שלא בכתובה: העוברת על דת משה ויהודית. ואיזו היא דת משה? ... ומשמשתו נדה...

(ומברר) היכי דמי? אי דידע בה, נפרוש! אי דלא ידע, נסמוך עילוה! דאמר רב חיננא בר כהנא אמר שמואל: מנין לנדה שסופרת לעצמה? שנאמר[204]: "וְסָפְרָה לָהּ שִׁבְעַת

202. על פי גמרא זו פסקו טור ושו"ע (יו"ד קפה,א) שאשה שהיא בחזקת טומאה, אסור לבוא עליה עד שתאמר לו טבלתי. החוות דעת (חידושים, ס"ק א) כתב דאפילו שוכבת אצלו, לא מהני עד שתאמר לו בפירוש טבלתי. ובלחם ושמלה (שמלה א) דחה דבריו, אלא כל שהיא בחזקת כשרות, ושוכבת אצלו לאחר זמן שאפשר שתטהר, נחשבת כמו אמרה בפירוש טבלתי. וכן פסק בן איש חי (ב, פר' צו, כא).

203. ואינה יכולה לחזור בה לאחר כדי דיבור. ופליגי הפוסקים, אם הוי מכוח נדר, או מדין הודאת בעל דין ונאמנות. ולרוב השיטות הוי דאורייתא. ראה שיעורי שבט הלוי (קפה, ס"ק ג) בהרחבה.

204. ויקרא, פרשת מצורע, טו,כח.

יָמִים" - "לָהּ", לעצמה!

(ומבאר) לא צריכא, דאמרה ליה פלוני חכם טיהר לי את הדם, ואזל שייליה ואשתכח שיקרא. ואיבעית אימא: כדרב יהודה, דאמר רב יהודה: הוחזקה נדה בשכינותיה, בעלה לוקה עליה משום נדה.

גרסינן **במסכת שבועות** (פרק ידיעות הטומאה):

(**י"ד ב'**) **משנה:** ואיזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה? היה משמש עם הטהורה, ואמרה לו: נטמאתי, ופירש מיד, חייב, מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו.

(**י"ח א'**) (ואמרינן) היכי עביד? אמר רב הונא משמיה דרבא: נועץ עשר צפרניו בקרקע עד שימות[205].

שיטות הראשונים

נאמנות אשה להתיר עצמה לבעלה: קיימא לן דאין דבר שבערוה פחות משניים. דעת **תוספות**, דנידה אינה בכלל דבר שבערוה. ולא עוד, אלא שמנידה ילפינן לנאמנות עד אחד באיסורין. ודעת **רשב"א**, דהוי דבר שבערוה, ורק משום קרא ד"וְסָפְרָה לָהּ", מהימנא[206].

נתנה אמתלא לדבריה: פסקו **הראשונים** כרב, דנאמנת באמתלא. וכן פסק **השו"ע**[207]. **והרי"ף** כתב הא דלא עבד שמואל עובדא בנפשיה[208].

הוחזקה נדה האם מועילה אמתלא: דעת **רמב"ן, רשב"א, ור"ן**, דלא מהני אמתלא כשהוחזקה נדה בשכנותיה, דכיון דבעלה לוקה עליה, אלמא כודאי נדה משוינן לה. **והטור** תמה על כך[209]. **והשו"ע**[210] פסק **כראשונים**.

---

205. וכן נפסק להלכה (יו"ד קפה,ד). וכתב בחוות דעת (חידושים, ס"ק ז) שדוקא **כשמוצאת** דם באמצע תשמיש. אבל אם אמרה **מרגשת** אני, אינו צריך לפרוש באבר מת, דאימור הרגשת שמש הוא, אם לא שאמרה מרגשת אני בבירור שהוא הרגשת דם.

206. מקורות ראה להלן, בנספח שבסוף הספר, בדיון אם נדה הוי בכלל עריות. עיי"ש.

207. יו"ד קפה,ג. מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ד,י). ר"ן (כתובות ט ב ברי"ף, ד"ה לא עבד). רשב"א (תוה"ב, ז,ב, עמ' פא). רא"ש (נדה פרק י, סי' ז).

208. וכתב הב"י, נראה שלא לפסוק דחיישינן לה כתבה, דהא לא פליג שמואל עליה דרב בהדיא, אלא שרצה להחמיר על עצמו. ולא כתבו אלא ללמד שמי שרוצה להחמיר על עצמו, מדת חסידות היא לו, ולא תימא דחסידות של שטות היא. וכן פסק הרמ"א (יו"ד קפה,ג).

209. וכי עדיף הוחזקה נדה בשכנותיה, מכשאומרת בפירוש טמאה אני, שנאמנת שוב לומר טהורה אני על ידי אמתלא?! אמנם הרשב"א כתב לחלק, ד"משום בושה או משום אונס, מיקרי ואמרה טמאה אני, אבל לעשות מעשה כולי האי ללבוש בגדי נדה, אינה לובשת! ולפיכך, כל שחזרה ואמרה לא נטמאתי, הרי היא כמכחשת מה שאמרה, ואינה נאמנת." ועיי"ש ראיית הרשב"א. וכן ראה ביאור הגר"א (קפה, ס"ק ט).

אמנם הט"ז (ס"ק ב) כתב בשם **מהר"ל מפראג** לחלק, דשאני הוחזקה נדה בשכנותיה, דלאו כולי עלמא ידעי מן האמתלא. ולמד מזה הט"ז (דלא כרשב"א), דאפילו באמרה יש חילוק, דאם אמרה בפני רבים שהיא טמאה, לא מהני אחר כך אמתלא. וראה עוד חוות דעת (ס"ק ה).

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפה)

א. הָאִשָּׁה שֶׁהִיא בְּחֶזְקַת טְמֵאָה, אָסוּר לוֹ לָבוֹא עָלֶיהָ עַד שֶׁתֹּאמַר לוֹ: טָבַלְתִּי. **הגה:** וּמֵאַחַר שֶׁעָבְרוּ יָמִים שֶׁאֶפְשָׁר לָהּ לִמְנוֹת וְלִטְבֹּל, נֶאֱמָנֶת. אֲפִלּוּ רוֹאֶה בְּגָדֶיהָ מְלֻכְלָכִים בְּדָם, נֶאֱמָנֶת לוֹמַר, בְּשׁוּק טַבָּחִים עָבַרְתִּי, אוֹ נִתְעַסֵּקְתִּי בְּצִפּוֹר וְכַדּוֹמֶה לָזֶה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרֹא"ש וְרַבֵּינוּ יְרוּחָם).

ב. וְאִם הֶחְזְקָה נִדָּה בִּשְׁכֵנוֹתֶיהָ, שֶׁרָאוּהָ לוֹבֶשֶׁת בְּגָדִים הַמְיֻחָדִים לִימֵי נִדּוּתָהּ, חֲשִׁיבָה כְּוַדַּאי טְמֵאָה.

ג. אָמְרָה לְבַעֲלָהּ: טְמֵאָה אֲנִי, וְאַחַר כָּךְ אָמְרָה: טְהוֹרָה אֲנִי, אֵינָהּ נֶאֱמָנֶת. (אִם הוּא לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר) (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַבֵּנוּ יְרוּחָם). וְאִם נָתְנָה אֲמַתְּלָא לִדְבָרֶיהָ, כְּגוֹן שֶׁאוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא אָמְרָה לוֹ כֵן תְּחִלָּה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ כֹּחַ לִסְבֹּל תַּשְׁמִישׁ, אוֹ טַעֲנָה אַחֶרֶת כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, נֶאֱמָנֶת. **הגה:** וּמִכָּל מָקוֹם, מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא לְהַאֲמִין לָהּ, מִדַּת חֲסִידוּת הוּא. (בֵּית יוֹסֵף), אֲבָל מִדִּינָא נֶאֱמָנֶת, אֲפִלּוּ בִּשְׁתִיקָה אַחַר כָּךְ, רַק שֶׁהִיא בָּאָה וְשׁוֹכֶבֶת אֵצֶל בַּעֲלָהּ, וְהוּא יוֹדֵעַ וּמַכִּיר שֶׁמַּה שֶׁאָמְרָה תְּחִלָּה: טְמֵאָה אֲנִי, עֶשְׂתָה מֵחֲמַת קְטָטָה שֶׁהָיָה לוֹ עִמָּהּ (מהרי"ו סִימָן כ"ב), וְכַדּוֹמֶה לָזֶה.

אֲבָל אִם רָאוּהָ לוֹבֶשֶׁת בְּגָדִים הַמְיֻחָדִים לִימֵי נִדּוּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ אָמְרָה: טְהוֹרָה אֲנִי, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתְנָה אֲמַתְּלָא לִדְבָרֶיהָ, אֵינָהּ נֶאֱמָנֶת. **הגה:** אִמְרָה: פְּלוֹנִי חָכָם טְהַר לִי כָּתֶם, וְהֶחָכָם אוֹמֵר שֶׁהִיא מְשַׁקֶּרֶת, הֶחָכָם נֶאֱמָן, וּטְמֵאָה הִיא. (בֵּית יוֹסֵף רַ"ן וְרַבֵּינוּ יְרוּחָם בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ן).

ד. הָיָה מְשַׁמֵּשׁ עִם הַטְּהוֹרָה וְאָמְרָה לוֹ: נִטְמֵאתִי, וּפֵרַשׁ מִיָּד, חַיָּב כָּרֵת, שֶׁיְּצִיאָתוֹ הֲנָאָה לוֹ כְּבִיאָתוֹ. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה, נוֹעֵץ צִפָּרְנֵי רַגְלָיו בָּאָרֶץ, וְשׁוֹהֶה בְּלֹא דִּישָׁה עַד שֶׁיָּמוּת הָאֵבָר, וּפוֹרֵשׁ בְּאֵבָר מֵת. **הגה:** וְיִמָּלֵא פַּחַד וְרֶתֶת עַל הָעֵבֵרָה שֶׁבָּאָה לְיָדוֹ. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם סְמַ"ג). וְלֹא יִסְמֹךְ עָלֶיהָ, רַק יִסְמֹךְ עַל רַגְלָיו וְיָדָיו, שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִמֶּנָּהּ בְּקִשּׁוּי וּבְשׁוֹגֵג, שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִמֶּנָּהּ, יִתְעַנֶּה מ' יוֹם, וְאֵינָן צְרִיכִין לִהְיוֹת רְצוּפִים, רַק כָּל שָׁבוּעַ שְׁנֵי יָמִים, כְּגוֹן שֵׁנִי וַחֲמִשִּׁי, וּבְלֵיל הַתַּעֲנִית אָסוּר בְּיַיִן וּבָשָׂר. וְאִם לֹא יוּכַל לְהִתְעַנּוֹת, יִפְדֶּה כָּל יוֹם בְּמָמוֹן שֶׁיִּתֵּן לִצְדָקָה, כְּפִי עֶרֶךְ מָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ, כִּי עָשִׁיר יִתֵּן יוֹתֵר קְצָת מֵעָנִי, וְיֵשׁ לְהַחֲמִיר בִּתְשׁוּבָתוֹ. וְכָל הַמַּרְבֶּה לָשׁוּב, זְכוּת הוּא לוֹ. (פסקי מהרא"י סִימָן ס'). וְהָאִשָּׁה אֵינָהּ צְרִיכָה כַּפָּרָה. וְאִם שִׁמְשָׁהּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת וֶסְתָּהּ, וּמְצָאָה אַחַר הַתַּשְׁמִישׁ דָּם, אֲפִלּוּ נִמְצָא עַל עֵד שֶׁלּוֹ, מִקְרֵי אֹנֶס, אֲפִלּוּ לֹא בָּדְקָה תְּחִלָּה. וְאֵינָם צְרִיכִים כַּפָּרָה, לֹא הוּא וְלֹא הִיא (מָרְדְּכַי וְהָרֹא"ש כְּלָל כ"ט בְּשֵׁם מַהֲרָ"ם).

הדרן עלך שמאי

210. יו"ד קפה,ג. מקורות - רמב"ן (הו"ד בטור). רשב"א (תורת הבית, ז,ב, עמ' פא). ר"ן (כתובות ט ב ברי"ף, ד"ה לא עבד). טור (יו"ד סי' קפה). וראה רא"ש (נדה, פרק י, סי' ז).

פרק שני

כל היד

נושא הפרק: מתי אשה צריכה בדיקה קודם שתשמש ומתי היא בחזקת טהרה.

ובו ארבעה חלקים:

1. דיני בדיקה - זמני הבדיקה. נשים שאינן בנות דעת. נמצא דם אחר הבדיקה.
2. מתי אשה בחזקת טהרה לבעלה.
3. מקור הדם הטמא.
4. הגדרת צבע הדם שנחשב דם נידה.

נושאים משניים

בדיקות נשים ואנשים
- איסור קישוי האיבר והוצאת זרע לבטלה
- האוחז באמה ומשתין
- הנושא קטנה

בדיקת עדים
- זמני הבדיקה, ונשים שאינן בנות דעת איך נוהגות בבדיקה
- האכלת כהן שוטה בתרומה, לבישת מכנסיים, שכיבה פרקדן
- בדיקת האשה בעד, בדוק ושאינו בדוק
- נמצא דם לאחר הבעילה לעניין חיוב קרבן

מתי אשה בחזקת טהרה לבעלה
- בא מן הדרך ומצא אשתו בתוך ימי עונתה ומתי צריך לשואלה
- וסתות דאורייתא או דרבנן
- דיני בדיקת אשה בעת תשמיש ובדקה בעד ואבד
- איסור לשמש מיטתו ביום ודברים שהעושה אותם מתחייב בנפשו

איזהו מקור הדם הטמא ודין ספקו

הגדרת צבע דם נידה
- חמישה דמים טמאים באשה
- אדום ושחור
- גוונים עמוקים או דהויים מאלו דמים הטמאים
- גווני קרן כרכום, כמימי אדמה, וכמזוג
- נאמנות אשה על מראות דם
- אופן וזמן בדיקת העד

בדיקות נשים ואנשים

איסור קישוי האיבר והוצאת זרע לבטלה

(י"ג א') **משנה:** כל היד המרבה לבדוק, בנשים משובחת, ובאנשים (אפילו כשאינו מרבה) תיקצץ.

תנא: במה דברים אמורים? לענין שכבת זרע; אבל לענין זוב, אף הוא משובח כנשים. ואפילו לענין שכבת זרע, אם בא לבדוק בצרור או בחרס, בודק.

(ומקשה) ובמטלית לא?! **והתניא:** בודק עצמו במטלית ובכל דבר שרוצה! (ומתרץ) כדאמר אביי (לקמן מ' א', על המשנה היה אוכל בתרומה והרגיש שנזדעזעו איבריו, אוחז באמה ובולע התרומה) במטלית עבה, הכא נמי במטלית עבה. רבא אמר: אפילו תימא במטלית רכה, כיון דעקר עקר.

תניא: רבי אליעזר אומר: כל האוחז באמה ומשתין, כאילו מביא מבול לעולם.

(ומבאר) וכל כך למה? מפני שמוציא שכבת זרע לבטלה, דאמר רבי יוחנן: כל המוציא שכבת זרע לבטלה, חייב מיתה. רבי יצחק ורבי אמי אמרי: כאילו שופך דמים. רב אסי אמר: כאילו עובד עבודה זרה[1].

רב יהודה ושמואל הוו קיימי אאיגרא דבי כנישתא, דשף ויתיב בנהרדעא. אמר ליה רב יהודה לשמואל: צריך אני להשתין. אמר ליה: שיננא, אחוז באמתך והשתן לחוץ.

(ומקשה) היכי עביד הכי?! **והתניא:** רבי אליעזר אומר: כל האוחז באמתו ומשתין, כאילו מביא מבול לעולם!

(ומסיק) (א) דכיון דבעיתי, לא אתי להרהורי[2]. (ב) ואיבעית אימא נשוי הוה. דאמר רב נחמן: אם היה נשוי, מותר. (ג) ואיבעית אימא כי הא אורי ליה, **דתני** אבא בריה דרבי בנימין בר חייא: אבל מסייע בביצים מלמטה. (ד) ואיבעית אימא כי הא אורי ליה, דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: גבול יש לו - מעטרה ולמטה, מותר. מעטרה ולמעלה, אסור.

1. וראה מש"כ הרמב"ם בפירוש המשניות (סנהדרין ז,ד): וכבר הזהירו חכמים מאד על ההרהור והרחיקו מגורמיו, והאריכו לירא ולהפחיד מקשה עצמו לדעת, ומוציא שכבת זרע לבטלה, וביארו שכל זה אסור, אבל לא חייבו מלקות בשום דבר מסוג זה.
2. והכא מאי ביעתותא איכא? איבעית אימא ביעתותא דליליא ודאיגרא. ואיבעית אימא ביעתותא דרביה. ואיבעית אימא ביעתותא דשכינה (השורה בבית הכנסת). ואיבעית אימא אימתא דמריה עליה, דקרי שמואל עליה אין זה ילוד אשה. גמרא.

(**י"ג ב'**) אמר רב: המקשה עצמו לדעת, יהא בנדוי. ולימא אסור? דקמגרי יצר הרע אנפשיה. ורבי אמי אמר: נקרא עבריין, שכך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו: עשה כך, ולמחר אומר לו: עשה כך, ולמחר אומר לו: לך עבוד עבודה זרה, והולך ועובד. איכא דאמרי - אמר רבי אמי: כל המביא עצמו לידי הרהור, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה.

ואמר רבי אלעזר: מאי דכתיב[3] "יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ"? אלו המנאפים ביד.

תנא דבי רבי ישמעאל: "לֹא תִנְאָף"[4] - לא תהא בך ניאוף, בין ביד בין ברגל.

תנו רבנן: הגרים והמשחקין בתינוקות, מעכבין את המשיח. (ומבאר) משחקין בתנוקות מאי היא? דנסיבי קטנות דלאו בנות אולודי נינהו. דאמר רבי יוסי: אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, שנאמר[5] "כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי".

רבי טרפון אומר[6]: כל המכניס ידו למטה מטבורו, תיקצץ. אמרו לו לרבי טרפון: ישב לו קוץ בכריסו, לא יטלנו?! אמר להן: לא! (אמרו לו:) והלא כריסו נבקעת! אמר להן: מוטב תיבקע כריסו, ואל ירד לבאר שחת!

שיטות הראשונים

האם נשים אסורות בהשחתת זרע: דעת **תוספות** (בסנהדרין) שאיסור השחתת זרע תלוי במצות פריה ורביה; ונשים שאינן מצוות בפריה ורביה, אינן מצוות באיסור השחתת זרע. וכן כתב **רבינו תם**[7]. ודעת **רש"י, רמב"ן, ר"י** ועוד, שהשחתת זרע אינה קשורה במצות פריה ורביה, וגם נשים מוזהרות בכך[8] [9].

3. ישעיהו א,טו.
4. שמות כ,יב.
5. ישעיהו נז,טז.
6. ברייתא על פי הסבר הגמרא.
7. על דברי הגמרא ביבמות (י"ב ב') שלוש נשים משמשות במוך, כתב רבינו תם דלפני תשמיש ודאי אסור ליתן שם מוך דאין דרך תשמיש בכך, והרי הוא כמטיל זרע על העצים ועל האבנים כשמטיל על המוך; אבל אם נותנת מוך אחר תשמיש אין נראה לאסור, דהאי גברא כי אורחיה משמש, מידי דהוה אקטנה ואיילונית דלא איתסרו בתשמיש משום דלאו בנות בנים נינהו; **והאשה שנותנת אח"כ מוך לא הוזהרה אהשחתת זרע, כיון דלא מיפקדה אפריה ורביה**; ומשמשות במוך דקתני הכא, היינו צריכות לשמש במוך. והובאו דבריו בחידושי הרמב"ן כאן (נדה י"ג א'), וחלק עליו, ראה להלן.
8. וזה לשון הרשב"א: והקשה עליו (על רבינו תם) הרמב"ן, דאע"פ שאינן מצוות בפריה ורביה מכל מקום אסורות הן בהשחתת הזרע, והכל לקו על זה במבול! ואע"פ שאינן בדין סירוס ומותרות הן להשחית כלי הזרע (של עצמן), אבל אינן מותרות להשחית הזרע (דבהשחתה "כל בשר" כתיב)! וכן הביאו הריטב"א. מקורות - רש"י (יבמות י"ב ב', ראה תוספות שם ד"ה שלוש). רמב"ן (חי', נדה י"ג א', ד"ה נשים). והביאו הרשב"א (בחידושיו, נדה י"ג א'). ר"י (הו"ד בתוספות כתובות ל"ט א', ד"ה שלוש נשים). תוספות (נ"ט ב', ד"ה והא).
9. בעניין איסור השחתת זרע, ראה מש"כ **בספר חסידים** (סימן קעו): מעשה באחד ששאל: מי שיצרו מתגבר

איסור השחתת זרע מהתורה או מדרבנן: **הסמ"ק** מנה לאו מיוחד לאיסור השחתת זרע[10]. וכן נראה מדברי **תוספות**, שהוא איסור תורה[11].

לא יאחוז באמה וישתין: דעת **רי"ף ורא"ש**, דהלכה ככל האוקימתות (נשוי, מסייע בביצים מלמטה, מעטרה ולמטה, וביעתותא ראה להלן), דמר אמר חדא, ומר אמר חדא, ולא פליגי[12]. אבל **רמב"ם** סבירא ליה דבנשוי מותר בכל עניין (אפילו באמתו), ובאינו נשוי אסור בכל עניין (אפילו בביצים, ואפילו מעטרה ולמטה[13]). **והשו"ע**[14] פסק **כרי"ף ורא"ש**. והיתר דביעתותא כתבוהו **רי"ף, ראב"ן, אור זרוע, רשב"ץ, וסמ"ק**. אמנם **רמב"ם, רא"ש ושו"ע**, השמיטוהו.

חיכוך האיבר לנשוי: כתוב **בסמ"ג, שר"י** היה מסופק בנשוי דמותר לאחוז באמה, אי דוקא להשתין, אבל להתחכך אסור, או שמא מותר להתחכך. **והשו"ע** פסק לחומרא[15].

איסור להקשות עצמו לדעת: **הרמב"ם** מפרש מימרא זו לעניין הוצאת שכבת זרע לבטלה. אבל **הראב"ד** מפרש מימרא זו לעניין תשמיש[16]. **והשו"ע** פסק כדברי שניהם[17].

המקשה עצמו לדעת, יהא בנידוי: כתב **רמב"ם** שהמנאף ביד ומוציא זרע לבטלה, בנידוי הוא יושב[18]. **ותוספות, רמב"ן, ורשב"א** פירשו שאינו מנודה מעצמו, אלא כלומר חייבים לנדותו[19].

עליו, וירא פן יחטא לישכב עם אשת איש או עם אשתו נדה, או שאר עריות האסורות לו, אם יכול להוציא זרעו כדי שלא יחטא. והשיב לו: באותה שעה, יש לו להוציא; שאם אי אפשר (להתגבר על יצרו) **מוטב שיוציא שכבת זרע, ואל יחטא באשה**. אבל צריך כפרה, ישב בקרח בימי החורף, או יתענה ארבעים יום בימי החמה. עכ"ל (והובא בחלקת מחוקק ובית שמואל, אה"ע כג,א).

10. זה לשון הסמ"ק: שלא להשחית זרע כדכתיב (שמות כ,יג) "לֹא תִּנְאָף", לא תהנה לאף (נדה י"ד), וכו', ובהשחתת זרע יש אזהרה של מיתה דכתיב וימת גם אותו, וכו'.

11. שהקשו: מנא לן דלא נאמרה (פריה ורביה) לבן נוח? ואי משום דלא חשיב ליה בהדי ז' מצוות, הא אמר לעיל: קום עשה לא קא חשיב? ותירצו: **דשב ואל תעשה נמי הוא; דמי שמצווה על פריה ורביה, מצווה שלא להשחית זרע**. מוכח שהוא איסור תורה. **ויש אחרונים שנקטו שהוא איסור מדבריהם** (ראה 'עזר מקודש', אבהע"ז, סי' כג, שהוכיח כן מספר חסידים שהובא בהערה לעיל), וקראי אסמכתא בעלמא. וראה שו"ת שרידי אש (ח"א סי' קסב, אות כו) שדן בעניין. מקורות - תוספות (סנהדרין נ"ט ב', ד"ה והא פו"ר). סמ"ק (מצוה רצב).

12. ולקולא (ורב נחמן דשרי בנשוי, אפילו למעלה מעטרה). על פי ב"י.

13. שסובר הרמב"ם דאוקימתות אחרונות סבירא להו דאף בנשוי לא התירו אלא בכי האי גוונא (דמסייע בביצים או מעטרה ולמטה), ופסק כרב נחמן (דאמר אם היה נשוי, מותר). וזהו שלא הזכיר הרמב"ם היתר דביצים והיתר דעטרה ולמטה. ע"פ ביאור הגר"א (אה"ע כג,ד). וראה ב"י.

14. או"ח ג,יד-טו (ויש להעיר, שבאה"ע, כג,ד, העתיק השו"ע לשון הרמב"ם. ובב"י הפנה לדבריו באו"ח).

15. או"ח ג,טז. מקורות - סמ"ג (מצות לא תעשה סי' קכו).

16. וזה לשונו: אבל מי שאינו צריך לאותו דבר ואין יצרו גובר עליו, והוא מעורר את תאותו ומביא עצמו לידי קישוי ותאוה, כדי להשביע את יצרו ולמלא את תאות לבו מהנאות העולם ותאותיו וכו', ודאי הוא הוא הדרך לעצת יצר הרע והסתתו וכו', ומן ההיתר יביאנו אל האסור. ועל זה אמרו רבותינו ז"ל המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי, וכו'. מקורות - ראב"ד (בעלי נפש, שער הקדושה, ד"ה והרביעית). רמב"ם (הל' איסו"ב כא,יט).

17. באה"ע (כג,ג) פסק: אסור לאדם שיקשה עצמו לדעת וכו', לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו וכו', כדברי הרמב"ם. ובאו"ח (רמ,א) כתב שמי שמעורר תאותו (לאשתו) למלאות תאותו, זו עצת יצר הרע, ומן ההיתר יסיתנו אל האיסור; ועל זה אמרו רבותינו ז"ל: המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי. ביאור הגר"א (אה"ע כג,ג).

18. ונראה מדבריו שחכמים נידו כל מי שיעשה כן. מגיד משנה (הלכות איסורי ביאה כא,יח).

19. כדאמרינן בקידושין (כ"ח ב') עד היכן הוא גלגול שבועה? עד שיאמר השבע לי שאין עבדי אתה. ומקשה,

אמנם גם **הרמב"ם** מודה דמנדים אותו[20]. **והשו"ע**[21] פסק **כרמב"ם**.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות הנהגת אדם בבוקר, סימן ג)

יג. לֹא יַשְׁתִּין מְעֻמָּד מִפְּנֵי נִיצוֹצוֹת הַנִּתָּזִין עַל רַגְלָיו, אִם לֹא שֶׁיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ, אוֹ שֶׁיִּשְׁתִּין לְתוֹךְ עָפָר תָּחוּחַ (פִּרוּשׁ קַרְקַע שֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁל אֶרֶץ חֲרוּשָׁה).

יד. יִזָּהֵר שֶׁלֹּא יֶאֱחֹז בָּאַמָּה וַיַּשְׁתִּין, אִם לֹא מֵעֲטָרָה וּלְמַטָּה, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע לְבַטָּלָה, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא נָשׂוּי. וּמִדַּת חֲסִידוּת לִזָּהֵר אֲפִלּוּ הַנָּשׂוּי.

טו. אֲפִלּוּ מִי שֶׁאֵינוֹ נָשׂוּי מֻתָּר לְסַיֵּעַ בַּבֵּיצִים.

טז. לֹא הֻתַּר לְנָשׂוּי לֶאֱחֹז בָּאַמָּה אֶלָּא לְהַשְׁתִּין, אֲבָל לְהִתְחַכֵּךְ לֹא.

(אה"ע, הלכות אישות, סימן כג)

א. אָסוּר לְהוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע לְבַטָּלָה. וְעָוֹן זֶה חָמוּר מִכָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. לְפִיכָךְ לֹא יִהְיֶה אָדָם דָּשׁ מִבִּפְנִים וְזוֹרֶה מִבַּחוּץ, וְלֹא יִשָּׂא קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד[22].

ב. אֵלּוּ שֶׁמְּנָאֲפִים בַּיָּד וּמוֹצִיאִים שִׁכְבַת זֶרַע, לֹא דַּי לָהֶם שֶׁאִסּוּר גָּדוֹל הוּא, אֶלָּא שֶׁהֲעוֹשֶׂה זֶה בְּנִדּוּי הוּא יוֹשֵׁב[23], וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: "יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ" (יְשַׁעְיָה א, טו), וּכְאִלּוּ הָרַג הַנֶּפֶשׁ.

ג. אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּקִּישָׁה עַצְמוֹ לְדַעַת אוֹ יָבִיא עַצְמוֹ לִידֵי הִרְהוּר, אֶלָּא אִם יָבֹא לוֹ הִרְהוּר יַסִּיעַ לִבּוֹ מִדִּבְרֵי הֲבַאי לְדִבְרֵי תּוֹרָה שֶׁהִיא "אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן" (מִשְׁלֵי ה, יט)...

ד. אָסוּר לְאָדָם שֶׁאֵינוֹ נָשׂוּי לִשְׁלֹחַ יָדָיו בִּמְבוּשָׁיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי הִרְהוּר. וַאֲפִלּוּ מִתַּחַת

ההוא שמותי משמתינן ליה! דתניא: הקורא לחבירו עבד, יהא בנידוי. משמע דיהא בנידוי היינו דמשמתינן ליה. תוספות (נדה י"ג ב', ד"ה המקשה). רמב"ן ורשב"א (בחידושיהם נדה י"ג ב').

20. אלא שבלאו הכי, אפילו לא ינדוהו, הוא יושב בנידוי שלהם. וכן מבואר בחולין, פרק הזרוע והלחיים (קל"ב ב'), לעניין טבח כהן שאינו מפריש מתנות לכהן אחר, הני טבחי דהוצל קיימי בשמתא עשרין ותרתי שנין. ואמרינן עלה: למאי הלכתא? אילימא דתו לא משמתינן ליה, והא תניא וכו'. מוכח שאע"פ שיושב בנידוי, בכל זאת צריך לנדותו. וכ"כ הרמב"ם (הל' תלמוד תורה ו,יד): על כ"ד דברים מנדים את האדם, ואחד מהם - המקשה עצמו לדעת. הרי שגם להרמב"ם מנדים אותו. **על פי ביאור הגר"א** (אה"ע כג,ב).

21. אה"ע כג,ב (לעניין שהמקשה עצמו בנידוי), יו"ד שלד,מג (שאחד מכ"ד דברים עליהם מנדים - המקשה עצמו לדעת).

22. והוא לשון הרמב"ם (הל' איסורי ביאה כא,יח). משמע שגם איסור דלא ישא קטנה הוא משום הוצאת זרע לבטלה. אמנם בהל' אישות (טו,ז) כתב הרמב"ם לא ישא אדם עקרה וזקנה ואיילונית **וקטנה** שאינה ראויה לילד, אלא אם כן קיים מצות פריה ורביה, או שהיתה לו אשה אחרת לפרות ולרבות ממנה. משמע דמשום איסור הוצאת זרע לבטלה, ליכא. וצ"ב.

וכן רש"י (כאן) פירש דטעמא דקטנה מפני שהוא בטל מפריה ורביה כל ימי קטנותה. וכן כתב הנימוקי יוסף (פרק הבא על יבמתו, י"ט ב' בדפי הרי"ף); וסוגיין דהכא ובכל דוכתא דמותר לבעול אשה שאינה בת בנים כלל, דליכא משום השחתת זרע כל שהוא דרך פריה ורביה, וכדשרו בכל דוכתא נשואי קטנה וזקנה, וליכא איסורא דאיילונית ושאינה יולדת אלא משום פריה ורביה בלחוד.

והשו"ע (אה"ע כג,א) כתב כדברי הרמב"ם ובהמשך (אה"ע כג,ה) כתב הרמ"א: אבל מותר לשמש עם קטנה ואיילונית, ומשמש כדרך כל הארץ. ולא משמע דפליג אדינא דשו"ע דלעיל מיניה. וראה דרכי משה (כג,א), וב"ח. וחלקת מחוקק (ס"ק ד) כתב דהיינו אם עבר ונשאה, וכן אם יש לו אשה אחרת גדולה לקיים פריה ורביה. והאריכו בזה האחרונים.

23. לא נאמר בפירוש בגמרא שהם בנידוי, אלא שנלמד בק"ו מהמקשה עצמו לדעת שהוא בנידוי, ומשום שיבוא על ידי זה להוצאת זרע לבטלה, וק"ו כשנואף ביד ומוציא זרע לבטלה. ביאור הגר"א (ס"ק ה).

טַבּוּרוֹ לֹא יַכְנִיס יָדוֹ, שֶׁמָּא יָבֹא לִידֵי הִרְהוּר. וְאִם הִשְׁתִּין מַיִם, לֹא יֶאֱחֹז בָּאַמָּה וְיַשְׁתִּין; וְאִם הָיָה נָשׁוּי מֻתָּר. וּבֵין נָשׁוּי וּבֵין שֶׁאֵינוֹ נָשׁוּי לֹא יוֹשִׁיט יָדוֹ לָאַמָּה כְּלָל, אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לִנְקָבָיו[24]. (וְעַיֵּן בְּאֹרַח חַיִּים סִימָן ג')

ה. אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ אֹטֶם בָּרֶחֶם, וְעַל יְדֵי כָּךְ כְּשֶׁבַּעְלָהּ מְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ זוֹרֶה מִבַּחוּץ, אָסוּר. (אֲבָל מֻתָּר לְשַׁמֵּשׁ עִם קְטַנָּה וְאֵילוֹנִית, הוֹאִיל וּמְשַׁמֵּשׁ כְּדֶרֶךְ הָאָרֶץ) (תּוֹסְפוֹת וּמָרְדְּכַי פ"ק דִּיבָמוֹת וְנ"י פֶּרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ).

(יו"ד, הלכות נידוי וחרם, סימן שלד)

מג. עַל כ"ד דְּבָרִים מְנַדִּין אֶת הָאָדָם, וְאֵלּוּ הֵן: ... הַמַּקְשֶׁה עַצְמוֹ לָדַעַת...

בדיקת עדים

זמני הבדיקה, ונשים שאינן בנות דעת איך נוהגות בבדיקה

(י"ג א') משנה: כל היד המרבה לבדוק, בנשים, משובחת...

(י"ג ב') משנה: החרשת, והשוטה, והסומא, ושנטרפה דעתה, אם יש להן פקחות, מתקנות אותן (בודקות אותן ומטבילות אותן), והן אוכלות בתרומה.

(ומקשה) חרשת?! איהי תבדוק לנפשה! **דתניא:** אמר רבי: חרשת היתה בשכונתינו, לא דיה שבודקת לעצמה, אלא שחברותיה רואות ומראות לה (שהיתה בקיאה במראֶה דם טמא ודם טהור)!

(ומתרץ) התם במדברת ואינה שומעת (שמעה ולמדה לדבר, ואחר כך נתחרשה), הכא בשאינה מדברת ואינה שומעת. **כדתנן (תרומות א,ב):** חרש שדברו חכמים בכל מקום, אינו שומע ואינו מדבר.

(שנינו במשנה) הסומא. (ומקשה) איהי תבדוק לנפשה ותיחזי לחבירתה!

אמר רבי יוסי ברבי חנינא: סומא אינה משנה.

24. כן הוא לשון הרמב"ם (הל' איסורי ביאה כא,כג). וכתב בביאור הגר"א (אה"ע כג,ד) שהרמב"ם העתיק לשון הגמרא כדרכו, וכתב ואם השתין מים לא יאחוז באמה וישתין וכו'. ובמה שנקט "באמה" אין רצונו לומר דבביצים מותר (כפי שדייק הבית יוסף, או"ח ג,יד-טו), דאם כן היה מחלק בפירוש, וגם היה מביא החילוק דמעטרה ולמטה מותר. אלא על כרחך דלהרמב"ם באינו נשוי, אסור בכל גווני, גם בביצים וגם בעטרה ולמטה. והא דלא הזכיר הרמב"ם דין ביצים ודין מעטרה ולמטה, לפי שלא הוזכר בפירוש בגמרא לאוקימתא קמא, לא לאיסור ולא להיתר, לכן השמיט הרמב"ם פרטים אלו כדרכו.

ואמר "במבושיו", רצה לומר כל סביבות הערוה, ולישנא דקרא (דברים כה,יא) נקט. ולאו דווקא, כמו שהולך ומבאר, דאפילו מתחת טבורו אסור. וכמו שכתוב בנדה י"ג ב', כל המכניס ידו למטה מטיבורו, תיקצץ.

ודווקא בשאינו נשוי אסור להכניס ידו למטה מטבורו; אבל בנשוי מותר. דאל"כ מאי רבותא דרבי (שבת קי"ח ב'), דאמרינן התם שלכן קראו לו רבינו הקדוש, משום שלא הכניס ידו תחת אבנטו.

(שנינו) ושנטרפה דעתה. (ומקשה) היינו שוטה! (ומתרץ) שנטרפה דעתה מחמת חולי.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצו)

ח. הַחֵרֶשֶׁת שֶׁשּׁוֹמַעַת וְאֵינָהּ מְדַבֶּרֶת אוֹ שֶׁמְּדַבֶּרֶת וְאֵינָהּ שׁוֹמַעַת, הֲרֵי הֵן כְּפִקְחוֹת; אֲבָל אִם אֵינָהּ שׁוֹמַעַת וְאֵינָהּ מְדַבֶּרֶת, וְכֵן הַשּׁוֹטָה אוֹ שֶׁנִּטְרְפָה דַּעְתָּהּ מֵחֲמַת חֹלִי, צְרִיכוֹת פִּקְחוֹת לִבְדֹּק אוֹתָן וְלִקְבֹּעַ לָהֶן וְסָתוֹת כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶינָה מֻתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. הֶקְבֵּעַ לָהֶן וֶסֶת, הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים; לֹא הֶקְבֵּעַ לָהֶן, חוֹשְׁשׁוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם לִשְׁלֹשִׁים יוֹם וּבוֹדְקוֹת עַל יְדֵי פִּקְחוֹת.

ט. הָאִשָּׁה שֶׁמַּרְבָּה לִבְדֹּק, בֵּין בִּימֵי סְפִירָתָהּ בֵּין בַּיָּמִים שֶׁלֹּא רָאֲתָה בָּהֶם, הֲרֵי זוֹ מְשֻׁבַּחַת אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ.

חימום שעלול להביא קרי

(י"ג ב') **תנו רבנן:** כהן שוטה, מטבילין אותו, ומאכילין אותו תרומה לערב, ומשמרין אותו שלא יישן (כדי שלא יתחמם ויראה קרי). יָשַׁן, טמא. לא ישן, טהור. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: עושין לו כיס של עור (וכשירצו להאכילו, יבדקו בכיס).

(המשך **הברייתא:**) אמרו לו: כל שכן שמביא לידי חימום. אמר להן: לדבריכם, שוטה אין לו תקנה! אמרו לו: לדברינו, יָשַׁן, טמא. לא ישן, טהור. לדבריך, שמא יראה טיפה כחרדל ותבלע בכיס (וקאכיל תרומה בטומאת הגוף, והוי במיתה, דכתיב[25] "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ").

תנא: משום רבי אלעזר אמרו: עושין לו כיס של מתכת. אמר אביי: ושל נחושת.

אמר רב פפא: שמע מינה (מדקתני כל שכן שאתה מביאו לידי חימום), מכנסים אסורים.

(ומקשה) והכתיב[26] "וְעָשִׂיתָ לָהֶם מִכְנְסֵי בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה"! (ומתרץ) ההוא **כדתניא:** מכנסי כהנים למה הן דומין? כמין פמלניא של פרשים, למעלה עד מתנים, למטה עד ירכים, ויש להם שנצים, ואין להם לא בית הנקב, ולא בית הערוה[27].

(י"ד א') אמר אביי: רוכבי גמלים (איבריהם מתחממים בבשר הגמל, ומוציאים זרע), אסורין לאכול בתרומה. **תניא** נמי הכי: רוכבי גמלים, כולם רשעים. הספנים, כולם צדיקים (שדרים בסכנה, ולבם לאביהם שבשמים). החמרים, מהן רשעים, מהן צדיקים.

25. ויקרא כב,ט.
26. שמות כח,מב.
27. ראה שני פירושים ברש"י.

איכא דאמרי - הא דמכף, הא דלא מכף[28]. ואיכא דאמרי - הא דמטרטין (ירך מכאן וירך מכאן ואיברו מתחמם), הא דלא מטרטין (רוכב כאשה)[29].

רבי יהושע בן לוי לייט אמאן דגני אפרקיד[30].

(ומקשה) איני?! והאמר רב יוסף: פרקדן לא יקרא קרית שמע; קרית שמע הוא דלא יקרא, הא מגנא שפיר דמי!

(ומתרץ) לענין מגנא כי מצלי (מוטה מעט על צדו) שפיר דמי; לענין קרית שמע, כי מצלי אסור (אלא אם כן יושב, או שוכב כולו על צדו).

(ומקשה) והא רבי יוחנן מצלי וקרי קריאת שמע!

(ומתרץ) שאני רבי יוחנן, דבעל בשר הוה.

שיטות הראשונים

עושין לו כיס של מתכת: כתב **רשב"ץ שיש אוסרין** אפילו בכיס של מתכת. אבל דעת **רמב"ם, רא"ה, ורשב"ץ** שמותר[34].

מכנסיים אסורים: כתב **רשב"ץ** דאסור ללבוש מכנסים צרים שנוגעים באמתו. ואפילו נשוי. וכ"כ **ריטב"א** (שאסור גם לנשוי), מדקא מקשינן עליה ממכנסי כהנים. וכתב: ועכשיו נהגו קולא בדבר הזה בכל הארץ הזאת, ואין לי על מה שנסמוך. עכ"ל. וכן פסק **הרמ"א** דאסור[32].

רכיבה על בהמה: ביאר **המאירי**, דלישנא קמא, לחומרא, כל שאין אוכף אסור (ואפילו רוכב כנשים). ולישנא בתרא, לקולא, כל שרוכב כנשים, מותר, אף בלא אוכף. **רשב"ץ** פסק שאם רוכב כנשים, מותר[33]. **וסמ"ק** פסק שאסור לרכוב על שום בהמה אם אין אוכף עליה[34]. וכן פסק **השו"ע**[35].

28. לשון אוכף של חמור. אם יש לו אוכף, האבר אינו מתחמם שהעץ קשה הוא; ואם אין לו אוכף, מתחמם בבשר החמור. אבל דרך גמלים לרכוב בלא אוכף אלא במרדעת ומתחמם. רש"י.
29. מטרטין - לשון מאזנים כדאמרינן במנחות (פ"ז א') וכי טורטני יכניס. רש"י.
30. פניו למעלה, וגנות הוא שפעמים שיתקשה אבר תוך שינתו ויתגלה. ועוד, שידיו מונחות לו על אברו ומתחמם. רש"י.
31. היש אוסרין סוברים דרבנן דרבי אליעזר ב"ר צדוק, פליגי גם על רבי אלעזר, מדלא אמרו ליה תקנתא דכיס של נחשת. ובדעת הרמב"ם (ודעימיה) כתב ר"י קורקוס דרבי אלעזר אינו אלא מפרש דברי חכמים (וכן משמע בתוספתא). ועוד, דאפילו פליג, כיון דאביי מפרש דבריו, נקטינן הכי. על פי דרך אמונה (ביאור ההלכה). מקורות - רמב"ם (תרומות ז,ה). רא"ה (הו"ד ברשב"ץ). רשב"ץ (ד"ה שוטה).
32. אה"ע כג,ו. וכתב הרמ"א שאפשר לדחות דבגמרא לא קאמר אלא בימיהם שהיה להם תרומה ואיכא למיחש לטומאת הגוף, מכל מקום מדהביא הרא"ש בפסקיו (בנדה), משמע דאף בזמן הזה אסור. עכ"ל. וראה פתחי תשובה בשם ספר עצי ארזים, שכתב שחילוק זה הוא דוחק; אבל כפי הנראה מהגמרא, שלא נאמר זה על מכנסים שלנו, דמכנסים שלנו שאין עושין כיס מיוחד למידת האיבר לית בהן משום הרהור. וציין להרא"ש פ"ק דשבת (סי' יט, שכתב דאנן אית לן אבנט ומכנסים, ואיננו צריכים לאזור חלצינו לתפילה, ולהם לא היה כי אם כיס אחד למדת האיבר), עיי"ש. והרמב"ם השמיט את הדין שמכנסים אסורים (ר' הל' תרומות ז,ה-ו). וצ"ב.
33. זה לשונו: ובחמור, אם הוא בעניין שאינו מתחמם, כגון שהוא רוכב כמו הנשים או כיוצא בזה, שרי; ואם

רוכבי גמלים אסורים לאכול בתרומה: דעת **תוספות הרא"ש** שדוקא בשעה שהם רוכבים אסורים בתרומה, שמא יראה קרי בעוד תרומה בפיו[36]. ודעת **רמב"ם ותוספות**, שגם לאחר שירד אסור[37], עד שיטבול ויעריב שמשו.

פרקדן: **הגאונים ורש"י** פירשו, שוכב על גבו ופניו למעלה. **והערוך** פירש (בפירוש שני), פניו למטה. **ורשב"א, רא"ה, ריטב"א, רשב"ץ, ומאירי** פירשו, בין שוכב ופניו למעלה, בין שוכב ופניו למטה[38]. **והרמב"ם** פסק לעניין איסור שינה **כגאונים ורש"י**, ולעניין קריאת שמע פסק כשני הפירושים לחומרא[39]. וכן פסק **השו"ע**[40].

שולחן ערוך

(אה"ע, הלכות אישות, סימן כג)

ג. אָסוּר לְאָדָם שֶׁיַּקְשֶׁה עַצְמוֹ לְדַעַת אוֹ יָבִיא עַצְמוֹ לִידֵי הִרְהוּר, אֶלָּא אִם יָבֹא לוֹ הִרְהוּר יַסִּיעַ לִבּוֹ מִדִּבְרֵי הֲבַאי לְדִבְרֵי תּוֹרָה שֶׁהִיא "אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן" (מִשְׁלֵי ה, יט). לְפִיכָךְ, אָסוּר לְאָדָם לִישֹׁן עַל עָרְפּוֹ וּפָנָיו לְמַעְלָה, עַד שֶׁיִּטֶּה מְעַט כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי קִשּׁוּי...

ו. אָסוּר לִרְכֹּב עַל בְּהֵמָה בְּלֹא אֻכָּף (פי', מִרְדַּעַת באסטו בלע"ז). **הגה**: בַּגְּמָרָא פֶּרֶק "כָּל הַיָּד" מַשְׁמַע דְּאָסוּר לִלְבֹּשׁ מִכְנָסַיִם אִם לֹא עֲשׂוּיִין כְּבָתֵּי שׂוֹקַיִם, מִשּׁוּם דְּמֵבִיא לִידֵי הַשְׁחָתַת זֶרַע; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לִדְחוֹת דְּבַגְּמָרָא לֹא קָאֲמַר אֶלָּא בִּימֵיהֶם שֶׁהָיָה לָהֶם תְּרוּמָה וְאִכָּא לְמֵיחַשׁ לְטָמְאַת הַגּוּף, מִכָּל מָקוֹם מִדְּהֵבִיא הָרֹא"שׁ בִּפְסָקָיו מִשְׁמַע דְּאַף בַּזְּמַן הַזֶּה אָסוּר (הַכֹּל ד"ע). וּמַה שֶּׁנָּהֲגוּ הֶתֵּר בַּמֶּרְחָץ, אֶפְשָׁר לוֹמַר דִּבְשָׁעָה מֻעֶטֶת לֹא אָסְרוּ, כֵּן נִרְאֶה לִי...

(או"ח, הלכות קריאת שמע, סימן סג)

א. קוֹרֵא אוֹתָהּ מְהַלֵּךְ, אוֹ עוֹמֵד, אוֹ שׁוֹכֵב, אוֹ רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, אוֹ יוֹשֵׁב, אֲבָל לֹא פְּרַקְדָּן, דְּהַיְנוּ שֶׁפָּנָיו טוּחוֹת בַּקַּרְקַע, אוֹ מֻשְׁלָךְ עַל גַּבּוֹ וּפָנָיו לְמַעְלָה, אֲבָל קוֹרֵא וְהוּא שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ: **הגה**: מֵאַחַר שֶׁכְּבָר שׁוֹכֵב וְאִכָּא טִרְחָא לַעֲמֹד (הר"י פ' מִי שֶׁמֵּתוֹ) וְאִם הָיָה בַּעַל בָּשָׂר הַרְבֵּה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְהַפֵּךְ עַל צִדּוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה חוֹלֶה, נוֹטֶה מְעַט לְצִדּוֹ וְקוֹרֵא.

לאו, אסור. ונראה שכל אדם יכול לשער בעצמו איך ירכוב ולא יבוא לידי חימום. ואם הרגיש בחימום, ירד מעל החמור וישיא עצמו לדברי תורה. עכ"ל. לכאורה פסק כלישנא בתרא. ולפיו, כל שרוכב כנשים, שרי, אפילו בלא אוכף.

34. לכאורה, כלישנא קמא, לחומרא. והוסיף, דהיכא שיש ביעתותא, שרי, וכמו כן נשוי ואשתו עמו, מותר.

35. אה"ע כג,ו. מקורות - סמ"ק (מצוה רצב). מאירי (י"ד א', ד"ה רוכבי).

36. אבל לאחר שירד, מותר, ולא חיישינן שמא ראה קרי ושכח, דאמרינן לקמן פרק יוצא דופן (מ"ג א') כל שכבת זרע שאין כל גופו מרגיש, אינו מטמא.

37. ואף על גב דאמר שמואל בפרק יוצא דופן (לקמן דף מ"ג א') כל שכבת זרע שאין כל גופו מרגיש אינו מטמא, הכא דלמא הרגיש כל גופו ולאו אדעתיה.

38. מקורות - גאונים (הו"ד באור זרוע הל' ק"ש, סי' לו; ובשם רב האי גאון, מובא בערוך ערך פרקד, ובאשכול, ל"ז ב' מהדו' אלבק), רש"י (נדה י"ד א'; ברכות י"ג ב'). ערוך (ערך פרקד). תוספות ורשב"ם (פסחים ק"ח א'). רשב"א וריטב"א (ברכות י"ג ב'). מאירי (כאן ובברכות). רא"ה (ברכות י"ג ב', ד"ה אמר רב יוסף).

39. כן ביאר הגר"א (או"ח סג,א, בשם הגהות מיימוניות, הל' ק"ש ב,ב) את פסיקת הרמב"ם בדין קריאת שמע.

40. אע"ה כג,ג; או"ח סג,א. לגבי האיסור פרקדן לא יקרא קריאת שמע - נחלקו הרמב"ם ורבינו יונה אם מותר לקרות ק"ש כשהוא מוטה לגמרי; וראה בהרחבה ב"**נתיבי הלכה**" על מסכת ברכות (י"ג ב').

בדיקת האשה בעד בדוק ובשאינו בדוק

(י"ד א') משנה: דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים, אחד לו ואחד לה. והצנועות, מתקנות שלישי לתקן את הבית (כלומר לבדוק לפני תשמיש, ולהכין עצמה לבעלה[41]).

אתמר, בדקה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה, ולמחר מצאה עליה (על הירך[42]) דם, אמר רב: טמאה נדה (טומאה ודאית[43]). איתמר נמי אמר שמואל: טמאה נדה. וכן מורין בי מדרשא: טמאה נדה.

תניא: בדקה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא, ולמחר מצאה עליו דם[44] (על העד, ואיכא לספוקי דלמא מקמי הכי הוה ביה[45]) - (1) רבי אומר: טמאה משום נדה (טומאה ודאית. דכיון דחזקת דמים שם, לא מספקינן במקמי הכי). (2) ורבי חייא אמר: טמאה משום כתם (כלומר טומאת ספק ותולין).

(י"ד ב') אמר לו רבי חייא: אי אתה מודה שצריכה כגריס ועוד (כשיעור שאר כתמים[46])? אמר לו: אבל (הן באמת). אמר לו (רבי חייא): א"כ אף אתה עשיתו כתם[47]! ורבי סבר בעינן כגריס ועוד לאפוקי מדם מאכולת[48], וכיון דנפק לה מדם מאכולת, ודאי מגופה אתא.

תנא: רבי מטמא. ורבי יוסי מטהר[49].

---

41. והוא הדין לכל הנשים, כדתנן בפ"ק (לעיל י"א א') ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה. והא דנקט צנועות, כדמפרש בפ"ק (י"ב א') צנועות עד שבודקת בו לפני תשמיש זה, אין בודקת בו לפני תשמיש אחר. רש"י.
42. רש"י. פירוש לפירושו, שנמצא בעד ובירכה, ולרבותא נקטיה ולומר דאע"ג דנמצא גם בירכה, אין אומרים דם זה בירכה היה וממנו נדבק בעד, ולא תטמא משום נדה, אלא משום כתם כדין דם הנמצא בירכה לבד, דכיון דבדקה בעד ונמצא עליו דם, ודאי מגופה אתא, וכודאי משוינן לה. רשב"א (תוה"ב ז,ד, עמ' רכג. וכן הוא בשאר ראשונים). ורבינו חננאל (הו"ד בתוספות, ד"ה ולמחר) גרס ומצאה **עליו**, פירוש על העד, וטחתו בירכה, היינו בגלוי, שלא הניחתו בקופסה.
43. דכיון דהעד בדוק לה שלא היה בו דם קודם בדיקה ודאי מגופה אתאי על העד ומשם הוטח בירכה ולא אמרינן דלמא מעלמא אתא על ירכה וספק טומאה היא. רש"י.
44. כתב הריטב"א: ענין זה הוא הפך הענין של מעלה, דבההיא דלעיל **העד בדוק והספק נפל אחרי כן** מפני הירך. ובכאן **הספק היה בעד, ואח"כ לא נולד לו מקום ספק**. ואף על פי כן למעלה אמרו בבי מדרשא טמאה ודאי, מפני שצד הגריעותא שבו חמור יותר וקולא דחשש יריכה אינו כל כך. משא"כ בזה, דכיון שאין העד בדוק, הרי הדבר יותר בחזקת היתר, כי אינו מועיל כל כך הנגעת העד שבא אח"כ. וזה ברור.
45. להכי לא נקט הכא טחתו בירכה, דא"כ הוו להו תרי ספיקי לקולא: חדא, דלמא לאו מן העד הוטח על ירכה. ואפילו אם תמצי לומר מן העד אתא, דלמא כיון דאינו בדוק מקמי הכי הוה. רש"י.
46. שאין מטמאין אלא בכגריס ועוד, כדאמרינן (נ"ח ב') דעד כגריס יכולה לתלות ולומר דם מאכולת הוא. רש"י.
47. נוהג אתה בו דין כתם דשיעורו כגריס ועוד. ובפחות מכאן לאו כלום, הלכך טומאתו נמי ספק; **דאי ודאי ראיה הואי מגופה** כדקאמרת, האמר בפרק יוצא דופן, לקמן מ' א', **אפילו כעין החרדל ובפחות מכן**. רש"י.
48. דכיון דאינו בדוק לה, כל כמה דליכא כגריס ועוד, הוה לה לספוקי בדם מאכולת קודם בדיקה. רש"י.
49. כתבו תוספות (י"ד ב', ד"ה ורבי יוסי): נראה דלגמרי מטהר, מדקאמר לעצמו טיהר כמו גבי אשה שעשתה צרכיה דהתם נראה דלגמרי מטהר וכו' (ולפי זה, היא דעה שלישית - לרבי ודאי טמאה, לרבי חייא ספק, ולרבי יוסי

ואמר רבי זירא: כשטימא רבי, כרבי מאיר. וכשטיהר רבי יוסי, לעצמו (כשיטת עצמו) טיהר. **דתניא:** האשה שהיתה עושה צרכיה וראתה דם - רבי מאיר אומר: אם עומדת, טמאה. אם יושבת, טהורה[50]. רבי יוסי אומר: בין כך ובין כך, טהורה.

שיטות הראשונים

עד הבדוק, ועד שאינו בדוק: דעת **תוספות ורמב"ן** שעד הבדוק, כגון שבדקתו ולא זז מתוך ידה עד שבדקה בו. ועד שאינו בדוק, כגון שהזמינה מוכין לבנים ונקיים וכיוצא בו, אלא שלאחר זמן קינחה בהן, ולא בדקה אותן עכשיו בשעת בדיקה[51]. ודעת **רשב"א** שאחר שהיה העד בדוק אצלה מתחילה, הרי הוא לעולם בחזקת בדוק, עד שתדע שיצא מחזקתו. שאין תולים לעולם במקרה שאינו ידוע. ועד שאינו בדוק, כל שהיא נוטלתו ממקום מוצנע (אבל לא בדקתו מעולם)[52]. ודעת **ראב"ד** דבעד, אפילו אינו בדוק כלל, טמאה[53]. **והשו"ע**[54] פסק **כרשב"א**.

עד שחזקתו מלוכלך: כתב **ריטב"א** דאם נטלה עד ממקום דשכיחי דמים, כגון אשפה וכיוצא בו, ובדקה עצמה בו ומצאה בו דם, תלינן שהיה בו מתחלה[55]. וכן פסק **הרמ"א**[56].

בדקה בעד הבדוק: מצאה עליו דם, בין עגול בין משוך, טמאה ודאית מן התורה, דודאי מגופה אתא[57]. הניחתו תחת כר וכסת[58], נידון בפרק שמיני (פרק הרואה כתם, נ"ח ב', במשנה), ולפי רבי

טהורה). מיהו רבינו חננאל פירש דרבי יוסי לאו לגמרי מטהר באשה שעושה צרכיה וכו' (ופירושו גם בנידון דידן, מטהר רק מנידה, אבל טמא משום כתם, ואינו דעה שלישית). עכ"ל. וכעין דבריהם כתבו רשב"א ועוד. וראה להלן.

50. דממקום מי רגלים הוא בא ואין טמא אלא דם המקור. ומדקאמר רבי מאיר עומדת טמאה ואף על גב דאיכא לספוקינהו במקום מי רגלים, כיון דרגלים לדבר דדחיק לה עלמא וחזקת דמים מן המקור מיטמיא, הכא נמי מיטמיא. רש"י.

51. ומשום הכי מטמא לה רבי משום נידה ורבי חייא משום כתם. אבל אם לקחה עד שאינו בדוק לה כלל, לכולי עלמא אינה חוששת לו כלל; דאין סברא לומר שאם לקחה בגד מן האשפה וקנחה בו, שיהא רבי מטמא בכי הא משום נדה ולא רבי חייא משום כתם.

52. שדרכן של נשים להצניע ולהכין להן עדים, ואינן מוליכות אותם בשוק, ולא מתעסקות בהם בכתמים על הרוב; משום הכי הוה מטמא בהם רבי משום נדה, כאילו בדקתו היא, ורבי חייא חושש לו ומטמא משום כתם; אבל כשלקחה חלוק מן השוק ואינה יודעת ממי לקחתו, אם מן הנכרית אם מן הישראלית, או מישראלית נדה או טהורה וכיוצא בזה, או שקנחה בעד המזדמן לה בבית, בכי הא ודאי ליכא מאן דמטמא ואפילו משום כתם.

53. דלא דמי לחלוק, דכיון שבדקה בו ממש, רגלים לדבר, דרוב דמים מצויין בה.

54. יו"ד קצ,לח. מקורות - ראב"ד (הו"ד ברמב"ן). רמב"ן (חי' י"ד א', ד"ה בדקה - השני; הו"ד ברשב"א תוה"ב עמ' רלה). תוספות (י"ד ב', ד"ה בעד). רשב"א (חי' י"ד ב', ד"ה ופי' עד שאינו; תורת הבית ז,ד עמ' רלח).

55. ואפילו יותר מכגריס (ע"פ דרכי משה אות ז). "ואין דברינו אלא כשנטלתו ממקום בינוני, שאינו משומר לגמרי וגם אינו מקום התורפה, אלא מקום שנותנת עדיה לפי שעה. ולפיכך נחלקו בדבר, אם דנין בו להחמיר כאלו הוא מקום בדוק, או אם נדין אותו כאשפה, כיון שאינו משומר ודמים דעלמא מצויין שם לפעמים". ריטב"א.

56. יו"ד קצ,לו. מקורות - ראב"ד (הו"ד ברמב"ן ור"ן). רמב"ן (חי' י"ד א', ד"ה בדקה - השני). ר"ן (חי' י"ד ב', ד"ה בדקה). ריטב"א (חי' י"ד א', ד"ה והא דאמרינן. הו"ד בב"י).

57. **עד הבדוק הוא כמו ראיה** (וראה עוד להלן, נ"ג ב', שדוקא בבדיקה בעומק הרחם). ומקור דין זה בהמשך המשנה, נמצא על שלה, אותיום, טמאין וחייבין בקרבן. ואפילו ראתה טיפת דם כחרדל טמאה (כמבואר במשנה מ' א').

אליעזר ברבי צדוק, עגול, פחות מכגריס ועוד, טהורה, לפי שתולים שהוא דם מאכולת. משוך, טמא בכל שהוא, דאיכא רגלים לדבר שהוא דם קינוח. והלכה כמותו. וכן פסק **השו"ע**[59].

בדקה בעד הבדוק, וטחתו בירכה, טמאה משום נדה: אם הדם משוך, טמאה בכל שהוא. ואם עגול, דעת **רמב"ם, רא"ה, רא"ש, ורבינו ירוחם,** שטמא בכל שהוא[60]. ודעת **רמב"ן, ראב"ד, ורשב"א**, שדינו כדין הניחתו תחת הכר, ואם הדם עגול, טהורה אם אין בו כגריס ועוד. **והשו"ע**[61] סתם להקל **כרשב"א**, ובשם ויש אומרים **כרמב"ם**.

בדקה בעד שאינו בדוק, והניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דם: רבי מטמא נדה, רבי חייא מטמא משום כתם, ורבי יוסי מטהר. **רמב"ם** פסק כרבי, שאם היה הדם כגריס ועוד, הרי זו נדה (מדאורייתא)[62]. **רבינו חננאל ורא"ש** פסקו כרבי חייא, שטמאה משום כתם (מדרבנן)[63]. **רז"ה, רמב"ן, ורשב"א** פסקו כרבי יוסי, שטהורה לגמרי. **והשו"ע**[64] פסק שטמאה אם יש בו כגריס ועוד.

כתמים בחלוק: כתב **רשב"א** על פי גמרתנו, שחלוק שדיברו חכמים בכל מקום, חלוק הבדוק הוא. אבל חלוק שאינו בדוק, או שלקחתו מן השוק ואינה יודעת ממי לקחתו, אין חוששין לו משום כתמים, שאני אומר כבר היה שם כתם זה, שהכתמים מדבריהם והולכין בהם להקל. וכן פסק **השו"ע**[65].

וכן נפסק **בשו"ע** (יו"ד קצ,לג). **<u>ואם מצאה דם בבדיקה בלא הרגשה או אחר תשמיש בלא הרגשה</u>**, נחלקו האחרונים, אי הוי ספק דאורייתא (ונימא הא דלא ארגשה, משום דסברה הרגש עד, או שמש הוא). ראה חוות דעת (קפג, חידושים ס"ק ב). סדרי טהרה (קפג, ס"ק ב, ד"ה האחרונים). וראה פתחי תשובה (קפג, ס"ק א).

58. שזה מקום שייתכן שימצא בו דם כינה.

59. יו"ד קצ,לד. וראה להלן סו"פ שמיני, בהרחבה.

60. דהא להדיא אמרינן טמאה נידה, ולא מפרשינן שיעור כלל! הלכך האי לישנא סתמא, ודאי במשהו משמע. וכן הדין נותן, כיון שהיה עד בדוק לה, וכו'. וביאר בב"י, דלא מפלגינן בין עגול למשוך, ובין כגריס ליתר מכגריס, אלא בדבר שאינו טמא אלא משום כתם, שמן הדין היתה טהורה, אלא שחכמים החמירו וטימאוה מספק. אבל כשאנו אומרים טמאה נדה, משמע דטמאה ודאי מדינא, כיון שקנחה בו, יותר הדעת נוטה לומר דמשם בא, מאשר לומר שנתלה בטיחת ירך. וכיון דטמאה ודאי משוינן לה, אפילו בטיפת דם כחרדל מטמאינן לה, בין שהוא עגול בין שהוא משוך, כדין כל רואה דם מגופה.

61. יו"ד קצ,לה. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, ג,א). רמב"ן (הל' נדה ד,מה). רשב"א (תורת הבית ב"ז, ש"ד, עמ' רכד). רא"ה (בדק הבית ב"ז, ש"ד, עמ' רכה). רא"ש (סי' ב. כן כתב הטור בשמו. והב"י הסתפק אם יש הכרע מדברי הרא"ש). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה, נתיב כו, ח"ב).

62. פחות מכאן, טהורה, שאינו אלא מן המאכולת. והקשה רשב"א (חי' י"ד ב', ד"ה כשטהר) שבאשה שעשתה צרכיה פסק הרמב"ם (איסורי ביאה ה,יז) כדעת רבי יוסי שהיא טהורה, וזה תימה! שבעלי הגמרא השוו אותן, ואיך נחלק אנחנו ביניהם! ואם הלכה כרבי יוסי בהא, הלכה כותיה באידך, דהיכי מזכינן שטרא לבי תרי!

63. ובדעת הראב"ד יש מקום לדון, שכן מדבריו בבעלי הנפש (שער הכתמים, ג,א) משמע שפוסק כרבי חייא דחשיב כתם. אמנם הרשב"א (חי' י"ד ב', ד"ה כשטימא וכו' והתימה וכו') כתב שראב"ד פוסק כרבי. וכן הבין הרז"ה (בהשגותיו) שפסק כרבי. וצ"ב.

64. יו"ד קצ,לו. וכתב הט"ז (בסעיף נד, וכן בסעיף לט) **שהשו"ע פסק כרבינו חננאל**, שטמאה רק מספק (על פי מה שפסק השו"ע בסעי' נד, שרק כתמי עד הבדוק הן כראיות לכל דבר). מקורות - רמב"ן (הל' נדה ד,מו. ואמנם הרמב"ן כתב יראה לי שטהורה לגמרי, אבל הוסיף שהראשונים הורו בזה להחמיר ושכדבריהם ראוי לנהוג). רשב"א (תורת הבית ז,ד, רלב ואילך. ואמנם בתורת הבית הקצר, עמ' רצז, סיים הרשב"א: והמחמיר תבוא עליו ברכה). רז"ה (השגות, שער הכתמים, ג,א. הו"ד ברשב"א).

65. יו"ד קצ,לט. מקורות - רשב"א (תורת הבית ז,ד, עמ' רמ).

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

לג. הָאִשָּׁה שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֵד (פֵּרוּשׁ סְמַרְטוּט מֵעִנְיָן וּכְבֶגֶד עִדִּים כָּל צִדְקֹתֵינוּ, יְשַׁעְיָה סד, ה) הַבָּדוּק לָהּ, וְנִמְצָא עָלָיו אֲפִלּוּ טִפָּה כְּחַרְדָּל, בֵּין עָגֹל בֵּין מָשׁוּךְ, טְמֵאָה... וְכֵן הַדִּין כְּשֶׁבָּדְקָה בּוֹ וְהִנִּיחָתוֹ בְּקֻפְסָא, וְאַחַר שָׁעָה בָּדְקָה אוֹתוֹ וּמְצָאָה עָלָיו דָּם כָּל שֶׁהוּא, בֵּין מָשׁוּךְ בֵּין עָגֹל, טְמֵאָה.

לד. בָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֵד הַבָּדוּק לָהּ וְהִנִּיחָתוֹ תַּחַת הַכַּר אוֹ תַּחַת הַכֶּסֶת, וּלְמָחָר נִמְצָא עָלָיו דָּם, אִם מָשׁוּךְ, טְמֵאָה, שֶׁחֶזְקָתוֹ מֵהַקְּנוּחַ. וְאִם עָגֹל, וְאֵין בּוֹ כִּגְרִיס וְעוֹד, טְהוֹרָה, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא דָּם מַאֲכֹלֶת שֶׁנֶּהֱרְגָה תַּחַת הַכַּר. **הגה:** וְהוּא הַדִּין אִם הוּא יוֹתֵר מִכִּגְרִיס, וְיֵשׁ מָקוֹם לִתְלוֹת בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּאֵיזֶה דָּבָר תְּלִינָן כֻּתָּם. (בֵּית יוֹסֵף).

לה. בָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֵד הַבָּדוּק לָהּ וְטַחְתּוֹ בִּירֵכָהּ, וּלְמָחָר נִמְצָא עָלָיו דָּם, אִם מָשׁוּךְ, טְמֵאָה אֲפִלּוּ בְּכָל שֶׁהוּא, וְאִם עָגֹל, טְהוֹרָה, אִם אֵין בּוֹ כִּגְרִיס וְעוֹד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאַף עָגֹל טָמֵא בְּכָל שֶׁהוּא. **הגה:** וְכֵן עִקָּר.

לו. בָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֵד שֶׁאֵינוֹ בָּדוּק לָהּ, אֲפִלּוּ הִנִּיחָתוֹ שָׁמוּר בְּתֵבָתָהּ וּמָצְאָה עָלָיו דָּם, (אֵינָהּ) טְמֵאָה (אֶלָּא) אִם יֵשׁ בּוֹ כִּגְרִיס וְעוֹד (טוּר בְּשֵׁם הָרֹא"ש וְעוֹד פּוֹסְקִים). **הגה:** וְדַוְקָא בְּעֵד בֵּינוֹנִי, דְּהַיְנוּ שֶׁאֵין חֶזְקָתוֹ בָּדוּק וְלֹא מְלֻכְלָךְ (ד"ע), אֲבָל אִם בָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֵד שֶׁחֶזְקָתוֹ מְלֻכְלָךְ, כְּגוֹן שֶׁלָּקְחָה עַד מִמָּקוֹם שֶׁדָּמִים מְצוּיִין שָׁם, שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁכְּבָר הָיוּ בּוֹ כְּתָמִים, וּבָדְקָה עַצְמָהּ בּוֹ וְנִמְצָא עָלָיו כֻּתָּם, טְהוֹרָה אֲפִלּוּ יוֹתֵר מִכִּגְרִיס (כֵּן מַשְׁמָע מֵהריטב"א שֶׁהֵבִיא הַבֵּית יוֹסֵף).

לז. בָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֵד שֶׁאֵינוֹ בָּדוּק לָהּ, וְטַחְתּוֹ בִּירֵכָהּ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא עָלָיו דָּם, אֲפִלּוּ כִּגְרִיס וְעוֹד, טְהוֹרָה. **הגה:** וְכָל שֶׁכֵּן אִם הִנִּיחָתוֹ אַחַר הַבְּדִיקָה בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לִתְלוֹת הַכֻּתָּם, דְּטָהוֹר אֲפִלּוּ בְּיוֹתֵר מִכִּגְרִיס (ד"ע וּבֵית יוֹסֵף), אֲבָל הִנִּיחָתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין דָּם שָׁכִיחַ, טְמֵאָה, אִם הוּא יוֹתֵר מִכִּגְרִיס.

לח. אֵיזֶהוּ עֵד הַבָּדוּק, כָּל שֶׁבְּדַקְתּוֹ, בֵּין הִיא בֵּין חֲבֶרְתָּהּ, וְלֹא נוֹדַע שֶׁנִּכְנַס בּוֹ כֻּתָּם, וְלֹא הֶעֱבִירָתוֹ בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, וְלֹא בְּצַד הַמִּתְעַסְּקִים בִּכְתָמִים, הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת בָּדוּק.

לט. אֵין הָאִשָּׁה טְמֵאָה מִשּׁוּם כֻּתָּם שֶׁמָּצְאָה בַּחֲלוּקָהּ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בָּדוּק לָהּ קֹדֶם שֶׁלְּבַשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם אֵינוֹ בָּדוּק קֹדֶם שֶׁלְּבָשְׁתּוֹ, וּלְבַשְׁתּוֹ בְּלֹא בְּדִיקָה וּמָצְאָה בּוֹ כֻּתָּם, טְהוֹרָה.

נמצא דם לאחר הבעילה לעניין חיוב קרבן

(י"ד א') (המשך **משנה:**) נמצא על שלו (ואפילו לאחר זמן[66]), טמאין (שניהם טומאת שבעה כדין בועל נדה, כדכתיב[67] "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו") וחייבין קרבן. נמצא על שלה אותיום (מיד לאחר בעילה), טמאין וחייבין בקרבן.

(ומקשה) וניחוש דלמא דם מאכולת (כינה) הוא[68]?

אמר רבי זירא: אותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת (דודאי אין שם מאכולת, ודם ודאי מגופה אתיא). ואיכא דאמרי - דחוק הוא אצל מאכולת (שאין מאכולת יכולה ליכנס שם).

מאי בינייהו? איכא בינייהו דאשתכח מאכולת רצופה (מעוכה על העד[69]). להך לישנא דאמר בדוק הוא, הא מעלמא אתאי[70]; להך לישנא דאמר דחוק הוא, אימא שמש רְצָפָהּ[71].

(י"ד ב') (שנינו במשנה:) נמצא על שלה אותיום (טמאין וחייבין בקרבן).

תנו רבנן: איזהו שיעור וסת (מהו שיעור אותיום)? משל לשמש (איבר תשמיש) ועד שעומדין בצד המשקוף, ביציאת שמש נכנס עד; הוי וסת שאמרו, לקינוח אבל לא לבדיקה.

---

66. ששהה לאחר בעילה זמן ארוך קודם קינוח, בידוע שהיה דם בשעת תשמיש. רש"י.
67. ויקרא טו,כ.
68. פירש רש"י: ואמאי טמאין ודאי לשרוף תרומה ולהתחייב בקרבן ודאי, **להוי ספק** לתלות תרומה ולהביא אשם תלוי ולא חטאת, דדלמא דם מאכולת הוא, שהיה באותו מקום באשה וכשבעל נדבק בו. עכ"ל. וכתב הרשב"א דאנמצא אשלה נמי קאי, אבל רבינו חננאל פירש דעל שלו דוקא פריך, וכן פירשו בתוספות (ד"ה וליחוש). וטעמא, משום דכיון דנמצא בשלו ולא בשלה יש לחוש בדם מאכולת. אבל בדידה, כיון דשייכי בה דמים, לא תלינן בדם המאכולת. (רשב"א בחי', ותורת הבית ב"ז, ש"ד, עמ' רכג ואילך. ובעוד ראשונים).
69. כתב רש"י: רחוק מן הדם קצת. וכתב הב"י (יו"ד קצ,לג, ד"ה בדקה עצמה): שאע"פ שמשמע מדברי רש"י, שאם היתה רצופה על הדם תלינן במאכולת, הפוסקים לא חילקו בכך. ובפירוש כתב הרשב"א (תורת הבית הקצר, ב"ז, ש"ד, עמ' רצו) דנמצא מאכולת רצופה **על** הכתם טמאה. ואפשר לומר דרש"י נמי לא מפליג בהכי אלא כדי לשרוף התרומה ולחייב קרבן ודאי ללישנא דבדוק הוא, שאילו היתה רצופה על מקום הדם לא הוה משוי ליה ודאי. אבל לענין שתהיה טמאה אפילו רצופה על הדם טמאה.
70. כיון דקים להו לרבנן דאין שם מאכולת ודאי דם מגופה הוא שהרי העד היה בדוק לה קודם הקינוח ומאכולת מעלמא הואי התם בעד שהיא רצופה. רש"י.
71. איכא לספוקי שמא האי דם ממאכולת ומתוך שדחוק הוא מעכה השמש בשעת תשמיש. רש"י. מרש"י לכאורה מבואר שללישנא בתרא **האשה טמאה מספק**, ודלא כלי"ק שטמאה מודאי. ונפק"מ רק לענין תרומה וקרבן. אמנם מדברי הרשב"א (בתורת הבית ז,ד עמ' רכה) מבואר שמפרש קושיית הש"ס וליחוש דלמא דם מאכולת הוא ולטהר לגמרי. ולדידיה, ללישנא בתרא, תולים שהדם שעל העד ממאכולת שנתמעכה מאיבר הבעל, **והאשה טהורה** (וראה בכל זה בסדרי טהרה, קפג,א, ס"ק ב, ד"ה ובאמת דברי הרשב"א).

שיטות הראשונים

בדקה בעד הבדוק, ונמצאה מאכולת רצופה: איכא תרי לישני בגמרא, וכתבו **רשב"א ור"ן** דכיון דלא איפסיקא הלכתא כחד מהני לישני, נקטינן לחומרא (כלישנא קמא, שאותו מקום בדוק אצל מאכולת, וודאי בא הדם ממקורה), וטמאה נדה. וכן פסק **השו"ע**[72].

הוי וסת שאמרו לקינוח, אבל לא לבדיקה: **רש"י** פירש שקינוח הוא מבחוץ ובדיקה מבפנים. **ורשב"א** כתב שכל בדיקת חורין היא שנקראת בדיקה. אבל בדיקה שלא בחורין, אינה נקראת בדיקה אלא קינוח[73].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

לג. הָאִשָּׁה שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֵד (פַּרוּשׁ סְמַרְטוּט, מַעֲנִיָּן וּכְבָגֶד עֵדִים כָּל צִדְקֹתֵינוּ, יְשַׁעְיָה סד, ה) הַבָּדוּק לָהּ, וְנִמְצָא עָלָיו אֲפִלּוּ טִפָּה כְּחַרְדָּל, בֵּין עָגֹל בֵּין מָשׁוּךְ, טְמֵאָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ נִמְצָא עַל הַכֶּתֶם מַאֲכֹלֶת מְעוּכָה, טְמֵאָה...

נמצא דם על עד שלה לאחר זמן

(י"ד א') (המשך **משנה**:) נמצא על שלה לאחר זמן (לאחר אותיום), טמאין מספק[74] (שניהם שבעה ימים, לתלות, אבל לא לשרוף תרומה) ופטורים מן הקרבן. איזהו אחר זמן? כדי שתרד מן המיטה, ותדיח פניה (שלמטה).

(המשך **משנה**:) ואחר כך (כלומר, שהתה יותר מכשיעור הזה, אחר אחר הוא זה), מטמאה מעת לעת (טהרות ואדם במגע טומאת ערב, ומדרבנן[75]). ואינה מטמאה את בועלה (טומאת שבעה ימים). רבי עקיבא אומר: אף מטמאה את בועלה[76].

(המשך **משנה**:) מודים חכמים לרבי עקיבא ברואה כתם, שמטמאה את בועלה[77].

---

72. יו"ד קצ,לג. וכתב המגיד משנה (הל' איסורי ביאה ד,יח) שכן דעת הרמב"ם, דנקטינן לחומרא, ולכן סתם הרמב"ם (הל' יז) נמצא הדם על עד שלו או על עד שלה, הרי זו טמאה. אמנם ראה ערוך לנר (י"ד א', ד"ה דאשתכח). מקורות - רשב"א (חי' י"ד א', ד"ה ופרקינן; תורת הבית הקצר, ז,ד, עמ' רצו). ר"ן (ד"ה איכא).
73. ראה לעיל, סוף פרק קמא, חילוק בין בדיקת בית חיצון, לבדיקה בחורים וסדקים. מקורות - רש"י (י"ד ב', ד"ה לקינוח). רשב"א (תורת הבית ז,ה, עמ' שכד).
74. טמאים מספק, כתב הרב ברטנורא ספק היא לתלות. וכתב בתוספות רעק"א: אף דלגבי דידה ליכא ספק, דהא ודאי מגופא היא, מכל מקום כיון דאם עתה ראתה, הוי שלא בהרגשה, דטמאה רק מדרבנן, והוי רק כמו טומאת כתם, דהוי ספק טמא.
75. כדין מעת לעת, דאמר בפרק קמא: ומה היא מטמאה משכבה ומושבה, וכיון דעושה משכב ומושב לטמא אדם, כל שכן דהיא עצמה מטמאה אדם. רש"י.
76. ר"ע לטעמיה דאמר כל מעת לעת מטמאה את בועלה מספק טומאת שבעה, בפרק קמא (לעיל ו' א'). רש"י.
77. ובגמרא (ט"ו א') אמרינן: אמר רב: למפרע, ורבי מאיר היא (דמחמיר בכתמים. כדאמר בפרק קמא, ה' א', ובפרק בא

(י"ד ב') (שנינו) נמצא על שלה לאחר זמן (לאחר אותיום, טמאים מספק ופטורים מן הקרבן). **תנא:** וחייבין אשם תלוי. ותנא דידן מאי טעמא? בעינן חתיכה משתי חתיכות[78].

(שנינו במשנה:) איזהו אחר זמן (כדי שתרד מן המיטה ותדיח את פניה). **ורמינהי:** איזהו אחר זמן? פירש רבי אלעזר ברבי צדוק: כדי שתושיט ידה תחת הכר, או תחת הכסת, ותטול עד ותבדוק בו (ועודה במיטה. הא כדי שתרד, שיעורא רבה הוא, ואינה מטמאה את בועלה אלא כשאר מגע מעת לעת)!

אמר רב חסדא: מאי אחר (דקתני במתניתין)? אחר אחר[79]. והכי קאמר: איזהו אחר זמן? כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת, ותיטול עד ותבדוק בו. וכדי שתרד מן המיטה ותדיח את פניה, מחלוקת רבי עקיבא וחכמים.

רב אשי אמר: אידי ואידי חד שיעורא הוא. עד בידה (שאינה צריכה להושיט ידה תחת הכר), כדי שתרד מן המיטה ותדיח את פניה. אין עד בידה (דבעיא להושיט ידה תחת הכר), כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת, ותיטול עד ותבדוק בו[80].

(ט"ו א') ושקיל וטרי, וסליק רב אשי בקשיא.

גרסינן **במסכת שבועות** **(פרק ידיעות הטומאה, י"ז ב')**:

משנה: ואיזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה (פר העלם דבר או אשם תלוי[81])? היה משמש עם הטהורה ואמרה לו: נטמאתי, ופירש מיד (בקישוי, ולא המתין עד שימות האבר) חייב (חטאת), מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו.

סימן, נ"ב ב'). ושמואל אמר מכאן ולהבא (אם בא עליה לאחר מציאת הכתם), ורבנן היא. ולא דמי לטומאת מעת לעת (שגם היא דרבנן, ואינה מטמאה את בועלה שבעה ימים, כדלעיל ו' א'), דהתם אין שור שחוט לפניך (דאתמול לא חזאי, אלא סייג בעלמא הוא), הכא יש שור שחוט לפניך (דבצפור לא נתעסקה, ובשוק של טבחים לא עברה, ומיום שלבשתו היא בספק זה). וכן אמר רבי יוחנן. **וכן פסק הרמב"ם** (הל' מטמאי משכב ומושב, ג,ח).

78. דכתיב באשם תלוי (ויקרא ה,יז) "אַחַת מִכָּל **מִצְוֹת** ה'", וקסבר יש אם למקרא, מצוות קרינן, הילכך בעינן שתים, אחת של איסור ואחת של היתר, ואכל אחת ואינו יודע איזהו אכל. אשתו ואחותו עמו בבית ובא על אחת מהן כסבור אשתו היא ונודע ששתיהן היו במטה, ואינו יודע על איזהו מהן בא. אבל הכא חדא חתיכה היא, ספק שריא ספק אסורה. ותנא ברא סבר יש אם למסורת. והכי פליגי במסכת כריתות (י"ז ב'). רש"י. **ופסק הרמב"ם** (הל' שגגות ח,ב) כתנא דידן, דבעינן חתיכה משתי חתיכות.

79. לאו אאחר אותיום קאי דטמאים מספק, אלא איזהו אחר זמן שהוא אחר אותו שלאחר אותיום, שאינה מטמאה את בועלה לרבנן, אלא לר"ע? כדי שתרד כו'. רש"י.

80. רב אשי מחמיר, שאם העד בידה, אף שראתה תוך שיעור של כדי שתרד מן המיטה וכו' מטמאה את בועלה. ולרב חסדא, אפילו עד בידה, גדול שיעור כדי שתרד מכדי שתושיט, הלכך אחר אחר הוא.

81. הגמרא בשבועות מבררת קטע של משנה בהוריות (פרק ב', ח' ב'): אין (בית דין) חייבין (פר העלם דבר של ציבור) על עשה ועל לא תעשה שבמקדש, ואין (יחידים שעברו בשוגג על ספק עבירה) מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש. אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבנדה. ומביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבנדה. איזו היא מצות עשה שבנדה? פרוש מן הנדה. ומצות לא תעשה? לא תבוא אל הנדה.

ושקיל וטרי, ומסיק רבא, דמיירי דוקא בסמוך לוסתה (אבל כשאין סמוך לוסתה, אינו חייב אכניסה, דאנוס הוא).

שיטות הראשונים

איזהו אחר זמן: דעת **רמב"ם** שהלכה כרב חסדא, שרק בכדי שתושיט ידה לתחת הכר או הכסת טמאים מספק. וכן פסק **השו"ע**[82].

היה משמש עם טהורה ונטמאה, מתי חייב קרבן: כתב **הרמב"ם**[83] על פי הסוגיא **בשבועות**: "הַבָּא עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת וֶסְתָּהּ, וְרָאָת דָּם בְּעֵת הַתַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִקָּרְבַּן חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּאָנוּס הוּא. אֲבָל אִם עָבַר וּבָא עָלֶיהָ סָמוּךְ לְוֶסְתָּהּ, וְדִמָּה שֶׁיִּבָּעֵל וְיִפְרֹשׁ קֹדֶם שֶׁתִּרְאֶה דָּם, וְרָאָת בִּשְׁעַת הַתַּשְׁמִישׁ - חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן, שֶׁזּוֹ שְׁגָגָה הִיא".

מצאה דם לאחר זמן, שמטמאה מעת לעת מדרבנן, מה דין בועלה: **הרמב"ם** פסק כרבנן דרבי עקיבא, וכתב: "נִמְצָא עַל עֵד שֶׁלָּהּ: אִם שִׁהָת כְּדֵי שֶׁתֵּרֵד מִן הַמִּטָּה וְתָדִיחַ אֶת פָּנֶיהָ, וְאַחַר כָּךְ קִנְּחָה עַצְמָהּ וְנִמְצָא דָּם - בַּעְלָהּ טָהוֹר."

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפז)

א. אִשָּׁה שֶׁרָאֲתָה דָּם מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ מִיָּד, בִּכְדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתַחַת הַכַּר, אוֹ לְתַחַת הַכֶּסֶת וְתִטֹּל עֵד לִבְדֹּק בּוֹ, וּתְקַנַּח עַצְמָהּ, מְשַׁמֶּשֶׁת ג' פְּעָמִים. אִם בְּכָל ג' פְּעָמִים רְצוּפִים רָאֲתָה דָּם... אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עִם בַּעַל זֶה, אֶלָּא תִּתְגָּרֵשׁ וְתִנָּשֵׂא לְאַחֵר...

---

82. יו"ד קפז,א. לעניין רואה דם מחמת תשמיש. וספר התרומה, סמ"ג וסמ"ק כתבו דגם בשיעור של כדי שתרד מן המטה ותבדוק, הוי חיוב אשם תלוי. וראה ב"י שהתקשה בדבריהם שאין לומר שהם סוברים כרב אשי, דהא אסיקנא לרב אשי בקשיא, הלכך קמה לה הלכתא כרב חסדא! עיי"ש עוד. וראה ב"ח. וראה עוד להלן בסוגיא דרואה דם מחמת תשמיש, ס"ו א'. מקורות - רמב"ם (שגגות ה,ו). וראה רשב"א (תורת הבית, ז,ד, עמ' רמז). ספר התרומה (סי' קז). סמ"ג (לאוין קיא). סמ"ק (סי' רצג).

83. מקורות - רמב"ם (שגגות ה,ו).

מתי אשה בחזקת טהרה לבעלה

בא מן הדרך ומצא אשתו בתוך ימי עונתה

(ט"ו א') משנה: כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן (בלא בדיקה; שלא הוזכרה בדיקה אלא לעסוקה בטהרות). הבאין מן הדרך, נשיהן להן בחזקת טהרה.

אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה: והוא שבא ומצאה בתוך ימי עונתה (שלושים יום לראיה; אבל לאחר שלושים בעיא בדיקה, הואיל וסתם נשים חזיין לסוף עונה).

(1) אמר רב הונא: לא שנו (דכי מצאה תוך ימי עונתה, לא בעיא בדיקה) אלא שלא הגיע שעת וסתה (בתוך אותם ימים שהיה בדרך). אבל הגיע שעת וסתה, אסורה (דאורח בזמנו בא). קסבר וסתות דאורייתא (הלכה למשה מסיני, דמחזקינן לה בטומאת ספק)[84].

(2) רבה בר בר חנה אמר: אפילו הגיע שעת וסתה נמי מותרת, קסבר וסתות דרבנן[85].

רב אשי מתני הכי - (1) אמר רב הונא: לא שנו (הא דתנן בחזקת טהרה, דמשמע אפילו הגיע עת וסתה) אלא שאין לה וסת לימים, אלא יש לה וסת לימים ולקפיצות, כיון דבמעשה תליא מילתא, אימא לא קפיץ ולא חזאי. אבל יש לה וסת לימים, אסורה לשמש. קסבר וסתות דאורייתא.

(2) רבה בר בר חנה אמר: אפילו יש לה וסת לימים, מותרת. קסבר וסתות דרבנן.

(ט"ו ב') אמר רב שמואל משמיה דרבי יוחנן: אשה שיש לה וסת, בעלה מחשב ימי וסתה (אם שהה בדרך שבעה ימים אחר וסתה, דעכשיו עומדת בימים שיכולה להטהר, אפילו הגיע וסתה אמרינן טבלה, ואין צריך לשואלה) ובא עליה.

אמר ליה רב שמואל בר ייבא לרבי אבא: אמר רבי יוחנן אפילו ילדה דבזיזא למטבל (בושה היא לטבול עד שיפייסנה[86])? אמר ליה: אטו ודאי ראתה מי אמר רבי יוחנן (שלא יהא צריך לשואלה ואפילו היא זקנה)?! אימר דאמר רבי יוחנן, ספק ראתה ספק לא ראתה, ואם תמצא לומר ראתה, אימא טבלה[87]; אבל ודאי ראתה מי יימר דטבלה? הוה ליה ספק (להיתר) וודאי (לאיסור), ואין ספק מוציא מידי ודאי.

---

84. וכשאין לה וסת, לשיטת רש"י ותוספות ועוד, היא בחזקת טהורה, דכל לבעלה לא בעיא בדיקה. ולשיטת הרמב"ם בעיא בדיקה גם לבעלה, וכך גם פסק (איסורי ביאה פ"ד ה"ט): כל הנשים שיש להן וסת בחזקת טהרה לבעליהן (אבל אין לה וסת, לא).
85. הצריכוה חכמים לבדוק ביום וסתה, שמא תראה; ומיהו היכא דלא הוה בעיר, ולא ידעינן אי בדקה אי לא בדקה, לא מספקינן לה בטומאה. רש"י.
86. רש"י. ור"ח ור"ת פירשו שהולידה, ומפחדת לטבול תוך ל' (משום צינה). תוספות (ד"ה אפילו, עיי"ש מהלך הסוגיא).
87. וכיון דטעמא דרבי יוחנן משום ספיקא הוא לא שנא ילדה לא שנא זקנה. רש"י.

שיטות הראשונים

עונה בינונית: אמר ריש לקיש וכו' והוא שבא ומצאה בתוך ימי עונתה. פירש **רש"י** תוך שלושים לראייתה. כתב **רשב"א** דשמעינן מינה דאשה שאין לה וסת, בעלה מוזהר עליה ביום העונה[88]. **ורא"ה** כתב שאין דבריו נכונים, דאשה שאין לה וסת אינה צריכה בדיקה כלל[89], ואינה חוששת לשום זמן[90]. וכן **רי"ף ורמב"ם** השמיטו דין עונה בינונית. ופירשו הסוגיא באשה שיש לה וסת[91]. **והשו"ע** פסק **כרש"י ורשב"א**[92].

אשה שיש לה וסת האם צריכה לחוש לעונה בינונית: לפי פירוש **רש"י**, גם אשה שיש לה וסת צריכה לחוש לעונה בינונית[93]. ודעת **הר"ן** שרק אשה שאין לה וסת חוששת לעונה בינונית, ושיש לה וסת חוששת רק לוסתה[94]. וכן מבואר **ברמב"ן**. וכן פסק **השו"ע**[95].

אשה שיש לה וסת, בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה: דעת **תוספות**, דרבי יוחנן סבירא ליה

---

88. לפי שהיא עונה בינונית לרוב הנשים. לשיטה זו, **עונתה, באין לה וסת, היא כוסת קבוע** (ביאור הגר"א, קפד,ט).

89. הרא"ה כתב דמתניתין, בין באין לה בין ביש לה וסת. וריש לקיש קאי איש לה וסת. לפירוש זה יוצא לכאורה שלא הוזכר בגמרא עונה בינונית. וראה עוד להלן בסמוך.

90. דהא אנן סתמא קאמרינן דכל לבעלה, לא בעיא בדיקה לעולם באשה שאין לה וסת, ומה טעם לחששא זו אחר שאין לה וסת כלל! ומה מקום בזה לשלושים יום! רא"ה.

91. יש להעיר שאף שגם רמב"ם וגם רא"ה ביארו הסוגיא באשה שיש לה וסת, מכל מקום באין לה וסת, דעת רא"ה שאינה צריכה בדיקה כלל, ודעת רמב"ם שצריכה בדיקה, כמבואר לעיל, סוף פרק קמא.

92. יו"ד קפד,ט,יא; קפט,א. <u>**איזה יום נאסר מדין עונה בינונית**</u>: **דעת הב"י** (קפט,א ד"ה כל) **שחוששת ליום שלושים מראיה קודמת**, כגון אם ראתה א' ניסן, חוששת ליום ל' בו (ובסי' קפד,ט כתב שהוא יום שלושים. וראה ביאור הגר"א שם). **וכן דעת רוב האחרונים** (פרישה, ב"ח, ט"ז, חכם צבי, ועוד). דעת הש"ך (קפט,א, ס"ק ל) שעונה בינונית היא ביום החודש, בין חסר בין מלא (היינו שתמיד חוששת רק ליום החודש של ראיה אחרונה). דעת החוות דעת (קפט, ביאורים ס"ק יב) שחוששת ליום ל"א לראיתה הקודמת (ולפי זה, כשראתה בחודש חסר, חוששת ליום החודש הבא שהוא ביום ל', ולעונה בינונית ביום ל"א. ובחודש מלא חוששת רק ליום ל"א. וכן פסק בלחם ושמלה, שמלה ס"ק א).

עוד נחלקו, <u>**כמה נאסר מדין עונה בינונית**</u>: דעת כרתי ופלתי (קפט, ס"ק טו, ד"ה ועוד נראה לומר) שחוששת לכל היממה, דהיינו לילה ויום. ודעת סד"ט (סוף ס"ק לא) שחוששת רק לעונה שראתה (כמו בשאר וסתות), שאם ראיה קודמת היתה ביום, אסורה ביום ל', ואם בלילה, אסורה רק בלילה.

מקורות - רמב"ם (כן ביארו דבריו הרמב"ן, ר"ן ומגיד משנה. וכן ביארו בדעת הרי"ף. רמב"ן - חי' נדה ט"ו א', ד"ה והוא וכו' אבל תמהני; ר"ן - חי' ד"ה ואמר רב הונא וכו' אבל הרב אלפסי. מגיד משנה - הל' איסו"ב ד,ט). רמב"ן (הלכות נדה פרק ה, סעי' ד-ה). רשב"א (תוה"ב ז,ג, עמ' קסו; חי'). רא"ה (בדק הבית, ז,ב, ד"ה ושלושה דינין, עמ' עה; וכן ז,ג, עמ' קסה). ריטב"א (חי').

93. רש"י פירש דהא דרב הונא (דאמר לא שנו אלא שלא הגיע שעת וסתה, אבל הגיע שעת וסתה, אסורה) קאי אדריש לקיש, ולומר דריש לקיש דאמר והוא שבא ומצאה בתוך ימי עונתה, אפילו במי שיש לה וסת קאי.

<u>ונחלקו הראשונים בשיטתו</u>: **רמב"ן ור"ן** מבארים בשיטתו, דתמיד חוששת לעונה בינונית, **אף שוסתה יותר משלושים יום**. אבל **רשב"א** (בחידושיו) כתב שאף רש"י לא אמר שצריכה לחוש לעונה בינונית, **אלא כשוסתה מובלע בתוך עונתה**; אבל כשוסתה יותר משלושים יום - אין צריכה לחוש לעונה בינונית. וסיים הרשב"א: "ולהאי פירושא נמי, אף מי שיש לה וסת ולא ראתה בשעת וסתה, בעלה מוזהר עליה לפרוש ממנה ביום העונה. וזו חומרא גדולה."

94. הר"ן הקשה על פירוש רש"י שאינו מחוור, שכל שיש לה וסת, דמיה מסולקים עד זמן וסתה! ולמה נחוש לעונה שקודם הוסת?! ופירש הר"ן, דריש לקיש קאי באשה שאין לה וסת, שחושש בה לעונתה. ורב הונא קאי באשה שיש לה וסת, שחושש לה לוסתה, ולא לעונתה כלל.

95. יו"ד קפט,א. מקורות - רמב"ן (חי' ט"ו א', ד"ה והוא; הל' נדה ה, ד-ה). ר"ן (חי', ד"ה ואמר רב הונא).

וסתות דרבנן, ואעפ"כ אינה מותרת אלא רק לאחר שעברו ימים בהם יכלה לטבול ולהיטהר, דספק טבילה מוציאה מידי ספק ראתה[96]. ודעת **רי"ף ורמב"ם**, דרבי יוחנן סבירא ליה וסתות דאורייתא, ולכן הצריך לחשב ימי וסתה. אבל לדידן דקיי"ל וסתות דרבנן, מותרת מיד לאחר שעבר הוסת[97]. **והשו"ע**[98] סתם **כתוספות** (וראה להלן).

יש לה וסת לימים ולקפיצות: אמרינן[99], כיון דבמעשה תליא מילתא, אימא לא קפיץ ולא חזאי, ומותר לבוא עליה, ואין צריך שישאלנה, אפילו לא שהתה שיעור שתספור ותטבול[100]. וכתב **רשב"א** שמכל מקום מסתברא שהוא חושש לעונה בינונית[101]. וכן פסק **השו"ע**[102].

האם אשה יכולה להשהות טבילתה: אמרינן, בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה. ומובא **בירושלמי** (פ"ב, ה"ד), אמר רבי חנינה, זאת אומרת, שאסור לאשה לשהות בטומאתה. וכתב **רבינו שמחה**, מכאן שאין לאשה לדחות טבילתה, אפילו אין בעלה עמה בעיר. ולא הובא **בשו"ע**[103].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפד)

יא. אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת לְיָמִים לְבַד, וְהִגִּיעַ שְׁעַת וֶסְתָּהּ, אָסוּר לָבֹא עָלֶיהָ עַד שֶׁיִּשְׁאֲלֶנָּה. וְאִם אֵין לָהּ וֶסֶת, יוֹם ל' לִרְאִיָּתָהּ הָוֵי כְּהִגִּיעַ שְׁעַת וֶסְתָּהּ. וְאִם שָׁהֲתָה אַחַר הַוֶּסֶת שֵׁעוּר שֶׁתִּסְפֹּר וְתִטְבֹּל, בָּא עָלֶיהָ וְאֵין צָרִיךְ לִשְׁאֹל (ודוקא בספק ראתה. ראה שו"ע יו"ד קפה,א).

יב. הָיָה לָהּ וֶסֶת לְיָמִים (טוּר בְּשֵׁם רַשְׁבָּ"א) לְוֶסֶת מִוֶּסְתּוֹת הַגּוּף (בַּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַגָּהוֹת מיי' פ"ד בְּשֵׁם רַמְבַּ"ן), כְּגוֹן קְפִיצָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ, כֵּיוָן שֶׁהַוֶּסֶת תָּלוּי בְּמַעֲשֶׂה, אֵמוּר לֹא קָפְצָה וְלֹא רָאֲתָה, אֲבָל חוֹשֶׁשֶׁת לְעוֹנָה בֵּינוֹנִית שֶׁהִיא ל' יוֹם (בַּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשְׁבָּ"א וְטוּר לְקַמָּן סי' קפ"ט).

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפט)

א. כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, חוֹשֶׁשֶׁת לְיוֹם ל' לִרְאִיָּתָהּ, שֶׁהוּא עוֹנָה בֵּינוֹנִית לִסְתָם נָשִׁים, וְאִם יֵשׁ לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ לִזְמַן יָדוּעַ, מִכּ' לְכ' אוֹ מִכ"ה לְכ"ה, חוֹשֶׁשֶׁת לַזְּמַן הַיָּדוּעַ.

---

96. ראה תוספות (ט"ז א', ד"ה ורב נחמן, ט"ו א, ד"ה אפילו). וביאר הגר"א (יו"ד קפד,ט) משום שסוברים **שגם למאן דאמר וסתות דרבנן, כשעבר הוסת אינה מותרת בלא בירור** (או בדיקה, או שיש ספק נוסף).

97. בדעת הרמב"ם נחלקו המפרשים (ראה מגיד משנה, כסף משנה ועוד). וביארתי דעתו כפי שביאר הר"ן (פ"ב דשבועות, ה' א', מובא להלן בסוגיא הבאה), וכן ביאר בביאור הגר"א (יו"ד קפד,יא ס"ק כה).

98. יו"ד קפד,יא (שנקט ואם שהתה וכו', ודלא כרמב"ם שמתיר בכל עניין). ובביאור הגר"א (ס"ק כה) העיר **שפסקי השו"ע סותרים**, דבסעי' ט, סתם כרמב"ם (ולא הצריך בדיקה כשעבר הוסת ולא בדקה). וראה עוד להלן, בסוגיא הבאה.

99. בגמרא אמרה רב אשי. ואף דסבירא ליה וסתות דאורייתא. וכל שכן לדידן. ביאור הגר"א.

100. ב"י (יו"ד קפד,יב) וש"ך.

101. כן כתב הרשב"א מסברא. אמנם הגר"א (יו"ד קפד,יב, ס"ק כז) הראה מקורו מהש"ס, וזה לשונו: דהא דברי רב הונא קאי אריש לקיש. ועיין רש"י (ט"ו א', שיש לו שיטה אחרת בביאור הסוגיא).

102. יו"ד קפד,יב. מקורות - רשב"א (תורת הבית ז,ג, עמ' קעג).

103. יו"ד קצז,ב. הטור הביא הירושלמי, ודייק משם שטבילה בזמנה מצוה. וראה להלן, ס"ז ב', בהרחבה, בסוגית טבילה בזמנה מצוה. והב"ח (קצז, ס"ק ג) כתב דאין משם ראיה, דאף על גב דליכא מצוה לטבול בזמנה, מכל מקום אסור לאשה לעמוד בימי טומאתה, עיי"ש. וראה ט"ז (יו"ד קצז,ב, ס"ק ג). מקורות - הגהות מיימוניות (הל' איסורי ביאה ד,ח אות ד). ריטב"א (ט"ו ב', ד"ה בעלה).

וסתות דאורייתא או דרבנן

(ט"ז א') בעו מיניה מרב נחמן: וסתות דאורייתא או דרבנן[104]? ואיכא תרי לישני[105].

איתמר, אשה שיש לה וסת, והגיע שעת וסתה ולא בדקה, ולבסוף בדקה - (1) אמר רב: בדקה ומצאת טמאה, טמאה. טהורה, טהורה. (2) ושמואל אמר: אפילו בדקה ומצאת טהורה נמי טמאה, מפני שאורח בזמנו בא.

לימא בוסתות קמיפלגי דמר סבר דאורייתא, ומר סבר דרבנן?

אמר רבי זירא: דכולי עלמא (אפילו לרב) וסתות דאורייתא. כאן (שאמר רב בדקה ומצאת טהורה, טהורה) שבדקה עצמה כשיעור וסת (של וסתה, דודאי אי הוה דם הוה משכחא, ושמואל סבר אפילו הכי טמאה, דאורח בזמנו בא, הואיל ולא בדקה בשעת וסת ממש), כאן שלא בדקה עצמה כשיעור וסת[106].

רב נחמן בר יצחק אמר: בוסתות גופייהו קמיפלגי, דמר סבר וסתות דאורייתא, ומר סבר וסתות דרבנן.

אמר רב ששת: כתנאי, רבי אליעזר אומר: טמאה נדה, ורבי יהושע אומר: תבדק. והני תנאי כי הני תנאי, **דתניא:** רבי מאיר אומר: טמאה נדה, וחכמים אומרים: תבדק.[107]

שיטות הראשונים

וסתות דאורייתא או דרבנן: דעת **רוב הראשונים** שהלכה, וסתות דרבנן[108]. **והמאירי** כתב בשם **קצת רבנים** שוסתות דאורייתא, מקרא ד"וְהִזַּרְתֶּם"[109]. ודעת **היראים**, דווסתות כעין דאורייתא[110]. **והשו"ע**[111] פסק **כרוב הראשונים**[112].

---

104. הא דקיי"ל דבעי בדיקה בשעת וסתה, דאורייתא היא, דאם לא בדקה טמאה ואפילו בדקה אחר זמן ומצאתה טהורה, דאורח בזמנו בא, ודם חזאי ונפל לקרקע; או דרבנן הוא דאצרכוה, ואם לא בדקה, טהורה.
105. ללשון ראשון מדייק דוסתות דאורייתא, ללשון שני מדייק דוסתות דרבנן.
106. הא דקאמר לעיל וסתות דאורייתא, וטמאה אפילו לרב, בשלא בדקה עצמה בשיעור וסת ואח"כ בדקה ומצאתה טהורה, טמאה. רש"י.
107. כאן בגמרא מובאת ברייתא ד**הרואה דם מחמת מכה**, והבאתיה להלן, פרק עשירי, ס"ו א'.
108. כרב נחמן בר יצחק דהוא בתראה, דמוקי פלוגתא דרב ושמואל דקמיפלגי בווסתות אי הוי דאורייתא או דרבנן, וקיימא לן (בכורות מ"ט א') הלכתא כרב באיסורי, הלכך קיימא לן דווסתות דרבנן. רא"ש.
109. ויקרא טו,לא: "וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם". וראה הגהות שערי דורא (הל' נדה, סי' ז' סוף ד"ה אמר רבי יוחנן, בשם תרומה וסמ"ק). וראה דרכי משה (יו"ד קצו,א).
110. **היראים** כתב בביאור דברי רבי זירא, דהיכא דבדקה עצמה כשעור וסת לווסתה, פירוש, מיד, בהא קאמר רב דטהור - טהור. אבל אחרה אחר הווסת, אפילו טהור - טמא, דווסתות דאורייתא, פירוש, **סמכינן עלייהו כאלו הן דאורייתא** דאורח בזמנו בא. ואף על גב דאיכא אמוראי דפליגי על רבי זירא, ואמרי כרב דאמר טהור - טהור, אפילו לא בדקה כשיעור וסת, **לר' זירא חיישינן**.

הטעם שוסתות דרבנן: כתב **ב'יחוסי תנאים ואמוראים'**, דאע"ג דחזקה דאורייתא (חולין י' ב'), וקיימא לן דסוקלין ושורפין על החזקות (קידושין פ' א'), לא דמי חזקה דוסת לשאר מילי, כי כמה נשים רגילות לשנות וסתן, וימי עבורן וימי מניקותן מסולקת בדמים, הלכך איכא למימרא איתרע הא חזקה, מחזקה דעלמא[113].

אשה שיש לה וסת, והגיעה שעת וסתה ולא בדקה: דעת **רי"ף ורמב"ם**[114] שאע"פ שבשעת וסתה צריכה לבדוק, אם לא בדקה ועבר שעת הוסת, אין צריכה לבדוק[115]. דעת **ראב"ד, תוספות, רמב"ן, ורשב"א**, שאסורה עד שתבדוק. בדקה אחר כך ומצאה שהיא טהורה, טהורה לבעלה[116]. ודעת **היראים** שאם איחרה ובדקה אחר עונת הוסת, אף אם מצאה טהור, טמאה, כיון שוסתות דאורייתא[117]. **והשו"ע** במקום אחד[118] סתם **כרי"ף ורמב"ם**, ובשם יש אומרים **כראב"ד** וסיעתו. ובמקום אחר[119] סתם **כראב"ד** וסיעתו. **והרמ"א** כתב דנהוג **כראב"ד**.

---

111. **השו"ע** (יו"ד קפד,ד) פסק: אם רגילה לראות בהנץ החמה ולא קים לן שפיר אי קודם הנץ החמה או אחריו, אינה אסורה אלא ביום. ומקורו בראב"ד (בעלי הנפש, שער הוסתות, א,ד), וביאר הגר"א טעמו, **דווסתות דרבנן**, וספיקן להקל. וכן פסק השו"ע (קפט,כז) שקטנה שהגיעה לשנים, ובדקוה ולא הביאה שתי שערות, מועילה הבדיקה להשאירה בגדר קטנה לעניין וסתות. וביאר הגר"א מקורו מהגמרא (נדה מ"ו א') שמבואר שבספק דאורייתא לא מועילה בדיקת סימנים, חוששין שמא נשרו. אבל בספיקא דרבנן, לא חיישינן, **ווסתות דרבנן**.

112. מקורות - שאילתות (שאילתא פט). בה"ג (סי' מא). רי"ף (שבועות פ"ב, ראה ר"ן שם שכתב שכן מוכח מדבריו). רמב"ם (איסורי ביאה ד,יג; איסורי ביאה ח,יד; משכב ומושב ג,ט). ראב"ד (בעלי הנפש ריש תיקון הוסתות). סמ"ג (עשין רמג). תוספות (נדה ט"ז א', ד"ה ורב נחמן). ראב"ן (סי' שיח). רשב"א (תורת הבית, בית ז שער ב וג, עמודים מו, קסח). הרא"ה (בדק הבית עמ' מא). רא"ש (ריש נדה). ר"ן (שבועות פ"ב). יראים (סי' כו. הו"ד בב"י, קפד,ט, ד"ה ומיהו אם בדקה). ב"י (יו"ד קפד). ובש"ך (יו"ד קפד ס"ק ה) כתב **שכן הסכמת רוב הפוסקים והאחרונים**.

113. והאחרונים דנו בזה (ראה ערוך השולחן, קפד,ג; חזו"א יו"ד הל' נדה, ריש סי' פ; שערי יושר שער ב, שער החזקות, פרק ח). ודעת הנודע ביהודה (צל"ח ט' א'; שו"ת מהדו"ק יו"ד סי' נה) דאמנם חזקת אורח בזמנו בא, ככל החזקות, ומן התורה היא. אלא דכנגדה יש אשה בחזקת טהרה עומדת. ולכך מן התורה אוקמינן חזקה להדי חזקה שכנגדה. מקורות - 'יחוסי תנאים ואמוראים' (לרבינו יהודה ב"ר קלונימוס משפירא, מבעלי התוספות, ערך חייא בר רב).

114. הר"ן (פ"ב דשבועות, ה' א' בדפי הרי"ף, ד"ה וגרסינן תו התם א"ר יוחנן) דייק מדברי הרי"ף, שהביא ברייתא ששנינו בה החמרים והפועלים נשיהם להם בחזקת טהרה, ולא חילק בין הגיעו ימי עונתה ושעת וסתה ללא הגיעו. וכן דייק מדברי הרמב"ם (הלכות איסו"ב ד,ט) שכתב שאשה שיש לה וסת שהלך בעלה למדינה אחרת והניחה טהורה, כשיבוא אין צריך לשאול לה, אפילו מצאה ישינה מותר לבוא עליה שלא בעונת וסתה, ואינו חושש שמא נדה היא; ונראה מדבריו שאין צריך לחוש אלא לעונת הוסת עצמה, ולא לאחר מכן כלל. וכן דייק מדבריהם הרמב"ן (ט"ו א', ד"ה והוא).

115. לדבריהם, מה שכתוב במחלוקת רב ושמואל (לעיל ט"ז א') "אשה שיש לה וסת, והגיע שעת וסתה ולא בדקה, **ולבסוף בדקה**, אמר רב: בדקה ומצאת טמאה - טמאה, טהורה - טהורה", דמשמע שעכ"פ צריכה לבדוק לאחר וסתה, זה משום שמואל, שבא להשמיענו שאף שבדקה לאחר שעת הוסת ולא מצאה, טמאה (דאורח בזמנו בא), אבל לרב, אינה צריכה לבדוק לאחר שעת הוסת, דוסתות דרבנן. ור' עוד ביאור הגר"א (קפד, ס"ק כ).

116. לדבריהם, מש"כ "ולבסוף בדקה", כפשוטו, שאף לרב, אם לא בדקה, אינה טהורה לבעלה.

117. דאורח בזמנו בא (ונפל לארץ), וכשיטתו, שהובאה לעיל.

118. יו"ד קפד,ט (ושם הרמ"א). והב"ח כתב שראוי לחוש להחמיר כיראים, עיי"ש. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש ריש שער הוסתות א,ב). תוספות (נדה ט"ז א', ד"ה ורב נחמן). רמב"ן (הל' נדה ה,י). רשב"א (תורת הבית, ז,ב, עמ' מה; ז,ג, עמ' קעח; תוה"ב הקצר, ז,ג, עמ' קפח). יראים (סי' כו; והו"ד במרדכי). מרדכי (שבועות, סי' תשלה, ד"ה ואשה שיש).

119. יו"ד קפט,ד. שם מבואר מדברי השו"ע: א, שאשה שיש לה וסת קבוע **אסורה עד שתבדוק**. ב, **דמהני בדיקה אפילו אחר זמן**. ודלא כב"ח (על פי דברי רבי אליעזר ממיץ) שמצריך בדיקה תוך שיעור וסת.

הגיע שעת וסתה ולא בדקה, ולבסוף בדקה ומצאה טמאה: מבואר בגמרא, דלכולי עלמא טמאה למפרע. וכתב **רמב"ם**: "הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא בָּדְקָה עַצְמָהּ בִּשְׁעַת וֶסְתָּהּ, וּלְאַחַר יָמִים בָּדְקָה וּמָצְאָה טָמֵא - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד שְׁעַת וֶסְתָּהּ, הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ לְמַפְרֵעַ, וְאֵינָהּ מוֹנָה אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁרָאָת"[120].

אשה שאין לה וסת קבוע, ועברה עונת וסתה (חודש או הפלגה): כתבו **ראב"ד, רמב"ן, ורשב"א**, שאשה שהיה לה וסת שאינו קבוע, אם לא בדקה בשעת וסתה, הרי זו טהורה בלא בדיקה כלל[121]. וכתב **רשב"א** שעכ"פ עונה בינונית, שהיא לשלושים יום, הרי הוא לה כוסת קבוע לדבר זה, שאע"פ שלא הרגישה בדם, אסורה עד שתבדוק ותמצא טהור. וכן פסק **השו"ע**[122].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפד)

ט. שְׁאָר נָשִׁים, צְרִיכוֹת בְּדִיקָה כְּשֶׁיַּגִּיעַ הַוֶּסֶת. עָבַר הַוֶּסֶת וְלֹא בָּדְקָה וְלֹא הִרְגִּישָׁה, טְהוֹרָה בְּלֹא בְּדִיקָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲסוּרָה עַד שֶׁתִּבְדֹּק, אִם יֵשׁ לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, אוֹ שֶׁהוּא יוֹם ל' אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ. (וְהָכִי נָהוּג, וְכֵן הוּא לְקַמָּן סִימָן קפ"ט).

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפט)

ד. עוֹד יֵשׁ חִלּוּק בֵּין קְבַעְתּוֹ ג' פְּעָמִים לְלֹא קְבַעְתּוֹ ג' פְּעָמִים. שֶׁהַקָּבוּעַ אַף עַל פִּי שֶׁעָבְרָה עוֹנָתָהּ וְלֹא הִרְגִּישָׁה, אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁתִּבְדֹּק וְתִמְצָא טְהוֹרָה. וְשֶׁלֹּא קְבַעְתּוֹ ג' פְּעָמִים, אִם הִגִּיעַ זְמַן הַוֶּסֶת וְלֹא בָּדְקָה וְלֹא רָאֲתָה, כֵּיוָן שֶׁעָבְרָה עוֹנָתָהּ, מֻתֶּרֶת. וְעוֹנָה בֵּינוֹנִית, שֶׁהִיא לְל' יוֹם, דְּינָהּ כְּוֶסֶת קָבוּעַ (הָרַשְׁבָּ"א).

---

120. וכתב המגיד משנה טעמו, משום שוסתות דרבנן, והרי היא כטומאת מעת לעת, שהתבאר לעיל (ו' א') שאינה מטמאה את בועלה. אמנם בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק, יו"ד סי' נה) כתב שטומאת האשה למפרע מדאורייתא, אף למ"ד וסתות דרבנן. לשיטתו שביאר (ראה הערה לעיל), דאף לדידיה, חזקה אורח בזמנו בא, אלא שכנגדה יש חזקת טהרה של האשה. אבל כשמצאה דם, חזקת טהרה איתרע, שהרי טמאה לפניך, ושוב יש ללכת אחר חזקת אורח בזמנו בא, וחוששת מדאורייתא. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ח,יג).

121. דכל שלא הרגישה בדם בשעת וסתה, אע"פ שלא בדקה, הרי זו בחזקת טהורה, כיון שאין לה וסת קבוע, שאין איסור עונה זו אלא מדרבנן. רשב"א.

122. יו"ד קפט,ד. והתקשו האחרונים הרי השו"ע (בסי' קפו,ב), הביא בדעה שניה את דעת הרמב"ם שאשה שאין לה וסת קבוע, צריכה בדיקה לפני תשמיש. ראה ט"ז (קפט, ס"ק יג), ש"ך (נקודות הכסף, ס"ק א), חוו"ד (ביאורים ס"ק ב), סד"ט (ס"ק יג). מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער תקון הוסתות, א,יא). רמב"ן (הל' נדה ה,יט). רשב"א (תורת הבית ז,ב, עמ' מו; תורת הבית ז,ג, עמ' קעח; תוה"ב הקצר עמ' קפח).

בדיקת אשה בעת תשמיש והדין כשאבד העד

(ט"ז א') משנה: (1) בית שמאי אומרים: צריכה שני עדים (חדשים) על כל תשמיש ותשמיש (אחד לפניו ואחד לאחריו, ולמחר תעיין בהם), או תשמש לאור הנר[123] (ותבדוק לאחר תשמיש עד שקינחה בו). (2) בית הלל אומרים: דיה בשני עדים כל הלילה (אחד לפני תשמיש ראשון, ואחד לאחר תשמיש אחרון[124]).

(ט"ז ב') תניא: אמר רבי יהושע: רואה אני את דברי בית שמאי. אמרו לו תלמידיו: רבי כמה הארכת (החמרת) עלינו! אמר להם: מוטב שאאריך עליכם בעולם הזה, כדי שיאריכו ימיכם לעולם הבא.

אמר רבי זירא: מדברי כולם נלמד, בעל נפש (חסיד) לא יבעול וישנה (בלא בדיקה בינתים[125]). רבא אמר: בועל ושונה. כי תניא ההיא, לטהרות.

אמר רבי אבא אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: בדקה בעד ואבד, אסורה לשמש עד שתבדוק. מתקיף לה רבי אילא: אילו איתא, מי לא משמשה, ואע"ג דלא ידעה[126]! השתא נמי תשמש! אמר ליה רבא: זו, מוכיחה קיים (הרי העד לפנינו, ולמחר תראה בו, ומהני לה לטהרות[127]), וזו (שאבד עדה), אין מוכיחה קיים[128].

(י"ז א') אמר שמואל: אין בודקין את המיטה אלא בפקולין (צמר גפן) או בצמר נקי ורך.

אמר רבא: הני שחקי דכיתנא (בגדים בלויים של פשתן), מעלי לבדיקה.

איני?! והא **תנא** דבי מנשה: אין בודקין את המיטה לא בעד אדום, ולא בעד שחור, ולא בפשתן (שאינו לבן, ואין דם ניכר יפה אלא בעד לבן), אלא בפקולין או בצמר נקי ורך!

(ומתרץ) לא קשיא, הא בכיתנא, הא במאני דכיתנא. ואיבעית אימא: הא והא במאני דכיתנא, הא (הברייתא שאין בודקים) בחדתי, הא בשחקי (שהם לבנים יותר מהחדשים).

---

123. הגמרא, י"ז א', מקשה ממשנה זו על האוסר לשמש לאור הנר (ר' להלן). ומתרצת: אימא תבדוק לאור הנר.
124. ואע"ג דמשמשת ולא ידעה אי חזאי ביני וביני, בין לבית שמאי בין לבית הלל לא איכפת לן, דלא הוצרכו לבדוק אלא לחומר טהרות. רש"י.
125. דאפילו בית הלל מצרכי בדיקה לסוף תשמיש, אלמא חיישינן לשמא ראתה דם מחמת תשמיש, אלמא מי שהוא ירא ופורש מספק איסור, לא יבעול וישנה. רש"י.
126. דהא לבית הלל עד למחר לא בדקה. ואפילו לב"ש נמי, אם יש לה ב' עדים לכל תשמיש משמשת בלא נר, אף ע"ג דלא ידעה אי איכא דם בעדים של תשמיש ראשון. רש"י.
127. דכי אצרכוה רבנן לשמש בעדים, משום טהרות הוא, וגם אם ימצא דם באותו שלפני תשמיש, תביא חטאת כפרתה. רש"י.
128. ואי אמרת תשמש, מה תקנת חכמים יש כאן, דהרי היא כמו שלא בדקה. רש"י.

שיטות הראשונים

דיה בשני עדים כל הלילה: **רש"י** פירש, דיה בשתי בדיקות כל הלילה, בדיקה אחת קודם תשמיש ראשון, ובדיקה אחת אחר אחרון[129]. **ור"י** פירש בשם **רשב"ם**, דבית הלל מודים שצריכה בדיקה אחר כל תשמיש, אלא דלא מצרכי עד חדש. וכן דעת **רמב"ם**[130].

כי תניא ההיא, לטהרות: דעת **רמב"ן, רשב"א, ור"ן**, דרבי זירא נמי מודה לרבא שמשנתנו לטהרות[131]. **והרמב"ם** נראה שסובר דרבי זירא משורת הדין קאמר, והמשנה אף לבעלה נשנית. ודלא כרבא. וכן הלכה[132]. **והרמ"א**[133] פסק **כרמב"ם**.

מתי בודקים את העדים: דעת **רש"י** שאינה צריכה לעיין בעדים מיד אחר הבדיקה, אלא למחר תעיין בהם. וכן כתב **רמב"ם**. ודעת **רמב"ן, רשב"א, וריטב"א**, שעֵד שקודם תשמיש ראשון, בודקת בו לאור הנר קודם תשמיש[134]. **והרמ"א**[135] פסק **כרמב"ם**.

בדקה בעד ואבד, אסורה לשמש עד שתבדוק: **רש"י** פירש על עד שלפני תשמיש[136]. **ושאר ראשונים** פירשו על עד שבדקה בו אחר תשמיש ראשון[137].

---

129. לבית שמאי, **שני עדים לה**, אחד לפני תשמיש ואחד אחריו. ורמב"ן, רשב"א, וריטב"א הקשו עליו, ופירשו **שני עדים אחד לו ואחד לה קאמר**. ועד שלה בודקת בו לפני תשמיש ראשון, ולאחר תשמיש, ושלו בודק בו לאחר תשמיש. וכן בתשמיש שני בודקים שניהם לאחר תשמיש (לפי בית שמאי. ולבית הלל דיה בשני עדים כל הלילה, עד שלה בודקת קודם תשמיש ראשון ואחר אחרון, ועד שלו בודק לאחר תשמיש אחרון). **נמצא** לפי שני הפירושים, אליבא דבית הלל, אינה צריכה בדיקה בין תשמיש ראשון ואחרון.

130. וטעמא, משום דאחר תשמיש איכא רוב לכלוך משכבת זרע, ואין ריוח בעד חדש. ואפשר, דאפילו צנועות לא בעו חדש לאחר תשמיש. אבל לבית שמאי צריכה שני עדים **חדשים** אחר תשמיש, אחד לו ואחד לה. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ד,יז). תוספות (סוד"ה בית שמאי, ט"ז ב'). רמב"ן, רשב"א וריטב"א (ד"ה ב"ש).

131. שהוא עצמו אמר בפ"ק (י"ב א') כל לבעלה לא בעיא בדיקה. אלא הכי קאמר: כיון שאע"פ שבדקה לפני תשמיש, חששו כולם שמא ראתה מחמת תשמיש, ומניחים העדים עד למחר, הילכך בעל נפש לא יכניס עצמו לבית הספק, ואפילו לבדוק ולהניח, דמה יועיל לגבי הבעל. ורבא אמר שאין בחששות הללו שום ספק, אלא חומר של טהרות הוא. רמב"ן.

132. והרמב"ם לשיטתו, שסובר דלבעלה נמי בעיא בדיקה. ומה שאמר רבי זירא (י"ב א') כל לבעלה לא בעיא בדיקה, לשיטתו (איסו"ב ד,יד), דקאי אעד שלפני תשמיש, ובאישה שיש לה וסת. אבל לאחר תשמיש, אף אישה שיש לה וסת בעיא בדיקה. ואישה שאין לה וסת, אף לפני תשמיש. וכמובא כל זה לעיל, סוף פ"ק.

133. יו"ד קפו,ב. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ד,יז). רמב"ן ורשב"א (ד"ה הא דאמר). ר"ן (חי', ד"ה א"ר זירא).

134. דאף על גב דאין בדיקה זו אלא משום מגו דטהרות, מכל מקום כיון דמצריכין לה, לא סגיא דתהוי בכדי.

135. יו"ד קפו,ב. ודנו האחרונים בדבריו (וכן יש לדון בדברי הרמב"ם) אם כוונתו גם לעד ראשון (ראה בדי השולחן, ס"ק יד). מקורות - רש"י (ט"ז א', במשנה, ד"ה שני). שאר מקורות ראה פסקה קודמת.

136. רש"י לשיטתו שאפילו עד של בדיקה ראשונה אין צריך לבדקו מיד. וכן, לשיטתו שאין צריך בדיקה בין תשמיש לתשמיש כלל.

137. לשיטתם שעֵד שלפני תשמיש, צריך לבדקו מיד. ופירוש זה ניחא לפי הרמב"ם ורשב"ם לעיל, הסוברים שאף לבית הלל צריכה בדיקה בין תשמיש לתשמיש. וביארו הראשונים שגם אם נסבור שאינה צריכה בדיקה בין התשמישים (כדעת רמב"ן רשב"א וריטב"א לעיל), מכל מקום זו שהחמירה על עצמה ובדקה בינתיים, הרי עשתה עצמה כאילו מפסקת ועושה כל תשמיש באנפי נפשה. כמו אשה דעלמא ששימשה ופסקה, ואח"כ נמלכה לשמש, שצריכה בדיקה בתחילה אף לבית הלל. מקורות - רש"י, תוספות, רמב"ן, רשב"א, ריטב"א (ט"ז ב', ד"ה בדקה). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ד,יז).

צבע עד הבדיקה: בגמרא מובא תנא דבי מנשה, שמיעט אדום ושחור. **והרמב"ם** כתב: "בְּגָדִים אֵלּוּ שֶׁמְּקַנְּחִין בָּהֶן צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שֶׁלְּפִשְׁתָּן, שְׁחָקִים וּלְבָנִים, וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'עֵדִים' בְּעִנְיָן זֶה". וכן כתבו **רא"ש, רשב"א, וסמ"ג**, שהעד יהיה לבן[138]. וכן פסק **השו"ע**[139].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפו)

ב. אִם אֵין לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הָרִאשׁוֹנִים צְרִיכִין לִבְדֹּק קֹדֶם תַּשְׁמִישׁ וְאַחַר תַּשְׁמִישׁ, הוּא בְּעֵד שֶׁלּוֹ וְהִיא בְּעֵד שֶׁלָּהּ, וְאִם הֶחְזִקָה בְּאוֹתָם שָׁלֹשׁ פְּעָמִים שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה דָּם מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ, שׁוּב אֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה כְּלָל, לֹא לִפְנֵי תַּשְׁמִישׁ וְלֹא לְאַחַר תַּשְׁמִישׁ. וּלְהָרַמְבַּ"ם וְהָרֹא"שׁ, כָּל זְמַן שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת צְרִיכָה הִיא בְּדִיקָה לְעוֹלָם, קֹדֶם תַּשְׁמִישׁ וְאַחַר תַּשְׁמִישׁ, וְהָרַמְבַּ"ם מַצְרִיךְ שֶׁגַּם הַבַּעַל יִבְדֹּק עַצְמוֹ אַחַר תַּשְׁמִישׁ. **הגה**: וְאֵין צְרִיכִין לִבְדֹּק עַצְמָם אַחַר כָּל תַּשְׁמִישׁ וְתַשְׁמִישׁ שֶׁעוֹשִׂין בְּלַיְלָה אֶחָד, אֶלָּא מְקַנְּחִין עַצְמָן כָּל הַלַּיְלָה בְּעֵד, וּלְמָחָר צְרִיכִין בְּדִיקָה, וְאִם נִמְצָא דָּם טְמֵאָה. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ם פ"ד). קִנְּחָה עַצְמָה בְּעֵד, וְאָבְדָה, לֹא תְּשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁתִּבְדֹּק עַצְמָהּ, הוֹאִיל וְאֵין לָהּ וֶסֶת (שָׁם).

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצו)

ו. כָּל בְּדִיקוֹת אֵלּוּ, בֵּין בְּדִיקַת הֶפְסֵק טָהֳרָה בֵּין בְּדִיקַת כָּל הַשִּׁבְעָה, צְרִיכוֹת לִהְיוֹת בְּבֶגֶד פִּשְׁתָּן לָבָן יָשָׁן, אוֹ בְּצֶמֶר גֶּפֶן, אוֹ בְּצֶמֶר לָבָן נָקִי וְרַךְ...

ענייני צניעות וענייינים סגוליים

(ט"ז ב') אמר רבי יוחנן: אסור לאדם שישמש מיטתו ביום.

(תניא:) אמר רבי שמעון בן יוחאי: ארבעה דברים הקב"ה שונאן, ואני איני אוהבן - (א) הנכנס לביתו פתאום, ואין צריך לומר לבית חבירו. (ב) והאוחז באמה ומשתין מים. (ג) ומשתין מים ערום לפני מיטתו[140]. (ד) והמשמש מיטתו בפני כל חי.

(י"ז א') אמר ליה רב יהודה לשמואל: ואפילו לפני עכברים?! אמר ליה: שיננא, לא! אלא כגון של בית פלוני, שמשמשין מיטותיהן בפני עבדיהם ושפחותיהם. רבה בר רב הונא מקרקש זגי דכילתא (פעמונים התלויים בכילה שסביב מטתו, מקשקשן בעת תשמיש, לסור בני ביתו משם). אביי באלי דידבי (מגרש הזבובים, שלא לשמש מיטתו בפני כל

---

138. נראה שהם סוברים שאע"פ שתנא דבי מנשה לא מיעט אלא אדום ושחור, לאו דוקא הני, אלא הוא הדין לכל הצבעים שאין מראה אדמומית ניכר בהם כמו בלבן. ב"י.

139. יו"ד קצו,ו. **<u>והאחרונים דנו בדיעבד, אם בדקה בשאר צבעונים</u>**, אי מהני. ר' טהרת הבית (ח"ב, יג,ו, עמ' שמא). מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ד,טו). רשב"א (תוה"ב הקצר, ז,ה, עמ' שמד). רא"ש (קיצור הלכות נדה). סמ"ג (לאוין קיא).

140. במסכת שבת (ס"ב ב') שנינו בברייתא: ג' דברים מביאין את האדם לידי עניות, ואחד מהם המשתין מים בפני מטתו ערום. ופירש רש"י (ד"ה לידי עניות): דאמרינן בערבי פסחים (פסחים קי"א ב') שרא דעניותא נביל שמיה, ונביל קרי ליה, ואוהב מקום מיאוס; ומשתין מים לפני מטתו, היינו מיאוס.

חי). רבא באלי פרוחי (יתושים).

אמר רבי שמעון בן יוחי: חמישה דברים הן שהעושה אותן מתחייב בנפשו (כלומר, הוא גורם לעצמו), ודמו בראשו: (א) האוכל שום קלוף, ובצל קלוף, וביצה קלופה (שעבר עליהם הלילה). (ב) והשותה משקין מזוגין, שעבר עליהן הלילה. (ג) והלן בבית הקברות. (ד) והנוטל צפרניו וזורקן לרשות הרבים. (ה) והמקיז דם ומשמש מיטתו.

האוכל שום קלוף כו'. ואע"ג דמנחי בסילתא (סל), ומציירי וחתימי, רוח רעה שורה עליהן. ולא אמרן אלא דלא שייר בהן עיקרן (שערות שבראש השום והבצל) או קליפתן. אבל שייר בהן עיקרן או קליפתן[141], לית לן בה.

והשותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה - אמר רב יהודה אמר שמואל: והוא שלנו בכלי מתכות. אמר רב פפא: וכלי נתר, ככלי מתכות דמו.

והלן בבית הקברות - כדי שתשרה עליו רוח טומאה, זימנין דמסכנין ליה.

והנוטל צפרניו וזורקן לרשות הרבים - מפני שאשה מעוברת עוברת עליהן, ומפלת. **תנו רבנן:** שלושה דברים נאמרו בצפרנים: שורפן, חסיד. קוברן, צדיק. זורקן, רשע[142].

והמקיז דם ומשמש מיטתו, דאמר מר: מקיז דם ומשמש מיטתו, הויין לו בנים ויתקין (חלשים). הקיזו שניהם ושימשו, הויין לו בנים בעלי ראתן (חלשים יותר מדאי, שיש להם שרץ במוחם). אמר רב: ולא אמרן אלא דלא טעים מידי. אבל טעים מידי, לית לן בה.

אמר רב חסדא: אסור לו לאדם שישמש מיטתו ביום, שנאמר[143] "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". מאי משמע? אמר אביי: שמא יראה בה דבר מגונה, ותתגנה עליו.

אמר רב הונא: ישראל קדושים הם, ואין משמשין מיטותיהן ביום.

אמר רבא: ואם היה בית אפל, מותר. ותלמיד חכם מאפיל בכסותו, ומשמש.

תא שמע: ושל בית מונבז המלך היו עושין ג' דברים, ומזכירין אותן לשבח, היו משמשין מטותיהם ביום! וכו'. (ודחי) אימא: בודקין מיטותיהם ביום.

הכי נמי מסתברא, דאי סלקא דעתך משמשין, מזכירין אותן לשבח?! (ודחי) אין הכי

---

141. כתב הגהות יעב"ץ: משמע אפילו הן קלופין, שקליפתן עדיין מעורה בהן, או שייר בהן קצתה של קליפה.

142. כתב בליקוטי הלכות: ואם אירע שנפלו לארץ וקשה לו למוצאן, יראה על כל פנים לכבדן ולהזיזן ממקומן, כדמוכח במו"ק (י"ח א'), דכיון דאשתנו מההוא דוכתא דהוי מעיקרא שוב לא מזקי.

143. ויקרא יט,יח.

נמי, דאגב דאיכא אונס שינה, מגניא באפיה[144].

גרסינן **במסכת שבת** (פרק במה אשה, ס"ב ב'):

א"ר אבהו, ואמרי לה **במתניתא תנא:** ג' דברים מביאין את האדם לידי עניות, ואלו הן: המשתין מים בפני מטתו ערום, ומזלזל בנטילת ידים, ושאשתו מקללתו בפניו.

המשתין מים בפני מטתו ערום - אמר רבא: לא אמרן אלא דמהדר אפיה לפורייה. אבל לבראי, לית לן בה. ומהדר אפיה לפורייה נמי, לא אמרן אלא לארעא. אבל במנא, לית לן בה.

שיטות הראשונים

משתין מים ערום לפני מטתו: כתבו **תוספות**, יש ספרים דגרסי הכא **משמש** מיטתו ערום[145]. וכן הוא **בויקרא רבה**. וטעמא, שיש לו להיות צנוע בשעת תשמיש, כדאמרינן **בנדרים** (כ' א')[146].

המשמש מיטתו בפני כל חי: כתב **המאירי**, רצה לומר שיש בו דעת, כגון לפני עבדיו ושפחותיו ובני ביתו. ומכל מקום לפני שאר בעלי חיים, או אף בפני תינוק שאינו יודע לדבר, מותר[147]. וכן כתב **ראב"ד**. וכן פסק **השו"ע**[148].

אסור לאדם שישמש מיטתו ביום, ואם היה בית אפל, מותר: **רמב"ם** השמיט דין זה. **ורי"ף, ראב"ד, ורא"ש** פסקוהו. וכן פסק **השו"ע**[149].

אגב דאיכא אונס שינה מגניא באפיה: כתב **המאירי** על פי גמרא זו, שאע"פ שאסור לאדם לשמש מיטתו ביום, כל שרואה עצמו מצד טבעו נאנס בשינה בלילה ואי אפשר לו לרצות, או שהיא מצד טבעה נאנסת בשינה בלילה ואינה מתרצית, מותר לו לשמש מיטתו ביום בהצנע על הדרכים שהזכרנו (בית אפל וכו'), כדי שיהו ביאותיו בריצוי ובחיבה, ולא דרך דריסה וטירוף.

שום בצל וביצה קלופים שעבר עליהם הלילה: **מהר"ם מרוטנבורג** נשאל אמאי לא חיישינן לרוח רעה בביצה קלופה. והשיב דדילמא לא שכיח בינינו[150]. **ורמב"ם ושו"ע** השמיטו דינים אלו[151].

---

144. מתוך שהוא נאנס בשינה אינו מתאווה לה כל כך, ומשמש לקיום מצות עונה בעלמא, או לרצותה, ולבו קץ בה, והוא מבני תשע מדות דאמרו בנדרים (כ' ב'). רש"י.

145. וכן הגירסה במאירי, וביאר: רצה לומר, שלא יתכסה בטליתו או בבגדים המוצעים על מיטתו.

146. מקורות - תוספות (י"ז א', ד"ה ומשתין). ויקרא רבה (פרשת אחרי מות, פרשה כא,ח).

147. **המאירי** כתב: "ומה שאמרו רבה מקרקש גיזי דכילתיה, כלומר שהיה גוער בצירעין שבכילה, ואביי כלי דידבי, כלומר שהיה מונע הזבובים, אין העניין כן, אלא שירגישו בני ביתו **שרוצה הוא לישן** ויניחוהו". והרשב"ץ (בחידושיו לנדה) כתב בשם ראב"ד ורא"ה "ובפני בעלי חיים, אפילו זבובים, ראוי ליזהר מדרכי החסידות, אבל אין איסור בדבר" (על דרך שפירש רש"י לעיל). וכן כתב הטור שהיו מחמירים על עצמם.

148. או"ח רמ,ו. ראב"ד (בעלי הנפש שער הפרישה סימן ב), וזה לשונו: ומסתברא דתינוק שאינו יודע לדבר כבהמה דמי, ורמיזא הא מילתא בפרק ערבי פסחים (קי"ב ב') בענין המשמש במיטה שהתינוק ישן עליה וכו'.

149. או"ח רמ,יא. מקורות - רי"ף (עירובין פ"י, ל"ג ב' דפי הרי"ף). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה ב,ח). רא"ש (עירובין י,יג).

150. והביאו בשדי חמד (מערכת הלמ"ד, כלל קמ"א, ד"ה העולה). וכתב, דלישנא דדילמא לאו דוקא, אלא כוונתו כיון

שולחן ערוך

(אה"ע, הלכות אישות, סימן כה)

ה. אָסוּר לְאָדָם לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ לְאוֹר הַנֵּר, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי הַאֲפָלַת טַלִּית. הֲרֵי שֶׁהָיְתָה שַׁבָּת, וְלֹא הָיָה לוֹ בַּיִת אַחֵר, וְהָיָה הַנֵּר דָּלוּק, לֹא יְשַׁמֵּשׁ כְּלָל. וְכֵן אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בַּיּוֹם, שֶׁעַזּוּת פָּנִים הִיא לוֹ. (וְעַיֵּן בְּאֹרַח חַיִּים סִי' ר"מ סָעִיף י"א וְסִי' שט"ו סָעִיף א').

(או"ח, הלכות צניעות, סימן רמ)

יא. אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ לְאוֹר הַנֵּר אַף עַל פִּי שֶׁמַּאֲפִיל בְּטַלִּיתוֹ. **הגה:** אֲבָל אִם עוֹשֶׂה מְחִצָּה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה לִפְנֵי הַנֵּר (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ"ג מהל' י"ט), אַף עַל פִּי שֶׁהָאוֹר נִרְאֶה דֶּרֶךְ הַמְּחִצָּה, כְּגוֹן שֶׁהִפְסִיק בְּסָדִין, שָׁרֵי. כֵּן נִרְאֶה לִי מִדִּבְרֵי רַשִּׁ"י בְּפֶרֶק ב' דְּמַסֶּכֶת בֵּיצָה (דַּף כ"ב). גַּם אַמְרִינָן הַתָּם דְּשָׁרֵי כְּשֶׁכּוֹפֶה כְּלִי עַל הַנֵּר; וְאִם מֻתָּר לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה זוֹ בְּשַׁבָּת, ע"ל רֵישׁ סִי' שט"ו. וְכֵן אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ בַּיּוֹם, אֶלָּא אִם כֵּן הוּא בַּיִת אָפֵל. **הגה:** וְתַלְמִיד חָכָם מַאֲפִיל בְּטַלִּיתוֹ וְשָׁרֵי (טוּר).

(או"ח, הלכות צניעות, סימן רמא)

א. אֶחָד מֵהַדְּבָרִים שֶׁשּׁוֹנֵא הָקָבָּ"ה, הַמַּשְׁתִּין בִּפְנֵי מִטָּתוֹ, עָרֹם. הַמַּשְׁתִּין לִפְנֵי מִטָּתוֹ, עָרֹם, מֵבִיא לִידֵי עֲנִיּוּת; וְלֹא אֲמָרָן, אֶלָּא דִּמְהַדֵּר אַפֵּיהּ לְפוּרְיָא (פי' לִמִּטָּה), אֲבָל לְבָרַאי לֵית לָן בָּהּ; וְדִמְהַדֵּר אַפֵּיהּ לְפוּרְיָא נָמֵי לֹא אֲמָרָן, אֶלָּא בְּאַרְעָא, אֲבָל בְּמַנְּא לֵית לָן בָּהּ.

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצו)

ד. בְּכָל יוֹם מִז' יְמֵי הַסְּפִירָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בּוֹדֶקֶת לְכַתְּחִלָּה פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם... וְהַבְּדִיקָה תִּהְיֶה לְאוֹר הַיּוֹם וְלֹא לְאוֹר הַנֵּר (תא"ו נכ"ו וְהָרַשְׁבָּ"א בת"ה), וּבְדִיעֲבַד מֵהָנֵי אֲפִלּוּ לְאוֹר הַנֵּר (כֵּן מַשְׁמָע בְּבֵית יוֹסֵף).

דדשו בו רבים ואינם ניזוקים, אמרינן ודאי דלא שכיח בינינו. מקורות - מהר"ם מרוטנבורג (הו"ד בחידושי אנשי שם, סו"פ כלל גדול, אות ג; ובשדי חמד בשם הגהות מרדכי).

וראה מש"כ **סמ"ק** (מצוה קעא): שלא להניח מכשולות דכתיב (דברים כב,ח) "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ", כגון סולם רעוע או כלב רע. וגם סמכו חכמים (ע"ז ל') על זה לאסור כל דבר שיש בו סכנה וכו', וכן שום קלוף ובצל קלוף וביצה קלופה שעבר עליהם הלילה. ויש בני אדם שאינם אוכלים שומים קלופים שחוקים בשבת שחרית מטעם זה. ויש שאינם חוששין, מאחר שלחם מעורב בתוכם. ויש שמשימין קליפת השומין לתוכם.

151. יו"ד קטז. וכתב בכף החיים (ס"ק צב-צג), דהא דאין אנו נזהרין בזה, כיון שאינם מונחים לבדם אלא מעורבין עם חומץ וירקות, לית לן בה. **שאינו מזיק אלא כשאוכלו כמות שהוא**. אבל אחר כבישה בחומץ, או במי מלח, או אחר בישול, אינו מזיק. ועוד יש לומר שסמכו בזה על רש"ל שכתב (יש"ש חולין פ"ח סי' יב) שכל מה שהזהירו משום רוח רעה, כולם לא שכיחי האידנא, כמו זוגות.

מקור הדם הטמא ודין ספקו

דם שנמצא בחדר בעליה בפרוזדור וביניהם

הקדמה: תנו רבנן (**בתורת כהנים**[152]): "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה" (ויקרא, מצורע, טו,יט) - יכול אפילו זבה מכל מקום תהיה טמאה? תלמוד לומר: "וְהִוא גִּלְּתָה אֶת מְקוֹר דָּמֶיהָ" (ויקרא, קדושים, כ,יח) - לימד על הדמים שאינן אלא מן המקור.

(**י"ז ב'**) **משנה:** משל משלו חכמים באשה: החדר והפרוזדור והעלייה. דם החדר, טמא. דם העלייה, טהור. נמצא בפרוזדור, ספקו טמא (מספק, טמא הדם טומאה ודאית), לפי שחזקתו מן המקור (מהחדר ולא מהעליה).

רמי בר שמואל ורב יצחק בריה דרב יהודה, תנו נדה בי רב הונא. אשכחינהו רבה בר רב הונא דיתבי וקאמרי: החדר מבפנים והפרוזדור מבחוץ, ועלייה בנויה על שתיהן, ולול פתוח בין עלייה לפרוזדור. נמצא מן הלול ולפנים, ספקו טמא (טמא הדם מספק). מן הלול ולחוץ, ספקו טהור.

אתא ואמר ליה לאבוה: ספקו טמא אמרת להו מר?! והא אנן שחזקתו מן המקור תנן (ומשום כך דם הנמצא בפרוזדור טמא בתורת ודאי, ולא בתורת ספק)! אמר ליה: אנא הכי קאמינא (להו): מן הלול ולפנים, ודאי טמא. מן הלול ולחוץ, ספקו טמא.

תני רבי חייא: דם הנמצא בפרוזדור, חייבין עליו (חטאת) על ביאת מקדש, ושורפין עליו את התרומה. ורב קטינא אמר: אין חייבין עליו על ביאת מקדש, ואין שורפין עליו את התרומה (אלא תולים).

(ואמרינן) לרב הונא, לא פליגי (רבי חייא ורב קטינא), כאן (דרבי חייא שטמא ודאי), מן הלול ולפנים. כאן (דרב קטינא שטמא מספק), מן הלול ולחוץ.

שיטות הראשונים

פסק **הרמב"ם**, כרב הונא, וכתב: "דָּם הַנִּמְצָא בַּפְּרוֹזְדּוֹר - אִם נִמְצָא מִן הַלּוּל וְלִפְנִים, הֲרֵי זֶה טָמֵא, שֶׁחֶזְקָתוֹ מִן הַחֶדֶר, וְחַיָּבִין עָלָיו עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, וְשׂוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים; וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא מִן הָעֲלִיָּה יָרַד דֶּרֶךְ הַנֶּקֶב, שֶׁרֹב הַדָּמִים הַנִּמְצָאִים כָּאן מִן הַחֶדֶר. נִמְצָא הַדָּם בַּפְּרוֹזְדּוֹר חוּץ לַנֶּקֶב - הֲרֵי טְמְאָתוֹ בְּסָפֵק, שֶׁמָּא מִן הַחֶדֶר בָּא, אוֹ מִן הָעֲלִיָּה שָׁתַת דֶּרֶךְ הַלּוּל. לְפִיכָךְ אֵין שׂוֹרְפִין עָלָיו תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ"[153].

---

152. ספרא (מצורע, פרשת זבים, פרשה ד) הובאה בר"ף (שבועות ריש פ"ב) ורא"ש (נדה פ"י סי' ו) ובפוסקים (ריש סי' קפג).

153. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ה,ה).

הגדרת צבע דם נידה

חמישה דמים טמאים באשה

הקדמה: תנו רבנן (**בתורת כהנים**[154]): "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בְּבְשָׂרָהּ" (ויקרא, מצורע, טו,יט) - יכול כל מראה זב שתזוב, תהיה טמאה? תלמוד לומר: דם. אי דם, אין לי אלא מראה דם אחד? כשהוא אומר: דמיה[155], מלמד שדמים הרבה טמאים בה, האדום, והשחור, וכקרן כרכום, וכמימי אדמה וכמזוג.

(י"ט א') משנה: חמשה דמים טמאים באשה - האדום, והשחור, וכקרן כרכום[156], וכמימי אדמה, וכמזוג (כיין אדום המזוג במים. ואף על גב דקליש אדמימות דיליה, טמא).

(המשך **משנה:**) (1) בית שמאי אומרים: אף כמימי תלתן, וכמימי בשר צלי (מוהל היוצא ממנו). (2) ובית הלל מטהרים. (ומקשה, בית הלל) היינו תנא קמא! (ומבאר) איכא בינייהו לתלות (תנא קמא סבר חמישה דמים טמאין ודאי. ואידך, ספיקא. ולבית הלל טהורין ממש).

(המשך **משנה:**) הירוק - (1) עקביא בן מהללאל מטמא. (2) וחכמים מטהרין. א"ר מאיר: אם אינו מטמא משום כתם, מטמא משום משקה[157]. רבי יוסי אומר: לא כך ולא כך.

(י"ט ב') (שנינו במשנה: הירוק, עקביא בן מהללאל מטמא) וחכמים מטהרין. (ומקשה) היינו תנא קמא (דאמר חמישה דמים, ותו לא)! (ומתרץ) איכא בינייהו לתלות.

רבי יוסי אומר: לא כך ולא כך. היינו תנא קמא! הא קמ"ל: מאן תנא קמא? רבי יוסי[158], וכל האומר דבר בשם אומרו, מביא גאולה לעולם.

שיטות הראשונים

כמימי תלתן, כמימי בשר צלי, דם ירוק: דעת **רמב"ם, רמב"ן, רשב"א, ורא"ש**, שלגבי מימי תלתן ובשר צלי, הלכה כבית הלל, שטהורים לגמרי ואין תולין. וכן לגבי דם ירוק, אע"ג דתנא קמא סבר דדם ירוק תולין עליו, הלכה כחכמים דמטהרין[159].

---

154. מצורע, פרשת זבים, פרשה ד.

155. פירוש, "וְהוּא גִּלְּתָה אֶת מְקוֹר **דָּמֶיהָ**" (ויקרא, קדושים, כ,יח) - הרי כאן שנים. "וְטָהֲרָה מִמְּקֹר **דָּמֶיהָ**" (ויקרא, תזריע, יב,ז) - הרי כאן שנים. הרי ארבעה. ודתנן חמישה, דשחור אדום הוא אלא שלקה. וכעין זה דרשו בגמרא, י"ט א', והובאה ברי"ף (שבועות ריש פ"ב).

156. כזוית גן שכרכום גדל בו (כלומר כצבע הכרכום, הנטוע בפינת הגן). לישנא אחרינא: כקרן כרכום, כנוגה זיו כרכום כמו כי קרן עור פניו (שמות לד,כט, שפירושו, שהאור מבהיק ובולט כמין קרן). רש"י.

157. דהיינו, אם אינו מטמא משום כתם, כי אינו דם נידה, על כל פנים שיכשיר זרעים, שהרי הוא עכ"פ דם.

158. דעת רמב"ן ור"ן שהכוונה לחכמים המטהרים (ולגבי רבי מאיר קרי להו תנא קמא). ודעת הרמב"ם (פירוש המשנה) שהכוונה שרבי יוסי כתנא קמא במשנה, הסובר תולין.

159. כי היכי דהלכה כבית הלל דמטהרין כמימי תלתן וכמימי בשר צלי, ולא כתנא קמא דאמר תולין, הוא הדין בדם ירוק אין הלכה כתנא קמא. ונימוקים נוספים, ראה ברמב"ן ורשב"א. מקורות - רמב"ם (איסורי

מהו דם ירוק: **ר"י** פירש דמכאן משמע דירוק סתם הוא צבע הדומה לחלמון של ביצה, או לזהב הנוטה למראה אדמומית[160]. וכן דעת **תוספות ורשב"א**. אבל ירוק ככרתי, טהור לדברי הכל. ודעת **ריטב"א ומאירי** דירוק, היינו ירוק הגמור, ככרתי, ורק בזה מכשירים חכמים. **והשו"ע**[161] פסק **כרוב הראשונים**.

דמים טמאים בזמן הזה: כתב **הרא"ש** שבדורות הללו אין בקי במראות דמים לישען על חכמתו, ולהפריד בין דם לדם. ואפילו בימי חכמי הש"ס, היו מן החכמים שהיו נמנעים מלראות דמים, כל שכן האידנא שאין לטהר שום דם הנוטה למראה אדמומית, אם לא שיהא לבן וירוק כמראה הזהב. וכן כתבו **רמב"ם**[162], **רמב"ן, רשב"א, ור"ן**. וכן פסק **השו"ע**[163].

האם תולה אשה כתמה בכמימי תלתן ובשר צלי: כתבו **ראב"ד ורשב"א** שאם התעסקה בהם, יכולה לתלות כתמה בהם[164]. **והמאירי** כתב: ואין זה נראה לי, מאחר שבדין התלמוד אינו מראה דם, אין תולים בהם להקל. **והשו"ע**[165] פסק **כראב"ד ורשב"א**.

תליית כתם בדמים בזמן הזה: **יש ראשונים** שרצו לדקדק דבזמן הזה שאין אנו בקיאים במראה דמים, אין לנו לתלות אפילו עברה בשוק של טבחים (ראה לקמן נ"ז ב'), ולא בשום דבר שיכולה לתלות בו, כיון שאם היינו בקיאים, היינו מכירים שאינו דומה לו. אמנם **ראב"ד, רמב"ן, רשב"א, ותוספות הרא"ש** כתבו, שגם בזמן הזה תולים כתמים מן הסתם, אדום באדום, ושחור בשחור[166]. וכן פסק **השו"ע**[167].

ביאה ה,ו-ז). **רא"ש** (סי' ד). **רמב"ן** (חי' י"ט א', ד"ה הא דאמרינן). אמנם **ראה ר"ן** (חי' נדה, י"ט א', ד"ה בית הלל, שכתב שבכמימי תלתן ובכמימי בשר צלי דעת הרמב"ן דקיי"ל כת"ק, דהוא סתם מתניתין, הילכך תולין. ומיהו בירוק נקטינן כר' יוסי. וצ"ב).

160. וכן משמע בפרק אלו טריפות (מ"ז ב') גבי מראות הריאה, דקאמר ככשותא וכמוריקא וכביצה טריפה. אלא ירוק דכשירה היכי דמי, ככרתי. ובפרק לולב הגזול (ל"ד ב') נמי אמרינן ירוק ככרתי, מכלל דסתם ירוק לא הוי ככרתי. ואמר בבראשית רבה: "וירק את חניכיו" - מלמד שהוריקן בזהב. וכן הוא אומר "ואברותיה בירקרק חרוץ". אלמא דסתם ירוק הוא צבע הנוטה לאדמומית כזהב.

161. יו"ד קפח,א. מקורות - רשב"א (תורת הבית, ז,א עמ' יא ואילך). **ר"י** (הו"ד בראב"ש). **רא"ש** (פ"ב סי' ד). **תוספות** (נדה י"ט ב', ד"ה הירוק; סוכה ל"א ב', ד"ה הירוק). **מאירי** (ד"ה ומכל מקום). **ריטב"א** (י"ט א', ד"ה הירוק).

162. וזה לשונו: ודע **שאין ראִיָה בזמנינו זה, אלא כל אודם שתראה האשה טמא**. וכן לא נשגיח על המקומות אלא בין שמצאה את הדם מן הלול ולפנים או מן הלול ולחוץ הכל טמא, כל זה להחמיר.

163. יו"ד קפח,א. ברמב"ן כתוב ירוק סתם, וכן ברמב"ם אינו מפורש. אמנם בראב"ש, רשב"א, ור"ן מפורש שאף ירוק כאתרוג, טהור. וכן פסק השו"ע. ולעניין **מראה דם הנוטה לחום**, נחלקו האחרונים. וראה ציץ אליעזר (ח"ו, סי' כב) **וטהרת הבית** (ח"א, ו,א, עמ' רצב). **מקורות - רמב"ם** (פירוש המשנה, סוף פרק ב). **רמב"ן** (הל' נדה, ג,ג). **רשב"א** (תורת הבית, ריש בית ז, עמ' י). **רא"ש** (סי' ד). **ר"ן** (רי"ף, ריש פ"ב דשבועות, ד"ה והכי מתניא). **ריטב"א** (ד"ה הירוק).

164. דמדפליגי בית שמאי ובית הלל, אלמא מראה דמים הם. ותולים כמו בקילור (דהיינו כשם שמצינו בברייתא, להלן נ"ח ב', שרבי מאיר תלה בקילור, אף שאינו ממש ממראות הדמים הטמאים). ובמאירי נימק שיטתם, שמאחר שבזמן הזה חוששין אף לצבע של מי תלתן וצלי, אף היא תולה בהן להקל.

165. יו"ד קצ,כג. וראה עוד להלן, סו"פ שמיני, נ"ט א', סוגיית נתעסקה באדום אין תולה בשחור. מקורות - **ראב"ד** (שער הכתמים, סי' ג, ריש הלכה י). **רשב"א** (תוה"ב, ז,ד, עמ' רסח). **מאירי** (י"ט ב', ד"ה הכתם).

166. דכי אמרינן עברה בשוק של טבחים תולה, וכן במאכולת, בכולן מעצמה קאמר דתולה, ולא בעיא שאלת חכם והקפת דמים, אלא **מסתמא** קאמרינן דתולה, ולא מגופה אתא אלא מעלמא אתא. אלא מיהו **היכא דידעינן ודאי דלא דמו** ליכא למיתלי, וכו', אבל **בסתמא** תולין כתמים בכל מה שאמרו חכמים. רמב"ן. וכן דחה בתוספות הרא"ש דבריהם, דהא אמרינן לקמן, נ"ז ב', עברה בשוק של טבחים, הרי זו תולה; ולא קאמר

טומאת דם שחור, מהתורה או מדרבנן: כתב **בעל הלכות גדולות**, "חמשה דמים דאמרינן טמאים באשה מן התורה מנין? וכו', הרי ארבעה דמים מן התורה. חמישי מנין? זה אדום שלקה." נראה מדבריו שטומאת דם שחור מהתורה. וכן נראה מדברי **רמב"ם, מאירי, וריא"ז**.[168]

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפח)

א. כָּל מַרְאֶה אָדֹם, בֵּין אִם הוּא כֵּהֶה הַרְבֵּה, אוֹ עָמֹק, טְמֵאִים. וְכֵן כָּל מַרְאֶה שָׁחֹר. וְאֵין טָהוֹר אֶלָּא מַרְאֶה לָבָן וְכֵן מַרְאֶה יָרֹק, אֲפִלּוּ כְּמַרְאֶה הַשַּׁעֲוָה אוֹ הַזָּהָב, וְכָל שֶׁכֵּן הַיָּרֹק כְּכַרְתִּי אוֹ כַּעֲשָׂבִים. (מְרֻדְּכַי). (וְכֵן מַרְאֶה שֶׁקּוֹרִין בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז בלו"א בִּכְלַל יָרֹק הוּא.) וַאֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ סְמִיכוּת דָּם וְהוּא עָב הַרְבֵּה...

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

כג. נִתְעַסְקָה בְּדָבָר אָדֹם וְנִמְצָא עָלֶיהָ כֶּתֶם שָׁחֹר אוֹ אִפְּכָא, אֵין תּוֹלִין בּוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אָדֹם בְּשָׁחֹר וְשָׁחֹר בְּאָדֹם, אֲבָל אָדֹם בְּאָדֹם וְשָׁחֹר בְּשָׁחֹר, אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ נִכָּר מַמָּשׁ שֶׁדּוֹמֶה לוֹ, תּוֹלָה בּוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעַסְקָה בְּמֵי תִּלְתָּן אוֹ בְּמֵי בָּשָׂר אוֹ בְּקִילּוֹר אָדֹם קְצָת, תּוֹלָה בּוֹ הָאָדֹם.

תראה לחכם! אלא היא עצמה תולה, וסתם אשה אינה בקיאה בדמים.

167. יו"ד קצ,יח. מקורות - רמב"ן (חי' י"ט ב', ד"ה לשמואל). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, סי' ג הלכה י, עמ' פא). רשב"א (תורת הבית, ז,ד, עמ' קצח ואילך). תוספות הרא"ש (י"ט ב', ד"ה מאי לאו).

168. אמנם **הרשב"א** כתב: "דבר תורה אין האשה מטמאה משום נדה עד שתראה דם אדום וכו'. וארבעה מיני אדום יש: האדום, כקרן הכרכום, וכמימי אדמה, וכמזוג. ועוד **טימאו חכמים** את השחור, מפני שתחילתו אדום היה אלא שלקה". ויש שהבינו מדבריו, שאיסור דם שחור, מדרבנן. וכן דייקו מדברי **רש"י** שכתב: "דם שחור וכו', אלא שלקה - לפיכך **טמאוהו**, כדתנן: חמשה דמים טמאין באשה: האדום והשחור כו'" (ר' טהרת הבית, ח"א, ו,א, עמ' רצג). אמנם בחכמת אדם (שער בית הנשים, כלל קיא,א) כתב: "**מן התורה** אינו טמא אלא חמישה מיני דמים **שקיבלו חז"ל**, וכולם אדומים אלא שכל אחד יש לו צבע אחר." וכן כתב ערוך השולחן (יו"ד קפח,א), ש"**מן התורה** אינו טמא אלא אלו החמשה". וכן מבואר בשולחן ערוך הרב (יו"ד קפח,ב). מקורות - בה"ג (הל' נדה, סימן מא). רמב"ם (הל' איסורי ביאה, פ"ה, הל' ה-ז). מאירי (בית הבחירה, י"ט א', ד"ה המשנה השביעית). פסקי ריא"ז (הלכה ב, סעיף ג). רשב"א (תורת הבית הקצר, ז,א, עמ' כז). רש"י (סוכה ל"ג ב', ד"ה אלא שלקה).

אדום ושחור

(י"ט א') (המשך **משנה**:) איזהו אדום? כדם המכה. שחור, כחרת (המשמש להכנת דיו). עמוק מכן (שחור יותר מחרת), טמא. דיהה (חיוור) מכן, טהור.

(י"ט ב') (שנינו במשנה:) איזהו אדום? כדם המכה. (ומברר) מאי כדם המכה? אמר רב יהודה אמר שמואל: כדם שור שחוט. (ומסיק) כתחילת הכאה של סכין. עולא אמר: כדם ציפור חיה. אמי ורדינאה אמר רבי אבהו: כדם אצבע קטנה של יד שנגפה, וחייתה, וחזרה ונגפה. ולא של כל אדם, אלא של בחור שלא נשא אשה. ועד כמה? עד בן עשרים. רב נחמן אמר: כדם הקזה.

(כ' א') אמימר ומר זוטרא ורב אשי, הוו יתבי קמיה אומנא (מקיז דם). שקלי ליה קרנא קמייתא לאמימר. חזייה, אמר להו: אדום דתנן, כי האי. שקלי ליה אחריתי, אמר להו: אשתני. אמר רב אשי: כגון אנא דלא ידענא בין האי להאי, לא מבעי לי למחזי דמא.

(שנינו במשנה:) שחור, כחרת. אמר רבה בר רב הונא: חרת שאמרו דיו. **תניא** נמי הכי: שחור, כחרת. ושחור שאמרו, דיו. ולימא דיו! אי אמר דיו, הוה אמינא: כי פכחותא דדיותא (קלישות הדיו[169]), קמ"ל כי חרותא דדיותא.

איבעיא להו: בלחה (בדיו לחה) או ביבשתא? תא שמע: דרבי אמי פלי קורטא דדיותא (מבקע חתיכות דיו יבש) ובדיק בה (מראית דם שחור).

אמר רב יהודה אמר שמואל: כקיר (שעוה שחורה), כדיו וכענב (ענבים שחורים), טמאה. וזוהי ששנינו: עמוק מכן, טמאה. אמר רבי אלעזר: כזית כזפת וכעורב, טהור. וזוהי ששנינו: דיהה מכן, טהור.

אמר רב יהודה אמר שמואל: וכולם (חמישה דמים), אין בודקין אלא על גבי מטלית לבנה. אמר רב יצחק בר אבודימי: ושחור על גבי אדום (דם שחור נבדקה מראיתו אם שחור היא כחרת, או דיהה מכן על גבי בגד אדום).

אמר רב ירמיה מדפתי: ולא פליגי, הא בשחור, הא בשאר דמים. מתקיף לה רב אשי: אי הכי לימא שמואל חוץ משחור! אלא אמר רב אשי: בשחור גופיה קמיפלגי.

שיטות הראשונים

איזהו אדום ושחור: כתב **רמב"ם**: "הָאָדֹם - כֵּיצַד הוּא עֵינוֹ? כָּעַמּוּד שֶׁיֵּצֵא רִאשׁוֹן מִדַּם הַקָּזָה שֶׁלִּבְנֵי אָדָם; נוֹתֵן הַדָּם בַּכּוֹס, וּמַקִּיף לוֹ, וְרוֹאֶה. וְהַשָּׁחֹר - כְּעֵין הַדְּיוֹ הַיָּבֵשׁ". ובבדיקת דם

169. כשהכלי מלא, יורד שחרורית החרת למטה, ומלמעלה הוא ברור ואינו שחור כל כך. רש"י.

שחור, פסק כרב אשי, וכדעת שמואל: "אֵין בּוֹדְקִין הַדָּם אֶלָּא עַל גַּבֵּי מַטְלִית לְבָנָה"[170].

גוונים עמוקים או דהויים מאלו דמים הטמאים

(כ' א') (1) אמר עולא: כולן (הדמים) עמוק מכן[171], טמא. דיהה מכן, טהור, כשחור[172].

(2) רמי בר אבא אמר[173]: וכולן עמוק מכן, טהור. דיהה מכן, טהור. חוץ משחור. ולהכי מהני שיעוריה דרבנן.

(3) בר קפרא אמר: וכולן עמוק מכן, טמא. דיהה מכן, טהור. חוץ ממזג (דהיינו מזוג, יין אדום המזוג במים), שעמוק מכן, טהור. דיהה מכן, טהור.

שיטות הראשונים

וכולן, עמוק מכן, ודיהה מכן: נמצא **למסקנה**, בשחור, כולם שוים שהעמוק מכן טמא, והדיהה מכן טהור. ובשאר המראות חוץ מן המזוג, הוה להו עולא ובר קפרא בחדא שיטתא, להשוותם לשחור. ובמזוג, הוה להו בר קפרא ורמי בר אבא בחדא שיטתא, לטהר בו העמוק מכן והדיהה. וכן פסק **הרמב"ם** כבר קפרא בכל דבריו[174].

כקרן כרכום

(י"ט א') (המשך **משנה**:) וכקרן כרכום (כזוית גן שכרכום גדל בו[175]), כברור שבו (כמראה העלים הברורים יותר במראה אדמומית, כדלהלן).

(כ' א') **תנא**: לח ולא יבש.

תני חדא: כתחתון (עלה תחתון) ולא כעליון. **ותניא** אידך: כעליון ולא כתחתון. **ותניא** אידך: כעליון וכל שכן כתחתון. **ותניא** אידך: כתחתון וכל שכן כעליון.

אמר אביי: תלתא דרי (שורות עלים) ותלתא טרפן הויין (בכל שורה שלושה עלים, זה

170. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ה,ח; והל' יב).

171. מאותו שיעור השנוי במתניתין לכל אחד, אי הוה סומק טפי, טמא. רש"י.

172. ואע"פ דלא תנן במתניתין דיהה מכן טהור אלא גבי שחור, הוא הדין לכולהו. רש"י. ומבאר בגמרא, ואלא מאי שנא שחור דנקט? סד"א הואיל ואמר רבי חנינא: שחור אדום הוא אלא שלקה, הילכך אפילו דיהה מכן נמי ליטמא (דהאי אדום הוה, וע"י לקותא הושחר), קמ"ל (דאין דרך דם אדום המשחיר על ידי לקותא להיות דיהה).

173. לפי "איכא דאמרי" בדבריו.

174. מגיד משנה. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ה,ט).

175. רש"י. ובלישנא אחרינא פירש: כקרן כרכום כנוגה זיו כרכום, כמו (שמות, כי תשא, לד,כט) "כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו".

למעלה מזה), נקוט דרא מציעאה (לבדוק בה את הדם) וטרפא מציעתא בידך (דההוא משובח לבדוק מכולם[176]).

כי אתו לקמיה דרבי אבהו אמר להו: בגושייהו שנינו (לבדוק בהן, ולא לאחר תלישתן).

שיטות הראשונים

אופן השוואת דם לקרן כרכום: כתב **הרמב"ם**: "כְּקֶרֶן כַּרְכֹּם כֵּיצַד? יָבִיא כַּרְכֹּם לַח בְּגוּשׁ הָאֲדָמָה שֶׁעָלָיו, וְלוֹקֵחַ מִן הַבָּרוּר שֶׁבּוֹ הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁלּוֹ; שֶׁכֻּלּוֹ כְּמוֹ קָנֶה הוּא, וּבְכָל אֶחָד וְאֶחָד שְׁלֹשָׁה קָנִים וּבְכָל קָנֶה שְׁלֹשָׁה עָלִים; וּמַקִּיף הַדָּם לָעֲלֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁבַּקָּנֶה הָאֶמְצָעִי, וְרוֹאֶה בּוֹ". **הרמב"ם** לא הזכיר את החילוקים, על פי **הברייתות**[177], וצ"ב.

כמימי אדמה

(י"ט א') (המשך **משנה**:) וכמימי אדמה, מבקעת בית כרם (מקום, ומשם מביא אדמה ונותנה בכלי) ומיצף מים (כלומר נותן שם מים עד שיהו המים צפין על האדמה).

(כ' א') **תנו רבנן**: כמימי אדמה, מביא אדמה שמנה מבקעת בית כרם, ומציף עליה מים. דברי רבי מאיר. רבי עקיבא אומר: מבקעת יודפת. רבי יוסי אומר: מבקעת סכני. רבי שמעון אומר: אף מבקעת גנוסר וכיוצא בהן.

תניא אידך: וכמימי אדמה, מביא אדמה שמנה מבקעת בית כרם, ומציף עליה מים כקליפת השום, ואין שיעור למים משום דאין שיעור לעפר (אלא יביא עפר כמו שירצה, אם רב אם מעט, ויציף מים כעובי קליפת השום למעלה מן העפר). ואין בודקין אותן צלולין, אלא עכורין (שתהא מראית אדמה נכנסת במים). צללו, חוזר ועוכרן. וכשהוא עוכרן, אין עוכרן ביד, אלא בכלי.

איבעיא להו: אין עוכרין אותן ביד אלא בכלי - דלא לרמיה בידיה ולעכרינהו (לא יתן העפר אל תוך ידו ויעכור המים בעפר שבידו, אע"פ שחוזר ונותנו בכלי לאחר עכירה), אבל במנא, כי עכר ליה בידיה שפיר דמי; או דלמא, דלא לעכרינהו בידיה, אלא במנא?

תא שמע, כשהוא בודקן, אין בודקן אלא בכוס.

ועדיין תבעי לך: בדיקה - בכוס, עכירה במאי? תיקו.

176. ומיהו כוליה דרא אמצעית כשרה לבדוק. וראה רש"י.

177. שבשורה עליונה ותחתונה, לא יבדוק אפילו בדיעבד. ובעלה עליון ותחתון שבשורה אמצעית, לא יבדוק לכתחילה. ואם בדק, בדיעבד יצא. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ה,ח).

כי אתו לקמיה דרבה בר אבוה אמר להו במקומה שנינו (שאין האדמה דומה לדם אלא במקומה. אבל הביאה במקום אחר, נשתנה מראיתה).

שיטות הראשונים

אופן השוואת דם למי אדמה: כתב **הרמב"ם**: "יָבִיא אֲדָמָה מִבִּקְעַת סִיכְנֵי וְכַיּוֹצֵא בָּהּ[178], שֶׁהִיא אֲדָמָה, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ מַיִם בַּכְּלִי עַד שֶׁיַּעֲלֶה הַמַּיִם עַל הֶעָפָר כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם, וְאֵין שִׁעוּר לֹא לַמַּיִם וְלֹא לֶעָפָר, וּמְעַכְּרָן בַּכְּלִי, וּמְשַׁעֵר בָּהֶן לִשְׁעָתוֹ (ולא יערב העפר עם המים וישתהה שעה קלה וישווה לדם) וּבְמִקוֹמוֹ כְּשֶׁהֵן עֲכוּרִין. וְאִם צָלְלוּ - חוֹזֵר וּמְעַכְּרָן".

כמזוג

(י"ט א') (המשך **משנה**:) וכמזוג, שני חלקים מים ואחד יין, מן היין השרוני.

(כ"א א') תנא: השרוני נידון ככרמלי, חי ולא מזוג (דהכי נמי בדקי בכרמלי חי. ואית דגרסי: כשרוני נידון הכרמלי[179]), חדש ולא ישן.

אמר רב יצחק בר אבודימי: וכולן, אין בודקין אותן אלא בכוס טבריא פשוט (ואיידי דקליש נראה בו אדמומית היין).

מאי טעמא? אמר אביי: של כל העולם כולו מחזיק לוג, עושין אותו ממָנָה, שני לוגין עושין אותו ממאתים; כוס טבריא פשוט, אפילו מחזיק שני לוגין, עושין אותו ממנה, ואיידי דקליש, ידיע ביה טפי.

שיטות הראשונים

אופן השוואת דם ליין מזוג: כתב **הרמב"ם**: "כַּיַּיִן הַמָּזוּג כֵּיצַד? חֵלֶק אֶחָד יַיִן מִן הַיַּיִן הַשָּׁרוֹנִי שֶׁלְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, חַי וְחָדָשׁ, וּשְׁנֵי חֲלָקִים מַיִם"[180].

178. בברייתא כמה דעות, לרבי מאיר מביא אדמה מבקעת מבקעת בית כרם, לרבי עקיבא מבקעת יודפת וכו'. ומהרמב"ם משמע דלא פליגי אהדדי אלא כל אחד נקט אדמה שמנה אדומה הסמוך לו. ליקוטי הלכות.

179. כתב הערוך לנר: נדון ככרמלי חי. לפי גרסא זו הפירוש, דשרוני מזוג, שוה לכרמלי חי וחדש (בלא מזיגה). וכן נראה מלשון התוספתא (אלא שלא כתוב שם חי ולא מזוג, רק חדש ולא ישן. ואולי שחסרון הוא). אבל לגרסא אחרת שהביא רש"י כשרוני נדון הכרמלי, הפירוש הוא דבין שרוני בין כרמלי נדון חי וחדש. וראה להלן.

180. וביאר הערוך לנר שגירסת רמב"ם (וסמ"ג) כגירסה שניה שברש"י: כשרוני נדון הכרמלי. ופירושו, דבין שרוני בין כרמלי נדון חי וחדש. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ה,י-יא).

נאמנות אשה על מראות דם

(כ' ב') ילתא אייתא דמא לקמיה דרבה בר בר חנה, וטמי לה. הדר אייתא לקמיה דרב יצחק בריה דרב יהודה, ודכי לה.

(ומקשה) והיכי עביד הכי (רב יצחק)?! **והתניא:** חכם שטימא, אין חברו רשאי לטהר. אסר, אין חבירו רשאי להתיר!

מעיקרא טמויי הוה מטמי לה (רב יצחק משום כבודו דרבה בר בר חנה); כיון דאמרה ליה דכל יומא הוה מדכי לי (רבה בר בר חנה) כי האי גונא, והאידנא הוא דחש בעיניה, דכי לה.

(ומקשה) ומי מהימני (ילתא לומר שרבה בר בר חנה היה מטהר לה)?!

(ומתרץ) אין! **והתניא:** נאמנת אשה לומר כזה ראיתי, ואבדתיו[181].

איבעיא להו: כזה טיהר איש פלוני חכם, מהו (שתסמוך עליה חברתה שהראתה דמה לזו, ואמרה לה כדם זה שלך הראתי גם אני לפלוני חכם, וטיהר)?

תא שמע: נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואבדתיו (אלמא קים לה במראה דמים[182]).

(ודחי) שאני התם דליתיה לקמה[183] (אבל הכא דאיתיה קמן, ניחזי אנן).

תא שמע: דילתא אייתא דמא לקמיה דרבה בר בר חנה, וטמי לה, לקמיה דרב יצחק בריה דרב יהודה, ודכי לה. והיכי עביד הכי? **והתניא:** חכם שטימא אין חבירו רשאי לטהר וכו', ואמרינן, טמויי הוה מטמי לה, כיון דאמרה ליה דכל יומא מדכי לה כי האי גונא, והאידנא הוא דחש בעיניה, הדר דכי לה, אלמא: מהימנא לה!

(ודחי) רב יצחק בר יהודה, אגמריה סמך[184].

שיטות הראשונים

בעל האם יכול לראות כתמי אשתו: כתב **רשב"א**, והא דלא אחזיתיה (ילתא) לרב נחמן בעלה,

---

181. מביאה דם אחר, או שלה או של חברתה, ואומרת כזה ראיתי ואבדתיו. אם דם זה טהור, לא מספקינן ליה בטומאה משום דם האבוד, דמהימנא למימר כזה ראיתי. רש"י.

182. הקשה הרמב"ן (וכן ברשב"א ור"ן) אדרבה איפכא מסתברא, דאם כן דנאמנת אשה לומר כזה טיהר לי פלוני חכם ולטהר אפילו לחברתה, למה הביאתו ילתא קמיה דרבה, תטהר לנפשה! דהא כל יומא נמי מטהר לה! איכא למימר קא סלקא דעתין השתא דאיהי סברה דלא מהימנא לנפשה. אי נמי מחמירה על נפשה. אי נמי משום כבודן של חכמים הללו אינה רואה במקומן.

183. ולית ליה שום דבר הכחשה (אין שום דבר המכחיש את האשה האומרת שהיא טהורה), משא"כ כשהדם לפנינו, והיה נראה לנו שהוא דם טמא, והיא אומרת כזה טיהר לי פלוני חכם. ריטב"א (כ' ב', ד"ה ומי וכו' והנכון וכו').

184. דפשיטא ליה דטהור. רש"י. וריבב"ן כתב (שיטת הקדמונים, חולין מ"ד ב'): "אגמריה סמך - שלמד מרבותיו".

שהיה בקי בהן גם כן[185], דדילמא מיגניא באפיה, אי נמי לא היה בעיר. אבל ודאי יכול היה לראות כתמי אשתו. וכן כתבו **תוספות**[186]. **והמאירי** מפקפק לאסור.

נאמנת לומר כזה ראיתי ואבדתיו: כתב **רשב"א**[187] דאין מחזיקין אותה במשקרת, לפי שהתורה האמינתה, דכתיב "וְסָפְרָה לָהּ", וכן אין מחזיקין אותה בטועה בדמיונות מן הסתם.

כזה טיהר איש פלוני חכם: איבעיא ולא איפשיטא, וכתב **רשב"א** דהלכך מחמרינן. ובין אם החזקנוהו בטמא, או אפילו נסתפקנו אם הוא טמא או טהור, והיא אומרת פלוני טיהר לי, אין סומכין עליה[188]. וכן פסק **השו"ע**[189]. וכתב **רשב"א** הטעם, דדילמא כי היכי דלדידן לא איבריר לן, ולא יכלינן למיקם עליה, איהי נמי לא קמה לה עליה, וסברה לה כזה היה, ואינו[190].

חכם שטימא, ואסר, אין חברו רשאי לטהר, ולהתיר: דעת **ראב"ד ורוב הראשונים**, דהיינו טעמא, משום דכיון דאסרה ראשון, שויה חתיכה דאיסורא[191], ושוב אין לה היתר, דאפילו התירה שני אינה מותרת (ודוקא כשטעה בשיקול הדעת. אבל אם היה ראשון טועה בדבר משנה, חוזר בו, וגם חבירו רשאי להתיר). ודעת **ר"ן ומאירי**, דטעמא משום כבודו של ראשון[192]. ולפיכך בדיעבד, אם טהרו או התירו שני, טהור ומותר (אף בטעה בשיקול הדעת. וכן מותר במחילת הראשון, או כשהשני גדול ממנו)[193].

---

185. כדאמרינן בגמרא (י"ט ב') רב נחמן אמר כדם הקזה, אלמא בקי היה בהן.

186. מדתנן במסכת נגעים (ב,ה) כל הנגעים אדם רואה, חוץ מנגעי עצמו, וכו', כל הנדרים אדם מתיר, חוץ משל עצמו. רבי יהודה אומר: אף לא נדרי אשתו, ולא מני בהדייהו שאינו רואה דמי אשתו. וכן כתב **רבינו שמשון** שמותר, אלא שסיים: ושמא יש לחלק בין היכא דאיתחזיק איסורא, להיכא דלא איתחזיק איסורא, עיי"ש. והש"ך הביא דברי תוספות להלכה (יו"ד קפח,ב, ס"ק ז). ועיי"ש בפתחי תשובה. מקורות - רשב"א (חי' כ' ב', ד"ה ילתא). תוספות (ד"ה כל). רבינו שמשון (נגעים ב,ה).

187. מקורות - רשב"א (תורת הבית ריש בית ז, עמ' יג, ובקצר עמ' כז).

188. האיבעיא בגמרא איירי כשהחכם הנשאל מסופק, והשאלה היא אם אפשר להכריע ספקו על פי מה שהאשה אומרת. ולא איפשיטא ולחומרא, וכנ"ל. ומכל שכן נלמד, שכאשר החכם סבור שהדם טמא, שאינה נאמנת לסתור דעתו. ע"פ ביאור הגר"א (יו"ד קפח,ב).

189. יו"ד קפח,ב. מקורות - רשב"א (תורת הבית ריש בית ז, עמ' יד. ובקצר עמ' כז).

190. וכתב בסדרי טהרה (קפח,ב, ס"ק ג) שמשמע מדבריו, דדוקא היכא שהאשה הביאה הדם לפני החכם והוא מסופק, אז לא מהני נאמנות שלה, משום דאיכא ריעותא לפנינו שאנו מסופקים. **אבל האשה עצמה, אפשר שיכולה לסמוך שהוא כזה, ואינה צריכה להביא ולהראות לפני חכם** אחר, שיודעת שכזה טיהר לה החכם. אמנם כתב שמפירוש רש"י מוכח **שאפילו האשה עצמה אינה יכולה לסמוך על זה**, כיון שהדם לפנינו, צריכה להראות לחכם. וכתב שהב"ח (קפח, אות ב) וש"ך (ס"ק ז) העתיקו להלכה את דברי רש"י. אמנם ראה פתחי נדה (חכמת בצלאל, ד"ה כזה) על פי דברי הב"ח הנ"ל, שכתב בדעת רש"י **שהאשה עצמה, ודאי נאמנת לעצמה, כל שלא באה לפני חכם**. ודוקא כשבאה לפני חכם, והחכם מסתפק בדם שהביאה לפניו, אז מספקא להש"ס. עיי"ש שדן בדברי הסדרי טהרה.

191. שכיון ששאל ממנו תחלה, גמר בלבו לעשות ככל אשר יורה אותו, והא שויא חתיכה דאיסורא. נמוק"י.

192. ועוד, הוסיף הר"ן, **כדי שלא תיראה תורה כשתי תורות**, הללו אוסרים והללו מתירים.

193. אמנם סיים הר"ן: כך נראה לי להלכה. אבל למעשה, אין בי כוח לחלוק על אבות העולם. **ולעניין הלכה**, דעת הב"י (שו"ת אבקת רוכל, סי' ריג) והש"ך (חו"מ סי' כה,ב, ס"ק יד, אות יח) כדעת ראב"ד וסיעתו. ובדברי הרמ"א (רמב,לא) האריכו המפרשים (וראה ערוך השולחן, רמב, סעי' נח ואילך; ש"ך חו"מ כה,ב ס"ק יד, אות יח).

מקורות - ראב"ד (פירושו לעבודה זרה, ז' א'. הו"ד בראשונים שם). רמב"ן (חי' חולין מ"ד ב', ד"ה והיכי עביד; הו"ד בר"ן ע"ז). רשב"א (חי' עבודה זרה, ז' א', ד"ה תנו רבנן; חולין מ"ד ב', ד"ה והא). נימוקי יוסף (נדפס בשיטת הקדמונים, ע"ז ז' א', ד"ה

וכתבו **הראשונים** שאף **לראב"ד** וסיעתו, דוקא אותה חתיכה עצמה הוחזקה באיסור (ואף הוא עצמו אינו יכול להתירה). ודוקא באותו נידון עצמו[194]. וכן פסק **הרמ"א**[195].

רב יצחק בר יהודה, אגמריה סמך: כתבו **תוספות**, דהשתא הדר ביה משינויא קמא (שרק בגלל דבריה חזר להתיר), והיכא דאגמריה סמיך, רשאי להתיר, אע"ג דחכם אחר כבר אסר. וכן דעת **אור זרוע, תוספות הרא"ש, ורשב"א**. ודעת **המאירי וריטב"א**, דאפילו היכא דסמיך אגמריה, לא יתיר ויטהר מה שאסר וטימא חכם ראשון[196]. **והרמ"א**[197] פסק כדעה ראשונה.

האם האיסור רק על החכם או גם על השואל: כתבו **רבינו תם, אור זרוע, תוספות, ורא"ש**, שעל החכם הוא אומר שלא יטהר ולא יתיר מה שטימא ואסר חבירו, ולא על השואל. שהנשאל לחכם, פשיטא שיכול לשאול לכל מי שירצה. ואין קפידא אלא על החכם, שלא יטהר מה שטימא חברו. וכגון שהשואל הודיעו שהראשון טימא. וכן פסק **הרמ"א**[198].

חכם שהתיר האם רשאי חכם שני לאסור: דעת **רוב הראשונים** שרק להתיר מה שאסר ראשון, אסור, אבל מותר לאסור מה שהתיר הראשון. **והאור זרוע ורא"ש** כתבו שכאשר המתיר פסק לפני האוסר, וחלה הוראתו, אסור לחכם שני לאסור. וכן פסק **הרמ"א**[199].

הנשאל). ריב"ש (שו"ת סי' שעט. וכתב שאפילו בטועה בשקול הדעת, אין חברו רשאי להתיר, ואפילו דיעבד, לא עשה ולא כלום. ואפילו בשאחרון גדול מהראשון. מבואר שהבין כהראב"ד וסיעתו). ר"ן (ע"ז, א ב ברי"ף, ד"ה הנשאל). מאירי (ע"ז, ז' א', ד"ה הנשאל, בשם גדולי חכמי הרבנים, והסכים לדבריהם). ואולי כן דעת רש"י (נדה כ' ב', ד"ה מעיקרא). וכן לכאורה דעת רא"ש (ר' להלן, בדין חכם שהתיר אם רשאי לאסור, ובהערות).

194. ומודיעים לשואל שאין הדין כן, אלא שהם עושים כן מפני הוראת חכם ראשון דשויא חתיכה דאיסורא בחתיכה זו בלבד. וכן מודיעים לאשה שאף שצריכה להחמיר בדם זה, אם תחזור ותראה כיוצא בו, אין לה לחוש לו פעמים אחרות כי טהור הוא. שאם לא כן, חומרא הבאה לידי קולא היא, דהדר חזיא דם אדום ומשלימתו לדם ירוק כזה.

195. יו"ד רמב,לא. מקורות - ריטב"א (נדה כ' ב', ד"ה והאידנא). מאירי (עבודה זרה, ז' א', ד"ה הנשאל).

196. דהכא גמרא הוה לרב יצחק, ואפילו הכי הוה מטמא אלמלא מה שהעידה לו ילתא.

197. יו"ד רמב,לא. שכתב: "אבל אם יש לו קבלה שטעה... יוכל להתיר". על פי ביאור הגר"א (ס"ק עב). מקורות - אור זרוע (חלק ד, פסקי עבודה זרה, סי' קג). תוספות ותוספות הרא"ש (נדה כ' ב', ד"ה אגמריה). ורשב"א (נדה כ' ב', ד"ה ומשני; חולין מ"ד ב', ד"ה והא. ועיין ברשב"א בשני המקומות שדוחה דעת תוספות שהיו לפניו, הסוברים כהמאירי וריטב"א). מאירי (נדה כ' ב', ד"ה ולפי דרכך). ריטב"א (נדה כ' ב', ד"ה הכי גרסינן).

198. יו"ד רמב,לא. מקורות - רבינו תם (ספר הישר, חלק החידושים, סי' קסג). אור זרוע (חלק ד, פסקי עבודה זרה, סי' קג). תוספות (נדה כ' ב', ד"ה אגמריה; עבודה זרה ז' א', ד"ה הנשאל). רא"ש (עבודה זרה פ"א סי' ג).

199. יו"ד רמב,לא. אך הש"ך (ס"ק נט) העיר שתוספות וסמ"ג והגהות מיימוניות סבירא להו, דאף שחלה הוראתו יכול לאסור. והוסיף שכן נראה דעת ראב"ד, רשב"א, ור"ן, שכתבו דלא משום כבודו של חכם נגעו בה, אלא משום דשויה חתיכה דאיסורא. **משמע דיכול לאסור מה שהתיר חבירו**. ושכן נראה בריב"ש. ושכ"כ מהרש"ל בשם מהר"ם מרוטנבורג.

וכן נראה שהכריע הגר"א (רמב,לא, ס"ק עז, וכן כתב בפסקי הגר"א), ואף הביא ראיה מברכות, ס"ג ב', שהיו רבי יוסי בן כיפר ובן בנו של זכריה בן קבוטל, מטהרים מה שטימא חנניה אחי רבי יהושע. ושאלה הגמרא, בשלמא אם היו מטמאים מה שהיה מטהר, דהיינו לחומרא. אך כיצד זה טיהרו מה שטימא, הרי שנינו חכם שטימא אין חברו רשאי להתיר. ותירצה, דעשו כן כי היכי דלא ניגררו בתריה. הא קמן, דמותר לחכם שני להחמיר על מה שהתיר חכם ראשון.

מקורות - אור זרוע (ח"ד, עבודה זרה, סי' קג). תוספות (ע"ז, ז' א', ד"ה הנשאל). סמ"ג (עשין קיא). רא"ש (עבודה זרה א,ג). הגהות מיימוניות (ממרים פ"א, אות א). ראב"ד (פירושו לע"ז, ז,א ד"ה ת"ר). רשב"א (ע"ז ז' א', ד"ה תנו). ר"ן (א ב

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפח)

ב. נֶאֱמֶנֶת אִשָּׁה לוֹמַר: כָּזֶה רָאִיתִי, וְאִבַּדְתִּיו. אִם הוּא מַרְאֶה לָבָן אוֹ יָרֹק, טְהוֹר. אֲבָל אִם הֵבִיאָה לְפָנֵינוּ דָּם, וְהֶחְזַקְנוּהוּ בְּטָמֵא, אוֹ אֲפִלּוּ נִסְתַּפֵּקְנוּ אִם הוּא טָמֵא אוֹ טָהוֹר, וְהִיא אוֹמֶרֶת: חָכָם פְּלוֹנִי טִהֵר לִי כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, אֵין סוֹמְכִין עָלֶיהָ.

(יו"ד, הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם, סימן רמב)

לא. כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁדֵּעוֹתָיו מְכֻוָּנוֹת אֵינוֹ מְדַבֵּר בִּפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָמַד מִמֶּנּוּ כְּלוּם.

הגה: ...חָכָם שֶׁאָסַר, אֵין חֲבֵרוֹ רַשַּׁאי לְהַתִּיר מִשִּׁקּוּל הַדַּעַת, אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ קַבָּלָה שֶׁטָּעָה, (רַבֵּינוּ יְרוּחָם בְּשֵׁם י"א), אוֹ שֶׁטָּעָה בִּדְבַר מִשְׁנָה, יוּכַל לְהַתִּיר. (הר"ן פ"ק דַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּשֵׁם רַאֲבָ"ד וְרַשְׁבָּ"א וְרַמְבַּ"ן וְתוֹס' וְרֹא"שׁ וְר' יְרוּחָם סוֹף נָתִיב ב'). וַאֲפִלּוּ אִם טָעָה בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת, יָכוֹל לִשָּׁא וְלִתֵּן עִם הַמּוֹרֶה עַד שֶׁיֵּחָזֵר בּוֹ. (סְבָרַת הר"ן). וְלָכֵן אֵין אִסּוּר לִשְׁאוֹל (לִשְׁאֹל) לַשֵּׁנִי (שָׁם בְּמָרְדְּכַי וַאֲגֻדָּה וְתוֹס' וְרֹא"שׁ וְר' יְרוּחָם שָׁם), וּבִלְבַד שֶׁיּוֹדִיעַ אוֹתוֹ שֶׁכְּבָר הוֹרָה הָרִאשׁוֹן לָאֶסֹּר. (רַבֵּינוּ יְרוּחָם נָתִיב ב' וְתוֹס' וְרֹא"שׁ). וַאֲפִלּוּ אִם הִתִּיר הָרִאשׁוֹן וּכְבָר חָלָה הוֹרָאָתוֹ, אֵין לַשֵּׁנִי לָאֶסֹּר מִכֹּחַ שִׁקּוּל הַדַּעַת. (כֵּן מַשְׁמַע בַּאֲשֵׁר"י פֶּרֶק קַמָּא דע"א). וְכָל זֶה בְּאוֹתָהּ הוֹרָאָה עַצְמָהּ, אֲבָל בְּמַעֲשֶׂה אַחֵר, פְּשִׁיטָא שֶׁיָּכוֹל לְהוֹרוֹת מַה שֶּׁנִּרְאֶה אֵלָיו. (מהרי"ק שֹׁרֶשׁ קע"ב וְחִדּוּשֵׁי רַשְׁבָּ"א וְעוֹד פּוֹסְקִים).

ברי"ף, ד"ה הנשאל). **ריב"ש** (שו"ת סי' שעט, ד"ה ומה שאמרו). **מהרש"ל** (ים של שלמה, חולין ג,ח בשם מהר"ם מרוטנבורג).

אופן וזמן בדיקת העד

(כ' ב') רבי ראה דם בלילה, וטימא. ראה ביום (אותו דם), וטיהר. המתין שעה אחת, חזר וטימא[200]. אמר: אוי לי שמא טעיתי (במה שחזרתי וטימאתי, הואיל ומראהו עכשיו טהור)!

(ומקשה) שמא טעיתי? ודאי טעה! **דתניא:** לא יאמר חכם אילו היה לח, היה ודאי טמא, אלא יאמר אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות.

(ומתרץ) מעיקרא אחזקיה בטמא (כלומר אמש לא מספק טימא, אלא שפיר חזייה ואחזיק בטומאה). כיון דחזא לצפרא דאשתני (הלבין), אמר ודאי טהור הוה, ובלילה הוא דלא אתחזי שפיר. כיון דחזא דהדר אשתני (עוד יותר), אמר: האי טמא הוא, ומפכח הוא דקא מפכח ואזיל[201].

רבי בדיק לאור הנר. רבי ישמעאל ברבי יוסי בדיק ביום המעונן ביני עמודי (היכא דגרסי. ואף על גב דליכא נהורא כולי האי).

אמר רב אמי בר שמואל: וכולן, אין בודקין אותן אלא בין חמה לצל. רב נחמן אמר רבה בר אבוה: בחמה ובצל ידו (נותן ידו כנגד חמה על הדם ומיצל).

גרסינן **בירושלמי** **(סו"פ כל היד)**:

מהו לראות כתמין בלילה? רבי ראה בלילה וטימא. אמר: שובקתיה לצפרא. ראה ביום וטיהר. אמר: גדולים הן דברי חכמים שאמרו: אין רואין כתמין בלילה! אמר שובקתיה לרמשא. ראה בלילה וטיהר. אמר: ולא אני הוא שטעיתי, הוא הוא שדיהא.

גרסינן **במסכת מגילה** **(י"ד א')**:

"וְהָיָה הִיא רֹכֶבֶת עַל הַחֲמוֹר וְיֹרֶדֶת בְּסֵתֶר הָהָר" - אמר רבה בר שמואל: על עסקי דם הבא מן הסתרים. נטלה דם והראתה לו. אמר לה: וכי מראין דם בלילה? אמרה לו: וכי דנין דיני נפשות בלילה?

---

200. קא סלקא דעתין דלא חזר וראהו, אלא מאליו חזר בו וטימא, דסבר שמא אמש טמא הוה, ועכשיו שיָבֵש נשתנה ממראיתו ממה שהיה לו אמש, ואילו הוה לח כמתחלתו הוה נראה טמא; לפיכך חזר בו ממה שטיהר. רש"י.

201. מראה אדמומיתו עוברת. הילכך הדר למילתיה קמייתא, וטימא. והא דאמרינן אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות, היכא דלא אחזיה כשהוא לח ולא אידמי ליה כטמא. רש"י.

שיטות הראשונים

ראיית דם בלילה: מבואר בגמרא, רבי בדיק לאור הנר. אבל בדברי האמוראים מבואר דאין בודקין אלא בחמה[202]. וכן פסקו **רמב"ם ומאירי**. אמנם **תשב"ץ** כתב, רואים דם בלילה לאור הנר, אבל לא לאור הכוכבים[203].

הדרך בה חכם רואה דמים: כתב **הרמב"ם**: "אֵין בּוֹדְקִין הַדָּם אֶלָּא עַל גַּבֵּי מַטְלִית לְבָנָה, וּבַחַמָּה. וְעוֹשֶׂה צֵל בְּיָדוֹ עַל הַדָּם וְהוּא עוֹמֵד בַּחַמָּה, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה עֵינוֹ כְּמוֹת שֶׁהִיא. וְלֹא כָּל הָרוֹאֶה צָרִיךְ לְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְאֶה, אֶלָּא טְבִיעוּת עַיִן יֵשׁ לֶחָכָם בַּדָּמִים, וּבְעֵת שֶׁיִּרְאֶה, מִיָּד יִטַּמֵּא אוֹ יִטַּהֵר; *וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בְּמַרְאֶה מִן הַמַּרְאוֹת - צָרִיךְ לְהַקִּיף וְלַעֲרֹךְ לַדָּיוֹ אוֹ לַדָּם אוֹ לִשְׁאָר הַמַּרְאוֹת". וכתב על זה **ראב"ד**: כל מה שכתב בזה אין בו הלכה למעשה, שאין לנו עכשיו דם טהור, אלא כל מראה אדמומית טמא[204].

הדרן עלך כל היד

202. וכתב החיד"א (שיורי ברכה ס"ק ו) ובכגון זו אמרינן דאמוראי ידעי דפלוגתא דתנאי היא, וסמכי אתנאי דפליגי על רבי, וכדאמרינן בעלמא בכיוצא בזה.

203. והפוסקים לא הזכירו כל זה, וביארו האחרונים (ראה ערוך השולחן, קפח, סעי' יא; תורת השלמים, ס"ק א; שיורי ברכה ס"ק ו, ועיי"ש שראוי להחמיר; סד"ט, ס"ק א, וכן סי' קצ, סוף ס"ק צג) משום דהאידנא כל מראה אדום אסור, ורק לבן וירוק כשר, וזה אין צריך עיון ודקדוק, כי בקל יוכל להבחין כל זה, בכל עניין יוכל לראות, בכל מקום ובכל זמן. מקורות - ראה פסקה הבאה.

<u>מראה שביציאתו טהור, והשתנה למראה טמא</u> - דעת הב"ח (יו"ד קפח,א) שאשה שרואה מראה ירוק, ולאחר שנתייבשו הכתמים, נעשו קצותיו אדומים מכל סביביו, מדינא טמאה היא. ומדברי ש"ך (קפח, ס"ק ג) וט"ז (ס"ק א) נראה שהסכימו לזה. אבל החכם צבי (סי' מו) כתב שאינם אלא דברי נביאות, וכל הליקויים שהוזכרו בגמרא, היינו בעודו הדם תוך הגוף. אבל כשהמראה עת צאתו מן הגוף טהור, אלא שנשתנה אח"כ בהיותו על הבגד, שינוי האויר עם הבגד גרמו לו להתאדם. עיי"ש. וכן דעת החוות דעת (קפח, סוף ס"ק א), וערוך השולחן (קפח, סעיף יד).

<u>הוראת חכם במראה לח, שכשמתייבש טמא</u> - כתב הב"ח (יו"ד קפח,א) שכשיביאו מראה ירוק ולבן לפני המורה בעודו לח, לא יורה בו דבר עד שיתייבש (לשיטתו, שסובר שכשמתייבש, הוא טמא). אבל הש"ך (קפח, ס"ק ג) כתב שאין נוהגין כן, דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן (וכדאמרינן בפרק אלו טרפות, גבי מראות בני מעיים דאין צריך לשלקן לראותן אם נשתנה מראיתם, דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן). וכן כתב הט"ז (ס"ק א) שדבריו תמוהים, וק"ו דאין כאן ריעותא כלל בעודו לח, על כן נראה דלית מאן דחש לאותה חומרא. עיי"ש. וכן דחה דבריו חכם צבי (סי' מו, הנ"ל).

204. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' איסורי ביאה ה,יב). מאירי (בית הבחירה מגילה, י"ד א', ד"ה כשם). תשב"ץ (כ' ב', ד"ה רואין).

פרק שלישי

המפלת חתיכה

נושא הפרק: השלמת עניין מראות דמים (ראתה דם יבש, קליפות, חתיכה שאין בה ולד). והתחלת ביאור ענייני טומאת לידה (ילדה ולד חי, מת, הפילה ונגמרה צורת הולד).

ובו ארבעה חלקים:

1. הפלת דבר שאין בו חשש לידה - מתי טמאה משום נידה, ומתי אינה קרויה ראיה לטמאה אפילו משום נידה (המפלת חתיכה, והמפלת כמין קליפה).
2. הפלת דבר שיש בו צד לידה - מתי נידון כולד (המפלת כמין חיה ועוף, שפיר, טומטום ואנדרוגינוס). ועניני טומאת אוהל (שליה בבית, הבית טמא).
3. הפלת דבר שיש בו ספק לידה (המפלת ואינה יודעת מה הוא).
4. הפלת דבר שאינו כולד משום שלא נגמרה צורתו (המפלת ליום ארבעים).

נושאים משניים

הפלת דבר שאין בו חשש לידה
- המפלת חתיכה וכמין קליפה ודגים
- הרואה דם בשפופרת ובחתיכה
- הרואֶה קרי בקיסם
- דין חתיכת דם יבש ושיעור הפשרה

המפלת דבר שיש בו צד לידה
- המפלת מין בהמה חיה ועוף נחש ולילית
- ולדות שנולדו חסרים ודין המפלת יד או רגל חתוכה
- המפלת בריה שיש לה שני גבים ושתי שדראות
- המפלת שפיר שאינו מרוקם
- המפלת שפיר מרוקם
- המפלת סנדל
- המפלת שליא האם חוששים לולד אחר
- טומאת בית שיש בו שליא
- מת שנתבלבלה צורתו
- המפלת יד חתוכה ודין עובר שהוציא את ידו והחזירה
- המפלת טומטום ואנדרוגינוס, טומטום ואנדרוגינוס שראו לובן ואודם
- טומאת לידה לולד שיצא מחותך או מסורס

המפלת דבר שיש בו ספק לידה
- המפלת ואין ידוע מהו

המפלת דבר שאינו כולד משום שלא נגמרה צורתו
- המפלת ליום מ', מ"א, פ', פ"א

הפלת דבר שאין בו חשש לידה

המפלת חתיכה וכמין קליפה ודגים

(כ"א א') משנה: המפלת חתיכה - (1) אם יש עמה דם, טמאה (משום נדה). ואם לאו, טהורה (דלאו לידה היא[1]). (2) רבי יהודה אומר: בין כך ובין כך, טמאה.

(כ"א ב') כי אתא רב הושעיא מנהרדעא, אתא ואייתי **מתניתא** בידיה: המפלת חתיכה אדומה, ושחורה, ירוקה, ולבנה - אם יש עמה דם, טמאה. ואם לאו, טהורה. ורבי יהודה אומר: בין כך ובין כך, טמאה!

(ומסיק בביאור מחלוקתם) אמר רבי יוחנן[2]: באפשר לפתיחת הקבר (הרחם) בלא דם (לידה) קמיפלגי (דלחכמים אפשר לפתיחת הקבר בלא דם[3]).

תנו רבנן: המפלת חתיכה (ולא ראתה עמה דם), סומכוס אומר משום רבי מאיר, וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר כדבריו: קורעה (את החתיכה ובודק), אם יש דם בתוכה, טמאה (נדה מחמת אותו דם). ואם לאו, טהורה.

(ומבאר) כרבנן, ועדיפא מדרבנן (החמיר מהם). כרבנן דאמרי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, ועדיפא מדרבנן, דאינהו סברי (נמצא דם) עמה (עם החתיכה), אין (טמאה). בתוכה, לא. וסומכוס סבר, אפילו בתוכה (טמאה מחמתו נדה).

תניא: המפלת חתיכה, רבי בנימין אומר: קורעה, אם יש בה עצם, אמו טמאה לידה. אמר רב חסדא: ובחתיכה לבנה. וכן כי אתא זוגא דמן חדייב, אתא ואייתי **מתניתא** בידיה: המפלת חתיכה לבנה קורעה, אם יש בה עצם, אמו טמאה לידה.

(כ"א א') (המשך **משנה:**) המפלת כמין קליפה, כמין שערה, כמין עפר, כמין יבחושין, אדומים (אם היה מראה דברים אלו אדום[4]), תטיל למים: אם נמוחו, טמאה. ואם לאו, טהורה.

(המשך **משנה:**) המפלת כמין דגים, חגבים, שקצים ורמשים, אם יש עמהם דם, טמאה. ואם לאו, טהורה. **(כ"ב ב')** (ומקשה) וליפלוג נמי רבי יהודה בהא (ונימא בין כך

---

1. דאי לידה הויא, בלא דם נמי טמאה, דכתיב (גבי יולדת, ויקרא יב,ב) " כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא". רש"י.
2. ע"פ הגהת הרש"ל. וכן גירסת תוספות (לעיל י"ח ב', ד"ה למעוטי רוב). וכן הובא ברמב"ן, ברשב"א ובריטב"א לעיל (י"ח ב', ד"ה אלא) בשם רש"י. וכן כתב הרמב"ן בסוגייתנו (ד"ה הא דאמר). ובגירסה לפנינו: רב יהודה.
3. הלכך לרבנן כי ליכא דם טהורה, ואפילו החתיכה של ארבע מיני דמים, דחתיכה לאו דם הוא אלא בשר. ולא אמר דם אחר איכא ואנן הוא דלא חזינן, דקסברי רבנן אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. לרבי יהודה אפילו ירוקה ולבנה טמאה, דודאי דם אחר הוה ואנן הוא דלא חזינן דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם.
4. ומוסב על כל השנויים לעיל. על פי הרמב"ם (הל' איסורי ביאה ה,יד, מובא להלן), וכן פירש באליהו רבא (להגר"א על המשניות). והרמב"ן (הלכות נדה, ג,ה) הוסיף שאף אם יש בהם **מראה שחרות** מטמאים אותה.

ובין כך טמאה, דהא טעמא דרבי יהודה אוקמינן, דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם)! (ומסיק) **רבי** יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו: במחלוקת שנויה, ורבנן היא.

שיטות הראשונים

האם אפשר לפתיחת קבר בלא דם: דעת **רמב"ם** דלהלכה, אפשר לפתיחת קבר בלא דם, כרבנן[5] (ולמסקנה, גם דגים וחגבים במחלוקת שנויה). דעת **ראב"ד, רמב"ן, רשב"א, ורא"ש**, דאי אפשר לפתיחת קבר בלא דם, כרבי יהודה[6]. ודעת **השאילתות** שדוקא כשנגמרה צורת הולד; אבל לא נגמרה צורת הולד, אפשר בלא דם[7]. **והשו"ע**[8] פסק **כרוב הראשונים**.

המפלת כמין קליפה כמין שערה: דעת **ראב"ד, תוספות, רשב"א, ור"ן**, דבמפלת כמין קליפה ושערה, אין כאן חשש לידה ולא חשש פתיחת קבר, בדברים קטנים כאלו, גם לדעת רבי יהודה (משא"כ מפלת דגים וחגבים שבמחלוקת שנויה). ודעת **רז"ה** דבכולה פליג רבי יהודה, דאידי ואידי בריה נינהו, ואית להו פתיחת הקבר. **והשו"ע**[9] פסק **כרוב הראשונים**.

המפלת חתיכה, אם יש בה עצם, טמאה לידה, ובחתיכה לבנה: **רמב"ן** פסק שאפילו בחתיכה משאר מראות, טמאה לידה מספק. וכן פסק **המאירי**[10]. אמנם **רמב"ם, ראב"ד, והשלמה** פסקו שדוקא כשהחתיכה לבנה טמאה. **והשו"ע**[11] סתם.

---

5. כסתם משנה, שהמפלת חתיכה ואין עמה דם, טהורה.
6. שהלכה כרבי יהודה שבין כך ובין כך טמאה, דאמרינן בפרק בתרא (ס"ו א') אדבריה רבא לרב שמואל ודרש: קשתה שני ימים ולשלישי הפילה, תשב שבעה נקיים קסבר אין קישוי לנפלים ואי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. ורבא בתרא הוא והלכה כבתראי.
7. והוכיח כן מגמרא כריתות, י' א', על פי גרסתו שם. ראה 'העמק שאלה'.
8. יו"ד קפח,ג. **אשה שנפתח רחמה באופן מלאכותי** (כגון על ידי בדיקות רפואיות): דעת הנודע ביהודה (מהדו"ת, יו"ד, סוף סי' קכ) ש"פשוט הוא, שמה שאמרו אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, אין חילוק בין גרם הפתיחה הוא מבפנים, ובין גרם הפתיחה הוא מבחוץ, שהרופא הכניס אצבעו או איזה כלי, ופתח פי המקור." וכן פסק ערוך השולחן (קפח, סעי' נא). **וכן נראה מדברי הגר"א** (קפח, ס"ק כג, ראה חזו"א יו"ד פג,ב).

   ודעת 'בינת אדם' (שער בית הנשים, סימן יג, סעיף כג, לבעל 'חכמת אדם') שרק כשהגורם פנימי, נאסרת גם בלי דם משום פתיחת הקבר. וכן כתב החזו"א (יו"ד פג,א) דפתיחת הקבר דבגמרא הוא דוקא "אתערותא דלידה. ומנא לן לחדש בפתיחה מבחוץ", עיי"ש. וכן פסקו חת"ס (שו"ת, ח"ב, יו"ד סי' קעט), וחוות דעת (קצד, ס"ק א). וראה ציץ אליעזר (חלק י, סי' כה, פרק יא).

   ולהלן בסוגיא הבאה, יתבאר מדברי השו"ע, שפתיחת הקבר הוא בשיעור הגדול משפופרת (והיינו דק שבדקים, כמבואר בשו"ע, קפח,ו, מובא להלן. ש"ך ס"ק יב). ושיעורו, ראה אגרות משה (או"ח, ח"ג, סי' ק).

   מקורות - רשב"א (תורת הבית, ב"ז, ש"א, עמ' כה, וש"ו, עמ' שמח). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה, א,יד). רמב"ן (חי' נדה ל"ה ב', סוד"ה בשלמא לרב; הלכות ג,ו; ז,טו). רא"ש (ג,א). שאילתות (פרשת תזריע, סי' פה, הו"ד ברא"ש).
9. יו"ד קפח,ג ("ודוקא חתיכות קטנות וכו'"). יש להעיר השו"ע (יו"ד קפח,ד) השמיט דין של המפלת כמין עפר. מקורות - תוספות (כ"ב ב', ד"ה ליפלוג). רשב"א (תורת הבית, ז,א, עמ' כה; שער ו, עמ' שנ). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה, א,יז). ר"ן (חי' כ"ב ב', ד"ה ולפלוג נמי). רז"ה (השגות על בעלי הנפש, שער הפרישה, א,יז). וראה רא"ש (סי' ג) וב"י.
10. **הרשב"א** כתב שיש מי שמורה להחמיר ואפילו בשאינה לבנה, לפי **שאין אנו בקיאין במראות**. ולשון **המאירי**: מאחר שאף בשאר המראות אין אתה דן אותה בדם, אף בזו אתה דן אותה בולד אף בשאר המראות וכל שכן בלבנה.
11. יו"ד קצד,ג. ומסתימת דבריו משמע כהרמב"ן (וכן פסק הטור). וכן כתב ב'בדי השולחן' (ס"ק מא). מקורות -

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפח)

ג. ...וְכֵן אִם רָאֲתָה דָּם בַּחֲתִיכָה... טְהוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לִרְאוֹת כֵּן... וְדַוְקָא חֲתִיכוֹת קְטַנּוֹת דּוּמְיָא דִּשְׁפוֹפֶרֶת, אֲבָל חֲתִיכָה גְּדוֹלָה, טְמֵאָה, אֲפִלּוּ לֹא רָאֲתָה כְּלוּם, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָּם, אֲפִלּוּ בְּנֵפֶל שֶׁלֹּא נִגְמְרָה צוּרָתוֹ.

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצד)

ג. הַמַּפֶּלֶת כְּמִין בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, אוֹ כְּמִין דָּגִים וַחֲגָבִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, וְכָל צוּרַת וָלָד, אוֹ שֶׁפִּיר אוֹ שִׁלְיָא אוֹ חֲתִיכָה שֶׁקְּרָעוּהָ וְיֵשׁ בָּהּ עֶצֶם, עַכְשָׁיו שֶׁאֵין אָנוּ בְּקִיאִין בְּצוּרוֹת, חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד; וְאִם כָּלוּ ז' נְקִיִּים בְּתוֹךְ י"ד יוֹם, אִם טָבְלָה קֹדֶם לֵיל ט"ו לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה.

הרואה דם בשפופרת או בחתיכה

(כ"א ב') בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא: הרואה דם בשפופרת (כגון שהכניסה שפופרת עד המקור, ויצא דם דרך השפופרת, ולא נגע בבשרה[12]), מהו? "בְּבְשָׂרָה" אמר רחמנא[13] (שיצא דרך כותלי בית הרחם, ואין מפסיק), ולא בשפופרת. או דלמא האי "בְּבְשָׂרָה" מיבעי ליה שמטמאה מבפנים כבחוץ?

אמר ליה: "בְּבְשָׂרָה" אמר רחמנא ולא בשפופרת; דאי "בְּבְשָׂרָה" מבעי ליה שמטמאה מבפנים כבחוץ, אם כן נימא קרא "בבשר", מאי "בְּבְשָׂרָה"? שמע מינה תרתי.

(ואמרינן) לימא שפופרת תנאי היא, **דתניא:** המפלת חתיכה, אף על פי שמלאה (החתיכה בתוכה) דם, אם יש עמה דם (נוסף מחוץ לחתיכה), טמאה. ואם לאו, טהורה. שרבי אליעזר אומר[14]: "בְּבְשָׂרָה" - ולא בשפיר ולא בחתיכה. וחכמים אומרים: (הדם שבחתיכה טהור כי) אין זה דם נדה אלא דם חתיכה.

ת"ק נמי טהורי מטהר! אלא דפלי פלויי איכא בינייהו (שיש בה שורות שורות ביקועים מבחוץ והדם שם); ת"ק סבר (מגזירת הכתוב) "בְּבְשָׂרָה", ולא בשפיר ולא בחתיכה (והטעם משום חציצה), והוא הדין לשפופרת. והני מילי היכא דשיעא (החתיכה חלקה, והדם בתוכה לא נגע). אבל פלי פלויי (והדם שם ונוגע ברחם), טמאה. מאי טעמיה? "בְּבְשָׂרָה" קרינא ביה[15]. ואתו רבנן למימר (לא דורשים גזירת הכתוב, אלא מסברא) אף על גב דפלי פלויי, אין זה דם נדה,

---

רמב"ן (הל' נדה ז,ב). רשב"א (תורת הבית הקצר, ב"ז ש"ו, עמ' שפא). מאירי (כ"א ב', ד"ה המפלת). רמב"ם (הל' איסורי ביאה י,ד). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה, א,יב, עיי"ש). השלמה (הו"ד במאירי, בשם גדולי הדורות).

12. רא"ש (ג,ב).

13. ויקרא, פרשת מצורע (טו,יט): וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ וְכָל הַנֹּגֵעַ בָּהּ יִטְמָא עַד הָעָרֶב.

14. על פי תיקון הגמרא, שרבי אליעזר אינו דעה החולקת על תנא קמא.

15. והיינו דקאמר אם יש עמה דם דפלי פלויי טמאה, ואם לאו טהורה. רש"י.

אלא דם חתיכה. הא דם נדה ודאי טמא, ואפילו בשפופרת נמי[16].

אמר אביי: בשפופרת כולי עלמא לא פליגי דטהורה. כי פליגי בחתיכה (ודפלי פלויי) - מר (תנא קמא) סבר דרכה של אשה לראות דם בחתיכה (והדם הוא דם נידה, ואין חציצה[17]), ומר סבר אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה (ואינו דם נדה).

(כ"ב א') רבא אמר: דכולי עלמא אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה. והכא, באשה טהורה ומקור מקומו טמא קמיפלגי, דרבי אליעזר סבר אשה טהורה ודם טמא, דהא אתי דרך מקור[18], ורבנן סברי אשה טהורה, ומקור מקומו טהור[19].

שיטות הראשונים

בשפופרת כולי עלמא לא פליגי דטהורה, כי פליגי בחתיכה[20]: והלכה כחכמים. **רש"י** פירש, דבחתיכה שאין בה בקעים (וכן שפופרת) טהורה, דהוי חציצה. ופליגי בפלי פלויי (בקעים עם דם), דרבנן סברי, אין זה דם נדה, אלא דם חתיכה. **תוספות** פירשו דבפלי פלויי (שאין חציצה בין דם לבשר), טמאה אף לחכמים. ובשפופרת, טהורה. ופליגי בחתיכה העשויה כמין שפופרת (ודם בתוכה, ויש חציצה בינו לבשר), ולרבנן טהורה משום חציצה. **ורא"ש** פירש בשם **ה"ר שמשון מקוצי**, דרבנן סברי אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה, ואף על גב דפלי פלויי. וכיון שלא ראתה כדרך שנשים רגילות, טהורה, אף על גב דהוי דם נדה ודם נוגע בבשרה[21]. וכן פסק **השו"ע**[22].

אשה שנעקר מקור שלה: לפי פירוש **רא"ש** בשם **ה"ר שמשון מקוצי**, כיון שלא ראתה כדרך שהנשים רגילות, **אע"ג דהוי דם נידה**, ודם נוגע בבשרה, טהורה. וכן עשה מעשה **רבינו שמשון** באשה שנעקר מקור שלה, וכמין חתיכות בשר היה נופל לה בבית החיצון, וטיהר אותה לבעלה, כיון שאין דרך נשים לראות כך[23]. וכן פסק **השו"ע**[24].

16. נמצא, לרבי אליעזר תלוי אם יש מגע בין הדם לרחם. ולרבנן תלוי אם זה דם נידה.
17. דת"ק סבר בבשרה למעוטי תוך חתיכה, אבל דם הנראה בבקעים טמא, דהא בבשרה קרינן בה. רש"י.
18. אשה טהורה דלאו ראיה היא, ומיהו טיפת דם מטמאה טהרות אם נגעה בהן, ואת האשה טומאת ערב, משום דנגעה במקור, דקרא מתורת ראיה מיעטיה, ולאו מטומאה. רש"י.
19. דם נמי טהור. והכי קאמר: אין זה דם נדה (שתתן שום טומאה עליו), שאילו היה דם, היה לו לטמאה כנדה, ועכשיו אין לו שום טומאה, אלא כחתיכת בשר בעלמא. רש"י.
20. אף שהם דברי אביי, נראה מהראשונים שפסקו כן להלכה.
21. ופליגי רבנן ורבי אליעזר בטעמא דקרא, דדרשינן "בבשרה" ולא בשפופרת. רבי אליעזר סבר, דממעטינן שפופרת **מטעם הפסקה**. וכן חתיכה היכא דאין הדם נוגע בבשרה. אבל אי פלאי פלויי, קרינן שפיר "בבשרה". ורבנן סברי, טעמא דממעטינן שפופרת, **משום דאין דרכה של אשה לראות דם כך**, וכן חתיכה נמי אפילו אי פלאי פלויי, לפי שאין דרך הנשים לראות כך. והא דקאמרי רבנן אין זה דם נדה, הכי פירושו: אין דרך דם נדה, רגיל לבוא בזה הענין. רא"ש.
22. יו"ד קפח,ג. מקורות - רש"י ותוספות (כ"ב א', ד"ה כי). רא"ש (סי' ב). וראה עוד פירושי רמב"ן (כ"א ב', ד"ה ומהדר), ורשב"א (כ"א ב', ד"ה ונראה).
23. אמנם לרש"י שטיהר משום שאין זה דם נידה, במקרה שנעקר מקורה ומפלת חתיכות לבית החיצון עם דם, זהו דם נידה. ורק כשלא נעקר מקורה היקל לטהרה.

ראיית דם בשפופרת: בגמרא אמרינן "בְּבְשָׂרָה" אמר רחמנא, ולא בשפופרת. **רש"י** ביאר, טעם ההיתר, דהשפופרת הויא חציצה בין הבשר לדם. וכן דעת **תוספות ורשב"א**. ולפירוש **רא"ש** בשם **ה"ר שמשון מקוצי**, הטעם משום שאין דרך נשים לראות בשפופרת (דבעינן שיצא מעצמו, ולא על ידי גורם אחר[25]). וכן כתב **השו"ע**[26].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפח)

ג. הִכְנִיסָה שְׁפוֹפֶרֶת וְהוֹצִיאָה בָּהּ דָּם, טְהוֹרָה. וְכֵן אִם רָאֲתָה דָּם בַּחֲתִיכָה, אֲפִלּוּ הִיא מְבֻקַּעַת וְהַדָּם בַּבְּקָעִים, בְּעִנְיָן שֶׁנּוֹגֵעַ בִּבְשָׂרָהּ, טְהוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לִרְאוֹת כֵּן. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁנֶּעֱקַר מָקוֹר שֶׁלָּהּ, וּכְמִין חֲתִיכוֹת בָּשָׂר נוֹפְלִים בְּבֵית הַחִיצוֹן, טְהוֹרָה. **הגה**: אֲפִלּוּ רָאֲתָה דָּם, כָּל זְמַן שֶׁהַחֲתִיכוֹת בַּבַּיִת הַחִיצוֹן שֶׁלָּהּ, טְהוֹרָה, דְּתָלִינָן הַדָּם בַּחֲתִיכוֹת אֵלּוּ, הוֹאִיל וְיָדְעָה וַדַּאי שֶׁנֶּעֱקַר מְקוֹרָהּ, וּמַחֲמַת מַכָּה הִיא. (כֵּן מַשְׁמָע בַּטּוּר וְרַבֵּנוּ יְרוּחָם וְהָרֹא"שׁ). וְהוּא שֶׁהַטְּילָה הַחֲתִיכוֹת בְּמַיִם פּוֹשְׁרִין, וְלֹא נִמּוֹחוּ. וְדַוְקָא חֲתִיכוֹת קְטַנּוֹת דּוּמְיָא דִּשְׁפוֹפֶרֶת, אֲבָל חֲתִיכָה גְּדוֹלָה, טְמֵאָה, אֲפִלּוּ לֹא רָאֲתָה כְּלוּם, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָּם, אֲפִלּוּ בְּנֵפֶל שֶׁלֹּא נִגְּמְרָה צוּרָתוֹ.

הרואָה קרי בקיסם

(כ"ב א') בעא מיניה רבה מרב הונא: הרואָה קרי בקיסם (הכניס קיסם בפי אמה, והוציא בו זרעו), מהו? "מִמֶּנּוּ" אמר רחמנא[27] - עד דנפיק מבשרו ולא בקיסם. או דלמא האי "מִמֶּנּוּ" - עד שתצא טומאתו לחוץ, ואפילו בקיסם נמי?

אמר ליה (רב הונא): תיפוק ליה דהוא עצמו (ואפילו בלא קיסם) אינו מטמא אלא בחתימת פי האמה (והכא כיון שהכניס קיסם, בצר ליה שיעורא כדי קיסם)!

(ומקשה) למימרא דנוגע הוי[28], אלא מעתה אל יסתור בזיבה (זב שפסק והתחיל למנות ז'

---

24. יו"ד קפח,ג. אמנם **נחלקו האחרונים בשיטת הר"ש מקוצי**: (**א**) דעת **השולחן ערוך**, דמיירי שנפלו **חתיכות בשר** מהמקור, **ואין דם** בחוץ אלא רק בבקעים. אבל אם יש דם נוסף מחוץ לחתיכה, טמא. (**ב**) דעת **הרמ"א** (ובדרכי משה, ג) שמדובר שנפלו חתיכות מהרחם לבית החיצון **ואף שיוצא דם מהחתיכה**, טהורה משום שתולים **בדם מכה**. (**ג**) הט"ז (ס"ק ה) פירש שאף **דם נדות שבו טהור**, ואף בשעת וסתה, כיון שאינו דרך ראיה. (**ד**) במעיל צדקה (שו"ת, סי' לד), ובפלתי (תפארת ישראל, ס"ק ב) כתבו, שכוונת ר"ש מקוצי לעניין צניחת הרחם. והסכים לדבריהם חת"ס (שו"ת, ח"ב, יו"ד, סי' קמה; וסי' קעא. ולמעשה לא היקל אלא בלא הרגשה, עיי"ש).
25. והנפקא מינה בזה, אם הוציאה דם על ידי קיסם בעלמא, דחציצה ליכא, אך אינו דרך ראיה, וטהורה מגזירת הכתוב. שיעורי שבט הלוי (סי' קפח,ג, ס"ק א). ובדעת הרמב"ם (איסורי ביאה ה,טז) דנו המפרשים, וראה פרדס רימונים (פתחי נדה, החקירה השישית, אות טז) באריכות.
26. יו"ד קפח,ג. מסתימת הראשונים, ומפשטות לשון השו"ע, אשה שראתה דם בשפופרת, טהורה גם מדרבנן, אף לכתחילה. וכן כתב ב'מנחת שלמה' בשם גדולי האחרונים (מהדו"ת ח"ב, סי' עב, ענף ב, אות ח, עיי"ש בכל הסימן שדן בסוגיא, ובדבריו המחודשים). מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ה,טז). רשב"א (כ"א ב', ד"ה ת"ק נמי טהורי).
27. ויקרא טו,טז: וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד הָעָרֶב.
28. מדיהיב שיעורא, מכלל דטומאת קרי לאו משום ראיה היא, אלא משום דבשר האבר נוגע בשכבת זרע

ימי ספירו, וראה קרי, אל יסתור את מניינו, כי היכי דאי נגע בשרץ, לא סתר לספירת זיבתו)! אלמה **תניא:** "זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע"[29] - מה זיבה סותרת[30], אף שכבת זרע נמי סותר!

אמר ליה (רב הונא): סתירה היינו טעמא דסותר, לפי שאי אפשר לה בלא צחצוחי זיבה (דהשתא קצת זיבה דאית בה קא סתר).

תניא: "זֹאת תּוֹרַת הַזָּב" וגומר, מה זיבה סותרת (דכתיב "וְסָפְרָה לָהּ... וְאַחַר תִּטְהָר" אחר אחר לכולן, שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם), אף שכבת זרע סותר. אי מה זיבה סותרת כל ז', אף שכבת זרע סותר כל ז'? תלמוד לומר "לְטָמְאָה בָהּ", אין לך בה אלא מה שאמור בה, סותרת יום אחד.

שיטות הראשונים

המוציא קרי בקיסם ולא נגע בפי האמה: דעת **רש"י** שתשובת רב הונא שהוא בציר מחתימת פי האמה, ולית ביה שיעורא[31]. וא"כ לדידן דנקטינן[32] דרואה קרי מטמא בכל שהוא, א"כ רואה בקיסם גם כן מטמא, ואף דלא נגע כלל בפי האמה. ודעת **תוספות** דגם רב הונא סבר דקרי מטמא בכל שהוא, אלא דצריך שיגע (הקרי ביציאתו) בחתימת פי האמה, משום דטומאת בית הסתרים לא מטמאה[33]; וא"כ אם הוציא קרי ע"י קיסם ולא נגע בפי האמה, טהור[34].

שיעור שכבת זרע לטמא: כתב **רמב"ם**: "שִׁכְבַת זָרַע - אָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת. וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בָּהּ אוֹ הָרוֹאֶה אוֹתָהּ מִבְּשָׂרוֹ - שְׁנֵיהֶן רִאשׁוֹן לַטֻּמְאָה, דִּין תּוֹרָה. וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ? לַנּוֹגֵעַ - בְּכָעֲדָשָׁה; וְלָרוֹאֶה - בְּכָל שֶׁהוּא. וְאֵין הָרוֹאֶה טָמֵא עַד שֶׁתֵּצֵא מִמֶּנּוּ וְיַחְתֹּם פִּי אַמָּה. לְפִיכָךְ, אֵפִלּוּ רָאָה בְּקֵיסָם - הוֹאִיל וְהִגִּיעָה לְפִי אַמָּה, נִטְמָא"[35]. והקשה עליו **ראב"ד**, דאם צריך חתימת פי האמה, א"כ אינו משהו[36]!

היוצא ממנו, ומשום הכי בעי שיעורא כטומאת כל מגעות דבעי שיעורא, כגון שרץ ונבלה ומת. דאי ראיה חשיבא ליה, בטומאת ראיה לא בעיא שיעורא, דהא נדה רואה היא, ולא בעיא שיעורא. רש"י.

29. ויקרא טו,לב: זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע לְטָמְאָה בָהּ.
30. דכתיב וספרה לה ואחר תטהר אחר אחר לכולן שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם. רש"י.
31. ולפירוש זה, אפילו בקיסם שאינו חלול, כיון שנפחת מקום הקיסם, ואינו טמא אלא במלוא פי האמה.
32. ראה להלן, פרק יוצא דופן, סוגית שיעור שכבת זרע וזוב, מ' א', מ"ג א'.
33. ולפירוש זה, מיירי דוקא בקיסם חלול שמפסיק בין הקרי לפי האמה (ומובן ההקשר לסוגיא של רואֶה בשפופרת).
34. וכעין זה כתב **רשב"א**. וזה לשונו (לאחר שהביא דברי רש"י והקשה עליהם): אלא משמע דחתימת פי האמה ממש בעי, כלומר שיגע ממש. ואפילו כי איכא שיעור חתימה לא מטמא, עד שיהא שם **כחתימה וחותם ממש, כלומר שיגע בפי האמה כולה**. רשב"א (חי' כ"ב א', עיי"ש. וצ"ב אם יש הבדל בינו לבין התוספות). וראה עוד רמב"ן (חי' מ"ב א', ד"ה הא דבעא מיניה) שכתב שהסוגיא בדף מ"ב א', חולקת על רב הונא. עיי"ש.
35. צ"ב, דרב הונא דאמר תיפוק ליה דהוא עצמו אינו מטמא אלא בחתימת פי האמה, משמע דהיינו לומר, וכיון דבקיסם ליכא חתימת פי האמה, טהור. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' שאר אבות הטומאות, ה,א).
36. וראה להלן, מ' א', מ"ג ב', סוגית שיעור שכבת זרע וזוב.

שכבת זרע סותרת יום אחד משבעה נקיים: כתב **הרמב"ם**[37]: "זָב שֶׁרָאָה קֶרִי בְּאֶחָד מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַסְּפִירָה - אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא יוֹמוֹ בִּלְבַד, וּמַשְׁלִים שִׁבְעַת יָמִים וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ. כֵּיצַד? רָאָה קֶרִי בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי - סוֹפֵר אַחֲרָיו שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְטוֹבֵל בַּשְּׁלִישִׁי, וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ בָּרְבִיעִי".

דין חתיכת דם יבש

(כ"ב א') בעא מיניה רבי יוסי ברבי חנינא מרבי אלעזר: דם יבש (כגון שיצא מגופה חתיכה של דם יבש), מהו? "כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ" אמר רחמנא[38], עד דמידב דייב ליה, לח - אין, יבש - לא. או דלמא האי "כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ" אורחא דמילתא היא, ולעולם אפילו יבש נמי?

אמר ליה: **תניתוה** (**משנה ריש פרק דם הנדה, נ"ד ב'**): דם הנדה ובשר המת, מטמאין לחים ויבשים! אמר ליה: לח ונעשה יבש לא קא מיבעיא לי, כי מיבעיא לי יבש מעיקרא.

(אמר לו) הא נמי **תניתוה** (**במשנתנו**): המפלת כמין קליפה, כמין שערה, כמין עפר, כמין יבחושין, אדומין, תטיל למים, **(כ"ב ב')** אם נמוחו, טמאה (דדם הוא; אלמא אע"ג דכי חזיתיה יבש היה כעפר)!

(ומקשה) אי הכי (שיבֵש מעיקרא מטמא), בלא נימוחו נמי!

אמר רבה: כי לא נימוחו בריה בפני עצמה היא (ולא דם).

(כ"ב ב') (ומה שמועיל להטיל למים) אמר ריש לקיש: ובפושרין[39].

תניא נמי הכי: (1) תטיל למים ובפושרין. (2) רשב"ג אומר: ממעכתו ברוק על גבי הצפורן. מאי בינייהו? אמר רבינא: מיעוך על ידי הדחק איכא בינייהו[40].

(ומברר) התם (**לקמן, ריש פרק דם הנדה**) **תנן**: כמה היא שרייתן[41]? בפושרין מעת לעת. הכא מאי? מי בעינא מעת לעת, או לא? שרץ ונבלה דאקושי (קשים) בעינן מעת לעת, אבל דם דרכיך, לא (בעינן מעת לעת, אלא או יום או לילה, ואם לא נימוחו, טהורים), או דלמא לא שנא? תיקו.

---

37. הל' מחוסרי כפרה א,ב.
38. ויקרא טו,כה: וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֶת נִדָּתָהּ אוֹ כִי תָזוּב עַל נִדָּתָהּ כָּל יְמֵי זוֹב טֻמְאָתָהּ כִּימֵי נִדָּתָהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הִוא.
39. דאי בדק בצונן ולא נימוח, לא מטהרינן לה בהכי, דדילמא אי היה בפושרין הוה נימוח. רש"י.
40. לתנא קמא (לקולא, רק) אי נימוח מאליו הוא דהוי דם, אבל נימוח על ידי מיעוך לאו דם הוא. ולרבן שמעון בן גמליאל, אפילו נימוח ע"י מיעוך, נמי דם הוא. רש"י.
41. השרץ והנבלה מטמאין לחין, ואין מטמאין יבשין; ואם יכולין להשרות ולחזור לכמות שהוא, טמאין. וכמה היא שרייתן כו'. רש"י.

שיטות הראשונים

כי לא נימוחו בריה בפני עצמה היא: דעת **ראב"ד ורשב"א** שהבדיקה לטהר (כאשר לא נימוחו) מועילה רק בקליפה, שערה, ועפר, שכן (גם בלא הבדיקה) צורתם מוכחת עליהם. אבל לא בחתיכת דם יבש[42]. ודעת **רבינו חננאל, רז"ה, ורא"ה,** דדא ודא אחת היא, ואם לא נימוח, בריה הוא. **והשו"ע**[43] סתם **כראב"ד** וסיעתו, ובשם יש אומרים **כרבינו חננאל** וסיעתו.

קליפות שלא נימוחו, אבל יש עליהם לחלוח דם: כתב **רשב"א**: במה דברים אמורים שאם לא נימוחו טהורה? בזמן שהן יבשין גמורין שאין עמהן דם כלל. הא בלחים שיש עליהם שום ליחלוח דם, טמאה נדה, דדם הנדה אין לו שיעור, אפילו כחרדל ואפילו פחות מיכן. וכן פסק **השו"ע**[44].

מיעוך על ידי הדחק איכא בינייהו: בפלוגתא דתנא קמא ורשב"ג, פסקו **הראשונים** כתנא קמא[45]. וביאר **רש"י**, דלתנא קמא רק אם נימוח מאיליו הרי הוא דם, אבל אם נימוח על ידי מיעוך, אין לו דין דם. וכן פסק **השו"ע**[46]. וכתב **רשב"א** שאם מעכן בצפורניו ולא נימוחו, טהורה, ואין צריך לבדוק על ידי שרייה. וכן פסק **הרמ"א**[47].

כמה שרייתן? בפושרין מעת לעת. הכא מאי: כתב **הרא"ש** דכיון דהוי בעיא דלא איפשיטא בגמרא, אזלינן לחומרא, וצריך להשרות במים מעת לעת, ואם נימוחו בתוך מעת לעת, טמאה. וכן פסקו **רמב"ם ורשב"א**. וכן פסק **השו"ע**.

---

42. דקליפה ושערה ועפר, צורתן מוכחת עליהן, שאין דרך דם להתייבש ולעשות צורות כאלו, וכל שלא נימוחו איגלי מילתא דלאו דם הוא אלא בריה בעלמא. ומיהו כשנימוחו, על כרחין לאו בריה ניניהו, דם היה ונתייבש דרך מקרה ונעשה כן. אבל דם יבש דעלמא, אפילו לא נימוח נמי דם הוא וטמא.

43. יו"ד קפח,ו. **ומביאור הגר"א נראה שהכריע כדעה ראשונה**. כתב עוד הרשב"א: ואם תאמר כי לא נימוחו נמי, תיפוק ליה משום דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם! יש לומר, דהכא דבר מועט הוא, דלכולי עלמא לית להו פתיחת הקבר. וכן כתב הרא"ש בפרק המפלת (סי' ג).

וכתב הב"י: ומכאן יתבאר לך **דהא דמטהר הרז"ה בחתיכת דם יבש, בחתיכה קטנה דוקא טיהר**; דאילו גדולה הרי היא טמאה משום פתיחת הקבר לדעת רוב הפוסקים שפסקו כרבי יהודה, דאמר אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. ושיעור דחתיכה גדולה לא אתפרש לן וכו', הלכך **אזלינן לחומרא ולא מטהרינן אלא בשיעור שפופרת (הקנה) דק שבדקים**. עיי"ש. וכן פסק בשו"ע (יו"ד קפח,ו).

מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה, א,יז); רשב"א (חי' כ"ב ב', ד"ה והא דאמרינן; תורת הבית, ב"ז, ש"א, עמ' יד). רבינו חננאל (הו"ד בחי' הרשב"א, כ"ב ב', ד"ה והא); רז"ה (בהשגות על הראב"ד, בעלי הנפש, שער הפרישה, א,יז); רא"ה (תורת הבית, ב"ז, ש"א, עמ' טו). והרא"ש (סי' ג) הביא דעת החולקים, ולא הכריע בפירוש בנדון, אבל הטור (יו"ד סוף סי' קפח) כתב שהסכים לדעת הרז"ה, וכ"כ הב"י (יו"ד קפח,ו).

44. יו"ד קפח,ה. והקשו האחרונים, מאי שנא הכא שמטמאים אם יש דם על החתיכה, ולעומת זאת קיימא לן (לעיל, סוגית הרואה דם בשפופרת ובחתיכה, כ"א ב', ובשו"ע יו"ד קפח,ג) דאם ראתה דם בחתיכה, אפילו פלי פלויי והדם נוגע בבשר, שטהורה. וראה ש"ך (ס"ק טו), ט"ז (ס"ק ז), סדרי טהרה (ס"ק ה) ועוד. מקורות - רשב"א (תורת הבית, בית ז, סוף שער א, עמ' כו).

45. ואע"פ שאמרו (כתובות ע"ז א') כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו, הא אסיקנא (צ"ב היכא) דבמשנתינו דוקא קאמר ולא בברייתא! ועוד, דהא איכא ריש לקיש דאמורא הוא, דאמר כתנא קמא.

46. יו"ד קפח,ד. מקורות - רש"י (כ"ב ב', ד"ה על ידי). רא"ש (ג,ג). רשב"א (תורת הבית, ב"ז, ש"א, עמ' כד).

47. יו"ד קפח,ד. מקורות - רשב"א (תורת הבית הקצר, ז,א, עמ' כח).

שיעור מים פושרים: כתבו **הראשונים** בשם **בעל העיטור**, שהוא כמו מים ששאבו בקיץ מן הנהר או מן המעין (ועמדו מעט בבית, שחום הבית מחממם[48]). וכתבו עוד, ופושרין הוא כמו שבני אדם שותין פושרין ונותנין באזניהם[49]. **וריטב"א** כתב, דפושרין דיו שיהא כעין חמימות שברוק. וכן פסק **השו"ע**[50].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפח)

ד. כָּל דָּם הַיּוֹצֵא מִן הָאִשָּׁה, בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ, טְמֵאָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ יָצָא מִמֶּנָּהּ צוּרַת בְּרִיָּה, כְּמִין קְלִפּוֹת אוֹ כְּמִין שְׂעָרוֹת אוֹ כְּמִין יַבְחוּשִׁים אֲדֻמִּים, טְמֵאָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ נְמוֹחִים בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת, עַל יְדֵי שֶׁשּׁוֹרִים אוֹתָם בְּמַיִם פּוֹשְׁרִין, וְיִהְיוּ הַמַּיִם פּוֹשְׁרִים כָּל מֶשֶׁךְ מֵעֵת לְעֵת שֶׁהֵם בְּתוֹכוֹ. וְשִׁעוּר הַחִמּוּם, כְּמוֹ מַיִם שֶׁשָּׁאֲבוּ בַּקַּיִץ מֵהַנָּהָר אוֹ מֵהַמַּעְיָן, וְעָמְדוּ בַּבַּיִת, שֶׁחֹם הַבַּיִת מְחַמַּמְתָּן. וְכַחִמּוּם שֶׁל אֵלּוּ כָּךְ הוּא שִׁעוּר פּוֹשְׁרִין בִּימוֹת הַחֹרֶף. וּסְתָם פּוֹשְׁרִין אֵינָם חַמִּין יוֹתֵר מֵחֲמִימוּת הָרֹק (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם ריטב"א פ' הַמַּפֶּלֶת). וְאִם הֵם קָשִׁים כָּל כָּךְ, שֶׁאֵינָם נְמוֹחִים בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת, טְהוֹרָה, אֲפִלּוּ הֵם נְמוֹחִים עַל יְדֵי מִעוּךְ שֶׁמְּמַעֲכָן בְּצִפָּרְנָיו. וְאִם מְעַכְּבָן בְּצִפָּרְנָיו וְלֹא נִמּוֹחוּ, טְהוֹרָה וְאֵין צָרִיךְ לִבְדֹּק עַל יְדֵי שְׁדָיָה. (המ"מ פ"ה. וְכֵן כָּתַב הַבַּיִת יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַשְׁבָּ"א).

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאִם לֹא נִמּוֹחוּ טְהוֹרָה? בִּזְמַן שֶׁהֵם יְבֵשִׁים גְּמוּרִים, שֶׁאֵין עִמָּהֶם דָּם כְּלָל. אֲבָל אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶם שׁוּם לִחְלוּחַ דָּם, טְמֵאָה. **הגה:** וְהוּא הַדִּין אִם נִתְמַעֲכוּ אוֹ נִמּוֹחוּ קְצָתָן, וּקְצָתָן לֹא נִמּוֹחוּ, דִּטְמֵאָה. (פִּסְקֵי מהרא"י סִימָן מ"ז). מִיהוּ נִרְאֶה לִי דְּאִם בָּדְקָה ג' פְּעָמִים, כָּל מַה שֶׁרָאֲתָה וְלֹא נִמּוֹחוּ כְּלָל, שׁוּב אֵינָהּ צְרִיכָה לִבְדֹּק מַה שֶּׁהִיא רוֹאָה אַחַר כָּךְ, כְּדֶרֶךְ זֶה, שֶׁהֲרֵי הֶחְזְקָה שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ אֵינָן דָּם, רַק בָּאִים מִמַּכָּה שֶׁבְּגוּפָהּ. וְדַוְקָא בְּאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת, וְשֶׁלֹּא בַּשָּׁעַת וֶסְתָּהּ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּבֵּי מַכָּה, לְעֵיל סִימָן קפ"ז.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצָּרִיךְ בְּדִיקָה בִּשְׁרִיָּה? בְּמַפֶּלֶת כְּמִין קְלִפּוֹת וּשְׂעָרוֹת, אֲבָל חֲתִיכַת דָּם, אַף עַל פִּי שֶׁקָּשֶׁה וְאֵינוֹ נִמּוֹחַ, טְמֵאָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁגַּם לָזֶה צָרִיךְ בְּדִיקָה בִּשְׁרִיָּה, אִם הִיא חֲתִיכָה קְטַנָּה כְּשִׁעוּר שְׁפוֹפֶרֶת קָנֶה דַּק שֶׁבַּדַּקִּים (ד"ע).

48. וכתב הב"י: ומשמע שעמדו מעט בבית וכו' אמים שנשאבו מהמעין קאי; דאילו מי נהר בלא עמידה בבית הן חמין (משא"כ מי מעיינות קרים הם). וכן מבואר בדברי רבינו ירוחם.

49. כדאמרינן בפרק אין מעמידין (כ"ח ב') הנהו מיא דצילי מיניה לא חמימי ולא קרירי אלא פושרי.

50. יו"ד קפח,ד (השו"ע פסק כמש"כ הראשונים בשם בעל העיטור. והוסיף הרמ"א: וסתם פושרים אינם חמין יותר מחמימות הרוק, ע"פ הריטב"א הנ"ל). מקורות - רא"ש (ג,ג). רשב"א (תורת הבית, ב"ז, ש"א, עמ' כג). רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ריש ח"ג). ריטב"א (כ"ב ב', ד"ה ממעכתו).

המפלת דבר שיש בו צד לידה

המפלת מין בהמה חיה ועוף נחש ולילית

(כ"א א') **משנה:** המפלת מין בהמה חיה ועוף, בין טמאין בין טהורין - (1) אם זכר, תשב לזכר; ואם נקבה, תשב לנקבה; ואם אין ידוע, תשב לזכר ולנקבה. דברי רבי מאיר. (2) וחכמים אומרים: כל שאין בו מצורת אדם, אינו ולד.

(כ"ג א) רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: היינו טעמא דרבי מאיר הואיל ועיניהם דומות כשל אדם (וכן המפלת דמות נחש. ומשמע, דלרבנן המפלת דמות נחש אינה טמאה לידה)[51].

ובסוף הסוגיא **(כ"ד א')** אמרינן, **תניא:** המפלת דמות נחש, הורה חנינא בן אחיו של רבי יהושע, אמו טמאה לידה. (ומסקנת הברייתא) מאיזה טעם? הואיל וגלגל עינו עגול כשל אדם. נזכר רבי יהושע (שהוא הורה כן), שלח לו לרבן גמליאל: מפי הורה חנינא.

(כ"ג ב') אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב: הכל מודים גופו תייש ופניו אדם, אדם (דבתר צורת פנים אזלינן). גופו אדם ופניו תייש, ולא כלום. לא נחלקו אלא שפניו אדם, ונברא בעין אחת כבהמה, שרבי מאיר אומר מצורת אדם (כיון שיש בו מצורת אדם, הוי ולד; ואע"ג דאין כל צורתו כצורת אדם), וחכמים אומרים: כל צורת אדם.

אמר רבי ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן: (לדעת חכמים) מצח, והגבינים (גבות עיניים), והעיניים, והלסתות, וגבות הזקן (סנטר), עד שיהו כולם כאחד (חוץ מהאוזניים[52]).

רבא אמר חסא: (לדעת חכמים) מצח, והגבן, והעין, והלסת, וגבת הזקן, עד שיהו כולם כאחת[53] (חוץ מהאוזן, שאינה מעכבת בצורת אדם).

גרסינן להלן **בפרקין** **(כ"ד א')**:

אמר רב יהודה אמר שמואל: המפלת דמות לילית, אמו טמאה לידה; ולד הוא אלא שיש לו כנפים.

---

51. עוד איתא בסוגיא, רבי ינאי אמר: היינו טעמא דרבי מאיר, הואיל ועיניהם הולכות לפניהם כשל אדם. (ומקשה) והרי עוף דאין עיניו הולכות לפניו, וקאמר רבי מאיר דטמא! אמר אביי: (מה שטימא רבי מאיר, דוקא) בקריא וקיפופא (מיני עופות שעיניהם הולכות לפניהם. רש"י כתב: עוף הצועק בלילה ופניו דומות לחתול, ועיניו לפניו). ולפי זה, לרבנן, אף המפלת קריא וקיפופא טהורה. ובסוף הסוגיא תירץ רב אחא בריה דרב איקא דלרבנן בקריא וקיפופא, טמאה לידה. וכתבו הרמב"ן (כ"ג ב', ד"ה א"ר ירמיה) ור"ן (כ"ג ב', ד"ה הכל) שהיא דחיה בעלמא.
52. ע"פ רש"י. והרמב"ם (הל' איסורי ביאה י,ט) הוסיף שגם צורת הפה והאף שלא נשנו בסוגייתנו אינה מעכבת, ודינו כולד אף אם תהיה צורתן כשל בהמה.
53. שצורה אחת מצידי פניו תהיה שלימה כאדם.

שיטות הראשונים

המפלת כמין נחש: דעת **רב נטרונאי גאון ורמב"ם**, שהמפלת דמות נחש, אמו טמאה לידה[54]. ודעת **ראב"ד וריא"ז** שהלכה שאין אמו טמאה לידה.

וחכמים אומרים כל שאין בו מצורת אדם אינו ולד: דעת **רמב"ם** שהלכה כרבי ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן, שעד שיהיו כולם כאחד, שרק צורה שלימה נחשבת ולד. ודעת **רמב"ן וריא"ז**, שהלכה כרבא אמר חסא, שדי בצד אחד דומה לצורת אדם (חוץ מאוזן), להיחשב כוולד[55].

המפלת כמין צורות בזמן הזה: כתבו **ראב"ד, רמב"ן, ורשב"א** דהשתא לא בקיאינן בצורות, ולא קים לן אי דמי אי לא דמי, חוששת לכולן, ואפילו הפילה כמין דגים ושרצים, ואי נמי כמין בהמה חיה ועוף, אם זכר תשב לזכר, ואם נקבה תשב לנקבה, וימי טוהר לא יהבין לה. וכן פסק **השו"ע**[56].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצד)

ג. הַמַּפֶּלֶת כְּמִין בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף אוֹ כְּמִין דָּגִים וַחֲגָבִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, וְכָל צוּרַת וָלָד, אוֹ שָׁפִיר אוֹ שִׁלְיָא אוֹ חֲתִיכָה שֶׁקְּרָעוּהָ וְיֵשׁ בָּהּ עֶצֶם, עַכְשָׁיו שֶׁאֵין אָנוּ בְּקִיאִין בְּצוּרוֹת, חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד; וְאִם כָּלוּ ז' נְקִיִּים בְּתוֹךְ י"ד יוֹם, אִם טָבְלָה קֹדֶם לֵיל ט"ו לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה.

ולדות שנולדו חסרים ודין המפלת יד או רגל חתוכה

(כ"ג ב') אמר רבא: נברא בעין אחת ובירך אחד, מן הצד (שעינו בצדו וירכו בצדו כשאר בני אדם), אמו טמאה. באמצע, אמו טהורה.

אמר רבא: ושטו נקוב, אמו טמאה. ושטו אטום (סתום), אמו טהורה.

תנו רבנן: המפלת גוף אטום (חסר), אין אמו טמאה לידה[57]. ואיזהו גוף אטום? רבי

54. ולכאורה זו שיטת רבי מאיר, ומסוגיית הגמרא מוכח שחכמים חולקים עליו. ובליקוטי הלכות ביאר דהנהו אמוראי לא שמיע להו עובדא דחנינא בן אחיו של רבי יהושע, והוו סברי כדהוו סברי ר"ג ורבי יהושע מקמי דלידכר רבי יהושע. ואנן לא קיימא לן הכי, אלא כמו בתר דאידכר. מקורות - רב נטרונאי גאון (תשובותיו, הוצ' מכון אופק, תשובה רנ, עמ' 384). רמב"ם וראב"ד (איסורי ביאה י,י). ריא"ז (הלכה ב, סעיף ט).

55. מקורות - רמב"ם (הל' אסו"ב י,ט). רמב"ן (הל' נדה ז,ב). ריא"ז (הלכה ב, סעי' ב-ד).

56. יו"ד קצד,ג. וראה רמב"ם (הל' איסורי ביאה יא,יב, מובא להלן): וכן כל מה שאמרנו ביולדת שאמו טהורה - הרי היא טהורה בזמן הזה. והבין המגיד משנה (הל' איסורי ביאה י,ח) שהוא חולק על הרמב"ן והרשב"א. אמנם ראה ב"י (יו"ד קצד,ג) שחלק עליו בהבנת דברי הרמב"ם. מקורות - ראב"ד (שער הפרישה, א,יג, ובהשגות להלן). רמב"ן (הל' נדה ז,ב). רשב"א (תורת הבית, ב"ז, ש"ו, עמ' שנב).

57. רש"י פירש, אטום - חסר. כ"כ הרמב"ן (כ"ג ב', ד"ה אמר) בשמו. וכן פירש רש"י (כ"ד א', ד"ה אטומה: חסרה. ולגבי ושטו אטום כתב רש"י: סתום). וכתב רמב"ן שאינו נראה, אלא אטום כמשמעו, שאין לו חיתוך איברים ואין לו חלל שבהן, אלא כמין גולם אטום; ודמיא להא דתניא בריית גוף שאינו חתוך וכו'. וראה באריכות בפתחי

אומר: (כל שנחסר) כדי שינטל מן החי (שאילו היה ניטל מן החי) וימות.

וכמה ינטל מן החי וימות? רבי זכאי אומר: עד הארכובה[58]. רבי ינאי אומר: עד לנקביו[59]. רבי יוחנן אומר משום רבי יוסי בן יהושע: עד מקום טבורו[60].

(כ"ד א') (ומבאר) בין רבי זכאי לרבי ינאי, איכא בינייהו (האם) טרפה חיה (יותר מי"ב חודש). מר (רבי ינאי) סבר טרפה חיה, ומר (רבי זכאי) סבר טרפה אינה חיה. בין רבי ינאי לרבי יוחנן, איכא בינייהו דרבי אלעזר. דאמר רבי אלעזר: ניטל ירך וחלל שלה, נבלה (ותרוייהו אית להו טריפה חיה).

אמר רב פפא: מחלוקת מלמטה למעלה. אבל מלמעלה למטה (שנחתך מגולגלתו), אפילו כל דהו טהורה. וכן אמר רב גידל אמר רבי יוחנן: המפלת את שגולגלתו אטומה (חסרה), אמו טהורה.

ואמר רב גידל אמר רבי יוחנן: המפלת כמין אפקתא דדיקלא (שהדקל למטה יחיד ומתפצל מלמעלה, כך היו ידיו ורגליו על כתפו, ומלמטה הוא בלא צורה), אמו טהורה.

איתמר, המפלת מי שפניו מוסמסים (מעוכים קצת; ולא כל כך כפניו טוחות) - (1) רבי יוחנן אמר: אמו טמאה. (2) ריש לקיש אמר: אמו טהורה.

(ומסיק) אמר רב פפי: בפניו מוסמסין, כולי עלמא לא פליגי דטמאה (שנחשב ולד). כי פליגי בפניו טוחות (שאין צורה בהן ניכרת לגמרי), ואיפכא איתמר[61] - (1) רבי יוחנן אמר: אמו טהורה. (2) וריש לקיש אמר: אמו טמאה.

גרסינן להלן **בפרקין** (כ"ח א'):

תנו רבנן: המפלת יד חתוכה, ורגל חתוכה (שיש לה חיתוך אצבעות[62]) - אמו טמאה לידה, ואין חוששין שמא מגוף אטום באו.

רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו: אין נותנין לה ימי טוהר (אע"ג דפשיטא

נדה (כ"ד ב', על רש"י ד"ה שאינו חתוך).

58. שנחתכו רגליה עד למעלה מן הארכובה שהיא טרפה, וקסבר טרפה אינה חיה. רש"י.

59. ונקביו בכלל, קסבר טרפה חיה, הלכך עד לארכובה הוי ולד. אבל עד לנקביו הוי נבלה, כרבי אלעזר דאמר ניטל הירך וחלל שלה - נבלה, ואפילו בחייה מטמאה, הלכך לא חיה. ובשחיטת חולין (דף כ"א א') מפרש: היכי דמי חלל שלה? כל שרבוצה ונראית חסרה. רש"י.

60. אבל עד נקביו לא, דלית ליה דרבי אלעזר. ואי משום טרפה, קסבר טרפה חיה. רש"י. וכתבו תוספות (כ"ד א', ד"ה עד הארכובה) ואע"ג דתבנית יד אמרינן בפרקין (כ"ד א') דטמאה לידה, היינו כשניכר שהמותר נמחה כשפירש. אי נמי, כאן מיירי דניכר היטב שלא נברא יותר, כגון שבמקום החסרון יש עור נקרם.

61. ולא משום צורך מפיך לה, אלא הכי גמר מרביה. רש"י.

62. רשב"א בשם רש"י.

לן דולד הוא). מאי טעמא? אימא הרחיקה לידתה (הרי כמה ימים שיצא רוב הולד לאיברים וכבר עברו ימי טוהר שלה, ולא ידעינן מאימת נמני).

שיטות הראשונים

נברא בעין אחת ובירך אחד: כתב **הרמב"ם**: "אִם הָיוּ מִן הַצַּד, שֶׁהֲרֵי הוּא כַּחֲצִי אָדָם - אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה; וְאִם הָיוּ בָּאֶמְצַע - אִמּוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי זוֹ בְּרִיָּה אַחֶרֶת". **ורשב"א** כתב **שרש"י** גריס איפכא[63]; והלכך, בין בזו ובין בזו חוששת לולד, ויושבת אף לנדה.

ושטו נקוב, אמו טמאה: **רש"י ותוספות** פירשו דקסבר רבא טרפה חיה. נמצא, שדין טומאת לידה תלוי בטריפה. וכיון דקיימא לן טריפה אינה חיה, אם כן ושטו נקוב, אמו אינה טמאה לידה. וכן פסק **ריא"ז**. ודעת **רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, ור"ן**, דאין טומאת לידה תלוי בטריפה[64], ורבא דאמר ושטו נקוב חשיב ולד, אליבא דכולי עלמא אמרה (אבל ושטו אטום אמו טהורה, שאין זה בכלל אדם, הואיל ונברא שלא כדרך החיים).[65]

המפלת גוף אטום: **ראב"ד וריא"ז**, פסקו כרבי זכאי, שאם חסר עד הארכובה, אינו ולד[66]. **הרמב"ם** פסק כרבי יוחנן משום רבי יוסי בן יהושע, וכתב: "הָיָה חָסֵר מִטַּבּוּרוֹ וּלְמַטָּה וַהֲרֵי הוּא אָטוּם, אֵינוֹ וָלָד, וְאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה". **והמאירי** פסק כרבי ינאי, דאמר עד לנקביו[67].

המפלת מי שפניו מוסמסים או פניו טוחות: פסק **הרמב"ם** כרבי יוחנן, וכתב: "אוֹ שֶׁהָיוּ פָּנָיו טוּחוֹת וְאֵין בָּהֶן הֶכֵּר פָּנִים... אֵינוֹ וָלָד, וְאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה." אבל פניו מוסמסים, אף רבי יוחנן מודה שאמו טמאה.

---

63. מן הצד, אמו טהורה לידה. באמצע, אמו טמאה לידה. ברש"י שלפנינו ליתא להאי גירסה. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה י,י). רשב"א (תורת הבית, ב"ז, ש"ו, עמ' שנב).

64. דקשה הדבר להעמיד דברי רבא שלא כהלכה! ועוד, וכי מפני שאין טרפה חיה י"ב חודש, נטהר אמו של זה?! והלא הנפל, שהוא כאבן ואינו יכול לחיות, או שיצא מת ומחותך, אמו טמאה, זה שיצא נקוב הושט וכלו לו חדשיו, לא כל שכן?! ואפילו הולד שנימוק בשליא אמו טמאה, והיאך יטהר זה, שאלו היה דבר שמתחלת ברייתו הוא אפשר לומר שאינו ראוי לבריית נשמה וטהור, אבל זה שמא עכשיו נקב, ומה בינו למחותך ויצא איברים אברים!

65. **והרמב"ם** פסק ושטו אטום, אין אמו טמאה לידה. והשמיט דינו של רבא שאם ושטו נקוב אמו טמאה. דעת הב"י (קצד,ג, וכ"כ בכס"מ) שסובר כדעת רש"י, שדברי רבא נאמרו אליבא דמ"ד טריפה חיה. וכיון דקיי"ל טריפה אינה חיה, לית הלכתא כרבא. ודעת חכם צבי (סי' עז), סד"ט (קצד, ס"ק טו), וליקוטי הלכות (עין משפט, אות מ) שפסק כרבא, וסמך על מה שפסק באטום שאמו טהורה, וממילא משמע שכל מה שלא מנה, כולל ושטו נקוב, אמו טמאה. עיי"ש. מקורות - רש"י (ד"ה ושטו). רמב"ם (הל' איסורי ביאה י,יא). תוספות (ד"ה אמר). רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, ור"ן (כ"ג ב', ד"ה אמר רבא). ריא"ז (הלכה ב, סעיף ו).

66. כיון דקיי"ל דטרפה אינה חיה (חולין מ"ב א'), וגם קיי"ל דניטל ירך וחללה נבלה (חולין כ"א א').

67. והקשה הכסף משנה על הרמב"ם (וכן בב"י, יו"ד קצד,ג, ד"ה וכן המפלת, עיי"ש ב"ח), שהרי בגמרא מבואר שמחלוקתם תלויה האם טריפה חיה, והאם סוברים כרבי אלעזר שניטל ירך וחללל שלה נבילה, ורבי יוחנן שהצריך עד טיבורו מפני שאינו סובר כרבי אלעזר. וכיון שהרמב"ם פסק (מאכלות אסורות ד,ט) שטריפה אינה חיה, וגם פסק (אבות הטומאות ב,א; שחיטה ג,יט) כרבי אלעזר שניטל ירך וחללה דינה כנבילה, אם כן היה לו לפסוק שהשיעור הוא עד הארכובה. וראה מאירי ביישוב הדברים. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה י,יא). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה א,יט). ריא"ז (הלכה ב, סעיף ו). מאירי (כ"ד א', ד"ה ילדה).

הפילה יד חתוכה ורגל חתוכה: דעת **רשב"א** דהא דתניא אמו טמאה לידה, מחמת יד זו בלבד קאמר; כלומר אע"פ שלא הפילה אלא אותה[68]. אבל **הרמב"ם** כתב: "אִם הִפִּילָה יָד חֲתוּכָה וְרֶגֶל חֲתוּכָה - הֲרֵי חֶזְקָתָהּ מְוָלָד שָׁלֵם, וּמִצְטָרְפִין לְרֹב אֵבָרָיו"[69]. והשמיט הא דאין נותנין לה ימי טוהר, מאי טעמא, אימא הרחיקה לידתה[70].

הדין בהפילה יד שאינה חתוכה: דעת **רמב"ן ורשב"א** שאם הפילה יד גמורה שאינה חתוכה, אמו טהורה, מפני שאומרים מגוף אטום באת, כשם שהיא משונה, כך באת מגוף משונה[71]. וכן פסק **רמב"ם**. ודעת **הראב"ד** שגם בכי האי גוונא טמאה[72] [73].

---

68. ואע"ג דקתני במתניתין יצא מחותך או מסורס, משיצא רובו הרי הוא כילוד, אבל ביד לבדה - לא! ולא עוד, אלא דאפילו בולד שלם וחי, אם הוציא יד אינה לידה אלא מדרבנן! התם שהיא מעוברת ונשאר עדיין ולדה בתוך מעיה, אינה לידה עד שיצא רובו; אבל כאן, במפלת יד לבדה ואינה מרגשת בולד אחר, לפיכך אנו אומרים מגוף שלם באת, וחוששין שמא הפילה שאר האברים כבר, והרחיקה לידתה הות. וכדאמרינן בהדיא, רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו: אין נותנין לה ימי טוהר מאי טעמא? אימר הרחיקה לידתה. רשב"א (חי' כ"ח א').

69. וכפי שביאר הרמב"ם (בהלכה ו): "נִתְחַתֵּךְ הַוָּלָד בְּמֵעֶיהָ וְיָצָא אֵבֶר אֵבֶר, בֵּין שֶׁיָּצָא עַל סֵדֶר הָאֵבָרִים, כְּגוֹן שֶׁיָּצְאָה הָרֶגֶל וְאַחֲרֶיהָ הַשּׁוֹק וְאַחֲרֶיהָ הַיָּרֵךְ, בֵּין שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר - אֵינָהּ טְמֵאָה לֵדָה, עַד שֶׁיֵּצֵא רֻבּוֹ". כתב המ"מ שנראה מדבריו שאינה טמאה ביד זו בלבד אלא שהיא מצטרפת לרוב אברים, ושכוונתו צ"ע. ורשב"א כתב: ושמא לתת לה ימי טוהר קאמר. ואינו נראה מענין מקומו כן. מקורות - רמב"ם (איסו"ב, י,יא).

70. וכן השמיט ניקב הושט אמו טמאה, והמפלת כמין אפקותא דדיקלא אמו טהורה, וצ"ב. וראה ב"י (יו"ד קצד,ב) לגבי אפקותא דדיקלא. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה י,יא).

71. ואינו דומה למפלת שפיר מרוקם שאמו טמאה לידה, אע"פ שאין לו חיתוך ידיים ורגליים, שהשפיר עתיד לבוא לכלל חיתוך הוא (כלומר מה שאין אברי השפיר מחותכים, הוא רק משום שעדיין לא התפתח כל צרכו). וכתב רשב"א (כ"ח א', ד"ה המפלת): ובהאי תירוצא ניחא לן נמי הא דאמרינן בריש פירקין, המפלת חתיכה קורעה, אם יש בה עצם טמאה לידה, ולא חיישינן שמא מגוף אטום באת! משום דהתם ליכא הוכחה כלל שתהא מגוף אטום.

72. דלא אמרו חתוכה, אלא לענין מביאה קרבן ונאכל בלבד, מדקתני ואין חוששין שמא מגוף אטום באת, ואין חוששין כלל משמע, ואילו בשאינה חתוכה אינו נאכל; אבל לענין האֵם, בין חתוכה בין שאינה חתוכה אמו טמאה לידה. וכתבו על זה הראשונים דאינו מחוור, דמדקתני אמו טמאה לידה ואין חוששים, משמע דאין חוששים אאמו טמאה קאי. דאי לענין קרבן, הוה ליה למיתני מביאה קרבן ונאכל.

מקורות - רמב"ם (הל' איסו"ב י,יא); רמב"ן (חי' כ"ח א', ד"ה המפלת); רשב"א (חי' כ"ח א', ד"ה המפלת; תורת הבית ז,ו עמ' שס). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה, א,יג).

73. הב"י (קצד,ג) מצטט מדברי ראב"ד, מנוסחה ישנה שהיתה לפניו: וכל הנך דאמרינן בגמרא, נברא בעין אחת ובירך אחת באמצע וכו', בכולן טמאה י"ד יום, **לפי שאין בקיאין בצורות הללו**, ובעיא נמי ז' נקיים לפי שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. **מיהו בגוף אטום, אדם יכול לעמוד עליו**, שאם אין לו צורת איברים, והוא ניכר שלא נחתכו ממנו איבריו אלא שכך היה שלם, אין אמו טמאה לידה, ואפילו הוא בן ט'. אבל טומאת נדה מיהא אית לה, כדאמרן. עכ"ל (הובא במהד' בוקוולד, שער הפרישה, א,יט). אמנם בבעלי הנפש מהדורה בתרא מחק הראב"ד הלכה זו, ונראה **שחזר לשיטתו הראשונה שאין בקיאין בגוף אטום** (כמבואר שער הפרישה, א,יא). עיי"ש (על פי הערת המהדיר). **והשו"ע השמיט כל זה**. וראה להלן.

המפלת בריה שיש לה שני גבים ושתי שדראות

(כ"ד א') איתמר, המפלת בריה שיש לה שני גבים ושתי שדראות - (1) אמר רב: באשה, אינו ולד. בבהמה, אסור באכילה (אם נשחטה אמו ונמצא במעיה, וכל שכן יצא לאויר העולם, דנֶפֶל הוא, ונבלה). (2) ושמואל אמר: באשה, ולד. בבהמה, מותר באכילה.

במאי קמיפלגי? בדרב חנין בר אבא, דאמר רב חנין בר אבא: "הַשְּׂסוּעָה"[74] - בריה שיש לה ב' גבין וב' שדראות. רב אמר: בריה בעלמא ליתא, וכי אגמריה רחמנא למשה, במעי אמה אגמריה[75]. ושמואל אמר: בריה בעלמא איתא, וכי אגמריה רחמנא למשה, בעלמא אגמריה (אותו המין אסר); אבל במעי אמה (אם נמצאת במעי פרה), שריא.

(כ"ד ב') **תני** תנא קמיה דרב: המפלת בריית גוף שאינו חתוך (כולו שלם כעין דף, ואין בו חיתוך אברים וצורה, אלא חָלָק כעין עיגול), ובריית ראש שאינו חתוך, יכול תהא אמו טמאה לידה? תלמוד לומר: "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר (וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים)" וגו' "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל" וגו' - מי שראוי לִבְרִית שמונה (משמע מי שהוא ראוי לחיות שמונה ימים, אמו טמאה לידה). יצאו אלו, שאינן ראויין לברית שמונה[76].

אמר ליה רב (לתנא): וסיים בה הכי: (יצאו אלו) ושיש לו שני גבין ושתי שדראות.

רבי ירמיה בר אבא סבר למעבד עובדא כוותיה דשמואל (בשני גבין, דולד הוא, וקאמר טמאה אפילו בלידה יבישתא). אמר ליה רב הונא: מאי דעתיך, לחומרא? חומרא דאתי לידי קולא הוא! דקיהבת לה דמי טוהר! עביד מיהא כותיה דרב, דקיימא לן הלכתא כרב באיסורי, בין לקולא בין לחומרא.

תניא: יש בעוברין (שיצאו לאויר העולם) שהן אסורין (משום נבלה): בן ארבעה לדקה (לבהמה דקה), בן שמונה לגסה. הימנו ולמטה, אסור (ואליבא דרב מבארת הגמרא שצריך להוסיף: במה דברים אמורים? כשיצא לאויר העולם. אבל במעי אמו, שרי). יצא מי שיש לו שני גבין ושני שדראות (דאפילו במעי אמו נמי אסור).

אמר רבא: הרי אמרו אשה יולדת לתשעה, ויולדת לשבעה. בהמה גסה יולדת לתשעה. יולדת לשבעה, או לא ילדה (נפל הוא, או לאו נפל הוא, ומותר)?

ולא איפשיטא.

---

74. רחמנא אסרה, דכתיב (דברים יד,ז): אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׂסוּעָה. רש"י.
75. האי דאסר רחמנא, כשנמצאת במעי בהמה אסורה, דהא בריה בעלמא בפני עצמה, ליתא. רש"י.
76. ויקרא יב,ב-ג. ראה סדרי טהרה (יו"ד סי' קצד, ס"ק טו), שכתב דהאי ברייתא פליגא אאידך ברייתא, לעיל כ"ג ב' - כ"ד א', דהמפלת גוף אטום, דסבירא ליה בטריפה תליא מילתא.

שיטות הראשונים

חומרא דאתי לידי קולא הוא: ביאר **רשב"א** דהיכא דספוקי מספקא לן אי ולד הוא אם לאו, על כרחין תשב לזכר או לנקבה לחומרא, ולא חיישינן לקולא, משום דלא אפשר בלאו הכי[77]. אלא הכא דקיימא לן כרב בין לקולא בין לחומרא, ומשום חומרא בעלמא אתינן לטמוייה, ולא מספיקא, בהא איכא למיחש[78].

בריה שיש לה שני גבין ושתי שדראות: פסק **הרמב"ם** כרב, דהלכתא כוותיה באיסורי, בין לקולא בין לחומרא, וכתב: "בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ בְּרִיָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי גַּבִּין וּשְׁתֵּי שְׁדָרוֹת - אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה". וגבי מפלת: "אֵינוֹ וָלָד, וְאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה"[79]. וכן פסק **רשב"א**[80].

המפלת בזמן הזה: כתב **רשב"א** דהיינו דוקא לדינא דגמרא דבקיאי טפי; אבל אנן דלא בקיאין, אסכימו מקצת **רבוותא**, דבכולהו אמו טמאה לידה[81]. וכן פסק **רמב"ן**. וכ"פ **השו"ע**[82].

בהמה גסה האם יולדת לשבעה: **הרמב"ם** פסק שמותר לאכול ולד של בהמה מיום שנולד, רק אם כלו חדשיו. ומבאר, "שֶׁהֵן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים לִבְהֵמָה גַּסָּה וַחֲמִשָּׁה לְדַקָּה". משמע שהכריע לחומרא, בבעיא דלא איפשיטא[83].

המפלת שפיר שאינו מרוקם

(**כ"ד ב'**) **משנה:** המפלת שפיר[84] מלא מים, מלא דם, מלא גנונים (גוונים), אינה חוששת לולד.

(ומקשה) בשלמא דם ומים לא כלום היא, אלא גנונים, ניחוש שמא ולד הוה ונימוח (כיון דלאו דם הוא, ולאו מים נינהו, איכא למיחש לולד)!

77. כדאיתא לקמן דשדינן להו לחומרא ומטמאינן לה, ואע"ג דלא יהבינן לה ימי טוהר, ולא חיישינן. וכדאמר ליה שמואל לרב יהודה גבי שפיר (כ"ה ב'), שיננא לא תעביד עובדא עד שישעיר. ואקשינן עליה, והאמר שמואל מעולם לא דכו שפירא בנהרדעא! ואסיקנא, לחוש, חוששת. ימי טהרה לא יהבינן לה, עד שישעיר.
78. רשב"א (חי' כ"ד ב', ד"ה הא. וכעין זה בריטב"א כ"ד א', ד"ה מאי). אמנם עיין ברשב"א, שנשאר על זה בצריך עיון.
79. הרמב"ם פסק: "אוֹ שֶׁהִפִּילָה בְּרִיַּת רֹאשׁ שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ אוֹ יָד שֶׁאֵינוֹ חָתוּךְ - כָּל נֵפֶל מֵאֵלּוּ אֵינוֹ וָלָד, וְאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה". ולא הזכיר הרמב"ם המפלת בריית גוף שאינו חתוך. וכתב ליקוטי הלכות (עין משפט, אות ת) אפשר דזהו לא עדיף ממי שהיה חסר עד טיבורו, וכבר זכרו הרמב"ם.
80. מקורות - רמב"ם (הל' מאכלות אסורות א,ג; הל' איסורי ביאה י,יא). רשב"א (תורת הבית, ז,ו, עמ' שנד; הקצר, עמ' שפא).
81. ואפילו בשיש לו שני גבין ושתי שדראות נמי מסתברא דמטמינן לה לחומרא. ומתייחס הרשב"א גם לגולגלתו אטומה או גופו אטום או ושטו אטום. כן כתב הב"י (יו"ד קצד,ג), דמאי שנא מפניו טוחות או יש לו ב' גבין וב' שדראות.
82. יו"ד קצד,ג. ראה ציטוט להלן. רמב"ן (הל' נדה, ז,ד). רשב"א (תורת הבית, ז,ו, עמ' שנד; תוה"ב הקצר, עמ' שפא).
83. עין משפט (אות ד). מקורות - רמב"ם (הל' מאכלות אסורות ד,ד).
84. הרמב"ם (בפירוש המשנה) כתב שהוא גוף של בשר. ורש"י (ברכות ד' א', ד"ה ובשפיר) פירש: הוא עור הולד, שהעצמות והגידים והבשר נצורים בתוכו.

אמר אביי: כמה יין חי, שתת אמו של זה, שנמוח עוברה בתוך מעיה? רבא אמר[85]: מלא תנן, ואם איתא דאתמוחי אתמח, מחסר חסר. רב אדא בר אהבה אמר[86]: גוונים תנן, ואם איתא דאתמוחי אתמח, כולה בחד גוונא הוי קאי.

(כ"ה א') (ברייתא:) שאלו לפני רבי: המפלת שפיר מלא בשר, מהו? אמר להם: לא שמעתי.

תניא: המפלת שפיר שאינו מרוקם (שאין צורת הולד ניכרת בו כלל) - (1) רבי יהושע אומר: ולד. (2) וחכמים אומרים: אינו ולד.

אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי אושעיא: מחלוקת בעכור (מה שבתוכו עכור, דאיכא למימר ולד היה ונימוח). אבל בצלול (שהוא מלא מים צלולים), דברי הכל אינו ולד. ורבי יהושע בן לוי אמר: בצלול מחלוקת. איבעיא להו: בצלול מחלוקת, אבל בעכור, דברי הכל ולד, או דלמא בין בזה ובין בזה מחלוקת? תיקו.

אמר ליה רב חנינא בר שלמיא לרב: מר כמאן סבירא ליה? אמר ליה: אני אומר אחד זה ואחד זה (בין צלול בין עכור), אינה חוששת. ושמואל אמר: אחד זה ואחד זה, חוששת (ויושבת ימי טומאה, ואין לה ימי טוהר, דספק ולד הוא, ולא ודאי).

ואזדא שמואל לטעמיה, דכי אתא רב דימי אמר: מעולם לא דכו שפיר בנהרדעא (לא טיהרו את המפלת שפיר, שלא תטמא שבועיים כדין יולדת, ואפילו בלידה יבישתא), לבר מההוא שפירא דאתא לקמיה דשמואל, דמנח עליה חוט השערה מהאי גיסא וחזיא מהאי גיסא. אמר: אם איתא דולד הואי, לא הוה זיג (צלול) כולי האי.

שיטות הראשונים

המפלת שפיר מלא מים, מלא גנונים, אינה חוששת לולד: כתב **רשב"א**, דרבא ורב אדא בר אהבה לא פליגי, אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא, ואיתא להא ואיתא להא[87]. והלכך אנן השתא דלא בקיאינן בהא, מלא גנינים, טמאה. ואפילו מלא דם מלא מים נמי, דבגנינים לא בקיאינן. וכן פסק **רמב"ן**. וכן פסק **השו"ע**[88].

המפלת שפיר שאינו מרוקם: **רש"י** פירש, צלול - מלא מים. **ותוספות** פירשו דצלול ועכור, היינו בשר עכור ובשר צלול. ולהלכה, **רמב"ם ורא"ה** פסקו כרב לקולא, שאינה חוששת לולד.

85. אכן יש לחוש לנימוח ולד, אלא כאן יש ראיה חיובית שלא היה ולד.

86. כנ"ל - אכן יש לחוש לנימוח ולד, אלא כאן יש ראיה. וראה להלן בשם הרשב"א דלא פליג ארבא.

87. והלכך אם אינו מלא, טמאה כדרבא. ואפילו מלא, אי קאי גוון אחד ולא קאי גוונים (כן הגירסה המתוקנת ברשב"א על פי הב"י), טמאה כרב אדא בר אהבה. נמצא שנחלק אביי עם רבא ורב אדא בר אהבה האם צריכים לחוש לנימוח הולד, ורק לפי אביי, גם בלא שום ראיה, אין מסתבר שהיה ולד.

88. יו"ד קצד,ג. מקורות - רמב"ן (הל' ז,ב). רשב"א (תורת הבית, בית שביעי, שער ששי, עמ' שנה).

ורמב"ן, רשב"א, ורא"ש, פסקו לחומרא, כשמואל, שאחד זה ואחד זה, חוששת[89]. **והשו"ע**[90] פסק שהמפלת שפיר, עכשיו שאין אנו בקיאין בצורות, חוששת לולד.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצד)

ג. הַמַּפֶּלֶת כְּמִין בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף אוֹ כְּמִין דָּגִים וַחֲגָבִים וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, וְכָל צוּרַת וָלָד, אוֹ שֶׁפִּיר אוֹ שְׁלִיָּא אוֹ חֲתִיכָה שֶׁקְּרָעוּהָ וְיֵשׁ בָּהּ עֶצֶם, עַכְשָׁיו שֶׁאֵין אָנוּ בְּקִיאִין בְּצוּרוֹת, חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד; וְאִם כָּלוּ ז' נְקִיִּים בְּתוֹךְ י"ד יוֹם, אִם טָבְלָה קֹדֶם לֵיל ט"ו לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה.

המפלת שפיר מרוקם

(כ"ד ב') (המשך **משנה**:) ואם היה (השפיר שהפילה) מרוקם (שמרוקמת בו צורת העובר, אלא שאין ידוע אם זכר או נקבה), תשב לזכר ולנקבה.

(כ"ה א') **תנו רבנן**: איזהו שפיר מרוקם? אבא שאול אומר: תחלת ברייתו מראשו, ושתי עיניו כשתי טיפין של זבוב (עיני זבוב). **תני** רבי חייא: מרוחקין (שתי העיניים) זה מזה.

(המשך **הברייתא**:) שני חוטמין (חורי החוטם) כשתי טיפים של זבוב. **תני** רבי חייא: ומקורבין זה לזה. ופיו מתוח כחוט השערה (סדק קטן, ונראה כאילו חוט השערה מתוח שם).

(המשך **הברייתא**:) וגויתו (גיד איבר הזכר) כעדשה[91]. ואם היתה נקבה, נדונה כשעורה לארכה. וחיתוך ידים ורגלים אין לו (כדאמרינן תחילת ברייתו מראשו). ועליו מפורש בקבלה[92]: "הֲלֹא כֶחָלָב[93] תַּתִּיכֵנִי וְכַגְּבִנָּה תַּקְפִּיאֵנִי. עוֹר וּבָשָׂר תַּלְבִּישֵׁנִי וּבַעֲצָמוֹת וְגִידִים תְּשֹׂכְּכֵנִי. חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי וּפְקֻדָּתְךָ שָׁמְרָה רוּחִי".

(המשך **הברייתא**:) ואין בודקין אותו במים, שהמים עזין וטורדין (ממחים) אותו, אלא בודקין אותו בשמן, שהשמן רך ומצחצחו. ואין רואין אלא בחמה.

---

89. וביאר המגיד משנה (הל' איסורי ביאה י,ד) שהרמב"ם פסק כרב, חדא, דהלכתא כמותו באיסורי לגבי שמואל. ועוד, דקאי כסתם משנה, והלכה כסתם משנה. ועוד, דהתם מתפרש בהדיא דחכמים אפילו בעכור מטהרי והלכה כרבים. והא דשמואל חומרא יתירה היא, ואין הלכה כמותו. אבל רשב"א וסיעתו פסקו כשמואל. וביאר רשב"א, דאע"ג דקיימא לן כרב באיסורי, בין לקולא בין לחומרא, כיון דעבד בה שמואל עובדא ולא דכו מעולם שפיר בנהרדעא, קיי"ל דמעשה רב. וכתב על זה המגיד משנה דאין אומרין מעשה רב במי שמחמיר כפי דעתו, ורבי חנינא בר שלמיא ודאי הלכה למעשה שאל לו, ואמר לו אינה חוששת.

90. יו"ד קצד,ג. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה י,ד). רא"ה (בדק הבית, ז,ו, עמ' שנז). רמב"ן (הל' נדה, ז,ב). רשב"א (תורת הבית, ז,ו, עמ' שנו). רא"ש (ג,ד). תוספות (כ"ה א', ד"ה מחלוקת).

91. והא דתנן תשב לזכר ולנקבה אלמא מספקא לן אם זכר אם נקבה כשאין ניכר בו האבר מיירי. רש"י.

92. איוב י,י-יב.

93. זהו שכבת זרע שהוא ניתך וקלוש מתחלה בשעת יציאתו כחלב ואח"כ נעשה קפוי. רש"י.

(כ"ה ב') (ומברר) במה בודקין אותו לידע אם זכר הוא אם נקבה היא? אבא שאול בר נש - ואמרי לה אבא שאול בר רמש - אומר: מביא קיסם שראשו חלק ומנענע באותו מקום. אם מסכסך (הקיסם, שיש דבר המעכב, היינו גיד), בידוע שזכר הוא. ואם לאו בידוע שנקבה היא.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: לא שנו אלא מלמטה למעלה (שהרי בסדק השעורה אין עיכוב לארכה); אבל מן הצדדין, אימא כותלי בית הרחם נינהו.

אמר רב אדא בר אהבה: **תנא:** אם היתה נקבה, נדונה כשעורה סדוקה[94].

אמר רב עמרם: **תנא:** שתי ירכותיו (כשהוא מתחיל להיבראות בחיתוך ידיים ורגליים) כשני חוטין של זהורית, ואמר רב עמרם עלה: כשל ערב (עבה משתי). ושתֵּי זרועותיו כשני חוטין של זהורית. ואמר רב עמרם עלה: כשל שְׁתִּי.

אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא לא תעביד עובדא (לעשותו ולד) עד שישעיר (בראשו). (ומקשה) ומי אמר שמואל הכי?! והאמר שמואל: אחת זו ואחת זו (בין שפיר עכור, ואפילו צלול) חוששת!

אמר רב אמי בר שמואל: לדידי מפרשא לי מיניה דמר שמואל - לחוש חוששת (אף בצלול להחמיר ולישב שבועיים כיולדת נקבה); ימי טהרה (שאף אם תראה דם, אינה נטמאת, כדין יולדת ודאית) לא יהבינן לה עד שישעיר.

שיטות הראשונים

כתב **הרמב"ם**[95]: "הָיְתָה צוּרַת הָאָדָם דַּקָּה בְּיוֹתֵר וְאֵינָהּ נִכֶּרֶת בַּעֲלִיל - הֲרֵי זוֹ תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'שָׁפִיר מְרֻקָּם'. אֵי זֶה הוּא שָׁפִיר מְרֻקָּם? תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁלָּאָדָם: גּוּפוֹ כָּעֲדָשָׁה, שְׁתֵּי עֵינָיו כִּשְׁתֵּי טִפֵּי זְבוּב ... וְחִתּוּךְ יָדַיִם וְרַגְלַיִם אֵין לוֹ. נִתְבָּאֲרָה צוּרָתוֹ יָתֵר מִזֶּה, וַעֲדַיִן אֵינוֹ נִכָּר בֵּין זָכָר לִנְקֵבָה - אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בַּמַּיִם אֶלָּא בַּשֶּׁמֶן, שֶׁהַשֶּׁמֶן מְצַחְצְחוֹ. וּמֵבִיא קִיסָם שֶׁרֹאשׁוֹ חָלָק... וּבְכָל אֵלּוּ הָרְקִימוֹת שֶׁלַּנְּפָלִים - אֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֹהַר עַד שֶׁיַּשְׁעִיר הַוָּלָד".

94. לאוסופי ולפרושי אתא דלעיל תני נידונת כשעורה ולא תני סדוקה. רש"י.

95. הל' איסורי ביאה י,ב-ג.

המפלת סנדל

(כ"ד ב') (המשך **משנה:**) המפלת סנדל[96] או שליא, תשב לזכר ולנקבה[97].

(כ"ה ב') **תנו רבנן:** סנדל דומה לדג של ים, מתחלתו ולד הוא אלא שנרצף (נמעך). רשב"ג אומר: סנדל דומה ללשון של שור הגדול (דהיינו פניו טוחות[98]).

(תניא:) בימי רבי ינאי בקשו לטהר את הסנדל שאין לו צורת פנים. אמר להם רבי ינאי: טיהרתם את הוולדות (שגם בלא צורת פנים ולד הוא, וטמאה לידה)!

(ומקשה) למה הזכירו סנדל, והלא אין סנדל שאין עמו ולד (ובלא סנדל נמי הויא טמאה לידה)!

(ומתרץ) אי דאתילידא נקבה בהדיה, הכי נמי (שלא היה צריך להזכירו[99])! הכא במאי עסקינן דאתיליד זכר בהדיה[100]; מהו דתימא הואיל ואמר רב יצחק בר אמי: אשה מזרעת תחילה, יולדת זכר, איש מזריע תחלה, יולדת נקבה, מדהא זכר הא נמי זכר (ולא תשב אלא לזכר), קמ"ל אימא שניהם הזריעו בבת אחת, האי זכר והאי נקבה.

דבר אחר (גם כאשר נולדה נקבה, היה צריך להזכירו), שאם תלד נקבה לפני שקיעת החמה, וסנדל לאחר שקיעת החמה, מונה תחלת נדה לראשון, ותחלת נדה לאחרון[101].

שיטות הראשונים

המפלת סנדל: כתב **הרמב"ם**: "הַמַּפֶּלֶת זָכָר וְסַנְדָּל עִמּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הֶכֵּר פָּנִים בַּסַּנְדָּל, הֲרֵי זוֹ תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, שֶׁמָּא סַנְדָּל זֶה נְקֵבָה הָיָה. וְחֶמְרָא הֶחֱמִירוּ בּוֹ לְטַמֵּא בּוֹ מִשּׁוּם וָלָד אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ צוּרַת פָּנִים, הוֹאִיל וְהִיא טְמֵאָה לֵדָה מִפְּנֵי הַוָּלָד שֶׁעִמּוֹ". והוא כתירוץ ראשון בגמרא, דאיתיליד זכר בהדיה. והשמיט **הרמב"ם** תירוץ בתרא[102].

---

96. ולד שאין לו צורת פנים, וקיימא לן אין סנדל שאין עמו ולד, משל לאדם שסטר את חבירו והחזיר צורתו לאחוריו, דכשהיא מעוברת וחוזרת ומתעברת, דוחק האחד את חבירו ופוחת צורתו. רש"י (יבמות י"ב ב', ד"ה סנדל).
97. אין סנדל בלא ולד אחר, ובשביל סנדל תשב לזכר ולנקבה (כלומר משום אותו נפל, שהוא סנדל), דספק זכר ספק נקבה הוא. וכגון שהולד האחר זכר (דיהבינן לה חומרת טומאה דנקבה בשביל הסנדל וימי טוהר לזכר לחומרא). שאם הוא נקבה, בלאו הכי יושבת משום הנקבה. על פי רש"י.
98. ואע"ג דאוקמינן לעיל פניו טוחות, אין אמו טמאה, גבי סנדל ודאי אמו טמאה לידה, דולד שעמו מוכיח עליו דולד הוא אלא שנימוק על ידי חברו שדחקו. רש"י (וכעין זה כתב הרשב"א, ד"ה א"ר יוחנן, דסנדל מתחילת ברייתו ולד היה, וראוי לברית נשמה).
99. דיש לה ימי טומאה וטהרה דנקבה, שאפילו הוא זכר גמור, כי איכא נקבה בהדיה יושבת לנקבה ימי טומאה וטהרה, ושל זכר מובלעים בתוכן. רש"י.
100. ומספקינן לסנדל בנקבה, ויושבת שבועיים לטומאה. אבל טהרה דנקבה לא יהבינן לה, דדילמא זכר הוא.
101. כלומר ביום 80 כלים ימי הטוהר ללידת הנקבה, ובראייתה ביום 81 היא נדה, וכעבור שבעה ימים (לאחר שטבלה) היא בימי זיבתה (שאם רואה שוב, נחשבת שומרת יום כנגד יום). וכשנולד גם סנדל, חוששים שהוא נקבה, ואז גם ביום 81, עדיין טהורה (מחמת הסנדל). וכעבור שבעה ימים עדיין בימי נידתה (ובראייתה תהיה נידה).
102. מקורות - רמב"ם (הלכות איסורי ביאה י,יב).

המפלת שליא האם חוששים לולד אחר

(כ"ד ב') משנה: ...המפלת... שליא, תשב לזכר ולנקבה.

(כ"ו א') משנה: ...אין שליא בלא ולד[103]...

(כ"ו ב') אמרינן משמיה דרב: הפילה נפל ואחר כך הפילה שליא, כל שלושה ימים (הראשונים להפלה) תולין את השליא בולד (שנולד, ולא תולים שהיא של ולד אחר שנימוח). מכאן ואילך (אם יצאה לאחר שלושה ימים), חוששין לולד אחר. ילדה (בן קיימא) ואחר כך הפילה שליא, אפילו מכאן ועד עשרה ימים (לאחר יציאת הולד) אין חוששין לולד אחר.

תו אמרינן משמיה דרב: אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא (ראה להלן).

(כ"ז א') אמר רבה בר שילא אמר רב מתנה אמר שמואל: מעשה ותלו את השליא בולד עד עשרה ימים. ולא אמרו תולין, אלא בשליא הבאה אחר הולד (אבל יצתה שליא קודם, חוששין לאחר).

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מעשה ותלו את השליא בולד עד כ"ג ימים. אמר ליה רב יוסף: עד כ"ד אמרת לן[104].

(תניא:) המפלת מין בהמה חיה ועוף ושליא עמהן, בזמן שהשליא קשורה עמהן, אין חוששין לולד אחר. אין שליא קשורה עמהן, חוששין לולד אחר. הריני מטיל עליהן חומר שני ולדות[105], שאני אומר: שמא נמוח שפיר (ולד) של שליא, ונמוח שליא של שפיר (כלומר ושלייתו של זה שלפנינו נימוח, וזו אינה שלו הואיל ואינה קשורה בו).

גרסינן **במסכת בבא קמא** (**פרק ארבעה אבות, י"א א'**):

אמר עולא אמר רבי אלעזר: שליא (שיושבים עליה ימי טומאה וטהרה לזכר ונקבה, כדלעיל, דאין שליא בלא ולד) שיצתה מקצתה ביום ראשון ומקצתה ביום שני, מונין לה מן הראשון (דמיום ראשון טמאה, ואפילו הואי לידה יבישתה).

אמר ליה רבא: מה דעתך? לחומרא (דמטמאין טהרות שנגעה בראשון משעת יציאת שליא), חומרא דאתי לידי קולא הוא! דקא מטהרת לה מראשון[106]!

---

103. המשנה בשלימותה, והדיון שעליה, יובאו להלן.

104. כתב הכסף משנה (איסו"ב י,יד) דהיינו עם יום יציאת השליא (ואינו חולק על רבה בר בר חנה שלא מנה יום זה).

105. אם זה זכר חיישינן דלמא נקבה הוה ההוא דשליא, ותשב לזכר ולנקבה. ולרבנן דאמרי המפלת חיה ועוף אינו ולד, מאי חומרא איכא בהאי ולד? מחמרינן עלה למימר ליכא שום ולד, ואין לה דם טוהר, והיינו חומרא דיליה, ומשום שליא מטמינן לה שבועים. רש"י.

106. שתהא סופרת י"ד של נקבה עם יום הראשון, ודמים שתראה ביום ט"ו טהורין, דהיינו קולא, דאי הויא מניא משני, לא חיילא ימי טהרה עד למחר. רש"י.

אלא אמר רבא: לחוש חוששת (לטמא טהרות שתגע בראשון), מימנא לא ממניא (שבועיים דנקבה) אלא לשני.

שיטות הראשונים

אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא: רש"י פירש שכיוצא בו מתקיים אם היו חודשיו כלים. למעוטי שאם הפילה דבר שאין ראוי לבריית נשמה[107], ואח"כ הפילה שליא, אפילו בתוך ג' ימים חוששת לולד אחר[108]. **ושאר הראשונים** פירשו בבן קיימא ממש, כלומר ולד חי[109]. וכן פסק **השו"ע**[110].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצד)

ד. יָלְדָה וָלָד חַי וְאַחַר כָּךְ הִפִּילָה שִׁלְיָא, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד אַחֵר, אֶלָּא תּוֹלָה אוֹתָהּ בַּוָּלָד שֶׁיָּלְדָה כְּבָר, עַד כ"ג יוֹם. אֲבָל אִם הִפִּילָה נֵפֶל תְּחִלָּה, אֵין תּוֹלִין בּוֹ הַשִּׁלְיָא שֶׁהִפִּילָה אַחַר כָּךְ, וְחוֹשֶׁשֶׁת לַשִּׁלְיָא לִתֵּן לָהּ יְמֵי טֻמְאָה שֶׁל נְקֵבָה.

ה. יָצְאָה הַשִּׁלְיָא תְּחִלָּה, אֵין תּוֹלִין אוֹתָהּ בַּוָּלָד שֶׁתֵּלֵד אַחַר כָּךְ, אֲפִלּוּ הוּא בֶּן קַיְמָא, וְחוֹשֶׁשֶׁת לַשִּׁלְיָא לִתֵּן לָהּ יְמֵי טֻמְאָה שֶׁל נְקֵבָה.

ו. יָצְאָה מִקְצָת שִׁלְיָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְלֹא נִגְמְרָה יְצִיאָתָהּ עַד יוֹם ב', חוֹשֶׁשֶׁת מִיּוֹם רִאשׁוֹן אֲבָל אֵינָהּ מוֹנָה אֶלָּא מִיּוֹם שֵׁנִי.

ז. הַמַּפֶּלֶת דְּמוּת בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, וְשִׁלְיָא קְשׁוּרָה בָּהּ, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד אַחֵר; וְאִם אֵינָהּ קְשׁוּרָה בָּהּ, חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד אַחֵר; וְאַף עַל פִּי שֶׁהַוָּלָד הַנִּדְמֶה זָכָר, חוֹשְׁשִׁין לִתֵּן לָהּ יְמֵי טֻמְאָה שֶׁל נְקֵבָה בִּשְׁבִיל הַשִּׁלְיָא.

---

107. כגון בירך אחד באמצע או גוף אטום או מפלת מין בהמה וחיה ועוף. רש"י.

108. ראה רשב"א (חי' כ"ו ב', ד"ה הכי אמר רב) מה הזקיקו לרש"י לפרש כן.

109. ולפי דבריהם, המימרא הראשונה משמיה דרב, הפילה נפל ואחר כך הפילה שליא, כל שלושה ימים תולים השליא בולד, נסתרת ממימרא שניה משמיה דרב, ותולים השליא רק בולד של קיימא.

וכתב הרשב"א בטעמא דמילתא, משום דולד חי (אגב חיותיה) מבזע בזע שליא ונפיק, ונשארה שליא עדיין בפנים. אבל בנפל (דליתיה חיותא) היאך יצא נפל ותשאר השליא, וכן כתוב בשאלתות דרב אחא גאון. ועוד אמרו שבירושלמי מפורש שאין השליא פורשת מן הולד עד שיגמר, ולפיכך אין תולין אותה בנפל.

110. יו"ד קצד,ד. מקורות - שאילתות דרב אחאי (שאילתא פו. הו"ד בריטב"א ועוד). רמב"ן (חי' כ"ו ב', ובהל' ז,ט). רשב"א (חי' כ"ו ב', ד"ה הכי; בדק הבית, ז,ו, עמ' שסב). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה א,יח). רמב"ם (איסו"ב י,יד).

טומאת בית שיש בו שליא

(כ"ו א') משנה: שליא בבית, הבית טמא (משום אוהל המת, דולד הוה בה ומת). לא שהשליא ולד, אלא שאין שליא בלא ולד. רבי שמעון אומר: נימוק הולד (ונעשה דם ונתערב בדם הלידה ובטל ברוב) עד שלא יצא.

תנו רבנן: שליא, תחלתה דומה לחוט של ערב, וסופה (כשהגדילה ומתרחבת) דומה כתורמוס, וחלולה כחצוצרת. ואין שליא פחותה מטפח. רבן שמעון בן גמליאל אומר: שליא דומה לקורקבן של תרנגולין, שהדקין (המעיים) יוצאין ממנה.

(כ"ז א') תנו רבנן: שליא בבית - (1) הבית טמא. לא שהשליא ולד, אלא שאין שליא שאין ולד עמה. דברי רבי מאיר. (2) רבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון מטהרין.

(המשך **הברייתא:**) אמרו לו לרבי מאיר: אי אתה מודה שאם הוציאוהו בספל לבית החיצון (לבית אחר) שהוא טהור? אמר להן: אבל (הן). (אמרו לו:) ולמה (מאי שנא בית ראשון דמטמית ליה)? (אמר להם:) לפי שאינו (הואיל וטלטלוהו, נמוק). אמרו לו: כשם שאינו בבית החיצון, כך אינו בבית הפנימי. אמר להן: אינו דומה נמוק פעם אחת לנמוק שתי פעמים.

(ומברר) מאי טעמא דרבי שמעון[111]?

(כ"ז ב') (ומסיק) אמר רבי יוחנן: משום ביטול ברוב נגעו בה (שדם הלידה נתרבה על מיחוי הולד ומבטלו).[112]

שיטות הראשונים

טומאת בית שאשה הפילה בו שליה: פסק **הרמב"ם**[113] כרבי מאיר, דסתם מתניתין כוותיה, וכתב: "הָאִשָּׁה שֶׁהִפִּילָה שִׁלְיָה - הַבַּיִת טָמֵא וַדַּאי; חֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין שִׁלְיָה בְּלֹא וָלָד".

111. נהי דנמוק, מכל מקום כל גופו של מת כאן הוה, והוה ליה כרקב וכנצל (בשר המת שנימוח ונעשה ליחה סרוחה).

112. להלן בסמוך סוגיא נפרדת לגבי דין מת שנתבלבלה צורתו. כמו כן, סוגיית 'מלוא תרווד רקב שנפל לתוכו עפר כלשהו', וסוגיית 'איזהו מת שיש לו רקב, ואיזהו מת שאין לו רקב', שהוזכרו כאן, יתבארו, אם ירצה ה', במקומן, ב"**נתיבי הלכה**" על מסכת נזיר (פרק כהן גדול, דף נ"א).

113. הל' טומאת מת כה,י.

מת שנתבלבלה צורתו

(כ"ז ב') ריש לקיש אמר[114]: שפיר שטרפוהו במימיו (שנשטף ונתערב במי הלידה והטינוף שיוצא עמו), נעשה כמת שנתבלבלה צורתו (נמחק כולו, כמו שרוף שנתפזר ואין שלדו קיימת).

אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש: מת שנתבלבלה צורתו, מנלן דטהור?!

אילימא מהא דאמר רבי שבתאי, אמר רבי יצחק מגדלאה - ואמרי לה אמר רבי יצחק מגדלאה, אמר רבי שבתאי - מת שנשרף ושלדו קיימת (גופו קיים שלא נתפזר האפר, ועדיין נראה שלם), טמא. מעשה היה וטמאו לו פתחים גדולים (של ארבעה טפחים), **(כ"ח א')** וטהרו לו פתחים קטנים (הפחותים מארבעה, כשאר מתים שלמים, שהגדולים מצילין על הקטנים[115]).

וקא דייקת מינה: טעמא דשלדו קיימת, הא לאו הכי, טהור (כי נתבלבלה צורתו), אדרבה, דוק מינה להאי גיסא: שלדו קיימת הוא דטהרו לו פתחים קטנים, הא לאו הכי, פתחים קטנים נמי טמאין, דכל חד וחד, חזי לאפוקי חד חד אבר!

(כ"ח א') אמר ליה רבינא לרב אשי: רבי יוחנן (דפליג עליה דריש לקיש, דבעי למימר דמת שנתבלבלה צורתו, טמא) דאמר כמאן? כרבי אליעזר, **דתנן (אהלות ב,ב)**: אפר שרופין - רבי אליעזר אומר: שיעורו ברובע (הקב).

היכי דמי מת שנשרף ושלדו (צורת גופו) קיימת?

אמר אביי: כגון ששרפו על גבי קטבלא (עור שלוק וקשה ואינה נשרפת עם המת)[116]. רבא אמר: כגון ששרפו על גבי אפודרים (אבן שיש. ותרוייהו כגון שעשויות בית קיבול ומחיצות, שאין העפר יכול להתפזר)[117]. רבינא אמר: כגון דאיחרכי אחרוכי (המת, ולא נעשה עפר).

---

114. כתב הערוך לנר (ד"ה ריש לקיש אמר), דממה דאמר "ריש לקיש אמר", ולא "אמר ריש לקיש", משמע דריש לקיש לאו מימרא בפני עצמו הוא, אלא בא לתרץ הקושיא, מאי טעמא דרבי שמעון דמטהר בשליא. וכן נראה מדברי התוספות לעיל (כ"ז א', ד"ה מ"ט) וכו'. עיי"ש.

115. דקיי"ל מת פתחו בארבעה. אם הוא בבית, כל הפתחים טמאים. ואם פתח פחות מארבעה, טהור. והני מילי להציל את שאר פתחים, אבל להוציא, הא אמרינן פותח טפח מוציא הטומאה לצד שני. והכי אמרינן במסכת אהלות (ג,ו): המת פתחו בארבעה בד' אמות להציל את הפתחים, אבל להוציא את הטומאה בפותח טפח. רש"י.

116. כתבו תוספות (ד"ה שנשרף על גבי קטבלא): פירוש, עור שלוק היה בעור דפוס של אדם וצורתו, דכי נמי נשרף עליו צורתו וחיתוך אברים ניכרים.

117. ונשרף שם ונשאר שלדו קיימת, כעין מת שנעשה רקב ולא נתפזר, שנראה רקב שלו כאילו הוא כולו קיים; אף כאן אף על פי שנעשה אפר, כיון ששלדו קיימת שעומד מכונס שם עדיין הוא טמא, ולאפוקי אפר שרופין שהעפר מבולבל (ריטב"א).

שיטות הראשונים

מת שנשרף: פסק **הרמב"ם** כריש לקיש[118]: "הַמֵּת שֶׁנִּשְׂרַף וְשִׁלְּדוֹ קַיֶּמֶת, וְהִיא הַשִּׁדְרָה וְהַצְּלָעוֹת[119] - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם. אֲבָל אִם נִשְׂרַף עַד שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה צוּרַת תַּבְנִיתוֹ - טָהוֹר. וְכֵן שָׁפִיר מְרֻקָּם שֶׁטְּרָפוֹ בַּמַּיִם - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי נִתְבַּלְבְּלָה צוּרָתוֹ".

כגון דאיחרכי איחרוכי: פירש **ריטב"א** שרבינא חולק על אביי ורבא, וסובר שאם נשרף המת ונעשה אפר (וצורתו מתקיימת רק על ידי דפוס), דינו כאפר השרופין, ואינו מטמא. ופסק הלכה כרבינא. **ומהרמב"ם** משמע דלא פליגי אהדדי[120].

שיעור אפר שרופין: פסק **הרמב"ם** כחכמים, וכתב: "בְּשַׂר הַמֵּת שֶׁנִּפְרַךְ וְנַעֲשָׂה כַּקֶּמַח - טָהוֹר. וְכֵן אֵפֶר הַשְּׂרוּפִין - טָהוֹר". ודלא כרבי אליעזר דאמר שיעורו ברובע[121].

עובר שהוציא את ידו והחזירה

(כ"ח א') [122]אמר רב הונא: הוציא עובר את ידו והחזירה, אמו טמאה לידה, שנאמר[123] "וַיְהִי בְלִדְתָּהּ וַיִּתֶּן יָד" (אלמא לידת יד קרויה לידה).

מתיב רב יהודה: הוציא עובר את ידו, אין אמו חוששת לכל דבר.

אמר רב נחמן: לדידי מיפרשא לי מיניה דרב הונא, לחוש, חוששת; ימי טוהר לא יהבינן לה, עד דנפיק רוביה.

(ומקשה) והא 'אין אמו חוששת לכל דבר' קאמר! אמר אביי: אינה חוששת לכל דבר מדאורייתא, אבל מדרבנן חוששת.

(ומקשה) והא קרא קאמר (רב הונא, אלמא לידה דאורייתא קרי ליה)!

(ומתרץ) מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא.

---

118. משום שהגמרא אמרה שרבי יוחנן דאמר כרבי אליעזר, דסבירא ליה באפר השרופין דשיעורו ברובע. ולקמן (הלכה הבאה) יתבאר שבאפר השרופין הלכה כחכמים, וממילא הלכה כריש לקיש. כסף משנה. וראה עוד באריכות בערוך לנר (כ"ז ב', ד"ה בגמרא שנתבלבלה וכו' והנה הרמב"ם). מקורות - רמב"ם (הל' טומאת מת ג,ט).
119. הקשה ליקוטי הלכות (בעין משפט, אות ל) דצריך עיון, לפי מה שפירש שלדו קיימת היינו השדרה והצלעות, מאי פריך הגמרא היכי דמי מת שנשרף ושלדו קיימת. אבל לפירוש רש"י (שגופו קיים ונראה כשלם) ניחא.
120. הרמב"ם פסק, "הַמֵּת שֶׁנִּשְׂרַף וְשִׁלְּדוֹ קַיֶּמֶת, וְהִיא הַשִּׁדְרָה וְהַצְּלָעוֹת - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נֶחֱרַךְ". וכתב ליקוטי הלכות, דמשמע מהרמב"ם דלא פליגי אהדדי, דכל אחד צייר שלדו קיימת.
121. מקורות - רמב"ם (הל' טומאת מת, ג,י).
122. כאן מופיעה בגמרא ברייתא בדין המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה, ודברי האמוראים שעליה, והובאו כבר הדברים לעיל, כ"ד א'.
123. בראשית לח,כח.

שיטות הראשונים

הוציא עובר איבר אחר: הוציא עובר את ידו והחזירה, אינה לידה מהתורה, וטמאה לידה מדבריהם. כתב **רשב"א** דמסתברא דוקא הוציא ידו, אבל רגלו, לא. דיד כתיב. ודעת **רמב"ן ורא"ה** שאפילו במפלת לאיברים, משהפילה איבר אחד, טמאה לידה מדבריהם, ומצרפים האיברים לרוב לדבר תורה. וכתב **רשב"א** שראוי להחמיר כדבריהם[124].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצד)

יא. הוֹצִיא הָעֻבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ, אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה.

המפלת טומטום ואנדרוגינוס

(כ"ח א') משנה: המפלת טומטום ואנדרוגינוס, תשב לזכר ולנקבה (ימי טוהר לזכר וימי טומאה דנקבה[125]). טומטום וזכר, אנדרוגינוס וזכר, תשב לזכר ולנקבה. טומטום ונקבה, אנדרוגינוס ונקבה, תשב לנקבה בלבד[126].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצד)

ח. הַיּוֹלֶדֶת טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוּס, נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טֻמְאָה שֶׁל נְקֵבָה.

טומטום ואנדרוגינוס שראו לובן ואודם

(כ"ח א') אמר רב נחמן אמר רב: טומטום ואנדרוגינוס שראו לובן (דומה לקרי) או אודם (דומה לדם נידות), אין חייבין על ביאת מקדש (דלמא טהור הוא וקמייתי חולין בעזרה, דאין זכר מטמא באודם, ואין נקבה מטמאה בלובן), ואין שורפין עליהם את התרומה (אלא תולין[127]).

---

124. והשו"ע (יו"ד קצד,י) כתב: נחתך הולד במעיה ויצא איבר איבר, בין שיצא על סדר האיברים כגון שיצא הרגל ואחריה השוק ואחריה הירך, בין שיצא שלא על הסדר, אינה טמאה לידה עד שיצא רובו. וכתב על זה הש"ך (ס"ק ט) שאינו אלא מדאורייתא; אבל מדרבנן טמאה לידה אפילו כשהוציא רק איבר אחד והחזירו. ובביאור הגר"א (ס"ק יז) ביאר שכוונתו למה שכתב הרשב"א הנ"ל דהוא הדין לכל איבר. מקורות - רשב"א (תורת הבית, ז,ו, עמ' שע). **רמב"ן** (הלכותיו ז,ה; הו"ד ברשב"א הנ"ל). **רא"ה** (בדק הבית, עמ' שע).

125. מאחר שכאן יש ספק אם הולד זכר או נקבה, צריכה לנהוג כחומרא של זכר וחומרא של נקבה.

126. אפילו הוי טומטום זכר בתר נקבות אזלינן, דכל ימי זכר בין לטומאה בין לטהרה מובלעים תוך של נקבה.

127. כי חזאי אודם, איכא למימר זכר הוא, ואין אודם מטמא בו. ואי חזאי לובן, איכא למימר נקבה היא, ואין לובן מטמא בה, הילכך תולין. רש"י.

(המשך המימרא:) ראו לובן ואודם כאחד (דממה נפשך טמא), אין חייבין על ביאת מקדש, אבל שורפין עליהם את התרומה, שנאמר[128] "מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ" (היינו שילוח טמאים ממקדש) - זכר ודאי, נקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוגינוס.

(כ"ח ב') (ומקשה) אי הכי (שדורשים לעניין שילוח, זכר ודאי ולא טומטום) כי איטמי בשאר טומאות (כגון טומטום שנטמא במת או בשרץ, ונכנס למקדש) לא לישלחו (ויפטר)!

(ומתרץ) אמר קרא "מִזָּכָר", מטומאה הפורשת מן הזכר.

ולד שיצא מחותך או מסורס

(כ"ח א') (המשך **משנה:**) יצא מחותך או מסורס (רגליו תחילה, ולשון היפוך הוא), משיצא רובו הרי הוא כילוד (ואמו טמאה לידה). יצא כדרכו, עד שיצא רוב ראשו. ואיזהו רוב ראשו? משתצא פדחתו.

(כ"ט א') (1) אמר רבי אלעזר: אין הראש כרוב איברים (יצא הראש, אינו כילוד, ואפילו בשלם. ובנפל קאי[129]). (2) ורבי יוחנן אמר: הראש כרוב איברים (ונחשב כילוד, ואפילו במחותך).

ומסיק דתנאי היא. **ותניא** נמי הכי: יצא מחותך (או) מסורס (רגליו תחילה) - (1) משיצא רובו, הרי זה כילוד. הא כתקנו (דרך ראשו, אפילו מחותך), הראש פוטר. (2) רבי יוסי אומר: (ראש נפל פוטר רק) משיצא כתקנו לחיים (שלם, אבל מחותך, אפילו כתקנו, בעינן רובו).

(המשך **הברייתא:**) ואיזהו כתקנו לחיים? משיצא רוב ראשו. ואיזהו רוב ראשו? רבי יוסי אומר: משיצאו צדעיו (רקותיו). אבא חנן משום רבי יהושע אומר: משיצא פדחתו (מצחו). ויש אומרים: משיראו קרני ראשו (גובה ראשו שאצל העורף).

שיטות הראשונים

האם הראש כרוב איברים: בן קיימא שיצא כדרכו, משיצא רוב ראשו הרי הוא כילוד. ובנפל, פלוגתא דתנאי ואמוראי. והלכה כרבי יוחנן שראש כרוב איברים. דעת **רשב"א, מאירי, וטור**, שאפילו יצא מחותך נמי, די ברוב ראשו להיחשב כילוד. ודעת **הרמב"ם**, שאם יצא הנפל שלם, די ברוב ראשו, אבל אם נחתך, בעינן עד שיצא ראשו כולו כאחת. וכן פסק **השו"ע**[130].

128. במדבר ה,ג.

129. דאי בבן קיימא, ליכא למאן דאמר, דהא מתניתין היא יצא כדרכו, משיצא רוב ראשו. רש"י.

130. יו"ד קצד,י (באר הגולה, אות כא). מש"כ בדעת הרשב"א, כן משמע בדבריו בתוה"ב הקצר, וכן דייק הב"י בדבריו. ובמאירי וטור, הדברים מפורשים. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה י,ו). רשב"א (תוה"ב, ז,ו, עמ' שסט; הקצר, עמ' שפג). מאירי (כ"ח א', ד"ה המשנה הרביעית).

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצד)

י. נֶחְתַּךְ הַוָּלָד בְּמֵעֶיהָ וְיָצָא אֵבֶר אֵבֶר, בֵּין שֶׁיָּצָא עַל סֵדֶר הָאֵבָרִים כְּגוֹן שֶׁיָּצָא הָרֶגֶל וְאַחֲרֶיהָ הַשּׁוֹק וְאַחֲרֶיהָ הַיָּרֵךְ, בֵּין שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר, אֵינָהּ טְמֵאָה לֵדָה עַד שֶׁיֵּצֵא רֻבּוֹ; וְאִם יָצָא רֹאשׁוֹ כֻּלּוֹ כְּאֶחָד, הֲרֵי זֶה כְּרֻבּוֹ; וְאִם לֹא נִתְחַתֵּךְ, וְיָצָא כְּדַרְכּוֹ, מִשֶּׁתֵּצֵא פַּדַּחְתּוֹ הֲרֵי זֶה כְּיִלּוֹד אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְתַּךְ אַחַר כָּךְ. וְלֹא סוֹף דָּבָר שֶׁיֵּצֵא לַחוּץ מַמָּשׁ, אֶלָּא אֲפִלּוּ מִשֶּׁיָּצָא חוּץ לִפְרוֹזְדוֹר.

המפלת דבר שיש בו ספק לידה

המפלת ואין ידוע מהו

(כ"ט א') משנה: המפלת ואין ידוע מהו (אם זכר אם נקבה, אבל יודעת היא שהוא ולד), תשב לזכר ולנקבה. אין ידוע אם ולד היה אם לאו, תשב לזכר ולנקבה ולנדה[131].

אמר רבי יהושע בן לוי: עברה נהר והפילה (ואינה יודעת מה, אם נָפֵל אם רוח, שהרי נָפַל למים), מביאה קרבן ונאכל; הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים ולד מעליא ילדן.

(ומקשה) **תנן:** אין ידוע אם ולד היה, תשב לזכר ולנקבה ולנדה. אמאי תשב לנדה (ניתיב לה מיהא ימי טוהר דזכר), לימא הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים ולד מעליא ילדן!

מתניתין בשלא הוחזקה עוברה, וכי קאמר רבי יהושע בן לוי כשהוחזקה עוברה.

תא שמע: בהמה שיצאה מלאה (לרעות באחו), ובאה (בו ביום) ריקנית, הבא אחריו בכור מספק[132]. ואמאי הלך אחר רוב בהמות, ורוב בהמות ולד מעליא ילדן, והאי פשוט הוא (ויאכל בלא מום)!

אמר רבינא: משום דאיכא למימר רוב בהמות יולדות דבר הפוטר מבכורה, ומיעוטן יולדות דבר שאינו פוטר מבכורה, ורוב היולדות מטנפות (יום אחד קודם לידה), וזו הואיל ולא טנפה, אתרע לה רובא.

---

131. כלומר כשתראה תהא נדה שאין לה ימי טוהר, דשמא לאו ולד הוא. ובגמרא (הובא להלן בסוגיא הבאה) מפרש למה הוזכר זכר, הואיל ואין לה דם טוהר, דאי משום טומאת לידה הא קתני נקבה. רש"י.

132. שמא זה היה ולד והבא אחריו אינו בכור, או שמא רוח הפילה והבא אחריו בכור מעליא הוא, הילכך ספק הוא ויאכל במומו לבעלים ולא לכהן, דהמוציא מחבירו עליו הראיה. רש"י.

שיטות הראשונים

הוחזקה מעוברת וילדה, בחזקת שהפילה ולד: כתב **הרמב"ם**[133]: "הָאִשָּׁה שֶׁהֻחְזְקָה מְעֻבֶּרֶת, וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה יָּלְדָה, כְּגוֹן שֶׁעָבְרָה בַּנָּהָר וְהִפִּילָה שָׁם, אוֹ שֶׁהִפִּילָה לַבּוֹר, אוֹ שֶׁהִפִּילָה וּגְרָרַתּוּ חַיָּה - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת שֶׁהִפִּילָה וָלָד, וְתֵשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה. אֲבָל אִם לֹא הֻחְזְקָה מְעֻבֶּרֶת, וְהִפִּילָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה הִפִּילָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת, וְתֵשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה וּלְנִדָּה".

המפלת דבר שאינו ולד משום שלא נגמרה צורתו

המפלת ליום מ', מ"א, פ', פ"א

(ל' א') משנה: המפלת (שליא) ליום מ' (לטבילתה), אינה חוששת לולד (שלא נגמר יצירתו עד שיכלו כל מ' יום). ליום מ"א, תשב לזכר ולנקבה, ולנדה (דילמא ליכא ולד). רבי ישמעאל אומר: יום מ"א, תשב לזכר (ז' ימי טומאה, ואפילו בלידה יבשתא[134]) ולנדה. יום פ"א, תשב לזכר ולנקבה ולנדה; שהזכר נגמר למ"א והנקבה לפ"א. וחכמים אומרים: אחד בריית הזכר ואחד בריית הנקבה, זה וזה מ"א.

(ל' ב') (ומקשה) למה הוזכר זכר? אי לימי טומאה, הא קתני נקבה (דהוה ליה שבועיים, ויש בכלל מאתיים מנה)! ואי לימי טהרה, הא קתני נדה (דכל ימים שתראה, טמאים)!

(ומתרץ) שאם תראה יום ל"ד ותחזור ותראה יום מ"א, תהא מקולקלת עד מ"ח[135]. וכן לענין נקבה (כלומר, וספקא דנקבה נמי מקלקלא לה האי קלקולא), שאם תראה יום ע"ד, ותחזור ותראה יום פ"א, תהא מקולקלת עד פ"ח[136].

(ומקשה) חכמים היינו תנא קמא (דתנא לעיל ליום מ"א תשב לזכר ולנקבה ולנדה, אלמא בריית נקבה ליום מ"א)! וכי תימא למסתמא רישא כרבנן, ויחיד ורבים, הלכה כרבים, פשיטא!

(ומתרץ) מהו דתימא מסתברא טעמא דרבי ישמעאל, דקמסייע ליה קראי, קמ"ל.

133. הל' איסורי ביאה י,יט.

134. אבל שבועים דנקבה ליכא לספוקי כדקתני טעמא שיצירת נקבה לפ"א. רש"י.

135. שכשראתה ליום ל"ד ללידתה (להפלתה), אמרינן טמאה אע"ג דאכתי משכי ימי טוהר דזכר (שהם עד מ' יום מלידתה), מספקינן לה בלא ולד ותשב לנדה, וכי הדר חזיא ליום מ"א שהוא ח' לראייתה, ותרצה להיות שומרת יום כנגד יום, אמרינן (שמא) ולד היה וזכר היה, וראיה דיום ל"ד דם טוהר היא, והשתא הוא דהויא תחלת נדה, והשתא מקלקלינן לה דלא טבלה עד מ"ח שהוא ח' לראיה אחרונה. ואי לאו משום ספקא דזכר, הוה טבלה למחר ליום מ"ב, ממה נפשך: אי לאו ולד הוא, הרי שומרת יום כנגד יום היא. ואי ולד הוא, ונקבה היא, אכתי הוה דם טוהר עד שמונים. וספקא דזכר מקלקלא לה. רש"י.

136. דלא טבלה עד פ"ח. דאי הוה פשיטא לן דלאו ולד הוא, הואי טבלה למחר ביום פ"ב, דראיית פ"א באחד עשר יום שבין נדה לנדה היא. ומשום דמספקא לן דילמא ולד הוה, וראיה דיום ע"ד דם טהור הוה, והשתא הויא תחלת נדה, לא טבלה עד פ"ח. רש"י.

שיטות הראשונים

המפלת ליום ארבעים, אינה חוששת לולד: דעת **השאילתות, רז"ה, ורא"ה,** שאם אין עמו דם, אינה חוששת אפילו משום נדה. ואפילו למאן דאמר אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. וטעמא, משום דלא אמרו פתיחת הקבר, אלא מיום ארבעים ואילך; אבל קודם לכן, מיא בעלמא הוא, ולית ליה פתיחת קברות. אבל **הראב"ד** כתב דלא גרע מחתיכה, דקאמר רבי יהודה (כ"א א') טמאה משום פתיחת הקבר. וכן דעת **רמב"ן ורשב"א**. וכן פסק **השו"ע**[137].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצד)

ב. הַמַּפֶּלֶת בְּתוֹךְ מ' אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְוָלָד, אֲבָל חוֹשֶׁשֶׁת מִשּׁוּם נִדָּה, אֲפִלּוּ לֹא רָאֲתָה. **הגה:** מִפְּנֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִפְתִיחַת הַקֶּבֶר בְּלֹא דָּם, וְנִפְקָא מִינָהּ דְּמִיָּד לְאַחַר שֶׁסָּפְרָה ז' נְקִיִּים מֻתֶּרֶת וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לַוָּלָד (ד"ע).

הדרן עלך המפלת חתיכה

137. יו"ד קצד,ב. מקורות - שאילתות לרב אחאי (פרשת תזריע, שאילתא פה, הובא בראב"ד ורשב"א). רז"ה (השגות על בעלי הנפש, שער הפרישה, א,טז). רשב"א (בתורת הבית, ז,ו, עמ' שסו הובאו השיטות, ובמשמרת הבית כתב שראוי לחוש לדברי הראב"ד). רא"ה (בדק הבית). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה, א,טז). רמב"ן (הלכות ז,טז).

פרק רביעי

בנות כותים

נושא הפרק: בעניין הדמים, ובפרט בנשים שאין דמן מטמא מן התורה. ובעניין דם הבא מחמת קשוי הלידה, ובענייני יולדת בזוב, ולבאר שאין אשה קובעת ווסת בימי נידה ובימי זיבה.

ובו שלושה חלקים:

1. דם בנות הכותים, הצדוקים והגויה. דם טהרה של ישראלית מצורעת. ובדרך אגב - ענייני טומאה ודין יולדת בזוב.
2. דם הבא מחמת קשוי לידה, מתי טהור ומתי טמא.
3. דין אחד עשר יום שבין נידה לנידה שהן ימי זיבה ואין בהם קביעות ווסת, ועוד דינים בעניין ווסתות.

נושאים משניים

דין בנות כותים צדוקים וגויה

בנות כותים וצדוקים
משכב תחתון ועליון של זב ובועל נדה
יום שפוסקת בו אם סופרתו למנין שבעה
פולטת שכבת זרע מהו שתסתור בזיבה
דם זוב וקרי של גויים ודם טהרה של מצורעת
שכבת זרע של ישראל במעי גויה
ראיה ראשונה של זב ושל מצורע
דם יולדת שלא טבלה
דם טוהר

דם הבא מחמת קישוי לידה

יולדת בזוב ודם קושי בימי זיבה
דם קושי, לידה - האם סותרים זיבה
הרואה דם קושי בתוך ימי טוהר

חזקת טהרה וטומאה

י"א יום הראויים לזיבה וימים הראויים לנדה
חישוב ימי הנידות והזיבה
הגיע שעת וסתה ולא בדקה
קביעת וסת בתוך ימי נידות וזיבה

דין בנות כותים צדוקים וגויה

בנות כותים וצדוקים

(ל"א ב') משנה: בנות כותים נדות מעריסתן (מקטנותן).

(ומברר) היכי דמי? אי דקא חזיין, אפילו דידן נמי (אי חזיא בעריסתן טמאה)! ואי דלא קחזיין, דידהו נמי לא!

אמר רבא בריה דרב אחא בר רב הונא אמר רב ששת: הכא במאי עסקינן? בסתמא. דכיון דאיכא מיעוטא דחזיין, חיישינן (למיעוטא, ומטמאינן לכולהו מעריסתן, משום דדילמא חזיא). ומאן תנא דחייש למיעוטא? רבי מאיר היא.

(ל"ב א') (ומקשה) אי הכי דידן נמי! (ומתרץ) אנן דדרשינן "אִשָּׁה" "וְאִשָּׁה", וכי חזיין מפרשי להו, לא גזרו בהו רבנן; אינהו דלא דרשי "אִשָּׁה" "וְאִשָּׁה", וכי חזיין לא מפרשי להו, גזרו בהו רבנן.

(ומבאר) מאי "אִשָּׁה" "וְאִשָּׁה"? **דתניא:** (כתוב[1] בעניין טומאת נדה, "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בְּבְשָׂרָהּ שְׁבַעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ") "אִשָּׁה" - אין לי אלא אשה (גדולה), תינוקת בת יום אחד, מנין? תלמוד לומר: "וְאִשָּׁה" (וי"ו מיותרת לרבות כל אשה, שאפילו קטנה טמאה).

(ל"ג ב') משנה: (1) בנות צדוקין, בזמן שנהגו ללכת בדרכי אבותיהן (וכן כשלא ידוע מנהגן[2]), הרי הן ככותיות. פרשו ללכת בדרכי ישראל, הרי הן כישראלית. (2) רבי יוסי אומר: לעולם (גם בסתמא) הן כישראלית, עד שיפרשו ללכת בדרכי אבותיהן.

שיטות הראשונים

בנות כותים: כתב **הרמב"ם**: כבר בארנו כמה פעמים, שכל מה שנאמר במשנה מן הדינים המיוחדים בכותים, היא משנה ראשונה, אבל היום הרי הם כגויים לכל דבריהם[3].

סתם בנות צדוקים: כתב **הרמב"ם** שהלכה כתנא קמא, שגם סתם צדוקית דינה ככותית[4].

1. ויקרא טו,יט.
2. על פי דיוק הגמרא שם, מסיפא דמתניתין.
3. פירוש המשניות (נדה ד,א). גם בפירושו למשנה בקידושין (ד,ג: ספיקן בספיקן אסור, ואלו הן הספיקות שתוקי אסופי **וכותי**), כתב הרמב"ם כנ"ל, שהיום כותים הם כגויים לכל דבריהם. אבל הטור (אה"ע, סי' ד), כתב: "כל אלו הספקות, כגון ספק ממזר ואסופי ושתוקי **וכותי**, אסורים זה בזה". וביאר הב"י שסובר הטור שלא עשאום כגוים אלא להחמיר עליהם, ולא להקל להכשיר פיסולם. והוסיף, שלזה הדעת נוטה. אמנם בשו"ע (אה"ע, ד,לו) השמיט כותי. וביאר בחלקת מחוקק (ס"ק לד) שנמשך בשו"ע אחר דעת הרמב"ם.
4. פירוש המשניות (נדה ד,א). ובהלכות לא נזכר.

משכב תחתון ועליון של בועל נדה

(ל"א ב') (המשך **משנה:**) והכותים (הנשואים שבהם[5]), מטמאים משכב תחתון כעליון, מפני שהן בועלי נדות; והן יושבות על כל דם ודם (כלומר להכי הוו בועלי נדות, משום דכל דם שרואות, בין אדום בין ירוק, יושבות עליו ימי נדות[6]). ואין חייבין עליהן על ביאת מקדש, ואין שורפין עליהם את התרומה, מפני שטומאתן ספק[7].

ובגמרא **(ל"ג ב')** מסיק דהני מילי בספק ספיקא; אבל בחד ספק, שורפים[8].

(ל"ב ב') (ומברר) מאי משכב תחתון כעליון? אילימא דאי איכא י' מצעות, ויתיב עלייהו מטמו להו (את המשכב התחתון כעליון), פשיטא! דהא דרס להו!

אלא שיהא תחתונו של בועל נדה (דבר הנטמא על ידי מדרס בועל נדה) כעליונו של זב (כדבר שנטמא על ידי היותו נישא על גבי זב, ולא כמדרסו שמטמא אדם וכלים). מה עליונו של זב אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין[9], אף תחתונו של בועל נדה אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין.

(ל"ג א') ותחתונו של בועל נדה, מנלן (שאינו מטמא אדם ובגדים, רק אוכלים ומשקים)?

דתניא: "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו"[10] (בועל נדה נטמא כטומאתה). יכול יעלה לרגלה (יעלה לסופה, כגון בא עליה בששי שלה, יטבול בליל המחרת כמותה)? תלמוד לומר "וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים". ומה תלמוד לומר "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו" (שמקיש טומאת הבועל לנדה)? שיכול לא יְטַמֵּא אדם וכלי חרס? תלמוד לומר: "וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו"; מה היא מטמאה אדם וכלי חרס, אף הוא מטמא אדם וכלי חרס.

(המשך **הברייתא:**) אי מה היא עושה (טומאת) משכב ומושב, לטמא אדם לטמא בגדים (שמשכבה מטמא אדם ובגדים שעליו), אף הוא עושה משכב ומושב, לטמא אדם לטמא בגדים? תלמוד לומר: "וְכָל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא" וגו'[11] - נתקו הכתוב

---

5. שהרי הפנויים שבהם אינם בועלי נדות. גמרא (ל"ג א').
6. וזו תקלה היא להן, שאם רואה דם ירוק היום, מתחלת למנות ששה והוא, ואם תראה באותם ימי נדות דם אדום אינה מונה אלא מיום ראיה ראשונה; ואותו דם ירוק טהור היה, ומראיה שניה היא צריכה למנות.
7. הלובש או מתכסה באותן בגדים ונכנס למקדש, פטור מקרבן. או אם נגעו אותן בגדים של משכב בתרומה תולין, דלא ידעינן אי נדה היא אי לא. והא דאמר דמסתמא טמאות, גזירה דרבנן היא. רש"י.
8. וכן פסק הרמב"ם (שאר אבות הטומאות, יג,יג).
9. ראה להלן (שיטות הראשונים) מהו עליונו של זב.
10. ויקרא טו,כד: וְאִם שָׁכֹב יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים. וְכָל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא.
11. שהוא מיותר לכאורה, שכן כבר ידענו שדינו של בועל נדה כנדה, ממה שכתוב ותהי נדתה עליו.

מטומאה חמורה (שלא יהיה משכבו חמור כמשכבה), והביאו לידי טומאה קלה, לומר לך שאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין.

שיטות הראשונים

עליונו של זב: פירש **רשב"ם** שהכריע הזב בכף מאזנים את האוכלין ומשקין שבכף שניה. והקשו **תוספות** שזהו היסט[12]! וביארו **תוספות** שעליונו של זב היינו בגד שמקצתו על הזב, ומקצתו נגרר על הארץ[13]. **ותוספות הרא"ש** פירש שאצבעו של זב תחת הנדבך, ואוכלים ומשקים על גביו, ואין הזב מסיטן, ומטמאין משום עליונו של זב. **ויש מפרשים** כגון זב וטהור שהיו בכף מאזנים, ומשכבות ומושבות בכף שנייה, וכרעו והסיטו את הכלים; דאי משום היסט של זב, אינו טמא עד שיסיט את כולו, אבל משום עליונו של זב, טמא. **והרמב"ן** ביאר כגון שהיו עשר מצעות עליו, ונשאת התחתונה על ראשו, כל העשר טמאות[14].

עליונו של זב מטמא אוכלין ומשקין: בגמרא יליף לה מקרא ד"וְכָל הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה (הזב) תַּחְתָּיו"[15]. דעת **הרמב"ם** שהוא רק מדרבנן, וקרא, אסמכתא בעלמא. ודעת **רש"י וראב"ד** שעליונו של זב מטמא מן התורה אוכלין ומשקין[16].

מה נדה מטמאה אדם וכלי חרס, אף בועל נדה: **רש"י** פירש שמטמא אדם לטמא בגדים שעליו, וכלי חרס בהיסט[17]. וכן דעת **הרמב"ם**. ודעת **השר מקוצי** דאדם וכלי חרס דנקט, היינו דווקא אדם ולא בגדים שעליו, וכלי חרס במגע ולא בהיסט[18].

---

12. והיסט הא נפקא לן בפרק יוצא דופן (מ"ג א') מוכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים, דאמרינן איזהו מגעו שהוא ככולו? זהו הסיטו, אי נמי מדכתיב וכלי חרס אשר יגע בו הזב ישבר, איזהו מגע שהוא ככולו? הוי אומר זה הסיטו, ועליונו של זב נפקא לן הכא מוכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו. רשב"א.
13. ולא הוי היסט אלא **כשמסיטו כולו**, כדאמר איזהו מגעו שהוא ככולו? הוי אומר זה היסטו. תוספות.
14. כמו שעושה בתחתונו את כולן מדרס מרבוי הכתוב, כך עושה בעליונו את כולן עליונו של זב; ואלו מדין היסט, תחתונה טמאה ועליונות שהן נשאות על עליונו של זב - היסט דהיסט הוא, וטהורין. **ומכל מקום כולן דין היסט הן**, ולא מצינו להן חבר בשאר טומאות. רמב"ן.

מקורות - רשב"ם (הו"ד בתוספות. בשאר ראשונים מובא פירוש זה בשם רש"י. וברש"י שלפנינו ליתא). תוספות (ל"א ב', ד"ה תחתון). רמב"ן (חי' ל"ג א', ד"ה ואיכא למידק). תוספות הרא"ש (ל"ב ב', ד"ה כעליונו, בפירוש שני). יש מפרשים (הו"ד ברשב"א. וריטב"א, עירובין כ"ז א', ד"ה אף, מביא פירוש זה בשם מקצת רבותינו בעלי התוספות). רשב"א (חי' ל"ב ב', ד"ה עליונו).

15. ויקרא טו,י: "וְכָל הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה (הזב) תַּחְתָּיו **יִטְמָא** עַד הָעָרֶב וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב". נתקו הכתוב מטומאה חמורה והביאו לידי טומאה קלה, לומר לך שאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין. כלומר מדלא ערבינהו בקרא וליכתוב "וכל הנוגע בכל אשר יהיה הזב תחתיו והנושא אותו יכבס בגדיו", ופלגינהו ב"יטמא", שמע מינה להקל בעליונו אתא, ולנתקו מטומאה חמורה, ולומר דהאי "יטמא" לא באדם וכלים אלא באוכלין ומשקין, "והנושא אותם" לא אעליונו של זב קאי, אלא לנושא משכבו ומושבו של זב, וכן נדרש בתורת כהנים. רשב"א (חי' ל"ג א').
16. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' מטמאי משכב ומושב, ו,ג, והשגות). רש"י (לעיל, ד' ב', ד"ה עלה נדף).
17. ואע"ג דאין כלי חרס מקבל טומאה אלא מאוירו, בהיסט זב וזבה מיטמא, כדכתיב (ויקרא טו,יב) "וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב", ואמרינן במכילתין איזהו מגעו שהוא ככולו, הוי אומר זה היסטו. רש"י (ד"ה וכלי חרס בהיסט). וכן דעת תוספות (יומא ו' ב', ד"ה שמטמא) כרש"י, לעניין שבועל נדה מטמא בהיסט.
18. וכן דעת ר"ש, לעניין שבועל נדה אינו מטמא אדם לטמא בגדים. השר מקוצי הקשה, דבסוף זבין (ה,יא)

יום שפוסקת בו אם סופרתו למנין שבעה

(ל"ג א') (שנינו) והן (בנות כותים) יושבות על כל דם ודם וכו'.

תניא: אמר רבי מאיר: אם הן יושבות על כל דם ודם, תקנה גדולה היא להן! אלא (קלקלתן) שרואות דם אדום, ומשלימות אותו לדם ירוק. דבר אחר: יום שפוסקת בו, סופרתו למנין שבעה[19].

מתקיף לה רמי בר חמא: ותספרנו! ואנן נמי ניספריה! דקיי"ל מקצת היום ככולו[20]!

אמר רבא: אם כן (דלעניין נקיים, מקצת היום ככולו) שכבת זרע דסתר בזיבה, היכי משכחת לה? והא מקצת היום ככולו[21]!

(ודחי) אי דחזאי בפלגא דיומא, הכי נמי (שמקצת היום ככולו, ואינו סותר אותו יום). הכא במאי עסקינן? דחזאי סמוך לשקיעת החמה (ולא נשאר אפילו מקצת מאותו יום).

שיטות הראשונים

מקצת היום ככולו: הא דאתקיף רמי בר חמא ותספרנו ואנן נמי נספריה, כתבו **כל הראשונים** דאין האמת כן, דהא ליכא מאן דאית ליה הכי, כדאמרינן בשלהי מכילתין (להלן ס"ט א'). אלא להלכה - יום שפוסקת בו, אינה סופרתו למנין שבעה. וכן פסק **השו"ע**[22].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצו)

א. שִׁבְעָה יָמִים שֶׁהַזָּבָה סוֹפֶרֶת מַתְחִילִין מִמָּחֳרַת יוֹם שֶׁפָּסְקָה בּוֹ...

תנן בועל נדה כטמא מת, אלא שחמור ממנו בועל נידה שמטמא משכב תחתון כעליון. ולפירוש רש"י, ליתני נמי שמטמא אדם לטמא בגדים וכלי חרס בהיסט! והר"ש הסתפק שייתכן שרק נוגע בבועל נדה אינו מטמא בגדים, אבל הנושא בועל נדה מטמא בגדים. עיי"ש. מקורות - רמב"ם - לגבי שמטמא אדם לטמא בגדים שעליו (הל' שאר אבות הטומאות ו,יב) מוכח שבועל נדה מטמא גם במגע את האדם לטמא בגדים. לגבי שמטמא בהיסט (הל' מטמאי משכב ומושב ג,א). ר"ש (כלים א,ג). תוספות (יומא ו' ב', ד"ה שמטמא). שר מקוצי (הו"ד כאן בתוספות הרא"ש).

19. כשהיא רואה ג' רצופים לאחר ז' ימי הנדה והויא זבה ופוסקת באמצע היום, סופרת אותו קצת היום שעד הערב למנין שבעה נקיים; ואנן ז' נקיים שלמים בעינן לזבה. רש"י.

20. גבי שמועה רחוקה, אומרת הגמרא (מו"ק כ' ב', פסחים ד' א') שנוהגת יום אחד, ומקצת היום ככולו (וכן גבי זבה גופה קיימא לן הכי, שטובלת במקצת היום השביעי, ומותרת מן הדין לשמש).

21. זב שפסק והתחיל לספור וראה קרי, וקיימא לן (בהמפלת בשמעתא קמייתא, כ"ב א') דסותר אותו היום ותו לא, ואי מקצת היום ככולו מאי סותר, הא איכא קצת היום לבא. רש"י.

22. יו"ד קצו,א. מקורות - ראב"ן (הל' נדה, סי' שכ). רשב"א (חי' ל"ג א', תורת הבית, בית שביעי, שער חמישי, עמ' שכה). רמב"ן (חי' והל' נדה א,א). ר"ן (חי' ד"ה מתקיף). תוספות (ד"ה דאיהו). רא"ש (ד,א). וכן ראה רמב"ם (איסורי ביאה יא,יא).

פולטת שכבת זרע מהו שתסתור בזיבה

(ל"ג א') בעי רמי בר חמא: פולטת שכבת זרע, מהו שתסתור בזיבה (מהו שתסתור מניינה)? רואה היתה וסותרת (הא דקיימא לן, שבת פ"ו א', דפולטת טמאה, משום רואה היא וסתרה)[23], או דילמא נוגעת היתה (דינה כנוגעת בשאר טומאות) ולא סתרה[24].

(ל"ג ב') אמר רבא: לפום חורפא שבשתא! נהי נמי דסתרה, כמה תסתור? תסתור שבעה, דיה כבועלה (זב המונה וראה קרי אינו סותר אלא יום אחד)! תסתור יום אחד, (אם כן לא הוו רצופים) "וְאַחַר תִּטְהָר" אמר רחמנא[25], "אחר" - אחר[26] לכולן (כלומר זמן אחד לכולם, שיהו רצופים בטהרתם), שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם!

(ודחי) וליטעמיך זב גופיה היכי סתר (קֶרי יום אחד ולא הוו רצופים)?! "לְטָהֳרָתוֹ" אמר רחמנא[27] - שלא תהא טומאה מפסקת ביניהן! אלא מאי אית לך למימר? שלא תהא טומאת זיבה מפסקת ביניהן (שאם רואֶה זוב סותר את כל מה שמנה, אבל קרי לא הוה הפסקה); הכא נמי, שלא תהא טומאת זיבה מפסקת ביניהן[28].

שיטות הראשונים

פולטת שכבת זרע, מהו שתסתור בזיבה: פירש **רש"י** כגון ששימשה בזוב[29]. **וראב"ד** פירש בששימשה ביום שביעי לטהרתה אחר שטבלה[30] (וראה להלן). **ובתוספות** כתבו דמשכחת לה בשימשה בטהרה, למאן דאמר (שבת פ"ו ב') דשש עונות שלמות בעינן[31].

23. כמו זב הרואה קרי שסותר מניינו.
24. כתבו הראשונים (ל"ג א', רמב"ן, ד"ה והא; רשב"א, ד"ה הא דבעי; חי' ר"ן ד"ה בעי) על פי הגמרא להלן, מ"ב א', דאליבא דר' שמעון בעי לה, אבל אליבא דרבנן פשיטא דרואה הויא. וכן הלכה. ראה להלן.
25. ויקרא טו,כח: וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְסָפְרָה לָּהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהָר.
26. וגירסת הרי"ף (שבועות ג ב) "אחר" **אֶחָד** לכולן. וביאר (שם) הר"ן (על הרי"ף): כלומר שלא יהא לנקיים שלה אלא אחר אחד בלבד, ואילו ראתה בינתים ומשלמה בתר הכי שבעה נקיים הוו להו תרי אחר. הלכך ילפינן דאי ראתה בינתים סותרת מנינה, ואחר כך מונה ז' רצופים, כדי שלא תהיה להן אלא אחר אחד.
27. ויקרא טו,יג: וְכִי יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ.
28. ונמצא שניתן להסתפק האם פולטת שכבת זרע בשבעה נקיים צריכה לסתור יום אחד, או שאינה צריכה.
29. שכן אילו שימשה קודם לכן, ואחר כך ראתה ג' ימים ונעשית זבה גדולה, ואחר ג' פלטה שכבת זרע, אפילו לכשתמצא לומר שהיא כרואה, אינו סותר, לפי שאין שכבת זרע מטמא לאחר ג' ימים מפני שהוא מסריח ואינו ראוי להזריע, כדאיתא במסכת שבת (פ"ו א'). ע"פ רשב"א ור"ן (חי' ל"ג א').
30. אף שאסורה לשמש, ר' ס"ז ב', מיירי שעברה ושימשה. אמנם לא עברה על איסור תורה (כפי' רש"י), אלא איסור דרבנן של משמשת ביום שביעי (ואסרו חכמים לעשות כן, שמא תראה בו ביום של שביעי, לאחר שטבלה ושימשה, ונמצא שבעל זבה, דאותה ראיה סותרת כל מה שמנתה). חידושי הר"א (ל"ג א', ד"ה פולטת) ומאירי (ל"ג ב', ד"ה כבר ביארנו).
31. וכגון ששמשה באחד בשבת לערב (דהיינו לפני שקיעה, ואין עונה ששימשה בה עולה למניין ג' ימים, כיון שאינה עונה שלימה), וראתה לאלתר קודם שקיעת החמה (של יום ראשון), וראתה גם כן ביום שני ויום שלישי, ויום רביעי הוא תחלת מנינה (של ימים נקיים), ופלטה בו ביום, דהוי עונה ששית (ואמנם גירסת הגאונים והרמב"ם בדעת חכמים

ולעניין הלכה, בעיא דרמי בר חמא לא איפשטא. ופסקו **הראשונים** שיש להחמיר בפולטת, שרואה היתה, וסותרת בזיבה[32]. וכן פסק **השו"ע**[33].

פולטת שכבת זרע כמה סותרת: דעת **רמב"ם, ספר התרומה, רמב"ן, רא"ש, ור"ן**, שסותרת רק יום אחד. וכן פסק **השו"ע**[34].

הפולטת ביום האחרון לספירת נקיים: לפי **ראב"ד** לעיל, שפירש בששימשה ביום שביעי לטהרתה אחר שטבלה, נמצא ששכבת זרע סותרת אף ביום השביעי לאחר שטבלה, ולא אמרינן בזה מקצת היום ככולו (ואמנם לשיטתו, סותרת רק לטהרות, כדלהלן). ודעת **רבינו יונה ורא"ש**, שפולטת אינה סותרת יום אחרון, דמקצת היום ככולו[35]. **והשו"ע**[36] סתם, שבסתירה שלאחר שבעה, טובלת (משמע שביום שביעי, סותרת).

פולטת שכבת זרע שסותרת, לעניין מה נאמר: דעת **ראב"ד**, שלא אמרו פולטת סותרת, אלא לטהרות בלבד. ודעת **רוב הראשונים** שסותרת גם לבעלה. וכן פסק **השו"ע**[37].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצו)

י. הַשְּׁבָעָה נְקִיִּים צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ רְצוּפִים שֶׁלֹּא תִּרְאֶה דָּם בָּהֶם, שֶׁאִם רָאֲתָה דָּם אֲפִלּוּ בְּסוֹף יוֹם הַשְּׁבִיעִי סָתְרָה כָּל הַיָּמִים וּצְרִיכָה לִפְסֹק בְּטָהֳרָה וְלַחֲזֹר וְלִמְנוֹת שִׁבְעָה נְקִיִּים...

יא. הַפּוֹלֶטֶת שִׁכְבַת זֶרַע בִּימֵי סְפִירָתָהּ, אִם הוּא תּוֹךְ ו' עוֹנוֹת לְשִׁמּוּשָׁהּ סוֹתֶרֶת אוֹתוֹ יוֹם. לְפִיכָךְ הַמְשַׁמֶּשֶׁת מִטָּתָהּ וְרָאֲתָה אַחַר כָּךְ וּפָסְקָה, **הגה**: וַאֲפִלּוּ לֹא רָאֲתָה רַק מָצְאָה כֶּתֶם. אֵינָהּ מַתְחֶלֶת לִסְפֹּר שִׁבְעָה נְקִיִּים עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלֶיהָ ו' עוֹנוֹת שְׁלֵמוֹת שֶׁמָּא תִּפְלֹט...

יב. אִם טָעֲתָה בְּמִנְיַן יוֹם אֶחָד וְטָבְלָה וְשִׁמְּשָׁה, צְרִיכָה לְהַמְתִּין שִׁשָּׁה עוֹנוֹת שְׁלֵמוֹת וְאַחַר כָּךְ תִּמְנֶה יוֹם אֶחָד נָקִי וְתִטְבֹּל; אַךְ סְתִירָה שֶׁלְּאַחַר שִׁבְעָה, כְּגוֹן שֶׁלֹּא טָבְלָה כָּרָאוּי וְשִׁמְּשָׁה, הֲרֵי זוֹ טוֹבֶלֶת בְּכָל עֵת.

שלוש עונות. ראה "נתיבי הלכה - שבת", סוגיית פולטת שכבת זרע מתי טהורה, פ"ו א').

32. דאפילו רבא דפליג הכא ארמי בר חמא, נראה דחזר בו, מדלא השיבו. וכולהו אמוראי סברי פרק יוצא דופן (לקמן מ"ב א') דרואה הויא וסתרה. תוספות (ד"ה רואה, עיי"ש).

33. יו"ד קצו,יא. מקורות - רש"י (ד"ה פולטת). תוספות (ד"ה רואה). ראב"ד (הו"ד בראשונים). רמב"ם (איסו"ב ו,טז).

34. יו"ד קצו,יא. וראה **ריטב"א** שכתב: **ואפשר דאפילו לסתור כל מנינה**, שהכתוב עשאו לענין זה כרואה גמורה, מדכתיב יהיה. עיי"ש. וצ"ב. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ג,טז); תרומה (הל' נדה, סי' צד); רמב"ן (הל' נדה ב,ח); רא"ש (ד,א); ר"ן (מ"ב א', ד"ה דמסקינן). ריטב"א (להלן מ"ב א', ד"ה פולטת).

35. וביארו, דודאי דם בזבה, וזיבה בזב שסותרין כל המנין, סותרין עד ערב יום ז'; אבל פולטת שכבת זרע שאינה סותרת אלא יום אחד, אם פלטה אחר שספרה מקצת היום, שוב אינה סותרת. דעיקר סתירת שכבת זרע הוא משום דלא מיקרו נקיים, וכיון שספרה מקצת יום וטהרה לבעלה כבר שלמו הנקיים, ושוב אין שכבת זרע סותרת. וכן זב נמי שרואה קרי בשביעי.

36. יו"ד קצו,יב. אמנם השו"ע ציטט דברי סמ"ק. ובב"י כתב שאף הסמ"ק לאו דוקא נקט "אחר שבעה", אלא גם ביום שביעי אינה סותרת, וכדברי רבינו יונה ורא"ש. והש"ך (ס"ק כד) נשאר בצ"ע לדינא, דפשט דברי הסמ"ק משמע לאחר ז' דוקא. וראה טהרת הבית (ח"ב, יג, יז, עמ' תלח ואילך). מקורות - רבינו יונה (הו"ד בראב"ש ורשב"א). רא"ש (ד,א). רשב"א (חי' מ"ב א', ד"ה אבל). סמ"ק (סי' רצג).

37. יו"ד קצו,יא. וראה בהרחבה להלן, מ"ב א', סוגית טומאת פולטת שכבת זרע (ושם מובאת גם דעת רבינו תם).

דם זוב וקרי של גויים ודם טהרה של מצורעת

(ל"ד א') משנה: דם (נדה או זיבה של) גויה, ודם טהרה של מצורעת - (1) בית שמאי מטהרים[38]. (2) ובית הלל אומרים: כרוקה וכמימי רגליה (שמטמאים לחים ואין מטמאים יבשים[39]).

אמר רבא: זובו (של גוי), טמא אפילו לבית שמאי (שטיהרו דם נדה של גויה). קריו, טהור אפילו לבית הלל (שטימאו דם גויה[40])[41].

תא שמע (ראָיה שקריו של גוי טהור): נמצאת אומר - שכבת זרע של ישראל טמאה בכל מקום, ואפילו (נמצאת) במעי גויה (שאם תפלטנו על הבגד, תטמאנו). ושל גוי טהורה בכל מקום, ואפילו (נמצאת) במעי ישראלית; חוץ ממי רגלים שבה[42].

שיטות הראשונים

טומאת גויים, בזיבה נידות ושכבת זרע: כתב **הרמב"ם**: "הַגּוֹיִם אֵין מִטַּמְּאִין לֹא בַּזִּיבָה וְלֹא בַּנִּדּוּת וְלֹא בַּלֵּדָה דִּין תּוֹרָה. וַחֲכָמִים גָּזְרוּ עַל כָּל הַגּוֹיִם שֶׁיִּהְיוּ טְמֵאִים כְּזָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶם, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת. בְּעֵת שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶן, לֹא גָּזְרוּ עַל שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁלָּהֶן, אֶלָּא שִׁכְבַת זַרְעוֹ שֶׁלַּגּוֹי טְהוֹרָה כְּדִין תּוֹרָה. כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁטֻּמְאָתָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וּמֵאַחַר שֶׁיּוֹדְעִין שֶׁטֻּמְאָתָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לֹא יָבוֹאוּ לִשְׂרֹף עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[43]".

---

38. בדם גויה - אע"ג דברוקה ובמימי רגליה מודו דחכמים גזרו עליהם להיות כזבין לכל דבריהם אפילו הכי דמה טהור וטעמא מפרש בגמרא דשיירו בה רבנן למיהוי היכרא דטומאתה מדרבנן (ולא יבואו לשרוף עליה תרומה וקדשים). ודם טוהר של מצורעת (טהור) - ואע"ג דמעיינות מצורעת כגון רוקה ומימי רגליה הוי אב הטומאה כדאמר בהמפלת (לעיל כ"ח ב'), אפילו הכי דם טוהר שלה טהור, דלאו מעיין הוא, דדומיא דרוק בעינן שמתעגל ויוצא, כדאמרינן בפרק שני (לעיל י"ט ב') גבי דם הירוק. רש"י.

39. דם גויה מטמא מדרבנן, שגזרו עליהן שיהו כזבין לכל דבריהם. ועשו בהן היכר, שלא יטמאו כדם ישראלית שמטמא לח ויבש (אלא רק כמעיינותיה, כרוקה וכמימי רגליה, שמטמאין רק לחים, כדלקמן בפרק דם הנידה). ודם טוהר של מצורעת נמי, אע"ג דדם לאו מעיין הוא, דין מעיין אית ליה, דרחמנא רבייה כדאמר בגמרא. על פי רש"י.

40. עבדי ביה היכרא דלידעו דטומאת גויים דרבנן, דבית הלל נמי היכרא בעו, כדאמרינן בדם הגויה ברוקה ובמימי רגליה, ולא טמאוהו לח ויבש כישראלית. וגבי זב דגבי ישראל נמי כל טומאותיו לחין ולא יבשין, אי לא מטהרי חדא מינייהו לגמרי, ליכא היכרא. רש"י.

41. זובו טמא אפילו לבית שמאי, דהא איכא למעבד היכרא בקריו. קריו טהור אפילו לבית הלל, עבוד ביה רבנן היכרא, כי היכי דלא לשרוף עליה תרומה וקדשים. (ומקשה) ולעביד היכרא בזובו (שיהיה טהור) ולטמויי לקריו! (ומתרץ) זובו דלא תלי במעשה, גזרו ביה רבנן. קריו דתלי במעשה (אין קרי בא אלא על ידי חימום), לא גזרו ביה רבנן. גמרא. כיון דאפשר למנוע עצמו שלא יבוא לידי קרי, חשיב כלא שכיח. תוספות הרא"ש.

42. שבשכבת הזרע. שאם מעורבים בשכבת הזרע של הגוי מי רגלים, טמאים, **מגזירת חכמים** שיהיו כזבים. **אבל קריו טהור אפילו מדרבנן**, כדאמרינן עבדו ביה רבנן היכרא (על פי רש"י).

43. רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב, ב,י). בשינויים. וכן פיסקה הבאה. הרמב"ם (הל' שאר אבות הטומאות ה,יז) השמיט סיפא של הברייתא, חוץ ממימי רגלים שבה.

דם הגויה: פסק **הרמב"ם** כבית הלל, וכתב: "וְדַם הַנְּכְרִית - כְּרֶקָּהּ וּכְמֵימֵי רַגְלֶיהָ: מְטַמֵּא לַח, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא יָבֵשׁ".

דם טהרה של מצורעת: פסק **הרמב"ם**[44] כבית הלל, וכתב: "יוֹלֶדֶת שֶׁהִיא מְצֹרַעַת, וְטָבְלָה אַחַר שִׁבְעָה שֶׁלַּזָּכָר אוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁלַּנְּקֵבָה - הֲרֵי דַּם טַהֲרָה שֶׁלָּהּ טָמֵא כְּרֶקָּהּ וּכְמֵימֵי רַגְלֶיהָ, וְכֻלָּן כְּמַשְׁקִין טְמֵאִין".

שכבת זרע של ישראל במעי גויה

(ל"ד ב') אמר מר: שכבת זרע של ישראל טמאה בכל מקום, אפילו במעי גויה. (ואמרינן) תפשוט דבעי רב פפא, דבעי רב פפא: שכבת זרע של ישראל במעי גויה, מהו?

(ודחי) בתוך שלושה (ימים), לא קמיבעיא ליה לרב פפא (שטמאה); כי קמיבעיא ליה לאחר שלושה (דלגבי ישראלית טהורה), מאי?

ישראל דדייגי (יראים וחרדים) במצוות (ומתוך דאגתם מתחממים) חביל (חם) גופייהו ומסריח, גויים דלא דייגי במצוות, לא חביל גופייהו ולא מסריח. או דילמא, כיון דאכלי שקצים ורמשים, חביל גופייהו ומסריח? תיקו.

שיטות הראשונים

שכבת זרע של ישראל במעי גויה לאחר ג' ימים: בעיא בגמרא וסלקא בתיקו. וכן כתב **הרמב"ם**, "נָכְרִית שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע שֶׁלְּיִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַשָּׁלֹשׁ עוֹנוֹת - הֲרֵי אוֹתָהּ הַנִּפְלֶטֶת טְמֵאָה. פָּלְטוּ לְאַחַר זְמַן זֶה - הֲרֵי הִיא סָפֵק נִסְרְחָה אוֹ עֲדַיִן לֹא נִסְרְחָה". ודעת **רבינו חננאל** דאיפשיטא לקולא[45].

ראיה ראשונה של זב ושל מצורע

(ל"ד ב') אמר רב יוסף: כי פשיט (כי דריש) רבי שמעון בן לקיש בזב, בעי הכי: ראיה ראשונה של זב קטן, מהו שתטמא במגע?

(ומבאר צדדי הספק) "זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע" אמר רחמנא[46] - כל ששכבת זרע שלו מטמאה, ראיה ראשונה שלו מטמאה, והאי (קטן) כיון דשכבת

44. רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב, ה,ה).
45. מקורות - רבינו חננאל (פרק רבי עקיבא, שבת, פ"ו ב', כאם תימצי לומר שם. אמנם בפירוש ר"ח על נדה, כת"י, פסק כתיקו דהכא). רמב"ם (הל' שאר אבות הטומאות ה,טז).
46. ויקרא טו,לב.

זרע שלו לא מטמאה, ראיה ראשונה נמי לא תטמא? או דילמא כיון דאילו איהו חזי תרתי, מצטרפא (לקמייתא טומאת שבעה, כדין זב בעל שתי ראיות), מטמיא (טומאת ערב, כדין גדול שראה קרי)[47].

אמר רבא: **תא שמע**, "זֹאת תּוֹרַת הַזָּב" - בין גדול בין קטן; מה גדול, ראיה ראשונה שלו מטמא, אף קטן, ראיה ראשונה נמי מטמא.

בעי רב יוסף: ראיה ראשונה של מצורע, מהו שתטמא במשא? מקום זיבה מעיין הוא ומטמא, או דילמא לאו מעין הוא[48]?

(ל"ה א') אמר אביי: מאי תבעי ליה?! והא הוא דאמר: "זֹאת תּוֹרַת הַזָּב" - בין גדול בין קטן (ולא איצטריך "וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר"[49] לרבות קטן)! וכיון דנפקא ליה מהתם, אייתר ליה "לַזָּכָר" - לרבות מצורע למעינותיו, "לַנְּקֵבָה" - לרבות מצורעת למעינותיה; ואקשיה רחמנא מצורע לזב גמור: מה זב גמור מטמא במשא, אף ראיה ראשונה של מצורע, מטמא במשא.

אמר רב הונא: ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס (אותה טומאה קלה האמורה בה, מגע, וטומאת ערב בקרי, ולהצטרף לשניה לטמא כזב גמור[50]), שנאמר "זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע" - מה שכבת זרע מטמא באונס, אף ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס.

(ל"ה ב') אמר רב הונא: זוב דומה למי בצק של שעורים, זוב בא מבשר המת (ללא קישוי), שכבת זרע בא מבשר החי. זוב דיהה, ודומה ללובן ביצה המוזרת (שלא יוצא ממנה אפרוח), שכבת זרע קשורה, ודומה ללובן ביצה שאינה מוזרת.

---

47. שניה לא מיבעיא לן, דהא מרבינן לה מלזכר כל שהוא זכר, והתם תרתי ראיות כתיבי, והזב את זובו. וראשון של זב גדול נפקא לן מהאי קרא "זאת תורת הזב (דהיינו חדא ראיה, דחדא זיבה כתיב בקרא) ואשר תצא ממנו שכבת זרע" - איתקש ראיה ראשונה לקרי. אבל דקטן מאי? מי אמרינן קטן דליתיה בקרי ליתיה בראיה ראשונה; או דילמא כיון דאילו חזי קטן ראיה אחריתי, מצטרפת לקמייתא טומאת שבעה כדין זב בעל שתי ראיות, מטמא נמי כשל גדול טומאת ערב בקרי. ע"פ רש"י.

48. של איש טהור לא תבעי לך, דודאי לא מטמא במשא, דאיתקש לקרי, וקרי לא מטמא במשא (כדתנן בפרק קמא דמסכת כלים). ושניה נמי לא תבעי לך, דאפילו באדם טהור מטמיא במשא (כדאמר לקמן בפרק דם הנדה, נ"ה א', זוב מטמא במשא וזב בעל שתי ראיות זב גמור הוא לטומאה אלא שאין טעון קרבן). כי תיבעי לן ראשונה, דבאדם דעלמא לא מטמיא אלא במגע, הכא במצורע מאי? מקום זיבה מעיין הוא, ואיתרבי מ"לזכר" לרבות מצורע למעיינותיו, ומעיינות מטמאו במשא (כדאמר בפרק דם הנדה, לקמן נ"ה ב', "וכי ירוק הזב בטהור", במה שביד טהור), או לאו מעיין הוא, והויא כשאר ראיה ראשונה של כל אדם, דבמגע מטמיא. רש"י.

49. ויקרא טו: (לב) זֹאת תּוֹרַת הַזָּב וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע לְטָמְאָה בָהּ. (לג) וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ וְהַזָּב אֶת זוֹבוֹ לַזָּכָר וְלַנְּקֵבָה וּלְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם טְמֵאָה.

50. ורק בראיה שניה שנעשה בה זב גמור, אין ראיה באונס נחשבת (גם לטומאה וגם לקרבן), דכתיב מבשרו ולא מחמת אונסו. על פי רש"י.

דם יולדת שלא טבלה

(ל"ד א') (המשך **משנה**:) דם היולדת (שעברו ימי טומאת לידתה, והגיעו ימי הטוהר) שלא טבלה (עדיין מטומאת לידתה) - (1) בית שמאי אומרים: (יצא דמה מכלל טומאת דם נדה, ומטמא רק) כרוקה וכמימי רגליה (מטמא לח ואינו מטמא יבש[54]). (2) ובית הלל אומרים: (נחשב דם נדה) מטמא לח ויבש (דטומאתן מן התורה כל זמן שלא טבלה, דקסברי ביומי וטבילה תלא רחמנא).

(המשך **משנה**:) ומודים (בית שמאי) ביולדת בזוב (שבשעת לידתה היתה זבה, שלאחר ימי טומאת לידתה חייבת לספור ז' נקיים, וכל זמן שלא ספרה, דמה דם זיבה הוא) שהיא מטמאה לח ויבש (אפילו בתוך ימי טהרה, כדין כל דם נדה וזבה).

(ל"ה ב') **תניא:** אמרו להן בית הלל לבית שמאי: אי אתם מודים בנדה שלא טבלה, וראתה דם, שהיא טמאה! אמרו להם בית שמאי: לא (אין לדמות המקרים)! אם אמרתם בנדה, שאפילו טבלה וראתה (אחר כך דם, שהיא) טמאה, תאמרו ביולדת, שאם טבלה וראתה שהיא טהורה.

אמרו להם (בית הלל): יולדת בזוב תוכיח, שאם טבלה וראתה לאחר ימי ספירה (לאחר שמנתה ז' נקיים לבד ימי טומאת לידה), טהורה. לא טבלה וראתה, טמאה. אמרו להם: הוא הדין והיא התשובה (גם יולדת בזוב, טהורה[52]).

(ומקשה) למימרא דפליגי?! **והתנן**: ומודים ביולדת בזוב, שהיא מטמאה לח ויבש!

(ומתרץ) לא קשיא, כאן (בברייתא שטהורה) שספרה (שבעה נקיים לאחר זמן טומאת הלידה, ולא טבלה), כאן שלא ספרה[53]. **והתניא** (בניחותא): יולדת בזוב שספרה, ולא טבלה, וראתה - הלכו בית שמאי לשיטתן, ובית הלל לשיטתן.

---

54. והכי תני לה בהדיא בתוספתא דעדיות, דנדה כל זמן שלא טבלה הרי היא בנדתה לכל דבריה, הלכך רוקה ומימי רגליה בטומאתן. ולקמן בפרק דם הנדה (נ"ו א') ילפינן מקראי דאין רוק של זב מטמא יבש. ודמה נמי, אף על גב דדם טוהר הוא לבית שמאי, כדאמר בגמרא דביומי תליא רחמנא והא מלו, ומשום מעיין נמי ליכא לטמויי דהא אין מתעגל ויוצא, אפילו הכי רבנן גזור עליה הואיל וטמאה היא, גזרה לאחר ז' אטו תוך ז'. ומיהו לא גזור עליה שיטמא לח ויבש כלפני ז', דעבוד בה היכרא דלידעו דטומאתה מדרבנן, ולא נשרוף עליה תרומה וקדשים. רש"י.

52. כלומר, כי היכי דאמרינן ביולדת גמורה גרידא שלא טבלה וראתה, טהורה, כך יולדת בזוב שעברו עליה ימי לידה ושבעה נקיים, ולא טבלה וראתה, טהורה. רש"י.

53. מתניתין דמודו בית שמאי, כשעברו ימי לידה ועדיין לא ספרה אחריהם שבעה נקיים. והכי קאמר: אף על גב דאמרי בית שמאי ביולדת גרידתא כרוקה וכמימי רגליה, מודים ביולדת בזוב שלא ספרה, דכל זמן שלא ספרה זבה היא, ואם ראתה לא הוי כרוקה וכמימי רגליה; דאילו רוק מטמא לח ולא יבש, כדאמר בדם הנדה (לקמן נ"ז א') 'וכי ירוק' כעין רקיקה, דהיינו לח. אבל דמה מטמא לח ויבש כשאר דם הנדה, כדילפינן בדם הנדה (נ"ד ב'). רש"י.

שיטות הראשונים

דם יולדת שלא טבלה: פסק **הרמב"ם**[54] כבית הלל, וכתב: "יוֹלֶדֶת שֶׁלֹּא טָבְלָה אַחַר שִׁבְעָה לַזָּכָר וְאַרְבָּעָה עָשָׂר לַנְּקֵבָה - כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ יְמֵי טֹהַר, הֲרֵי הוּא כְּדַם הַנִּדּוּת, וּמְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ; לֹא תָּלָה הַכָּתוּב בְּיָמִים בִּלְבַד אֶלָּא בְּיָמִים וּטְבִילָה".

יולדת שלא טבלה, שדמה טמא, האם נחשבת נדה: דעת **רמב"ם, רבינו שמשון, רבינו יונה, רשב"א, ריטב"א, ומאירי**, שאע"פ שהדם בא ממעיין טמא, ונחשב כדם נדה, אבל האשה אינה נעשית נדה באותה ראיה, ואע"פ שלא טבלה[55]. וכתבו **תוספות ורשב"ץ**, דטמאה טומאת ערב. ובשם **יש מי שאומר** כתב **המאירי**, שנעשית בו נדה, וצריכה לספור שבעה[56].

דם יולדת בזוב שטבלה: כתב **הרמב"ם**: "יוֹלֶדֶת בְּזוֹב שֶׁלֹּא פָּסַק דָּמָהּ - אֵין לָהּ דַּם טֹהַר, אֶלָּא כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה כְּדַם זִיבָה הוּא. אֲבָל אִם סָפְרָה שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים, וְשָׁלְמוּ אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁלַּנְּקֵבָה, וְטָבְלָה, וְאַחַר כָּךְ רָאֵת דָּם בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים שֶׁלַּזָּכָר וּשְׁמוֹנִים שֶׁלַּנְּקֵבָה - הֲרֵי זֶה דַּם טֹהַר".

דם יולדת בזוב שלא טבלה: פסק **הרמב"ם** כבית הלל, וכתב: "סָפְרָה שִׁבְעַת יְמֵי נְקִיִּים (ושלמו ימי טומאתה) וְלֹא טָבְלָה, וְאַחַר כָּךְ רָאֵת דָּם - הֲרֵי זוֹ טוֹבֶלֶת, וּמֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ מִיָּד, שֶׁכָּל יְמֵי טֹהַר אֵינָן רְאוּיוֹת לֹא לְנִדָּה וְלֹא לְזִיבָה (היא עצמה אינה נדה מחמתם). אֲבָל עַצְמוֹ שֶׁלַּדָּם טָמֵא וּמְטַמֵּא כְּדִין דַּם הַנִּדָּה, עַד שֶׁתִּטְבֹּל.[57]

54. מקורות - רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב ה,ב).

55. דכל דם שתראה לאחר שעברו שבעה לזכר ושבועיים לנקבה, אין הדם מטמא את האשה. אלא שהדם בעצמו טמא כל שלא טבלה, לבית הלל, מדין תהא בנדה עד שתבוא במים (שבת ס"ד ב'), הכי נמי תהא בדין לידתה עד שתבוא במים, כיון דאית להו לבית הלל דבימים וטבילה תלה רחמנא. רשב"א.

56. מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ז,ח). תוספות (מ"ב א', ד"ה בירידה). ר"ש ורבינו יונה (הו"ד ברשב"א וריטב"א). רשב"א (ל"ה ב', ד"ה דם היולדת). ריטב"א (ל"ה ב', ד"ה לרב רישא). מאירי (ל"ה ב', ד"ה יש מי שאומר). רשב"ץ (ל"ה א', ד"ה דם).

57. מקורות לפיסקה זו וקודמת - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ז,ז-ח).

דם טוהר

(ל"ה ב') איתמר, (1) רב אמר: מעין אחד הוא (דם הבא בימי לידה, ודם הבא בימי טוהר, ממעין אחד הם באים). התורה טמאתו (כל ז' לזכר, וי"ד לנקבה), והתורה טהרתו (לאחר מכן). (2) ולוי אמר: שני מעינות הם. נסתם הטמא (לאחר שבועיים), נפתח הטהור; נסתם הטהור (לאחר שמונים), נפתח הטמא[58].

מאי בינייהו? איכא בינייהו שופעת מתוך שבעה לאחר שבעה, ומתוך ארבעה עשר לאחר ארבעה עשר (מימי טומאה לטהרה), ומתוך ארבעים לאחר ארבעים, ומתוך שמונים לאחר שמונים (מימי טהרה לטומאה). לרב (שמעיין אחד הוא, הולכים תמיד אחר סופו), רישא לקולא וסיפא לחומרא[59]. ללוי (ששני מעיינות הם, הולכים תמיד אחר תחילתו, וכשלא השתנה המעיין לא השתנה דינה), רישא לחומרא וסיפא לקולא[60].

(ואמרינן) **תא שמע:** "דְּוֹתָהּ תִּטְמָא"[61] - לרבות (שמטמאה) את בועלה (כנדה). "דְּוֹתָהּ תִּטְמָא" - לרבות את הלילות (כימים, דלא תימא ימים כתיב). "דְּוֹתָהּ תִּטְמָא" - לרבות את היולדת בזוב, שצריכה שתשב שבעה ימים נקיים (דאע"ג דשלימו לה שבעה לזכר ושבועיים לנקבה, אינה טהורה לביתה עד שתספור שבעה נקיים מדם).

בשלמא לרב דאמר מעין אחד הוא, משום הכי בעיא שבעה ימים נקיים (דממעין דמים טמאים אתי, והתורה לא טהרתו עד שתספור שבעה נקיים, כדכתיב "דְּוֹתָהּ תִּטְמָא"), אלא ללוי דאמר שני מעיינות הן, למה לי שבעה? במשהו סגיא[62]!

הכי קאמר: צריכה שתפסוק משהו (לאחר שבועיים דנקבה[63]), שיעלו לה לשבעה נקיים.

(ל"ו א') **ת"ש**, יולדת בזוב שספרה ולא טבלה וראתה, הלכו בית שמאי לשיטתן, ובית הלל לשיטתן (שמטמא לח ויבש). בשלמא לרב דאמר מעין אחד הוא, משום הכי

---

58. ומבואר בגמרא, בביאור המשנה, **שלדעת רב** (הסובר מעיין אחד הוא), **בית הלל טימאו אפילו כשפסקה** מלראות דם טמאה, היות שעדיין לא שלימו יומי וטבילה (ובית שמאי סוברים ביומי תלה רחמנא). **ולדעת לוי** (ששני מעיינות) **בית הלל טימאו דווקא כששופעת** (דם ללא הפסקה, מימי טומאה לטהרה. ובית שמאי סוברים מעיין אחד הוא, והתורה טיהרתו בימי הטהרה).
59. רישא דשופעת מתוך ימי טומאה לימי טהרה לקולא, וטהורה, ואף על גב דלא פסק דהא התורה טהרתו. וסיפא דשפעה מתוך מ' לאחר מ' ומתוך פ' לאחר שמונים לחומרא, וטמאה לאחר שמונים, דהתורה טמאתו.
60. רישא לחומרא כיון דלא פסקה לא נסתם מעין טמא; וסיפא לקולא דכיון דלא פסקה לא נסתם מעין טהור.
61. ויקרא יב,ב: ...אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא.
62. ותפסוק משהו לאחר שבועיים, דנסתם הטמא, ותמתין שבעה ותטבול. ואפילו תראה כל שבעה יעלו לה בנקיים, דהא לאו דם טמא הוא. רש"י.
63. דאי בתוך שבועיים, לאו הפסק היא, דכיון דחוזרת ורואה בתוך שבועיים, חזר הטמא להפתח. רש"י.

מטמא לח ויבש[64]; אלא ללוי דאמר שני מעינות הן, אמאי מטמא לח ויבש[65]?!

(ומתרץ בתירוץ שני) בשופעת (מימי טומאה לימי טוהר). (ומקשה) והא ספרה קתני! (ומתרץ) הכא ביולדת נקבה בזוב עסקינן, דשבוע קמא פסקה, שבוע בתרא לא פסקה, וקסבר: ימי לידתה שאין רואה בהן (דם), עולין לה לספירת זיבתה (ולכן שבוע ראשון מימי טומאה שלא ראתה דם, עולים לספירת זיבתה[66]).

(ומסיק) הלכתא כוותיה דרב, בין לקולא בין לחומרא.

שיטות הראשונים

יולדת שראתה אחר ספירת ז' נקיים, קודם שטבלה: דעת **רמב"ם, רבינו תם, רא"ש, רשב"א** ועוד, שאינה סותרת ספירתה, וטובלת ומותרת לבעלה (למרות שהדם עצמו שראתה טמא ומטמא כדין דם נדה, עד שתטבול[67]). ודעת **רי"ף, רבי אליעזר ממיץ, הרוקח, והמאירי,** שכל דם שתראה קודם טבילה, אפילו דם טוהר, סותר[68].

זבה דעלמא שראתה אחר ספירת ז' נקיים, קודם שטבלה[69]: כתבו **תוספות, רא"ש, רשב"א, וריטב"א,** שכשם שביולדת בזוב, אין סתירה אחר ספירה, הוא הדין בזבה דעלמא. אע"פ שנעשית נדה בראיה זו[70], טובלת לנדתה ועלתה לה טבילתה אף לזיבתה, דמסתברא שאין סתירה אלא בימי הספירה, כדאמרינן אחר תטהר - אחר אחר לכולן, שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם. אבל לא איכפת לן אם יש טומאה אחר הספירה, קודם הטבילה[71].

64. שכן מעיין אחד הוא, ולא טיהרתו תורה אלא ביומי וטבילה, ועדיין מעיין טמא הוא.

65. הרי כיון שספרה, פסק מעיין הטמא, ודם זה ממעיין טהור הוא!

66. ושבוע שני לא פסקה, וחזר ונפתח מעיין טמא, ושופעת מתוכו בתוך שבוע שלישי. ומשום הכי מטמא לח ויבש לבית הלל, דהא ממעין טמא אתא ותורה לא טהרתו אלא ביומי וטבילה. ולבית שמאי טהור, דביומי תליא רחמנא והא שלמו להו. ולהכי נקט יולדת נקבה, דאי ילדה זכר אי אפשר לה לספור שבעה שלא תפסוק משהו אחר ימי לידה, דלא הוו אלא שבעה. רש"י.

67. כבית הלל. וראייתם, ממה שתירצה הגמרא ללוי שמדובר בשופעת, וכגון שילדה נקבה וספרה שבוע קמא נקיים, ושוב ראתה דם טמא, ושפעה לימי טוהר. רואים שראייתה בשבוע שני לא סתרה ספירתה, אע"ג דדם טמא הוא. כ"ש דראיית דם טוהר אינה סותרת, דאפילו ב"ה דמטמאין לח ויבש מודו דעלתה לה ספירתה.

68. דסבירא להו דביומי ובטבילה תלא רחמנא, וכל זמן שלא טבלה, אפילו ספרה שבעה נקיים ושוב ראתה, צריכה לחזור ולספור ז' נקיים ובתר הכי טבלה. אבל בתר הטבילה הוה הדם טהור.

מקורות - רבינו תם (ל"ו א', תוד"ה שבוע). רשב"א וריטב"א (חי', ל"ו א', ד"ה ת"ש; תוה"ב, ז,ג, עמ' שעו). רא"ש (נדה ד,ב). רי"ף (בתשובה סי' ה; הו"ד במרדכי שבועות, סי' תשלח). רא"ם (הו"ד בראבי"ה, נדה סי' קעט; ובמרדכי שבועות, סי' תשלח). רוקח (הל' נדה, סוס"י שיז, ד"ה יולדת). הו"ד בהגהות מיימוניות (הל' איסורי ביאה ז,ח). מאירי (ל"ו א', ד"ה מאחר).

69. נדון זה הוא רק לסוברים, בפיסקה קודמת, שביולדת בזוב אין סתירה לאחר ספירה. והנדון, שמא בזבה גרידתא, כיון שהימים ראויים לזיבה, סותרת ראייתה לגמרי.

70. משא"כ יולדת, דראיה דימי לידה, אינה גורמת לה לא נדות ולא זיבות (כי בשבועיים הראשונים היא בלאו הכי טמאה, ביולדת נקבה, ואח"כ הוא דם טוהר).

71. אמנם כתבו, **דהאידנא אין נפקותא בדין זה**, דעל כל ראיה שתראה צריכה שתשב ז' נקיים; אבל בדין ראשון יש נפקותא ביולדת בזוב אפילו ראתה בשבוע שני, טובלת אחר י"ד אפילו לא פסקה; דקיי"ל מעין

דם טוהר האידנא: דעת **בה"ג ושאילתות**, דאף בזמן הזה אנו נוהגים בדם טוהר כדין תורה. **והרמב"ם** כתב שהדבר תלוי במנהג[72], ושכן המנהג עדיין בצרפת לבעול על דם טוהר. אבל **הרמב"ן** כתב שכבר הסכימו **הגאונים** והחרימו על כל מי שיעשה כן. וכן כתבו **רי"ף וראב"ד** שאין לנו עכשיו דם טוהר. והטעם, כדי שלא יבוא הדבר לכלל טעות[73]. וכתב **הרשב"א** שיש לחוש ולהחמיר כדבריהם, ושכן המנהג ברוב המקומות[74]. וכן פסק **הרמ"א**[75].[76]

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצד)

א. יוֹלֶדֶת, אֲפִלּוּ לֹא רָאֲתָה דָּם, טְמֵאָה כְּנִדָּה; בֵּין יָלְדָה חַי, בֵּין יָלְדָה מֵת וַאֲפִלּוּ נֵפֶל. וְכַמָּה הֵם יְמֵי טֻמְאָתָהּ, עַכְשָׁו בַּזְּמַן הַזֶּה כָּל הַיּוֹלְדוֹת חֲשׁוּבוֹת יוֹלְדוֹת בְּזוֹב וּצְרִיכוֹת לִסְפּוֹר שִׁבְעָה נְקִיִּים; נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שֶׁיּוֹלֶדֶת זָכָר יוֹשֶׁבֶת ז' לַלֵּדָה וְז' לִנְקִיִּים לְזִיבָה, וְהַיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה יוֹשֶׁבֶת שְׁבוּעַיִם לַלֵּדָה וְז' נְקִיִּים לְזִיבָה. יְמֵי לֵדָה, שֶׁהֵם ז' לְזָכָר וְי"ד לִנְקֵבָה, אִם לֹא רָאֲתָה בָּהֶן עוֹלִים לִסְפִירַת זִיבָתָהּ; וְאִם שָׁלְמוּ ז' נְקִיִּים בְּתוֹךְ י"ד לִנְקֵבָה, הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עַד לֵיל ט"ו; וְאִם טָבְלָה קֹדֶם לָכֵן, לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה. **הגה**: וּלְאַחַר ז' לְזָכָר וְי"ד לִנְקֵבָה, מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ מִיָּד, מֵאַחַר שֶׁסָּפְרָה ז' נְקִיִּים וְלֹא חָזְרָה וְרָאֲתָה. מִיהוּ יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִין שֶׁאֵין טוֹבְלִין תּוֹךְ מ' לְזָכָר וּשְׁמוֹנִים לִנְקֵבָה, (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם מהרי"ק שֶׁהֵבִיא הַתַּנְיָא וּבַאֲגֻדָּה פֶּרֶק ע"פ ובמהרי"ל), וְאֵין לְהַתִּיר בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַחְמִיר (ריב"ש); אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג, אֵין לְהַחְמִיר כְּלָל רַק מִיָּד שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם אַחַר ז' לְזָכָר וְי"ד לִנְקֵבָה וְסָפְרָה ז' נְקִיִּים, מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ (ת"ה סִימָן רנ"ה). אֲבָל אִם חָזְרָה וְרָאֲתָה, אֲפִלּוּ טִפַּת דָּם כְּחַרְדָּל, טְמֵאָה, אַף עַל גַּב דְּמִדְּאוֹרַיְתָא דָּם טָהוֹר הוּא, כְּבַר פָּשַׁט הַמִּנְהָג בְּכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין בּוֹעֲלִין עַל דָּם טָהוֹר (בֵּית יוֹסֵף וְאָגוּר וְטוּר וּפוֹסְקִים בְּשֵׁם הַגְּאוֹנִים), וְדִינוֹ כִּשְׁאָר דָּם לְכָל דָּבָר.

אחד הוא התורה טימאתו והתורה טהרתו, ומותרת לבעלה במקום שנהגו לבעול על דם טוהר (ר' להלן).

72. שלא החמירו בנות ישראל אלא בדם טמא לישב על כל דם טמא שבעה נקיים כזבה גדולה כדי שלא יבוא להן העניין לכלל טעות; אבל בדם טוהר לא החמירו ועדיין נשאר על דין תורה. רמב"ם.

73. ואם החמירו בנות ישראל על עצמן לישב על דם טיפה כחרדל שבעה נקיים כדי שלא יבואו לטעות בין ימי נידה לימי זיבה ובין רואה יום אחד ורואה שלושה, כל שכן שיש לחוש שמא יבוא הדבר לידי קלקול שמא יבואו לטעות בין ימי טוהר לימים שלאחר ימי טוהר.

74. הרשב"א כתב (תוה"ב, ז,ג, עמ' שעח): אם לדין יש תשובה לדברים אלו, שהרי בימי חכמי התלמוד כבר החמירו בנות ישראל לישב על דם טיפה כחרדל, ואפילו הכי היו יושבות על דם טוהר; ואם לא החמירו על עצמן בזה, אנו למה נאסור?! אלא שיש לחוש ולהחמיר כדבריהם. וכן המנהג ברוב המקומות. ונראה לי קצת טעם בדבר, דאין עכשיו הבקיאות כדורות הראשונים, ופעמים שיוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור ולאו אדעתייהו שאין בקיאות בכך, ומן הדין מאותה שעה מונין לה לטומאה ולטהרה, ונמצא הדבר בא לכלל טעות.

75. יו"ד קצד,א. מקורות - בה"ג ושאילתות (הו"ד ברשב"א תוה"ב ז,ג, עמ' שעז, ובשאר ראשונים). רמב"ם (איסורי ביאה יא,ה-ז). רמב"ן (הל' נדה ז,כ). רי"ף (שבועות, ד' א' בדפיו). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה, א,כ). מאירי (ל' ב', ד"ה כבר).

76. דם טוהר האם סותר שבעה נקיים, ראה להלן, ל"ז א', סוגית דם קושי ולידה אם סותרים ז' נקיים.

דם הבא מחמת קישוי לידה

יולדת בזוב ודם קושי בימי זיבה

הקדמה: כתב **הרמב"ם**[77]: מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִתְחִילָה לְהִצְטַעֵר וַאֲחָזוּהָ חֳבְלֵי לֵדָה, וְהִתְחִיל הַדָּם לָצֵאת קֹדֶם שֶׁתֵּלֵד - אוֹתוֹ הַדָּם הוּא הַנִּקְרָא 'דַּם הַקֹּשִׁי'. הֵיאַךְ דִּינוֹ? אִם בָּא בִּימֵי נִדָּתָהּ - הֲרֵי זֶה דַּם נִדָּה, וַהֲרֵי זוֹ טְמֵאָה נִדָּה; וְאִם בָּא בִּימֵי זִיבָתָהּ - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בַּזָּבָה: "דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ" (ויקרא טו,יט); מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: "זֹבָהּ" - מֵחֲמַת עַצְמָהּ וְלֹא מֵחֲמַת וָלָד.

(**ל"ו ב'**) **משנה:** המקשה (לילד, וראתה דם) - נדה. קשתה (מחמת ולד) שלושה ימים בתוך אחד עשר יום (שבין נדה לנדה, וראתה כל שלושת הימים רצופים) ושפתה (נחה מצערה) מעת לעת (ברביעי) וילדה - הרי זו יולדת בזוב[78], דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר: לילה ויום, כלילי שבת ויומו[79]. ששפתה מן הצער ולא מן הדם (שאע"פ שראתה דם, נחשב שופי).

(המשך **משנה:**) כמה היא קישויה (שאינה באה לידי זיבה בכל דמים שתראה)? רבי מאיר אומר: אפילו ארבעים וחמשים יום[80] (ומבאר בגמרא, ל"ז ב', לחולָה חמישים, לבריאה ארבעים). רבי יהודה אומר: דיה חדשה[81]. ר' יוסי ור' שמעון אומרים: אין קישוי יותר משתי שבתות.

(שנינו במשנה: המקשה - נדה. ומקשה) אטו כל המקשה נדה היא?! (ומסיק) אמר רבא בימי נדה (בימים הראויים לנדות), נדה (דקושי לא טהריה רחמנא אלא מזיבה; אבל מנדה לא טהריה). בימי זיבה (בתוך אחד עשר יום), טהורה.

והתניא (בניחותא): המקשה בימי נדה, נדה. בימי זיבה, טהורה. כיצד? קשתה יום אחד ושפתה שניים (מן הצער ולא מן הדם), או שקשתה שניים ושפתה יום אחד, או ששפתה וקשתה וחזרה ושפתה, הרי זו יולדת בזוב (אם ראתה כל שלושה, הואיל ושופי סמוך ללידה, נמצא דם הקושי שלא מחמת ולד).

(המשך **הברייתא:**) אבל שפתה יום אחד וקשתה שניים, או ששפתה שניים וקשתה יום אחד, או שקשתה ושפתה וחזרה וקשתה, אין זו יולדת בזוב.

---

77. הלכות איסורי ביאה ז,א.
78. איגלאי מילתא דדמים שראתה לא באו מחמת ולד, הלכך הרי זו יולדת בזוב. אבל אם לא שפתה סמוך ללידתה, כל דמים שראתה, מחמת ולד הוא, ורחמנא טהרינהו מזיבה, דכתיב "זוב דמה" - דמה מחמת עצמה, ולא דמה מחמת ולד. רש"י.
79. דאם שפתה בחצי יום שלישי, וילדה יום רביעי, דשפתה מעת לעת, אין זו שופי, אלא אם כן שפתה לילה ויום שלאחר הלילה, כלילי שבת ויומו. רש"י.
80. אם לא שפתה יום אחד סמוך ללידה, לא אתיא לידי זיבה, ולא הויא יולדת בזוב. רש"י.
81. דיה אם נטהר את הקושי חודש אחד, היינו תשיעי. אבל קשתה שלושה בתוך י"א ימי זיבה בחודש השמיני, ואפילו מקשה והולכת כל תשיעי, הרי זו יולדת בזוב מחמת שלושה ימים של שמיני. רש"י.

(המשך **הברייתא:**) כללו של דבר: קושי סמוך ללידה, אין זו יולדת בזוב. שופי סמוך ללידה, הרי זו יולדת בזוב. חנניא בן אחי רבי יהושע אומר: כל שחל קישויה בשלישי שלה[82], אפילו כל היום כולו בשופי, אין זו יולדת בזוב. 'כללו של דבר', לאתויי מאי? לאתויי דחנניא.

מנא הני מילי? **דתנו רבנן:** "(וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב) דָּמָהּ"[83] - דמה מחמת עצמה, ולא מחמת ולד. אתה אומר מחמת ולד, או אינו אלא (בא למעט דם) מחמת אונס? כשהוא אומר "וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ", הרי אונס אמור (זוב משמע זוב מכל מקום, ואפילו באונס); הא מה אני מקיים "דָּמָהּ"? דמה מחמת עצמה, ולא מחמת ולד.

(ל"ז ב') (שנינו במשנה) קשתה שלושה ימים (ושפתה מן הצער, אע"פ שלא שפתה מן הדם, אינו דם קושי טהור, והרי זו יולדת בזוב). איבעיא להו: שפתה מזה ומזה (מן הצער ומן הדם), מהו?

(1) רב חסדא אמר: טמאה (דהא איכא שופי[84]). (2) רבי חנינא אמר: טהורה[85].

(1) אמר רבי לוי: אין הולד מטהר, אלא ימים הראויין להיות בהן זבה (דהיינו י"א יום שבין נדה לנדה; אבל ראתה אחריהן טמאה נדה, כדאמר לעיל: בימי נדה, נדה).

(2) ורב אמר: אפילו בימים הראויין לספירת זבה[86]. אמר רב אדא בר אהבה: ולטעמיה דרב, אפילו ימים הראויין לספירת סתירת זבה[87].

תו אמרינן בגמרא **(ל"ח ב')**, דאין קושי לנפלים (אין הנפל מטהר קישויו[88]).

---

82. כל שקשתה בשלישי, אפילו שעה אחת בליל כניסת שלישי, אפילו כל היום כולו בשופי ושפתה מליל רביעי שעה אחת להשלמת מעת לעת, אין זו יולדת בזוב, דבעינן שופי כל יום שלישי המביאה לידי זיבה.
83. ויקרא טו,כה.
84. ומוכח שהדם לא היה מחמת הלידה.
85. כיון דשפתה אף מן הדם איגלאי מילתא דדם הקושי מחמת ולד אתא; אבל כי שפתה מן הצער ורואה דם, איגלאי מילתא דמקמי הכי הוי חזיא נמי בלא קושי. רש"י. כלומר, הצער ודאי מגיע מחמת הולד. וכשממשיך הדם למרות שהצער נפסק, מוכח שהדם אינו קשור לולד, והוא דם זיבה. אבל כאשר הדם מפסיק עם הצער, מוכח שהדם ג"כ קשור ללידה, ואינו דם זיבה.
86. כגון התחיל הקושי בימי הזיבה, טהורין כל ימי זיבה וז' אחריהם, דהא בתר זבה שייכי. וכי כתב רחמנא בנדתה ולא בזיבתה, דזיבתה טהורה, אהני נמי קאי, אבל אחר שבעה אם יאריך, טמאה נדה. רש"י.
87. כיון דאמר רב בהנך ימים דשייכי בתר זיבה טהרינהו רחמנא לענין קושי, אף ימים הראויין לספירת סתירת זבה, בימי זיבה, דלעולם היא טהורה עד שתשפה, שהרי כל ימיה ראויין לכך, שאם תספור ששה ותראה סותרת הכל ונמצאו הימים הבאין ראויין לספירה. והא דתניא בימי נדה נדה, היכא דאתחיל קושי מימי נדה; אבל אתחיל בימי זיבה, כל מה שיאריך הקושי, טהורה. רש"י.
88. דהיינו מה שהתירה תורה דם קושי בימי זיבתה, רק אם התקשתה וילדה ולד חי; אבל אם הפילה - נחשבת זבה מחמת דם זה.

שיטות הראשונים

כמה היא קישויה: **הרמב"ם** פסק כרבי יוסי ורבי שמעון, דאמרי אין קישוי יותר משתי שבתות[89]. וכתב: "וַאֲפִלּוּ הָיָה הַדָּם שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד עִם הַחֲבָלִים וְהַצַּעַר אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם קֹדֶם שֶׁתֵּלֵד - הֲרֵי זֶה דַּם קִשּׁוּי, וְטָהוֹר. אֲבָל אִם הִתְחִיל הַדָּם קֹדֶם הַלֵּדָה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם אוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה דַּם זִיבָה, וַהֲרֵי הִיא יוֹלֶדֶת בְּזוֹב".

קשתה ושפתה וילדה, הרי זו יולדת בזוב: **הרמב"ם** פסק כרבי אליעזר, דאמר שפתה מעת לעת[90], וכתב: "בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים (שנחשב דם קושי)? בְּשֶׁלֹּא פָּסְקוּ הַצִּירִים וְהַחֲבָלִים וְהַצַּעַר, אֶלָּא מִתְקַשָּׁה וְהוֹלֶכֶת עַד שֶׁיָּלְדָה. אֲבָל אִם רָאֲתָה דָּם שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יָתֵר בִּימֵי זִיבָתָהּ בְּצַעַר וַחֲבָלִים, וּפָסַק הַצַּעַר וְרָוַח לָהּ מִן הַחֲבָלִים אַחַר הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים, וְעָמְדָה בְּנַחַת אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת אוֹ יָתֵר - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּם... הֲרֵי זוֹ זָבָה; שֶׁאִלּוּ הָיָה הַדָּם מֵחֲמַת הַוָּלָד, לֹא פָּסַק הַצַּעַר וְלֹא הַחֲבָלִים. וְאִם יָלְדָה אַחֲרֵי כֵן - הֲרֵי זוֹ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב".

חזרה וקשתה אין זו יולדת בזוב: **הרמב"ם** כתב שאם "עָמְדָה בְּנַחַת אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת אוֹ יָתֵר - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּם, וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר הַצַּעַר וְהַחֲבָלִים אַחַר אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת, הֲרֵי זוֹ זָבָה". וצ"ב, שהרי שנינו שאם שפתה וחזרה וקשתה, אין זו יולדת בזוב[91].

שפתה מזה ומזה: ממש"כ **הרמב"ם** "עָמְדָה בְּנַחַת אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת אוֹ יָתֵר - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּם, הֲרֵי זוֹ זָבָה", משמע, וכל שכן כשפסק הדם ושפתה מזה ומזה, טמאה, כרב חסדא[92].

חל קישויה בשלישי שלה: **הרמב"ם** פסק כחנניא בן אחי רבי יהושע, שאמר כל שחל קישויה בשלישי שלה, אפילו כל היום כולו בשופי, אין זו יולדת בזוב. וביאר: "חָל שְׁלִישִׁי לִרְאִיָּתָהּ לִהְיוֹת בְּיוֹם הַלֵּדָה - אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ בְּשׁוֹפִי, אֵין זוֹ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב, שֶׁהֲרֵי יוֹם הַלֵּדָה סָמוּךְ לַקִּשּׁוּי"[93].

דם פתיחת הקבר אם נחשב דם קושי: כתב **רמב"ן**, דבלידה של ולד מעליא, כי הוה דם בפתיחת הקבר, לא הויא זבה, דהא בקושי חזיתיה, שאין לך קושי גדול מפתיחת הקבר. וכן כתבו הרבה **ראשונים**[94].

---

89. ופסק הרמב"ם כן דתרי נינהו. ואע"פ שאין ימי זיבה אלא י"א יום, וכבר נתבאר שהמקשה בימי נדה נדה, זהו כשהתחיל בימי נדות; אבל התחיל בימי זיבה, הולד מטהר כל י"ד יום שהן ימים הראויין לספירת זבה או לספירת סתירת זבה, וכרב דאמר הכין, ורב אדא בר אהבה דמפרש לה הכי. מגיד משנה.
90. דגרסינן לעיל, פרק קמא ז' ב', אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי אליעזר בארבע, וחדא מנהון חשיב הא דתנן במתניתין. ודלא כרבי יהושע דאמר במשנה לילה ויום כלילי שבת ויומו.
91. וזה לשון המאירי (ל"ו ב', ד"ה ואח"כ פירש): וגדולי המחברים כתבו ששופי שמעת לעת מפקיע דין הקשוי, אף על פי שחזרו לה החבלים. ושמא הם מכוונים בששפת אחר החזרה מעת לעת, וילדה מתוך השופי.
92. וכן הסיק מגיד משנה שפסק כרב חסדא. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ז,א-ב). וכן פסקאות קודמות.
93. על פי דברי המאירי שכתב ששמא כך ביאר הרמב"ם את דברי חנניה. וכן כתב המגיד משנה (בהסתייגות, עיי"ש). יש שביארו דברי הרמב"ם, שהדם שרואה בשעת לידה נידון כדם קושי, שהלידה נחשבת קישוי. ויש שביארו שכל דם שהיא רואה במשך כל יום הלידה נידון כדם קושי (ראה מגיד משנה; ערוך לנר, ד"ה כל; פתחי נדה, ד"ה כללו; סדרי טהרה, קצד ס"ק ב; ערוך השולחן, קצד סעיף י). מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ז,ד).
94. וראה להלן, בסוגיא הבאה, אם סותר. מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ז,ד). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה, סי' א, ד"ה ובתר). רמב"ן (ל"ח א', ד"ה והא). רשב"א (ל"ז א', ד"ה ומכל מקום). ריטב"א בשם אחרים (ל"ז א', ד"ה ואחרים).

דם קושי, לידה - האם סותרים ספירת ז' נקיים

(ל"ז א') בעי רבא: (דם) קושי מהו שתסתור בזיבה (כל מה שספרה[95])? דבר המטמא סותר, והאי נמי מטמא בימי נדה הוא[96]; או דילמא דבר הגורם (לידי זיבה אם ראתה שלושה) סותר, והאי לאו גורם הוא (דלא אתיא בה לידי זיבה[97]).

ומסיק, (רק) דבר הגורם - סותר; דבר שאינו גורם - אינו סותר.

אמר אביי: נקטינן, אין קושי סותר בזיבה.

תניא: רבי מרינוס אומר: אין לידה סותרת בזיבה[98].

איבעיא להו, מהו שתעלה (אם ילדה בזוב, ובימי לידתה לא ראתה, מהו שיעלה לה לנקיים ולא תצטרך לספור אחריהן)? (1) אביי אמר: אינה סותרת ואינה עולה. (2) רבא אמר: אינה סותרת, ועולה[99].

אמר רבא: מנא אמינא לה, **דתניא:** "מִזּוֹבָהּ"[100] - מזובה ולא מנגעה[101]; מזובה ולא מלידתה (כיון שטהרה מזובה סופרת מיד, ואינה צריכה להמתין עד שיעברו ימי לידתה. אלמא, ילדה בימי ספירה אינה סותרת ועולה).

גרסינן להלן, **סוף פרק בא סימן (נ"ד א')**:

ימי נדתה שאין רואה בהן, עולין לספירת זיבתה. דאיבעיא להו: ימי לידה שאינה רואה בהן, מהו שיעלו לספירת זיבתה? ומסקנת הסוגיא דעולין.

---

95. כלומר, אם (מעוברת) היא זבה גדולה, והתחילה לספור ז' נקיים, וקשתה בהם וראתה דם מחמת קושי, מהו שתסתור בזיבה לגבי שתהא צריכה לספור ז' נקיים אחר הקושי. חידושי ר"א. ור' להלן (לגבי סתירת יום הראיה).
96. שהרי רק בימי זיבות אין דם קושי סותר זיבה, אבל בימי הנידות, סותר.
97. ואי קשיא, והרי קרי שאינו גורם כדקיי"ל, וסותר! ההיא לאו סתירה היא דחד יומא הוא דסותר וכי קא בעי רבא לסתור הכל. רש"י. ורמב"ן (על פי גירסתו, ראה חי' הר"א) ביאר, שודאי כל דבר הגורם לטומאה סותר. אלא כאן הספק, שמא רק דבר הגורם עכשיו סותר, ולא דבר שטהור עכשיו, וגורם בזמן אחר.
98. זבה הסופרת שבעה נקיים לזיבתה, וילדה בתוך הימים האלה, אין הלידה סותרת את מניין הימים הנקיים. וכתב רמב"ן (חי' ד"ה והא דתניא) בביאור דברי רבי מרינוס, שאין סתירה אלא בראיה (מגופה), דהויא לה לטומאה זו (של לידה) כנגיעה, וכנוגעת בטומאה, שאין לה סתירה כלל (וראה הערה הבאה בשם ר"ן).
99. כתב הר"ן (ד"ה אביי): פלוגתייהו דאביי ורבא בטומאת לידה בלחוד, לפי שהיא **כעין** ראיה, ומשום הכי סבירא ליה לאביי דאינה עולה; אבל בטומאה אחרת, כגון שנטמאה בשרץ או שהיתה מנוגעת, מודה הוא דעולין הן לימי ספירה, וכדתניא בסמוך מזובה ולא מנגעה. ורבא סבר דכיון שהן נקיים מדם עולין.
100. וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְסָפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהָר (ויקרא, פרשת מצורע, טו,כח).
101. כיון שטהרה מזובה סופרת מיד, ותביא קרבן לזיבתה, ואז תטהר מלטמא בועלה, ואפילו מנוגעת. ולא צריכה להמתין עד שתטהר אף מנגעה. רש"י.

שיטות הראשונים

ימי קושי אם עולים לשבעה נקיים: דעת **רש"י, ראב"ד, רמב"ן, ורי"ד**, דאע"ג דאין דם קושי סותר שבעה נקיים, אבל מכל מקום אינו עולה למניין הנקיים[102]. ודעת **רבינו חננאל, רמב"ם, רבינו תם, ורשב"א**, דאינו סותר, ועולה כיום נקי[103].

רבי מרינוס אומר אין לידה סותרת בזיבה: **רבינו חננאל** ביאר, דרבי מרינוס בקושי הסמוך ללידה קא מיירי, ולומר שאין קושי סותר בזיבה[104]. **ושאר ראשונים** ביארו דברים כפשוטם, לידה ממש (ימי טומאתה, ז' לזכר וי"ד לנקבה). ובזה נחלקו: דעת **רוב הראשונים**, דאפילו ברואה דם[105] קאמר[106]. ודעת **אור זרוע ורא"ש** שאם ראתה דם, לאו אחר אחר הוא[107].

ימי לידה האם עולים לספירת זיבתה: פלוגתא דאביי ורבא. ובשילהי בא סימן (נ"ד א') מסקנת הסוגיא דעולים. וכתב **רמב"ן** דהאי מסקנה דעולים, ודאי כרבא אתיא. והלכה כרבא. וכן פסקו **רוב הראשונים**. וכתב **רא"ש** דנפקא מינה לנשי דידן, שהחמירו לישב בכל דם שבעה נקיים, וכל יולדת נחשבת כיולדת בזוב, שימי טומאת לידתה עולים לשבעה נקיים אם לא ראתה בהם[108]. ודעת **ר"ת** שהלכה כאביי[109]. **והשו"ע**[110] פסק **כרוב הראשונים**.

---

102. רמב"ן כתב: ומיהו ודאי כיון דממעיין אחד אתי (דם הקושי, ממעיין הזיבה), אינו עולה, דלא גרע מימי טוהר דבתר לידה, דאמרן לעיל לרב דאמר מעין אחד הוא אינן עולין. והא לאו סתירה מקריא, אלא **דבעינן נקיים מכל דם של אותו מעין**.

103. דלא דמי לקרי, דהתם טמא ולפיכך סותר יומו, אבל קושי רחמנא טהריה לגמרי.

ולגבי **אשה שראתה דם בלא הרגשה בימי ספירתה**, דנו האחרונים: יש התולים במחלוקת הראשונים לגבי דם קושי, אם עולה כיום נקי. ויש שכתבו שלכולי עלמא עולה. ראה שו"ע (יו"ד קצו,י), סדרי טהרה (יו"ד קצד, ס"ק ד, ד"ה נחזור לענינו), מנחת שלמה (שו"ת ח"ב סי' עב אות כג-כד), וטהרת הבית (ח"ב סי' יג, ס"ק י).

מקורות - סיעה א - רש"י (ל"ז א', ד"ה דבר). רבינו יונה (הו"ד בחי' הר"ן ל"ו ב', ד"ה אפילו הכי). רמב"ן (חי' ל"ז א', ד"ה או דילמא). ראב"ד (השגות הל' איסורי ביאה ז,י). רי"ד (תוספותיו, ל"ז א', ד"ה תנא). סיעה ב - רבינו חננאל (הו"ד ברשב"א בתוה"ב). רשב"א (תורת הבית, ז,ו, עמ' שעג). רבינו תם (הו"ד בריטב"א). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ז,י).

104. ואביי ורבא בדם הקושי הוא דפליגי. כלומר, בעיין הא איפשיטא דאין קושי סותר בזיבה, מהו שיעלה אותו היום שראתה בחשבון השבעה נקיים, כאילו אותו דם אינו דם, ועולה ליום נקי (כלומר נחלקו במחלוקת הראשונים שהובאה לעיל, אם יום שראתה בו דם קושי עולה). והא דאמר רבא לקמן דבעינן נקיים מדם, פירש הוא נקיים מדם שופי. וראה רשב"א וריטב"א שהקשו עליו (חי' ל"ז א', ד"ה תניא).

105. אמנם גם בסיעה זו יש מחלוקת לגבי **דם שרואה בלידה עצמה**: דעת התרומה, סמ"ג וריטב"א, שאם ראתה בלידה עצמה, סתרה (ואליבא דרבי מרינוס אפשר לפתיחת הקבר בלא דם). ודעת רמב"ן, רי"ד, ורשב"א, שאף אם ראתה בשעת לידה, אינה סותרת; שאין קושי גדול מולד. וכפי שהוזכר בסוגיא קודמת.

106. וביאר רמב"ן לפי שאין דם ראיה זו גורם כלום (ואף שהיולדת טמאה, אינה סותרת מניינה). ועיי"ש. ואילו תוספות רי"ד נימק, דהא דם קושי אמאי לא סתר? משום דאינו גורם, דמחמת עצמה בעינן, ולא מחמת ולד. כל שכן האי דהוה מחמת ולד ממש. וכתב שנראה דכל דמים שהיא רואה בכל ז' לזכר וי"ד לנקבה, מחמת ולד קא חשבינן להו, ואינן סותרין אלא משלמת מנינה לאחר מיכן.

107. מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ז,יא). תרומה (הל' נדה, סי' צח, ד"ה תניא). רי"ד (תוספותיו, ד"ה איבעיא). סמ"ג (לאוין קיא). רמב"ן (ד"ה או). רשב"א (חי' ד"ה ולידה, תוה"ב ז,ו, עמ' שעה). ריטב"א (ל"ז ב', ד"ה נקיים). ר"ן (חי' ד"ה תניא). אור זרוע (סי' שלט, ד"ה אביי). רא"ש (תוספות הרא"ש, ד"ה איבעיא).

108. כתב רשב"א שכן הסכימו כל הגאונים, ורב סעדיה בתשובותיו, וכן בהלכות גדולות דרב יהודאי גאון, ובשאלתות דרב אחא, ורב חננאל, והרי"ף, וכן רש"י בתשובה. ואע"פ שרבינו תם חלוק בדבר ואמר דבהא הלכה כאביי, דלידה שאינה סותרת ואינה עולה זו היא למ"ד של 'יע"ל קג"ם', אנו אין לנו אלא קבלת

דם טוהר האם סותר ספירת ז' נקיים: דעת **רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, ר"ן, ומאירי**, דדם טוהר בז' נקיים של יולדת בזוב, אינו סותר כל מניינה, אבל אותו יום אינו עולה לה, ומשלמת למניינה[111]. ודעת **תוספות ותוספות הרא"ש**, דסותר כל ז' ימים נקיים[112].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצד)

א. ...וְכַמָּה הֵם יְמֵי טֻמְאָתָהּ, עַכְשָׁו בַּזְּמַן הַזֶּה כָּל הַיּוֹלְדוֹת חֲשׁוּבוֹת יוֹלְדוֹת בְּזוֹב וּצְרִיכוֹת לִסְפּוֹר שִׁבְעָה נְקִיִּים; נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שֶׁיּוֹלֶדֶת זָכָר יוֹשֶׁבֶת ז' לַלֵּדָה וְז' לִנְקִיִּים לְזִיבָה, וְהַיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה יוֹשֶׁבֶת שְׁבוּעַיִם לַלֵּדָה וְז' נְקִיִּים לְזִיבָה. יְמֵי לֵדָה, שֶׁהֵם ז' לְזָכָר וְי"ד לִנְקֵבָה, אִם לֹא רָאֲתָה בָּהֶן עוֹלִים לִסְפִירַת זִיבָתָהּ...

הגאונים, שקיבלו שהלמ"ד היא מחלוקתן בלחי העומד מאליו שבעירובין (ט"ו א'). וקבלתן תכריע! עכ"ל.

109. וראה ספר התרומה שלפי ר"ת שפוסק כאביי בימי לידתה שאינה רואה בהן אין עולין, אם כן היה נראה להצריך לכל היולדות (בזמן הזה שחוששים שמא הן יולדות בזוב) שתי טבילות קודם שתהא מותרת לבעלה. עיי"ש.

110. יו"ד קצד,א. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה, א,טו). ספר התרומה (הל' נדה, סי' צט, הו"ד בהגמ"י איסורי ביאה ז,יא). רשב"א (תורת הבית, ז,ו, עמ' שעח). רא"ש (נדה ד,א). רמב"ן (חי' ל"ז א'). שאילתות דרב אחא (שאילתא פו).

111. וטהרה אחת דכולן חשיב, דלא קפדינן בהא, אלא שלא תהא טומאת שבעה מפסת ביניהם בטומאת זיבה ולידה. אבל סתירת יום, אינה מפסקת. ריטב"א.

112. ואע"ג דאמרינן, "דילמא דבר הגורם סותר, והאי לאו גורם הוא" (והרי דם טוהר, גם כן לאו גורם הוא), כתבו תוספות ותוספות הרא"ש, דדם טוהר חשיב גורם טפי, כיון שאם לא ילדה, הויא זבה או נדה, לרב דאמר מעין אחד הוא, ולא דמי לקושי דלעולם דם שתראה מחמת קושי לידה אינו גורם זיבה.

בדעת הרמב"ם צ"ב (מגיד משנה, איסורי ביאה, ז,י, כתב בדעתו שסותר כל מניינה. אמנם מהל' יא נראה שסובר הרמב"ם שאינו סותר אלא יומו. וכ"כ ב'מרומי שדה' לנצי"ב). מקורות - רמב"ן (ל"ז א', ד"ה או דלמא). רשב"א (ל"ו א', ד"ה ולעניין; ל"ז א' ד"ה או; תורת הבית ז,ו עמ' שעד, עיי"ש). ריטב"א (ל"ו א', ד"ה ת"ש). ר"ן (ל"ז א', ד"ה דבר). ומאירי (ל"ו א', ד"ה זו). תוספות (ל"ז א', ד"ה דבר; וראה ל"ו א', ד"ה שבוע). תוספות הרא"ש (ל"ז א', ד"ה או).

הרואה דם קושי בתוך ימי טוהר

(ל"ח ב') משנה: המקשה בתוך שמונים של נקבה (כגון שהתעברה בימי טוהר) - (1) כל דמים שהיא רואה טהורין, עד שיצא הולד (דכל תוך מלאת הוי דם טוהר). (2) ורבי אליעזר מטמא (נדה, דכיון דבקושי בא, לאו דם טוהר הוא אלא מחמת ולד שבמעיה, ומזיבה הוא דטהור, אבל בימי נדה, נדה).

(המשך **משנה:**) אמרו לו לרבי אליעזר: ומה במקום שהחמיר בדם השופי (כגון שאר יולדת שרואה ג' בשופי וילדה, הרי זו יולדת בזוב), היקל בדם הקושי (לטהרה מזובה), מקום שהיקל בדם השופי (לטהרה מכל טומאה, כגון תוך מלאת), אינו דין שנקל בדם הקושי (לטהרה מכל טומאה, ואפילו מנדות)?!

אמר להן: דיו לבא מן הדין להיות כנדון (כקושי דעלמא). ממה היקל עליה, מטומאת זיבה, אבל טמאה טומאת נדה.

שיטות הראשונים

המקשה בתוך שמונים של נקבה: הרמב"ם פסק כחכמים, וכתב: "הַיּוֹלֶדֶת נְקֵבָה וּלְאַחַר אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁלָּהּ נִתְעַבְּרָה, וְהִתְחִיל דַּם הַקֹּשִׁי לָבוֹא לָהּ בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים - הֲרֵי הוּא דַּם טֹהַר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין קֹשִׁי לַנְּפָלִים, שֶׁכָּל דָּמִים שֶׁתִּרְאֶה בְּתוֹךְ יְמֵי טֹהַר טָהוֹר הוּא, עַד שֶׁתַּפִּיל הַוָּלָד. וּמִשֶּׁתַּפִּיל הַוָּלָד תִּהְיֶה טְמֵאָה לֵדָה: אִם הִפִּילָה זָכָר - טְמְאַת זָכָר; וְאִם הִפִּילָה נְקֵבָה - טְמְאַת נְקֵבָה"[113].

113. מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ז,ט).

חזקת טהרה וטומאה

אחד עשר יום הראויים לזיבה וימים הראויים לנדה

(ל"ט א') משנה: כל אחד עשר יום (שאחר נדות), (אשה) בחזקת טהרה.

(המשך **משנה:**) ישבה לה ולא בדקה, (כגון[114]) שגגה, נאנסה, הזידה ולא בדקה, טהורה.

(המשך **משנה:**) הגיע שעת וסתה ולא בדקה, הרי זו טמאה. רבי מאיר אומר: אם היתה במחבא (מחמת פחד לסטים ובולשת) והגיע שעת וסתה ולא בדקה, הרי זו טהורה; מפני שחרדה מסלקת את הדמים.

(המשך **משנה:**) אבל ימי הזב והזבה ושומרת יום כנגד יום, הרי אלו בחזקת טומאה[115].

(שנינו במשנה: כל י"א יום בחזקת טהרה. ומברר) למאי הלכתא? אמר רב יהודה: לומר שאינה צריכה בדיקה (שחרית וערבית, ומשעברו, צריכה לבדוק, כדאיתא לעיל, י"א א').

(ומקשה) והא מדקתני סיפא ישבה ולא בדקה (וסלקא דעתך דאתוך י"א קאי), מכלל דלכתחילה בעיא בדיקה! (ומתרץ) סיפא אתאן לימי נדה. והכי קאמר: כל י"א בחזקת טהרה, ולא בעיא בדיקה; אבל בימי נדתה, בעיא בדיקה. ישבה ולא בדקה, שגגה, נאנסה, הזידה, ולא בדקה, טהורה.

רב הונא בר חייא[116] אמר שמואל: לומר שאינה קובעת לה וסת בתוך ימי זיבתה.

שיטות הראשונים

חישוב ימי הנדות והזיבה: דעת **רמב"ן ורוב ראשונים**, שאשה הרואה דם, יושבת ז' לנדתה. מכאן ואילך מתחילים י"א ימי זיבתה. ואם ראתה בי"א יום, אינה חוזרת לימי נדות (לאחר י"א ימי זיבה), עד שתספור שבעה נקיים. ואחריהם מתחילים ימים הראויים לנדה. וכשרואה שוב, תחזור לתחילת ימי נדה. ודעת **רבינו חננאל, רמב"ם, וסמ"ג**, שכל ימי האשה מיום שיקבע לה וסת עד שתמות, או עד שיעקר הוסת ליום אחר, תספור לעולם שבעה מתחילת יום הוסת, ואחריהן אחד עשר, שבעה (אפילו לא ראתה דם), ואחריהן אחד עשר[117].

114. על פי פירוש המשניות לרמב"ם.

115. שיעור משנתינו, דלפעמים היא בחזקת טהרה והיינו באחד עשר. ולפעמים היא בחזקת טומאה, והיינו בשעת וסתה או בימי ספירת זבה. ולפעמים אינה לא בחזקת טהרה ולא בחזקת טומאה, והיינו שלא בשעת וסתה, דלכתחלה בעי בדיקה, ובישבה ולא בדקה טהורה. חתם סופר (חי', ל"ח ב', ד"ה כל).

116. בגליון בשם ספרים ישנים: חייא בר רב הונא. וכן גרס רש"י. אמנם גירסת ראב"ד (בעלי הנפש שער הוסתות, ב,ז), תוספות (ד"ה רב הונא בר חייא) ורשב"א (תוה"ב ז,ג, עמ' קכד): רב הונא בר חייא.

117. נמצא שנחלקו בתרתי: א. לרמב"ן וסיעתו, אין ימי נדה מתחילים (לאחר י"א ימי זיבה), אלא לאחר ספירת ז' ימים נקיים של זבה. ב. לרמב"ן וסיעתו, אין ימי נדה מתחילים אחר ימי זיבה, אא"כ ראתה דם.

לומר שאינה צריכה בדיקה: דעת **המאירי**, דלענין ימי זיבה אין הלכה כמשנתנו (לאוקימתא זו), אלא צריכה בדיקה שחרית וערבית[118]. אבל **רמב"ם ותוספות** פסקו כאוקימתא זו[119].

הגיעה שעת וסתה ולא בדקה הרי זו טמאה: האי מתניתין אתיא כרבי מאיר ואידך תנאי (המובאים לעיל פרק שני, ט"ז א'), דסבירא להו וסתות דאורייתא. אבל למאי דקיי"ל וסתות דרבנן, אפילו הגיע שעת וסתה ולא בדקה, אם בדקה אחר כך ומצאה טהורה, הרי זו טהורה[120].

היתה במחבא טהורה, מפני שחרדה מסלקת את הדמים: דעת **ראב"ד ורמב"ן**, שרק בדיעבד, אם עבר היום ולא בדקה, טהורה. אבל לכתחילה חוששת ליום הוסת וצריכה בדיקה. ודעת **רז"ה ורשב"א**, שגם לכתחילה אינה צריכה בדיקה[121]. **והרמב"ם** השמיט דין היתה במחבא. **והשו"ע**[122] פסק **כרשב"א. והרמ"א** בשם יש אומרים כתב **כראב"ד**.[123]

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפד)

ח. הָיְתָה נֶחֱבֵית בְּמַחֲבֹא מִפְּנֵי פַּחַד, וְהִגִּיעַ שְׁעַת וֶסְתָּהּ, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ. **הגה:** וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא אִם עָבַר הַוֶּסֶת וְלֹא בָּדְקָה וְלֹא הִרְגִּישָׁה, טְהוֹרָה בְּלֹא בְּדִיקָה. אֲבָל לְכַתְּחִלָּה צְרִיכָה בְּדִיקָה. (וְכָךְ מַשְׁמָע בְּבֵית יוֹסֵף).

וכתב בש"ך (קפג,א, ס"ק ד) שעל סיעת הרמב"ם השיגו כל הפוסקים. וראה שו"ת חת"ס (יו"ד, ח"ב, סי' קמג, ד"ה ואמנם) שכתב שהרמב"ם "הוא דעת יחיד, ואין עושין אותו סניף אפילו לעשרה קולות אחרות, עד נמצא מקום ליישב שיטת הש"ס לדבריו".

מקורות - סיעה א' - רמב"ן (נדה נ"ד א', ד"ה והא; הל' נדה פ"א, יא-יב). רש"י (ערכין ח' א', ד"ה פתח). תלמידי רבינו יונה (ברכות ל"א א' ד"ה בנות). רשב"א ור"ן (נ"ד א', ד"ה שבעה); ספר החינוך (מצוה קפב). ריטב"א (נדה כ"ט ב', ד"ה ועשרה). אוהל מועד (שער איסור והיתר דרך יא נתיב ג, ד"ה וספירת). מאירי (נדה ו' א', ד"ה ופרטי הדברים). ארחות חיים (ח"ב, הלכות נדה, ד"ה ונדה דאוריתא). סיעה ב' - רבינו חננאל (כן כתבו בשמו הרשב"א, נ"ד א', ד"ה ור"ח ז"ל, ומאירי, נ"ד א', ד"ה ומכל מקום גאוני הראשונים). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ו,ו). סמ"ג (ל"ת קיא).

118. שהרי אף הנשים שדיין שעתן, צריכות בדיקה שחרית וערבית, כמו שהתבאר בפרק ראשון. מאירי. וכוונתו, שכן במשנה לעיל, י"א א', מבואר שאע"פ שאמרו דיה שעתה, צריכה להיות בודקת, חוץ מן הנדה והיושבת על דם טוהר. והמשנה לא מיעטה י"א יום שבין נדה לנדה. משמע שאלו צריכות בדיקה.

119. רש"י כאן (ד"ה לומר) ביאר דברי רב יהודה, שאינה צריכה בדיקה שחרית וערבית. וכדבריו ביארו תוספות. ומשום כך התקשו (לעיל י' ב', ד"ה הרי) בקושיית המאירי, מדוע המשנה (י"א א') לא מנתה י"א יום שבין נדה לנדה. ותירצו, שהיא אינה צריכה בדיקה מחמת שמסולקת דמים, ובמשנה מנו רק את אלו שאין קפידא בדם שרואות (שכן נדה בלא"ה טמאה, ודם טוהר בלאו הכי טהורה). גם הרמב"ם פסק כאוקימתא זו, וראה להלן.

120. ובאשר לשאלה אם גם למ"ד ווסתות דרבנן אסורה עד שתבדוק, נחלקו הראשונים, ראה לעיל ט"ז א'.

121. דהא טעמא, דמסולקת דמים היא (וכמו במעוברת, שדינה שמותרת לכתחילה, ונלמד ממשנתנו, כמבואר לעיל, ט' א').

122. יו"ד קפד,ח. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות, סי' א' סוף הלכה טז). רז"ה (השגות, שער הספירה והבדיקה, סי' ב, אות ג, ס"ק ב, ד"ה ולדעתי אין ללמוד; הו"ד בתורת הבית). רמב"ן (הל' נדה ה,כד). רשב"א (תוה"ב ז,ג, עמ' קלט).

123. אותה מחלוקת בין הראשונים לגבי היתה במחבא, ישנה גם לגבי מעוברת ומניקה, כמבואר לעיל, ט' א'. והטור (יו"ד קפד) פסק שמעוברת ומניקה אין צריך לפרוש בעת וסתן, ואילו לגבי אשה במחבוא, פסק שצריכה לפרוש. ראה ב"י ושאר אחרונים (ונו"כ השו"ע) ביישוב הדברים. וראה מש"כ לעיל, ט' א'.

קביעת וסת בתוך ימי נידות וזיבה

(ל"ט א') רב הונא בר חייא אמר שמואל: לומר שאינה קובעת לה וסת בתוך ימי זיבתה[124].

אמר רב פפא: אמריתא לשמעתא קמיה רב יהודה מדסקרתא, מקבע, לא קבעה[125], מיחש מהו דניחוש לה[126]? אישתיק, ולא אמר ליה ולא מידי.

אמר רב פפא: נחזי אנן, (שנינו לקמן, ס"ג ב') היתה למודה להיות רואה ליום ט"ו ושינתה ליום כ', זה וזה אסורין. **(ל"ט ב')** ואמר רב יהודה אמר שמואל, לא שנו אלא ט"ו לטבילתה (לאחר שספרה כבר שבעה ימים לנדתה) שהן כ"ב לראייתה, ושינתה (לחמישה ימים אחר כך) ליום כ"ז (לראייתה), (ומבאר רב פפא) דכי הדרי ואתו עשרין ותרתי (שכעבור כ"ב ימים מיום **שהיתה ראויה לראות**, חוששים לוסת הפלגתה הקבוע), קיימא לה בתוך ימי זיבתה (שכן כשסופרת כ"ב יום, מיום שהיתה ראויה לראות, הם י"ז מיום כ"ז, בו ראתה בפועל), וקתני זה וזה אסורין, אלמא דחיישינן לה.

(ל"ט ב') וקסבר רב פפא, עשרין ותרתין מעשרין ותרתין מנינן (מניין כ"ב ימי ההפלגה, מונים החל מיום שהייתה ראויה לראות), נדה ופתחה (חשבון ימי נדות וזיבה), מעשרין וז' מנינן.

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא: ממאי?! דלמא עשרין ותרתין נמי, מעשרין וז' מנינן (מיום שבו **ראתה בפועל**), דכי הדרי ואתו עשרין ותרתי, קיימא לה בתוך ימי נדותה!

אמר ליה רב פפא: אלא הא דאמר ריש לקיש אשה קובעת לה וסת בתוך ימי זיבתה, ואין אשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדותה (שאז מעיינה פתוח), ורבי יוחנן אמר אשה קובעת לה וסת (אפילו) בתוך ימי נדותה, היכי דמי? לאו כגון דחזאי ריש ירחא וחמשא בירחא, וריש ירחא וחמשא בירחא, והשתא חזאי בחמשא בירחא, ובריש ירחא לא חזאי (דהוו להו ג' זימני בה' בירחא, ומעכשיו יהיה לה וסת בה' בחודש), וקאמר (רבי יוחנן על מקרה זה) אשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדותה, אלמא, מריש ירחא מנינא[127]!

אמר ליה: לא! הכי אמר רבי יוחנן: כגון דחזאי ריש ירחא, וריש ירחא, ועשרין

---

124. כגון ראתה ג' פעמים מט"ו לט"ו (כלומר ג"פ בהפלגת ט"ו יום בין ראיה לראיה), אין זה וסת לענין דיה שעתה, או לענין שאם לא בדקה תהיה טמאה, דמט"ו לט"ו הוו ימי זיבה (כלומר הראיה השניה היא בתוך י"א ימי זיבה, בהם נחשבת האשה מסולקת דמים). וכן כל הימים מששלמו ז' ימי נדות עד י"ח דשלמי ימי זיבה בהדי נדות. רש"י.

125. בתוך ימי זיבה דתבעי ג' זימני למיעקריה, דבחדא זימנא הוא דעקר לה, ואם ישבה ולא בדקה טהורה.

126. אם היתה רגילה (לראות דם בהפלגה) מט"ו לט"ו, דהיינו תוך ימי זוב, מי בעיא למיחש ולא תשמש ליום ט"ו (כלומר לאחר שעברו ט"ו יום מראיה קודמת) קודם ראיה, שמא תראה. רש"י. וראה להלן.

127. רואים שגם הראיה השלישית, בה' בחודש, נחשבת בתוך ימי נידתה; הרי שמונים חשבון ימי הנידה מראש חודש, בו היתה ראויה לראות, אע"פ שבפועל לא ראתה בו.

וחמשה בירחא, וריש ירחא, דאמרינן (מדוע הקדימה לראות בכ"ה) דמי יתירי הוא דאתוספו בה[128].

וכן כי אתא רבין וכל נחותי ימא, אמרוה (להא דרבי יוחנן) כרב הונא בריה דרב יהושע.

גרסינן לעיל, **פרק שמאי** (**י"א א'**):

משנה: אע"פ שאמרו (באשה שיש לה וסת) דיה שעתה, צריכה להיות בודקת (בכל יום שחרית וערבית כשאר נשים), חוץ מן הנדה[129].

(ואמרינן בגמרא) הניחא לרבי שמעון בן לקיש, דאמר אשה קובעת לה וסת בתוך ימי זיבתה, ואין אשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדתה, שפיר. אלא לרבי יוחנן, דאמר אשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדתה, תבדוק, דילמא קבעה לה וסת!

אמר לך רבי יוחנן: כי אמינא אנא, היכא דחזיתיה ממעין סתום, אבל חזיתיה ממעין פתוח (כגון שהראיות הראשונות של וסת, היו בתוך ימי נדה), לא אמרי.

שיטות הראשונים

היכא דחזיתיה ממעיין סתום: לפי **רמב"ם** (הסובר ימי נדה באים מיד אחרי י"א ימי הזיבה, אפילו לא ראתה דם), פירוש מעיין סתום, היינו ימי נדה שלא ראתה בהם[130]. אבל לדעת **רמב"ן** ודעימיה, פירושו שכאשר ראתה פעמיים בראש חודש ופעם שלישית בכ"ה לחודש ובראש חודש, קבעה וסת לראש חודש[131]. וכן מבואר **ברש"י, רשב"א, וריטב"א**[132].

חזאי ריש ירחא, וריש ירחא, ועשרין וחמשה בירחא, וריש ירחא: דעת **רשב"א** שמה שחזרה וראתה בראש חודש, היא עיקר הראיה. וראיית כ"ה, דמים יתירו הוא דאיתוספו בה[133]. וכן הובאה דעה זו **בראב"ד**. וביאר, דלא חיישא להיא ראיה כלל. ודעת **ראב"ד ורמב"ן**, שאין

128. לדעת רב הונא בריה דרב יהושע, המקרה של רב פפא לא נחשב 'בתוך ימי נידתה', כיוון שלא ראתה בפעם השלישית בראש חודש, ולא הולכים אחר היום הראוי (וראה להלן דעה, הובאה בראב"ד, שגם לא קובעת בזה וסת כלל).

129. משראתה יום אחד טמאה שבעה, ואינה צריכה בדיקה כל שבעה, שהרי בלא ראיה היא טמאה.

130. ומעיין פתוח היינו שראתה דם, כלשון הרמב"ם (הל' איסורי ביאה ח,ט): "אֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת לָהּ וֶסֶת בְּתוֹךְ יְמֵי נִדָּתָהּ שֶׁרְאָת בָּהֶן: כֵּיוָן שֶׁרְאָת יוֹם אֶחָד - אֵינָהּ קוֹבַעַת וֶסֶת בְּכָל הַשִּׁבְעָה".

131. לשיטת רב הונא בריה דרב יהושע, אע"פ שראיה שלישית (שראתה בראש חודש) בתוך ימי נדות, קבעה לה וסת לראש חודש, שרגלים לדבר ששתי הראיות הראשונות ממעיין סתום ראתה אותן, ועכשיו גם כן ראתה בזמנה בראש חודש, ודמים יתירים שנתוספו לה גרמו לה להקדים. ולשיטת רב פפא, גם כאשר ראתה בראש חודש ובה' בו, ושוב בר"ח ובה' בו, ובשלישית ראתה רק בה', קבעה וסת לה' בחודש, כיוון שהראיה השלישית היתה ממעיין סתום.

132. מקורות - רש"י (י"א א', ד"ה ממעיין סתום בפירוש ראשון). ריטב"א (י"א א', ד"ה חוץ מן הנדה). רשב"א (תוה"ב ז,ג, עמ' קכה). מגיד משנה (הל' איסורי ביאה ח,ט).

133. כלומר, מרוב קיבוץ הדמים שנאספו בה, מיהרו דמיה לבוא ושפעו ביום כ"ה. רשב"א.

הכוונה שהיא טפילה לראיית ראש חודש[134], ולעולם יש לחוש לראיית כ"ה[135]. וכן פסק **הטור**[136]. **והשו"ע** השמיטו.

קביעת וסת בימי זיבה: שמואל אמר שאינה קובעת וסת בימי זיבתה. ולרבי יוחנן (בסוף הסוגיא) קובעת וסת בתוך ימי זיבתה. דעת **תוספות ורז"ה** דפליגי[137], והלכה כרבי יוחנן, וקובעת וסת בימי זיבה בין כשמעיינה סתום (שראתה רק יום אחד) ובין כשהוא פתוח (שראתה כמה ימים וסופרת לזיבה)[138]. אך דעת **ראב"ד, רמב"ן, רשב"א, וריטב"א** דלא פליגי, וכשראתה ממעיין פתוח, (גם לרבי יוחנן) אינה קובעת. וכשראתה ממעיין סתום, (גם לשמואל) קובעת[139].

האם צריך עכ"פ לחשוש לוסת שבימי זיבתה: דעת רב פפא שאף שאינה קובעת, חוששת לה. ודעת רב הונא בריה דרב יהושע שאינה חוששת לה. **רש"י, רמב"ם, וראב"ד** ביארו דמיירי כשראתה בקביעות בתוך ימי זיבה[140].[141] **ותוספות** ביארו דמיירי בוסת שנקבעה בימי נדה, ואסורה גם כשחל יום הוסת בימי הזיבה[142] (אבל כשראתה בתוך ימי הזיבה, אינה חוששת כלל).

---

134. אלא שלא תאמר שראיית ראש חודש טפלה לה דקיימא בתוך ימי נידתה.

135. שמא וסת אחר הוא דבעיא למיקבע.

136. יו"ד קפט. אמנם הב"ח (ס"ק מא) הקשה, ממה שפסק הטור לעיל מיניה, דכשנקבע וסת אחד אינה צריכה לחוש לשני שלא נקבע, ואף על פי שלא נעקר, וכאן כתב דחוששת נמי ליום הקדימה, דהיינו יום כ"ה לחודש, בחודש הבא, ואף על גב שכבר נקבע וסת דראש חודש! ותירץ, דהטור מספקא ליה מהו עיקר הוסת, כ"ה או ראש חודש, ואזלינן הכא והכא לחומרא. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער תיקון הוסתות ב,ג). רז"ה (השגות על בעה"נ שער תיקון הוסתות, יב). רמב"ן (הלכות נידה, ה,טו). רשב"א (תורת הבית, ז,ג, עמ' קכה).

137. ולא מיבעיא בימי ספירת זיבה ממש דאינה קובעת, אליבא דשמואל, אלא משמע דאפילו בימים הראויים לזיבה אף על גב דאינה זבה ומעיינה סתום אינה קובעת, כגון שרואה פעם אחת תוך י"א יום. ופליג ארבי יוחנן וריש לקיש, דאמרי אשה קובעת לה וסת תוך ימי זיבתה ממש, דהיינו באמצע ספירת זיבתה, דומיא דתוך ימי נדותה. וכל שכן דקובעת בימים הראויים לזיבה. תוספות.

138. וביאר הרז"ה שעל פי זה יש לבאר את דברי המשנה: "כל י"א יום בחזקת טהרה", על פי הסברו של רב יהודה, לומר שאינה צריכה בדיקה לטהרות.

139. דשמואל מיירי בימי זיבתה ממש, וכל שכן בימי נדתה ממש שאינה קובעת. וימי זיבה דקא מודו בהו ריש לקיש ור' יוחנן דקבעה בהן וסת, היינו כגון דחזיתיה ממעין סתום, וכגון שראתה פעמיים בשמיני לחודש, ואח"כ פעם אחת בראש חודש, ואחרי שבוע ראתה שוב בשמיני לחודש. ונמצא שראיה אחרונה היתה בתוך ימי זיבה מראיה שלישית. ולמרות זאת קובעת וסת, דאמרינן שהראיה שנוספה בראש חודש, היא דמים מיותרים שנוספו לה, אך עיקר וסתה בשמיני לחודש, שהיא תמיד רגילה לראות ממעיין סתום (והיינו כסברתו של רב הונא בסוף הסוגיא). מקורות - ראב"ד (שער תקון הוסתות, ב,ז). רז"ה (השגות על בעה"נ, יג-יד). תוספות (ד"ה רב הונא). רמב"ן (חי' ל"ט א', ד"ה לומר). רשב"א (לעיל י"א א' ד"ה הא דאמרינן הכא; ל"ט א', ד"ה לומר).

140. כגון ראתה ג' פעמים בהפלגת ט"ו יום בין ראיה לראיה. הרמב"ם (איסורי ביאה ח,ט) כתב "ואם **נקבע וסתה** בימי זיבה, הרי זו חוששת לוסתה". והנוב"י (תניינא, חלק יו"ד, סי' צג) ביאר בדעתו, שאינה חוששת אלא **לוסת שנקבע שלוש פעמים** בימי זיבה. אמנם בדברי רש"י מבואר, שאפילו לא ראתה **אלא פעם אחת** חוששת (עיי"ש). ובדברי ראב"ד, ראה מה שכתב (שער הוסתות, א,ט; ב,ט; ג,יג) ודבריו קצת צ"ב (וראה הערות המהדיר, א,ט).

141. והקשו הראשונים, אם כן איך מדייק רב פפא מהמשנה של היתה למודה לראות יום ט"ו וכו', הרי שם **כבר קבעה וסתה** בימי נדה, ואע"פ שבא עכשיו הוסת בימי זיבה, חוששים. אבל לוסת הקבוע בימי זיבה, דלאו קביעות הוא, לעולם אימא לך דלא חיישא ליה כלל! רשב"א, ריטב"א ור"ן (חי' ל"ט א') בשם תוספות. וכן במאירי. וראה רשב"א ור"ן ביישוב דברי רש"י.

142. כגון שהיתה למודה שלוש פעמים להיות רואה בראש חודש, ובפעם רביעית ראתה בעשרים בחודש,

ולעניין הלכה, דעת **רמב"ם וראב"ד**, שהלכה כרב פפא[143]. ודעת **רז"ה, רשב"א** בשם **שאר הפוסקים, ר"ן, ומאירי** בשם **רוב הפוסקים**, שהלכה כרב הונא בריה דרב יהושע[144].

קביעת וסת בימי זיבה ונידה בזמן הזה: כתב **רשב"א**, זהו הנראה מדין התלמוד, אבל נראין דברי **הרמב"ן** שכתב שבזמן הזה בכל עת קובעת וסת, ואין משגיחין בימי נדה ובימי זיבה כל עיקר[145]. וכתב **הרב המגיד** שכן נראה שהוא דעת **רמב"ם**, ושכן עיקר. וכן פסק **רבינו ירוחם**. אבל **ראב"ד** כתב שגם בזמן הזה שייך הדין[146]. **והטור ושו"ע**[147] הכריעו, לכאורה, כדעה ראשונה.

ממתי מונה, משעה שראתה או משעה שהיתה ראויה לראות: היה לה וסת הפלגה קבוע, ושינתה פעם אחת. אינו נחשב עקירה. ופליגי אמוראי, לרב פפא מונים לוסת ההפלגה הקבוע שלה, מיום שהיתה ראויה לראות. לרב הונא בריה דרב יהושע מונים מיום אחרון שראתה בפועל[148]. ופסקו **הראשונים** כרב הונא בריה דרב יהושע. וכן פסק **השו"ע**[149].

כשהגיע ראש חודש, שהוא בתוך ימי זיבה, אסורה לשמש, מחשש שמא תראה דם, כפי שהיתה למודה להיות רואה בראש חודש. תוספות ורשב"א (ל"ט א', ד"ה מקבע).

143. מדהעתיקה הגמרא, ס"ד א', מימרא דרב פפא בלי שום מחלוקת. מגיד משנה (איסורי ביאה ח,ט). וראה רשב"א (תוה"ב ז,ג, עמ' קכז) שכתב "קצת ראיה לדבריו" מפרק תינוקת (ס"ח א').

144. דוסתות דרבנן והלכה כדברי המיקל. וכן מסוף הסוגיא דכי אתי רבין אמר הלכה כרב הונא בריה דרב יהושע. מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ח,ט). ראב"ד (שער תקון הוסתות א,ט. כן הבינו בדבריו רמב"ן ורשב"א). רז"ה (השגות על בעה"נ, תקון הוסתות, ב,יג). רמב"ן (חי' ל"ט א', סוד"ה לומר; סוד"ה מקבע; הל' נדה ה,טו-טז). רשב"א (תוה"ב ז,ג, עמ' קכז ואילך). ר"ן (ל"ט ב', ד"ה אלמא וכו' ולעניין הלכה). (ועיין באור הגר"א, יו"ד קפט,לג, ס"ק נד).

145. לפי שכבר החמירו בנות ישראל על עצמן כדי שלא תבואנה לידי טעות, ואם אתה מחלק להן בין ימי נדה לימי זיבה, נמצאת מצריכן ללמוד פתחי נדה וימי נדה וימי זיבה, והלכך לכל ראיה שהיא רואה בין בימי נדה בין בימי זיבה חוששת לה. וראה ר"ן (חי' ל"ט א', ד"ה אבל) שתמה על הרמב"ן דנהי שהחמירו על עצמן להיות כטועות, הני מילי לחומרא. אבל אם נאמר שתהא קובעת וסת לימים שאין הוסת נקבע בהם, נפקא מינה חורבה לאשה שאין לה וסת, שאסורה לשמש בלא בדיקה, על דעת מי שסובר דאפילו לבעלה בעיא, אע"פ שאינה עסוקה בטהרות!

146. ומה שחשש המחמיר הזה לדם טמא ולדם טהור וחשש לטעות בין ימי נדה לימי זיבה, אף על פי שמצינו שחששו רבותינו לכל אלה, הני מילי היכא שרואה דם, לטמא כל הדמים שהיא רואה ולהצריכה שבעה נקיים, כאלו היא רואה בתוך ימי זיבה, ודאי משום דספיקא דאורייתא הוא, וספיקא דאורייתא לחומרא. אבל היכא דאינה רואה, חשש וסתות היא דאמרינן דרבנן היא, ואפילו בוסת קבוע וכל שכן בשאינו קבוע, הילכך ספיקא דרבנן לקולא. ראב"ד. עיי"ש עוד.

147. טור יו"ד קפט,לב. והשו"ע השמיט הדין. וכתב בסדרי טהרה (קפד, ס"ק ט) שהוא משום שהכריע כדעת רמב"ן. אמנם הארכו המפרשים במה שנראה כסתירה בין פסקי השו"ע (ראה חוות דעת, קפד, ביאורים, ס"ק ז; סד"ט קפד ס"ק ט). **ובדעת רמב"ן ודעימיה, נחלקו האחרונים**: דעת הש"ך (ס"ק עא) דזהו רק להחמיר, אבל להקל (לעקור וסת שהיה קבוע לה), אינה קובעת וסת בימי נדה וימי זיבה. ודעת תורת השלמים (ס"ק כז; ס"ק נב) בין להחמיר בין להקל. וכן הכריע בשיעורי שבט הלוי (קפט,כח, אות א). מקורות - רמב"ן (הלכות נדה ה,טז). רשב"א (תורת הבית ז,ג, עמ' קכט). מגיד משנה (הל' איסורי ביאה ח,ט, ממה שכתב הרמב"ם הל' איסורי ביאה יא, א-ג, נראה בביאור שעכשיו אין מונות ימי נדה וימי זיבה לשום דבר). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה, נתיב כ"ו, ח"א).

148. כגון, היתה רגילה לראות בהפלגה של כ' יום, ושינתה ולא ראתה כעבור כ' יום, אלא כעבור ל' יום. בכי האי גוונא, לא נעקר וסתה של הפלגת כ' יום. האם מונים כ' יום מאותו יום שהיתה ראויה לראות (מיום כ') או מיום שראתה בו בפועל (יום ל').

149. יו"ד קפט,יד. מקורות - רמב"ן (הל' נדה, ו,ב). רשב"א (תוה"ב ז,ג, עמ' קס), רז"ה (שער תקון הוסתות, סי' ב, הערה יג).

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפד)

יד. הָיְתָה רְגִילָה לִרְאוֹת יוֹם עֲשָׂרִים (וְיֵשׁ לָהּ בָּזֶה וֶסֶת קָבוּעַ), וְשִׁנְּתָה לְיוֹם שְׁלֹשִׁים, זֶה וָזֶה אֲסוּרִים, וּכְשֶׁיַּגִּיעַ יוֹם כ' לִרְאִיַּת שְׁלֹשִׁים, אֲסוּרָה מִשּׁוּם וֶסֶת הָרִאשׁוֹן, וְאִם לֹא תִּרְאֶה בּוֹ חוֹשֶׁשֶׁת לְיוֹם ל'. שִׁנְּתָה פַּעֲמַיִם לְיוֹם ל' זֶה וָזֶה אֲסוּרִים. שִׁנְּתָה ג' פְּעָמִים לְיוֹם ל', הֶתֵּר יוֹם כ' וְנֶאֱסַר יוֹם ל'. וְאִם לְאַחַר שֶׁשִּׁנְּתָה פַּעַם אוֹ פַּעֲמַיִם לְיוֹם ל' רָאֲתָה לְסוֹף כ', חָזַר וֶסֶת שֶׁל כ' לִמְקוֹמוֹ וְהֶתֵּר שְׁלֹשִׁים.

הדרן עלך בנות כותים

פרק חמישי

יוצא דופן

נושא הפרק: מראות דמים, טומאת לידה, ובדרך אגב - יחס ההלכה לזכר ונקבה, מקטנות ועד בגרות.

ובו חמישה חלקים:

1. טומאת לידה בוולד יוצא דופן.
2. דם נידה וזיבה מתי מטמא אם רק בחוץ או בפנים.
3. בת יום אחד מיטמאה בנידה ותינוק לענין זיבה, ושאר דינים שנחשבים כגדולים.
4. מתי ביאת זכר ונקבה נחשבת ביאה.
5. סימני נערות ובגרות וסימני סריס ואיילונית.

נושאים משניים

טומאת לידה בוולד יוצא דופן

דין יוצא דופן ומקור אם מקומו טמא

דם נידה וזיבה מטמא גם בפנים

טומאת פולטת שכבת זרע

דין שאר טומאות בפנים כבחוץ

טומאה בלועה ובית הסתרים

שיעור שכבת זרע וזוב לטמא ושמטמאים רק בחוץ

הגדרת שכבת זרע המטמאה

שכבת זרע ומי רגלים אי אזלינן בתר עקירה

תינוקת תינוק ועובר

דיני קטן וקטנה לעניין טומאה ואכילת תרומה

דיני קטן וקטנה לעניין נחלות וירושה

דיני קטן וקטנה לעניין הריגה ואבלות

בת שלוש שנים ובן תשע שנים

בת אחת עשרה ובן שתים עשרה

עונת הנדרים

דין תוך הזמן לעניין עונשים

דין שערות שלפני בגרות ושנים ללא שערות

מופלא סמוך לאיש

סימני קטנה נערה ובוגרת

סריס ואיילונית

האם מונים שנים מעת לעת

טומאת לידה בוולד יוצא דופן

דין יוצא דופן ומקור אם מקומו טמא

(מ' א') **משנה**: יוצא דופן אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה, ואין חייבין עליו קרבן. רבי שמעון אומר: הרי זה כילוד (וילפי לה בגמרא מקרא').

אמר רבי יוחנן: ומודה רבי שמעון (ביוצא דופן) בקדשים שאינו קדוש (קדושת הגוף[1]). מאי טעמא? גמר לידה לידה מבכור[2], מה התם פטר רחם, אף כאן פטר רחם.

(מ"א א') **תנו רבנן**: המקשה שלושה ימים (בימי זיבה, וראתה דם כל שלושה דרך רחם) ויצא ולד דרך דופן - (1) הרי זו יולדת בזוב (כלומר זבה היא. דכי טיהר רחמנא מזיבה דם הקושי, הני מילי בלידה מעלייתא. אבל דרך דופן, לאו לידה היא). (2) ורבי שמעון אומר: אין זו יולדת בזוב (ורבי שמעון לטעמיה, דאמר יוצא דופן ולד מעליא הוא, ומטהר את קישויו). (1) ודם היוצא משם (דרך דופן), טמא. (2) ורבי שמעון מטהר.

(ומקשה) בשלמא רישא, רבי שמעון לטעמיה ורבנן לטעמייהו; אלא סיפא במאי פליגי[3]? **(מ"א ב')** (ומסיק) אמר רב יוסף: (רישא כגון שיצא ולד דרך דופן, ודם דרך רחם קודם לידה, וסיפא) כגון שיצא ולד ודם דרך דופן (ופלוגתא אחריתי היא, ולאו אקושי קאי), ובמקור מקומו טמא קמיפלגי, מר (תנא קמא) סבר, מקור מקומו טמא[4], ומר (רבי שמעון) סבר, מקור מקומו טהור.

(מ"א ב') אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מנין שאין אשה טמאה, עד שיצא מַדְוָה (דם נידות וזיבות) דרך ערותה? שנאמר[5]: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת עֶרְוָתָהּ אֶת מְקֹרָהּ הֶעֱרָה" - מלמד שאין אשה טמאה, עד שיצא מדוה דרך ערותה.

---

1. אלא כשאר קדשים שקדם מומן להקדשן, דלא קדשי אלא כעצים וכאבנים לדמיהם, ויוצאין לחולין ליגזוז וליעבד. רש"י.
2. כתיב בקדשים (ויקרא כב,כז) "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד", וכתיב בבכור (דברים טו,יט) "(כָּל הַבְּכוֹר) אֲשֶׁר יִוָּלֵד (בְּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ וגו')". רש"י.
3. הא ליכא למימר דם היוצא עמו דרך דופן יהיה טמא כדם הלידה, דאם כן איפכא מבעי ליה: רבי שמעון מטמא, דאמר ולד הוא, וחכמים מטהרים! אלא ודאי אפילו לרבי שמעון לא הוי אלא כדם המכה, והא דאמר רבי שמעון במתניתין יושבין עליו ימי טומאה, משום ולד קאמר, ולא משום דם. רש"י.
4. רש"י ביאר, טיפת דם מטמאה. ואע"ג דדרך דופן **לאו ראיה היא** לטמא את האשה טומאת שבעה, מיהו טיפה עצמה מטמאה **במגע** משום דנגע במקור, ומקור מקומו טמא. אבל רמב"ן (חי' מ"א ב', ד"ה הא דאמרינן) ור"ן (חי' מ"א ב', ד"ה מקור) פירשו, **לאו למימרא דמקור בנגיעה** דידיה מטמא, דהא טומאת בית הסתרים הוא, אלא **גזרת הכתוב**, דכיון שטומאה נבראת שם מתחלה, **כל שנברא בו טמא הוא**, ומטמא נמי ביציאתו טומאת ערב במשהו כדם הנדה.
5. ויקרא כ,יח.

אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה: מקור שנעקר (חתיכת בשר ממנו) ונפל לארץ, טמאה, שנאמר[6]: "יַעַן הִשָּׁפֵךְ נְחֻשְׁתֵּךְ וַתִּגָּלֶה עֶרְוָתֵךְ"[7]. למאי? אילימא לטומאת שבעה, דם אמר רחמנא[8], ולא חתיכה! אלא לטומאת ערב (מפני שנגעה בו ביציאתה).

אמר רבי יוחנן: מקור שהזיע כשתי טיפי מרגליות (דם לבן וצלול), טמאה.

למאי? אילימא לטומאת שבעה (כנדה), חמשה דמים טמאין באשה, ותו לא! אלא לטומאת ערב (מפני שנגע במקור ונוגע בה). ודווקא תרתי (שתי טיפות, חזקה שבאו מהמקור); אבל חדא, אימא מעלמא אתיא (מכתלי בית הרחם בצדדים, ואינה מטמאה).

שיטות הראשונים

יוצא דופן האם נחשב כילוד: פסק **הרמב"ם** כתנא קמא, וכתב: "יוֹצֵא דֹּפֶן - אֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה, וְאֵין לוֹ יְמֵי טֻמְאָה וִימֵי טַהֲרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה" (ויקרא יב,ב) - עַד שֶׁתֵּלֵד מִמָּקוֹם שֶׁמַּזְרַעַת"[9].

מקור אם מקומו טמא: פסק **הרמב"ם** כתנא קמא, שמקור מקומו טמא, וכתב: "אִשָּׁה שֶׁיָּצָא הַוָּלָד מִדָּפְנָהּ, וְיָצָא עִמּוֹ דָּם מִן הַדֹּפֶן - הֲרֵי אוֹתוֹ הַדָּם אָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת כְּדַם הַנִּדָּה וְהַלֵּדָה וְהַזִּיבָה, שֶׁהַמָּקוֹר מְקוֹמוֹ טָמֵא. וְהָאִשָּׁה טְהוֹרָה, עַד שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנָּה דָּם דֶּרֶךְ הָרֶחֶם"[10].

מודה רבי שמעון בקדשים שאינו קדוש: וכן כתב **הרמב"ם**[11]: "הַכִּלְאַיִם וְיוֹצֵא דֹּפֶן וּמְחֻסַּר זְמַן פְּסוּלִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם מוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז" (ויקרא כב,כז) - עַד שֶׁיִּהְיֶה כָּל מִין וָמִין בִּכְּנֵי עַצְמוֹ, לֹא שֶׁיִּהְיֶה מְעֹרָב מִכֶּשֶׂב וָעֵז; "כִּי יִוָּלֵד" - פְּרָט לְיוֹצֵא דֹּפֶן..."

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצד)

יד. יוֹצֵא דֹּפֶן, אִם לֹא יָצָא דָּם אֶלָּא דֶּרֶךְ דֹּפֶן, אִמּוֹ טְהוֹרָה מִלֵּדָה וּמִנִּדָּה וּמִזִּיבָה.

---

6. יחזקאל טז,לו.
7. נחושתך - שולייך, והיינו מקור, וכתיב ותגלי ערותך, אלמא נעקר ונשפך לארץ קרי ליה ערוה, כאילו הוא במקומו הילכך טמא. רש"י.
8. "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם וגו'" (ויקרא טו,יט), משמע שנטמאת דוקא על ידי דם.
9. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה י,ה).
10. והקשו עליו ממה שפסק (הל' איסורי ביאה ח,יד) "אִשָּׁה שֶׁרָאֲת דָּם מֻחֲמֶת מַכָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ בַּמָּקוֹר - אַף עַל פִּי שֶׁרָאֲת בִּשְׁעַת וֶסְתָּהּ, הִיא טְהוֹרָה וְהַדָּם טָהוֹר", ובגמרא לעיל, ט"ז א', מבואר שזה כרבי, דאמר מקור מקומו טהור. ובסדרי טהרה (קפח, ס"ק ד, בציטוט תשובה שהשיב לשואל, ד"ה ואשר אחזה) כתב ליישב על פי מה שכתבו רמב"ן ור"ן (והובאו דבריהם בהערה לעיל) בביאור הא דמקור מקומו טמא, דאינו משום מגע הדם במקור, אלא גזירת הכתוב. ויש לומר דגזירת הכתוב אינו אלא מה שנברא בו מתולדתו, כמעיינות דידה. משא"כ בדם הבא על ידי מכה. מקורות - רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב א,ט; הל' מטמאי משכב ומושב ד,טו).
11. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי מזבח, ג,ד).

דם נידה וזיבה מטמא בפנים כבחוץ

(מ' א') (המשך משנה:) כל הנשים מִיטמאות בבית החיצון (מכי אתא דם לבית החיצון, אע"ג דהעמידוהו כותלי רחמה), שנאמר[12]: "דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ" (משמע בתוך בשרה).

(מ"א ב') (ומברר) הי ניהו בית החיצון? אמר ריש לקיש: כל שתינוקת יושבת (נפתח רחמה קצת) ונראית. אמר ליה רבי יוחנן: אותו מקום גלוי הוא אצל שרץ[13]! אלא אמר רבי יוחנן: עד בין השינים[14].

איבעיא להו: בין השינים כלפנים (ואינו מטמא את האשה), או כלחוץ? תא שמע, **דתני** רבי זכאי: עד בין השינים. בין השינים עצמן, כלפנים.

במתניתא תנא: מקום דישה.

מאי מקום דישה? אמר רב יהודה: מקום שהשמש דש[15].

תנו רבנן: "בִּבְשָׂרָהּ" - מלמד שמטמאה בפנים כבחוץ. ואין לי אלא נדה, זבה מנין? תלמוד לומר: "זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ" (ואע"ג דבנדה כתיב, מדאפקיה בלשון "זֹבָהּ", ילפינן זיבה).

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפג)

א. אִשָּׁה שֶׁיָּצָא דָּם מִמְּקוֹרָהּ, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, טְמֵאָה, וְהוּא שֶׁתַּרְגִּישׁ בִּיצִיאָתוֹ. וּמֵיהוּ, מִשֶּׁתַּרְגִּישׁ בּוֹ שֶׁנֶּעֱקַר מִמְּקוֹמוֹ וְיָצָא, טְמֵאָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא לַחוּץ, וַאֲפִלּוּ לֹא רָאֲתָה אֶלָּא טִפַּת דָּם כְּחַרְדָּל, יוֹשֶׁבֶת עָלָיו שִׁבְעָה נְקִיִּים...

טומאת פולטת שכבת זרע

(מ"א ב') (המשך **הברייתא:**) (1) פולטת שכבת זרע (לאחר תשמיש) מנין (שמטמאה בפנים כבחוץ)? תלמוד לומר: "יִהְיֶה (זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ)". (2) ורבי שמעון אומר: (פולטת שכבת זרע) דיה כבועלה, מה בועלה אינו מטמא עד שתצא טומאה לחוץ[16] - אף היא אינה מטמאה, עד שתצא טומאתה לחוץ.

---

12. ויקרא טו,יט.
13. אותו מקום מי קרי בבשרה?! כולו חוץ הוא, ואפילו אצל מגע שרץ, דקיימא לן אין מגע בית הסתרים מטמא, גלוי הוא אם נגע שם שרץ. רש"י.
14. כמין שיניים יש בתוך הרחם תלתולי בשר. רש"י.
15. בדברי הרמב"ם (להלן, הל' איסורי ביאה, ה,ב) מבואר שאינם חולקים, ומקום דישה הוא ביאור עד היכן הוא בין השיניים. וכן מבואר בדברי הרא"ש (סי' א) והמאירי (מ"א ב', ד"ה אמר המאירי, כל הנשים מטמאות).
16. בעל קרי אינו מטמא עד שתצא טומאתו לחוץ, כדכתיב (ויקרא טו,לב): "וַאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע". רש"י.

אמר רבא: משמשת, כל שלושה ימים (לאחר שימושה) אסורה לאכול בתרומה; שאי אפשר לה שלא תפלוט (אבל לאחר שלושה ימים, שכבת זרע מסרחת ואינה מטמאה).

וקא סלקא דעתין דכי קאמר רבא, דאזלה איהי בכרעה וטבלה. (ומקשה) דילמא בהדי דקאזלה שדיתא[47]! **(מ"ב א')** וכי תימא דלמא אשתייר (ומספק קא מטמאה), אי הכי (מאי אי אפשר), 'חיישינן שמא נשתייר' מבעי ליה!

(מ"ב א') (ומסיק דרבא מיירי) כגון שהטבילוה במיטה, ובמתהפכת (במיטתה לאחר טבילה, ואי אפשר לה שלא תפלוט[48]). ורבא (שאמר כל שלושה ימים אסורה לאכול בתרומה) אקרא קאי (בא לבאר הפסוק שמדבר במשמשת), דכי כתב רחמנא (ויקרא טו,יח) "וְרָחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד הָעָרֶב" (דמשמע שיכולה ליטבול בו ביום וליטהר), בשאינה מתהפכת. אבל במתהפכת, כל שלושה ימים אסורה לאכול בתרומה (ולא מגזרת הכתוב דמשמשת, אלא משום פליטה).

בעא מיניה רב שמואל בר ביסנא מאביי: פולטת שכבת זרע, רואה הויא או נוגעת הויא[49]? נפקא מינה לסתור (יום אחד[20]), ולטמא במשהו[21], ולטמא בפנים כבחוץ.

(ומסיק) אליבא דרבנן (הסוברים פולטת מִיטמאה בפנים כבחוץ) לא קמיבעיא ליה (שודאי רואה הויא). כי קא מבעיא ליה אליבא דרבי שמעון. ולִיטמא בפנים כבחוץ, לא קמיבעיא ליה (דהא שמעינן לרבי שמעון בברייתא דלא מטמיא), כי קמיבעיא ליה לסתור (מניין ז' נקיים של זבה), ולטמא בכל שהוא. מאי[22]?

ומסיק דרואה הויא (דאי נמי דיה כבועלה, מטמיא כבועלה במשהו וסתרה כבועלה).

---

17. ומאי "אי אפשר שלא תפלוט כל שלושה", דמשמע טמאה ודאית, הא בחזקת טהורה היא טפי, דאיכא למימר בהדי דאזלא ומסגיא בכרעה שדיתיה לכוליה קודם טבילה. רש"י. רמב"ן (בחי'), רשב"א (תורת הבית, ז,ה, עמ' שמ), חי' הר"א ועוד ראשונים גרסו: בהדי דאזלא שדיתיה (ללא המילה "דילמא"), דהיינו שאינו בתורת ספק, אלא ודאי, וראה להלן בשיטות הראשונים.
18. כן פירש רש"י (פירוש א). וכן פירשו רוב הראשונים. ובלישנא אחרינא פירש, מתהפכת בשעת תשמיש, ואין הזרע נקלט ברחם יחד, הילכך פולטת והולכת מעט מעט. אבל אינה מתהפכת בשעת תשמיש, נקלט הזרע יחד, ויוצא בבת אחת. וכן פירש רמב"ם (הל' תרומות ז,ז).
19. רואה הויא, משום ראיה טמייה קרא, או משום נוגעת בשכבת זרע, דעד השתא הויא נגיעת בית הסתרים, ולא הויא טמאה אלא ביום תשמיש ומגזרת הכתוב, וכי פלטה נגעה לבראי ומטמיא. רש"י. וראה לעיל, ל"ג א' (סוגיית פולטת שכבת זרע, מהו שתסתור בזיבה), שאם רואה הויא, סותרת רק יום אחד.
20. לסתור בזיבה בימי ספירה אי רואה הויא סותרת; אבל נוגעת לא, שאם נגעה בשום טומאה אינה סותרת, דהא וספרה לה כתיב, והאיכא! רש"י.
21. לראיה לא בעינן שיעורא, כדאמרינן במתניתין לדם נדה ולזיבה ולקרי מטמאין בכל שהוא אבל נוגע בעי שיעורא, כדאמר בפירקין (מ"ג ב'), איכא למאן דאמר בכעדשה, ואיכא למ"ד כחתימת פי האמה. רש"י.
22. מי אמרינן, כי אמר רבי שמעון דיה כבועלה, לטמא בפנים כבחוץ, מה בועלה לא מטמא איהי נמי לא מטמאה, אבל לסתור ולטמא במשהו לא משוי לה כנוגעת, דהא אי נמי אמר דיה כבועלה, סתרה ומטמאה במשהו כבועלה. או דילמא לא שנא, דכי היכי דלענין טומאת פנים משוי לה נוגעת, לענין משהו וסתירה נמי משוי לה נוגעת. רש"י.

שיטות הראשונים

הלכה ברגליה, האם חוששים שמא לא פלטה הכל: דעת **רמב"ן ורשב"א**[23], שלמסקנת הגמרא, כשהלכה, ודאי פלטה את הכל, ומותרת בתרומה. ודעת **רש"י ורוב הראשונים**, שאינו ברור שתפלוט הכל על ידי הילוך, ואסורה בתרומה מספק[24]. **והרמב"ם** לא הזכיר טבילה במיטה כלל, ולא הליכה, אלא רק אם נתהפכה, פולטת (וראה להלן). **והשו"ע**[25] פסק **כרוב הראשונים**.

אכילת תרומה למשמשת מיטתה: כתב **הרמב"ם**: "הַמְשַׁמֶּשֶׁת מִטָּתָהּ: אִם לֹא נִתְהַפְּכָה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ - טוֹבֶלֶת וְאוֹכֶלֶת בַּתְּרוּמָה לָעֶרֶב (שאז נקלט הזרע, ואינו נפלט החוצה); וְאִם נִתְהַפְּכָה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לֶאֱכֹל בַּתְּרוּמָה כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים[26], שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ שֶׁלֹּא תִּפְלֹט וְתִהְיֶה טְמֵאָה". והשיגו **ראב"ד**: והוא שהטבילוה במיטה[27].

פולטת שכבת זרע, האם רק שכבת זרע דזב: מסקנת הסוגיא, דפולטת שכבת זרע רואה הויא (וסותרת יום אחד ממנין ז' נקיים של זבה). דעת **רבינו תם**, דלא מבעיא לן, אלא בשכבת זרע דזב, שסותר בבועלה יום אחד, ומשום צחצוחי זיבה[28]. **ותוספות ורא"ש** דחו דבריו, דבכל פולטת איירי. וכן משמע מסתימת **השו"ע**[29].

---

23. בחידושיו (מ"א ב', ד"ה ואקשינן) משמע שסובר כרמב"ן. בתורת הבית (ארוך, ז,ה, עמ' שמ) מביא דבריו בשם ויש מי שאומר. ובתורת הבית הקצר (עמ' שמד) כותב: הלכה ברגליה, חזקה דרך הילוכה פלטה את הכל. ויש מי שמורה גם בזה החמיר וכו'. משמע שדעתו כרמב"ן.

24. ומביאים ראיה, מדתנן במסכת מקואות (ח,ד) האשה ששימשה את ביתה, וירדה וטבלה ולא כבדה את הבית, כאלו לא טבלה, דמשמע דאין לה טהרה תוך שלושה ימים אלא בכיבוד הבית, הא בהלוך - לא!

25. יו"ד קצו,יג. שם פסק שאם רוצה לספור מיום מחרת ראייתה, תקנח יפה יפה אותו מקום במוך וכו'. וכתב הגר"א (ס"ק לו): אבל מה שאמרו בתירוץ ראשון דאזלא בכרעא, לא מהני, דשמא אשתיור, כמו שאמרו שם וכי תימא דלמא וכו'. הרא"ש ושאר פוסקים. עכ"ל.

מקורות - רמב"ן (חי' מ"א ב', ד"ה ואקשינן מכלל; הל' נדה ב,ט). ראב"ד (השגות הל' תרומות ז,ז). תרומה (הל' נדה, סי' צה). סמ"ג (לאוין, סי' קיא). רא"ש (נדה ד,א). ריטב"א (ד"ה ופרכינן. וכ"כ גם בשם תוספות. וכ"כ הרשב"א בשמם. ובתוס' שלפנינו ליתא). ר"ן (מ"ב א', ד"ה אי הכי חיישינן). מאירי (ד"ה כבר ביארנו שהאשה).

26. אין חשש שתפלוט כל שלושה ימים, אלא רק שלוש עונות. ועונה היא יום או לילה, ואין העונה שנבעלה בה מן המניין (רמב"ם שאר אבות הטומאות, ה,יג). ולאחר שלוש עונות הזרע נפסד, ואינו מטמא (שאר אבות הטומאות ה,יב), אלא שעדיין אינה אוכלת בתרומה בשלושת הימים, מפני שבסיום שלוש העונות חייבת לטבול ולהמתין עד 'הערב שמש', ורק אז מותר לה לאכול בתרומה. כך, למשל, אם נבעלה ביום ראשון, אסור לה לאכול תרומה בליל שני וביום שני ובליל שלישי, שמא פלטה, וטובלת ביום שלישי, ורק בליל רביעי מותר לה לאכול בתרומה. 'מפעל משנה תורה'.

27. אבל אזלא איהי בכרעה חוששין שמא נשתייר ממנו ופלטה. ואם נתהפכה, אפילו הטבילוה במטה, אי אפשר שלא תפלוט (שכדי לאכול בתרומה תרתי בעינן, טבלה במיטה, ולא נתהפכה). עכ"ל. וכתב הרדב"ז דגירסת הרמב"ם "**אלא** לא קשיא כאן במתהפכת כאן בשאינה מתהפכת", ומהדרינן מהך תירוצא דכאן שהטבילוה במטה. עיי"ש ובמפרשים. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' תרומות ז,ז).

28. אבל בשכבת זרע דטהור, פשיטא דלא הויא רואה כלל (כן הוא בחידושי רשב"א וריטב"א בשם רבינו תם. ומבואר מדבריהם, דלרבינו תם בנבעלת לטהור, לא רק שאינה סותרת, אלא אין עליה דין רואה לטמא בפנים כבחוץ ולטמא במשהו), דאפילו בבועלה אינו סותר ואין דינו אלא כנוגע (והוא ראשון לטומאה), ודיה כבועלה. מבואר שדעת רבינו תם, שאם בא עליה טהור אינה סותרת אף לטהרות, ואם בא עליה זב, סותרת אף לבעלה.

29. יו"ד קצו,יא. ראה מקורות להלן.

האם סותרת לטהרות או אף לבעלה: דעת **ראב"ד**, שלא אמרו פולטת שכבת זרע שסותרת, אלא לטהרות בלבד; אבל לבעלה אינה סותרת[30]. ודעת **ר"י, התרומה, רמב"ן, רבינו יונה, רשב"א, רא"ש, וריטב"א**, שאף לבעלה איתמר[31]. וכן מטים דברי **רמב"ם**. וכן פסק **השו"ע**[32].

הפולטת שכבת זרע, ממתי מתחילה לספור שבעה נקיים: דעת **רא"ש ורוב הראשונים**, שעד ו' עונות לשימושה דינה כשכבת זרע[33]. דעת **רמב"ם ואור זרוע**, שעד ג' עונות לשימושה[34]. ודעת **מהרי"ל ותרומת הדשן**, שיש להוסיף עוד יום אחד אחר השש עונות, מחשש שמא תטעה אם שימשה קודם בין השמשות או אחריו[35]. **והשו"ע** פסק **כרא"ש ורוב הראשונים**. **והרמ"א** החמיר **כתרומת הדשן**[36].

הרוצָה להפסיק בטהרה מיד: כתבו **הראשונים**, שאשה ששימשה מיטתה וראתה דם ופסקה, ורוצה להפסיק בטהרה מיד, כדי להתחיל לספור שבעה נקיים למחרת, תקנח עצמה היטב באותו מקום במוך, או תרחץ במים חמים, והם יפליטו הזרע[37]. **וסמ"ק** כתב שאין אנו בקיאים בזה. **והשו"ע**[38] פסק **כראשונים**. **והרמ"א** כתב בשם יש אומרים **כסמ"ק**, ושכך נהוג.

---

30. מדאמר (ל"ז א') גבי דם קושי דבר הגורם סותר ושאין גורם אינו סותר. ופולטת אינה גורמת טומאה לבעלה אינה סותרת לבעלה. וכתבו רמב"ן (סוד"ה הא) ורשב"א (תוה"ב, ב"ז, ש"ה, עמ' שלז) **שאף סברת הגאונים והרי"ף נראית כראב"ד**, שלא חששו להזכיר את הדין שפולטת שכבת זרע סותרת, ומשמע שהבינו שהוא רק לטהרות, ואינו בזמן הזה. וראה ב"י (יו"ד סוס"י קצו, ד"ה והרשב"א) מש"כ בזה לדחות דיוקם.

31. וכתב הרמב"ן דבודאי שדברי הראב"ד היו מכריעין בטעמן, שכל שאינו גורם אינו סותר ולא מצינו לובן באשה לבעלה, אלא שיש לבעל דין לחלוק ולומר שלא נתנה תורה דבריה לשעורין, וכיון דסתרה לטהרות סותרת לבעלה דנקיים מכל ראיה דטומאה בעינן. וקראי נמי דייקי דכתיב ואחר תטהר וביום השמיני תקח לה וגו', ולפי מדה זו יש שטהורה בשביעי לביתה ובשמיני עדיין סופרת.

32. יו"ד קצו,יא. **ומדברי הגר"א** **נראה דנוטה מעיקר הדין לדעת ראב"ד**. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ו,טז. כ"כ רמב"ן ור"ן בדעתו). ראב"ד (הו"ד בראשונים). תרומה (הל' נדה, סי' צה); רמב"ן (חי' מ"ב א', ד"ה הא דבעא מיניה). ר"ן (חי' מ"ב א', ד"ה ומדמסקינן). רבינו יונה (הו"ד ברשב"א ורא"ש). רשב"א (תוה"ב, ב"ז, ש"ה, עמ' שלז). רא"ש (ד,א). ריטב"א (חי' מ"ב א', ד"ה פולטת).

33. שהלכה כחכמים (לפי גירסתם בסוגיא בשבת, דף פ"ו) לחומרא.

34. כגירסתם בדעת חכמים (בסוגיא בשבת) וכרבי אלעזר בן עזריה.

35. לפי הגירסה בדעת חכמים שש עונות.

36. יו"ד קצו,יא. וכתב הב"י: "וכל דברים אלו חומרות יתירות הן, ואין להם סמך בגמרא לגבי הדין". **ומדברי הגר"א** (ס"ק לב) **נראה שמכריע לקולא, שאפשר לספור ז' נקיים לאחר ג' עונות** (וכ"כ בפסקי הגר"א). עוד כתב הב"י **שדוקא אם שימשה, אבל אם לא שימשה אינה ממתנת כלל**. ואם שימשה יום או יומיים קודם ראייתה משלמת עליהם ארבעה ימים מיום שימושה, ובחמישי לשימושה מתחלת לספור. **והרמ"א החמיר** על פי תרומת הדשן בשם אור זרוע, **שאף אם לא שימשה** צריכים להמתין, דלא פלוג רבנן.

37. כדתנן (מקוואות, ח,ד) האשה ששימשה וירדה וטבלה ואחר כך כיבדה הבית, הרי היא כאילו לא טבלה, ומשמע, הא אם כיבדה הבית קודם טבילה, תו לא חיישינן לפליטה. וביבמות (ס"ט ב') בת כהן שנישאת לישראל, ומת בעלה, טובלת ואוכלת בתרומה לערב. והרי אמרינן (נדה מ"א ב') שכל שלושה ימים אסורה לאכול בתרומה, שאי אפשר לה שלא תפלוט! אלא ודאי הא דיבמות כשכיבדה את הבית.

38. יו"ד קצו,יג. וכתב הב"י דמדברי הרשב"א (תורת הבית הקצר) משמע דתרתי בעינן, כיבוד ורחיצה בחמין, כדי לצאת ידי כל ספק. ובכל זאת פסק בשו"ע שיכולה לקנח יפה במוך או בגד, או לרחוץ במים חמים, ולא הצריך שניהם ביחד, דסבירא ליה שדברי הרשב"א נאמרו בתור עצה טובה, ולא מן הדין.

מקורות - תוספות (נדה מ"א ב', ד"ה פולטת). התרומה (הל' נדה, סי' צה). רוקח (הל' נדה, סי' שיז). מהר"ם רוטנבורג

המשמשת מיטתה, כרואה קרי: כתב **הרמב"ם**: "אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה שֶׁשִּׁמְּשׁוּ מִטָּתָן - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים, וּשְׁנֵיהֶם רִאשׁוֹן לַטֻּמְאָה, דִּין תּוֹרָה (סוף פרשת מצורע). וְאֵין הָאִשָּׁה טְמֵאָה מִשּׁוּם נוֹגַעַת בְּשִׁכְבַת זָרַע, שֶׁנְּגִיעַת בֵּית הַסְּתָרִים אֵינָהּ נְגִיעָה, אֶלָּא הַמְשַׁמֶּשֶׁת הֲרֵי הִיא כָּרוֹאָה קֶרִי".

פולטת שכבת זרע רואה הויא לטמא בפנים בכבחוץ: פסק **הרמב"ם** כרבנן, דרואה הויא, לטמא בפנים כבחוץ, וכתב: "הָאִשָּׁה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זָרַע - אִם פָּלְטָה אוֹתָהּ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת, הֲרֵי הִיא טְמֵאָה כָּרוֹאָה קֶרִי. לְפִיכָךְ סוֹתֶרֶת יוֹם אֶחָד אִם הָיְתָה זָבָה, כְּאִישׁ שֶׁרָאָה קֶרִי, וּמְטַמְּאָה בְּכָל שֶׁהוּא; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצְאת לַחוּץ, אֶלָּא נֶעֱקְרָה וְהִגִּיעָה לְבֵין הַשְּׁנַיִם - נִטְמְאָה, שֶׁהֲרֵי שִׁכְבַת זָרַע כְּדָמָהּ: מַה דָּמָהּ מְטַמֵּא בִּפְנִים, אַף שִׁכְבַת זָרַע שֶׁתִּפָּלֵט תְּטַמֵּא אוֹתָהּ בִּפְנִים"[39].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצו)

יא. הַפּוֹלֶטֶת שִׁכְבַת זָרַע בִּימֵי סְפִירָתָהּ, אִם הוּא תּוֹךְ ו' עוֹנוֹת לְשִׁמּוּשָׁהּ סוֹתֶרֶת אוֹתוֹ יוֹם. לְפִיכָךְ הַמְשַׁמֶּשֶׁת מִטָּתָהּ וְרָאֲתָה אַחַר כָּךְ וּפָסְקָה, אֵינָהּ מַתְחֶלֶת לִסְפּוֹר שִׁבְעָה נְקִיִּים עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלֶיהָ ו' עוֹנוֹת שְׁלֵמוֹת שֶׁמָּא תִּפְלֹט; לְפִיכָךְ אֵינָהּ מַתְחֶלֶת לִסְפּוֹר עַד יוֹם ה' לְשִׁמּוּשָׁהּ, כְּגוֹן אִם שִׁמְּשָׁה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אֵינָהּ מַתְחֶלֶת לִסְפּוֹר עַד יוֹם ה', דְּקַיְּמָא לָן אֵין שִׁכְבַת זָרַע מַסְרִיחַ עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו שִׁשָּׁה עוֹנוֹת שְׁלֵמוֹת מֵעֵת לְעֵת; וְאִם שִׁמְּשָׁה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וּפָלְטָה לֵיל ד', קֹדֶם עֵת שִׁמּוּשָׁהּ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, עֲדַיִן הִיא עוֹמֶדֶת בְּתוֹךְ עוֹנָה שִׁשִּׁית לְשִׁמּוּשָׁהּ וְסוֹתֶרֶת, הִלְכָּךְ יוֹם ה' יִהְיֶה רִאשׁוֹן לִסְפִירָתָהּ. **הגה**: וְתִפְסֹק יוֹם ד' לְעֵת עֶרֶב, וְיוֹם ה' עוֹלֶה לְמִנְיָן. וְיֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁיֵּשׁ לְהַמְתִּין עוֹד יוֹם אֶחָד, דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא תַּתְחִיל לִמְנוֹת עַד יוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהוּא יִהְיֶה יוֹם רִאשׁוֹן לִסְפִירָתָהּ, דְּחַיְשִׁינָן שֶׁמָּא תְּשַׁמֵּשׁ בְּיוֹם רִאשׁוֹן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְתִסְבֹּר שֶׁהוּא יוֹם, וְאֶפְשָׁר שֶׁהוּא לַיְלָה, וְאִם תַּתְחִיל לִמְנוֹת מִיּוֹם חֲמִישִׁי יִהְיֶה תּוֹךְ שִׁשָּׁה עוֹנוֹת לְשִׁמּוּשָׁהּ, עַל כֵּן יֵשׁ לְהוֹסִיף עוֹד יוֹם אֶחָד, דְּמֵעַתָּה אִי אֶפְשָׁר לָבוֹא לִידֵי טָעוּת (ת"ה סִימָן רמ"ה וְהָאָגוּר בְּשֵׁם מהרי"ל וְש"ד וְכֵן כָּתַב מהרא"י ומהרי"ק שֹׁרֶשׁ ל"ה), וְכֵן נוֹהֲגִין בְּכָל מְדִינוֹת אֵלּוּ, וְאֵין לְשַׁנּוֹת. וְיֵשׁ נָשִׁים שֶׁנָּהֲגוּ לְהַחְמִיר עוֹד לְהַמְתִּין עַד שִׁבְעָה יָמִים (שָׁם בת"ה), וְאֵין טַעַם בַּדָּבָר וְהַמַּחְמִיר יַחְמִיר, וְהַמֵּקֵל נִשְׁכָּר לְהַקְדִּים עַצְמוֹ לַמִּצְוָה. וְיֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁעַכְשָׁו אֵין לְחַלֵּק בֵּין שִׁמְּשָׁה עִם בַּעֲלָהּ לְלֹא שִׁמְּשָׁה, וְכָל אִשָּׁה שֶׁרוֹאָה, אֲפִלּוּ כָּתֶם, צְרִיכָה לְהַמְתִּין ה' יָמִים עִם יוֹם שֶׁרָאֲתָה בּוֹ וְתִפְסֹק לְעֵת עֶרֶב וְתִסְפּוֹר ז' נְקִיִּים (שָׁם בְּת"ה בְּשֵׁם אוֹר זָרוּעַ ומהרי"ק) וְכֵן נוֹהֲגִין בִּמְדִינוֹת אֵלּוּ וְאֵין לְשַׁנּוֹת (סה"ת וּסְמַ"ג).

יג. הָאִשָּׁה שֶׁשִּׁמְּשָׁה מִטָּתָהּ וְרָאֲתָה אַחַר כָּךְ וּפָסְקָה, וְרוֹצָה לִסְפּוֹר מִיּוֹם מָחֳרַת רְאִיָּתָהּ, תְּקַנַּח יָפֶה יָפֶה אוֹתוֹ מָקוֹם בְּמוֹךְ אוֹ בְּבֶגֶד לְהַפְלִיט כָּל הַזֶּרַע אוֹ תִּרְחֹץ בְּמַיִם חַמִּין וְהֵם יַפְלִיטוּ כָּל הַזֶּרַע. **הגה**: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין אָנוּ בְּקִיאִין בַּזְּמַן הַזֶּה וְאֵין לִסְמֹךְ עַל זֶה (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ"ו וּסְמַ"ק), וְהָכִי נָהוּג דְּהֲרֵי כְּבָר נִתְבָּאֵר שֶׁאָנוּ נוֹהֲגִין לְהַמְתִּין אֲפִלּוּ לֹא שִׁמְּשָׁה כְּלָל, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַלֵּק בֵּין סְפִירָה לִסְפִירָה, כָּל שֶׁכֵּן בִּכְהַאי גַּוְנָא; וְכָל הַפּוֹרֵץ גָּדֵר בִּדְבָרִים אֵלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַחְמִיר, יִשְׁכָּנוּ נָחָשׁ.

(שו"ת דפוס פראג, סי' תרלב). רשב"א (תוה"ב, ז,ה, עמ' שלט). רא"ש (נדה ד,א). הגהות מיימוניות (הל' איסורי ביאה, ו,טז אות ב). מרדכי (שבועות פרק ב, סי' תשלז). אגודה (מסכת נדה פרק ד בשם התרומה). מאירי (מ"ב א', ד"ה בתוספות). וכל שכן לדעת הרמב"ן, הסובר אפילו הילוך מפליט הזרע. סמ"ק (מצוה רצג).

39. רמב"ם (הל' אבות הטומאות, ה,יא). פיסקה לעיל - רמב"ם (הל' אבות הטומאות, ה,ט).

דין שאר טומאות בפנים ודם שנעקר לצאת

(מ"ב א') **תנו רבנן**: הנדה, והזבה, והשומרת יום כנגד יום, והיולדת, כולן מיטמאות בפנים כבחוץ.

(ומקשה) בשלמא כולהו, לחיי; אלא יולדת, אי בימי נדה (ילדה וראתה), נדה, אי בימי זיבה, זיבה! (ומסיק) **(מ"ב ב')**, הכא במאי עסקינן? בלידה יבשתא (שלא יצא ממנה דם, ואינה לא נידה ולא זבה, ומכל מקום טמאה כנידה).

(ומקשה) לידה יבשתא, מאי מטמא בפנים כבחוץ איכא?! (ומתרץ) כגון שהוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור (ואוליד, וקאמר דאע"ג דאכתי ראשו בפנים הוא, דהיינו בבית החיצון, הוי כילוד וטמאה לידה). וכדרב אושעיא (דאמר חוץ לפרוזדור ולד הוי), דאמר רב אושעיא: גזירה שמא יוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור[40].

וכי ההוא דאתא לקמיה דרבא אמר ליה: מהו לממהל בשבתא? אמר ליה: שפיר דמי. בתר דנפק, אמר רבא: סלקא דעתך דההוא גברא לא ידע דשרי לממהל בשבתא?! אזל בתריה, אמר ליה: אימא לי איזי, גופא דעובדא היכי הוה. אמר ליה: שמעית ולד דצויץ (צועק בתוך המעיים) אפניא (מבעוד יום) דמעלי שבתא, ולא אתיליד עד שבתא. אמר ליה: האי הוציא ראשו חוץ לפרוזדור הוא, והוי מילה שלא בזמנה, וכל מילה שלא בזמנה, אין מחללין עליה את השבת.

(מ"ב א') אמר רבי זירא אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: יולדת שירדה לטבול מטומאה לטהרה, ונעקר ממנה דם (לבית החיצון, ועמד שם יום או יומיים), (אם נעקר הדם) בירידה (לפני טבילתה), טמאה (אם יצא לחוץ לאחר הטבילה[41]); (ואם נעקר) בעלייה, טהורה.

שיטות הראשונים

הוציא ראשו חוץ לפרוזדור: מעובדא דרבא, הסיק **רשב"א**, שמשיצא חוץ לפרוזדור, הרי זה כילוד לכל דבר. וכן פסק **השו"ע**[42].

נעקר ממנה דם בירידה, טמאה: דעת **רש"י ורמב"ם**, שנעקר ויצא לבית החיצון; אבל אם נעקר מבפנים ונשאר עדיין בבית הפנימי, טהור, דטבילה מהניא ליה[43]. ודעת **תוספות ורמב"ן** דלאו

40. בחולין (בהמה המקשה, ע"ב א'), גבי חיה שפשטה ידה ונגעה בעובר שמת במעי אמו, שטמאה טומאת שבעה, ומקשה, והרי טומאה בלועה היא! ומבאר רב אושעיא, שטומאתה דרבנן, שמא יוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור ותגע בו, ותהא טמאה מן התורה. הלכך, גם לעניין לטמא אמו טומאת לידה, חוץ לפרוזדור ילוד הוא. ע"פ רש"י.
41. ומטמא במגע. אבל אם לא יצא לחוץ, אינו מטמא האשה, דטומאה בלועה אינה מטמאה. ע"פ הגמרא.
42. יו"ד קצד,יב. יו"ד רסב,ד. מקורות - רשב"א (תורת הבית, ז,ג, עמ' שסז).
43. וראה רשב"א (חי', מ"ב א', ד"ה ונעקר ממנה דם) מה הזקיקו לרש"י לומר כן.

נעקר לבית חיצון קאמר[44], אלא משהרגישה בעצמה שנעקר מן המקור, אע"פ שהוא מבין השיניים ולפנים, טמאה[45].

נעקר ממנה דם בירידה, מה הדין לביתה: כתב **המאירי**[46] שאף בירידה ושיצאה לחוץ, לא נאמר שתטמא אלא לענין טהרות; אבל לביתה מכל מקום טהורה, אף באותו היום, אף על פי שנעקר קודם טבילה, הואיל ואלו ראתה עכשיו (דם טוהר), טהורה. ושכן כתב **בעל ההשלמה**.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצד)

יב. הָיְתָה מַקְשָׁה לֵילֵד וְשָׁמְעָה קוֹלוֹ שֶׁל וָלָד, חָשׁוּב כְּיִלּוֹד, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הוֹצִיא רֹאשׁוֹ חוּץ לַפְּרוֹזְדוֹר.

(יו"ד, הלכות מילה, סימן רסב)

ד. ... אִם הוֹצִיא רֹאשׁוֹ חוּץ לַפְּרוֹזְדוֹר מִבְּעוֹד יוֹם, אוֹ שֶׁשָּׁמְעוּ אוֹתוֹ בּוֹכֶה, אֲפִלּוּ נוֹלַד אַחַר כַּמָּה יָמִים, מוֹנֶה לוֹ ח' יָמִים מִיּוֹם שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ, אוֹ מִיּוֹם שֶׁשָּׁמְעוּ אוֹתוֹ בּוֹכֶה. **הגה**: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא בִּסְתָם, אֲבָל אִם אִמּוֹ אוֹמֶרֶת דְּהַתִּינוֹק הָיָה מֻנָּח בְּבִטְנָהּ כְּמוֹ בִּשְׁאָר פְּעָמִים, וְלֹא הָיָה לָהּ חֲבָלֵי לֵדָה כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמְעוּ בּוֹכֶה מוֹנִין לוֹ מִיּוֹם הַלֵּדָה, דְּאַף עַל גַּב דְּלֹא שָׁכִיחַ שֶׁיִּבְכֶּה בְּלֹא הוֹצָאַת הָרֹאשׁ חוּץ לַפְּרוֹזְדוֹר, מִכָּל מָקוֹם הָאֵם נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר שֶׁהָיָה מֻנָּח כְּמוֹ בִּשְׁאָר פְּעָמִים וּבָכָה (בְּאוֹר זָרוּעַ בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת רַבִּי יוֹאֵל הַלֵּוִי וְהוּא במהרי"ו סי' כ"ה).

טומאה בלועה ובית הסתרים

(מ"ב ב') איבעיא להו: אותו מקום של אשה, בלוע הוי, או בית הסתרים הוי?

למאי נפקא מינה? כגון שתחבה לה חבירתה כזית נבלה באותו מקום. אי אמרת בלוע הוי, טומאה בלועה לא מטמאה (דהרי היא כמי שאינה, ואין בה לא מגע ולא משא, וטהורה אשה זו), ואי אמרת בית הסתרים הוי (כשאר בית הקמטים, טומאה לא בטלה), נהי דבמגע לא מטמיא (דלא מטמא בית הסתרים בנגיעה), במשא מיהא מטמיא (וטמאה אשה זו, שהרי נושאת את הנבילה).

אביי אמר: בלוע הוי. רבא אמר: בית הסתרים הוי.

איבעיא להו, מקום נבלת עוף טהור (בית הבליעה של אדם, שאין לנבלת עוף טהור טומאה אלא שם), בלוע הוי או בית הסתרים הוי?

---

44. שאם כן אינה טומאה בלועה, דהא אמר רבא (מ"ב ב') דאותו מקום בית הסתרים הוא.
45. מקורות - רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב ה,ג). רש"י (ד"ה ונעקר). תוספות (ד"ה אמאי). רמב"ן (ד"ה ונעקר).
46. מקורות - מאירי (מ"ב א', ד"ה אף).

למאי נפקא מינה? כגון שתחב לו חבירו[47] כזית נבלה (של בהמה) לתוך פיו. אי אמרת בלוע הוי, טומאה בלועה לא מטמיא. ואי אמרת בית הסתרים הוי, נהי נמי דבמגע לא מטמא, במשא מיהא מטמא.

אביי אמר: בלוע הוי. ורבא אמר: בית הסתרים הוי.

אמר רבא: שרץ בקומטו (כגון בבית השחי), טהור. נבלה בקומטו, טמא.

(ומבאר) שרץ בקומטו טהור, שרץ בנגיעה הוא דמטמא, ובית הסתרים לאו בר מגע הוא. נבלה בקומטו טמא, נהי דבמגע לא מטמא, במשא מיהא מטמא.

שרץ בקומטו והכניסו (את קומטו עם השרץ) לאויר התנור, טמא.

(ומקשה) פשיטא! (ומתרץ) מהו דתימא "תוכו" אמר רחמנא ולא "תוך תוכו"[48], קמ"ל (דהאי לא תוך תוכו הוא, אלא כגון כלי בתוך התנור ופיו למעלה מפי התנור).

(מ"ג א') אמר ריש לקיש: קנה בקומטו של זב, והסיט בו את הטהור, טהור (כדלהלן). קנה בקומטו של טהור, והסיט בו את הזב, טמא (הטהור[49]).

מאי טעמא (הניסט בקנה בקומט של זב, טהור)? דאמר קרא[50]: "וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמָּיִם" (והאי קרא לאו למגע איצטריך, דהא כתיב והנוגע בבשר הזב; אלא) זהו הסיטו של זב, שלא מצינו לו טומאה בכל התורה כולה[51], ואפקיה רחמנא בלשון נגיעה, למימרא דהיסט ונגיעה כידיו, מה התם מאבראי (במקום גלוי), אף הכא מאבראי.

שיטות הראשונים

אותו מקום של אשה, וכן בית הבליעה, בלוע הוי או בית הסתרים הוי: פסק **הרמב"ם** כרבא: "כַּזַּיִת מִנִּבְלַת בְּהֵמָה שֶׁתְּחָבוֹ בַּכּוּשׁ וְהִכְנִיס לְתוֹךְ מְעֵי הָאִשָּׁה מִלְּמַטָּה, אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבֵית בְּלִיעָתוֹ שֶׁלַּחֲבֵרוֹ בְּמָקוֹם שֶׁנִּבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר מְטַמְּאָה - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא, לֹא מִשּׁוּם נוֹגֵעַ (שֶׁהֲרֵי לֹא נָגַע, שֶׁנְּגִיעַת פְּנִים אֵינָהּ נְגִיעָה)". ומכל מקום במשא מיהא מטמא, שכן, "הַנּוֹשֵׂא בְּתוֹךְ בֵּית הַסְּתָרִים - נִטְמָא, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַנְּגִיעָה שָׁם נְגִיעָה, הַנּוֹשֵׂא שָׁם נוֹשֵׂא הוּא"[52].

47. דאי תחב הוא לעצמו, איטמי ליה במגע. רש"י.

48. ראה ספרא (שמיני פרשה ז,ז): "אל תוכו" - כשיפול לתוכו טמא, ולא כשיפול לתוך תוכו. כיצד? חבית שהיא נתונה בתנור, ופיה למעלה מן התנור, השרץ בחבית, אוכלים ומשקים שבתנור טהורים.

49. שהרי נשא את הזב, וזב מטמא במשא, דכתיב (ויקרא טו,י) "וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם", וק"ו לזב עצמו. רש"י.

50. ויקרא טו,יא.

51. שלא מצינו בכל התורה טומאה המסטת טהרה שתטמא, אלא אם כן נשא טהור את הטמא. והכא בזב הוא דגלי רחמנא וכתב "וידיו", דדרשינן הכי: היכא דהסיט בו הזב בידיו כלומר בגלוי. רש"י.

52. והוסיף הרמב"ם: אֶלָּא אִם כֵּן נִבְלָעָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ מֵעָיו, שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהִגִּיעָה לְתוֹךְ בִּטְנוֹ אֵינוֹ לֹא נוֹגֵעַ וְלֹא נוֹשֵׂא (כי דוקא לגבי בית הבליעה שבפיו של אדם הסתפקה הגמרא; אבל מעיו, פשוט שבלוע הוא, וטומאה בלועה לא מטמיא).

שיעור שכבת זרע וזוב לטמא ושמטמאים רק בחוץ

(מ' א') (המשך **משנה**:) אבל הזב ובעל קרי אינן מִטמאין עד שתצא טומאתן לחוץ. (ומבאר) **(מ"ג א')** זב דכתיב: "כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ" - עד שיצא זובו מבשרו. בעל קרי דכתיב[53]: "וְאִישׁ כִּי תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע".

(המשך **משנה**:) היה אוכל בתרומה והרגיש שנזדעזעו אבריו, אוחז באמה ובולע את התרומה. **(מ"ג א')** (ומקשה) אוחז?! **והתניא**: רבי אליעזר אומר: כל האוחז באמה ומשתין, כאילו מביא מבול לעולם! אמר אביי: במטלית עבה (שאינה מחממת). רבא אמר: אפילו תימא במטלית רכה, כיון דעקר עקר.

(מ' א') (המשך **משנה**:) ומִטמאין בכל שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן[54].

(מ"ג ב') אמר שמואל: זב צריך כחתימת פי האמה, שנאמר[55]: "אוֹ הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ".

(ומקשה) והאנן תנן מטמאין בכל שהן? (ומתרץ) הוא דאמר כרבי נתן, **דתניא**: רבי נתן אומר משום רבי ישמעאל: זב צריך כחתימת פי האמה. ולא הודו לו.

אמר רב חנילאי משום רבי אלעזר ברבי שמעון: שכבת זרע, לרואֶה - במשהו, לנוגע - בכעדשה[56].

תניא: חומר בשכבת זרע, שהשכבת זרע מטמא בכל שהוא, משא"כ בשרץ.

גרסינן לעיל, **בפרק המפלת** **(כ"ב א')**:

בעא מיניה רבה מרב הונא: הרואֶה קרי בקיסם (הכניס קיסם בפי אמה והוציא בו זרעו), מהו? וכו'. אמר ליה (רב הונא): תיפוק ליה דהוא עצמו (ואפילו בלא קיסם) אינו מטמא אלא בחתימת פי האמה (והכא כיון שהכניס קיסם, בצר ליה שיעורא כדי קיסם)!

(ואמרינן) למימרא דסבר רב הונא דנוגע הוי[57]. וכו'.

מקורות - רמב"ם (הל' שאר אבות הטומאות ג,ד; הל' טומאת מת ג,ח).

53. זב - ויקרא טו,ב. בעל קרי - ויקרא טו,טז.

54. ביארו רש"י (ראה מ"ב א', ד"ה ולטמא במשהו), **או"ז** (ח"א, הל' בעל קרי, סי' קיח) בשם רבינו שמואל, והמאירי (מ"א ב', ד"ה כל הנשים), דקאי אכולה מתניתין, גם על ראיית נדה, שמטמאה בכלשהו. וכ"פ רמב"ם (הל' איסו"ב ה,א).

55. ויקרא טו,ג.

56. דמנגיעה דשרץ נפקא לן נגיעה דשכבת זרע, מאו איש אשר יגע וגו'. רש"י.

57. מדיהיב שיעורא, מכלל דטומאת קרי לאו משום ראיה היא, אלא משום דבשר האבר נוגע בשכבת זרע היוצא ממנו, ומשום הכי בעי שיעורא כטומאת כל מגעות דבעי שיעורא, כגון שרץ ונבלה ומת. דאי ראיה חשיבא ליה, בטומאת ראיה לא בעיא שיעורא, דהא נדה רואה היא, ולא בעיא שיעורא. רש"י.

שיטות הראשונים

ומיטמאין בכל שהוא: כתב **אור זרוע**, דתנא דמתניתין סבר דבעל קרי רואה הוי, ולכך מיטמאין במשהו. והלכה כסתם משנה. ודלא כרב הונא, הסובר אינו מטמא אלא בחתימת פי האמה, דנוגע הוי[58]. וכן דעת **ראב"ד**. ואילו **הרמב"ם** פסק "וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ? ... לָרוֹאָה - בְּכָל שֶׁהוּא. וְאֵין הָרוֹאָה טָמֵא עַד שֶׁתֵּצֵא מִמֶּנּוּ וְיַחְתֹּם פִּי אַמָּה"[59].

היה אוכל בתרומה והרגיש שנזדעזעו אבריו: **הרמב"ם** ציטט המשנה כלשונה, ומשמע כרבא, דאפילו במטלית רכה, אוחז באמה ובולע את התרומה, כיון דעקר, עקר[60].

הגדרת שכבת זרע המטמאה

(מ"ג א') אמר שמואל: כל שכבת זרע שאין כל גופו מרגיש בה, אינה מטמאה. מאי טעמא? "שִׁכְבַת זָרַע" אמר רחמנא[61], בראויה להזריע.

מיתיבי: היה מהרהר בלילה, ועמד ומצא בשרו (איברו) חם, טמא (שמא יצא ממנו קרי. ואמאי?! והא לא ארגיש)! תרגמא רב הונא: במשמש מיטתו בחלומו (דאי נפק ודאי ארגיש), דאי אפשר לשמש בלא הרגשה.

לישנא אחרינא - אמר שמואל: כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ, אינה מטמאה.

מאי איכא בין האי לישנא להאי לישנא?

איכא בינייהו, נעקרה בהרגשה, ויצאה שלא בהרגשה (דאינו יורה כחץ)[62].

58. וכביאור רש"י, לעיל כ"ב א', דרב הונא לעניין שיעור הקרי איירי. ודלא כתוספות, ראה הערה הבאה.

59. והשיג עליו ראב"ד: "זה שיבוש! דכל משהו אין צריך חתימת פי האמה דאם כן אינו משהו! ורב הונא דאמר פרק המפלת (כ"ב א') אף עצמו אינו מטמא אלא בחתימת פי האמה, פליג אדרבי שמלאי דאמר (מ"ג ב') לרואה במשהו; דרב הונא סבר אף הרואה משום נוגע הוא ואפילו שלא בקיסם בעי שיעור, הילכך אי מפיק לה בקיסם דלא נגע טהור הוא אפילו כמה! והנה כל דבריו מבולבלין".

וכתב הכסף משנה לבאר דעת הרמב"ם, דרב הונא לא פליג ארב חנילאי, דאיהו נמי סבר דלרואה כל שהוא כסתם מתניתין. ומאי דאמר אינו מטמא אלא בחתימת פי האמה, לא בשיעורא קאמר, אלא היינו לומר שצריך שיגע בפי האמה. וכך פירשו התוספות. ודייק כן מלשון הרמב"ם שכתב עד שתצא ממנו ויחתום ממנו פי אמה ולא כתב 'כדי חתימת פי אמה'. וראה לעיל, כ"ב א', סוגית הרואה קרי בקיסם.

מקורות - רמב"ם וראב"ד (שאר אבות הטומאות ה,א). אור זרוע (הלכות בעל קרי, סי' קיח).

60. רמב"ם (הל' תרומות ז,ד).

61. ויקרא טו,טז-יח.

62. כתבו תוספות: בראויה להזריע (ללישנא קמא טמאה) - ואפילו יצאה בלא הרגשה איירי, כדמוכח בסמוך. ותימה, דאם כן משמע דראוי להזריע אף על פי שאינו יורה כחץ, ובשילהי נדרים (צ"א א') וכן ביבמות (ס"ה א') אמר, איהי קים לה ביורה כחץ, משמע דאי אין יורה כחץ אינו ראוי להזריע! ויש לומר, דלהא לישנא דהכא לא מצריך רק שבתחלת עקירת שכבת זרע תהא ראויה להזריע, אף על גב דלסוף יציאתה היא בענין שאינו ראוי להזריע. אי נמי, ראוי להזריע הוא, אלא שאינה ראוייה להתעבר, לפי שאינו יורה כחץ,

מילתא דפשיטא ליה לשמואל, מיבעיא ליה לרבא. דבעי רבא: נעקרה בהרגשה ויצתה שלא בהרגשה, מהו?

תא שמע (**מקוואות ח,ד**): בעל קרי שטבל ולא הטיל מים, לכשיטיל מים, טמא (דנשתייר מן הקרי ויוצא עכשיו, ואף על גב דלא נפיק בהרגשה, הואיל ומעִיקָרָא איעקר בהרגשה).

(ודחי) שאני התם, דרובה בהרגשה נפק.

לישנא אחרינא אמרי לה - אמר שמואל: כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ, אינה מזרעת. אזרועי הוא דלא מזרעא, הא טמויי מטמיא[63], שנאמר[64]: "כִּי יִהְיֶה בָךְ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה" - אפילו קרי בעולם.

שיטות הראשונים

טומאת שכבת זרע האם תלויה בעקירה או ביציאה: למסקנה, ללישנא קמא, אם מרגיש בעקירת שכבת הזרע, מטמאה, ואפילו יצאה בלא הרגשה. ללישנא אחרינא, אם יצאה בלא הרגשה, שאינו יורה כחץ, אינה מטמאה.

ללישנא בתרא - כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ, מטמאה. דעת **ראב"ד, תוספות, ומאירי**, דללישנא זו, אפילו נעקרה בלא הרגשה, מטמאה (ודלא כלישנא קמא). אבל **אור זרוע** פירש דגם לישנא זו מיירי שנעקרה בהרגשה ויצאה בלא הרגשה, ומשום כך מטמא (והיינו כלישנא קמא).

ולעניין הלכה, **רמב"ם, אור זרוע, מאירי, ורשב"ץ**, פסקו כלישנא קמא[65]. **וראב"ד** פסק כלישנא בתרא[66].

ואינו נכנס לתוך גופה אלא שותת ויוצא לחוץ. עכ"ל. וראה רמב"ן (ובעקבותיו רשב"א וריטב"א).

63. כתבו תוספות (ד"ה הא) שלישנא זו, אפילו נעקרה בלא הרגשה מטמאה. דאם לא כן, היינו לישנא קמא. אמנם ראה להלן, דעת אור זרוע (וכפי הנראה כן הבין רמב"ם), שלישנא זו כלישנא קמא.

64. דברים כג,יא.

65. אור זרוע נימק, כדפשיט ליה תלמודא, מדתניא בעל קרי שטבל ולא הטיל מים, לכשיטיל מים טמא. ואף על גב דדחיה ליה תלמודא (דשאני התם דרובה בהרגשה נפיק), ההיא שינויא היא, ולא סמכינן עלה. ועוד ביאר, לשיטתו, דסמכינן אהך לישנא דאמר שמואל כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ אינו מזרעת, אזרועי הוא דלא מזרעא, הא טמויי מטמא (שסובר אור זרוע דלישנא בתרא כלישנא קמא, וכנ"ל). והמאירי, אף שפירש כתוספות (דלישנא בתרא דלא כלישנא קמא), נימק: "הטעם, מפני שהוא ממוצע בין לשון אמצעי ללשון אחרון. שלפי לשון אמצעי, אפילו נעקר בהרגשה, אף על פי שלא יצא בהרגשה, טהור. וללשון אחרון, כל שראה שכבת זרע, אפילו בלא שום הרגש, טמא. ונמצא לשון ראשון ממוצע ביניהם."

66. וראה ליקוטי הלכות (עין משפט, אות ג). מקורות - רמב"ם וראב"ד (הלכות שאר אבות הטומאות, ה,ד. ישנם דפוסים שנשמטה בהם השגת ראב"ד. והובאה בכסף משנה). אור זרוע (ח"א, הל' בעל קרי, סי' קיט). מאירי (מ"ג א', ד"ה כל שראה).

שכבת זרע ומי רגלים אי אזלינן בתר עקירה

(מ"ג א') בעי רבא: גוי שהרהר (ונעקר קריו ולא יצא), וירד וטבל (לשם גירות, ואח"כ יצא קריו), מהו? (אפילו) אם תמצי לומר (לגבי ישראל דכי נעקר בהרגשה ויצא שלא בהרגשה טמא) בתר עקירה אזלינן, הני מילי לחומרא, אבל הכא דלקולא (הואיל וכשהוא גוי נעקר וטהור, דאמר בפרק בנות כותים, קריו טהור אפילו לבית הלל), לא אמרינן. או דילמא לא שנא[67]? תיקו.

בעי רבא: זבה שנעקרו מימי רגליה, וירדה וטבלה (וטהרה מזובה, ואחר כך הטילתם), מהו (מי אזלינן בתר עקירה ומטמאו, או לא)? אם תמצא לומר בתר עקירה אזלינן, הני מילי שכבת זרע דלא מצי נקיט לה (מלצאת, הילכך מכי עקר חשיב ליה צורך יציאה), אבל מימי רגליה דמצי נקיט לה, לא. או דילמא לא שנא? תיקו.

(מ"ג ב') בעי רבא: גויה[68] זבה שנעקרו מימי רגליה וירדה וטבלה (לשם יהודית), מהו? אם תמצי לומר (בזבה שנעקרו מימי רגליה וירדה וטבלה) בתר עקירה אזלינן אע"ג דמצי נקיט להו, הני מילי ישראלית דטמאה דאורייתא, אבל גויה זבה, דטמאה דרבנן, לא. או דילמא לא שנא? תיקו.

שיטות הראשונים

איבעיות דרבא: **רמב"ם** פסק בכל ג' הספקות, דהוי ספק טומאה[69]. **ורשב"ץ** פסק בב' ספקות ראשונים לחומרא, שטמא, ובספק שלישי, בגויה שטבלה לשם גירות, פסק לקולא[70].[71]

---

67. לא שנא לחומרא כגון לגבי עקירה דהרגשה דישראל, ולא שנא לקולא כי הכא, אזלינן בתר עקירה. רש"י.
68. סתם גויה מי רגליה מטמאין, דחכמים גזרו עליהן שיהו כזבין לכל דבריהם. רש"י.
69. כתב הכסף משנה (הל' מטמאי משכב ומושב ב,ט): ואע"ג דאמר רבא בבעיא בתרייתא אם תמצי לומר, לא פסק הרמב"ם כן, משום דתלמודא אמר תיקו בהאי בעיא דזבה (וראה לחם משנה, מעשה הקרבנות, ד,ט. וכן ראה באריכות שער המלך אישות ג,י; ד"ה בתך וקרקעך בפרוטה וכו'). ובליקוטי הלכות (עין משפט, אות ג) הקשה, שממה שפסק הרמב"ם דהוי ספק טומאה, משמע שהוא מסתפק אי בתר עקירה אזלינן או לא. ואילו בסוגיא לעיל, פסק הרמב"ם דנעקרה בהרגשה, אף שיצאה שלא בהרגשה, טמא. משמע דטמא ודאי, דאזלינן בתר עקירה. עיי"ש.
70. לכאורה כי שתי בעיות ראשונות ספק דאורייתא, ואחרונה דרבנן.
71. וראה להלן, פרק בתרא, ס"ו ב', דיון בראשונים לגבי הטלת מי רגלים של אשה נדה, לפני טבילה, מגמרא זו. מקורות - רמב"ם (הל' שאר אבות הטומאות ה,יז-יח; הל' מטמאי משכב ומושב ב,ט).

תינוקת תינוק ועובר

דיני קטן וקטנה לעניין טומאה ואכילת תרומה

(מ"ג ב') **משנה**: תינוקת בת יום אחד מיטמאה בנדה. בת עשרה ימים מיטמאה בזיבה. תינוק בן יום אחד מיטמא בזיבה, ומיטמא בנגעים, ומיטמא בטמא מת, וזוקק ליבום (אם נולד יום אחד קודם מיתת אחיו[72]), ופוטר מן היבום (אם נולד לאחר מיתת אביו, וחי שעה אחת ומת[73]), ומאכיל בתרומה[74], ופוסל מן התרומה. ונוחל, ומנחיל. וההורגו חייב. והרי הוא לאביו ולאמו כחתן[75] שלם.

(מ"ד א') (שנינו במשנה:) ופוסל (את אמו בת כהן) מן התרומה. (ומבאר) "וְזָרַע אֵין לָהּ" אמר רחמנא, והא אית לה!

(ומקשה) מאי איריא זרע, אפילו עובר נמי! דכתיב: "כִּנְעוּרֶיהָ"[76] - פרט למעוברת ("וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ", כלומר אם דומה לימי נעורים, ושבה, ואם לאו, לא תשוב).

אמר רב ששת: (האי פוסל, לאו אאמו קאי, אלא אעבדיו קאי) הכא במאי עסקינן? בכהן שיש לו שתי נשים, אחת גרושה ואחת שאינה גרושה, ויש לו בנים משאינה גרושה (והם כהנים כשרים), ויש לו בן יום אחד מן הגרושה (והוא חלל ויש לו חלק בעבדים), דפוסל בעבדי אביו מלאכול בתרומה (אבל כל זמן שלא נולד, אוכלים כולם, דאין זכיה לעובר). ולאפוקי מדרבי יוסי, דאמר עובר נמי פוסל. קמ"ל בן יום אחד, אין, עובר, לא.

שיטות הראשונים

עובר חלל אם פוסל עבדי אביו מלאכול בתרומה: פסקו **הראשונים** כסתם משנתנו, שעובר אינו פוסל. דעת **רי"ף, ר"י מיגאש, רש"י, רמב"ם, ומאירי**, שהטעם, משום שאין קנין לעובר, ואין לו חלק עד שייולד[77]. ודעת **תוספות, ראב"ד, רמב"ן, רשב"א, וריטב"א**, שיש לעובר קנין,

---

72. אבל נולד לאחר מיתת אחיו, אינו זוקק, דכתיב (דברים כה,ה) "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו". רש"י.
73. אבל כל זמן שמעוברת אינו מתירה להינשא. רש"י.
74. בת ישראל שניסת לכהן ומת, ונולד לה בן לאחר מיתתו, אוכלת בשבילו בתרומה, בו ביום שנולד, כדכתיב (ויקרא כב,יא) "וְיֹלִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְלַחְמוֹ", ודרשינן יאכילו את אמם; אבל הניחה מעוברת, אינה אוכלת בשבילו עד שיולד. רש"י.
75. כתב בספר השרשים (לרד"ק, שורש חתן): נראה מסברא, כי כמו שהיו קוראים לאדם ביום חופתו חתן, כך היו קוראים לתינוק ביום המולו חתן. כי עיקר מלת חתן הוא ענין התחדשות השמחה, וכמו שתתחדש השמחה ביום החופה, כן תתחדש השמחה ביום המילה (כמו: "כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי" שמות ד,כה. ור' נדרים ל"ב א').
76. ויקרא כב,יג: וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְזֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל וְכָל זָר לֹא יֹאכַל בּוֹ.
77. והקשו עליהם הראשונים (תוספות, רמב"ן, רשב"א ועוד) דרב ששת דמתרץ לה הכין, אית ליה בהדיא בריש

ואם אין לכהן בנים אחרים, פוסל עובר גם לרבנן[78]. וכאן הטעם, משום שיש לו בנים (שהעבדים שייכים להם) ורק מיעוט עוברים הם זכרים בני קיימא, ולא חיישינן למיעוטא[79].

דיני קטן וקטנה לעניין נחלות וירושה

(מ"ד א') (שנינו במשנה:) (תינוק בן יום אחד) נוחל ומנחיל. (ומברר) נוחל ממאן? מאביו. ומנחיל למאן? לאחיו מאביו. (ומקשה) אי בעי (האח) מאבוה לירתי, ואי בעי מיניה לירתי!

אמר רב ששת: נוחל בנכסי האם, להנחיל לאחיו מן האב[80]. ודוקא בן יום אחד, אבל עובר (שבמעיה, אם מתה מעוברת), לא (אינו נוחל להנחיל את קרוביו מן האב). מאי טעמא? דהוא מיית ברישא (כאשר אשה מעוברת מתה, העובר מת ראשון), ואין הבן יורש את אמו בקבר, להנחיל לאחיו מן האב.

(מ"ד ב') מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא אמר: לומר שממעט בחלק בכורה[81]. דאמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא: בן שנולד אחר מיתת האב, אינו ממעט בחלק בכורה. מאי טעמא? "וְיָלְדוּ לוֹ"[82] בעינן (משמע בחייו). בסורא מתנו הכי (כדלעיל).

בפומבדיתא מתנו הכי: אמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא: בכור שנולד לאחר מיתת אביו (כגון מת אביו, והאשה מעוברת תאומים), (היוצא ראשון) אינו נוטל פי שניים. מאי טעמא? "יַכִּיר"[83] (האב) בעינן, והא ליכא.

והלכתא ככל הני לישני דמר בריה דרב יוסף משמיה דרבא.

פרק מי שמת (קמ"ב א') דהמזכה לעובר קנה! ועוד, דאם איתא, למה ליה דנקט לה הכא בשיש לו שתי נשים, לימא בכהן שיש לו אשה אחת גרושה ויש לו בן אחד ממנה, דבן יום אחד - אין, עובר - לא, משום שאין לו זכייה והעבד אוכל בשביל משפחה, וכדתניא ביבמות פרק אלמנה לכהן גדול (ס"ז א')!

78. דבין העובר זכר בין היא נקבה, הרי הן שלה.

79. שכל היולדות, מחצה זכרים ומחצה נקבות (שאינן יורשות עם זכרים), ומיעוט מפילות (ונפל אינו יורש), וסמוך מיעוט מפילות למחצה נקבות, והוו להו זכרים בני קיימא מיעוט, ואין עובר זה ראוי לפסול אלא כשהוא זכר ובן קיימא. מקורות - ר"י מיגאש (ב"ב קמ"ב ב'). רי"ף (יבמות כב ב דפיו). רמב"ם (פיה"מ כאן, וביבמות ז,ב). תוספות וריטב"א (נדה מ"ד א', ד"ה אמר). ראב"ד (השגות הל' תרומות ח,ד). רשב"א (מ"ד א', ד"ה הכא). רמב"ן (ד"ה הא).

80. אם מתה אמו ביום שנולד, הרי הוא יורשה. וכשמת הוא, באין אחיו מאביו ויורשין הימנו נכסי אמו, דאי לאו איהו הוו שקלי ליה קרובי האם, דבן נוחל את אמו אבל האם אינה נוחלת את בנה, וכל שכן קרובי האם שאין נוחלין אותו, דכתיב (במדבר א) "לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם" - משפחת האם אינה קרויה משפחה.

81. כגון אם היה בן יום אחד כשמת אביו, והיה לו אח בכור ואח פשוט, ומת הוא אחר אביו, נוחל הוא מאביו את חלק רביעי שבנכסיו (כי שני חלקים מגיעים לבכור, אחד לפשוט, ואחד לו), ומנחילו לשני אֶחיו, וחולקין הבכור והפשוט את חלקו של זה בשווה, ונמצא ממעט בחלק הבכור. אבל עובר אינו ממעט, כדאמר לקמן בן שנולד לאחר מיתת אביו אינו ממעט בחלק הבכורה, ונוטל הבכור שליש בכורתו ובין שלשתן יחלקו ב' שלישים.

82. דברים כא,טו.

83. דברים כא,יז.

שיטות הראשונים

תינוק בן יום אחד נוחל ומנחיל: כתב **הרמ"ה** שאם נולד העובר חי קודם למיתת אמו, אפילו שעה אחת, נוחל ומנחיל. והאי דנקט בן יום אחד, לאו דווקא, אלא מקצת היום ככולו[84]. וכן פסק **השו"ע**[85].

שולחן ערוך

(חו"מ, הלכות נחלות, סימן רעו)

ה. אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר לְהַנְחִיל לְאֶחָיו מֵהָאָב. שֶׁאִם מֵת בְּחַיֶּיהָ וְאַחַר כָּךְ מֵתָה, אֵין אוֹמְרִים אִלּוּ הָיָה עוֹדֶנּוּ חַי הָיָה יוֹרְשָׁהּ, עַכְשָׁיו גַּם כֵּן אִם אֵין לוֹ זֶרַע אֶחָיו מֵאָבִיו יַעַמְדוּ בִּמְקוֹמוֹ לִירֹשׁ אוֹתָהּ, אֶלָּא תַּחְזֹר יֶרֻשָּׁתָהּ לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ כֵּיוָן שֶׁאֵין לִבְנָהּ זֶרַע. אֲבָל אִם מֵתָה הָאֵם בְּחַיָּיו, וְאַחַר כָּךְ מֵת הוּא, אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן בֶּן יוֹמוֹ, הוֹאִיל וְחַי אַחֲרֶיהָ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, יוֹרְשָׁהּ וּמַנְחִיל הַיֶּרֻשָּׁה לְיוֹרְשָׁיו מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו. **הגה:** וְדַוְקָא שֶׁנּוֹלַד הַקָּטָן, אֲבָל עֻבָּר אֵינוֹ יוֹרֵשׁ אִמּוֹ, אִם מֵתָה כְּשֶׁהִיא מְעֻבָּרֶת, לְהַנְחִיל יוֹרְשָׁיו מֵאָבִיו (טוּר).

הריגת קטן והפלת עובר

(מ"ד ב') (שנינו במשנה:) **וההורגו** (את התינוק בן יום אחד) **חייב.** (ומבאר) דכתיב[86]: "וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל נֶפֶשׁ (אָדָם מוֹת יוּמָת)" - מכל מקום.

גרסינן **במסכת סנהדרין** **(פרק ארבע מיתות, נ"ז ב')**:

אשכח רבי יעקב בר אחא דהוה כתיב בספר אגדתא דבי רב: בן נח נהרג בדיין אחד, ובעד אחד, שלא בהתראה, מפי איש ולא מפי אשה, ואפילו קרוב. משום רבי ישמעאל אמרו: אף על העוברין.

(ומבאר) מאי טעמיה דרבי ישמעאל? דכתיב[87]: "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ", איזהו אדם שהוא באדם? הוי אומר זה עובר שבמעי אמו.

גרסינן **במסכת ערכין** **(פרק הכל מעריכין, ז' א')**:

משנה: האשה שיצאה ליהרג, אין ממתינין לה עד שתלד. האשה שישבה על המשבר, ממתינין לה עד שתלד (דכיון דעקר, גופא אחרינא הוא).

84. דומיא דכבשים בני שנה, דלאו שנה שלימה דוקא אלא דלא נפישי מבני שנה, שלא יצאה שנתן. הכא נמי בן יום אחד, שלא יצא יומו נמי קרי ליה בן יום אחד.
85. חו"מ רעו,ה. מקורות - יד רמה (בבא בתרא, קמ"ב ב', ד"ה ושמעינן מינה. ועיי"ש).
86. ויקרא כד,יז.
87. בראשית ט,ו.

אמר רב יהודה אמר שמואל: האשה היוצאה ליהרג, מכין אותה כנגד בית הריון, כדי שימות הוולד תחילה, כדי שלא תבוא לידי ניוול.

אמר רב נחמן אמר שמואל: האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת, מביאין סכין ומקרעים את כריסה, ומוציאין את הוולד.

(ומקשה) פשיטא, מאי עביד? מחתך בבשר הוא! אמר רבה: לא נצרכה, להביא סכין דרך רשות הרבים (וקמ"ל שמחללים שבת גם על ספק, אפילו במקרה של עובר שאין לו חזקת חיות).

גרסינן **במסכת אהלות** (**פרק ז, משנה ו**):

האשה שהיא מקשה לילד, מחתכין את הולד במעיה, ומוציאין אותו אברים אברים; מפני שחייה קודמין לחייו (דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא, וניתן להורגו ולהציל את אמו[88]). יצא רובו, אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפש.

פרשת משפטים (**פרק כא**):

(כב) וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יָשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בִּפְלִלִים. (כג) וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נָפֶשׁ.

גרסינן **במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי** (**פרשת משפטים**):

"וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן" - שומע אני אסון באשה, או אסון בולדות? תלמוד לומר: מַכֵּה אִישׁ (וָמֵת מוֹת יוּמָת)[89] - פרט לולדות. הא מה תלמוד לומר: ולא יהיה אסון? באשה ולא בולדות[90].

שיטות הראשונים

הריגת עובר[91]: כתבו **רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, ור"ן**, דדוקא בן יום אחד ההורגו חייב, הא עובר, לא, דלא קרינן ביה נפש אדם[92]. **תוספות** (בנדה) כתבו דאף "מותר להורגו". וכלשון הזה כתב

88. על פי רש"י (סנהדרין, ע"ב ב', ד"ה יצא ראשו), ורמב"ן וחידושי הר"א (כאן, ד"ה והא). וראה להלן רמב"ם.
89. פרשת משפטים, שמות כא,יב.
90. ורבי אליהו מזרחי על התורה, הביא דרשה בשם המכילתא בנוסח זה: ולא יהיה אסון - באשה. אתה אומר ולא יהיה אסון באשה ענוש יענש בולדות, או אינו אלא לא יהיה אסון בולדות ענוש יענש באשה? תלמוד לומר: ואם אסון יהיה, ונתת נפש תחת נפש, ואי בולדות **לא נפש תחת נפש הוא**. עכ"ל.
91. נידון זה של הפלת עובר, במהלך תקופת ההריון, נדון בהרחבה בספרות האחרונים, וראה מאמר מסכם, של הרב משה צוריאל, תחומין כה, עמ' 64.
92. והביאו ראיה מהפסוק: ויצאו ילדיה (שמתו הולדות), ולא יהיה אסון, כלומר באשה, ענוש יענש כאשר ישית עליו בעל האשה, כלומר ממון (וכן מבואר במכילתא, הובאה לעיל). וכן מהגמרא בסנהדרין (ע"ב א') האשה שהיא מקשה לילד מביאין סכין ומחתכין אותו אבר אבר. יצא ראשו אין נוגעין בו מפני שאין דוחין נפש מפני נפש. אלמא עובר לאו נפש הוא (וכן פירש רש"י, דכל זמן שלא יצא לאויר העולם, לאו נפש הוא). וכן מבואר בברייתא

הרא"ש (אך כתב שאם ישבה על המשבר שהולד נעקר לצאת, אסור להורגו, עיי"ש). דעת **תוספות** (בסנהדרין וחולין), שאסור להרוג עובר, משום דליכא מידעם דלישראל שרי, ולבני נח אסור[93]. **והרמב"ם** כתב שאשה מעוברת המתקשה לילד, מותר לחתוך עובר שבמעיה (כל עוד לא הוציא ראשו) מפני שהוא כרודף אחריה[94].

האם מחללים שבת על עובר: דעת **בה"ג, רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, ור"ן**, שאע"פ שלענין לידה אינו בכלל נפש אדם עד שיוולד, מחללים עליו שבת[95]. והטעם, אמרה תורה חלל עליו שבת אחת, כדי שיקיים שבתות הרבה[96]. והוסיף **רמב"ן**: "הלכך אפילו בהצלת עובר פחות מבן ארבעים יום, שאין לו חיות כלל, מחללין עליו, כדעת **בעל הלכות**". וכתב **רמב"ן** שיש הסוברים שרק בעובר שנחשב כילוד, מותר לחלל את השבת[97]. ודעת **תוספות** שרק אם הוציא העובר את ראשו, אז חשוב כנולד ממש[98]. **והשו"ע**[99] סתם דבריו.

בסנהדרין (נ"ז ב') והגמרא, שזה פשוט היה שישראל אינו נהרג על העוברין, ונחלקו רק לגבי בן נח. וכן, הגמרא בערכין (ז' א') התירה להרוג עובר של אשה היוצאת ליהרג, כדי שלא תבוא לידי ניוול. וראה להלן, לפי זה, איך מותר לחלל שבת להצלתו.

93. אמנם, כתבו תוספות: בדבר שהוא מצוה לישראל לא אמרינן הכי, הגוי ששבת חייב ולישראל מצוה. אף על גב דבשני בשבת אין מצוה לישראל, מכל מקום יש עליו מצות שביתת שבת. ועל העוברים, דגוי חייב וישראל פטור, אע"ג דפטור, מכל מקום לא שרי. מיהו קשה, דאמרינן בפרק בן סורר ומורה (ע"ב ב') יצא ראשו אין נוגעין בו, דאין דוחין נפש מפני נפש, אבל קודם שיצא ראשו, החיה פושטת ידה וחתכתו לאברים ומוציאה, כדי להציל את אמו, וכי האי גוונא בגוי אסור, כיון שהוזהרו על העוברים! ויש לומר, דהא נמי בישראל מצוה כדי להציל. ואפשר דאפילו בגוי שרי. עכ"ל.

94. והקשה רבי עקיבא איגר (בגליון על משנה באהלות, ז,ו) על דברי הרמב"ם שהוא תמוה! דהא הכא לאו משום רודף אתינן עלה, דהרי ביוצא רובו אין נוגעין בו! אלא על כרחך הטעם משום דעובר לא נקרא נפש. עיי"ש מה שביאר. והאריכו האחרונים. וראה שו"ת ציץ אליעזר (ח"ט, סי' נא - קונטרס רפואה במשפחה, פרק ג).

מקורות - רש"י (סנהדרין ע"ב ב', ד"ה יצא). רמב"ן (חי' מ"ד ב', ד"ה והא דתנן; תורת האדם, שער המיחוש, עניין הסכנה, ד"ה ובהלכות גדולות נמי). רשב"א (ד"ה וההורגו). ריטב"א (ד"ה דכתיב). ר"ן (ד"ה מאי טעמא). רא"ש (יומא פ"ח, סי' יג; הו"ד בשיטמ"ק ערכין ז' א', ד"ה ישבה). תוספות (נדה מ"ד ב', ד"ה איהו; סנהדרין נ"ט א', ד"ה ליכא מידעם; חולין ל"ג א', ד"ה אחד). וראה ר"ן (חולין, יט א ברי"ף, ד"ה ולעניין ולד). תוס' (הו"ד בשטמ"ק ערכין ז' ב', ד"ה אבל הכא; תוספות נדה מ"ד א', ד"ה איהו).

95. כדאמרינן (ערכין ז' ב'), היושבת על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין וקורעין אותה ומוציאין הולד ממנה.

96. ולשון ריטב"א: דאע"ג דלאו נפש הוא, היינו לחייב ההורגו, או לדחות נפש אמו כדי שלא יגעו בו, אבל לענין הצלתו בשבת **דינו כנפש**, דהא שייך לומר בו טעמא דאמרינן גבי בן קיימא, חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

97. וזה לשון הרמב"ן: איכא דסבירא ליה שאין מחללין משום נפלים. וטעמא דיושבת על המשבר שמתה, טעמא אחרינא הוא, **דכיון שמתה הרי הוא כילוד**, לאו ירך אמו הוא ולאו בדידה תלי, אלא חי הוא ודלת ננעלה בפניו. ליכא אלא דלא הוי ליה חזקה דחיותא, וספק נפשות להקל. עכ"ל. אבל כשאמו חיה, ומכל שכן כשעוד לא נמלאו חדשיו, ועל אחת כמה על פחות מבן מ' יום, אין מחללין עבורו. וראה לשון תוספות (נדה מ"ד א'-ב', ד"ה איהו) שהסתפקו בדבר: ומיהו **אפשר** דדוקא היכא דאמו חיה, לא מיחייב הורגו עד שיצא ראשו, שתלוי קצת בחיות אמו. אבל היכא דמתה, חייב, משום דכמונח בקופסא. עיי"ש.

98. והאשה שישבה על המשבר ומתה בשבת וכו' מיירי בהוציא העובר את ראשו, דאז חשוב כנולד ממש, כמפורש בפ"ז דאהלות: יצא ראשו אין נוגעין בו, שאין דוחין נפש מפני נפש.

99. או"ח של,ה. מדברי הטור, נראה שפסק כבה"ג, שכתב: "עוברה שהריחה מאכל, ואם לא יתנו לה ממנו תסתכן היא **או הוולד**... נותנין לה מן האיסור עצמו". ולגבי **פסיקת השו"ע**, ראה מג"א (של, ס"ק טו, וראה ציץ אליעזר, חי"א סי' מג אות ו). וראה ביה"ל (של,ז, ד"ה או ספק).

בן נוח שהרג עובר: פסק **הרמב"ם**[100], כדעת רבי ישמעאל (סנהדרין נ"ז ב'), וכתב: "בֶּן נֹחַ שֶׁהָרַג נֶפֶשׁ, אֲפִלּוּ עֻבָּר בִּמְעֵי אִמּוֹ - נֶהֱרָג עָלָיו".

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן של)

ה. הַיּוֹשֶׁבֶת עַל הַמַּשְׁבֵּר וּמֵתָה, מְבִיאִין סַכִּין בְּשַׁבָּת אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים, וְקוֹרְעִים בִּטְנָהּ וּמוֹצִיאִין הַוָּלָד שֶׁמָּא יִמָּצֵא חַי. **הגה:** וּמַה שֶּׁאֵין נוֹהֲגִין עַכְשָׁו כֵּן אֲפִלּוּ בַּחֹל, מִשּׁוּם דְּאֵין בְּקִיאִין בְּמִיתַת הָאֵם בְּקָרוֹב כָּל כָּךְ שֶׁאֶפְשָׁר לַוָּלָד לִחְיוֹת (אסור והתר).

קטן לעניין אבילות וממתי יוצא מדין ספק נפל

(מ"ד ב') (שנינו במשנה:) והרי הוא לאביו ולאמו, כחתן שלם. למאי הלכתא?

אמר רב פפא: לענין אבלות.

כמאן (אכולה מתניתין קאי[101], דקא חשיב בן יום אחד בן קיימא)? דלא כרשב"ג, דאמר: כל ששהה שלושים יום באדם[102] אינו נפל; הא לא שהה, ספק (נפל) הוי!

הכא במאי עסקינן? דקים ליה שכלו לו חדשיו[103].

שיטות הראשונים

שהה שלושים יום באדם אינו נפל, לא שהה, הוי ספק: ומודה רשב"ג בכלו חודשיו. דעת **רש"י וריטב"א**, דרשב"ג וחכמים פליגי בכל דיני התורה. ולעניין הלכה, הגמרא במסכת שבת (קל"ו א') הכריעה כרשב"ג. וכן פסק **הרמב"ם**, שאם לא שהה שלושים יום, ולא כלו חודשיו, לא מתאבלים עליו, וההורגו אינו נהרג עליו, ואינו פוטר מדין תורה מיבום וחליצה[104]. אמנם לעניין נחלות פסק, שאף אם לא כלו חדשיו, נוחל את אמו ומנחיל. וצ"ב. **והראב"ד** השיגו, שאינו כן, אלא בכלו לו חודשיו[105].

---

100. הל' מלכים ט,ד.

101. וכ"כ ריטב"א (ד"ה כמאן). וסוברים שמחלוקת רשב"ג ורבנן, בכל התורה. והרמב"ם (פירוש המשנה) הוסיף דברי רשב"ג רק ביחס לאבילות. אבל כתב תוספות יו"ט (ד"ה ופוטר מן היבום) דדעתו כרש"י. עיי"ש. וראה להלן.

102. דאילו בבהמה שמונה ימים לא הוי נפל. רש"י.

103. כתבו תוספות (ד"ה דקים), הא לא קים ליה, ספקא הוי. **ובנפל מן הגג או אכלו ארי איירי** (כמסקנת הסוגיא בשבת, קל"ו א', דבפיהק ומת אפילו לרבנן הוי נפל). והקשו, אם כן, כיון דליכא ריעותא (שנאמר בגללה שהוא נפל), מאי טעמא דרשב"ג, אמאי אינו מתאבל עליו, דניזיל אחר רוב ולדות דהוו בני קיימא! ותירצו **דנפלים הוי מיעוט דשכיח, ודבר ההווה הוא, ולכך החמירו חכמים**, ולענין אבלות הקילו.

104. אלא מדברי סופרים צריכה חליצה מספק, והוא חומרא מדרבנן גם אליבא דרשב"ג, ראה מגיד משנה (הל' יבום וחליצה א,ה) וביאור הגר"א, שלא,ג (ס"ק א).

105. דאי לא ידעי (שכלו חדשיו), הוה ליה איהו ספק והאחין ודאין, ואין ספק מוציא מידי ודאי. וראה עוד

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות קריעה, סימן שמ)

ל. קָטָן דְּלֹא קִים לָן בֵּהּ שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו, שֶׁמֵּת בְּתוֹךְ ל' אוֹ אֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים, אֵין קוֹרְעִין עָלָיו.

(יו"ד, הלכות אבילות, סימן שעד)

ח. תִּינוֹק, כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיוֹם שְׁלֹשִׁים בִּכְלָל, אֵין מִתְאַבְּלִים עָלָיו, אֲפִלּוּ גָּמְרוּ שְׂעָרוֹ וְצִפָּרְנָיו; וּמִשָּׁם וָאֵילָךְ מִתְאַבֵּל עָלָיו, אֶלָּא אִם כֵּן נוֹדַע שֶׁהוּא בֶּן ח'. וְאִי קִים לֵיהּ בֵּיהּ שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו, כְּגוֹן שֶׁבָּעַל וּפֵרֵשׁ וְנוֹלַד חַי לִט' חֲדָשִׁים גְּמוּרִים, אֲפִלּוּ מֵת בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד, מִתְאַבְּלִים עָלָיו...

(אה"ע, הלכות יבום, סימן קנו)

ד. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת, אִם הִפִּילָה, הֲרֵי זוֹ תִּתְיַבֵּם. וְאִם יָלְדָה וְיָצָא הַוָּלָד חַי לַאֲוִיר הָעוֹלָם, אֲפִלּוּ מֵת בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹלַד, הֲרֵי אִמּוֹ פְּטוּרָה מֵהַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁכָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו וְנוֹלַד לְתִשְׁעָה חֲדָשִׁים גְּמוּרִים... אֲבָל אִם לֹא נוֹדַע לְכַמָּה נוֹלַד, אִם חָיָה ל' יוֹם, הֲרֵי זֶה וְלַד קָיָמָא וּפוֹטֵר נָשֵׁי אָבִיו מֵהַחֲלִיצָה וּמֵהַיִּבּוּם. (וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּוְקָא שֶׁגָּמְרוּ שְׂעָרָיו וְצִפָּרְנָיו (טוּר), וְכֵן נִרְאֶה לִי.) וְאִם מֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, אֲפִלּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלֹשִׁים, בֵּין שֶׁמֵּת מֵחֹלִי בֵּין שֶׁנָּפַל מֵהַגַּג אוֹ אֲכָלוֹ אֲרִי, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נֵפֶל סָפֵק בֶּן קָיָמָא, וּצְרִיכָה חֲלִיצָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אֲבָל לֹא תִּתְיַבֵּם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ אִם נוֹלַד מֵת, וַאֲפִלּוּ אִם יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק שֶׁכָּלוּ חֲדָשָׁיו, חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת (טוּר בְּשֵׁם הָר"פ).

בהרחבה ב"**נתיבי הלכה**" על מסכת שבת, קל"ה ב' ואילך. מקורות - רמב"ם (אבל א,ו-ז; רוצח ושמירת נפש ב,ו; יבום וחליצה א,ה; נחלות, א,יג). ראב"ד (נחלות א,יג). רש"י וריטב"א (מ"ד ב', ד"ה כמאן).

בת שלוש שנים ובן תשע שנים

(מ"ד ב') משנה: בת שלוש שנים ויום אחד (ביאתה ביאה לכל דבר) - מתקדשת בביאה (אם מסרה אביה לכך), ואם בא עליה יבם קנאה (וזכה בנכסי אחיו ליורשה ולטמא לה), וחייבין עליה משום אשת איש[106], ומטמאה את בועלה (אם היא נדה[107]) לטמא משכב תחתון (של בועל נידה) כעליון (של זב)[108].

(המשך **משנה:**) נשאת לכהן, תאכל בתרומה. בא עליה אחד מן הפסולין (כגון חלל, נתין, וממזר, ועבד, וגוי), פסלה מן הכהונה (מתרומת אביה אם היא בת כהן). בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה, מומתין עליה והיא פטורה (שהיא קטנה ולאו בת עונשין). פחות מכן, כנותן אצבע בעין[109].

(מ"ה א') משנה: בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו, קנאה (וזכה בנכסי אחיו[110]), ואין נותן גט עד שיגדיל[111].

(המשך משנה:) ומיטמא בנדה (אם בא עליה) לטמא משכב תחתון כעליון. ופוסל (בת כהן בתרומה, כגון בן תשע שנים גוי או ממזר שבא על הכהנת[112]). ואינו מאכיל בתרומה[113]. ופוסל את הבהמה מעל גבי המזבח[114], ונסקלת על ידו (אם יש עדים). ואם בא על אחת מכל העריות האמורות בתורה, מומתין על ידו והוא פטור.

---

106. רש"י פירש: אם קיבל בה אביה קידושין (כסף או שטר) מזה, ובא אחר עליה, נהרג, דביאתה ביאה. ותוספות (קידושין י' א', ד"ה וחייבין) הקשו מדוע הוצרכה המשנה להשמיענו זאת, הא קתני סיפא אם בא עליה אחד מכל העריות שבתורה, מומתים על ידה! ולכן ביאר ר"י דקאי אאם בא עליה יבם קנאה, וקא משמע לן דקונה קנין גמור וחייבין עליה אף מדאורייתא (דסלקא דעתך אמינא דלא קניא אלא מדרבנן, כדאמר עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול, הכי נמי נעשה ביאה בקטנה כמאמר בגדול, קמ"ל).
107. אבל פחות מכן, אע"ג שמטמאה במגע, אינה מטמאה את בועלה משום בועל נדה לטומאת שבעה, אלא משום נוגע ולטומאת ערב. רש"י.
108. לפי הגמרא פירושו, שהמשכב התחתון של בועל נדה טמא כעליונו של זב שהוא ראשון לטומאה, ומטמא אוכלים ומשקים ולא אדם וכלים (וראה לעיל, ריש פרק בנות כותים). והגר"א (אליהו רבה) פירש: שאפילו עשרה מצעות זה על גב זה, טמא התחתון כמו העליון ששוכב עליו.
109. הגמרא מדייקת ממה שלא שנינו "פחות מכאן ולא כלום", דהא קמ"ל, מה עין מדמעת וחוזרת ומדמעת, אף בתולין מיזל אזלי ואתו. ולמאי נפקא מינה? כגון שבעל בתוך ג' ומצא דם, ובעל לאחר ג' ומצא דם. אי אמרת מיזל אזלי ואתו, האי דם בתולין הוא.
110. ואע"ג שאין קניין לקטן, הרי קנויה לו ועומדת. רש"י.
111. אם בא לגרשה, דקידושי אחיו קידושין גמורין, וגירושין של זה אינם גירושין גמורין, דאינו בן דעת. רש"י.
112. אבל בבן ט' ישראל שבא על בת כהן, ליכא למימר דפוסל מן התרומה, דאי משום ביאת זנות, לא פסלה זנות דכשר מן התרומה. ואי משום קדושין למהוי בת כהן לישראל, קידושי קטן אינם קידושין. ע"פ רש"י.
113. כגון יבם בן ט' כהן הבא על יבמתו, אע"ג דקני לה בהך ביאה לא אכלה בתרומה. רש"י.
114. אם רבעה ע"פ עד אחד או ע"פ הבעלים. אבל סקילה לא, דמודה בקנס פטור. רש"י.

(שנינו במשנה ואין נותן גט עד שיגדיל. ומקשה) ולכשיגדיל, בגט סגי לה (בתמיה, אם בא לגרשה)?! **והתניא**: עשו (חכמים) ביאת בן ט' (לחומרא) כמאמר (קידושי יבמה) בגדול, מה מאמר בגדול צריך גט למאמרו (שנחשבת מקודשת מדרבנן) וחליצה לזיקתו[115], אף ביאת בן ט' צריך גט למאמרו וחליצה לזיקתו!

אמר רב: הכי קאמר - לכשיגדיל, יבעול ויתן גט.

גרסינן **במסכת קידושין** (**פרק האשה נקנית, י"ט ב'**):

(**תניא**:) "וְאִישׁ" - פרט לקטן, "אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת אִישׁ" - פרט לאשת קטן.

ומוקי לה רב אשי, ביבם בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו, דמדאורייתא חזיא ליה. מהו דתימא כיון דמדאורייתא חזיא ליה וביאתו ביאה, הבא עליה מתחייב באשת איש, קמ"ל.

שיטות הראשונים

בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה: דעת **רש"י, רמב"ן, ור"ן**, דמדאורייתא קונה אותה לגמרי בביאתו[116]. ודעת **תוספות, רי"ד, ורשב"א**, דביאת בן ט' קונה רק מדרבנן[117].

ופוסל את הבהמה מעל גבי המזבח: דעת **רמב"ם** שגם באיש הנרבע, כמו ברובע, אין הבהמה נפסלת עד שיהיה הנרבע בן תשע שנים ויום אחד, כשם שאינה נסקלת עד שיהיה בן תשע שנים ויום אחד (סנהדרין נ"ד ב'). ודעת **ראב"ד** שאין לדמות האיסורים, ולעניין איסור מזבח, כשהבהמה רובעת, היות שנהנית מן העבירה, נפסלת מכל מקום[118].

הבא על ערוה פחותה מבת ג' שנים ויום אחד: כתב **רמב"ם**: "אִם הָיְתָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וְמַעְלָה - גָּדוֹל הַבָּא עָלֶיהָ חַיָּב מִיתָה אוֹ כָּרֵת אוֹ מַלְקוּת, וְהִיא פְּטוּרָה מִכְּלוּם אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה גְּדוֹלָה; וְאִם הָיְתָה פְּחוּתָה מִזֶּה - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין, שֶׁאֵין בִּיאָתָהּ בִּיאָה[119]."

115. דאין קידושין גומרין ביבמה להיות כאשתו לצאת בגט בלא חליצה; אבל ביאה גומרת בה כדכתיב (דברים כה,ה) "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ".

116. שהרי ביאתו ביאה לכל דבר. ואע"פ שאין לו דעת, הא רבי רחמנא ביאת שוגג כמזיד (כדאיתא ביבמות נ"ד א'). והיינו דתניא: עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול, דמשמע דמדאורייתא בגט סגי לה, אלא שחכמים גרעו כוח ביאתו, ועשאוה כמאמר.

117. מדאמרינן עשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול, דמשמע דלא קני בביאה אלא מדרבנן, וביאתו אינה קונה קנין גמור, אלא לפוסלה על האחין כמאמר בגדול. ותנן בפרק האשה רבה (יבמות צ"ו ב') בן ט' שנים ויום א' שבא על יבמתו, ואח"כ בא אחיו שהוא בן ט' שנים ויום אחד עליה, פוסל על ידו. אלמא כי קני לה בביאה אינה תורה.

מקורות - רש"י (קידושין י"ט א', ד"ה דמדאורייתא). רמב"ן (נדה מ"ה א', ד"ה מדתנן). ור"ן (ד"ה בן). תוספות (קידושין י"ט א', ד"ה ומדאורייתא; יבמות ס"ח א', ד"ה קניא). תוספות רי"ד (קידושין י"ט א', ד"ה הכא). רשב"א (קידושין י"ט א', ד"ה מהו).

118. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' איסורי מזבח ד,ג).

119. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה א,יג).

שולחן ערוך

(אה"ע, הלכות קידושין, סימן לז)

א. הָאָב מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ, כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה. וְכֵן כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה, רְשׁוּתָהּ בְּיָדוֹ וְקִדּוּשֶׁיהָ לְאָבִיהָ... וְאִם הָיְתָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה מִדַּעַת אָבִיהָ. פָּחוֹת מִכָּאן, אִם מְסָרָהּ אָבִיהָ לְקִדּוּשֵׁי בִיאָה, אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת...

(אה"ע, הלכות יבום, סימן קסז)

א. קָטָן פָּחוֹת מִבֶּן תֵּשַׁע, אֵין בִּיאָתוֹ כְּלוּם; וּמִבֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וְאֵילָךְ, בִּיאָתוֹ קוֹנָה בִּיבִמְתּוֹ כְּמַאֲמָר בַּגָּדוֹל. וּבְאִשָּׁה דְּעָלְמָא אֵינָהּ קוֹנָה כְּלָל; לְפִיכָךְ, נָשָׂא אִשָּׁה וּמֵת, פְּטוּרָה מֵהַחֲלִיצָה וּמֵהַיִּבּוּם.

ב. בֶּן ט' שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל יְבִמְתּוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לְפָטְרָהּ בְּגֵט, עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיָבֹא עָלֶיהָ אַחַר כָּךְ. וְאִם לֹא בָּא עָלֶיהָ אַחַר כָּךְ, וּבָא לְהוֹצִיאָהּ, צְרִיכָה גֵּט וַחֲלִיצָה...

ד. קְטַנָּה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה, בִּיאָתָהּ בִּיאָה לְכָל דָּבָר; וְאִם בָּא עָלֶיהָ יָבָם, קְנָאָהּ; אֲבָל אֵינָהּ חוֹלֶצֶת עַד שֶׁתְּהֵא בַּת י"ב שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וּבְדָקוּהָ אַחַר כָּךְ וּמְצָאוּהָ שֶׁהֵבִיאָה ב' שְׂעָרוֹת.

(אה"ע, הלכות פריה ורביה, סימן ו)

ט. כָּל הַנִּבְעֶלֶת לְאָדָם שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ זוֹנָה, בֵּין בְּאוֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בְּשׁוֹגֵג, בֵּין כְּדַרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, מִשֶּׁהֶעֱרָה בָּהּ נִפְסְלָה מִשּׁוּם זוֹנָה. וּבִלְבַד שֶׁתִּהְיֶה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וְיִהְיֶה הַבּוֹעֵל בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה.

בת אחת עשרה ובן שתים עשרה

עונת הנדרים

(מ"ה ב') **משנה**: בת אחת עשרה שנה ויום אחד, נדריה נבדקין (אם ידעה לשם מי נדרה ולשם מי הקדישה[120]). בת שתים עשרה שנה ויום אחד (שהביאה שתי שערות), נדריה קיימין. ובודקין (הנדרים) כל (שנת) שתים עשרה. בן שתים עשרה שנה ויום אחד, נדריו נבדקין. בן י"ג שנה ויום אחד, נדריו קיימין. ובודקין כל שלוש עשרה.

(המשך **משנה**:) קודם לזמן הזה, אע"פ שאמרו יודעין אנו לשם מי נדרנו, לשם מי הקדשנו, אין נדריהם נדר, ואין הקדשן הקדש (דקטנים הם).

(המשך **משנה**:) לאחר הזמן הזה, אף על פי שאמרו אין אנו יודעין לשם מי נדרנו, לשם מי הקדשנו, נדרן נדר, והקדשן הקדש (גדולים הם[121]).

(ומקשה) וכיון דתני בת י"ב שנה ויום אחד נדריה קיימין, בודקין כל שתים עשרה למה לי[122]? (ומתרץ) סלקא דעתך אמינא: הואיל ואמר מר (ראש השנה י' ב') ל' יום בשנה חשובים שנה, היכא דבדקנא ל' ולא ידעה להפלות (לפרש לשם מי נדרה), אימא תו לא ליבדוק (וליחזקה בקטנה), קא משמע לן.

ת"ר: אלו דברי רבי. ר"ש בן אלעזר אומר: דברים האמורים בתינוקת, בתינוק אמורים. דברים האמורים בתינוק, בתינוקת אמורים (דתינוק ממהר להתחכם יותר מתינוקת).

אמר רב חסדא: מאי טעמא דרבי (שבגרות האשה קודם לבגרות האיש)? דכתיב[123]: "וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע", מלמד שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש.

גרסינן **במסכת תרומות** (**פ"א מ"ג, והובא לקמן, מ"ו ב'**):

קטן שלא הביא שתי שערות - (1) רבי יהודה אומר: אין[124] תרומתו תרומה. (2) רבי

---

120. הכוונה כאן שבודקים אם הקדישה לשם שמים, כדוגמת מה שכתוב בתוספתא (נדה ה,ז): מעשה בתינוק אחד שהקדיש קרדומו לשמים. והביאו אביו לפני רבי עקיבא. והיה רבי עקיבא בודקו: אמר לו בני למי הקדשת? שמא לחמה ולבנה ולכוכבים ולמזלות שהן יפין? אמר: לא הקדשתיו אלא למי שהברזל שלו, ברוך הוא. אמר רבי עקיבא: בדוק זה ומתוקן.

121. ובכלל שוטה נמי לא מחזקינן להו, דסופו לבא לכלל דעת, ואין שוטה אלא המקרע כסותו והלן בבית הקברות והיוצא יחידי בלילה. אבל תוך הזמן הזה, אם יודע לשם מי נדר הוי נדר, ואם לאו, לא הוי נדר, דקטן הוא. רש"י.

122. הרי שנינו במשנה שמיום ראשון בשנת שתים עשרה מתחילים לבדוק, ואינם קיימים בלא בדיקה עד יום ראשון בשנת י"ג, אלמא כל י"ב הוי זמן בדיקה. על פי רש"י.

123. בראשית ב,כב.

124. בגירסה שלפנינו (ד' וילנא): אין תרומתו תרומה. ובסדר המשניות הגירסה: תרומתו תרומה. וראה שם ר"ש.

יוסי אומר: אם עד שלא בא לעונת נדרים, אין תרומתו תרומה. ומשבא לעונת נדרים, תרומתו תרומה.

שיטות הראשונים

בודקין כל י"ב למה לי וכו' היכא דבדקנא ל' ולא ידעה להפלות וכו': לפי גירסתנו משמע דהיכא דבדקנא ל' וידעה להפלות, לא צריך תו בדיקה. אבל **הרמב"ם** כתב שאפילו נמצאו יודעין בתחלת השנה, בודקין אותן את כל השנה הזו כולה[125]. וכ"כ **המאירי**. וכן פסק **הטור**[126].

גדלות בשנים ללא שערות: דעת **רמב"ם והטור**, שבן ובת שהגיעו לשנים, אע"פ שלא הביאו ב' שערות, נדריהם קיימים מן התורה. ודעת **רש"י, תוספות, ורשב"א**, שכל זמן שלא הביאו, צריך לבדוק. **ומהשו"ע** משמע שפסק **כרמב"ם**[127].

אופן מניין השנים: הני י"ג שנים צריכות להיות מעת לעת בימים[128]. דעת **תוספות, רמב"ן, ורשב"א**, שמניין י"ג שנים לגדול, לא בעינן מעת לעת לשעות[129]. וכן הכריע **מהרי"ל**. ודעת **תוספות** (ערכין) **וריטב"א**, דבעינן מעת לעת גם לשעות. **והמאירי** הביא שתי השיטות, וכתב ואין בידינו להכריע. **והרמ"א** פסק **כמהרי"ל**[130].

קטן שבא לעונת נדרים, שלא הביא שתי שערות: עונת נדרים, כתבו **הראשונים**[131] שהיא שנה

---

125. כנראה על פי גירסה אחרת שהיתה לפניו. הרדב"ז ביאר שגירסתו: **וידעה להפלות** וכו'. ושגירסה זו נכונה, דאי לגירסת הספרים, איכא לאקשויי: וכי מפני שלא ידע להפלות בתחלת השנה, לא ידע להפלות בסוף השנה?! ומאי קמ"ל תנא דאמר בודקים כל השנה?! ולפי גרסת הרמב"ם קמ"ל טובא. וראה ב"י (יו"ד רלג,א).

126. יו"ד סי' רלג. וכן כתב הש"ך (יו"ד רלג,א, ס"ק א). מקורות - רמב"ם (בפיה"מ, ובהלכות נדרים יא,ב). מאירי (מ"ה ב', ד"ה המשנה החמישית. ושם מביא את שני הצדדים, כשבדקנום בתחילת השנה ולא ידעו, וכן כשידעו, עיי"ש).

127. יו"ד רלג,א. כן דייק בביאור הגר"א (ס"ק ד, בטור ובשו"ע. עיי"ש). **אבל הגר"א כתב** (ס"ק ב, וכן ראה ס"ק ד) **שדברי הרמב"ם תמוהים**. מקורות - רש"י (מ"ה ב', ד"ה לעונשין). תוספות (מ"ה ב', ד"ה אילימא). רשב"א (מ"ה ב', ד"ה אלא). רמב"ם (נדרים יא,ג. וראה מאירי מש"כ בסתירת דברי הרמב"ם בפירוש המשנה). טור (יו"ד סי' רלג).

128. כלומר צריך שנים שלמות, ואין תחילת השנה של שנת השלוש עשרה נחשבת לשנה, כדרך שאומרים במקומות אחרים במקצת השנה שהיא ככולה, אלא צריך שיעברו י"ג שנים שלימות. כמו ששנינו במשנה כאן, י"ג שנה ויום אחד. וראה להלן בסוף פרקין, מ"ז ב'.

129. שאם נולד למשל באחד בניסן בשעה פלונית, אין אומרים שנעשה בר מצוה באותה שעה עצמה באחד בניסן של שנת י"ד, אלא תיכף משמתחיל ליל אחד ניסן בשנת י"ד, הוא בן י"ג שנה ויום אחד, שמקצת היום שנולד בו נחשב כיום שלם.

130. או"ח נג,י. במהרי"ל הנידון לגבי נער הנעשה בן י"ג שנה בשבת, אם רשאי להיות שליח ציבור בליל אותו שבת, במקומות שנהגו להתפלל מבעוד יום (ולהוסיף מחול על הקודש). ודעת מהרי"ל דלדינא, מיד בתחילת הלילה, נתמלאו שנותיו והוי גדול. אך לא לפני כן. ואפילו נולד ביום ראש השנה קודם בין השמשות, נעשה בר מצוה בתחילת ליל ראש השנה של שנת י"ד. וכן פסקו הפוסקים: ב"ח (או"ח נג). ש"ך (חו"מ לה,א ס"ק א). חיי אדם (כלל כט, סעיף י). משנ"ב (נג,י, ס"ק לג). כף החיים (נג,י, ס"ק גן. עיי"ש).

מקורות - תוספות (מ"ד ב', ד"ה שלושים; מ"ז ב', ד"ה כולן). רמב"ן (מ"ז ב', ד"ה האי). רשב"א (מ"ז ב', ד"ה שנה). תוספות (ערכין ל"א א', ד"ה מיום). ריטב"א (נדה מ"ז ב', ד"ה כולן). מאירי (מ"ח א', סוד"ה וכן). מהרי"ל (מנהגים, הל' תפילה, סעיף ח).

131. ראה בהרחבה: רש"י (יבמות ק"ה ב', ד"ה לעונת נדרים; נזיר ל' א', ד"ה ואי אייתי; תמורה ב' ב', ד"ה שלא הגיע; נדה מ"ו ב', ד"ה לעונת נדרים). רמב"ם (בפיה"מ תרומות א,ג, כתב כשאר הראשונים, ואילו בהלכות נדרים פסק שאם הגיע לשני גדלות ולא הביא שערות נקרא עונת נדרים). תוספות (גיטין ס"ה א', ד"ה וכנגדן בקטנה; נדה מ"ו א', ד"ה אבל לחליצה). אור זרוע (חלק ד, פסקי

שלפני גדלות. ולפי **הרמב"ם** גדלות תלויה בשנים. ולפי **תוספות** בשערות (כנזכר לעיל). ופסקו **רמב"ם, סמ"ג, ומאירי** כרבי יוסי, שכשהגיע לעונת נדרים, אף על פי שלא הביא שתי שערות, אם תרם תרומתו תרומה (ואפילו בתרומה של תורה). וכן פסק **השו"ע**[132].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדרים, סימן רלג)

א. קָטָן בֶּן י"ב שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וּקְטַנָּה בַּת י"א שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, אִם יוֹדְעִים לְשֵׁם מִי נָדְרוּ וְנִשְׁבְּעוּ, נִדְרֵיהֶם נֶדֶר, וּשְׁבוּעָתָם שְׁבוּעָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ ב' שְׂעָרוֹת. וּבוֹדְקִין שְׁנַת י"ג לְזָכָר וּשְׁנַת י"ב לִנְקֵבָה. וְקֹדֶם שֶׁיֵּשׁ י"ב לְזָכָר וי"א לִנְקֵבָה, אֲפִלּוּ יוֹדְעִים לְשֵׁם מִי נוֹדְרִים אֵינוֹ נֶדֶר. **הגה:** וְגוֹעֲרִים בָּהֶם וּמַכִּין אוֹתָן שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ לְשׁוֹנָם בִּנְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת. וְאִם הוּא דָּבָר קָטָן וְקַל וְאֵין בּוֹ עִנּוּי נֶפֶשׁ, אוֹמְרִים לָהֶם שֶׁיַּעַמְדוּ בִּנְדָרָם וּשְׁבוּעָתָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְגִּילוּ עַצְמָם בָּזֶה (רַמְבַּ"ם פי"ב מה"ש סְמַ"ג וְכָל בּוֹ). וּמִי"ג וְיוֹם אֶחָד וָאֵילָךְ לְזָכָר, וּמִי"ב וְיוֹם אֶחָד לִנְקֵבָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יוֹדְעִים לְשֵׁם מִי נוֹדְרִים, נִדְרֵיהֶם נֶדֶר.

(יו"ד, הלכות תרומות ומעשרות, סימן שלא)

לג. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְלֹא נַעֲשָׂה גָּדוֹל, אִם תָּרַם תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה.

(או"ח, הלכות ברכות השחר ושאר ברכות, סימן נג)

י. יֵשׁ לְלַמֵּד זְכוּת עַל מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹהֲגִים שֶׁהַקְּטַנִּים יוֹרְדִין לִפְנֵי הַתֵּבָה לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת: **הגה:** וּבִמְקוֹמוֹת שֶׁלֹּא נָהֲגוּ כֵן, אֵין לְקָטָן לַעֲבֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה אֲפִלּוּ בִּתְפִלַּת עַרְבִית, אֲפִלּוּ הִגִּיעַ לִכְלַל י"ג שָׁנִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, אֵין לְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית שֶׁל שַׁבָּת (משנ"ב, ס"ק לג: מבעוד יום) דְּהֲרֵי עֲדַיִן אֵין לוֹ י"ג שָׁנָה (מַהַרִי"ל).

עבודה זרה, סימן רסו). **רשב"א** (יבמות ק"ה ב', ד"ה רבא אמר; גיטין ס"ה א', ד"ה הגיעו לעונת). **רא"ש** (גיטין ז,יא). **ריטב"א** (גיטין ס"ה א', ד"ה הגיעו). **ר"ן** (ברי"ף, גיטין לא א, ד"ה וכנגדו בקטנה, ד"ה הגיעו לעונת). **ועוד רבים.**

132. יו"ד שלא, לג. **ודעת הגר"א** (ס"ק עח) **שאין תרומת קטן תרומה עד שיביא שתי שערות.** וראה 'דרך אמונה' (הל' תרומות ד,ה, ציון ההלכה, אות קנט). מקורות - רמב"ם (הל' תרומות ד,ה). סמ"ג (עשין קלד). מאירי (מ"ו ב', ד"ה כשם).

דין תוך הזמן לעניין עונשים

(מ"ה ב') איבעיא להו: תוך זמן (שנת י"ב לנקבה, וי"ג לזכר), כלפני זמן, או כלאחר זמן?

למאי הלכתא? אי לנדרים לאו כלפני זמן דמיא, ולאו כלאחר זמן דמיא (כמבואר במשנה)! אלא לעונשין (וכגון דאייתי שתי שערות תוך הזמן[133]), מאי?

(1) רב ורבי חנינא דאמרי תרווייהו - תוך זמן כלפני זמן (ולא ענשינן ליה, ושתי שערות הויא להו שומא). (2) רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי דאמרי תרווייהו - תוך זמן כלאחר זמן.

(מ"ו א') (ושקיל וטרי, ומסיק) אמר רבא: הילכתא תוך זמן כלפני זמן.

שיטות הראשונים

תוך הזמן: פסקו **כל הראשונים** כרבא, דפסק הלכתא תוך הזמן כלפני הזמן. ואינה גדולה עד שתביא ב' סימנים מי"ב שנה ואילך. ואם נראו בה שערות קודם י"ב, אינה גדולה עד שתביא שתי שערות אחרות משתהיה בת י"ב. וכן פסק **השו"ע**[134].

שולחן ערוך

(אה"ע, הלכות מיאון, סימן קנה)

יד. אֵין שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סִימָן גַּדְלוּת אֶלָּא אִם כֵּן בָּאוּ מִי"ב שָׁנָה וְאֵילָךְ, אֲבָל אִם בָּאוּ קֹדֶם לָכֵן, אֲפִלּוּ תּוֹךְ שְׁנַת י"ב, חֲשִׁיבֵי כְּשׁוּמָא, וְאֵינָהּ נֶחֱשֶׁבֶת גְּדוֹלָה עַל יָדָם, אֶלָּא אִם כֵּן הֵבִיאָה אֲחֵרוֹת אַחַר י"ב שָׁנָה...

133. דאי לא אייתי, אפילו לאחר זמן לאו בר עונשין הוא. ולאחר זמן, אי אייתי ב' שערות הוי גדול ובר עונשין.

134. אה"ע, קנה,יד. מקורות - ר"ח (הו"ד בתוספות, מ"ט א', ד"ה ואיבעית). רמב"ם (הל' אישות ב,י). רא"ש (נדה ה,ב). ועוד.

דין שערות שלפני בגרות ושנים ללא שערות

(מ"ו א') **תניא**: בן ט' שנים ויום אחד שהביא ב' שערות - שומא. מבן ט' ועד י"ב שנה ויום אחד[135] ועודן בו - (1) שומא. (2) רבי יוסי ברבי יהודה אומר: סימן[136].

אמר רבא: קטנה כל י"ב שנה, ממאנת והולכת. מכאן ואילך, אינה ממאנת (שמא הביאה ועכשיו הוי סימן, דהא לאחר זמן הוא) ואינה חולצת (דלא חשבינן לה גדולה לעניין חליצה).

(ומקשה) הא גופא קשיא! אמרת אינה ממאנת, אלמא גדולה היא, אי גדולה היא, תחלוץ! וכי תימא מספקא ליה (אם הביאה אם לא הביאה[137]), ומי מספקא ליה? והאמר רבא: קטנה שהגיעה לכלל שנותיה, אינה צריכה בדיקה, חזקה הביאה סימנין!

(ומסיק) לעולם דלא בדקה, ולענין חליצה חיישינן (שמא לא הביאה שערות). וכי קאמר רבא חזקה, למיאון (שאינה יכולה למאן)[138]; אבל לחליצה, בעיא בדיקה.

איתמר (מי שהגיעו שנותיה, ובדקו ולא מצאו ב' שערות) - (1) רב פפא[139] אמר: אין חוששין שמא נשרו (והיא קטנה ודאי). (2) רב פפי אמר: חוששין (ולא ממאנת).[140]

אמר רב דימי מנהרדעא: הלכתא - חוששין שמא נשרו. והני מילי היכא דקידשה בתוך זמן (שהיא ודאי קטנה, והיא יתומה והשיאוה אמה ואחיה לדעתה) ובעל לאחר זמן, דאיכא ספיקא (דאשת איש) דאורייתא[141]; אבל מעיקרא (שבְּעָלָהּ רק לפני שהגיעו שנותיה[142]), לא (לא חיישינן שמא נשרו[143]).

---

135. יש להדגיש שכאן מדובר מקטנות עד שלב של תוך הזמן, ולא עד בכלל. ואמנם אפשר לכאורה לדייק מכאן, ששנת י"ג גופא, הוי סימן, ודלא כמ"ד תוך הזמן כלפני הזמן. ואכן הגמרא דנה בזה, ומבארת דלעולם תוך הזמן כלפני הזמן, ומיירי בתינוקת, וכרבי. עיי"ש עוד יישובים.

136. כתב ר"ן (ד"ה רבי יוסי. וכ"כ רשב"א וריטב"א): לאו למימרא דלהוו סימן לרבי יוסי בר יהודה מהשתא, דנימא דכל שעודן בו לאחר שהגדיל, דמעכשיו הוי גדול, אלא לומר שכל שהגיע לכלל שנותיו אע"פ שלא הביא סימנין אחרים משהגדיל, הוי גדול בהני סימנין. ומיהו דוקא בשעודן בו לאחר שהגדיל; אבל נשרו בינתים אפילו רבי יוסי מודה דלא הוי גדול אפילו לאחר שיגדיל. ולהכי פלגינהו תנא בתרי בבי וקתני: בן ט' שנים ויום אחד שהביא ב' שערות, שומא. כלומר, דאפילו רבי יוסי בר יהודה מודה בהו, כיון שנשרו קודם שהגדיל.

137. הלכך מיאון לא - דלמא הביאה. וחליצה נמי לא - שמא לא הביאה. רש"י.

138. כלומר להחמיר ולא להקל.

139. כתוב בגליון הש"ס: צריך לומר רב כהנא.

140. כתב הרשב"א (ד"ה אלא): הא דרבא (לעיל, שמועילה חזקה) **בדלא בדקן**, ואפילו הכי לעניין חליצה חוששין שמא לא באו. **ולא שייכא הא דרבא, בפלוגתא דרב כהנא** (אצלנו הגירסה: רב פפא) **ורב פפי; דאינהו פליגי בדבדקן ולא אשכחו**, ולענין מיאון, ואפשר דרבא בההיא סבירא ליה כמאן דאמר חוששין להחמיר. ואפשר דכיון דבדקן ולא אשכחן, סבירא ליה כמאן דאמר אין חוששין. וכ"כ ריטב"א.

141. דבשעת בעילה דלאחר זמן, שמא הביאה והויא לה ביאה זו קדושין גמורין, דהא גדלה, ושוב אינה יוצאה במיאון. רש"י.

142. ולאחר שהגיעו שנותיה לא בעל, ובדקו ולא מצאו שתי שערות.

שיטות הראשונים

קטן שהביא שתי שערות ועודן בו: פסקו **הראשונים** כתנא קמא, שקטן מבן ט' ועד י"ב שנה ויום אחד, שהביא שתי שערות ועודן בו, שהן שומא ואינן סימן. וכן פסק **השו"ע**[144].

קטנה שהגיעה לכלל שנותיה, חזקה הביאה סימנין: מדברי **רמב"ם** נראה, דלא אמרו לאחר י"ב שנה חזקה הביאה סימנים, אלא כשבעל, שאז הוי איסור תורה. אבל כשלא בעל, הוי ספיקא דרבנן, ואזלינן לקולא. ומדברי **הטור** נראה, דהא דרבא, אפילו כשלא בעל הוא, ואחר שעברו י"ב שנה אינה יכולה למאן. וכן פסק **השו"ע**[145].

הגיעו שנותיה, ובדקו ולא מצאו שערות: מסיק, הלכתא, חוששין שמא נשרו. והקשו **הראשונים** מהא דאמרינן **במסכת בבא בתרא** (**פרק מי שמת, קנ"ו א**) בודקין לגיטין ולקדושין לחליצה ולמיאונין, ואי חיישינן שמא נשרו, בדיקה זו למה?

הרי"ף תירץ, דנפקא מינה להיכא דקדיש תוך זמן ולא בעל לאחר זמן, דהוה ליה ספיקא דרבנן, דלא חיישינן בכי האי גונא. **ורשב"א** תירץ, דנפקא מינה לקטנה שלא ידוע אם הגיעה לכלל שנותיה. ואפילו הכי, אם הביאה סימנים חוששין לה שמא הגיעה לכלל שנותיה, שאין תולין בשומא מן הספק, ואין תולין להקל ואפילו לא בעל לאחר זמן, וכן נמי לכל שאר הספקות, מטילין אותן לחומרא כדין הספקות[146]. וכן פסק **הרמ"א**[147].

מיאון בזמן הזה למי שהגיעו שנותיה: כתב **רבינו תם** דמשהגיעה לכלל שנותיה, לא תמאן בזמן הזה. דאע"ג דהיכא דלא בעל (משגדלה, ולא הביאה סימנים), פסקינן דלא חיישינן שמא נשרו, אין אנו בקיאין לבדוק בכל גופה שלא יהו לה שערות. דאפילו אחת בגבה ואחת בכריסה ובקשרי אצבעותיה מצטרפים, או גומות גרידא. והביאו **השו"ע**[148] בשם יש אומרים.

---

143. דהא לא הוו בה קדושין גמורין, דאין מעשה קטנה כלום אלא אם כן קבל אביה קדושין, הלכך מספיקא לא מחמרינן עלה היכא דלא אשכחן (והיא יכולה למאן). אבל הביאה ודאי סימנין, אע"ג דקדושי קמאי לא הוו קדושין אלא מדרבנן, לא תקנו רבנן מיאון בגדולה, דלמא אתיא למַאֵן הנבעלת לאחר שגדלה דההיא הויא אשת איש, דביאה שבא עליה משגדלה מקדשה לה. רש"י.

144. אה"ע, קנה,יד. מקורות - רמב"ם (הל' אישות ב,יח). רמב"ן (יבמות ל"ד א', ד"ה מצינו, בתוך דבריו מבואר שכן סובר להלכה). מאירי (מ"ה ב', ד"ה זהו).

145. אה"ע, קנה,יט. מקורות - רמב"ם (הל' גירושין יא,ד. כן ביארו המגיד משנה. וכתב לח"מ שכן נראה מדברי הרי"ף, עיי"ש).

146. עוד תירוץ הובא ברשב"א ובריטב"א, דבודקין למיאונין לאו למימרא דבדיקה צריך, אלא כדאיתמר עלה התם בבבא בתרא, למיאונין - לאפוקי מדרבי יהודה דאמר עד שירבה שחור על הלבן, קמ"ל בודקין. ומכי אתיא שתי שערות לא ממאנת בין שהביאה בבדיקה בין בחזקה. ועוד תירוצים ראה במאירי (ד"ה קטנה). מקורות - רי"ף (יבמות, מ' ב' בדפיו). רשב"א (מ"ו א', ד"ה אמר).

147. אה"ע קנה,יד. הרמ"א כתב ספק אם הגיעה לשתים עשרה שנים או לא, אזלינן לחומרא. וכתב הבית שמואל (ס"ק כב) דמשמע אפילו לא בעיל השתא, אזלינן לחומרא. וביאר הסברא, שכשהגיעה לשנותיה, ואין שערות, וספק אם נשרו, הסברא מסייעת לקולא, מאחר שכעת אין שערות, מסתבר שלא היו כלל שערות (וכשלא בעל, שספקו דרבנן, אזלינן לקולא). אבל בספק אם הגיעה לשנותיה, אין סברא לסייע (ואדרבה, היות שהביאה סימנים, מסתבר שהיא גדולה, וחוששים ואינה ממאנת). ועיי"ש עוד.

148. אה"ע קנה,כב. מקורות - רבינו תם (הו"ד בתוספות נ"ב ב', ד"ה הלכה).

שולחן ערוך

(אה"ע, הלכות מיאון, סימן קנה)

יב. עַד מָתַי הַקְּטַנָּה מְמָאֶנֶת, עַד שֶׁתָּבִיא ב' שְׂעָרוֹת אַחַר י"ב שָׁנָה, אוֹ עַד שֶׁתֵּלֵד. (וּמִשְּׁעַת הֵרָיוֹן הָוֵי כִּגְדוֹלָה) (א"ז). וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הֵבִיאָה ב' שְׂעָרוֹת וְלֹא יָלְדָה, חֲשׁוּבָה כִּקְטַנָּה, אֲפִלּוּ נוֹלְדוּ לָהּ סִימָנֵי אַילוֹנִית...

יד. אֵין שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סִימָן גַּדְלוּת אֶלָּא אִם כֵּן בָּאוּ מִי"ב שָׁנָה וְאֵילָךְ, אֲבָל אִם בָּאוּ קֹדֶם לָכֵן, אֲפִלּוּ תּוֹךְ שְׁנַת י"ב, חֲשִׁיבִי כְּשׁוּמָא, וְאֵינָהּ נֶחֱשֶׁבֶת גְּדוֹלָה עַל יָדָם, אֶלָּא אִם כֵּן הֵבִיאָה אֲחֵרוֹת אַחַר י"ב שָׁנָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם הֵבִיאָה שְׂעָרוֹת בְּיוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל שְׁנַת י"ב, חֲשׁוּבָה גְּדוֹלָה (טור בְּשֵׁם ר"ת וְכ"כ הָרֹא"שׁ). וּמִיהוּ, כְּשֶׁמּוֹצְאִים לָהּ שְׂעָרוֹת אַחַר הַזְּמַן, מַחֲזִיקִין אוֹתָהּ כִּגְדוֹלָה אֲפִלּוּ לַחֲלִיצָה, וְלֹא חַיְשִׁינָן שֶׁמָּא בָּאוּ קֹדֶם הַזְּמַן[149]. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם נִרְאוּ בָּהּ ב' שְׂעָרוֹת קֹדֶם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וְעוֹדָם עָלֶיהָ אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׂעָרוֹת אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, חֲשׁוּבָה כִּגְדוֹלָה לְמֵאוּן[150], וְאַף עַל פִּי כֵן חֲשׁוּבָה כִּקְטַנָּה לַחֲלִיצָה. סָפֵק אִם הִגִּיעָה לִשְׁנֵים עָשָׂר שָׁנִים אוֹ לֹא, אֲזַלִּינַן לְחֻמְרָא (בִּתְשׁוּבַת רַשְׁבָּ"א אֶלֶף רי"ו).

יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁיְּכוֹלָה לְמָאֵן אַחַר י"ב שָׁנָה, כְּשֶׁבָּדְקוּ אוֹתָהּ וְלֹא הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. אֲבָל סְתָמָא, מִשֶּׁיֵּשׁ לָהּ י"ב שָׁנָה אֵינֶנָּה יְכוֹלָה לְמָאֵן, חֲזָקָה שֶׁהֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא תַּחֲלֹץ עַד שֶׁיִּבְדְּקוּ אוֹתָהּ וְיִמְצְאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁיְּכוֹלָה לְמָאֵן כְּשֶׁבּוֹדְקִים אוֹתָהּ וְלֹא הֵבִיאָה? כְּשֶׁלֹּא בָּעַל אַחַר הֱיוֹת לָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד. אֲבָל אִם בָּא עָלֶיהָ אַחַר כָּךְ, אֵינָהּ יְכוֹלָה לְמָאֵן, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוֹצְאִין לָהּ סִימָנִין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא נָשְׁרוּ; שֶׁהוּא סָפֵק דְּאוֹרַיְתָא, שֶׁאִם הָיָה יָדוּעַ שֶׁהָיוּ לָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת קֹדֶם שֶׁבָּא עָלֶיהָ הֲווֹ קִדּוּשִׁין גְּמוּרִים, שֶׁוַּדַּאי בָּעַל לְשֵׁם קִדּוּשִׁין, וְאִם קִדְּשָׁהּ אַחַר לֹא הָיְתָה צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט; וְכֵיוָן שֶׁהוּא סָפֵק דְּאוֹרַיְתָא חַיְשִׁינָן שֶׁמָּא הֵבִיאָה סִימָנִין קֹדֶם שֶׁבָּעַל, וּצְרִיכָה גֵּט מִסָּפֵק. וְאִם מֵאֲנָה בּוֹ אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה, וְנִבְדְּקָה וְלֹא נִמְצְאוּ לָהּ שְׂעָרוֹת, וְנִתְקַדְּשָׁה לְאַחֵר, צְרִיכָה מִמֶּנּוּ גֵּט, מִסָּפֵק, וַאֲסוּרָה לַחֲזֹר לוֹ, וְאִם נִשֵּׂאת תֵּצֵא מִזֶּה וּמִזֶּה; וְהַוָּלָד, סְפֵק מַמְזֵר מִשְּׁנֵיהֶם.

כא. יֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָאִדָּנָא יֵשׁ לְהַחֲמִיר שֶׁלֹּא תִּמָּאֵן אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְדְּקָה וְלֹא נִמְצְאוּ לָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְגַם לֹא בָּעַל אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה. **הגה:** וּלְכָלֵי עָלְמָא אִם הִיא פְּחוּתָה מִבַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְמָאֶנֶת, אֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה. וְכֵן עָשָׂה מהר"ר יַעֲקֹב פּוֹלַק זַ"ל מַעֲשֶׂה בְּיָמָיו. וּדְלֹא כְּיֵשׁ מַחֲמִירִין וְאָמְרוּ שֶׁאֵין בַּת מְמָאֶנֶת בַּזְּמַן הַזֶּה כְּלָל (מהר"ם מֵרִיזְבּוּרְק וְר"י מִינְץ סִימָן י"ג).

---

149. ומקורו פרק בא סימן, מ"ח ב': בשלמא לפני הפרק בעי בדיקה, דאי משתכחי לאחר הפרק, שומא נינהו. מוכח שאם נמצאו אותן שערות אחר הפרק, ולא נבדקה מקודם, סומכים עליהן. על פי ביאור הגר"א (שו"ע אה"ע קנה,יד, ס"ק נה. עיי"ש עוד).

150. ובביאור **הגר"א** (ס"ק נו) כתב: **כן למד ב"י מתוספות** (מ"ח ב', ד"ה בשלמא), **וליתא!** דלא כתבו תוספות כן, אלא בבדיקת נשים לרבי יהודה לפני הפרק, אבל בבדיקת אנשים ליכא למאן דאמר. עיי"ש.

מופלא סמוך לאיש

(מ"ו א') אמר רב הונא: הקדיש (תוך הזמן תינוק היודע להפליא) ואכל (את הקדשו), לוקה (ואע"ג דבמילתא אחריתי לאו בר עונשין הוא), שנאמר: "אִישׁ כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר" ו"לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ"[151] - כל שישנו בהפלאה ישנו בבל יחל, וכל שאינו בהפלאה אינו בבל יחל[152].

(מ"ו ב') איתמר, הקדיש ואכלו אחרים - (1) רב כהנא אמר: אין לוקין. (2) רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו: לוקין[153]. במאי קמיפלגי? מר סבר מופלא סמוך לאיש דאורייתא. ומר סבר מופלא סמוך לאיש מדרבנן.

מתיב רב ירמיה: יתומה (שהשיאתה אמה, דבת מיאון היא דנישואין דידה מדרבנן) שנדרה, בעלה מפר לה. אי אמרת בשלמא (נדרים של) מופלא סמוך לאיש דרבנן, אתו נשואין דרבנן ומבטלי נדרא דרבנן. אלא אי אמרת דאורייתא, אתו נשואין דרבנן ומבטלי נדרא דאורייתא?!

(ומסיק) כדרב פינחס משמיה דרבא, דאמר רב פנחס משמיה דרבא: כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת (שאם יקפיד הבעל, לא יחול נדרה).

שיטות הראשונים

מופלא הסמוך לאיש: דעת **רמב"ם ומאירי**, שהלכה כרבי יוחנן וריש לקיש, שמופלא סמוך לאיש דאורייתא, אך אינו לוקה עד שיגדיל ויביא שתי שערות. **וראב"ד** הסתפק אם הלכה כמאן דאמר מופלא סמוך לאיש דרבנן או דאורייתא[154].

וזמן זה, הֵינוֹ שנה אחת קודם זמן שהוא ראוי להביא שערות (שאז נחשב איש). לדעת **הרמב"ם**, אפילו לא הביא שתי שערות, נחשב מופלא סמוך לאיש כל שנת י"ג ואילך (ובתינוקת כל י"ב). ולדעת **תוספות** אם לא הביא שערות, נמצא דלא הוי מופלא סמוך לאיש (עד שנה לפני שהביא)[155].

151. במדבר ו,ב. במדבר ל,ג.

152. כי יפליא - מיניה מרבינן מופלא סמוך לאיש, מופלא - יודע לפרש לשם מי נדר, סמוך לאיש - שהוא סמוך לבא לכלל גדול, דהיינו שנה אחת קודם זמן שהוא ראוי להביא שערות. והיינו בתינוקת כל י"ב ובתינוק כל י"ג. ולא יחל - אע"ג דבהאי קרא לא כתיב כי יפליא, מכל מקום כיון דנפקא לן מיניה דיודע להפלות הוי נדרו נדר, קאי בבל יחל דהא כתיב איש כי ידור נדר וגו' ומופלא סמוך לאיש בכלל איש וסמיך ליה ולא יחל דברו. רש"י.

153. ממהלך הגמרא (שלא הובא כאן) ומדברי הרשב"א (ד"ה אלא, וד"ה הא ניחא), הריטב"א (ד"ה רבי יוחנן) והמאירי (ד"ה יש), מתבאר **שיש כאן ג' דעות**: (1) לרב הונא, אף הקטן עצמו לוקה (כשעבר על נדר שנדר בקטנותו). (2) לרבי יוחנן וריש לקיש, גדולים בלבד לוקים על נדרו. (3) לרב כהנא, אין לוקים על נדריו כלל.

154. מקורות - רמב"ם (נדרים יא,ד). מאירי (נדה מ"ו ב', ד"ה יש). ראב"ד (הל' נזירות ב,יג, בהשגות).

155. ולעניין פסק הלכה, ראה לעיל, מ"ה ב', עונת נדרים. הרמב"ם השמיט הדין של יתומה שנדרה בעלה מפר לה (ראה ליקוטי הלכות, פתחי נדה, וערוך לנר). מקורות - רמב"ם (נדרים יא,ג-ד). תוספות (ד"ה רבי יוחנן).

סימן עליון בקטנה נערה ובוגרת

(מ"ז א') **משנה**: משל משלו חכמים באשה: פגה (סמדר), בוחל (כשהפרי גדל קצת, כך כשיש לה סימן דדין קצת, בידוע שהביאה שתי שערות ונערה היא), וצמל (נוטריקון, יצתה מלאה, שיש לה סימן מובהק בדדיה). פגה - עודה תנוקת. בוחל - אלו ימי נעוריה. בזו ובזו אמרו אביה זכאי במציאתה, ובמעשה ידיה, ובהפרת נדריה[156]. צמל - כיון שבגרה, שוב אין לאביה רשות בה.

(המשך משנה:) איזהו סימנין (אצמל קא:)? רבי יוסי הגלילי אומר: משיעלה הקמט תחת הדד (שגדלו דדיה עד שכפול מעט על החזה, ויראה כקמט). רבי עקיבא אומר: משיטו הדדים (גדולים יותר). בן עזאי אומר: משישחיר הפיטומת (סביב העוקץ). רבי יוסי אומר: כדי שיהא נותן ידו על העוקץ (חודו של דד), והוא שוקע ושוהא לחזור.

(שנינו במשנה:) ואיזהו סימנים? רבי יוסי הגלילי אומר: משיעלה הקמט. אמר שמואל: לא משיעלה הקמט ממש, אלא כדי שתחזיר ידיה לאחוריה, ונראית כמי שיעלה הקמט תחת הדד.

שמואל בדק באמתיה, ויהב לה ד' זוזי דמי בושתה. שמואל לטעמיה, דאמר שמואל: "לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ"[157] - לעבודה נתתים, ולא לבושה. שמואל מייחד להן (שפחותיו מייחד לאנשים עבדיו, ואינו מפקירן משום בושת). רב נחמן מחליף להן (את של זה בזה ואינו מקפיד על בושתן). רב ששת מסר להן לערבי (מפקיר שפחותיו לערביים ונוהג בהן מנהג הפקר), ואמר להן אזדהרו מישראל.

תנו רבנן: אלו הן סימני בגרות? רבי אלעזר ברבי צדוק אומר: משיתקשקשו הדדין[158]. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: משיכסיף ראש החוטם. (ומקשה) משיכסיף?! אזקונה לה! אלא אמר רב אשי: משיפציל ראש החוטם[159]. רבי יוסי אומר: משתקיף העטרה (שגדול העוקץ ועב ומוקף עטרה[160]). רבי שמעון אומר: משנתמעך הכף (מלמטה הוא על בית הרחם כמין תפוח גבוה).

---

156. אפילו כשהיא נערה אביה זכאי כו' דכתיב (במדבר ל,יז) "בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ", כל שבח נעוריה לאביה. רש"י.
157. ויקרא כה,מו.
158. בעל הערוך (ערך קש) פירש: נטו ונתקשקשו הדדין וגם צמחו לה שערות. פירוש אחר: נתגדלו כל כך שנוקשות זו בזו.
159. הערוך (ערך פצל, הו"ד בהגהות מיימוניות, הל' אישות ב,ז) והמאירי (ד"ה המשנה הששית) מפרשים משיתחיל לנקב, שנראה כמפוצל. והרמב"ם (הל' אישות ב,ז) מפרש משיפצל ראש החוטם ויעשה בראשו כדור קטן.
160. והיינו שיעורא דאמר רבי יוסי נמי במתניתין שיהא נותן ידו על העוקץ ושוקע ושוהא לחזור. רש"י. והרמב"ם (הל' אישות ב,ז) פירש שהוא מקום הבשר התפוח שלמעלה מן הערוה לעומת הבטן.

(מ"ז ב') וכן היה רבי שמעון בן יוחי אומר: שלושה סימנין נתנו חכמים באשה מלמטה, וכנגדן מלמעלה: פגה מלמעלה, בידוע שלא הביאה שתי שערות. בוחל מלמעלה, בידוע שהביאה שתי שערות. צמל מלמעלה, בידוע שנתמעך הכף.

(ומבאר) מאי כף? אמר רב הונא: מקום תפוח יש למעלה מאותו מקום, כיון שמגדלת מתמעך והולך.

שאלו את רבי: הלכה כדברי מי?

שלח להו - כדברי כולן להחמיר (איזה מאלו שתביא, שוב אין אביה מפר נדריה, דמחזקינן לה בבוגרת).

שיטות הראשונים

איזהו סימנין: דעת **רש"י, רבינו חננאל, רי"ף, רמב"ם** (בפירוש המשנה)**, וראב"ד**, שכל הסימנים, במשנה ובברייתא, הם סימני בגרות (צמל)[161]. דעת **הגאונים, רבינו תם, אור זרוע, רמב"ן, רשב"א, רא"ש, וריטב"א**, שהסימנים במשנה הם סימני נערות (בוחל), והסימנים שבברייתא הם סימני בגרות. ודעת **רמב"ם** (ב'משנה תורה') שכולם סימני נערות[162].

לעבודה נתתים ולא לבושה: כתב **הרמב"ם**[163]: מֻתָּר לַעֲבֹד בְּעָבֶד כְּנַעֲנִי בְּפָרֶךְ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַדִּין כָּךְ, מִדַּת חֲסִידוּת וְדַרְכֵי הַחָכְמָה שֶׁיִּהְיֶה אָדָם רַחֲמָן וְרוֹדֵף צֶדֶק, וְלֹא יַכְבִּיד עֻלּוֹ עַל עַבְדּוֹ וְלֹא יָצֵר לוֹ... וְכֵן לֹא יְבַזֵּהוּ לֹא בַּיָּד וְלֹא בִּדְבָרִים; לְעַבְדוּת מְסָרוֹ הַכָּתוּב, לֹא לְבוּשָׁה...

161. והקשו על זה התוספות (ד"ה איזהו), דאי חד שיעורא הוא למה שינה רבי יוסי לשונו?! ותו, דכל תַּנָּאֵי דגמרא (שבברייתא) שום אחד מהם אינו מזכיר משיעורא דמתניתין! ועוד, דאם כן בבוחל לא נתן שום סימן, ובגמרא קאמר בוחל מלמעלה בידוע שהביאה שתי שערות, הא לא שמעינן סימני דבוחל?!

162. הרמב"ם מנה כל הסימנים המוזכרים במשנה ובברייתא, ולאחר מכן כתב, שאם לא נראה תחתון, ונראה אחד מהם (היות שהלכה ככולם להחמיר) הרי היא ספק בין קטנה לנערה. מבואר שהבין שהם סימני נערות. ואילו סימני בגרות אינם מוזכרים ברמב"ם (וכך הבינו המ"מ והלח"מ. אומנם ראה ערוך לנר שהבין אחרת).

מקורות - רבינו חננאל (הו"ד ברשב"א, ד"ה הא; ריטב"א, ד"ה מתני'; מאירי, ד"ה אמר). **רי"ף** (סוף פרק י"ג ביבמות). **רמב"ם** (פיה"מ). **רמב"ם וראב"ד** (הל' אישות ב,ז-ח). **גאונים** (הובא באוצה"ג, כתובות סי' רצט, בתשובה לרב שרירא ורב האי, וכן בתשובות גאונים הרכבי סי' עד). **אור זרוע** (ח"א סי' תרעב).

163. **רמב"ם** (הל' עבדים ט,ח).

סריס ואיילונית

(מ"ז ב') **משנה**: בת עשרים שנה שלא הביאה שתי שערות, תביא ראיה שהיא בת עשרים שנה, והיא איילונית, לא חולצת ולא מתיבמת[164]. בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות, יביאו (קרובי האשה) ראיה שהוא בן עשרים שנה, והוא סריס[165], לא חולץ ולא מייבם, אלו דברי בית הלל. בית שמאי אומרים: זה וזה בן שמונה עשרה. רבי אליעזר אומר: הזכר כדברי בית הלל, והנקבה כדברי בית שמאי, שהאשה ממהרת לבא לפני האיש.

ורמינהי: אחד לי בן תשע שנים ויום אחד, ואחד לי בן עשרים שלא הביא שתי שערות (שניהם דין אחד להם, וביאתו כמאמר בגדול כדאמרינן לעיל, אלמא קטן הוא ובעיא אמתוני)!

אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: והוא שנולדו בו סימני סריס[166]. אמר רבא: דייקא נמי, דקתני והוא סריס, שמע מינה.

וכי לא נולדו לו סימני סריס, עד כמה? **תני** רבי חייא: עד רוב שנותיו.

כי אתו לקמיה דרבי חייא (בן עשרים שנה שלא הביא), אי כחיש אמר להו: אבריוה. אי בריא אמר להו: אכחשוה. דהני סימנים זימנין דאתו מחמת כחישותא, זימנין דאתו מחמת בריאותא.

תני: רבי יוסי בן כיפר אומר משום רבי אליעזר: שנת עשרים שיצאו ממנה שלושים יום, הרי היא כשנת עשרים לכל דבריה.

שיטות הראשונים

כי לא נולדו בו סימני סריס וכו' עד רוב שנותיו: דעת **הרמב"ם** שרוב שנותיו של אדם הוא שלושים וחמש שנה ויום אחד. דעת **הרמ"ה** שהוא שלושים וחמש שנה ושלושים יום. **ורשב"ם, אור זרוע, רי"ד, ריטב"א, והטור** נקטו שהוא שלושים ושש שנה. **והשו"ע**[167] פסק במקום אחד **כרמב"ם**, ובמקום אחר **כטור**.

164. ונשאת לכל שתרצה, דרחמנא פטרה (מייבום וחליצה), דכתיב (דברים כא,ו) "וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד" - פרט לאילונית שאינה יולדת. רש"י.

165. לאו בר חליצה הוא דכתיב (דברים כה) להקים לאחיו שם בישראל והאי לאו בר הכי הוא. רש"י.

166. מתניתין כגון שנולדו בו סימני סריס המפורשים בהערל, יבמות פ' ב', כל שאין בשרו מוציא הבל כשהוא רוחץ ושערו לקוי ובשרו מחליק.

167. אה"ע קנה,יב; חו"מ רלה,יא, בהתאמה. מקורות - רמ"ה (יד רמה ב"ב פרק מי שמת, קנ"ו א', אות קמח, ד"ה והני מילי; ואות קנג, ד"ה והשתא. הו"ד בב"י חו"מ רלה). רשב"ם (בבא בתרא, קנ"ה ב', ד"ה רוב). אור זרוע (ח"א, הל' חליצה, סי' תרעב). רי"ד (פסקי רי"ד, יבמות, צ"ז א', סוף ד"ה אחד). ריטב"א (חי' יבמות, פ' א', ד"ה ורמינהו). טור (אה"ע קנה, ד"ה עד מתי הקטנה).

שנת עשרים שיצאו ממנה שלושים יום: דעת **רמב"ם** שעשרים שנה פחות שלושים יום נחשב כשנת עשרים. ודעת **ראב"ד, מאירי, והטור**, שמדובר בשנת תשע עשרה ועוד שלושים יום, שאז נחשב כשנת עשרים. **והשו"ע**[168] סתם **כטור** וסיעתו, ובשם יש מי שאומר כתב **כרמב"ם**.

ימי הנערות באיילונית: כתב **הרמב"ם**: "הִגִּיעָה לִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וְלֹא הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאוּ בָּהּ סִימָנֵי אַיְלוֹנִית, עֲדַיִן קְטַנָּה הִיא, עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה (דתרתי בעינן: בת עשרים וסימני אילונית). וּכְשֶׁתָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, אֲפִלּוּ בְּשְׁנַת עֶשְׂרִים, תִּהְיֶה נַעֲרָה שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, וְאַחַר כָּךְ תִּקָּרֵא 'בּוֹגֶרֶת'." ודעת **תוספות**, שימי נערות הם רק בשישה חודשים הסמוכים לשתים עשרה[169].

שולחן ערוך

(אה"ע, הלכות מיאון, סימן קנה)

יב. עַד מָתַי הַקְּטַנָּה מְמָאֶנֶת, עַד שֶׁתָּבִיא ב' שְׂעָרוֹת אַחַר י"ב שָׁנָה, אוֹ עַד שֶׁתֵּלֵד. (וּמִשְּׁעַת הֵרָיוֹן הָוֵי כִּגְדוֹלָה) (א"ז). וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הֵבִיאָה ב' שְׂעָרוֹת וְלֹא יָלְדָה, חֲשׁוּבָה כִּקְטַנָּה, אֲפִלּוּ נוֹלְדוּ לָהּ סִימָנֵי אַיְלוֹנִית. אֲבָל אִם הִיא בַּת עֶשְׂרִים, וְנוֹלְדוּ בָּהּ סִימָנֵי אַיְלוֹנִית, חֲשׁוּבָה כִּגְדוֹלָה (לְמַפְרֵעַ, מִזְּמַן שֶׁהָיְתָה בַּת י"ב, אַף עַל גַּב שֶׁהֵבִיאָה אַחַר כָּךְ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת) (בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט סִי' רל"ה), וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְמָאֵן. וּבַת י"ט שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים יוֹם, דִּינָהּ כְּבַת כ', דְּל' יוֹם בַּשָּׁנָה חֲשׁוּב שָׁנָה. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר, שֶׁאֵינָהּ חֲשׁוּבָה בַּת כ' שָׁנָה עַד שֶׁתִּהְיֶה בַּת כ' שָׁנָה פָּחוֹת ל' יוֹם.

האם מונים שנים מעת לעת

(מ"ז ב') (שנינו במשנה:) בת עשרים שנה שלא הביאה שתי שערות, וכו', והיא איילונית. בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות וכו', והוא סריס.

אמר רב: הלכתא בכולי פרקא מעת לעת (חשבינן לה שנה, ולא בתר מנין עולם, שיהא יום אחד של שנת עשרים חשוב שנה[170]). ועולא אמר: דתנן - תנן, ודלא תנן - לא תנן[171].

(ומקשה) בשלמא לעולא, היינו דעד[172] הכא קתני 'יום אחד', והכא לא קתני. אלא לרב, ליתני! ועוד, **תני**: רבי יוסי בן כיפר אומר משום רבי אליעזר: שנת עשרים

---

168. אה"ע קנה,יב. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' אישות ב,ד). מאירי (מ"ז ב', ד"ה המשנה השביעית). טור (אה"ע, סי' קנה).
169. מקורות - רמב"ם (הל' אישות ב,ג; פירוש המשנה, כתובות, ג,ז). תוספות (יבמות פ' א', ד"ה איילונית).
170. דאע"ג דלא תנן במתניתין בן עשרים שנה ויום אחד, כמאן דתנן יום אחד דמי וצריך להשלים את כולה.
171. היכא דתנן יום אחד כגון בת שלוש שנים ויום אחד וכולהי דמתניתין, בר מסיפא דקתני בת עשרים שלא הביאה שתי שערות, דהתם לא בעינן עשרים שלמים, אלא משנכנס יום אחד בשנת עשרים. רש"י. וביאר מהרש"א: היינו, דאיכא תנאי בפרק קמא דראש השנה (י' ב'), ואיכא תנא דקאמר יום אחד בשנה חשוב שנה, ואיכא תנא דקאמר שלשים יום, וכרבי יוסי בן כיפר.
172. ע"פ כת"י.

שיצאו ממנה שלושים יום, הרי היא כשנת עשרים לכל דבריה!

(ומתרץ) תנאי היא, **דתניא:** שנה האמורה בקדשים (היכא דכתיב כבש בן שנתו), שנה האמורה בבתי ערי חומה[173], שתי שנים שבשדה אחוזה[174], שש שנים שבעבד עברי, וכן שבבן ושבבת[175], כולן מעת לעת (מיום ליום ולא אמרינן למנין עולם שתכלה שנתו ערב ראש השנה).

(מ"ח א') אמר רב יצחק בר נחמני אמר רבי אלעזר: הלכה כרבי יוסי בן כיפר, שאמר משום רבי אליעזר (דלא בעינן מעת לעת). מדכוליה פירקין תני 'יום אחד', והכא לא קתני, שמע מינה מסתברא כותיה.

שיטות הראשונים

האם מונים עשרים שנה של סריס ואיילונית מעת לעת: פסקו **הפוסקים** כעולא, דאמר דבסריס ואיילונית לא בעינן מעת לעת (אמנם לא סגי ביום אחד משנת עשרים, אלא כרבי יוסי בן כיפר, שיצאו ממנה שלושים יום, כנזכר לעיל). וכן פסק **השו"ע**[176].

שולחן ערוך

(אה"ע, הלכות מיאון, סימן קנה)

יב. ... וּבַת י"ט שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים יוֹם, דִּינָהּ כְּבַת כ', דְּל' יוֹם בַּשָּׁנָה חָשׁוּב שָׁנָה. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר, שֶׁאֵינָהּ חֲשׁוּבָה בַּת כ' שָׁנָה עַד שֶׁתִּהְיֶה בַּת כ' שָׁנָה פָּחוֹת ל' יוֹם.

הדרן עלך יוצא דופן

173. וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ (ויקרא כה,כט). שאם רצה לגאול בשנה ראשונה, גואלה. ולאחר מכאן אינו גואלה.

174. המוכר שדה אחוזה לחבירו, אינו מותר לגואלה בפחות משתי שנים. ומכאן ואילך, אם בא לגאול גואל, ומחשב לו פירות של שתי שנים, לפי חשבון הדמים שמכרה לו לפי שנים הבאים עד היובל, שהלוקח שדה מחבירו יודע שיחזירנו לו ביובל, ואם היו עד היובל עשר שנים ומכרה לו בעשרה ליטרין, נמצא קונה פירות של כל שנה בליטרא. על פי רש"י.

175. ומבינה הגמרא שהנידון הוא לגבי דין המשנה, שכשהגיעו לגיל עשרים נחשבים סריס ואיילונית. בדף מ"ח א', מתבאר שלפי רב גידל אמר רב, כוונת הברייתא לעניין נדרי ערכין (שהאומר ערך פלוני עלי, חייב לתת להקדש כפי ערך הקצוב בתורה לבן גילו. ו"מבן חמש שנים ועד בן עשרים שנה", למשל, ערכו 20 שקלים, ומבארת הברייתא שנקרא בן חמש רק כשעברו עליו חמש שנים שלימות, ולא כשעברו עליו 4 שנים ונכנס לשנתו החמישית). והקשו תוספות (ד"ה רב גידל) א"כ לדעה זו הדרא קושיא לדוכתין, דלא משכח רב תנא כוותיה! ותירצו דקסבר רב תנא הוא ופליג.

176. אה"ע קנה,יב.

פרק שישי

בא סימן

נושא הפרק: הגדרת שלבי ההתפתחות והבגרות בזכר ובנקבה, ובדרך אגב - הגדרות בנושאים הדומים זה לזה.

ובו שלושה חלקים:

1. סימני גדלות ובגרות.
2. כתמים.
3. טעויות בספירת ימי הנידה והזיבה.

נושאים משניים

סימני גדלות בתינוק ותינוקת

הבאת סימן עליון ותחתון
בדיקה סימנים על ידי נשים מתי והאם גם להקל
דין כלי שיש בו נקב
מתי איבר מטמא גם באוהל ודין כלי שאינו מדרס הזב
אלו שאינם ראויים לדון
היחס בין החייב במעשרות לטומאת אוכלין ולפאה
היחס בין ראשית הגז למתנות
היחס בין ביעור לשביעית
היחס בין סימני טהרה
היחס בין ברכה לפניה ולאחריה
שתי שערות לגבי מיאון וחליצה
הגדרת שתי שערות מיקומן ושיעור אורכן

ספקות בזמן הראיה

האם כתמים מצטרפים לטמאה משום זבה
הרואה כתם, האם מטמאה למפרע
ראתה כתם ואח"כ דם
כתמים האם צריכים הפסק טהרה

טעויות ושיבושים בספירת ימי נדה וזיבה

הרואה בין השמשות

סימני גדלות בתינוק ותינוקת

הבאת סימן עליון ותחתון

(מ"ח א') משנה: בא סימן התחתון (שתי שערות סימן נערות) עד שלא בא העליון (בוחל) - או חולצת או מתיבמת (גדולה היא, שהשערות סימן מובהק ועליהן סמכינן).

(המשך **משנה:**) בא העליון עד שלא בא התחתון, אף על פי שאי אפשר (לדעת רבנן להלן) - (1) רבי מאיר אומר: לא חולצת ולא מתיבמת. (2) וחכמים אומרים: או חולצת או מתיבמת; מפני שאמרו אפשר לתחתון לבא עד שלא בא העליון, אבל אי אפשר לעליון לבא עד שלא בא התחתון (דהא ודאי מדאתא עליון, תחתון נמי אתא, אלא שנשרו).

(מ"ח ב') (ואמרינן) דכולי עלמא מיהא אתחתון סמכינן. מנלן? אמר רב יהודה אמר רב, וכן **תנא** דבי רבי ישמעאל: אמר קרא[1] "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם" - השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, מה איש בסימן אחד (ותחתון ולא עליון), אף אשה בסימן אחד (ותחתון ולא עליון).

שיטות הראשונים

אי אפשר לעליון לבוא עד שלא בא התחתון: **הרמב"ם** פסק כחכמים במשנה, שאם נעשית בת שתים עשרה שנה ויום אחד, ונראו סימנים עליונים "הֲרֵי זוֹ גְּדוֹלָה וַדָּאִית, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹאוּ כֻּלָּן אֶלָּא וּכְבָר בָּא סִימָן הַתַּחְתּוֹן וְנָשַׁר"[2].

סימן עליון בבן: כתב **הרמב"ם**[3]: "בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁלֹּא הֵבִיא סִימָן לְמַטָּה, וְנִרְאוּ בּוֹ כָּל הַסִּימָנִין שֶׁלְּמַעְלָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק בֵּין קָטָן לְגָדוֹל; וְאִם לֹא נִבְדַּק מִלְּמַטָּה, כֵּיוָן שֶׁנִּרְאוּ בּוֹ סִימָנֵי בַּגְרוּת מִלְּמַעְלָה - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת גָּדוֹל". והשיגו **הראב"ד**, שהבת יש לה סימני בגרות, והם סימן העליון, אבל הבן, אין לו סימן העליון!

1. במדבר ה,ו.
2. מקורות - רמב"ם (אישות ב,ח).
3. מקורות - רמב"ם (אישות ב,טו).

בדיקת סימנים על ידי נשים מתי והאם גם להקל

(מ"ח ב') **תנו רבנן**: כל הנבדקות, נבדקות על פי נשים[4]. וכן היה רבי אליעזר מוסר לאשתו, ורבי ישמעאל מוסר לאמו. רבי יהודה אומר: לפני הפרק (קודם עונת נדרים, שאפילו הביאה, שומא נינהו וקטנה היא), ולאחר הפרק (לאחר שתים עשרה ויום אחד) - נשים בודקות אותן[5]. תוך הפרק (בין אחת עשרה לשתים עשרה, דמסתמא לאו גדולה היא, ואי משתכחי מחזקינן לה בגדולה), אין נשים בודקות אותן, שאין משיאין ספקות על פי נשים[6]. רבי שמעון אומר: אף תוך הפרק, נשים בודקות אותן[7].

(המשך **הברייתא**:) ונאמנת אשה להחמיר, אבל לא להקל. כיצד? (נאמנת לומר) גדולה היא שלא תמאן, קטנה היא שלא תחלוץ. אבל אין נאמנת לומר, קטנה היא שתמאן, וגדולה היא שתחלוץ.

אמר מר: רבי יהודה אומר לפני הפרק ולאחר הפרק, נשים בודקות אותן. (ומקשה) בשלמא לפני הפרק בעי בדיקה, דאי משתכחי לאחר הפרק, שומא נינהו; אלא לאחר הפרק, למה לי בדיקה?! והאמר רבא: קטנה שהגיעה לכלל שנותיה, אינה צריכה בדיקה, חזקה הביאה סימנין!

(ומתרץ) כי אמר רבא חזקה, למיאון (להחמיר שלא תמאן); אבל לחליצה, בעיא בדיקה.

תוך הפרק אין נשים בודקות אותן, קסבר תוך הפרק כלאחר הפרק[8]; ולאחר הפרק דאיכא חזקה דרבא, סמכינן אנשים ובדקי; תוך הפרק דליכא חזקה דרבא, לא סמכינן אנשים, ולא בדקי נשים[9].

---

4. כתב ריטב"א בשם רבו: פירוש דאע"ג דהאי דבר שבערוה תלוי בו, שאינו בפחות משניים, כיון דמילתא דאפשר לאיגלויי הוא, ואינן מעידות על דבר שבערוה ממש אלא על גופן של שערות, עשאוהו כשאר איסורין שנאמנת בהן אשה.
5. לפני הפרק, דבין אמרו איתנהו בין אמרו ליתנהו, בקטנה מחזקינן לה ולאו עלייהו סמכינן. ובדיקתן להכי מהניא, דאי משתכחי בה הני גופייהו לאחר הפרק, אמרינן שומא נינהו, כדמפרש לקמן. ולאחר הפרק נמי, אי אמרי איתנהו, מהימני וחלצה, דהא אורחא הוא למיהוי לה. ואי אמרי ליתנהו, לא ממאנת, דחיישינן שמא נשרו, הלכך אנשים לא סמכינן. רש"י.
6. שאין נשים כדאי לסמוך עלייהו להתיר ספקות על פיהן ולומר גדולה היא שתחלוץ. וס"ל לרבי יהודה, הביאה שתי שערות תוך הפרק, סימן הוא, כלאחר הפרק (ראה לעיל, מ"ה ב', מח' בזה), הלכך לא מהימנן.
7. קסבר תוך הפרק כלפני הפרק (ושומא נינהו; הלכך לאו עלייהו סמכינן למימר גדולה היא או קטנה היא), ובעיא בדיקה (רק לעניין זה) דאי משתכחי (אותן שערות) לאחר הפרק, שומא נינהו. גמרא.
8. וסימן הם וגדולה היא, הלכך אתי למשרי מידי דלאו אורחא על פי נשים דלאו כהלכתא. דאע"ג דנאמנות הן לאחר הפרק, התם הוא דאיכא חזקה דרבא וכו'. רש"י.
9. למסקנת הגמרא, הא דאמר בברייתא 'נאמנת אשה להחמיר אבל לא להקל', איבעית אימא רבי יהודה (אמרה) ואתוך הפרק (שלשיטתו אם הביאה סימנים נחשבת גדולה, אבל לאחר הפרק נאמנות אף להקל), ואיבעית אימא רבי שמעון, ואלאחר הפרק (שעל ידי הסימנים נעשית אז גדולה), ונאמנות הנשים על הבדיקה רק לחומרא, שלא

שיטות הראשונים

כל הנבדקות, נבדקות על פי נשים: כתב **ריטב"א** בשם **רבו**, ומיהת כל כי האי גוונא צריך להדורי אחר הנשים המוחזקות בכשרות יותר. וכן פסק **השו"ע**[10]. עוד כתב **ריטב"א** דכל היכא דאפשר בשתי נשים נאמנות, או יותר, בהכי עדיף טפי[11].

האם נשים נאמנות גם לקולא: דעת **רי"ף ור"ן**, שלתנא קמא נשים נאמנות לפני הפרק ותוך הפרק רק לחומרא[12]. ודעת **רמב"ם, רמב"ן, ומאירי**, שלת"ק נשים נאמנות בין להקל בין להחמיר, בין לפני הפרק בין תוכו בין לאחריו[13]. והלכה כתנא קמא[14].[15] וכן פסק **השו"ע**[16].

בדיקה על ידי קרובות: דעת **ראבי"ה**, דאנשים קרובים בודקים את החולץ, ונשים קרובות בודקות אותה. וכן פסק **השו"ע**[17]. אבל לגבי מניין השנים, כתבו **ראשונים**, דאין להכשיר את הקטן לא ליבם ולא לחליצה בעדות קרובים, ובעדות אב ואם[18]. וכן פסק **השו"ע**[19].

תמאן, ולא לקולא, לחלוץ. ולית ליה חזקה דרבא.

10. אה"ע קנה,טו. וכר' אליעזר שהיה מוסר לאמו ור' יהושע לאשתו. ריטב"א.

11. דאע"ג דמאה נשים כחדא דמיין לענין עדות, מכל מקום כל היכא דנפישי הוי קים לן במילתא טפי. ריטב"א (מ"ח ב', ד"ה ת"ר).

12. דלפני הפרק בדקן נשים, דאי משתכחן לאחר הפרק שומא נינהו, בין לר' יהודה בין לר"ש. ותוך הפרק, משום דכלפני הפרק דמי וכר"ש. ולאחר הפרק, משום דאיכא חזקה דרבא, וסמכינן אנשים, וכר' יהודה. לשיטתם, אין שלוש דעות בברייתא, אלא רבי יהודה ורבי שמעון פליגי אליבא דתנא קמא.

13. ביאר הרמב"ן טעמא דמילתא, משום דבמילתא דאיתא קמן ומצינן לגלוייה מהימנן, ודמיא הא מילתא להיא דאמרינן בפרק החולץ (ל"ט ב') ואשתמודעינהו להדין פלניא, דאחוה דמיתנא דמן אבוהי הוא, וקיי"ל אפילו קרוב ואפילו אשה, דגלויי מילתא הוא. וביאר שם הרי"ף (יבמות, יג א דפיו) בפירוש הדבר, משום דלאו אמילתא דאיסורא קא מסהדי, ולא אממונא קא מסהדי, אלא מילתא בעלמא הוא דמגלו, דהדין הוא גבר פלן והא ניהי איתתיה פלניתא וכו' (עיי"ש). וכן דומה הדבר כאן, ואף עדיף, שכן נמצא בפנינו, ועומד לגילוי ובדיקה, לכן נשים נאמנות בין להקל בין להחמיר.

14. משום דהוא סתם ברייתא, ורבי יהודה ורבי שמעון יחידאי נינהו. ועוד, דמעשה רב, וכן היה רבי אליעזר מוסר לאשתו, ורבי ישמעאל מוסר לאמו. רמב"ן.

15. הנפקא מינה בין הפירושים, בקטנה שהביאה סימנים לפני הפרק, שאם סומכים על בדיקת נשים לקולא, אזי גם לאחר הפרק אפשר לומר שהן שומא, ויכולה עדיין למאן. והקשה הר"ן על הרמב"ן: ואיני יודע היאך יש כאן מקום שיהו נאמנות להקל, דהא אפילו אם יש עדים כשרים, שהביאה סימנין לפני הפרק, ליכא למימר דלאחר הפרק שומא נינהו ותמאן, דהא קיימא לן כרבא דאמר קטנה שהגיעה לכלל שנותיה חזקה הביאה סימנין, וחוששין שמא נשרו! וכן נמי אי אפשר לומר שאם העיד שהביאה סימנין בתוך הפרק שחולצת, דהא קיימא לן תוך זמן כלפני זמן! (וראה בית שמואל, אה"ע קנה,יד, ס"ק כא).

16. אה"ע, הלכות מיאון, קנה,טו (על פי ביאור הגר"א ס"ק נח). וראה בית שמואל (ס"ק כג). מקורות - רי"ף (יבמות, פרק י"ג, מ ב בדפיו). ר"ן (נדה מ"ח ב', ד"ה תנו רבנן). רמב"ם (הל' אישות ב,כ). רמב"ן (חי' מ"ח ב', ד"ה הא). רשב"א (ד"ה ת"ר כל). מאירי (בית הבחירה, מ"ח ב', ד"ה לענין ביאור).

17. אה"ע קנה,טו. מקורות - ראבי"ה (סי' תתצד, תיקון חליצה). ר' מרדכי (יבמות, מצות חליצה, סי' נח. ונדפס בשו"ת מהר"ם, דפוס פראג, תשובה תקסח. אמנם ראה דרכי משה, אות ז, שכתב שבתשובת מהר"ם, תקסט, משמע דקרובים לא מהימני).

18. הובאו דבריהם במרדכי. וכתבו דאין להביא ראיה מדאישתמודענהו דפרק החולץ (ל"ט ב'), דודאי התם גילוי מלתא בעלמא הוא, דבלאו הכי תופסים אותו בחזקת אח, דומיא דגילוי מלתא דפרק האשה שנתארמלה (כ"ח א'). אבל לא היינו מוחזקים בו שהוא אחיו, ואמר שהוא אחיו מן האב, והביא קרובים לעדות, ההוא לאו גילוי מלתא הוא, ובהא לא פליגי! וכל שכן הכא, שהיינו מוחזקים בו בחזקת קטן,

לפני הפרק ולאחר הפרק: דעת **רש"י, רמב"ן, ורשב"א**, שפירוש 'הפרק' בכל השמועה היינו זמן הנעורים. ותוך הפרק, היינו שנת י"ב, שהוא עונת הנדרים. וכתב **הרמב"ן** שכן היא קבלת **הרי"ף וכל הגאונים**[20]. **ורבינו תם** פירש דפליגי (רבי יהודה ורבי שמעון) ביום אחרון של שנת י"ב ויום אחד לנקבה, או ביום שנת י"ג ויום אחד לזכר. ואותו יום נקרא תוך הפרק[21]. וכתב שהלכה כרבי יהודה (שמתחילת היום נעשית גדולה). והביאו **הרמ"א** בשם יש אומרים[22].

חזקה דרבא: דעת **רבינו חננאל** דליתא לדרבא[23]. ודעת **שאר הראשונים** דהלכה כרבא, וקטנה שהגיעה לכלל שנותיה, שוב אינה יכולה למאן, חזקה הביאה סימנים. וכן פסק **השו"ע**[24].

שולחן ערוך

(אה"ע, הלכות מיאון, סימן קנה)

יד. אֵין שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סִימָן גַּדְלוּת אֶלָּא אִם כֵּן בָּאוּ מִי"ב שָׁנָה וְאֵילָךְ, אֲבָל אִם בָּאוּ קֹדֶם לָכֵן, אֲפִלּוּ תּוֹךְ שְׁנַת שְׁנֵים עָשָׂר, חֲשִׁיבִי כְּשׁוּמָא, וְאֵינָהּ נֶחֱשֶׁבֶת גְּדוֹלָה עַל יָדָם, אֶלָּא אִם כֵּן הֵבִיאָה אֲחֵרוֹת אַחַר שְׁנֵים עָשָׂר שָׁנָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם הֵבִיאָה שְׂעָרוֹת בְּיוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל שְׁנַת שְׁנֵים עָשָׂר חֲשׁוּבָה גְּדוֹלָה (טור בְּשֵׁם ר"ת וְכ"כ הָרֹא"ש)...

טו. כְּשֶׁבּוֹדְקִין אוֹתָהּ, בּוֹדְקִין עַל יְדֵי נָשִׁים כְּשֵׁרוֹת וְנֶאֱמָנוֹת. וַאֲפִלּוּ אִשָּׁה אַחַת בּוֹדְקָהּ, וְשׁוֹמְעִין לָהּ אִם הֵבִיאָה וְאִם לֹא הֵבִיאָה, וַאֲפִלּוּ הִיא קְרוֹבָה (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קס"ט, אִם נָשִׁים נֶאֱמָנוֹת עַל שְׁנוֹתֶיהָ).

וקרובים אין נאמנים להוציאו מאותה חזקה. וכן פסק ר"י, דכי היכא דלא מהימני למכות ולעונשין, הוא הדין לחליצה.

19. אה"ע קסט,יא. ועיי"ש בהמשך ההלכה, פרטים נוספים בדין זה. מקורות - ראשונים (הו"ד במרדכי, יבמות, פרק מצות חליצה, סי' נח. ונדפסו הדברים בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג, ד' פראג, תשובה תקסה). רמב"ם (הל' אישות ב,כב).

20. וסיים הרמב"ן: ולפי שהזמן הזה שנוי במשנה, שנו בה סתם "הפרק", כלומר, הפרק שהזכירו חכמים בכל מקום. ומי שחולק בזה אין שומעין לו.

21. לרבי יהודה הוי זמן הבאת שערות מתחילת היום (ומיד בתחילתו נעשה גדול), ולרבי שמעון בסופו.

22. אה"ע קנה,יד. מקורות - רש"י (מ"ח ב', ד"ה לפני). רמב"ן ורשב"א (חי' מ"ח ב', ד"ה תנו רבנן). רבינו תם (הו"ד בתוספות מ"ט א', ד"ה ואיבעית).

23. דכיון דקיי"ל כרבי שמעון, דאמר תוך הפרק כלפני הפרק, ורבי שמעון לית ליה חזקה דרבא, שמע מינה דליתא לדרבא. וכן, מדאמר רב נחמן בפרק מי שמת (בבא בתרא קנ"ו א') בודקין לחליצה ולמיאונים. והקשו עליו הראשונים (ראה תוספות ורשב"א, מ"ט א', ד"ה ואיבעית) דהא לאו הא (דתוך הפרק) בהא (דחזקה דרבא) תליין! ותדע לך, דרבא גופיה הוא דאמר בפרק יוצא דופן (מ"ו א') תוך הפרק כלפני הפרק.

24. אה"ע, הלכות מיאון, קנה,יט. מקורות - ר"ח (הו"ד ברי"ף). רי"ף (יבמות, סו"פ בית שמאי). רמב"ם (הל' גירושין יא,ד). תוספות ורשב"א (מ"ט א', ד"ה ואיבעית). רא"ש (סי' ג).

דין כלי שיש בו נקב

(מ"ט א') משנה: כיוצא בו, כל כלי חרס שהוא מכניס (משקה כשמניחו על המים יש בו נקב גדול שהמים נכנסין לתוכו), מוציא (כל שכן אם נותן המים לתוכו, יוצא המשקה לחוץ). ויש שמוציא ואינו מכניס.

(ומבאר) מכניס, פסול למי חטאת (לקדש בו מי חטאת, דרחמנא אמר[25] "מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי", והאי לאו כלי הוא) ופסול משום גסטרא (כלומר, כל שכן אם ניקבה גסטרא בכונס משקה, בטיל לה מתורת גסטרא, וטהורה מכל טומאה[26]). (ואם רק) מוציא (דנקב קטן הוא), כשר למי חטאת (דכלי שלם בנקב קטן כולי האי לא בטיל), ופסול משום גסטרא.

אמר רב אסי: שונין (הלכה למשה מסיני), כלי חרס שיעורו בכונס משקה (פחות של שיעורים המבטלים אותו מהיות כלי[27]); ולא אמרו מוציא משקה (בטיל), אלא לענין גסטרא בלבד (אע"פ שאינו מכניס).

(ומבאר) מאי טעמא? אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן: לפי שאין אומרים הבא גסטרא לגסטרא (כשניקב כמוציא משקה, שוב אין חס עליו, ואינו משתמש בו[28]).

תנו רבנן: כיצד בודקין כלי חרס, לידע אם ניקב בכונס משקה, אם לאו? יביא עריבה מלאה מים ונותן קדרה לתוכה: אם כנסה (אם נכנס משקה לתוכה), בידוע שכונס משקה. ואם לאו, בידוע שמוציא משקה.

(מ"ט ב') (המשך **הברייתא**:) רבי יהודה אומר: (לא כך בודקים אותה[29], אלא) כופף אזני קדרה לתוכה ומציף עליה מים[30], ואם כונס, בידוע שכונס משקה. ואם לאו, בידוע שמוציא משקה. או שופתה על גבי האור, אם האור מעמידה (שלא יצא משקה), בידוע שמוציא משקה (שנקב קטן הוא ואינו ראוי להכניס משקה). ואם לאו, בידוע שמכניס משקה.

---

25. במדבר יט,יז: וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי.
26. דהא אפילו כלי שלם מכי נקיב ככונס משקה בטיל ליה. רש"י.
27. כונס משקה הוא שיעור הראשון שהוא מבטלו מהיות כלי למי חטאת. כדאמר במסכת שבת (צ"ה ב'): חמש מדות בכלי חרס (ניקב כמוציא משקה טהור מלטמא גסטרא, ועדיין כלי הוא לקדש בו מי חטאת) ניקב ככונס משקה, פסול לקדש בו מי חטאת, ועדיין כלי הוא לכל שאר דברים. ניקב כשורש קטן, טהור להכשיר זרעים, ועדיין כלי הוא לטומאה, שהרי ראוי לקבל בו זיתים. ניקב כמוציא זית, טהור מטומאה שקיבל, עד שייחדנו לרמונים. ניקב כמוציא רימון, טהור מכלום. נמצא כונס משקה הוא שיעור הראשון. אבל כמוציא משקה לא בטיל. רש"י.
28. שאין אומר הבא גסטרא אחרת ונניח תחת גסטרא זו לקבל משקה היוצא אבל בכלי שלם שנקב כמוציא משקה לא בטיל מכלום לפי שהוא חס עליו ואינו שוברו ומשתמש בו ומביא גסטרא ומניח תחתיו לקבל משקה היוצא. רש"י.
29. דהא קולא הוא, דאיידי דדחיק להו לשוליים אימא עיילי מיא לגוה אפילו בנקב קטן. רש"י.
30. כופה פי הקדרה לתוך העריבה קודם שיתן המים, ואח"כ נותן מים בעריבה עד שיהו מים צפין על שוליה.

(המשך **הברייתא**:) רבי יוסי אומר: אף לא שופתה על גבי האור, מפני שהאור מעמידה (אפילו נקב גדול); אלא שופתה על גבי הרמץ (גחלים ואפר בוערים), אם רמץ מעמידה, בידוע שמוציא משקה. ואם לאו, בידוע שכונס משקה.

(המשך **הברייתא**:) היה טורד טיפה אחר טיפה (כלומר וזו נמי בדיקה, אם נתן לתוכו מים והן יוצאין טיף אחר טיף), בידוע שכונס משקה.

(ומברר) מאי איכא בין תנא קמא לרבי יהודה? אמר עולא: כינוס על ידי הדחק איכא בינייהו (לתנא קמא, גם משקים שנכנסו לכלי על ידי הדחק, נחשב הכלי ככונס משקה).

שיטות הראשונים

כינוס על ידי הדחק: פסק **הרמב"ם**[34] כתנא קמא, וכתב: "כַּמָּה שֶׁעוּר הַשֶּׁבֶר שֶׁיִּשָּׁבֵר כְּלִי חֶרֶס וְיִטְהַר מִטֻּמְאָתוֹ אִם הָיָה טָמֵא, אוֹ לֹא יְקַבֵּל טֻמְאָה אִם הָיָה טָהוֹר? הֶעָשׂוּי לְמַשְׁקִין - מִשֶּׁיִּנָּקֵב בְּמַכְנִיס מַשְׁקִין: כְּשֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ עַל הַמַּשְׁקֶה, יִכָּנֵס הַמַּשְׁקֶה לַכְּלִי מִן הַנֶּקֶב".

טומאת איברים

(מ"ט א') **משנה:** כל אבר שיש בו צפורן, יש בו עצם. ויש שיש בו עצם ואין בו צפורן.

(מ"ט ב') (ומבאר) יש בו צפורן, מטמא במגע ובמשא ובאוהל (דהוי איבר חשוב[32]). יש בו עצם ואין בו צפורן, מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באוהל (עד דאיכא כזית בשר[33]).

אמר רב חסדא: דבר זה רבינו הגדול (רב) אמרו, המקום יהיה בעזרו: אצבע יתרה שיש בו עצם ואין בו צפורן (ופרשה מגוף האדם לאחר שמת), מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל[34].

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: וכשאינה נספרת על גב היד (שאינה עומדת בשורת האצבעות)[35].

31. הל' כלים יט,א.
32. ואפילו ליכא כזית בשר מטמא באוהל, דקיימא לן האברים אין להן שיעור, בפרק יוצא דופן (לעיל מ"ג ב'). אין בו צפורן, לא הוי אבר. ומיהו מטמא במגע ובמשא, כדין עצם כשעורה, שהרי יש בו עצם. רש"י.
33. דקיימא לן עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא, ולא באהל. ואי איכא כזית בשר, ודאי מטמא, דהא איכא כזית מן המת. רש"י. להלן, מיד בסמוך, יתבאר שכל ההבדל בין איבר שיש בו ציפורן לאיבר שאין בו ציפורן, הוא רק באצבע יתירה. שכן אצבע שאינה יתירה, ודאי מטמאה באוהל משום איבר מן המת, ואע"פ שאין בה כזית בשר.
34. **ואי לאו יתירה היא, ודאי מטמא משום איבר באהל**, ואע"ג דליכא כזית בשר; דאפילו יתרה אמרינן לקמן, דאי נספרת על גב היד, הויא אבר. רש"י.
35. נמצא למסקנה, כל אצבע מטמאה באוהל משום איבר מן המת (ואע"פ שאין בה כזית בשר), אלא אם כן היא:

שיטות הראשונים

אצבע יתירה שיש בה עצם ואין בה ציפורן, ואינה נספרת על גב היד: **רש"י** פירש שהטעם שמטמאת במגע ובמשא (אפילו שאין בה כזית), אף שאינה חשובה איבר, משום העצם שבתוכה. **והרמב"ם** כתב שטומאתה מדבריהם[36].

טומאת כלים

(מ"ט א') (המשך **משנה**:) כל המיטמא מדרס, מיטמא טמא מת. ויש שמיטמא טמא מת, ואינו מיטמא מדרס.

(מ"ט ב') (ומבאר) לאתויי מאי? לאתויי סאה ותרקב[37] (כלים למדידה, שאינם מדרס הזב לטמא אדם וכלים, אבל טמאים הם טומאת מגע הזב להיות ראשונים, ובמת נעשים אב הטומאה).

דתניא: "וְהַיֹּשֵׁב עַל הַכְּלִי"[38] - יכול כפה סאה וישב עליה, או תרקב וישב עליו, יהא טמא (מדרס)? תלמוד לומר "אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב", מי שמיוחד לישיבה (הוא דהוו אב הטומאה); יצא זה שאומרים לו (לזב שיָשַׁב עליו) עמוד ונעשה מלאכתנו.

אלו שאינם ראויים לדון

(מ"ט ב') **משנה**: כל הראוי לדון דיני נפשות, (כל שכן שהוא) ראוי לדון דיני ממונות. ויש שראוי לדון דיני ממונות, ואינו ראוי לדון דיני נפשות.

אמר רב יהודה: לאתויי ממזר (דכשר לדיני ממונות, ופסול לדיני נפשות[39]).

(ומקשה) **תנינא** חדא זימנא (**סנהדרין ל"ב א'**): הכל כשרין לדון דיני ממונות, ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות. והוינן בה לאתויי מאי? ואמר רב יהודה: לאתויי ממזר!

(ומתרץ) חדא לאתויי גר (נמי כשר לדיני ממונות), וחדא לאתויי ממזר.

משנה: כל הכשר לדון, כשר להעיד. ויש שכשר להעיד, ואינו כשר לדון.

לאתויי מאי? אמר רבי יוחנן: לאתויי סומא באחת מעיניו, ומני? **(נ' א')** רבי מאיר היא (דפסיל סומא באחת מעיניו לדון), **דתניא**: היה רבי מאיר אומר: מה תלמוד לומר "עַל

יתירה, ואינה עומדת בשורה אחת עם שאר אצבעות, ואין לה ציפורן.

36. מקורות - רש"י (מ"ט ב', ד"ה אין בו ציפורן). רמב"ם (הל' טומאת מת ב,ז).
37. חצי סאה. פירוש תרקב: תרי וקב (דהיינו שלושה קבים. על פי רש"י, שבת נ"ט א', ד"ה תרקב, ועוד ראשונים).
38. ויקרא טו,ו.
39. כדמייתי בסנהדרין, ל"ו ב', "כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי".

פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נָגַע"[40]? וכי מה ענין ריבים אצל נגעים? מקיש ריבים לנגעים: מה נגעים ביום, דכתיב "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ", אף ריבים ביום. ומה נגעים שלא בסומא (אפילו סומא באחת מעיניו), דכתיב[41] "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן", אף ריבים שלא בסומא.

(נ' א') ההוא סמיא דהוה בשבבותיה דרבי יוחנן, דהוה קדיין דינא, ולא קאמר ליה ולא מידי. (ומקשה) היכי עביד הכי?! והאמר רבי יוחנן: הלכה כסתם משנה, **ותנן:** כל הכשר לדון, כשר להעיד, ויש כשר להעיד, ואין כשר לדון; ואמרינן לאתויי מאי? ואמר רבי יוחנן: לאתויי סומא באחת מעיניו!

(ומתרץ) רבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח, **דתנן** (**פרק אחד דיני ממונות, ל"ב א'**): דיני ממונות, דנין ביום וגומרין בלילה (אלמא לא מקשינן ריבים לנגעים, דכתיב "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר", וכי היכי דלענין לילה לא מקיש, לענין סומא נמי לא מקיש).

(ומברר) ומאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא?

איבעית אימא: סתמא דרבים עדיף (וההיא דלעיל אוקמינן כרבי מאיר דיחיד הוא).

ואיבעית אימא: משום דקתני לה גבי הלכתא דדיני[42].

שיטות הראשונים

הכל כשרים לדון דיני ממונות, לאתויי גר: הקשו **הראשונים**, דבסוגיין ובמסכת **סנהדרין** (ל"ו ב') משמע דגר (אע"פ שאין אמו מישראל), כשר לדון דיני ממונות, ואילו במסכת **יבמות** (מ"ה ב') משמע דגר שאין אמו מישראל, אין כשר לדון[43].

דעת **רש"י** שגר דן את חבירו הגר, אפילו דיני נפשות. אבל לא את ישראל (ובהכי מיירי ביבמות). ואילו דיני ממונות, אפילו לכל ישראל כשר לדון. ודעת **שאילתות, רי"ף, רמב"ם, תוספות, ורא"ש**, שאם אין אמו מישראל, אינו כשר לדון אפילו בדיני ממונות, אלא רק את חבירו הגר. ורק אם אמו מישראל, דן את ישראל[44]. וכן פסק **השו"ע**[45].

---

40. דברים כא,ה.
41. ויקרא יג,יב - "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן". ויקרא יג,יד - "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ".
42. בסנהדרין, דקא מיירי כולי מסכתא בדינין, הילכך עיקר היא. אבל הך, לא תנן לה הכא גבי נדה, אלא אגב גררא דנקט כיוצא בו. רש"י.
43. במסכת סנהדרין (פרק אחד דיני ממונות, ל"ו ב') תנן הכל כשרים לדון ופריך תנינא! ומשני חדא לאתויי גר וחדא לאתויי ממזר. ומשמע דגר אע"פ שאין אמו מישראל אלא שנתגייר בעצמו דכשר לדון, דקרינן ליה בא מטיפה פסולה. ואילו ביבמות (פרק החולץ, מ"ה ב') אמרינן: רבא אכשריה לרב מרי בר רחל מנייה בפורסי דבבל (גבאים ממונים על ישראל). ואע"ג (דגר בעלמא אסור למנותו פרנס על ישראל) דאמר מר שום תשים עליך מלך, כל משימות שאתה משים אל יהו אלא מקרב אחיך, האי כיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה. ע"פ תוספות (יבמות מ"ה ב', ד"ה כיון דאמו).
44. כדאמר בפרק מצות חליצה (יבמות, ק"ב א') גר דן את חברו דבר תורה, ואם היתה אמו מישראל דן אפילו

שולחן ערוך

(חו"מ, הלכות דיינים, סימן ז)

א. בֵּית דִּין שֶׁל ג', שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם גֵּר, הֲרֵי זֶה פָּסוּל לָדוּן לְיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה אִמּוֹ (אוֹ אָבִיו) (מָרְדְּכַי בְּשֵׁם תּוֹסָפוֹת פֶּרֶק מִצְוַת חֲלִיצָה) מִיִּשְׂרָאֵל. וְגֵר דָּן אֶת חֲבֵרוֹ הַגֵּר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. (וְעַיֵּן בְּי"ד סִימָן רס"ט).

(יו"ד, הלכות גרים, סימן רסט)

יא. לְעִנְיַן דִּין, גֵּר כָּשֵׁר לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְהוּא שֶׁתְּהֵא אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם אֵין אִמּוֹ מִיִّשְׂרָאֵל, פָּסוּל לָדוּן אֶת יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לַחֲבֵרוֹ גֵּר דָּן. וְלַחֲלִיצָה, פָּסוּל, אֲפִלּוּ לַחֲלִיצַת גֵּרִים, עַד שֶׁיִּהֵא אָבִיו וְאִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל.

היחס בין החייב במעשרות לטומאת אוכלין ולפאה

(נ' א') **משנה:** כל שחייב במעשרות, מיטמא טומאת אוכלין (דאין לך חייב במעשר, אלא אוכל). ויש שמיטמא טומאת אוכלין, ואינו חייב במעשרות.

(ומבאר) לאתויי בשר ודגים וביצים (שפטורים ממעשר).

משנה: כל שחייב בפאה, חייב במעשרות. ויש שחייב במעשרות, ואינו חייב בפאה.

(ומבאר) לאתויי תאנה וירק, שאינו חייב בפאה.

דתנן **(פאה א,ד):** כלל אמרו בפאה: כל שהוא אוכל, ונשמר, וגידולו מן הארץ, ולקיטתו כאחד, ומכניסו לקיום (שאדם יכול לאוצרו), חייב בפאה. אוכל, למעוטי ספיחי סטים וקוצה (שאינם אוכל אלא מיני צבע, ואף שראויים לאכילה). ונשמר, למעוטי הפקר. וגידולו מן הארץ, למעוטי כמהים ופטריות. ולקיטתו כאחד, למעוטי תאנה. ומכניסו לקיום, למעוטי ירק[46].

ואילו גבי מעשר **תנן** **(מעשרות א,א):** כל שהוא אוכל, ונשמר, וגידולו מן הארץ, חייב במעשרות, ואילו לקיטתו כאחד ומכניסו לקיום, לא קתני (אלמא תאנה וירק חייבין במעשר[47])!

ישראל. דעת הרי"ף, שהסוגיא כאן מיירי באמו מישראל. ודעת תוספות דמיירי אפילו באין אמו מישראל, וכשר לדון גר חבירו.

45. חו"מ (הלכות דיינים) ז,א; יו"ד (הלכות גרים) רסט,יא. מקורות - רש"י (יבמות ק"ב א', ד"ה גר). שאילתות דרב אחאי (פרשת בראשית שאילתא ב). רי"ף (סנהדרין, סוף פרק אחד דיני ממונות). רמב"ם (הל' סנהדרין יא,יא). רא"ש (סנהדרין ד,י). תוספות (מ"ט ב', ד"ה חדא; יבמות מ"ה ב', ד"ה כיון). וראה בהרחבה ר"ן (חי' סנהדרין, ל"ו ב', ד"ה חד לאתויי).

46. אמנם מבואר בגמרא ששומים ובצלים חייבים בפאה, משום שמכניסם לקיום.

47. מדרבנן. דמדאורייתא לא מיחייב אלא דגן ותירוש ויצהר. **רש"י**. דהיינו ה' מיני תבואה, וזיתים וענבים. אבל שאר כל הדברים אין חיובם אלא מדרבנן. וכן דעת **רוב הראשונים**. ודעת **הרמב"ם** (הל' תרומות ב,ו)

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: עולשין (מין עשב) שזרען מתחילה (במחשבה להאכילם) לבהמה, ונמלך עליהן לאדם, **(נ' ב')** צריכות מחשבה (נוספת לאכילת אדם) לכשיתלשו[48]; קסבר מחשבת חיבור (שחשב עליהם כשעדיין היו מחוברים), לא שמה מחשבה[49].

(נ"א א') אמר רבא: ומודה רבי יוחנן לענין מעשר, דמחשבת חיבור, שמה מחשבה (דהואיל ונמלך עליהן לאדם, הויא מחשבה וחייבין במעשר).

אמר רבא: מנא אמינא לה? **דתנן (מעשרות ג,ט):** הסיאה והאזוב והקורנית שבחצר, אם היו נשמרין, חייבין. היכי דמי? אילימא דזרעינהו מתחלה לאדם, צריכא למימר?! אלא לאו דזרעינהו מתחלה לבהמה, וקתני אם היו נשמרין, חייבין.

אמר רב אשי: הכא בחצר שעלו מאיליהן עסקינן, וסתמא, לאדם קיימי. והכי קאמר: אם החצר משמרת פירותיה (דלא הוי הפקר), חייבין. ואם לאו, פטורין.

שיטות הראשונים

מחשבת חיבור אם שמה מחשבה: פסק **הרמב"ם**[50] כרב אשי, דמחשבת חיבור גם לעניין מעשר לא שמה מחשבה, ודלא כרבא, וכתב: "הַסִּיאָה וְהָאֵזוֹב וְהַקּוֹרְנִית שֶׁזְּרָעָן מִתְּחִלָּה לָאָדָם - חַיָּבִין בַּמַּעֲשֵׂר, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. זְרָעָן לַבְּהֵמָה - אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְלַךְ וְחָשַׁב עֲלֵיהֶן לָאָדָם כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין, פְּטוּרִין, שֶׁמַּחֲשֶׁבֶת חִבּוּר אֵינָהּ כְּלוּם".

היחס בין ראשית הגז למתנות

(נ"א ב') משנה: כל שחייב בראשית הגז, חייב במתנות (לתת מהם לכהן, הזרוע והלחיים והקיבה). ויש שחייב במתנות, ואינו חייב בראשית הגז (שראשית הגז אינו נוהג אלא ברחלים ואילים, ואילו זרוע ולחיים וקיבה נוהגים בבקר וצאן).

שכל פירות האילן וזרעים וקטניות, חייבים מהתורה בתרומות ומעשרות, חוץ מירקות, וחרובי צלמונה וכי האי גוונא (שאינם מאכל רוב אדם). ראה פירוט השיטות ומקורותיהם, ב'דרך אמונה' (תרומות ריש פרק ב).

48. ושוב תטמא טומאת אוכלין שיחשב עליהן לאחר תלישתן לאוכלן; ואע"ג דכבר חשב בחבורן, שהרי נמלך עליהן (כשהיו מחוברים לאוכלם) לאדם. רש"י.

49. להחשיבו אוכל, היות שאין מחשבה מועילה להחשיבו אוכל, אלא כשראוי לקבל טומאה. והואיל ומחובר לאו בר קבולי טומאה, לאו שמה מחשבה. על פי רש"י (נ' ב', ד"ה הכא נמי).

50. הלכות תרומות ב,ב.

היחס בין ביעור לשביעית

(נ"א ב') (המשך **משנה:**) כל שיש לו ביעור[51] (שהוא מצווה לבערו מן הבית בשביעית, כשכלה לחיה מן השדה), יש לו שביעית (לענין שחייב להפקיר, ואסור לעשותן סחורה, ומלוגמא, ואפיקטויזין). ויש שיש לו (קדושת) שביעית, ואין לו ביעור.

(ומבאר) יש לו ביעור ויש לו שביעית, כגון עלה הלוף שוטה, והדנדנה. יש לו שביעית ואין לו ביעור, עיקר (שורש) הלוף שוטה, ועיקר הדנדנה. דכתיב[52] "וְלִבְהֵמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל" - כל זמן שחיה אוכלת מן השדה, אתה מאכיל לבהמתך בבית. כָּלָה לחיה מן השדה, כָּלֶה לבהמתך שבבית, והני לא כלו להו (שאינם כלים מן השדה בימות הגשמים).

היחס בין סימני טהרה

(נ"א ב') **משנה:** כל שיש לו קשקשת, יש לו סנפיר. ויש שיש לו סנפיר, ואין לו קשקשת.

(ומבאר) כל שיש לו קשקשת, דג טהור. יש שיש לו סנפיר, ואין לו קשקשת, דג טמא.

(המשך **משנה:**) כל שיש לו קרנים, יש לו טלפים (פרסותיו סדוקות, שאין קרנים אלא לבהמה ולחיה טהורה). ויש שיש לו טלפים (כגון חזיר), ואין לו קרנים.

היחס בין ברכה לפניה ולאחריה

(נ"א ב') **משנה:** כל הטעון ברכה לאחריו, טעון ברכה לפניו. ויש שטעון ברכה לפניו, ואין טעון ברכה לאחריו.

(ומבאר) לאתויי ירק. ולרבי יצחק דמברך אירק (לאחריו בורא נפשות רבות), לאתויי מאי? לאתויי מיא. ולרב פפא דמברך אמיא, לאתויי מאי? לאתויי מצוות (ציצית ולולב ושאר מצוות שמברכים עליהן עובר לעשייתן). ולבני מערבא, דמברכי בתר דסליקו תפילייהו, אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חוקיו, לאתויי מאי? לאתויי ריחני (מברכין עליהן בורא עצי בשמים ואין טעון ברכה לאחריו דהנאה מועטת היא).

---

51. לפי **הרמב"ם** כשמגיע זמן הביעור, שכלה לחיה מן השדה, חייב לבערם מן העולם (ראה שמיטה ויובל ז,ג). דעת **הרמב"ן ושאר הראשונים**, שכשמגיע זמן הביעור חייב להפקיר ולהוציא מרשותו ולהניחו ברה"ר. ועוד דעה שלישית **לראב"ד** (השגות) שיש שני מיני ביעור. ראה דרך אמונה בהרחבה.
52. ויקרא כה,ז.

שתי שערות לגבי מיאון וחליצה

(**נ"ב א'**) **משנה:** תינוקת שהביאה שתי שערות, או חולצת או מתייבמת, וחייבת בכל מצוות האמורות בתורה. וכן תינוק שהביא שתי שערות, חייב בכל מצוות האמורות בתורה, וראוי להיות בן סורר ומורה, משיביא שתי שערות עד שיקיף זקן[53], (באיזו הקפת זקן אמרו?) התחתון ולא העליון, אלא שדברו חכמים בלשון נקיה.

(המשך **משנה:**) תינוקת שהביאה שתי שערות - (1) אינה יכולה למאן[54]. (2) רבי יהודה אומר: (אף משהביאה שתי שערות ממאנת) עד שירבה השחור (שיהיו שם שערות הרבה[55]).

אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: הלכה כרבי יהודה. ומודה רבי יהודה שאם נבעלה לאחר שהביאה שתי שערות, שוב אינה יכולה למאן[56].

גרסינן **במסכת בבא בתרא** (**פרק מי שמת, קנ"ו א'**):

אמר רב נחמן אמר שמואל: בודקין לגיטין, ולחליצה, ולמיאונין. ואיתמר עלה, למיאונין, לאפוקי מדרבי יהודה, דאמר עד שירבה השחור.

שיטות הראשונים

תינוקת ממתי אינה יכולה למאן: כתבו **הראשונים** שאין הלכה כרבי יהודה שאמר ממאנת עד שירבה השחור, אלא כתנא קמא, שמשהביאה שתי שערות אינה יכולה למאן, ואפילו לא בעל לאחר מכן[57]. וכן פסק **השו"ע**[58].

---

53. אבל קודם ב' שערות לאו בר עונשין הוא, ומשהקיף זקן ראוי להוליד, ורחמנא אמר בן ולא הראוי להיות אב.
54. שכן קטנה שמת אביה, והשיאוה אמה או אחיה לדעתה יכולה למאן בבעלה ויוצאה בלא גט (משנה יבמות, פרק בית שמאי, ק"ז א'-ב'). ולפי ת"ק במשנתנו, אם הגיעה לבגרות, שהיא בת שתים עשרה ויום אחד והביאה שתי שערות, שוב אינה יכולה למאן.
55. רש"י (יבמות י"ב ב').
56. ביאר הרשב"א (נ"ב א', ד"ה א"ר אבהו): דלכולי עלמא משהביאה שתי שערות הויא גדולה (וכדתנן תינוקת שהביאה שתי שערות חייבת בכל מצות האמורות בתורה, וליכא מאן דפליג בהא), דר' יהודה לא פליג אלא במיאונין בלבד. אלא טעמא דר' יהודה, לפי שקידושיה מדבריהם, וקסבר דכי גדלה לא גדלי קידושין בהדה (ראה יבמות ק"ט ב') ולפיכך נתנו לה חכמים זמן למאן **אפילו משהגדילה** עד שירבה שחור על הלבן שהיא גדולה ממש. והוא שלא בעל לאחר שהביאה שתי שערות משתעמוד על דעתה. ומשירבה השחור על הלבן, תקינו לה שלא תמאן אף על פי שלא בעל. ולפיכך כשבעל אחר הבאת סימנין אינה יכולה למאן, דקידושיה קדושי תורה דאדם יודע שאין קדושי קטנה כלום וגמר ובעל לשם קדושין.
57. כדאמרינן בפרק מי שמת, בודקין לגיטין ולחליצה ולמיאונין, ואמרינן התם לאפוקי מדרבי יהודה.
58. אה"ע קנה,יב. מקורות - רי"ף (יבמות סו"פ בית שמאי). רמב"ם (הל' גירושין יא,ד). רא"ש (נדה סי' ד). רשב"א (נ"ב א', ד"ה א"ר אבהו; שו"ת ח"א סי' אלף רטז).

שולחן ערוך

(אה"ע, הלכות מיאון, סימן קנה)

יב. עַד מָתַי הַקְּטַנָּה מְמָאֶנֶת, עַד שֶׁתָּבִיא ב' שְׂעָרוֹת אַחַר י"ב שָׁנָה, אוֹ עַד שֶׁתֵּלֵד. (וּמִשְּׁעַת הֵרָיוֹן הָוֵי כִּגְדוֹלָה) (א"ז). וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הֵבִיאָה ב' שְׂעָרוֹת וְלֹא יָלְדָה, חֲשׁוּבָה כִּקְטַנָּה, אֲפִלּוּ נוֹלְדוּ לָהּ סִימָנֵי אַיְלוֹנִית...

הגדרת שתי שערות מיקומן ושיעורן

(נ"ב א') אמר רבי חלבו אמר רב הונא: שתי שערות שאמרו, צריך שיהא בעיקרן גומות. רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה: גומות אע"פ שאין שערות (והיכא דאיכא גומות, אי אפשר לגומות בלא שערות, ומינתר הוא דנתרן[59]).

קשה בה רבי חנינא מסורא: (אי סלקא דעתך גומות אע"פ שאין שערות) לא לישתמיט תנא (בכוליה ש"ס) ואשמועינן (תינוקת שהביאה שתי) גומות?!

(ומתרץ) אי אשמועינן גומות, הוה אמינא עד שיהו שתי שערות בשתי גומות, קמ"ל דאפילו שתי שערות בגומא אחת.

(נ"ב ב') אמר רב יהודה אמר שמואל: שתי שערות שאמרו, (בזכר) אפילו אחת על הכף (גובה שעל האבר למטה מן הכרס) ואחת על הביצים (אע"פ שאינו במקום אחד).

תניא נמי הכי: שתי שערות שאמרו, אפילו אחת בגבה (תחת אותו מקום) ואחת בכריסה, אחת על גבי קשרי אצבעותיה של יד, ואחת על גבי קשרי אצבעותיה של רגל. דברי רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו, שאמר משום רבי שמעון.

ורבנן - אמר רב חסדא[60]: עד שיהו ב' שערות במקום אחד.

משנה: שתי שערות האמורות בפרה (דקיימא לן[61] ב' שערות שחורות פוסלות בה) ובנגעים (שיער לבן[62]), והאמורות בכל מקום (בתינוק ובתינוקת) - (1) כדי לכוף ראשן לעיקרן. דברי רבי ישמעאל. (2) רבי אליעזר[63] אומר: כדי לקרוץ (לאחוז מעט) בציפורן. (3) רבי עקיבא אומר: כדי שיהו ניטלות בזוג (במספריים).

---

59. בעל הלכות גדולות (סי' לב, הל' מיאון). וכן פסק הרמב"ם (הל' אישות ב,יז): "נִמְצְאוּ שְׁתֵּי גֻּמּוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ וְאֵין בָּהֶן שֵׂעָר - הֲרֵי אֵלּוּ סִימָן; חֲזָקָה: אֵין גֻּמָּה בְּלֹא שֵׂעָר, וּשְׂעָרוֹת הָיוּ בָּהֶן וְנָשְׁרוּ." והבין הרמב"ם, שרב מלכיו אינו חולק על רבי חלבו אמר רב הונא, שאמר שתי שערות צריך שיהא בעיקרן גומות. ע"פ מגיד משנה.
60. ברי"ף (יבמות סו"פ בית שמאי) ורשב"א (נ"ב ב', ד"ה ורבנן) הגירסה: רב אסי. בראב"ש (נדה ו,ד) הגירסה: רב אשי.
61. בגמרא דאין מעמידין (עבודה זרה כ"ד א') ובמסכת פרה (ב,ה). רש"י.
62. דקיי"ל בתורת כהנים מיעוט שערות - שתיים. רש"י.
63. כן גרסו הרי"ף ורא"ש (סי' ד). וגירסת המשניות: ר' אלעזר.

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: הלכה כדברי כולן להחמיר (משנקרצות בצפורן לא ממאנת, שמא גדולה היא. ולענין חליצה, עד דאיכא שיעורא רבה דכולהו).

שיטות הראשונים

אפילו אחת בגבה ואחת בכריסה: דעת **רבינו חננאל ורשב"א** שגבה וכריסה שאמרו כאן, הכל במקום הערוה. וכריסה, היינו שפתי מקום הערוה. וגבה, למעלה ממנו, והיינו כף[64]. **וריטב"א** כתב שיש שפירש כפשוטם[65].

מיקום השערות: כתבו **רמב"ן, רשב"א, וריטב"א** (אף שסוברים גבה וכריסה במקום הערוה, כדלעיל), דלא פליגי רבנן עליה דרבי שמעון בהא דשתיים בקשרי אצבעותיה של יד או רגל הוו סימנים, דלא בעינן דוקא במקום ערוה (דקים להו לרבנן אפילו בקשרי אצבעות יד ורגל שאינן אלא כשגדלה). **וראבי"ה** כתב שיש מפרשים הכל במקום הערוה. וכן פסק **הרמב"ם** שצריכות שיהיו במקום ערוה. וכן סתם **השו"ע**. ובשם יש מי שאומר כתב **כרמב"ן** וסיעתו[66].

שתי שערות במקום אחד: **הרי"ף** פסק כרבנן, שעד שיהו שתי שערות במקום אחד. **הרמב"ם** כתב שצריכות השערות להיות במקום הערוה ובמקום אחד[67]. ודעת **תוספות ורא"ש** בשם **ר"י** שהלכה כדברי שניהם להחמיר (דהיינו, לעניין מיאון, לא תמאן אפילו אחת בגבה ואחת בכריסה, כדעת תנא קמא. ולחליצה, לא תחלוץ עד שיהא שתי השערות במקום אחד[68]). **והשו"ע** פסק **כרי"ף**. ובשם יש מי שאומר **כתוספות ורא"ש**[69].

שיעור אורך השערות: נפסק בגמרא שהלכה כדברי כולם להחמיר. לגבי חליצה בעינן שיעור גדול: דעת **רש"י**[70] **ואו"ז** שהוא כדי שיהו ניטלות בזוג. ודעת **רמב"ם, ראבי"ה, התרומה, רא"ש,**

---

64. זה לשון רבינו חננאל (הו"ד ברשב"א וריטב"א): מקום תפוח באשה למעלה מאותו מקום, ונקרא כף. וכיון שמתגדלת, מתמעך והולך. ומפני שהוא מקום תפוח, קורין אותו על גבה, כלומר הוא מקום גבוה, וזהו על גבה. וכריסה היא מקום שפתי הערוה. ושניהם במקום אחד, כי הגב והכרס מקום אחד הן.
65. וראה עוד תוספות (נ"ב ב', ד"ה הלכה). וראה דרכי משה (אה"ע קנה,יז), ובית שמואל (ס"ק כה).
66. אה"ע קנה,יז. והמאירי כתב **שכדברי הרמב"ן ורשב"א נראית גם דעת הרי"ף**. ואמנם ברי"ף אין הדברים מפורשים. מקורות - רמב"ן (נ"ב ב', ד"ה אע"ג). ראבי"ה (סי' תתצד). רשב"א (ד"ה ורבנן). מאירי (נ"ב ב', ד"ה שתי).
67. כתב המגיד משנה שהוא על פי הברייתא, וכביאור הגמרא: ורבנן וכו' עד שיהו שתי שערות במקום אחד. ופירש הרמב"ם שמקום אחד הוא בית הערוה בדוקא. והכסף משנה כתב: איני יודע מה פירוש במקום אחד דקאמר; שאם לומר שיהיו במקום הערוה דוקא, כמו שכתב הרב המגיד, לא היה צריך לכתבו, שכבר כתב צריכות שיהיו במקום הערוה! ואם לומר שבמקום הערוה עצמו צריכות להיות שתיהן למעלה או שתיהן למטה, או שתיהן על איברי הזרע, אבל אחד למעלה ואחד למטה או אחד על איברי הזרע לא, זו מנין לו?!
68. לפי פירוש זה, מה שאמרה הגמרא הלכה כדברי כולן להחמיר, קאי גם על זה (ולא רק על שיעור אורך השערות). אמנם הרמב"ם מפרש דלא קאי אלא אמתניתין (דשיעור אורך השערות).
69. אה"ע קנה,יז. **והשמיט השו"ע** (בדעה ראשונה) **מה שהוסיף הרמב"ם** שצריכות להיות במקום אחד. וזה, משום שהתקשה בכסף משנה (הל' אישות ב,יז, ובית יוסף) מה מקור דבריו. אמנם בביאור **הגר"א** (ס"ק סב) **יישב דבריו. ומשמע שסובר להלכה כהרמב"ם**. ואמנם לדינא, ראה מה שדן **הרשב"א** (שו"ת, ח"ה סי' ע) בדברי הרמב"ם, **ומסקנתו שיש לפסוק כמותו**, וכתב שקיבל **דסברת הרמב"ם מן הגאונים היא**, וקבלת הגאונים תכריע בכל מקום. וראה ב"י.
70. רש"י כתב: שיהו ניטלות בזוג - שיעורא רבה דכולהו. והרש"ל (בגליון הש"ס) מחק מילת "דכולהו" (שהבין

ומאירי, שהוא כדי לכוף ראשן לעיקרן. לגבי מיאון בעינן שיעור קטן: דעת **רמב"ם ומאירי**, שהוא כדי שיהו ניטלות בזוג[71]. ודעת **רש"י, אור זרוע, ראבי"ה, ורא"ש**, שהוא לקרוץ בציפורן[72].

שולחן ערוך

(אה"ע, הלכות מיאון, סימן קנה)

טז. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּעִקָּרָן גֻּמּוֹת. וַאֲפִלּוּ שְׁתֵּיהֶן בְּגֻמָּא אַחַת הֲרֵי אֵלּוּ סִימָן. נִמְצְאוּ שְׁתֵּי גֻּמּוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ וְאֵין בָּהֶן שֵׂעָר, הֲרֵי אֵלּוּ סִימָן, חֲזָקָה אֵין גֻּמָּא בְּלֹא שֵׂעָר, וּשְׂעָרוֹת הָיוּ בָהֶם וְנִשְׁרוּ.

יז. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת צְרִיכוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּמְקוֹם הָעֶרְוָה. וּבֵית הָעֶרְוָה כֻּלּוֹ מְקוֹם סִימָנִים, בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה, בֵּין עַל אֶבְרֵי הַזֶּרַע עַצְמָן. וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר, שֶׁאֲפִלּוּ אַחַת בְּגַבָּהּ וְאַחַת בִּכְרֵסָהּ, אוֹ אַחַת בְּקִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֶיהָ שֶׁל יָד וְאַחַת בְּקִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֶיהָ שֶׁל רֶגֶל, חֲשׁוּבָה גְּדוֹלָה לְמֵאוּן אֲבָל לֹא לַחֲלִיצָה.

יח. שִׁעוּר אֹרֶךְ הַשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת, מִשֶּׁיִּצְמְחוּ וְיִהְיוּ רְאוּיִים לְהִנָּטֵל בְּפִי הַזּוּג (פי', מִסְפָּרַיִם) אוֹ לִקְרֹץ בַּצִּפֹּרֶן, חֲשׁוּבָה גְּדוֹלָה לְמֵאוּן. אֲבָל אֵינָהּ חֲשׁוּבָה גְּדוֹלָה לַחֲלִיצָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן.

שכדי לכוף ראשן גדול מכולם), ופירש, דהיינו שיעור דניטלות בזוג, גדול מכדי לקרוץ. אמנם באור זרוע (הל' חליצה, ח"א, סי' תרעב) מפורש שהגירסה ברש"י כמו שלפנינו, וששיעור לינטל בזוג, ארוך מכדי לכוף.

71. רמב"ם כתב (אישות ב,טז): "שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּבֵּן וּבַבַּת וּבְכָל מָקוֹם - שֶׁעוּרָן כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן; וּמִשֶּׁיִּצְמְחוּ וְיִהְיוּ יְכוֹלוֹת לְהִנָּטֵל בְּפִי הַזּוּג עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן - דָּנִין בָּהֶן לְהַחֲמִיר בְּכָל מָקוֹם." ושיעור שיהיו יכולות להינטל בפי הזוג, הוא השיעור הקטן מכולם. ולפי זה, זוג היינו מה שנקרא פינצטה. וכן ראה רמב"ם בפירושו למשנה (נגעים ד,ד). ודלא כרש"י שביאר שלקרוץ בציפורן הוא השיעור המועט מכולם.

אמנם, בהלכות פרה אדומה (א,ג-ד) פסק הרמב"ם: "הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, עִקָּרָן מַאְדִּים וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר, עִקָּרָן מַשְׁחִיר וְרֹאשָׁן מַאְדִּים - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הָעִקָּר. וְגוֹזֵז בַּמִּסְפָּרַיִם אֶת רֹאשָׁן הַמַּשְׁחִיר... וְצָרִיךְ שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַמַּאְדִּים (החלק האדום שבשיער) כְּדֵי שֶׁתִּנָּטֵל בַּזּוּג; שֶׁכָּל שְׂעָרָה שֶׁאֵינָהּ נִטֶּלֶת בַּזּוּג - הֲרֵי הִיא כְּאִלּוּ אֵינָהּ." וכתב הכסף משנה שיש לתמוה, שפסק כאן שצריך שישאר מהמאדים כדי שינטל בזוג, ומאחר ששיעור זה הוא להכשיר, הוה ליה לפסוק כדי לכוף ראשן לעיקרן, שהוא השיעור הארוך והוא להחמיר! עיי"ש מה שכתב לתרץ בשם הר"י קורקוס.

72. מקורות - רש"י (נ"ב ב', ד"ה להחמיר). אור זרוע (ח"א הל' חליצה, סי' תרעב). רמב"ם (פירוש המשניות; הל' אישות ב,טז). ראבי"ה (סי' תתצד). ספר התרומה (הל' חליצה, סי' קלג). רא"ש (סי' ד). מאירי (נ"ב א', ד"ה שתי).

ספקות בזמן הראיה

האם כתמים מצטרפים לטמאה משום זבה

(נ"ב ב') משנה: הרואה כתם - (1) הרי זו מקולקלת (אינה יודעת פתח נדותה, לידע מתי יתחילו י"א יום שבין נדה לנדה, דהא לא ידעה אימת חזאי), וחוששת משום זוב[73], דברי רבי מאיר. (2) וחכמים אומרים: אין בכתמים משום זוב.

(ומבאר) מאן חכמים? רבי חנינא בן אנטיגנוס היא, **דתניא:** רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: כתמים אין בהן משום זוב; ופעמים שהכתמים מביאין לידי זיבה. כיצד (מביאים לידי זיבה)? לבשה ג' חלוקות הבדוקות לה (בשלושת ימי זיבה, כל אחד ביום אחר), ומצאה עליהם כתם, או שראתה ב' ימים (ראיה ממש מגופה בתוך י"א יום) וחלוק אחד (בשלישי לבשה חלוק הבדוק לה ומצאה עליו כתם), הן הן הכתמים המביאין לידי זיבה.

(ומקשה) השתא שלושה חלוקות, דלאו מגופה קחזיא חיישינן, ב' ימים וחלוק אחד מיבעיא?! (ומתרץ) מהו דתימא כל כי האי גוונא מביאה קרבן ונאכל, קא משמע לן[74].

תנו רבנן: הרואה כתם - (1) אם יש בו כדי לחלק ג' גריסין, שהן כגריס ועוד[75], חוששת (כדעת רבי מאיר במשנה). ואם לאו, אינה חוששת. (2) רבי יהודה בן אגרא אומר משום רבי יוסי: אחת זו ואחת זו, חוששת[76]. אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה בן אגרא בשלא בדקה, ודברי חכמים בשבדקה.

(נ"ג א') (ומברר) מאי בדקה, ומאי לא בדקה?

ומסיק דהכי קאמר: נראין דברי רבי יהודה בן אגרא (החושש לראיה אחת של שני ימים) לרבנן (במקרה) דלא בדקה כלל, לא בדרבי יהודה (בזמן בין השמשות של רבי יהודה) ולא בדרבי יוסי[77]; שאף חכמים לא נחלקו עליו, אלא דבדקה בדרבי יהודה, ולא בדקה

---

73. אם עברו עליה ג' ימי זיבה משלבשה חלוק זה, ומצאה עליו כתם גדול שיעור ג' גריסין ועוד, מספקינן להו דילמא כל חדא וחדא בחד יומא חזיא, אע"ג דבמקום אחד נמצאו. רש"י.
74. להכי נקט ב' ימים וחלוק אחד, לאשמועינן דהשתא נמי חששא בעלמא היא ומביאה קרבן ואינו נאכל, דשמא לאו מגופה הואי הך כתם שלישי, ומליקת חולין נבלה. דאי לא אשמועינן, הוה אמינא הרי רגלים לדבר דודאי זבה היא. רש"י.
75. כלומר שלושה גריסים גסים, דאיכא בכל חד וחד כגריס ועוד, דהכי הוי שיעור כתם, לקמן בפרק הרואה כתם (לקמן, נ"ט א'). רש"י.
76. אפילו בשני גריסין חוששין שמא ראתה אותן בשני בין השמשות, או אחת היום ואחת בין השמשות של מחר, וראיית בין השמשות עולה לשני ימים, שמקצתה מן היום ומקצתה מן הלילה, ויש כאן שלושה רצופין. רש"י.
77. מחלוקתם בגדר בין השמשות, במסכת שבת (פרק במה מדליקין, ל"ד ב') לרבי יהודה בין השמשות, יותר מחצי

בדרבי יוסי[78]; אבל היכא דלא בדקה כלל, מודו ליה.

שיטות הראשונים

האם יש בכתמים משום זוב: פלוגתא דרבי מאיר וחכמים. ולמסקנה, חכמים היינו רבי חנינא בן אנטיגנוס. ופסקו **רמב"ם והמאירי** כרבי מאיר[79], שהוא כחכמים בברייתא.

נמצא **למסקנה**, אם מצאה כתם בחלוקה, שיש בו שיעור שלושה כתמים, היא ספק זבה. ואם אין בו שיעור שלושה כתמים - אם בדקה עצמה כל בין השמשות של יום ראשון ומצאה טהור, אינה חוששת לזיבות. ואם לא בדקה עצמה כל בין השמשות, ושהה עליה שלושה ימים בימי זיבתה, חוששת לזיבות. וכן פסק **רמב"ם**[80].

ב' ימים וחלוק אחד: אמרינן בגמרא, מהו דתימא כל כי האי גוונא מביאה קרבן ונאכל, קמ"ל. דעת **רש"י, רמב"ם, וראב"ד,** שלמסקנת הגמרא היות שמידי ספק לא יצאה, לכן מביאה קרבן, ואין חטאתה נאכלת. ודעת **רמב"ן, ר"ן, ומאירי,** שאינה מביאה קרבן כלל[81].

הרואה כתם האם מטמאה למפרע

(נ"ג ב') תנו רבנן: הרואה כתם - (1) מטמאה עצמה (לטהרות שנגעה בהם) וקדשים למפרע (עד שעת הכיבוס). דברי רבי. (2) רבי שמעון בן אלעזר אומר[82]: אף קדשים אינה מטמאה (למפרע עד שעת הכיבוס, אלא רק מעת לעת), שלא יהא כתמה חמור מראייתה לכל דבר[83].

גרסינן לעיל, **בפרק קמא** (**ו' א'**):

תניא: הרואה דם, מטמאה (למפרע) מעת לעת. וכו'. ואינה מקולקלת למנינה (לא

מיל (לפני צאת הכוכבים. לרבה שני שליש מיל. ולרב יוסף שלושה רבעים). ולרבי יוסי בין השמשות שיעורו כהרף עין, ובסוף היום הוא, זה נכנס וזה יוצא.

78. כגון שבדקה עצמה כל שני בין השמשות דרבי יהודה ובבין השמשות דרבי יוסי לא בדקה; דרבנן סברי, בבין השמשות דרבי יוסי ליליא הוא, והא בדקה בבין השמשות דרבי יהודה (הלכך לא ראתה אחת מהן בין השמשות שתעלה לחומר ב' ימים); ורבי יוסי לטעמיה דאמר בין השמשות ספיקא הוי.

79. בפירוש המשנה כתב הרמב"ם: ורבי חנינה בן אנטגנוס, הוא האומר כאן אין בכתמים משום זוב, וכך קבע התלמוד שזה דברי יחיד. והלכה כחכמים. וכן כתב המאירי (נ"ב ב', ד"ה וחכמים).

80. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ט,יב-יג).

81. דהא כתמים דרבנן הם! ואפילו בידוע שמגופה חזאי, דבר תורה טהורה (שהרי לא באו בהרגשה), ואינן מביאין לא לידי זיבה ולא לידי נדה, כדאיתא לקמן בפרק הרואה כתם (נ"ז ב')! מקורות - רמב"ן (נ"ב ב', ד"ה הא). ר"ן (חי' נדה נ"ב ב', ד"ה מהו דתימא). מאירי (בית הבחירה, ד"ה וחכמים). רמב"ם (פיה"מ; איסורי ביאה ט,יב, יחד עם הל' מחוסרי כפרה א,ו). ראב"ד (הל' איסורי ביאה ט,טו; בעלי הנפש, תחילת שער הכתמים).

82. על פי תיקון הגמרא את דברי הברייתא.

83. שכשראתה דם ממש אינה מטמאה טהרות למפרע, אלא רק עד מעת לעת, כמבואר בריש מכילתין (ב' א').

איבדה פתח נידותה[84]). וכו'. ואינה מונה (שבעה ימים דקודם טבילה) אלא משעה שראתה.

(המשך **הברייתא**:) הרואה כתם, מטמאה למפרע (עד שעת כיבוסו של חלוק זה שכבסה קודם לבישה זו[85]). וכו'. ומקולקלת למנינה. וכו'. ואינה מונה אלא משעה שראתה[86].

שיטות הראשונים

הרואה כתם מטמאה למפרע: **רמב"ם** פסק במקום אחד: "הָרוֹאָה כֶּתֶם - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד עֵת הַפְּקִידָה", ומשמע, אפילו הוי טפי ממעת לעת, כדעת רבי[87]. ובמקום אחר פסק: "וְכָל הָרוֹאָה כֶּתֶם - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת"[88]. וצ"ב. עוד פסק **רמב"ם**, "וְכָל הָרוֹאָה כֶּתֶם - הֲרֵי זוֹ מְקֻלְקֶלֶת, שֶׁמָּא מִן הַחֶדֶר בָּא, וְנִתְקַלְקְלָה וְסָתָמָהּ"[89].

ראתה כתם ואחר כך ראתה דם

(נ"ג ב') תנו רבנן: ראתה כתם ואחר כך ראתה דם - (1) תולה כתמה בראייתה (אם הראיה היתה בתוך) מעת לעת (ואמרינן האי כתם מדם נדות זה הוא, ומטמא רק משעה שמצאתו ולהבא). דברי רבי. (2) רבי שמעון בן אלעזר אומר: יומו (אם ראתה בו ביום תולה, ואם שקעה חמה אף על פי שראתה בתוך מעת לעת אינה תולה). אמר רבי: נראין דבריו מדברי, שהוא מתקנה (מיקל עליה, וכיון דכתמים דרבנן, נראין דברי המיקל) ואני מעוותה[90].

84. דהא ודאי מהשתא הויא פתח נדותה, וליום שמיני לראייתה יתחילו י"א יום שבין נדה לנדה. ורבנן לא גזור מעת לעת אלא לטהרות, אבל גבי כתמים, לא ידעינן אימת נפיק מינה. רש"י.

85. רש"י. שלא כמו ברישא, ברואה דם, שמטמאה רק מעת לעת, משום שברואה דם מדין תורה מעמידים אותה על חזקתה, ומטמאה למפרע מעת לעת רק משום גזירת חכמים, ורק לטהרות. ומשום כך אינה מקולקלת למניינה. משא"כ בכתם, מטמאה למפרע משום שלא יודעים מתי יצא הדם ממנה, וטמאה מעיקר הדין, וחוששים לטומאה אף לגבי מניין ימי נידה וזיבה.

86. לסוף ז' ימים טובלת וטהורה. אבל פתח נדותה, לידע אימת מתחילין ימי זיבה, איבדה, עד שתשב ז' נקיים, כדתניא בערכין (ח' א'). רש"י.

87. ואם כן הוא חמור יותר מראייתה, דאילו בראייתה תופס הזמן המועט, כמו שנתבאר, וכאן תולה בפקידה דוקא, דומיא דבגד דהוי טמא למפרע אפילו ימים רבים עד שעת בדיקה. וכתב הר"י קורקוס ז"ל וטעם יש בדבר: דאילו רואה עתה, אין טעם להחמיר עליה למפרע ביותר ממעת לעת; אמנם כתם שאינה יודעת מתי יצא דם זה מגופה, יש להחמיר ולומר דסמוך לפקידה יצא. כסף משנה.

88. והאריכו בזה האחרונים (ראה פתחי נדה, ערוך לנר, ליקוטי הלכות ועוד, על דף נ"ג ב'). מקורות - רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב, ג,ז). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ט,ג). בהתאמה.

89. רמב"ם (הל' איסורי ביאה ט,ג). ופירש בסדרי טהרה (יו"ד קצ, ס"ק עד, סוד"ה בשו"ת) שאין כוונת הרמב"ם שהתקלקל חשבון ימי הנידות והזיבות שלה, משום שאינה יודעת מתי ראתה הכתם, וכמו שפירש רש"י, שהרי שיטת הרמב"ם שימי הנידות והזיבות הינם קבועים ואינם תלויים בראיית דם (ראה הל' איסורי ביאה פרק ו)! אלא כמו שפירש בפירוש המשניות (ו,יד) שמא הכתם הוא סימן לראיית דם, שמצטרפת לראיות אחרות, ומחמתה נעקר וסתה הקודם, או נקבע וסת חדש.

90. פי', אלמלא השמועה ששמעתי כדברי, נראין לי מן הסברא כדבריו, שהוא מתקנה ואני מעוותה. ריטב"א.

(ומקשה) מתקנה?! עוותי מעוית לה (דהא רבי שמעון בן אלעזר מחמיר[94])!

אמר רבינא: איפוך (ואימא נראין דברי מדבריו). רב נחמן אמר: לעולם לא תיפוך, שהוא מתקן הלכותיה לידי זיבה, ואני מעוות הלכותיה לידי זיבה[92].

בעי מיניה רבי זירא מרבי אסי: כתמים צריכין הפסק טהרה, או לא[93]?

אשתיק ולא אמר ליה ולא מידי. זימנין אשכחיה דיתיב וקאמר: תולה כתמה בראייתה מעת לעת, דברי רבי. אמר ריש לקיש: והוא שבדקה (בין השמשות של שביעי לכתמה, להפסיק בטהרה[94]). ורבי יוחנן אמר: אע"פ שלא בדקה (אלא ביום השביעי לראייתה[95]).

אמר ליה: מכלל, דכתמים צריכין הפסקת טהרה? אמר ליה: אין. והא זימנין סגיאין בעאי מינך ולא אמרת ולא מידי, דלמא אגב שיטפך אתיא לך? אמר ליה: אין, אגב שיטפאי אתיא לי.

שיטות הראשונים

מתי תולה כתמה בראייתה: רמב"ם פסק[96], כרבי וכרבי יוחנן, וכתב: "הָרוֹאֶה כֶּתֶם, וְאַחַר כָּךְ

---

91. שלפי רבי שמעון בן אלעזר, רק אם ראתה באותו יום בו מצאה הכתם, תולה כתמה בראייתה; אבל אם ראתה ביום אחר, אפילו בתוך מעת לעת של מציאת הכתם, מטמאה למפרע עד שעת כיבוס.

92. פירש רש"י: לענין זיבה הוא מיקל, דלדידיה - היכא דלא חזיא בו ביום, לא תלינן כתמה בראייתה, ומונה ימי נדות מיום ראייתה, ואין ימי זיבה מתחילין עד יום ח' לראייתה. לרבי - **מונה מיום מציאת כתמה, ואף להקל ולטבול לליל שביעי לכתמה אם פסקה**, ומיום ח' לכתמה הוו ימי זוב.

ונמצא רבי מחמיר לענין זיבה, דכי חזיא בח' לכתמה, אמרינן יום זיבה הוא, וצריכה לשמור תשיעי יום כנגד יום, ואם תראה שניים עמו, תהא זבה. ולרבי שמעון סוף נדה הוא, ולא מצריך שימור, ואם תראה שניים עמו לא תהיה זבה. נמצא אני מביאה על ידי כתמה לזיבה. אבל איהו, לא.

והקשו התוספות (ד"ה שהוא) שמה שפירש שלרבי טובלת בשביעי לכתמה ומשמשת, אין נראה להקל כולי האי, ולא תלינן כתמה בראייתה. עוד הקשה הרמב"ן (ד"ה שהוא) כיון דקיימא לן כתמים דרבנן, ובראיית כתמה אינה מטמאה (מן התורה), היאך רבי מונה לה משעת כתמה?! והלא ביום ראייתה היא תחלת נדה, וממנו ראוי למנות דבר תורה!

93. פירוש, שתבדוק עצמה בבין השמשות של שביעי למציאתו, כדי להפסיק בטהרה כדין ראיתה (כדין הרואה דם, שבשביעי עושה הפסק טהרה, וטובלת), או סגי לה בבדיקת שחרית כיון דכתמין רבנן. ריטב"א. וכן פירש רש"י.

94. אבל לא הפרישה בטהרה (בסוף היום השביעי למציאת הכתם אלא רק למחרת, ביום השביעי לראיית הדם, שהוא השמיני למציאת הכתם), גליא דעתה דמיום ראייתה נקטה מנינא דידיה (מניין שבעת ימי הנדות), והיא גרמה לעצמה להבדיל כתמה מראייתה, וכתמה מטמא למפרע מיום לבישה. רש"י.

והקשה רשב"א (נ"ג ב', ד"ה הא) על פירוש רש"י, דאי אפשר שיתלה ריש לקיש בקפידתה ובדיקתה! דאי מדינא תולה בכתמה, אף על פי שהיא אינה תולה בו מאי הוי, ולמה תטמא למפרע לטהרות ובעלה ולמה אסורה לביתה?! ולעולם אי אפשר לתלות סברא חלושה כזו בריש לקיש!

95. דכיון דיכולה לתלות (הכתם בראיה), לאו בגילוי דעתה תליא מילתא, ולא מפסדא בהכי (ובכל מקרה אין הכתם מטמא אותה למפרע). רש"י.

96. הל' איסורי ביאה, ט,טו.

רָאָת דָּם - תּוֹלָה כִּתְמָהּ בִּרְאִיָּתָהּ כָּל מֵעֵת לְעֵת, בֵּין שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ בְּעֵת שֶׁמָּצְאָה הַכֶּתֶם[97] וּמָצְאָה טָהוֹר בֵּין שֶׁלֹּא בָּדְקָה".

כתמים צריכין הפסק טהרה[98]: לפי **רש"י**, הנדון ברואה כתם בימי נדתה, בלא ראיה, האם צריכה לפסוק בטהרה בשביעי לעת ערב, קודם טבילתה[99]. ופשיט שצריך[100]. לפי **רשב"א**, הנדון ברואה כתם בימי הזיבה (וכן לדידן, שכולן נחשבות כזבות), האם צריכה לעשות הפסק טהרה לפני ספירת שבעה נקיים. ופשיט דבעיא הפסק טהרה, כרואה[101]. וכן פסקו **ראב"ד, רמב"ן, ורבינו ירוחם**. לפי **תוספות**, הנדון ברואה כתם ואח"כ דם, האם תולה כתמה בראייתה, או שמא יש לטמאה משעת הכיבוס. ופשיט דתולה דוקא אם הפסיקה בטהרה בין הכיבוס למציאת הכתם[102]. לפי **רמב"ם**, הנדון אליבא דרבי, ברואה כתם נוסף תוך מעת לעת לכתם ראשון, האם תולה את מניין ספק הזיבות בו (בכתם השני). ופשיט שתולה בו, ואינה מונה מהכתם הראשון, אם בדקה בינתיים ומצאה טהור[103]. **והשו"ע**[104] פסק את דברי **הרשב"א**.

האם תולה כתם בכתם: **רמב"ם**, לשיטתו בהבנת הסוגיא, כתב: "אֲבָל הָרוֹאָה כֶּתֶם אַחַר כֶּתֶם בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת - אֵינָהּ תּוֹלָה כֶּתֶם בְּכֶתֶם אֶלָּא אִם כֵּן בָּדְקָה בֵּינֵיהֶן; שֶׁאִם

---

97. ומבאר אחרת הסוגיא, שבדקה ביום מציאת הכתם, ודלא כרש"י שבדקה ביום השביעי לכתמה. ור' להלן.
98. **הקדמה**: נדה - מדין תורה נדה סופרת שבעה, בין רואה דם בין לא רואה, **ובסופם**, עושה הפסק טהרה לדעת שנפסק הדם, וטובלת (ראה משנה להלן, ס"ח א'). זבה - עושה הפסק טהרה, **ולאחריו**, צריכה לספור ז' נקיים.
99. ובנדה דאורייתא, שאינה סופרת שבעה נקיים. או שמא אינה צריכה לפסוק בטהרה, שלמרות שהצריכוה טבילה, לא הצריכוה לבדוק שפסק מעיינה, כיוון שיש ספק אם בכלל ראתה.
100. ולשיטתו, מחלוקת ריש לקיש ורבי יוחנן, אליבא דרבי, בכתם שלפני ראיה. והגמרא פשטה ממחלוקתם לגבי כתם בלא ראיה (דלתרוייהו פשיטא להו דכתמים צריכים הפסק). והקשו הראשונים על פירושו, היכי מוכח ממחלוקתם דבכתם צריכה בדיקה בשביעי, דשאני הכא (במקרה של רבי) שראתה ראיה ודאית! (ועוד קושיות, ראה תוספות, ד"ה צריכה, רשב"א ד"ה האי; ריטב"א ד"ה רב, ועוד).
101. **וראב"ד** (איסו"ב ט,טו) ביאר שהנדון בחוששת לזוב מחמת כתם, אם צריכה לבדוק כל שבעה כזבה ודאית, או בדיקה שעה אחת באחרונה להפסק כנדה (הואיל ולא הוחזקה טמאה מגופה). ולשון הר"ן (חי' נ"ג ב', ד"ה ואמר) בשמו: או שנקל עליה ונאמר דדיה **בבדיקה ראשונה ובדיקה שניה באחרונה** להפסקה כנדה. עכ"ל.
102. דדלמא הא דתלי רבי כתמה בראייתה ולא מטמא משעת כבוס, היינו כשבדקה בין כבוס למציאת הכתם. וקאמר ריש לקיש: והוא שבדקה, פירוש סמוך למציאת הכתם תוך מעת לעת. אבל אם יש מעת לעת מבדיקה למציאת הכתם, מטמאין לה למפרע עד שעת הבדיקה. ורבי יוחנן אמר: אף על פי שלא בדקה, פירוש סמוך, אלא יש מעת לעת בין בדיקה למציאה, אפילו הכי תלינן הכתם בראייתה כיון דמשעת כיבוס ליכא (כלומר, שאין מטמאים אותה משעת הכיבוס, דהא סוף סוף בדקה לאחריו) מעת לעת נמי ליכא (ואין מטמאים אותה מעת לעת קודם מציאת הכתם, כיוון דתלינן בראייתה). אלמא, לכולי עלמא צריכה הפסק (כדי לנתק את הכתם מזמן קודם מציאתו, ולתלותו בראיה שלאחריו. ואף שלשון רבי יוחנן היא אף על פי שלא בדקה ומשמע דלא בדקה כלל, אין לומר כן), דאין נראה לומר דלרבי יוחנן אף על פי שלא בדקה כלל קאמר, דכולי האי לא הוה פליג אריש לקיש (לומר שבכל מקרה הראיה חזקה יותר מהזמן שלפני מציאת הכתם עד לכיבוס, אלא מסתבר יותר שגם הוא מצריך בדיקה, כדי לנתק את הזמן הזה ולהגביר כוח הראיה, ורק חולק בעיתוי הבדיקה). וכן הובא בתוספות רא"ש (ד"ה כתמים), וראה בדבריו פירוש נוסף בשם רבינו מאיר.
103. שאז יש להניח שהכתם הראשון לא הגיע מן המקור.
104. יו"ד קצ,א. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה, ט,טו-יח). רש"י (ד"ה צריכין וד"ה דיתיב). רשב"א (חי' נ"ג ב', ד"ה האי; תוה"ב בית ז, ריש שער ד, עמ' קצ). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, סוף סי' ג; השגות הל' איסורי ביאה ט,טו; וכן יא,יא). רמב"ן (הל' נדה ד,מז). רבינו ירוחם (נתיב כו, סוף ח"ב). תוספות (ד"ה צריכה). תוספות הרא"ש (ד"ה כתמים).

הִפְסִיקָה טַהֲרָה בֵּין הַכְּתָמִים - אֵין מִצְטָרְפִין לְמִנְיַן זִיבוּת". והסכים **ראב"ד** לדינא[105].

האם סופרת יום שמצאה בו כתם: פסקו **רמב"ם וארחות חיים** שבכתמים (אם אין בכתם שיעור ג' גריסים) יכולה לספור את היום שמצאה בו כתם, כיום הראשון של שבעת הימים הנקיים[106]. אך **רוב הראשונים** פסקו שמתחילה לספור שבעה ימים נקיים רק ממחרת הראיה[107]. וכן פסק **השו"ע**[108].

האם צריך לחוש ליום מציאת הכתם: כתב **ראב"ד**: ונראה לי, אף על פי שהחמרנו על הכתם ועשינו אותו כראיה, לענין שבעה נקיים ולכל דבר, אעפ"כ לא נחמיר עליו לחוש ליום מציאת הכתם, כמו שהיא חוששת ליום ראיה[109].

קביעת ועקירת וסת על ידי כתמים ודין כתמי עד הבדוק: כתב **ראב"ד**: ועוד אני אומר, שאין הכתמים קובעים וסת ולא עוקרים וסת[110], חוץ מכתמי העד הבדוק לה שהן מטמאין בכל שהן, והרי הן כראיות לכל דבר. וכן כתב **רמב"ן**. וכן פסק **השו"ע**[111].

---

105. אמנם טען, שפשוט שצריך בדיקה ביניהם כדי לתלות כתם בכתם ולא תהיה זבה, שכן אמרנו (נ"ג א') שהמוצאת ג' כתמים שלא בדקה ביניהם, חוששת לזוב, ואין תולין זה בזה. ולכן ביאר הסוגיא באופן אחר, כמבואר למעלה. מקורות - רמב"ם וראב"ד (איסו"ב, ט,טו).

106. בניגוד לרואה דם, שסופרת רק ממחרת הראיה. שכן בגמרא (ס"ו א') התבאר שהתקין רבי בשדות, שאם ראתה יום אחד, תשב ששה והוא. וכו'. ורק אם ראתה שלושה רצופים, תשב שבעה נקיים. ולאחר מכן החמירו בנות ישראל שאפילו רואות טיפת דם כחרדל (ולא רק ראיה ממושכת שלושה ימים רצופים), יושבות שבעה נקיים. ודעת הרמב"ם שבכתמים נשאר הדין כתקנת רבי, שסופרת רק ששה והוא. שלא החמירו בנות ישראל על עצמן, אלא ברואה דם ממש.

107. לפי ראב"ד ורשב"א הדבר נובע מפירושם לבעיא דרבי זירא, לעיל. בספר התרומה משמע שכן למד מסברא, ולא מתוך פירוש הסוגיא, עיי"ש.

108. יו"ד קצ,א. מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה יא,יא). ארחות חיים (הל' נדה סי' ב). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, סוף סי' ג; השגות). ראב"ן (סי' שכא). תרומה (הל' נדה, סי' צה). רמב"ן (הל' נדה, ד,מז). רשב"א (תורת הבית הקצר, ב"ז, ש"ד, עמ' רצא; חי' נ"ג ב', ד"ה הא). רבינו ירוחם (אדם וחוה, נתיב כו, סוף חלק ב). מאירי (נ"ג ב', ד"ה כתמים).

109. בשו"ע לא נזכר, אמנם אפשר להניח שבודאי מודה לזה, שהרי הביא לשון הראב"ד בב"י. וכן ראה לבוש (יו"ד קצ,נד) שפסק כדברי הראב"ד גם בזה.

110. כתב בטהרת הבית (ח"א ח,לו, ס"ק לו), סתימת דבריו שגם כשידוע שהכתם יצא מגופה, אך היה בלי הרגשה, כיון שהוא בכגריס, ואינו מטמא בכל שהוא כעד הבדוק, אינו קובע וסת. וכן בדין, שכיון שכל דין פרישה סמוך לוסתה אינו אלא מדרבנן, לראב"ד ולרוב הפוסקים ולשו"ע (ראה להלן ס"ג ב'), אין לאסור אלא בראיה שיש בה ספק כרת. אבל בכתם, או בראיה בלי הרגשה שדינה ככתם, שאינה אלא מדרבנן, לא אסרו חכמים.

וכן כתב בשו"ע הגר"ז (ס"ק קכב) שאף הרואה דם בלי הרגשה, אינה קובעת וסת, כיון שאינה טמאה אלא משום כתם, שהרי לא גזרו בה אלא אם מצאה הדם על דבר המקבל טומאה, משא"כ בדם הנמצא בעד הבדוק, דהוי עכ"פ ספק דאורייתא, דשמא הרגישה וכסבורה שהרגשת עד היא, לפיכך קובעת וסת. עיי"ש. וראה שו"ת מהר"ם לובלין (סי' ב) שחקר **האם מה שאין אשה טמאה בלא הרגשה, היא גזירת הכתוב, או הוא מטעם דכשאינה מרגשת איכא לספוקי שאין הדם ממנה** (וההרגשה היא בירור גמור שהדם ממנה). והביאו סד"ט (קצ, ס"ק צג, ד"ה וטרם אכלה). וראה שיעורי שבט הלוי (קצ,נד, ס"ק ד).

111. יו"ד קצ,נד. פשטות לשון הראב"ד והשו"ע שבעד הבדוק, אפילו בפעם אחת חוששת, כדין וסת שאינו קבוע. והאחרונים האריכו, ויש שכתבו שדוקא בשלוש פעמים (ומנהג העולם להקל, הובא בשיעורי שבט הלוי, קצ,נד, ס"ק ז). עוד כתב בטהרת הבית (ח"א, סי' ח, סעיף לז, ס"ק לז בסופו), **שכל זה בבדקה בעד הבדוק בעומק הרחם, שיש לחוש להרגשה מן המקור**. אבל קינוח בעלמא שאין בו חשש הרגשה דאורייתא, אין בו משום קביעות וסת, אפילו בשלוש פעמים. וכעין זה בשיעורי שבט הלוי (קצ,נד, ס"ק ו). מקורות - ראב"ד (שער הכתמים, סוס"י ג, אות כט). רמב"ן (הל' נדה ד,מח). ולגבי כתמי עד הבדוק לה, ראה לעיל, י"ד א'.

מצאה כתם בשלושה ימים ראשונים משבעה נקיים: כתבו **התרומה, רבינו פרץ, מרדכי, הגהות מיימוניות, וכל בו**, שבשלושה ימים ראשונים משבעה נקיים אינה תולה כתמיה בדבר היתר, משום שצריכה לוודא שפסק דם המקור[112]. אך **מהר"ם ורשב"א** כתבו שתולה בשבעה נקיים ולא חילקו. וכן נראה **משאר הראשונים** שלא הזכירו דין זה[113]. וכתב **תרומת הדשן** שאף **התרומה** וסיעתו, יתירו בכתם בשיעור פחות מכגריס ועוד. **והרמ"א**[114] כתב בשם יש אומרים **כתרומה** וסיעתו, וכפי שהסביר דבריהם **בתרומת הדשן**. ועוד כתב **הרמ"א** שכולם מודים שתולה במכה שודאי מוציאה דם[115].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

א. דְּבַר תּוֹרָה אֵין הָאִשָּׁה מִטַּמְּאָה וְלֹא אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ עַד שֶׁתַּרְגִּישׁ שֶׁיָּצָא דָּם מִבְּשָׂרָהּ, וַחֲכָמִים גָּזְרוּ עַל כֶּתֶם שֶׁנִּמְצָא בְּגוּפָהּ אוֹ בִּבְגָדֶיהָ, שֶׁהִיא טְמֵאָה, וַאֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ אֲפִלּוּ לֹא הִרְגִּישָׁה, וַאֲפִלּוּ בָּדְקָה עַצְמָהּ וּמָצְאָה טְהוֹרָה. וּצְרִיכָה הֶפְסֵק טָהֳרָה, שֶׁתִּבְדֹּק עַצְמָהּ וְתִמְצָא טְהוֹרָה, וְאַחַר כָּךְ תִּמְנֶה שִׁבְעָה נְקִיִּים מִיּוֹם הַמְּצִיאָה (כְּאִלּוּ רָאֲתָה וַדַּאי, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן סִימָן קצ"ו)...

נד. אֵין בַּכְּתָמִים מִשּׁוּם וֶסֶת. כֵּיצַד? מָצְאָה כֶּתֶם בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, אֲפִלּוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, לֹא קְבָעָתוֹ וְלֹא עוֹקַרְתּוֹ. חוּץ מִכִּתְמֵי עֵד הַבָּדוּק לָהּ, שֶׁהֵם מְטַמְּאִים בְּכָל שֶׁהֵן, וַהֲרֵי הֵן כִּרְאִיּוֹת לְכָל דָּבָר.

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצו)

י. הַשִּׁבְעָה נְקִיִּים צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ רְצוּפִים שֶׁלֹּא תִּרְאֶה דָּם בָּהֶם, שֶׁאִם רָאֲתָה דָּם אֲפִלּוּ בְּסוֹף יוֹם הַשְּׁבִיעִי סָתְרָה כָּל הַיָּמִים וּצְרִיכָה לִפְסֹק בְּטָהֳרָה וְלַחֲזֹר וְלִמְנוֹת שִׁבְעָה נְקִיִּים. **הגה**: יֵשׁ אוֹמְרִים, דְּבִשְׁלֹשָׁה יָמִים רִאשׁוֹנִים שֶׁל יְמֵי הַסְּפִירָה אִם מָצְאָה כֶּתֶם אֵין תּוֹלִין אוֹתוֹ לְהָקֵל כְּמוֹ שֶׁתּוֹלִין שְׁאָר כְּתָמִים, דְּג' יָמִים רִאשׁוֹנִים צְרִיכִים לִהְיוֹת נְקִיִּים לְגַמְרֵי (מָרְדְּכַי הִלְכוֹת נִדָּה וּבְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי פ"ט דא"ב

---

112. ולכך צריך שלושה ימים ראשונים נקיים לגמרי. תרומה. ולפי טעם זה נראה שאינה תולה בשום כתם. וכן דייק הש"ך (ס"ק י"ג). אמנם ראה רמב"ן (ה' א') שכתב שכבר ההפסק בטהרה מוציא אותה מחזקת טמאה. ועי' גם ברשב"א (ה' א') ובר"ן (ה' א').

113. אחרת היה להם לחלק. וכן דייק הדרכי משה (יו"ד קצו,א) מהרשב"א ומשאר הראשונים. אמנם ראה ש"ך (יו"ד קצו,י, ס"ק יג) מה שהאריך לחלוק.

114. יו"ד קצו,י. מקורות - תרומה (סי' צב), רבינו פרץ ומהר"ם (תשב"ץ קטן סי' תפא/תעט. והו"ד בארחות חיים הל' נדה סי' ב). מרדכי (שבועות סי' תשלה). הגהות מיימוניות (הל' איסורי ביאה פ"ט אות ז). כל בו (סי' קמה). מרדכי והגהות מיימוניות כתבו זאת בשם ספר התרומה. רשב"א (תורת הבית, ז,ד, עמ' רנג). תרומת הדשן (סי' רמט).

115. כן כתב בדרכי משה (קצו, אות א) מסברתו. אך הש"ך (ס"ק י"ג) חלק על הרמ"א, וסבר שהתרומה יאסור אף במכה שמוציאה דם בוודאות. והביא הש"ך ראיה מכך שמהר"ם כתב שאשה מוכת שחין, שפצעי השחין שלה "ודאי מפקי דמא", תולה בשבעה נקיים, ועל דבריו אלו הגיה רבינו פרץ שבג' ימים ראשונים אינה תולה, ומוכח שרבינו פרץ אוסר לתלות בשלושה ימים ראשונים אף כשיש לה מכה שמוציאה דם ודאי.

וכתב ערוך השולחן (יו"ד קצו,לד) שדין זה אינו שייך אצל מי שמתחילה לספור ביום השישי לראייתה (כשיטת מהרי"ל ותרומת הדשן הנזכרת לעיל, מ"ב א', בשיטות הראשונים) שבכל מקרה עוברים שלושה ימים קודם ספירתה. ועוד כתב, שאין דין זה חל באשה שסופרת שבעה נקיים אחרי שנטמאה על ידי כתם.

ות"ה סִימָן רמ"ט וְאָגוּר פ' תִּינֹקֶת וא"ח וְר"ף); אֲבָל אַחַר כָּךְ דִּינוֹ כִּשְׁאָר כֻּתָּם, וְכֵן נוֹהֲגִין. וְדַוְקָא כֻּתָּם שֶׁהוּא יוֹתֵר מִכַּגְרִיס וְעוֹד, אֲבָל פָּחוֹת מִכַּגְרִיס וְעוֹד תּוֹלֶה בְּכִנָּה אֲפִלּוּ בְּג' יָמִים רִאשׁוֹנִים (ת"ה סִימָן רמ"ט). וְהוּא הַדִּין אִם הָיָה לָהּ מַכָּה בְּגוּפָהּ וְיוֹדַעַת שֶׁמּוֹצִיאָה דָּם, תּוֹלֶה בָּהּ אֲפִלּוּ בְּיֶתֶר מִכַּגְרִיס וְעוֹד (סְבָרַת הָרַב וְכֵן מַשְׁמַע לָשׁוֹן הַמָּרְדְּכַי), אֶלָּא שֶׁאֵין מְקַלִּין בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים לִתְלוֹת בְּמַכָּה שֶׁאֵין יָדוּעַ שֶׁמּוֹצִיאָה דָּם אוֹ בִּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁתָּלִינָן בָּהֶם כֻּתָּם, כַּמְּבֹאָר לְעֵיל סִימָן ק"צ.

טעויות ושיבושים בספירת ימי נדה וזיבה

הרואה בין השמשות

(נ"ג ב') משנה: הרואה יום י"א בין השמשות (שהוא היום האחרון של ימי הזיבה, וספק יום הוא והוי דם זיבה, או ספק לילה ותחלתו נדה) - תחלת נדה וסוף נדה. תחלת זיבה וסוף זיבה.

(ומקשה) תחלת נדה וסוף נדה? תחלת נדה וסוף זיבה היא! אמר רב חסדא: הכי קאמר - הרואה יום י"א בין השמשות, (חוששת) תחילת נדה וסוף זיבה. ובשביעי לנדתה (אם ראתה ביום השביעי לנדתה בין השמשות), (ספק) סוף נדה ותחלת זיבה.

(המשך **משנה:**) יום ארבעים לזכר (בין השמשות של יום ארבעים ללידת זכר, שהוא ספק דם טוהר, ספק דם טמא) ויום שמונים לנקבה, בין השמשות לכולן[116] - הרי אלו טועות.

(המשך **משנה:**) אמר רבי יהושע: עד שאתם מתקנים את השוטות (את הטועות כגון אלו שראו בשעת הספק), בואו ותקנו את הפקחות (הרואות בשעה ודאית וצריכין אנו לתקן פתחיהן ולפרש ימי שימורן ותשמישן, כדמפרש בברייתא בגמרא).

(ומקשה) הני שוטות נינהו?! טועות נינהו! אלא תני: טועות[117].[118]

הדרן עלך בא סימן

116. כלומר באיזה מאלו שתראה בין השמשות, הוי האי בין השמשות ספק טמא ספק טהור. ואם תראה ליום שמיני ספק נדה ספק שומרת יום כנגד יום, וכן לעולם, עד שתפסוק כדי שיעור המפורש לה בערכין. רש"י.

117. כתב הריטב"א: כלומר שוטות דקתני, היינו שאין להן שיטה נכונה בדמן. מלשון הדס שוטה.

118. דין ימי נידה וכן ימי לידה שאין רואה בהם, אם עולים לספירת זיבה, המובא בגמרא כאן, ראה לעיל, פרק בנות כותים, ל"ז א', בסוגית דם קושי ולידה האם סותרים זיבה.

פרק שביעי

דם הנידה

נושא הפרק: דם נידה מתי מטמא, ודיני כתמים.

ובו שלושה חלקים:

1. דם הנידה באיזה אופן מטמא, לח או גם יבש. ובדרך אגב, בשר המת וזיבה ושרץ ונבלה, ושכבת זרע מתי מטמאים ובאיזה אופנים.
2. שרץ הנמצא במבוי ממתי מטמא למפרע. וכן כתם הנמצא בחלוקה אם יש לתלות שמזמן נידותה היה הכתם, וכשאי אפשר לתלות ממתי מטמא למפרע, ואם מטמא לח או יבש.
3. כתמים בבגדים ממתי חוששים, ובדרך אגב כתמים הנמצאים בין הכותים, ושאר דיני נאמנות של כותים.

נושאים משניים

דם הנדה ושאר טומאות - יבשים ולחים

- דם הנדה ובשר המת
- נבלה שרץ ומעיינות הזב
- שרץ ששלדו קיימת

שרץ וכתם שנמצאו ממתי מטמאים

- חזקתו בדוק או חזקתו מתכבד
- שרץ שנמצא במבוי מטמא למפרע
- כתם ושרץ יבשים האם מטמאים
- דין כתמים הנמצאים
- כתמי כותים
- כתמי עדי בדיקה
- נאמנות הכותים
- דין כותים היום

דם הנדה ושאר טומאות - יבשים ולחים

דם הנדה ובשר המת

(נ"ד ב') משנה: דם הנדה ובשר המת, מטמאין לחין ומטמאין יבשין.

(המשך **משנה:**) אבל הזוב, והניע[1], והרוק, והשרץ, והנבלה, והשכבת זרע, מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין. ואם יכולין להשרות ולחזור לכמות שהן, מטמאין לחין ומטמאין יבשין. וכמה היא שרייתן (דנימא אי הדרא בכי האי שיעורא, לחין נינהו)? בפושרין מעת לעת.

(המשך **משנה:**) רבי יוסי אומר: בשר המת יבש, ואינו יכול להשרות ולחזור לכמות שהיה, טהור (ומבאר בגמרא, נ"ו א', דגם לדידיה, טהור רק מלטמא בכזית, אבל מטמא טומאת רקב[2]).

(נ"ה א') (שנינו במשנה) ובשר המת (מטמא לח ויבש). (ומברר) מנלן?

(1) אמר ריש לקיש: אמר קרא[3] "לְכֹל טֻמְאָתוֹ" - לכל טומאות הפורשות ממנו (לא שנא לח, ולא שנא יבש). (2) רבי יוחנן אמר: "אוֹ בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר"[4] - אדם דומיא דעצם: מה עצם יבש, אף כאן יבש.

מאי בינייהו? איכא בינייהו דאפריך אפרוכי (שיבש יותר מדאי. לרבי יוחנן טהור, דדומיא דעצם בעינן, ועצם לא מיפרך. ולריש לקיש טמא).

מיתיבי: בשר המת שהופרך, טהור!

(ודחי) התם דאקמח (לשון טחינה, כקמח) והוי עפרא.

מיתיבי: כל שבמת, מטמא, חוץ מן השיניים, והשיער, והציפורן (והא שיניים דומיא דעצם הן וטהורין, וקשיא לתרוייהו). ובשעת חיבורן, הכל טמא!

(ומסיק) אמר רב אדא בר אהבה: (דבר הפורש מן המת צריך להיות) דומיא דעצם - מה עצם שנברא עמו ואין גזעו מחליף (אם ניטל אינו חוזר), אף כל שנברא עמו ואין גזעו מחליף. יצאו השיניים שלא נבראו עמו; יצאו שיער וציפורן, שאף על פי שנבראו עמו, גזען מחליף.

---

1. ממעיינות הזב הם והוי אב הטומאה. רש"י. ניע - יש שפירשו (על פי רש"י) צואת האף. אמנם ראה לעזי רש"י. ואמנם רש"י להלן (נ"ה ב', ד"ה כיחו וניעו) כתב: מין רוק הן.
2. מלא תרווד ממנו, מטמא במגע ומשא ואהל.
3. ויקרא כב,ה.
4. במדבר יט,טז.

שיטות הראשונים

טומאת בשר המת יבש: פסק **הרמב"ם** כתנא קמא, וכתב: "וְכֵן כַּזַּיִת מִבְּשַׂר הַמֵּת, בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ כַּחֶרֶס - מְטַמֵּא כְּמֵת שָׁלֵם" (במגע במשא ובאוהל)[5]. וכשנפרך, כתב **הרמב"ם**: "בְּשַׂר הַמֵּת שֶׁנִּפְרַךְ וְנַעֲשָׂה כַּקֶּמַח - טָהוֹר". וצ"ב, דמשמע דוקא נעשה כקמח טהור, והיינו כריש לקיש. אבל לרבי יוחנן אפילו איפריך איפרוכי, ולא איקמח כעפרא, טהור[6].

כל שבמת טמא, חוץ מאלו שגזען מחליף ושלא נבראו עמו: כתב **הרמב"ם**: "כָּל שֶׁבַּמֵּת - טָמֵא, חוּץ מִן הַשִּׂנַּיִם וְהַשֵּׂעָר וְהַצִּפָּרֶן, הוֹאִיל וְגִזְעָן מַחֲלִיף[7]. וּבִשְׁעַת חִבּוּרָן - הַכֹּל טָמֵא. כֵּיצַד? הַמֵּת בַּחוּץ, וּשְׂעָרוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת".

נבלה שרץ ומעיינות הזב

(נ"ד ב') (שנינו **במשנה**:) אבל הזוב, והניע, והרוק, והשרץ, והנבלה, והשכבת זרע, מטמאין לחין, ואין מטמאין יבשין. ואם יכולין להשרות ולחזור לכמות שהן, מטמאין לחין, ומטמאין יבשין. וכמה היא שרייתן? בפושרין מעת לעת.

(נ"ה ב') (ומבאר) רוק מנלן (שמטמא)? **דתניא:** "וְכִי יָרֹק"[8] - יכול אע"פ שלא נגע[9]? תלמוד לומר "בַּטָּהוֹר", עד שיגע בטהור. אין לי אלא רוקו. כיחו וניעו (מין רוק הן) ומי האף שלו, מנין? תלמוד לומר "וְכִי יָרֹק" (וי"ו דריש).

(ומברר) מאי מי האף? אמר רב: בנגררין דרך הפה (שגררן והוציאן דרך הפה); לפי שאי אפשר למי האף בלא צחצוחי הרוק. ורבי יוחנן אמר: אפילו בנגררין דרך החוטם. אלמא קסבר מעיין הוא, ורחמנא רבייה (מכי ירוק, כל דדמי לרוק).

תניא: תשעה משקין (של) הזב הן - הזיעה, והליחה סרוחה (מפצע מזוהם[10]), והריעי, טהורין מכלום. דמעת עינו, ודם מַגֵּפָתוֹ (פצעו), וחלב האשה, מטמאין טומאת משקין (לטמא אוכלים ומשקים כשאר משקים טמאים) ברביעית. אבל זובו, רוקו, ומימי רגליו, מטמאין טומאה חמורה (אדם ובגדים, דמעיינות הן).

---

5. ודלא כרבי יוסי שאמר בשר המת יבש שאינו יכול להישרות ולחזור לכמות שהיה, טהור.
6. ועוד, שבריש פרק ב' (מהלכות טומאת מת, הובא לעיל) כתב דיבש כחרס מטמא, משמע דוקא כחרס שאינו עשוי ליפרך, אבל אם יבש יותר מחרס, הוא עשוי ליפרך וטהור, אע"פ שלא נפרך, והיאך פסק כאן בהיפך! כסף משנה. עיי"ש תירוצו. מקורות - רמב"ם (הל' טומאת מת ב,א; הל' טומאת מת ג,י).
7. בגמרא אמרו טעם זה לשיער וציפורן; אבל לשיניים נתנו טעם שלא נבראו עמו. והרמב"ם קיצר, כיון דלא נפקא לן מידי. כסף משנה. מקורות - רמב"ם (הל' טומאת מת ג,י).
8. ויקרא טו,ח: "וְכִי יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב".
9. דסלקא דעתך אמינא נילף רוק רוק מיבמה, מה התם אע"פ דלא נגע, אף הכא נמי דלא נגע. גמרא.
10. על פי לעזי רש"י.

(נ"ו א') **תניא:** יכול יהא דם היוצא מפיו, ומפי האמה, טמאין? תלמוד לומר[11] "זוֹבוֹ טָמֵא הוּא" - הוא טמא, ואין דם היוצא מפיו[12], ומפי האמה, טמא, אלא טהור.

(שנינו במשנה:) אם יכולין להשרות (ולחזור לכמות שהן, מטמאין לחין ומטמאין יבשין). בעי רבי ירמיה: תחילתו וסופו בפושרין, או דלמא תחילתו אף על פי שאין סופו (אין צריך שיהו המים פושרים בסוף, כשיכלה מעת לעת)?

תא שמע, **דתניא:** כמה היא שרייתן בפושרין? (1) יהודה בן נקוסא אומר: מעת לעת, תחילתו אף על פי שאין סופו[13]. (2) רשב"ג אומר: צריכין שיהו פושרין מעת לעת.

שיטות הראשונים

אם יכולין להשרות ולחזור לכמות שהן: נאמר במשנה שבמקרה כזה, מטמאין לחין ויבשין. דעת **ראב"ד ור"ן**, דאשרץ ואנבילה בלחוד קאי. אבל זוב ודכוותיה, כל שנתייבשו, אי אפשר לחזור לכמות שהיו. ודעת **רמב"ם, תוספות, ומאירי**, שדין המשנה נאמר גם בזוב וכדומה[14].

כמה היא שרייתן בפושרין: דעת **רבינו חננאל, ראב"ד, רשב"א, ורא"ש**, שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל (לחומרא). **ורמב"ם** פסק כיהודה בן נקוסא[15]. **והשו"ע**[16] פסק **כרוב הראשונים**.

טומאת מי האף של זב: **הרמב"ם** סתם דבריו, וכתב: "תִּשְׁעָה מַשְׁקִין בַּזָּב: שְׁלֹשָׁה מֵהֶן אַב טֻמְאָה, וְהֵן: רֻקוֹ, וּמֵימֵי רַגְלָיו, וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ; כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּכָל שֶׁהוּא... כֵּחוֹ וְנֵעוֹ וְרִירוֹ וּמֵי הָאַף שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הֵן כְּרֻקוֹ לְכָל דָּבָר, וּבִכְלַל הָרֹק הֵם חֲשׁוּבִין". נראה שפסק כרבי יוחנן, דאמר אפילו בנגררין דרך החוטם, נמי בכלל מי האף[17].

---

11. ויקרא טו,ב: "אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ טָמֵא הוּא".
12. בפרק מצות חליצה (יבמות ק"ה א') מוקי בשותת; דאי לאו הכי, טמא משום צחצוחי הרוק. תוספות (ד"ה דם).
13. אין צריך שיהו המים פושרין בסוף, אכן יהו על השרץ כמעת לעת אע"פ שאין סופן. וקולא היא, דאי לא הדר בהכי, טהור, ואע"ג דאי הוו פושרין כל מעת לעת הוה הדר. רש"י.
14. הר"ן כתב ראיה לשיטתו, מדאמרינן בפרק המפלת (כ"ב ב') תנן התם כמה היא שרייתן מעת לעת הכא מאי, מי בעי מעת לעת או לא, שרץ ונבלה הוא דאקושי, אצרכוה רבנן מעת לעת, אבל דם דרכיך לא, וכו'. ואם איתא דאכולהו קאי, היכי אמרינן אבל דם דרכיך לא, והא זוב נמי רכיך, ואפילו הכי בעינן מעת לעת! והתוספות כתבו דמכל מקום אקושי נינהו טפי מדם, דאינהו התחילו ליבש זה כמה ימים, דרגילין להתייבש קודם יציאתם; אבל דם אינו רגיל להתייבש קודם יציאתו מן הרחם.

מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' מטמאי משכב ומושב ב,א, והשגות; הל' שאר אבות הטומאות א,יג). תוספות (כ"ב ב', ד"ה אבל). מאירי (נ"ד ב', ד"ה והמשנה הראשונה). ר"ן (חי' נ"ד ב', סוף ד"ה יבש). גם מרשב"א (תורת הבית, ז,א, עמ' כד) משמע שהבין כראב"ד ור"ן (שכן כותב: התם תנן בפרק דם הנדה גבי שרץ ונבלה כמה שרייתן מעת לעת וכו').

15. וכתב המשנה למלך דצ"ע, שכן אף שכתב הנימוקי יוסף בפרק יש נוחלין, דכללא דכל מקום ששנה רשב"ג (במשנתנו הלכה כמותו) אינו אלא במשנה, מכל מקום לגבי רבי יהודה בן נקוסא הוה ליה למפסק כרשב"ג, דהוא מארי דתלמודא טפי. וכל שכן כאן שרשב"ג לחומרא (שכן אם שראם במים פושרין מתחילתן ולא בסופן, ולא חזר לכמות שהיה, עדיין נחשב לח לרשב"ג, עד שיהיו פושרים מתחילה ועד סוף). וצ"ע.
16. יו"ד קפח,ד (וביאור הגר"א ס"ק טו). מקורות - רבינו חננאל (הו"ד ברשב"א וברא"ש). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה, א,יז). רא"ש (נדה ג,ג). רשב"א (תורת הבית, בית שביעי, שער ראשון, עמ' כד). רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב ב,א).
17. וכן פסק בליקוטי הלכות. מקורות - רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב, א,טז).

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפח)

ד. כָּל דָּם הַיּוֹצֵא מִן הָאִשָּׁה, בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ, טְמֵאָה... וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ נִמּוֹחִים בְּתוֹךְ מֵעֵת לְעֵת, עַל יְדֵי שֶׁשּׁוֹרִים אוֹתָם בְּמַיִם פּוֹשְׁרִין, וְיִהְיוּ הַמַּיִם פּוֹשְׁרִים כָּל מָשֵׁךְ מֵעֵת לְעֵת שֶׁהֵם בְּתוֹכוֹ...

שרץ ששלדו קיימת

(נ"ו א') (שנינו במשנה:) **והשרץ** (מטמא לח, ואינו מטמא יבש).

אמר ריש לקיש: שרץ שיבש ושלדו קיימת (שלא נשבר ונתפזר), טמא.

(ומקשה) והאנן **תנן:** מטמאין לחין, ואין מטמאין יבשין!

אמר רבי זירא: לא קשיא, הא בכולן (כשכולו שלם טמא אפילו יבש), הא במקצתן.

דתניא: אמר רבי יצחק ברבי ביסנא, אמר רבי שמעון בן יוחי: "בָּהֶם"[18] - יכול בכולן? תלמוד לומר: "מֵהֶם"[19]. אי מהם, יכול במקצתן? תלמוד לומר: "בָּהֶם". הא כיצד? כאן בלח, כאן ביבש.

ואמר ריש לקיש: שרץ שנשרף ושלדו קיימת, טמא.

מיתיבי: נמצא שרץ שרוף על גבי הזיתים, וכן מטלית המהוהא (בלויה ונרקבת), טהורין; שכל הטומאות כשעת מציאתן.

אמר רבי זירא: לא קשיא, הא בכולן, הא במקצתן.

דתניא: אמר רבי יצחק ברבי ביסנא משום רבי שמעון בן יוחי: "בָּהֶם" - יכול בכולן? תלמוד לומר: "מֵהֶם". אי מהם - יכול במקצתן? תלמוד לומר: "בָּהֶם". הא כיצד? כאן בשרוף, כאן בשאינו שרוף.

שיטות הראשונים

שרץ שנשרף ושלדו קיימת, טמא: הגמרא דורשת כן מפסוק, ולמדו מכך **תוספות** שהוא מן התורה. **ורמב"ם** כתב, "וְקָרוֹב בְּעֵינַי שֶׁטֻּמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם[20]", שהחמירו חכמים מפני ששלדן קיימת, וקראי אסמכתא בעלמא[21].

18. ויקרא יא,כו: "כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא".
19. ויקרא יא,לב: "וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא".
20. אע"ג דבגמרא מייתי לה מקרא, משמע להרמב"ם דאסמכתא בעלמא היא, דכיון שנתייבש כל כך הרי הוא כעפר, אע"פ ששלדו קיים, אלא שחכמים גזרו בו טומאה. כסף משנה.
21. ליקוטי הלכות. מקורות - רמב"ם (הל' שאר אבות הטומאות ד,יב). תוספות (נ"ו א', ד"ה אי בהם).

שרץ וכתם שנמצאו ממתי מטמאים

חזקתו בדוק או חזקתו מתכבד

(**נ"ו א'**) **משנה:** השרץ שנמצא במבוי, מטמא למפרע[22], עד שיאמר בדקתי את המבוי הזה ולא היה בו שרץ, או עד שעת כיבוד[23]. וכן כתם שנמצא בחלוק, מטמא למפרע, עד שיאמר בדקתי את החלוק הזה ולא היה בו כתם, או עד שעת הכיבוס.

איבעיא להו: 'עד שעת כיבוד' חזקתו בדוק, או דלמא חזקתו מתכבד[24]? ומאי נפקא מינה? דאמר כביד ולא בדיק. אי אמרת חזקתו בדוק, הא לא בדק. אי אמרת חזקתו מתכבד, הא מתכבד. (**נ"ו ב'**) אי נמי דאשתכח בגומא, אי אמרת חזקתו בדוק, מאן דבדק, בגומא נמי בדיק. אי אמרת חזקתו מתכבד, גומא לא מתכבדא.

(**נ"ו ב'**) איבעיא להו: עד שעת כיבוס חזקתו בדוק, או דלמא חזקתו מתכבס[25]? למאי נפקא מינה? דאמר כיבס ולא בדק. אי אמרת חזקתו בדוק, הא לא בדק. אי אמרת חזקתו מתכבס, הא מתכבס. אי נמי דאשתכחה בסטרא (בצדי הבגד, שיש שם קמטים ותפירות), אי אמרת חזקתו בדוק, מאן דבדק בסטרא נמי בדיק. אי אמרת חזקתו מתכבס, בסטרא לא מתכבס. מאי?

תא שמע, **דתניא:** אמר רבי מאיר:

מפני מה אמרו השרץ שנמצא במבוי, מטמא למפרע עד שיאמר בדקתי את המבוי הזה ולא היה בו שרץ, או עד שעת כיבוד? מפני שחזקת בני ישראל בודקין מבואותיהן בשעת כיבודיהם. ואם לא בדקו, הפסידוהו למפרע.

ומפני מה אמרו כתם שנמצא בחלוק מטמא למפרע, עד שיאמר בדקתי את החלוק ולא היה בו כתם, או עד שעת הכיבוס? מפני שחזקת בנות ישראל בודקות חלוקיהן בשעת כיבוסיהן. ואם לא בדקו, הפסידו למפרע.

(המשך **הברייתא:**) רבי אחא אמר: תחזור ותכבסנו. אם נדחה מראיתו, בידוע שלאחר

---

22. שהמבוי רשות היחיד וספקו טמא, ולפיכך יהיו הטהרות שנעשו במבוי זה טמאין למפרע מחמת השרץ הזה. רמב"ם (פירוש המשניות). וראה להלן.
23. עד העת שבו טיאטו אותו המבוי ולא מצאו בו שרץ (אבל שרצים שהיו לפני הטיאטוא, התנקו בעקבות הכיבוד).
24. כלומר, האם יש חזקה שהמכבד מבוי בודקו שאין בו טומאה. או שאין כזו חזקה, אבל יש חזקה שבעת הכיבוד, המבוי מתנקה משרצים, אף בלא כוונה מיוחדת לבדיקה מטומאה (כיבוד המבוי מקביל לכיבוס בגד להלן).
25. כלומר כשמכבסים בגד, מניחים שהמכבסים בדקוהו, או דילמא סתמא דמילתא חזקה שהכתם עובר מן הבגד בשעת כיבוסו, וכתם זה שנמצא בו עכשיו, לאחר הכיבוס בא. ע"פ רשב"א (תורת הבית, ז,ד, עמ' רנד).

כיבוס[26]. ואם לאו, בידוע שלפני הכיבוס[27].

(המשך **הברייתא**:) רבי אומר: אינו דומה כתם שלאחר הכיבוס, לכתם שלפני הכיבוס; שזה מקדיר (נבלע בבגד), וזה מגליד (וגלדו עבה ובולט).

(ואמרינן) שמע מינה (מדברי רבי מאיר): חזקתו בדוק. שמע מינה.

שיטות הראשונים

שרץ שנמצא במבוי מטמא למפרע: מבואר בגמרא לעיל (ג' א'), שמבוי שנמצא בו שרץ, יש בו תרתי לריעותא, דאית ביה שרצים, ואתו מעלמא[28]. דעת **רשב"ץ**, שמשום כך חשבינן ליה כודאי, ואפילו ברה"ר מטמא. אבל דעת **רמב"ם, רשב"א, ריטב"א, ומאירי,** שמטמא למפרע מספק[29]. ואינו נחשב כספק טומאה ברה"ר, משום שהמבוי נדון כרה"י[30], שספקו טמא.

חזקתו בדוק: כתב **רמב"ם** דחזקתו בדוק להחמיר: "אֲפִלּוּ כִּבְּסָה אוֹתוֹ, וְלֹא בָדְקָה - טָמֵא מִקֹּדֶם הַכִּבּוּס לְמַפְרֵעַ עַד שְׁעַת הַבְּדִיקָה"[31]. וכן פסק **רשב"א**. והוסיף, דחזקתו בדוק אף להקל, שאם יש כתם בחלוקה וכבסתו ולא בדקתו אחר כבוס, ואחר כך לבשה אותו ומצאה בו כתם, תולה בו להקל כיון שאין חזקתו מתכבס, דהוה ליה ספיקא ולקולא. וכן פסק **השו"ע**[32].

שזה מקדיר וזה מגליד: **רש"י** ביאר, שזה שלאחר כיבוס מקדיר, נבלע בבגד, וזה שלפני הכיבוס, מגליד, גלדו עבה. **וראב"ד, רמב"ן, ורשב"א**, פירשו להיפך, שלפני כיבוס דק ועובר בבגד, ושלאחר הכיבוס מגליד, כלומר גלדו עבה לפי שממשות של דם עליו. וכן פסק **השו"ע**[33].

האם הדעות בברייתא חלוקות: דעת **רשב"א** שג' מחלוקות בדבר. לרבי מאיר, הכל תלוי בכיבוס (ראשון). לרבי אחא, תכבסנו עכשיו[34]. לרבי אינו חוזר ומכבסו, אלא בודק במראיו עכשיו.

---

26. ראשון נפל בו, וטהרות של קודם כיבוס ראשון טהורות. דאי קודם כבוס קמא הוה ביה כבר נדחו מראיו מחמת כבוס ראשון. רש"י.
27. דהיינו שיש לתלותו לפני הכיבוס. תוספות (ס"ד ב', ד"ה על גבי).
28. דעת שמאי (במשנה הראשונה במסכת) שכל הנשים דיין שעתן. ומבארת הגמרא (בהסבר ראשון) טעמו, דקסבר העמד אשה על חזקתה, ואשה בחזקת טהורה עומדת. ומקשה עליו הגמרא, ג' א', משרץ שנמצא במבוי, שמטמא למפרע. ומתרצת, דכיון דאיכא שרצים דגופיה, ושרצים דאתו מעלמא, כתרתי לריעותא דמי.
29. דומיא דכתם הנמצא בחלוק, הנשנה אתו, שם ודאי לתלות הוא ולא לשרוף.
30. כמבואר במסכת טהרות (ג,ו): חרש שוטה וקטן שנמצאו במבוי (שהוא רשות היחיד) שיש בו טומאה (וספק אם הלכו במקום הטומאה ונטמאו), הרי אלו בחזקת טהרה (שאין בהם דעת להישאל, וספקם טהור). וכל הפיקח, בחזקת טומאה (שספק טומאה ברשות היחיד, ספקו טמא).

מקורות - רמב"ם (פיה"מ נדה ז,ב). רשב"א (ג' א', ד"ה הא דאמרינן). ריטב"א (ג' א', ד"ה כתרתי). מאירי (ג' א', ד"ה שרץ. ושם כתב שיש מפרשים אותה בטומאת ודאי, ודחה דבריהם מהטעם שנזכר בהערות קודמות). רשב"ץ (ג' ב').

31. כדמסיק, עד שעת כיבוס חזקתו בדוק, ואי אמרה שכיבסה ולא בדקה, הא לא בדקה. וכר"מ, וכסתם משנה.
32. יו"ד קצ,מו. מקורות - רשב"א (חי' נ"ו ב', ד"ה ואסיקנא; תוה"ב, ז,ד, עמ' רנד). רמב"ם (מטמאי משכב ומושב ג,ז).
33. יו"ד קצ,מו. מקורות - רש"י (נ"ו ב', ד"ה מקדיר. וראה רש"ש). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, ג,כז). רמב"ן (הל' נדה ד,לד). רשב"א (תוה"ב ז,ד, עמ' רנה).
34. אע"פ שלא בדקתו בשעת כיבוס, כיון דאפשר למיקם אמילתא אם נדחו מראיו אם לאו.

והלכה להקל בכתמים דרבנן, ואם אומרת שלא בדקה בשעת כיבוסה, אין חזקתו מתכבס, ותולה בו. ודעת **רא"ה** דלא פליגי[35]. והלכה ככולם. וכשאומרת שלא בדקה אותו בשעת הכיבוס, בודקין אותו כרבי אחא או כרבי[36]. **וראב"ד ורמב"ן** תלו הכל במקדיר ומגליד, כרבי[37]. וכן פסק **השו"ע**[38].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

מו. חָלוּק שֶׁלְּבַשְׁתּוֹ בִּימֵי נִדָּתָהּ וְנִתְכַּבֵּס, וְחָזְרָה וּלְבַשְׁתּוֹ בַּזְּמַן שֶׁהִיא טְהוֹרָה בְּלֹא בְּדִיקָה, אִם נִתְכַּבֵּס עַל יְדֵי יִשְׂרְאֵלִית וְאֵינָהּ בְּפָנֶיהָ לִשְׁאֹל, חֲזָקָה בְּדַקְתּוֹ בִּשְׁעַת כִּבּוּס, וְאֵינָהּ תּוֹלָה בָּהּ. וְאִם הִיא בְּפָנֶיהָ וְאוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא בְּדַקְתּוֹ, תּוֹלָה לוֹמַר שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיָה וְלֹא עָבַר עַל יְדֵי הַכִּבּוּס. וְאִם נִתְכַּבֵּס עַל יְדֵי שִׁפְחָה אוֹ גוֹיָה, אֲפִלּוּ אֵינָהּ לְפָנֶיהָ, תּוֹלָה לוֹמַר שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיָה. וְאִם אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל הַבֵּרוּר, כְּגוֹן שֶׁמַּכֶּרֶת בְּמַרְאִיתוֹ, אִם מַקְדִּיר דְּהַיְנוּ שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ הַבֶּגֶד, בְּיָדוּעַ שֶׁקֹּדֶם כִּבּוּס הָיָה. וְאִם מַגְלִיד, דְּהַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ הַבֶּגֶד, בְּיָדוּעַ שֶׁאַחַר כִּבּוּס הָיָה. וְאִם אֵינָהּ בְּקִיאָה בְּכָךְ, חוֹשֶׁשֶׁת לְהַחְמִיר (דַּעַת הָרַאֲבָ"ד).

מז. לָבְשָׁה חָלוּק הַבָּדוּק לָהּ, וּפִשַּׁטְתּוֹ וְכִבַּסְתּוֹ וְהֶשְׁאִילָתוֹ לַחֲבֶרְתָּהּ, וְנִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם, אִם מַגְלִיד, בְּיָדוּעַ שֶׁמֵּהַשְּׁנִיָּה הִיא וְהִיא טְמֵאָה וְהָרִאשׁוֹנָה טְהוֹרָה. וְאִם הוּא מַקְדִּיר, בְּיָדוּעַ שֶׁמֵּהָרִאשׁוֹנָה הִיא, וְהִיא טְמֵאָה וְהַשְּׁנִיָּה טְהוֹרָה.

כתם ושרץ יבשים האם מטמאים

(נ"ו א') (המשך **משנה:**) ומטמא (הכתם או השרץ) בין לח בין יבש[39]. רבי שמעון אומר: היבש מטמא למפרע (עד שעת כיבוד או כיבוס, דאיכא למימר לאחר כיבוס מיד נפל), והלח

35. אלא דרבי מאיר אתא למימר דחלוק סתמו נבדק בשעת כיבוס, ואפילו נאבד לאחר כך, ואינה מטמאה למפרע בכתם אלא משעת כיבוס ואילך. ורבי אחא אתא למימר דאפילו בידוע שלא נבדק או שנתכבס על ידי נכרית, איכא למיקם עלה דמילתא בשחזרה לכבסו. ורבי אומר דאפילו לא נזדמן לה לכבסו, ניכר הדבר בעצמו אם מקדיר או מגליד, ולא פליגי אהדדי כלל.

36. אם אינה יודעת לבדוק, טמאה, ואינה תולה בו, דלא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא כל היכא דאפשר למיקם עלה דמילתא. **אבל אם נאבד החלוק תולה בו**, דכתמים דרבנן, וספיקא דרבנן לקולא.

37. זה לשון הרשב"א: אבל ראיתי **להרב רבי אברהם** ז"ל שכתב כיון דאיכא למיקם עלה דמילתא כרבי... בדקינן לכתם אם מקדיר טהורה ואם מגליד טמאה. ולפי דברי הרב ז"ל אפילו אין יודע לכוין אם מקדיר או מגליד חוששין לה וטמאה, שאין זה כספיקא דרבנן, **דספק הבא לה ממיעוט ההיכירא אינו ספק!** שאם זה אינו בקי ומכיר, אחר יכיר. ואפשר שגם הרב לא אמר, אלא בדאפשר למיקם אמילתא. **והרמב"ן** ז"ל תלה הכל במקדיר ומגליד, כרבי. ויש לחוש לדבריהם ז"ל (ועיין סדרי טהרה סי' קצ ס"ק פד).

38. יו"ד קצ,מו-מז (ועיין ש"ך ס"ק סד-סו. וסדרי טהרה ס"ק פד). ורמב"ם (הל' מטמאי מו"מ ג,ז) לא הזכיר דברי רבי אחא ורבי. מקורות - ראב"ד (שער הכתמים, ג,כז). רמב"ן (הל' נדה ד,לד). רשב"א ורא"ה (תוה"ב ובדק הבית, ז,ד, עמ' רנו).

39. בין שנמצאו לחין, בין שנמצאו יבשין, מטמא כל טהרות שנמצאו במבוי מיום כיבודו, ושעשתה האשה מיום כיבוס. רש"י.

אינו מטמא, אלא עד שעה שיהא יכול לחזור ולהיות לח[40].

(נ"ו ב') אמר רבי אלעזר: לא שנו אלא שרץ; אבל כתם - לח נמי מטמא למפרע; אימר יבש היה, ומיא נפיל עליה.

(ומקשה) שרץ נמי אימר יבש היה, ומיא נפיל עליה! (ומתרץ) אם איתא דהכי הוא, אמרטוטי אימרטט.

שיטות הראשונים

ומטמא בין לח בין יבש. רבי שמעון אומר היבש מטמא למפרע: דעת **רש"י ור"ן**, דתנא קמא איירי בשרץ נמי, ורבי שמעון פליג עליה. ופסק **רמב"ם** כרבי שמעון. **והמאירי** כתב דתנא קמא איירי בכתם, ורבי שמעון בשרץ, ולא פליגי, והלכה כשניהם. וכתבו **הראשונים**, דוקא שרץ שלם; אבל מקצתו שנמצא יבש, אינו מטמא למפרע[41].

דין כתמים הנמצאים

(נ"ו ב') **משנה:** כל הכתמין הבאין מרקם, טהורין (שהם גויים ודמם טהור). רבי יהודה מטמא, מפני שהם גרים (ודמם טמא) וטועין (שאין מצניעים כתמיהם). הבאין מבין הגויים, טהורין.

(המשך **משנה:**) מבין ישראל ומבין הכותים - (1) רבי מאיר מטמא. (2) וחכמים מטהרים, מפני שלא נחשדו על כתמיהן (ומכבסים אותם).

(ומסיק) הכי קאמר: מבין ישראל ומבין הכותים, טמאין, דכותים גרי אמת הן. הנמצאים בערי ישראל (במקום גלוי), טהורין, שלא נחשדו על כתמיהם, ואצנועי מצנעי להו. הנמצאין בערי כותים - רבי מאיר מטמא, דנחשדו על כתמיהם (דלא מצנעי להו). וחכמים מטהרין, שלא נחשדו על כתמיהן.

משנה: כל הכתמים הנמצאים בכל מקום (במקום ישראל), טהורין. חוץ מן הנמצאים בחדרים, ובסביבות בית הטמאות.

---

40. עד שעה שנוכל לומר, אם נפל באותו יום עדיין הוא יכול להיות עכשיו לח. אבל עד שעת הכיבוד לזמן מרובה, לא, דהא לח הוא. ואי מההיא שעתא נפל הוה מתעביד יבש. רש"י.

41. דהא אמרינן לעיל בסמוך, דמקצתו אינו מטמא יבש. וכיון שכן, ליכא למיחש שמא למפרע לח היה, דהא אמרינן דכל הטומאות כשעת מציאתן. הרמב"ם פסק כרבי שמעון משום דרבי אלעזר מפרש למילתיה. כסף משנה. אמנם בפירוש המשנה, כתב הרמב"ם שאין הלכה כר"ש (וכן כתב רבי עובדיה מברטנורא). מקורות - רמב"ם (מטמאי משכב ומושב ג,ז; שאר אבות הטומאות יח,ד). רש"י ומאירי (נ"ו א', ד"ה ומטמא). ר"ן (ד"ה השרץ).

שיטות הראשונים

כתמי כותים: למסקנה, כתמיהם טמאים, וכתמים הנמצאים בעריהם, פלוגתא דרבי מאיר (המטמא) ורבנן, והלכה כרבנן. וכתב **רמב"ם**: וכל זה באותו הזמן, אבל היום כותים כגוים, וכתמיהם טהורין, כמו שבארנו כמה פעמים[42].

כתמי עדי בדיקה: מבואר במשנה ובגמרא, שחכמים מטהרים כתמי כותים הנמצאים, שלא נחשדו על כתמיהם. והקשה **רשב"א** והרי כתמים דרבנן נינהו, וכותים אינם משגיחים בדרבנן! ותירץ (תירוץ ב) שמיירי בכתמי בדיקה, שגם הם נקראים כתמים, והנהו, דאורייתא נינהו[43].

נאמנות הכותים

(נ"ו ב') (המשך **משנה**:) (1) בית הטומאות של כותים, מטמאין באוהל, מפני שהם קוברין שם את הנפלים. (2) רבי יהודה אומר: לא היו קוברין אלא משליכין, וחיה גוררתו.

(המשך **משנה**:) נאמנים לומר קברנו שם את הנפלים או לא קברנו. נאמנים לומר על הבהמה, אם ביכרה אם לא ביכרה. נאמנים על ציון קברות, ואין נאמנין לא על הסככות (היינו אילן המיסך על הארץ, ואחד הענפים מאהיל על מת, ואין ידוע מי) ולא על הפרעות (אבנים הבולטות מגדר, ותחת אחת מהן מת, ואין ידוע תחת מי) ולא על בית הפרס (שדה שנחרש בה קבר, וטמאו חכמים מאה אמה מסביב).

(המשך **משנה**:) זה הכלל: דבר שחשודים בו, אין נאמנין עליו.

(נ"ז א') (ומבאר) זה הכלל לאתויי מאי? לאתויי תחומין (אין נאמנים לומר עד כאן תחום שבת, דתחומין דרבנן, וכותים לא סבירא להו), ויין נסך (דאין כותי מקפיד על מגע גויים).

שיטות הראשונים

דין כותים היום: כתב **רמב"ם** שכל מה שנאמר במשנה מן הדינים המיוחדים בכותים היא משנה ראשונה, אבל היום הרי הם כגויים לכל דבריהם[44].

הדרן עלך דם הנידה

42. מקורות - רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב ד,י; פירוש המשניות).
43. וראה לעיל, סוף פרק בא סימן, נ"ג ב'. לעיל, פרק כל היד, י"ד א'. ולהלן, פרק הרואה כתם.
44. כן כתב הרמב"ם בכל מקום שנזכר במשנה כותי. וראה הערה לעיל, ריש פרק בנות כותים. מקורות - רמב"ם (פירוש המשניות נדה ד,א).

פרק שמיני

הרואה כתם

נושא הפרק: עניין הכתמים.

ובו שלושה חלקים:

1. כתם שנמצא בבשרה.
2. כתם שנמצא בחלוקה, מתי תולים, ובאיזה גודל כתם.
3. כתם שנמצא בעד שלה.

נושאים משניים

דיני כתמים

הטעם לאיסור כתמים
כתמים בזמן הזה

כתם שנמצא בבשרה

הרגשה בשעת יציאת הדם
כתם על דבר שאינו מקבל טומאה
הרגישה שיצא דם ובדקה ונמצאה טהורה
נמצא כתם במקומות שונים בגופה, ובצורות שונות
כתם בגופה האם מטמא בכלשהו

כתם שנמצא בחלוקה

ארוכה שלבשה חלוק של קצרה ולהיפך,
שתי נשים שהתעסקו בציפור
דין שתולה בכל דבר שיכולה לתלות
תליה בכתם שעל בשר
האם תולה בזמן הזה
שיעור כתם
תלייה במאכולת, פישפש וחזירים
תלייה בכגריס בדיוק, טיפי דמים למטה ולמעלה
נמצא יותר מכגריס ויש לה במה לתלותו
אינה יודעת בכמה נתעסקה
נתעסקה באדום אין תולה בו שחור
תליה באותו מין של צבע אע"פ שאינם דומים

כתם שנמצא בעד הנתון תחת הכר

יום שמצאה בו כתם אם סופרתו
דין כתם בשבעה נקיים

דיני כתמים

הקדמה: כתב **רשב"א**: "דבר תורה אין האשה מטמאה משום נדה, עד שתרגיש בבשרה בשעת יציאת דם... חכמים עשו סייג לדבר וטימאו אפילו את הכתמים כראִיה, להחמיר על דברי תורה... וכתמים עצמן דרבנן... ולפיכך הקלו בספיקן. הרואה כתם צריכה להפסיק בטהרה, ומונה שבעה נקיים..."[1].

והוסיף **ראב"ד**: "אין הכתמים קובעים וסת ולא עוקרים וסת, חוץ מכתמי העד הבדוק לה שהן מטמאין בכל שהן, והרי הן כראיות לכל דבר". וכן פסק **השו"ע**[2].

הטעם לאיסור כתמים: **רש"י** כתב שחכמים גזרו על הכתמים להחמיר על דברי תורה, שלא להקל בנדה גמורה. **הרמב"ם** כתב שטומאת הכתמים היא בספק, שמא כתם זה מדם החדר בא, ולכן אסרוהו חכמים מדבריהם. **והר"ן** כתב שאסרו את האשה, משום דבדבר המקבל טומאה, כיון שמה שנמצא עליו הכתם טמא, גזור בה רבנן, כדי שלא יבואו לטהר הבגד[3].

כתמים בזמן הזה שאיננו נוהגים דיני טהרה: **יש אומרים** שכל דיני כתמים נאמרו רק לעניין טהרות, ואינה נאסרת לבעלה[4]. אך **ראב"ד, רמב"ן, ושאר הראשונים** פסקו שדיני כתמים נוהגים בכל זמן לאסור אשה לבעלה[5]. וכן פסק **השו"ע**[6].

---

1. ולשיטת הראשונים (לעיל, פרק יוצא דופן, מ"ב א', בדין פולטת שכבת זרע) שפוסקים שצריכה להמתין כמה ימים מתשמיש אחרון או משעה שראתה דם לפני שתפסיק בטהרה ותתחיל לספור ז' נקיים, דין זה חל גם בכתמים וצריכה להמתין. כן כתבו התרומה (סי' צה) ועוד ראשונים, והובא להלכה ברמ"א (יו"ד קצ,א; קצו,יא).
2. יו"ד קצ,א; יו"ד קצ,נד. וראה עוד לעיל מה שכתבתי שם, ובהערה, סוף פרק בא סימן, נ"ג ב'. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, פ"ז). רשב"א (תורת הבית ב"ז ש"ד, עמ' קפט).
3. וצריך לומר שההנחה היא שגם דם שלא בהרגשה טמא, למרות שהאשה אינה טמאה נדה. או משום שמקור מקומו טמא (ראה סד"ט סי' קצ, ס"ק צד, ד"ה ועפ"ז אמרתי). או אף למ"ד מקור מקומו טהור, ראה שו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' סב). מקורות - רש"י (נ"ט א'). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ט,ב). ר"ן (נ"ז ב', ד"ה מודה שמואל).
4. כן כתב הרב אב"ד בעל האשכול (לפנינו באשכול מהד' אלבק ליתא), וזה לשונו: עיינתי בכל מילי דרבוואתא (שאילתות, בה"ג ורי"ף) ולא אשכחית בהון דינא דכתמים אי נהיגא האידנא או לא. ואע"ג דאשכחן דמטמא את בועלה בפ"ק דנידה, דלמא לטהרות היא. הובאו דבריו בדברי ראב"ד (חתנו, בעלי הנפש, ריש שער הכתמים), רמב"ן (נדה כ' ב'), ר"ן (נ"ח ב') ועוד. והוסיף ראב"ד: וראייתם, כי הכתמים מדרבנן הם, כמו שאמרו במשנה (נדה נ"ח ב') דם יהיה זובה בבשרה ולא הרואה כתם. וכן מעת לעת שבנדה דרבנן, וכשם שאין מעת לעת אלא לטהרות כך אין הכתמים אלא לטהרות, וכשהיא מטמאה את בועלה ועושה משכבות ומושבות הכל לטהרות, כמו שאמר רבי עקיבא (י"ד א') במעת לעת שבנדה שמטמאה את בועלה לטהרות ועושה משכבות ומושבות - לטמא טהרות; אבל לבעלה - אין בה איסור.
5. וכתב ראב"ד (בעלי הנפש, ריש שער הכתמים): והבל הוא בידם! וכו', ועוד, שהרי אמרו בפרק הרואה כתם (נ"ח ב') לדברי אין קץ לדברי חברי אין סוף; לדברי אין קץ שאין לך אשה שטהורה לבעלה שאין כל מטה ומטה שאין עליה כמה טיפי דמים. מדקאמר שטהורה לבעלה, שמע מינה דלענין איסור בעלה קאמרינן; דאי לטהרות, לימא שאין לך אשה שהיא טהורה! ואין אנו צריכין להרבות דברים על זה שכבר הוחזקו בנות ישראל שהן נוהגות איסור בכתמים, וקיימא לן מנהגא מילתא היא, כדרבי זירא דאמר (נדה ס"ו א') בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות טפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים. והלכה פסוקה היא זו (ברכות ל"א א'). וכן הדין בכתמים שכבר נהגו בהן איסור.
6. יו"ד סי' קצ,א.

כתם שנמצא בבשרה

הרגשה בשעת יציאת הדם

(**נ"ז ב'**) **משנה:** הרואה כתם על בשרה, כנגד בית התורפה (אותו מקום, דאיכא למימר דם מאותו מקום נפל לשם), טמאה. ושלא כנגד בית התורפה, טהורה.

אמר שמואל: בדקה קרקע עולם, וישבה עליה ומצאה דם עליה, טהורה; שנאמר[7] "בִּבְשָׂרָהּ" - עד שתרגיש בבשרה[8].

תא שמע: נמצאת אתה אומר ג' ספקות באשה: על בשרה, ספק טמא ספק טהור, טמא[9]. על חלוקה[10], ספק טמא ספק טהור, טהור. ובמגעות ובהיסטות, הלך אחר הרוב[11]. מאי הלך אחר הרוב? לאו אם רוב ימיה טמאין, טמאה[12], ואע"ג דלא ארגשה!

(ודחי) לא! אם רוב ימיה בהרגשה חזיא, טמאה, דאימור ארגשה ולאו אדעתה.[13]

קתני מיהת: על בשרה, ספק טמא ספק טהור, טמא, ואע"ג דלא הרגישה! ועוד **תנן:** הרואה כתם על בשרה כנגד בית התורפה, טמאה, ואע"ג דלא הרגישה.

אמר רב ירמיה מדפתי: מודה שמואל שהיא טמאה מדרבנן (דלמא ארגשה ולאו אדעתה). רב אשי אמר: (טעמא דשמואל לאו משום הרגשה, אלא) שמואל הוא דאמר כרבי נחמיה, **דתנן:** רבי נחמיה אומר: כל דבר שאינו מקבל טומאה, אינו מקבל כתמים[14].

---

7. ויקרא טו,יט.
8. בביאור מהי ההרגשה האוסרת, ראה בשיטות הראשונים בהערה.
9. הרשב"א כתב שטמאה בגלל שרגלים לדבר וחזקה שממנה בא הדם.
10. היינו חלוק הבדוק לה, שלא היה עליו דם קודם לכן. עפ"י רבינו ירוחם (נכ"ו ח"ב, רכ"ב ב').
11. אשה שלא מצאה כתם, והרי היא מחזקת עצמה בספק נדה, כגון שאין לה וסת ורגילה לראות תדיר, ונגעה או הסיטה, הלך אחר רוב ימיה; אם רוב ימיה רגילה לראות, מגעה והסיטה טמא, ואע"ג דהשתא לא ארגישה. רש"י.
12. רוב ימיה טמאין, טמאה: פירש **רש"י** שאפילו אם לא מצאה כתם, כיון שהיא מוחזקת בספק טומאה, הלך אחר הרוב, וטמאה (לעניין טהרות, ולא לבעלה. מרומי שדה). **ותוספות** הקשו שלא מצינו חומרא זו בשום מקום! ופירשו דמיירי שמצאה כתם על חלוקה, ואשה שרוב ימיה טמאין אינה יכולה לתלות אפילו אם עברה בשוק של טבחים, וטמאה. וכן כתבו **רשב"א, מאירי, ותוספות רא"ש** (וכתבו דהיינו רק לטומאה וטהרה, עיי"ש).
13. כאן הגמרא דנה בדרך אגב בביאור הברייתא, ובמסקנתה מעמידה בשתי אוקימתות, והובא הדיון, ושיטות הראשונים שעליו, להלן נ"ח ב', בסוף סוגית דין שתולה בכל דבר שיכולה לתלות.
14. הלכך כל הנך תיובתא לאו קושיא נינהו דשמואל לא איירי בהרגשה כלל. רש"י (ועיין להלן בשיטות הראשונים בדבריו). וביאר המאירי (ד"ה זה שביארנו שאין חוששין לכתם) את הטעם לכך שכתם מטמא רק כשנמצא על דבר המקבל טומאה, משום שלא גזרו אלא על דבר המצוי, או משום שלא גזרו אלא על דבר שנטמא מחמת הדם ותיטמא האשה אגבו. וראה עוד בהרחבה, להלן פרק תשיעי, נ"ט ב', בסוגיית דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים.

שיטות הראשונים

בבשרה עד שתרגיש: **למסקנה**, כתבו **רמב"ם**, **תוספות**, **רמב"ן**, **ר"ן** ועוד, שכשמצאה דם בלא הרגשה, אסורה רק מדרבנן; ואם הרגישה אסורה מהתורה. וכן פסק **השו"ע**[15]. ובדעת **רש"י** יש שהבינו שלשמואל טמאה מהתורה אף בלא הרגשה, ובלבד שתראהו מגופה ולא שתמצאהו בבגדה[16]. וכן פסק למעשה **מהר"ח או"ז**[17].

ההרגשה שמטמאה מהתורה: כתב **רשב"א**: "כל אשה... אינה אסורה לבעלה דבר תורה, עד שתראה או עד שתרגיש שיצא הדם לבית החיצון". וכעין זה כתבו עוד **ראשונים**. **והצידה לדרך** כתב שאינה טמאה, "עד שתרגיש בו שנעקר ממקומו ויצא לבית החיצון, אז היא טמאה אע"פ שלא יצא לחוץ"[18]. וכן פסק **השו"ע**[19]. ואילו **מהר"ח אור זרוע**[20] בשם רבו **רבי עובדיה** כתב: "עד שתרגיש בבשרה, כלומר עד שתמצא דם בבשרה, אפילו אם אינה מרגשת ביציאתו מן המקור".[21]

15. יו"ד קצ,א. מקורות - תוספות (נ"ח א', ד"ה מודה שמואל). רמב"ם (איסורי ביאה ט,א) רמב"ן (הל' נדה ד,א).

16. כן דייקו מדבריו הסדרי טהרה (קצ ד"ה וטרם אכלה בדיני כתמים, והלאה), הנודע ביהודה (מהדו"ק יו"ד סי' נה), ליקוטי הלכות (על אתר), ועוד (וראה עוד רש"י להלן ס"ב ב' ד"ה אמר ליה הנח; חולין נ"ה א' ד"ה חוץ מכגריס; ב"ק, ל"ח ב' ד"ה מרקם. והליקוטי הלכות דייק כן אף מהרא"ש, שהשמיט את המימרא של שמואל). אך החכמת אדם (בינת אדם, שער בית הנשים, סי' ז' אות ט), חת"ס (על אתר) וערוך השולחן (יו"ד קפג,מז-נב), הבינו **שרש"י מסכים לשאר ראשונים** הנ"ל.

17. כן כתב בשם רבו, רבי עובדיה. אלא שכך הם ביארו את הדרשה "עד שתרגיש בבשרה", ובזה הם חולקים על רש"י, שפסק כן בגלל שסבר שדרשה זו אינה להלכה. וראה דבריהם בהערה בסמוך. וראה הערה לעיל, נ"ג ב', סוגית כתמים אם צריכים הפסק טהרה, חקירת שו"ת מהר"ם מלובלין, האם מה שאין אשה טמאה בלא הרגשה, היא גזירת הכתוב, או הוא מטעם דכשאינה מרגשת איכא לספוקי שאין הדם ממנה (וההרגשה היא בירור גמור שהדם ממנה). עיי"ש.

18. מקורות - רשב"א (תורת הבית הקצר ז,ג, עמ' קעז). וכלשונו כתב המאירי (ט' א'). צידה לדרך (מ"ג פ"א כ"ה. תלמיד רבי יהודה בן הרא"ש). רמב"ן (הל' נדה ריש פ"ד): "אין האשה מתטמאת מן התורה עד שתרגיש **בשעה שהדם יוצא בבשרה**". תוספות רי"ד (נ"ז ב'): "עד שתרגיש בבשרה. פירוש, דוקא אם **הרגישה וידעה שיצא הדם מבשרה**, אז היא טמאה, **אבל אם לא הרגישה שיצא מבשרה**, כגון זה שנמצא הדם בקרקע, טהורה היא". ספר החינוך (מצוה רז). רבינו ירוחם (נכ"ו ח"ב). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ט,א).

19. יו"ד קפג,א. השו"ע כתב שאם יצא דם ממקורה טמאה, "והוא שתרגיש ביציאתו". והאחרונים האריכו בדבר. וז"ל הפתחי תשובה (יו"ד קפג,א): "ודע דשלושה מיני הרגשות יש, לענין שתהא טמאה מדאורייתא - א. שנזדעזע גופה (כמ"ש הרמב"ם הל' איסו"ב ה,יז). ב. שנפתח מקורה (כמבואר בסי' קפח, ובסי' קצ,א). ג. והשלישית נמצא בשו"ת האחרונים ז"ל, כשמרגשת שדבר לח זב ממנה בפנים. ועיין בזה בתשובת נודע ביהודה (חלק יו"ד סי' נה) ובספר חוות דעת (סי' קצ ס"ק א) (אמנם בתשובות חתם סופר חולק על זה בכמה תשובות וכו', והאריך לבאר דזיבת דבר לח לאו הרגשה הוא. וכתב שם שכן הוא מורה ובא הלכה למעשה וכן קיבל ממורו הגאון מוהר"ר נתן אדלער ז"ל)".

20. וז"ל מהר"ח או"ז (שו"ת סוס"י קיב): ואיני מבין כל הבודקת ומצאה טמא בעלה בחטאת וכמה ענינים שאפילו אם אינה מרגשת נעשית נדה ודאית. ובהיותי בנאוישטט דברתי בזה עם מורי הרבי עובדיה והשיב לי שפירש עד שתרגיש בבשרה, כלומר עד שתמצא דם בבשרה אפילו אם אינה מרגשת ביציאתו, כגון דם הנמצא בפרוזדור שחייבים עליו ביאת מקדש, אע"פ שלא הרגישה בו ביציאתו מן המקור. ואם כן, אז אם הוחזקה צריכה בדיקה. הנראה בעיני כתבתי בסייעתא דשמיא. ומכל מקום איני רוצה שיסמכו עלי, עד שיראו כתבי זה לרבותי.

21. **<u>ואם ראתה מראה שהוא בודאי מגופה מהמקור, בלא הרגשה</u>**, (לא בבדיקת עד הבדוק) כגון שקינחה עצמה ומצאה מראה בשיעור של פחות מכגריס, נחלקו אחרונים, ראה כרתי ופלתי (תפארת ישראל קפג,א ס"ק א), טהרת הבית (ח"א סי' א,ה; ובסופו טה"ב המקוצר א,ו) ושיעורי שבט הלוי (קצ,א, ס"ק א, ד"ה והנפ"מ; ובסוף הספר, סיכום

כתם על דבר שאינו מקבל טומאה: ראב"ד פסק דלא כרבי נחמיה. אך **שאר הראשונים** פסקו כרבי נחמיה, שחכמים לא גזרו על כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה. וכן פסק **השו"ע**[22].

הרגישה שיצא דם ובדקה ונמצאה טהורה: דייק **תרומת הדשן** מהגמרא, שאם הרגישה ובדקה מיד ולא מצאה דם, הרי זו טמאה[23]. **והשו"ע**[24] כתב דבריו בשם יש מי שאומר, ושאם מצאה מראה טהור, טהורה[25].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפג)

א. אִשָּׁה שֶׁיָּצָא דָּם מִמְּקוֹרָהּ, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, טְמֵאָה, וְהוּא שֶׁתַּרְגִּישׁ בִּיצִיאָתוֹ. וּמִיהוּ, מִשֶּׁתַּרְגִּישׁ בּוֹ שֶׁנֶּעֱקַר מִמְּקוֹמוֹ וְיָצָא, טְמֵאָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא לַחוּץ, וַאֲפִלּוּ לֹא רָאֲתָה אֶלָּא טִפַּת דָּם כְּחַרְדָּל, יוֹשֶׁבֶת עָלָיו שִׁבְעָה נְקִיִּים. **הגה:** כַּאֲשֶׁר יִתְבָּאֵר מִשְּׁפָטָן לְקַמָּן סִימָן קצ"ו. וְאֵין חִלּוּק בֵּין פְּנוּיָה לִנְשׂוּאָה לְעִנְיָן אִסּוּר נִדָּה (ריב"ש סִימָן תכ"ה מְבִיאוֹ בֵּית יוֹסֵף), כִּי כָּל הַבָּא עַל הַנִּדָּה חַיָּב כָּרֵת.

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

א. דְּבַר תּוֹרָה אֵין הָאִשָּׁה מִטַּמְּאָה וְלֹא אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ עַד שֶׁתַּרְגִּישׁ שֶׁיָּצָא דָּם מִבְּשָׂרָהּ, וַחֲכָמִים גָּזְרוּ עַל כֶּתֶם שֶׁנִּמְצָא בְּגוּפָהּ אוֹ בִּבְגָדֶיהָ, שֶׁהִיא טְמֵאָה, וַאֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ אֲפִלּוּ לֹא הִרְגִּישָׁה, וַאֲפִלּוּ בָּדְקָה עַצְמָהּ וּמָצְאָה טְהוֹרָה. וּצְרִיכָה הֶפְסֵק טָהֳרָה, שֶׁתִּבְדֹּק עַצְמָהּ וְתִמְצֵא טְהוֹרָה, וְאַחַר כָּךְ תִּמְנֶה שִׁבְעָה נְקִיִּים מִיּוֹם הַמְּצִיאָה (כְּאִלּוּ רָאֲתָה וַדַּאי, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן סִימָן קצ"ו). וְאִם הִרְגִּישָׁה שֶׁנִּפְתַּח מְקוֹרָהּ לְהוֹצִיא דָּם וּבָדְקָה אַחַר כָּךְ וְלֹא מָצְאָה כְּלוּם, יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁהִיא טְמֵאָה.

י. כֶּתֶם שֶׁנִּמְצָא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, לֹא גָּזְרוּ עָלָיו. כֵּיצַד? בָּדְקָה קַרְקַע עוֹלָם אוֹ בֵּית הַכִּסֵּא שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, (מָרְדְּכַי ה"נ בְּשֵׁם סְמַ"ג וּסְמַ"ק) אוֹ כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְיָשְׁבָה עָלָיו וּמָצְאָה בּוֹ כֶּתֶם... טְהוֹרָה.

ההלכות, סי' קצ,א,ט).

22. יו"ד קצ,י. ראה בהרחבה להלן, פרק תשיעי, ס' ב', בסוגיית דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים, ובמקורות. ועיי"ש בדין כתם על דבר המקבל טומאה רק מדרבנן.

23. וטעמו, דודאי יצא טיפת דם כחרדל ונתקנח או נימוק. ודיוקו, מכך שהגמרא הזכירה קרבן אצל אשה שהרגישה, ומשמע שהרגשה אוסרת מדאורייתא, ויש להשוותה למה שאמרה הגמרא (ט"ז א') למאן דאמר וסתות דאורייתא, שאשה שיש לה וסת והגיע שעת וסתה ולא בדקה ולבסוף בדקה, שטמאה אפילו כשלא מצאה דם.

24. יו"ד קצ,א. מקורות - תרומת הדשן (שו"ת סי' רמו).

25. יו"ד קפח,א. וכפי שביאר תרומת הדשן (סי' רמו) שתולים שהמראה הטהור הוא שגרם להרגשה, אלא שסיים התרומת הדשן: "אמנם ירא אנכי להקל... מפני הטועים שאינם יודעים להפליא בין דם". והשו"ע לא קיבל חומרתו.

נמצא כתם במקומות שונים בגופה ובצורות שונות

(נ"ז ב') משנה: הרואה כתם על בשרה, כנגד בית התורפה (אותו מקום, דאיכא למימר דם מאותו מקום נפל לשם), טמאה. ושלא כנגד בית התורפה, טהורה.

(המשך **משנה:**) (כיצד? נמצא[26] הכתם) על עקבה ועל ראש גודלה (של רגל[27]), טמאה. על שוקה[28] ועל פרסותיה (כפות הרגלים) מבפנים (בצדן הפנימי, בין שתי הרגלים), טמאה (שיכול ליפול דם מאותו מקום לכל אלו). מבחוץ, טהורה. ועל הצדדין (לפניה מעל כף הרגל, ולאחריה מעל העקב) מכאן ומכאן, טהורה.

(נ"ח א') (שנינו במשנה: נמצא כתם) על עקבה ועל ראש גודלה, טמאה. (ומקשה) בשלמא עקבה, עביד דנגע באותו מקום. אלא ראש גודלה, מאי טעמא?

וכי תימא זימנין דנגע בעקבה, ומי מחזקינן טומאה ממקום למקום?! **והתניא:** (אם נמצא דם כנגד בית התורפה) היתה לה מכה בצוארה, שתוכל לתלות (שפעמים שמטה את צוארה לפניה ונופל דם המכה על תחתית חלוקה), תולה. על כתפה, שאינה יכולה לתלות (שאין דם בא מכתפה ונופל לפניה), אינה תולה. ואין אומרים שמא בידה נטלתו (ממכה שבכתפה), והביאתו לשם!

אלא שאני ראש גודלה דבהדי דפסעה עביד דמתרמי (תחת אותו מקום, ודם נוטף עליו).

(ומקשה) ולא מחזקינן טומאה ממקום למקום?! **והתניא:** נמצאת על קשרי אצבעותיה (היינו גב היד), טמאה; מפני שידיים עסקניות הן. מאי טעמא? לאו משום דאמרינן בדקה בחד ידא ונגעה באידך ידא? (ודחי) לא! שאני ידה דכולה עבידא דנגעה.

(שנינו במשנה: נמצא כתם) על שוקה ועל פרסותיה מבפנים (טמאה). (ומברר) מבפנים עד היכא (קרוי פנים ולא אמרינן צדדין נינהו)? אמרי דבי רבי ינאי: עד מקום חבק[29].

איבעיא להו: מקום חבק (עצמו) כלפנים או כלחוץ? תא שמע, **דתני** רב קטינא: עד מקום חבק. וחבק עצמו, כלפנים. רב חייא בריה דרב אויא **מתני** לה בהדיא, אמרי דבי רבי ינאי: עד מקום חבק. וחבק עצמו, כלפנים.

בעי רבי ירמיה: כשֵיר (דם שצורתו כרצועה בעיגול כצמיד), מהו (מי מספקינן בדם נידה או

26. המאירי גרס את המילים: "כיצד נמצא", בגוף לשון המשנה.
27. וכל שכן על שאר הרגל. רשב"א (תורת הבית הקצר ב"ז ש"ד, עמ' רצד). והובא בב"י (יו"ד קצ,יא) ונפסק ברמ"א.
28. והוא הדין לירכה. והכי מוכח בגמרא, דאמרינן לרוחב ירכה מהו, אלמא אף בירך טמאה. ר"ן.
29. המקומות הנדבקות זו בזו בעת שתעמוד ותדביק רגל לרגל ושוק לשוק. רמב"ם (איסורי ביאה ט,ח) וטור (סי' קצ,יא). וראה להלן בהרחבה בשיטות הראשונים.

לא)? כשורה[30], מהו? טיפין טיפין, מהו? לרוחב ירכה (שאין דרך הדם ליפול לרוחב), מהו?

תא שמע: על בשרה, ספק טמא ספק טהור, טמא. על בשרה, מאי לאו כי האי גוונא? (ודחי) לא! דלמא דעביד כרצועה (לאורך הירך, דהיינו אורחיה כשנופל ושותת נעשה כרצועה).

ההיא איתתא דאשתכח לה דמא במשתיתא (שהיתה מסדרת חוטי השתי, והולכת ושבה). אתאי לקמיה דרבי ינאי. אמר לה: תיזיל ותיתי (כדרך שעשתה עד עכשיו שהלכה ושבה[34]).

(ומקשה) **והתניא:** אין שונין בטהרות[32]!

(ומתרץ) כי אמרינן אין שונין, לקולא; אבל לחומרא, שונין[33].

שיטות הראשונים

נמצאת על קשרי אצבעותיה, טמאה: כתב **רשב"א** בשם **רבו**, שטמאה רק אם בדקה עצמה ולא נטלה ידיה אחר כך. אבל אם לא בדקה, לא חוששים שבא דם זה מהמקור. אך **המאירי** אסר אף בסתמא, שהידיים עסקניות הן. **ורמב"ם, רמב"ן, וראשונים** נוספים, וכן **השו"ע**[34], כתבו דין זה בפשיטות ולא חילקו.

מבפנים עד היכא, עד מקום חבק: **רש"י** פירש שהחבק הוא המקום שבו הגידין חובקים הירך והשוק. **והערוך** פירש שני פירושים: האחד, שהיו להם לולאות למנעלים, והמקום בו הלולאות חובקות את הרגל נקרא חבק. השני, מקום בו הירך חובקת את השוק כשמקפלים את הרגל. **ורמב"ם, רמב"ן, מאירי**, ועוד, פירשו שזהו המקום בו הרגליים נוגעות אחת בשנייה

30. מדברי רש"י, רשב"ם (הו"ד בראשונים), רשב"א (בחידושיו, ובתורת הבית ז,ד, עמ' ריט) וראשונים נוספים עולה, שבגמרא היו שתי גרסאות נפרדות. גירסה אחת: כשורה מהו. וגירסה שנייה: כשיר מהו. ולא היה כתוב לפניהם כלפנינו, את שתי השאלות באותה גירסה. אך מדברי ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, ג,יט), רא"ש (סי' ב), מאירי, וראשונים נוספים, נראה שגרסו כגרסתנו.

וביאר הרשב"א: "כשורה - טיפין עשויין כשורה, וטיפין טיפין - שאינן מסודרין כשורה. דאי לא תימא הכי, כשורה היינו רצועה. ורשב"ם ז"ל פירש, כשורה - שורות הרבה. וכרצועה - שורה אחת. וטיפין טיפין - בין עשויין כשורה בין עשויין כשיר בין עשויין שלא בסדור. ובספרים שלנו אין כתוב בהן כשורה, אלא כשיר מהו לרחב יריכה מהו טיפין טיפין מהו. ולפי גרסת אלו הספרים, דעביד כרצועה היינו כשורה". והראב"ד פירש כשורה: "כעין שני גריסין".

31. אי מתרמי שהטווי המוסך בא בין רגליה כנגד אותו מקום, טמאה. רש"י.

32. גבי מתעטף בטליתו וטהרות וטומאות בצדו, בפ"ק (לעיל דף ה' ב'), ספק נגע ספק לא נגע טהור ואם אי אפשר אא"כ נגע, טמא. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אע"פ דלא אפשר לא מטמינן ליה, אלא אומרים לו שנה ואי לא נגע מטהרינן ליה. אמרו לו: אין שונין בטהרות, דאף על גב דהשתא לא מיתרמי, דלמא מעיקרא לא הוה הכי. רש"י.

33. כי אמרינן אין שונין לקולא, כגון בההיא דאי אפשר לו אלא אם כן נגע, וטמא, ואנן ניקו ונימא ליה שנה להקל. אבל הכא חומרא הוא, דמסתמא טהורה, דהא לא על בשרה ולא על חלוקה אשתכח, והאי דאמר תיזיל ותיתי ואי מתרמי מטמינן לה, חומרא היא. רש"י.

34. יו"ד קצ,יא. מקורות - רשב"א (והו"ד ברבינו ירוחם). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה, נתיב כו, ח"ב). מאירי (נ"ז ב', ד"ה זהו). רמב"ם (איסורי ביאה ט,ח. והמגיד משנה כתב שמסתימתו ניתן להבין שמחמיר אף בסתמא). רמב"ן (הל' נדה ד,ז).

כשמצמידים אותן[35]. וכן פסק **השו"ע**[36].

כשיר, כשורה, טיפין טיפין, ולרוחב ירכה: רמב"ם, ראב"ד, רשב"א ורוב הראשונים פסקו לחומרא בכל הני[37]. וכן פסק **השו"ע**[38]. **ויש ראשונים** שהקלו, דספיקא דרבנן היא[39].

טיפין טיפין: רבי ירמיה הסתפק בטיפין טיפין, והסכימו **הפוסקים** שספקו הוכרע לחומרא. ואילו בשלהי פירקין (נ"ט א') **תניא:** כתם ארוך, מצטרף; טיפין טיפין, לא מצטרף (לשיעור כתם, ולקולא). ודנו **הראשונים** ביחס בין הדברים:

דעת **הרמב"ם** שטיפין הן אפילו פחותים מכגריס. וסובר **הרמב"ם** שכתם בגופה מטמא בכל שהוא[40]. ועל כרחך ברייתא דטיפין אין מצטרפין, כשהם על חלוקה. ובהכרח, ספקו של רבי ירמיה אינו לעניין צירוף כגריס ועוד (שכן גם כלשהו מטמא), אלא האם צורת פיזורן מוכחת עליהן שאינן מגופה (וכשאר שאלות רבי ירמיה, שאינן קשורות לשיעור הכתם, אלא לצורה ולמקום בו נמצאים. ונפסק לחומרא).

דעת **ראב"ד, תוספות, רא"ה, ור"ן,** שטיפין הם פחותים מכגריס. וגם בבשרה (כמו בחלוקה) אין כתם אחד פחות מכגריס מטמא. וספקו של רבי ירמיה, לעניין צירוף טיפין (ונפסק לחומרא, שאפילו טיפין קטנים מצטרפים). וברייתא דטיפין אין מצטרפין, בחלוקה.

ודעת **רבינו יונה ורשב"א** דהכא בטיפין גדולים כגריס ועוד. דגם בבשרה אין פחות מכגריס מטמא (**כהראב"ד**). וסובר שאין טיפין קטנים מצטרפין, בין בחלוקה בין בבשרה. וספקו של רבי ירמיה, האם צורת פיזורן מוכחת עליהן. ומכל מקום הסכים **רשב"א** למעשה שיש להחמיר כדעת **ראב"ד**[41].

---

35. וביאר המאירי: שכשהוא שואל מבפנים עד היכא, לא שאל על **אורך** הירך והשוק, שזה פשוט הוא שכל שממקום תורפה עד פרסות הרגל בדין זה! אלא מפני שהשוק עגול ואינו מתדבק זה בזה על פני כל הרוחב, והירכיים שוטחות ומתדבקות זו בזו על פני כל הרוחב, שאל בשוקיים עד היכן נידון כלפנים ממקום **הרוחב**.

36. יו"ד קצ,יא. מקורות - ערוך (ערך חבק. הו"ד בתוספות, נ"ח א', ד"ה מקום חבק). אור זרוע (הל' נדה, סי' שמט). רא"ש (סי' א). רמב"ם (איסורי ביאה ט,ח). רמב"ן (הל' נדה ד,ז).

37. שכן משמע מהברייתא שהביא התרצן בגמרא, על בשרה - ספק טמא ספק טהור - טמא. ואמרינן, לאתויי מאי? לאו לאתויי כל הני. וכיון דאתינן למיפשטה לאסור מהא מתניתא, אע"ג דדחינן ואמרינן לא, דלמא דעביד כרצועה, דיחויא הוא ולא סמכינן עלה. ועוד, דבדילמא דחינן ליה.

38. יו"ד קצ,ט. מקורות - רשב"א (תורת הבית ז,ד, עמ' ריט). וכן דעת ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, ג,יט), רמב"ם (איסורי ביאה ט,ט), רא"ש (סי' ב) ועוד.

39. כן כתבו ראב"ד ורא"ש בשם יש מי שאומר. וכן נראה שסובר ריא"ז, שהשמיט דינים אלו מפסקיו שנכתבו על סדר הגמרא.

40. ממה שאמרו פרק הרואה כתם, נ"ז ב', הרואה כתם על בשרה, ספק טמא ספק טהור, טמא. על חלוקה ספק טמא ספק טהור, טהור. וסובר הרמב"ם דכל פחות מכשיעור, ספק הוא אם הוא דם מאכולת אם לאו, וכבר אמרו שספק בבשרה, טמא. מגיד משנה (הל' איסורי ביאה, ט,ו). וכתב הגהות מיימוניות שרבינו שמחה כתב כהרמב"ם, שאפילו פחות מכעין חרדל טמאה, שכל הגוף כבדוק הוא אצל דם מאכולת.

41. וזה לשונו: ולפי מה שפירשנו, לעניין צירוף אין הפרש בין בשרה לבגדיה, וכאן וכאן טיפין קטנים אין מצטרפין; וגדולים - אם יש באחד מהן כגריס ועוד - טמאה. ומכל מקום לראשונים שומעין להחמיר, ועל בשרה אפילו טיפין קטנים - מצטרפין (לשיעור, לטמאה). רשב"א (תורת הבית ז,ד, עמ' רכ-רכב. ושם כתב כן בשם מורו

והשו"ע, לעניין שיעור הכתם המטמא בבשרה[42], סתם להקל **כראב"ד ורשב"א** (דבעינן שיעור כגריס ועוד), ובשם יש אומרים כתב **כרמב"ם**. ולעניין צירוף טיפין קטנים[43], סתם להקל **כרשב"א**, ובשם יש אומרים כתב **כראב"ד**. ולעניין האם צורת פיזור הטיפין מוכחת, פסק[44] להחמיר[45].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

ו. הָא דְּבָעֵינָן שֵׁעוּרָא, בֵּין בְּכָתֶם הַנִּמְצָא עַל חֲלוּקָה בֵּין בְּכָתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא בְּכָתֶם הַנִּמְצָא עַל חֲלוּקָה, אֲבָל כָּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ בִּלְבַד, בַּמְּקוֹמוֹת שֶׁחוֹשְׁשִׁין לָהֶם, אֵין לוֹ שִׁעוּר.

ח. אִם אֵין בַּכָּתֶם בְּמָקוֹם אֶחָד כִּגְרִיס וְעוֹד, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם טִפִּין הַרְבֵּה סְמוּכִין זֶה לָזֶה עַד שֶׁאִם נְצָרְפָם יֵשׁ בָּהֶם יוֹתֵר מִכִּגְרִיס, טְהוֹרָה, שֶׁאָנוּ תּוֹלִין כָּל טִפָּה וְטִפָּה בְּכִנָּה עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ כִּגְרִיס וְעוֹד בְּמָקוֹם אֶחָד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁנִּמְצְאוּ עַל חֲלוּקָה, אֲבָל אִם נִמְצְאוּ עַל בְּשָׂרָהּ, מִצְטָרְפִין לְכִגְרִיס וְעוֹד.

ט. כָּתֶם הַנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ, שֶׁהוּא אָרֹךְ כִּרְצוּעָה אוֹ עָגֹל, אוֹ שֶׁהָיוּ טִפִּין טִפִּין, אוֹ שֶׁהָיָה אֹרֶךְ הַכָּתֶם עַל רֹחַב יְרֵכָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה נִרְאֶה כְּאִלּוּ הוּא מִמַּטָּה לְמַעְלָה, הוֹאִיל וְהוּא כְּנֶגֶד בֵּית תֶּרְפָּה (פי', גְּנַאי הוּא וְהוּא כִּנּוּי לָעֶרְוָה), טְמֵאָה, וְאֵין אוֹמְרִים אִלּוּ נָטַף מִן הַגּוּף לֹא הָיָה כָּזֶה.

יא. לֹא בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא שָׁם כָּתֶם טְמֵאָה, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁבָּא שָׁם מִן הַמָּקוֹר. כֵּיצַד? נִמְצָא עַל עֲקֵבָהּ, טְמֵאָה. וְכֵן אִם נִמְצָא עַל כָּל אֹרֶךְ שׁוֹקָהּ וּפַרְסוֹתֶיהָ מִבִּפְנִים, וְהֵם הַמְּקוֹמוֹת הַנִּדְבָּקִים זֶה בָּזֶה בְּעֵת שֶׁתַּעֲמֹד וּתְדַבֵּק רֶגֶל בְּרֶגֶל וְשׁוֹק בְּשׁוֹק, וְכֵן אִם נִמְצָא עַל רֹאשׁ גּוּדֶל רַגְלֶיהָ וְכָל שֶׁכֵּן עַל רַגְלֶיהָ מַמָּשׁ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשְׁבָּ"א), וְכֵן אִם נִמְצָא עַל יָדֶיהָ, אֲפִלּוּ עַל קִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֶיהָ, שֶׁהַיָּדִים עַסְקָנִיּוֹת הֵן וְשָׁמָּא נָגְעוּ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. אֲבָל אִם נִמְצָא עַל שׁוֹקֶיהָ וְעַל פַּרְסוֹתֶיהָ מִצַּד חוּץ, אוֹ אֲפִלּוּ מֵהַצְּדָדִין, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְמַעְלָה מֵאוֹתוֹ מָקוֹם, טְהוֹרָה...

הרב. ובמשמרת הבית). **רא"ה** (בדק הבית), **רמב"ם** (איסורי ביאה ט,ו; איסורי ביאה ט,ט), **ראב"ד** (השגות, ובעלי הנפש שער הכתמים, ג,יט). **תוספות** (נ"ח א', ד"ה כשורה, והובאו דבריהם בתורת הבית).

42. יו"ד קצ,ו.
43. יו"ד קצ,ח.
44. יו"ד קצ,ט. וכביאור הרמב"ם את הבעיא.
45. וראה בכל זה ש"ך (ס"ק יד).

כתם שנמצא בחלוקה

(נ"ז ב') (המשך **משנה:**) ראתה (כתם) על חלוקה, מן החגור (סינר שחוגרין הנשים, והוא כנגד בית התורפה[46]) ולמטה[47], טמאה. מן החגור ולמעלה, טהורה.

(המשך **משנה:**) ראתה על בית יד של חלוק, אם מגיע כנגד בית התורפה (כגון שנמצא בראש השרוול, סמוך ליד, שפעמים שפושטתו מזרועה ונופל כנגד מטה), טמאה. ואם לאו (כגון שהכתם סמוך לכתפה), טהורה.

(המשך **משנה:**) היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה, כל מקום שנמצא בו כתם, טמאה, מפני שהוא חוזר[48] (פעמים שראש החלוק נהפך כלפי פניה שלמטה). וכן בפוליוס (צעיף שמכסה בו ראשה[49]).

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

יב. נִמְצָא הַכֶּתֶם עַל חֲלוּקָהּ לְמַטָּה מֵהַחָגוֹר, אוֹ בְּמְקוֹם הַחָגוֹר עַצְמוֹ, טְמֵאָה. אֲפִלּוּ נִמְצָא לְצַד חוּץ. וְאֵין חִלּוּק בֵּין נִמְצָא בֶּחָלוּק לְפָנֶיהָ אוֹ מֵאַחֲרֶיהָ אוֹ מִן הַצְּדָדִין, מִפְּנֵי שֶׁהַבְּגָדִים חוֹזְרִין הֵנָּה וְהֵנָּה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַאֲבָ"ד בס' בעה"נ וְרַשְׁבָּ"א בת"ה)...

יג. נִמְצָא עַל בֵּית יָד שֶׁל חֲלוּקָהּ, אִם הַמָּקוֹם שֶׁנִּמְצָא בּוֹ הַדָּם בְּבֵית יָד מַגִּיעַ עַד בֵּית תְּרִפָּה, טְמֵאָה אֲפִלּוּ אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַגִּיעַ שָׁם אֶלָּא אִם כֵּן תִּשְׁחֶה הַרְבֵּה, וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לִגַּע שָׁם כְּלָל, טְהוֹרָה.

יד. הָיְתָה פּוֹשַׁטְתּוֹ וּמִתְכַּסָּה בּוֹ בַּלַּיְלָה, בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ, טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא (חוֹזֵר) הֵילָךְ וְהֵילָךְ. וְכֵן הַדִּין אִם נִמְצָא בְּמַעֲפֹרֶת שֶׁמְּכַסָּה רֹאשָׁהּ אוֹ שֶׁחוֹגֶרֶת בּוֹ (רמב"ם) וְאִם קָשְׁרָה בּוֹ רֹאשָׁהּ הֵיטֵב וּכְשֶׁנַּעוֹרָה גַּם כֵּן מְצָאתוֹ קָשׁוּר יָפֶה, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת.

---

46. כ"כ רשב"א, מאירי ור"ן.
47. והוא הדין במקום החגור עצמו, כי פעמים שהיא שוחה מעט, ובא לה מקום החגור כנגד בית תורפה. **ראב"ד** (בעלי הנפש, שער הכתמים, ב,ב), ונפסק **בשו"ע** (יו"ד קצ,יב).
48. וכן הדין לעניין טהרה, שאם יש מכה במקום שאינה יכולה לתלות, טהורה אם נמצא כתם על הבגד, כיון שהוא חוזר ממקום למקום. ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, פ'), רשב"א (תורת הבית, ב"ז ש"ד, עמ' רסז) ועוד. וכן פסק בשו"ע (יו"ד קצ,טז).
49. רשב"ם (הובאו דבריו באור זרוע הל' נדה סי' שנא). וכעין זה פירש רש"י. והרשב"א (תורת הבית ז,ד, עמ' רי) פירש שזהו מעפורת שמכסה ראשה בלילות. וראה ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, ב,ג). והרמב"ם (איסורי ביאה ט,יא) כתב שהוא אזור. וכתב הב"י (יו"ד קצ,יד) שלדברי הרשב"א אם המעפורת קשורה היטב שאין חשש שתזוז, וכשנעורה מצאתו גם כן קשור יפה, אין לטמא בה. וכן פסק בשו"ע, ושם הביא גם את פירוש הרמב"ם.

לבשה חלוק חברתה ונמצא דם

(נ"ח א') **תנו רבנן:** ארוכה שלבשה חלוקה של קצרה (ולא בדקתו קודם לבישה ואח"כ נמצא עליו דם), וקצרה שלבשה חלוקה של ארוכה, אם מגיע (הכתם) כנגד בית התורפה של ארוכה, שתיהן טמאות (ארוכה וכל שכן קצרה). ואם לאו, ארוכה טהורה, וקצרה טמאה (שהרי כנגד בית התורפה שלה הוא מגיע).

תניא אידך: בדקה חלוקה והשאילתו לחבירתה, היא (הראשונה) טהורה, וחבירתה תולה בה. אמר רב ששת: ולענין דינא (על מי מוטל לכבס הכתם מן החלוק) תנן[50]! אבל לענין טומאה, היא טהורה וחבירתה טמאה.

(נ"ח ב') (ומקשה) מאי שנא מהא **דתניא:** שתי נשים שנתעסקו בצפור אחד, ואין בו (בצפור) אלא כסלע דם, ונמצא כסלע על זו וכסלע על זו, שתיהן טמאות[51]!

(ומתרץ) שאני התם, דאיכא סלע יתירה[52].

תנו רבנן: לבשה ג' חלוקות (זו על גב זו) הבדוקין לה, אם יכולה לתלות, תולה, ואפילו בתחתון[53]. אין יכולה לתלות, אינה תולה, ואפילו בעליון. כיצד? עברה בשוק של טבחים, תולה אפילו בתחתון. לא עברה בשוק של טבחים, אף בעליון אינה תולה.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

יח. כֵּיוָן שֶׁכְּתָמִים דְּרַבָּנָן, מְקִלִּין בָּהֶם וְתוֹלָה בְּכָל דָּבָר שֶׁיְּכוֹלָה לִתְלוֹת. כֵּיצַד? שָׁחֲטָה בְּהֵמָה חַיָּה אוֹ עוֹף, אוֹ נִתְעַסְקָה בִּכְתָמִים, אוֹ יָשְׁבָה בְּצַד הַמִּתְעַסְקִים בָּהֶם, אוֹ שֶׁעָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים וְנִמְצָא דָּם בִּבְגָדֶיהָ, תּוֹלָה בָּהּ וּטְהוֹרָה. אֲפִלּוּ לוֹבֶשֶׁת ג' חֲלוּקִים זֶה עַל זֶה, וְנִמְצָא אֲפִלּוּ בַּתַּחְתּוֹן, טְהוֹרָה...

כה. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁנִּתְעַסְקוּ בְּצִפּוֹר אַחַת שֶׁאֵין בּוֹ דָּם אֶלָּא כְּסֶלַע, וְנִמְצָא עַל כָּל אַחַת כְּסֶלַע, שְׁתֵּיהֶן טְמֵאוֹת.

מ. בָּדְקָה חֲלוּקָהּ וּפִשַּׁטְתּוֹ וּמָצְאָה טְהוֹרָה, וְהִשְׁאִילָה לַחֲבֶרְתָּהּ, וּלְבַשְׁתָּהּ, וּמָצְאָה בּוֹ כֶּתֶם,

---

50. דחבירתה תולה בה, דאמרה אחרונה: לא מהימנת לי דאת בדקתיה. רש"י. ואפילו היו עדים שראו שבדקתו, שמא לא בדקה יפה, אלא אם כן העידו שאף הם נתנו לב בדבר והרגישו בבדיקתה שלא היה שם כתם. מאירי.

51. ולא תלינן אחד מן הכתמים בצפור ואע"ג דאיכא למתלי; והכא נמי אע"ג דבדקה, לימא שתיהן טמאות דאימור לאו יפה בדקה. רש"י.

52. ומכיון שאין עדיפות לטהר אף אחת מהנשים, שתיהן טמאות. אבל במקרה שאחת בדקה, תולים שהכתם בא מהשנייה. על פי רש"י.

53. ביארו התוספות (לעיל נ"ז ב', ד"ה על בשרה) דהיינו משום דפעמים שמגבהת שני חלוקים העליונים (אבל כולן אינה רגילה כדי שלא יראה בשרה). וראה רשב"א (לעיל נ"ז ב', ד"ה וא"ת על בשרה).

הָרִאשׁוֹנָה טְהוֹרָה, וְהַשְּׁנִיָּה טְמֵאָה.

מח. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלָּבְשׁוּ חָלוּק אֶחָד בָּדוּק וְנִמְצָא בּוֹ כֶּתֶם, אִם הוּא מֵהֶחָגוֹר וּלְמַטָּה לִשְׁתֵּיהֶן, שְׁתֵּיהֶן טְמֵאוֹת. וְאִם הוּא לְמַעְלָה מֵהֶחָגוֹר לִשְׁתֵּיהֶן, שְׁתֵּיהֶן טְהוֹרוֹת. הָיְתָה אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה, אִם הוּא מֵהֶחָגוֹר וּלְמַטָּה לָאֲרֻכָּה כְּשֵׁם שֶׁהוּא לַקְּצָרָה, שְׁתֵּיהֶן טְמֵאוֹת. וְאִם הוּא מֵהֶחָגוֹר וּלְמַטָּה לַקְּצָרָה, וּלְמַעְלָה מֵהֶחָגוֹר לָאֲרֻכָּה, קְצָרָה טְמֵאָה, וַאֲרֻכָּה טְהוֹרָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא פָּשְׁטוּ אוֹתוֹ בַּלַּיְלָה לְכַסּוֹת בּוֹ אֶת רֹאשָׁן; אֲבָל אִם כִּסּוּ בּוֹ אֶת רֹאשָׁן, שְׁתֵּיהֶן טְמֵאוֹת. כִּסְתָּה אַחַת מֵהֶן אֶת רֹאשָׁהּ וְלֹא הַשְּׁנִיָּה, אוֹתָהּ שֶׁכִּסְתָּה אֶת רֹאשָׁהּ טְמֵאָה, וַחֲבֶרְתָּהּ טְהוֹרָה.

תולה בכל דבר שיכולה לתלות

(נ"ח ב') משנה: ותולה בכל דבר שהיא יכולה לתלות. שחטה בהמה חיה ועוף, נתעסקה בכתמים, או שישבה בצד העסוקין בהן, הרגה מאכולת, הרי זו תולה בה.

(המשך **משנה:**) עד כמה תולה (בדם מאכולת)? רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: עד כגריס של פול, ואע"פ שלא הרגה (ורבי חנינא פליג אדרבנן דקאמרי הרגה - אין, לא הרגה - לא, כדלהלן). ותולה בבנה או בבעלה (אם יש בהם מכה).

(המשך **משנה:**) אם יש בה מכה (שהגלידה), והיא יכולה להגלע ולהוציא דם, הרי זו תולה. מעשה באשה אחת שבאת לפני רבי עקיבא. אמרה לו: ראיתי כתם. אמר לה: שמא מכה היתה ביך? אמרה לו: הן, וחיתה. אמר לה: שמא יכולה להגלע ולהוציא דם? אמרה לו: הן. וטהרה רבי עקיבא.

(המשך **משנה:**) ראה תלמידיו מסתכלין זה בזה. אמר להם: מה הדבר קשה בעיניכם? שלא אמרו חכמים הדבר להחמיר, אלא להקל, שנאמר[54] "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בִּבְשָׂרָהּ" - דם ולא כתם.

תנינא להא **דתנו רבנן:** מעשה ותלה רבי מאיר בקילור (משחה אדומה, ונתעסקה בה). ורבי תלה בשרף שקמה.

(שנינו במשנה:) או שישבה (בצד העסוקין בהן). (ומדייק) ישבה, אין; לא ישבה, לא. תנינא להא **דתנו רבנן:** עברה בשוק של טבחים, ספק ניתז עליה, ספק לא ניתז עליה, תולה. ספק עברה, ספק לא עברה, טמאה[55].

54. ויקרא טו,יט.

55. פירוש משום דהוה להו תרי ספיקא, דאם תימצי לומר עברה, שמא לא נתז עליה (ורק בספק אחד תולה). אור זרוע (ח"א, הלכות נדה סי' שנא).

גרסינן לעיל, **בריש פרקין** (נ"ז ב'):

תניא: ...על בשרה - ספק טמא, ספק טהור, טמא[56]. על חלוקה[57] - ספק טמא, ספק טהור, טהור... (ומברר) היכי דמי? אי מחגור ולמטה, על חלוקה אמאי טהור?! והא **תנן:** מן החגור ולמטה טמא! ואי מחגור ולמעלה, על בשרה אמאי טמא?! והא **תנן:** ראתה דם על בשרה שלא כנגד בית התורפה, טהורה!

(ומתרץ) אי בעית אימא מחגור ולמטה, כגון שעברה בשוק של טבחים; על בשרה (לבד), מגופה אתאי, דאי מעלמא אתאי, (אף) על חלוקה מיבעי ליה אשתכוחי. על חלוקה (לבד), מעלמא אתא, דאי מגופה אתא, (אף) על בשרה מיבעי ליה אשתכוחי.

ואיבע"א מחגור ולמעלה, כגון דאזדקרה (הגביהה רגליה למעלה מגופה)[58]. על בשרה, ודאי מגופה אתאי, דאי מעלמא אתאי, על חלוקה איבעי ליה אשתכוחי. על חלוקה (לבד), מעלמא אתאי, דאי מגופה אתאי, (אף) על בשרה איבעי ליה אשתכוחי[59].

שיטות הראשונים

תלייה בכתם שעל בשר: **ראב"ד** התיר ברואה כתם על בשרה (במקום שנטמאת) כשיש לה במה לתלות[60] (כגון שעברה בשוק של טבחים)[61]. אבל **רמב"ם, רשב"א, ורוב הראשונים,** פסקו שטמאה

---

56. הרשב"א כתב שטמאה בגלל שרגלים לדבר וחזקה שממנה בא הדם. אך הטור והר"ן ביארו שהיא טמאה בגלל שדברי המשנה (נ"ח ב') "ותולה בכל דבר שהיא יכולה", זה רק בכתם שבבגד ולא בכתם שבבשר.

57. היינו חלוק הבדוק לה, שלא היה עליו דם קודם לכן. על פי רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב).

58. כתב הש"ך (על מש"כ השו"ע יו"ד קצ,יא: ואם יודעת שנזדקרה והגביהה רגליה למעלה וכו'): לשון הטור - כגדי, ורצה לומר דהיינו דוקא כשנתהפכה ראשה למטה ורגליה למעלה, וכמו שכתבו הרמב"ם ורש"י והרשב"ם ושאר פוסקים. עכ"ל (וראה ראב"ד, בעלי הנפש, שער הכתמים ב,ה).

59. לפי הרשב"א **תירוצא בתרא מיירי בשלא עברה בשוק של טבחים**; ומשום הכי הוצרך הרשב"א לפרש דעל בשרה טמאה, היינו אפילו על בשרה וחלוקה דכיון דליכא מידי למיתלי חזקה דמגופה אתא ועל חלוקה לבד טהורה משום דאם איתא דמגופה אף על בשרה איבעי ליה לאשתכוחי (לפי הרשב"א יוצא שלתירוץ א', על בשרה וחלוקה טהורה, כמו על חלוקה, משום שיש לתלות. ולתירוץ ב', על בשרה וחלוקה טמאה, כמו על בשרה, משום שאין במה לתלות). וראה להלן שיטת ראב"ד ושיטת רמב"ם.

60. וכתב הרשב"א (חי' נ"ז ב', תורת הבית, ב"ז, ש"ד, עמ' ריט) על דברי הראב"ד: ולא ירדתי לסוף דעתו! **דהא בהדיא אמרינן בגמרא** ללישנא קמא דכל שנמצא על בשרה, אע"ג דעברה בשוק של טבחים, טמאה, דאי מעלמא אתא אחלוקה איבעי ליה לאשתכוחי! ואע"ג דאמרינן איבעית אימא מן החגור ולמעלה, לא למיסתר דינא דלישנא קמא אתא! אלא לחדותי בה אוקמתא אחרינא, ואיתא להאי ואיתא להאי! ושמא הוא ז"ל סבר **דלאוקמתא בתרייתא, אוקמתא קמייתא ליתא כלל** (כלומר שהלשונות חלוקים לדינא) וכיון דכתמים דרבנן הלך אחר לישנא בתרא להקל. עכ"ל. וראה עוד להלן.

61. כן כתבו הראשונים בשמו, הרשב"א (תורת הבית ז,ד, עמ' ריט) והמאירי, וכן הובא בטור (יו"ד קצ,יא) בשם יש אומרים. ומהרשב"א והמאירי משמע שדייקו זאת מכך שכתב הראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים ב,ה): "והא דאמרינן על בשרה וכו', אם ידעה שנזדקרה וכו', אפילו מחגור ולמעלה טמאה וכו', ודוקא כשאין לה במה לתלות וכו'". ומדברי הרשב"א משמע שכן יסבור הראב"ד גם מחגור ולמטה.

אפילו בכי האי גוונא (ו"תולה בכל דבר שהיא יכולה לתלות", אנמצא על חלוקה קאי). אך גם הם התירו אם הכתם נמצא גם על בגדה ויש לה במה לתלות. **ורא"ה** אסר גם בכי האי גוונא. **וכולם** הקלו אם יש לה מכה במקום שיכולה לתלות בה כתם זה. **והשו"ע**[62] פסק **כרוב הראשונים**.

כתם על אחורי חלוקה: **ראב"ד, רשב"א, ר"ן, ומאירי** פסקו שעל חלוקה מן החגור ולמטה, טמאה בין מלפניה ובין מלאחריה, מפני שהוא עשוי להתהפך. וכן פסק **רמ"א**[63].

ואיבעית אימא מחגור ולמעלה, כגון דאזדקרה: **רשב"א** פירש דלהאי לישנא אפילו לא עברה בשוק של טבחים, על חלוקה לבד טהור[64], דאי מגופה אתי על בשרה איבעי ליה לאשתכוחי. דלא מחמרינן בלמעלה מן החגור אע"פ שנזדקרה, כמלמטה מן החגור[65]. **ויש אומרים** דאפילו להאי לישנא בתרא, בעברה בשוק של טבחים עסקינן, ורק בכי האי גוונא על חלוקה לבד טהור, דכיון שנזדקרה הוה ליה למעלה מן החגור כלמטה מן החגור[66]. **והשו"ע**[67] פסק **כרשב"א**.

מחגור ולמעלה, וכגון דאזדקרה: **רבינו שמחה** פסק שטמאה בסתם כשנמצא כתם על בשרה בלבד, ואפילו כשלא הזדקרה. אמנם **ראב"ד, רמב"ן, רשב"א, ור"ן** פסקו שאפילו על בשרה, טמאה דוקא כשיודעת שהזדקרה. וכן פסק **השו"ע**[68].

---

62. יו"ד קצ,יא. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ו,יט; ו,כג. ועיין גם ו,כא). רא"ה (בדק הבית ז,ד, עמ' ריד). רשב"א (תורת הבית, ז,ד, עמ' ריג ואילך; ובחי' נ"ז ב').

63. יו"ד קצ,יב. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים, ב,ד). רשב"א (תורת הבית ז,ד, עמ' ריא). ר"ן (חי' נ"ז ב', ד"ה ראתה). מאירי (נ"ז ב', ד"ה ועכשיו חוזר).

64. ולא דמי תירוץ ראשון לשני, דבראשון (שעברה בשוק של טבחים), "על חלוקה ועל בשרה", דמיא ל"על חלוקה לבד" (וטהורה), ובתירוץ שני דמיא ל"על בשרה לבד" (וטמאה). דבתירוץ ראשון "על בשרה" הטעם משום דכל ספק שעל בשרה - טמא (שכל שבבשרה בלבד, רגלים לדבר שמגופה בא). ובתירוץ שני הטעם, דבאזדקרותה אי אפשר שתגיע על חלוקה לבד (בלא שיגיע גם לבשרה. לכן כשנמצא על חלוקה לבד, יש הוכחה שאין הדם מגופה, ללא צורך בתליה). ודוקא בלא עברה; אבל בעברה, דינה כמו למטה מהחגור (ולכן כשמצאתו על חלוקה ובשרה תולה בו וטהורה). וכתב הב"י דלהכי חלקינהו בגמרא "איבעית אימא וכו', איבעית אימא כו'", ולא כללינהו כחדא, משום דברישא "נמצא על שניהם" להקל, ובסיפא - להחמיר. ביאור הגר"א (יו"ד קצ,יא, ס"ק כד).

65. משום דאע"ג דחדא זימנא מזדקרא, אין הדבר קרוב דבההיא שעתא חזאי, ואדרבה מוכח טפי דמלמעלה אתאי. ר"ן.

66. הובא פירוש זה בשם אחרים, בחידושי הר"ן. וכן פירש הרב המגיד (איסורי ביאה ט,יט) את דברי הרמב"ם (והרמב"ם מפרש כל בשרה הנזכר בגמרא על בשרה בלבד, ומה שאמרו על חלוקה אף על חלוקה קאמרי בכל המקומות שנזכר כאן). והביאו הב"י (יו"ד קצ,יב), ולאחריו את פירוש הרשב"א, וסיכם: נמצא דליכא בין הרמב"ם להרשב"א פלוגתא, אלא בשנזדקרה ונמצא על חלוקה בלבד מן החגור ולמעלה ואינה יודעת דבר שתתלה בו: דלהרמב"ם - טמאה, ולהרשב"א - טהורה.

67. יו"ד קצ,יא.

68. יו"ד קצ,יא. **הרמב"ם** פסק: "נִמְצָא הַכֶּתֶם עַל בְּשָׂרָהּ בִּלְבַד, [מַחֲגוֹר וּלְמַטָּה - טְמֵאָה. וְאִם נִתְהַפְּכָה וְקָפְצָה,] *אֲפִלּוּ מֵחֲגוֹר וּלְמַעְלָה - טְמֵאָה; שֶׁאִלּוּ הָיָה דָּם זֶה מִן הַשְּׁחִיטָה אוֹ מִן הַשּׁוּק - הָיָה לוֹ שֶׁיִּמָּצֵא עַל בְּגָדֶיהָ, וְהוֹאִיל וְנִמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ, לֹא בְּבִגְדָהּ, טְמֵאָה". והשיג **ראב"ד**: זה אינו אלא בנזדקרה! והכי איתא בגמרא (וכן השיגו כל הראשונים, על פי גירסתם ברמב"ם). בפני הראשונים לא היה את הנוסחה שבסוגריים המרובעים (וכן בכל כת"י שלפנינו ליתא לנוסחה זו), והם דייקו מדברי הרמב"ם שסובר שכשנמצא הכתם על בשרה טמאה בסתם, אפילו מחגור ולמעלה, ואפילו לא נזדקרה (וכשיטת רבינו שמחה). אך המגדל עוז הביא גרסה מספר "המוגה לו בחתימת ידו" של הרמב"ם, שהרמב"ם סובר כשאר הראשונים (והיא הגירסה המובאת כאן, בסוגריים מרובעים; וכן הכריע ב"י, יו"ד קצ,יב, כגירסה זו). מקורות - רבינו שמחה (הו"ד בהגהות מיימוניות, איסו"ב ט,כא, אות ח).

תליה בבעלה כשיוצא ממנו דם דרך פי האמה: כתב **רשב"א** שאדם שרגיל לצאת ממנו מדי פעם דם מפי האמה, ונמצא דם בשעת תשמיש בעד האשה, תולה בבעלה. וכן פסק **השו"ע**[69].

תליה בזמן הזה: **יש אומרים** שבזמן הזה שאיננו בקיאים במראות הדמים, אין תולין בשחטה בהמה חיה ועוף וכו'. אך **שאר הראשונים** פסקו שגם בזמן הזה תולה. וכן משמע **מהשו"ע**[70].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

יא. לֹא בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּמָּצֵא שָׁם כֶּתֶם טְמֵאָה, אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁבָּא שָׁם מִן הַמָּקוֹר... וְאִם יוֹדַעַת שֶׁנִּזְדַּקְּרָה וְהִגְבִּיהָה רַגְלֶיהָ לְמַעְלָה, טְמֵאָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁתִּמְצָאֶנוּ, אֲפִלּוּ לְמַעְלָה מֵהֶחָגוֹר, בֵּין מִלְּפָנֶיהָ בֵּין מִלְּאַחֲרֶיהָ, אֲפִלּוּ עָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים אוֹ נִתְעַסְּקָה בִּכְתָמִים. וְדַוְקָא כְּשֶׁנִּמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ לְבַד, אֲבָל אִם נִמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ וְגַם עַל חֲלוּקָהּ, אִם עָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים אוֹ נִתְעַסְּקָה בִּכְתָמִים, תּוֹלָה בוֹ בֵּין שֶׁנִּמְצָא לְמַטָּה מֵהֶחָגוֹר אוֹ שֶׁהִגְבִּיהָה רַגְלֶיהָ וְנִמְצָא לְמַעְלָה מֵהֶחָגוֹר (הָרִמְבַּ"ן וְהָרַשְׁבָּ"א).

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁכְּשֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם עַל בְּשָׂרָהּ בִּלְבַד אֵינָהּ תּוֹלָה? כְּשֶׁאֵין לָהּ לִתְלוֹת אֶלָּא בְּעֵסֶק הַכְּתָמִים אוֹ בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, אֲבָל אִם יֵשׁ מַכָּה בְּגוּפָהּ שֶׁיְּכוֹלָה לִתְלוֹת בָּהּ, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁבָּא הַדָּם מִמֶּנָּהּ, תּוֹלָה בָּהּ, וּטְהוֹרָה. וְאִם הַמַּכָּה בִּכְתֵפָהּ וְהַכֶּתֶם עַל יֶרֶכָהּ בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָבֹא מֵהַמַּכָּה, טְמֵאָה.

יב. נִמְצָא הַכֶּתֶם עַל חֲלוּקָהּ לְמַטָּה מֵהַחָגוֹר, אוֹ בְּמָקוֹם הַחָגוֹר עַצְמוֹ, טְמֵאָה, אֲפִלּוּ נִמְצָא לְצַד חוּץ. וְאֵין חִלּוּק בֵּין נִמְצָא בֶּחָלוּק לְפָנֶיהָ אוֹ מֵאַחֲרֶיהָ אוֹ מִן הַצְּדָדִין, מִפְּנֵי שֶׁהַבְּגָדִים חוֹזְרִין הֵנָּה וְהֵנָּה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הֲרַאֲבָ"ד בס' בעה"נ וְרַשְׁבָּ"א בת"ה). וְאִם עָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, טְהוֹרָה, אֲפִלּוּ נִמְצָא לְצַד פְּנִים וְעַל בְּשָׂרָהּ. וְאִם נִמְצָא עַל חֲלוּקָהּ בִּלְבַד, מֵהֶחָגוֹר וּלְמַעְלָה, טְהוֹרָה אֲפִלּוּ נִזְדַּקְּרָה וְהִגְבִּיהָה רַגְלֶיהָ, וַאֲפִלּוּ לֹא עָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, שֶׁאִלּוּ בָּא מִן הַמָּקוֹר הָיָה נִמְצָא גַּם עַל בְּשָׂרָהּ.

יח. כֵּיוָן שֶׁכְּתָמִים דְּרַבָּנָן, מְקִלִּין בָּהֶם וְתוֹלָה בְּכָל דָּבָר שֶׁיְּכוֹלָה לִתְלוֹת. כֵּיצַד? שָׁחֲטָה בְּהֵמָה חַיָּה אוֹ עוֹף, אוֹ נִתְעַסְּקָה בִּכְתָמִים, אוֹ יָשְׁבָה בְּצַד הַמִּתְעַסְּקִים בָּהֶם, אוֹ שֶׁעָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים וְנִמְצָא דָּם בִּבְגָדֶיהָ, תּוֹלָה בָּהּ וּטְהוֹרָה. אֲפִלּוּ לוֹבֶשֶׁת ג' חֲלוּקִים זֶה עַל זֶה, וְנִמְצָא אֲפִלּוּ בַּתַּחְתּוֹן, טְהוֹרָה. אֲבָל אִם נִמְצָא עַל בְּשָׂרָהּ, אֵינָהּ תּוֹלָה אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לָהּ מַכָּה בְּגוּפָהּ אָז תּוֹלָה בָּהּ, אֲפִלּוּ עַל בְּשָׂרָהּ אִם הוּא בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לַדָּם לִנְטֹף מִשָּׁם. וַאֲפִלּוּ נִתְרַפֵּאת, אִם אֶפְשָׁר לָהּ לְהִתְגַּלַּע וּלְהוֹצִיא דָּם עַל יְדֵי חִכּוּךְ, תּוֹלָה בָּהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעַכְשָׁו עָלָה עָלֶיהָ קְרוּם וְאֵינָהּ מְטַפְטֶפֶת (רַשְׁבָּ"א וּמָרְדְּכַי וְסה"ת וּסְמַ"ג).

רמב"ן (הל' נדה ד,ח). רמב"ם וראב"ד (איסורי ביאה, ט,כא). ר"ן (חי' נ"ז ב', ד"ה ואב"א מחגור ולמעלה). רשב"א (תורת הבית ז,ד, עמ' ריז).

69. יו"ד קצ,כ. מקורות - רשב"א (שו"ת ח"ז, סי' קסא, עיי"ש).

70. מכך שהביא דיני תלייה (יו"ד קצ,כג-כד), ומכך שפסק שתולה מן הסתם (קצ,ל). וראה עוד מש"כ לעיל בסוף פרק שני, י"ט א', בסוף סוגיית חמישה דמים טמאים באשה. מקורות - תוספות הרא"ש (י"ט ב' ד"ה מאי לאו). רשב"א (תורת הבית, ז,ד, עמ' קצח-ר. ובקצר ז,ד, עמ' שה). טור (יו"ד קצ,ל). ועיין גם בריטב"א (י"ט ב' ד"ה עולא). יש אומרים (הו"ד בראשונים הנ"ל).

יט. כְּשֵׁם שֶׁתּוֹלָה בָּהּ כָּךְ תּוֹלָה בִּבְנָהּ וּבְבַעֲלָהּ אִם נִתְעַסְּקוּ בִּכְתָמִים אוֹ אִם יֵשׁ בָּהֶם מַכָּה, לְפִי שֶׁדַּרְכָּם לִגֹּעַ בָּהּ. אֲבָל אִם הָיוּ עֲסוּקִים בְּדָם וְלֹא נִמְצָא בָּהֶם דָּם, אֵינָהּ תּוֹלָה בָּהֶם אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ עֲסוּקִים בְּדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִנָּתֵז כְּגוֹן שְׁחִיטָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ. **הגה:** וְהוּא הַדִּין אִם שָׁכְבָה בְּמִטָּה עִם נָשִׁים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מַכּוֹת בְּגוּפָן, תּוֹלָה בָּהֶן כְּמוֹ בִּבְנָהּ וּבַעֲלָהּ (מָרְדְּכַי ה"נ וּבש"ד).

כ. מִי שֶׁרָגִיל לָצֵאת מִמֶּנּוּ דָּם דֶּרֶךְ פִּי הָאַמָּה, וּבִשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ נִמְצָא בְּעֵד הָאִשָּׁה דָּם, תּוֹלָה בְּבַעֲלָהּ.

כא. הֵיכָא דְּאִשְׁתַּכַּח כֶּתֶם בְּשִׁפּוּלָהּ מֵאֲחוֹרָהּ, וּמַכָּה אִכָּא מִקַּמָּא, תַּלְיָא בָּהּ, דְּאֶפְשָׁר, אַדְּיָתְבָא, הַהּ דְּבַתְרָא אֲתָא לְקַמָּהּ, וְנָטְפָה בָּהּ מֵהַהִיא מַכָּה (מקורו בראב"ד, בעה"נ, שעה"כ ג,ט. באר הגולה).

כב. סָפֵק אִם עָבְרָה בְּשׁוּק שֶׁל טַבָּחִים, אוֹ אִם יָשְׁבָה בְּצַד הַמִּתְעַסְּקִים בִּכְתָמִים, אֵינָהּ תּוֹלָה בָּהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעִיר שֶׁהַטַּבָּחִים אוֹ הַמִּתְעַסְּקִים בִּכְתָמִים יוֹשְׁבִים בְּמָקוֹם יָדוּעַ, אֲבָל אִם דַּרְכָּם לְהִתְעַסֵּק כָּאן וְכָאן, תּוֹלִין אֲפִלּוּ מִסָּפֵק, שֶׁמָּא נִתְעַסְּקוּ בַּמָּקוֹם שֶׁעָבְרָה, וְלֹא הִרְגִּישָׁה.

שיעור כתם ודין תלייה במאכולת פישפש וחזירים

(נ"ח ב') (שנינו במשנה:) הרגה מאכולת, הרי זו תולה בה. עד כמה תולה (בדם מאכולת)? רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: עד כגריס של פול, ואף על פי שלא הרגה; ותולה בבנה או בבעלה (אם יש בהם מכה).

(הרגה מאכולת. ומדייק) הרגה, אין; לא הרגה, לא. מתניתין מני? רבן שמעון בן גמליאל היא. **דתניא:** (1) הרגה, תולה; לא הרגה, אינה תולה. דברי רבן שמעון בן גמליאל. (2) וחכמים אומרים: בין כך ובין כך, תולה.

(המשך **הברייתא**:) אמר רשב"ג: לדברי אין קץ (שאיני נותן שיעור, ואם לא הרגה, אפילו כחרדל טמאה), ולדברי חברי אין סוף (שהם מקילים יותר מדאי, דאפילו לא הרגה תולה, ואין נותנין שיעור, אלא אפילו כסלע תולה או יותר). לדברי אין קץ, שאין לך אשה שטהורה לבעלה, שאין לך כל מיטה ומיטה שאין בה כמה טיפי דם מאכולת. לדברי חברי אין סוף, שאין לך אשה שאינה טהורה לבעלה, שאין לך כל סדין וסדין שאין בו כמה טיפי דם (נידות).

(המשך **הברייתא**:) (3) אבל נראין דברי רבי חנינא בן אנטיגנוס מדברי ומדבריהם, שהיה אומר: עד כמה היא תולה? עד כגריס של פול (ואפילו לא הרגה. ויתר מכגריס, לא, ואפילו הרגה), ולדבריו אנו מודים[71].

(ומברר) ולרבנן דאמרי תולה, עד כמה (כלומר וכי אפשר לתלות כתם גדול במאכולת)? אמר רב נחמן בר יצחק: תולה בפשפש ועד כתורמוס[72].

71. הגהת הגר"א: ולדבריו אנו מודים - נמחק, ונכתב בצדו: **וכדבריו אנו מורים**.

72. כתם רחב כתורמוס יכולה לתלות, ולא במאכולת אלא בפשפש, שמא פשפש הרגה שכתמו גדול. רש"י.

תנו רבנן: פשפש זה, ארכו כרחבו. וטעמו כריחו. ברית כרותה לו שכל המוללו מריח בו (כלומר ריחו נודף ומבאיש).

(ומבאר) ארכו כרחבו, לענין כתמים[73]. טעמו כריחו, לענין תרומה, **דתנן (תרומות ח,ב):** או שטעם טעם פשפש בפיו, הרי זה יפלוט; מנא ידע (טעם פשפש)? טעמו כריחו. ואכתי מנא ידע (והלא לא הריח בו)? ברית כרותה לו שכל המוללו מריח בו[74].

אמר רב אשי: עיר שיש בה חזירים (אוכלים שקצים ורמשים ומתיזים דם), אין חוששין לכתמים[75]. אמר רב נחמן בר יצחק: והא דדוקרת (טבחים הרבה ואשפות ושקצים מצויין בה), כעיר שיש בה חזירים דמיא.

שיטות הראשונים

אם תולה במאכולת כשלא הרגה: **התרומה, רמב"ן, רשב"א, רא"ש** ועוד, פסקו כרבי חנינא בן אנטיגנוס (שתולה עד כגריס, ואפילו לא הרגה). **וראב"ן ואור זרוע** פסקו כתנא קמא (ותולה רק אם הרגה). **והשו"ע**[76] פסק **כהתרומה** וסיעתו[77].

אם תולה בפשפש: אמרינן בגמרא, דלרבנן תולה בפשפש ועד כתורמוס. וכיון דקיימא לן כרבי חנינא בן אנטיגנוס ולא כרבנן, ממילא משמע דלא תלינן בפשפש. אלא שכתבו **ראב"ד,**

מדברי הראב"ד עולה שבגמרא שלפניו נוספו כאן המילים: "וכן לשנים וכן לשלשה", והיינו שאם הרגה שני פשפשים תולה בשני תורמוסים, וכדלהלן בשיטות הראשונים.

73. ביארו רש"י והמאירי שלדעה זו אם ארכו **של הכתם** כרחבו יכולה לתלות אף ביותר מכגריס, שדם זה בא מפשפש. וכן ביארו התוספות (אינם לפנינו, אך הובאו דבריהם ברשב"א ובר"ן), אלא שהם הסבירו שדברים אלו אמורים ביחס לשיטת רבי חנינא, ומתחדש שאם אורך הכתם כרחבו יכול לשיטתו לתלות אפילו ביותר מכגריס. אך הרשב"א והר"ן ביארו שהגמרא באה להסביר את שיטת חכמים, ובמילים אלו היא בכלל מתארת את **מראה הפשפש** כדי שנוכל לתלות בו במקום שהוא מצוי. וכל זה לא הוזכר בשו"ע.

74. ביאר המאירי (וכעין זה פירש רש"י): היאך יודע שטעם פשפש, מתוך ריחו הוא מכיר טעמו, שטעמו כריחו וריחו נודע לכל מצד מלילתו, שכל המולל מריח בו.

75. ומדלא קא יהיב רב אסי (לפנינו: רב אשי) שיעורא, שמע מינה אפילו בכל שהוא תולה בו, ואפילו ביותר מכתורמוס. רשב"א (תורת הבית ז,ד, עמ' רעב).

76. יו"ד קצ,ה. מקורות - תרומה (סי' צב). רמב"ן (הל' נדה ד,טז). רא"ש (סי' ו). ראב"ן (סי' שכא). אור זרוע (סי' שנא).

77. **<u>שיעור כתם בזמן הזה</u>** - החתם סופר (שו"ת, יו"ד ח"ב, סימנים קנ, קפב; חי' נדה נ"ח ב') כתב, דאפילו בזמנינו דלא שכיח מאכולת גדולה כגריס, תולין בשיעור גריס, דתחלת גזירת כתם היה משום חומרא דטהרות (דלהראב"ד אין דין כתם לבעלה כלל. ונהי דלא קיי"ל כוותיה, מ"מ האמת שתחלת גזירת כתם היה לטהרות), ולא פלוג רבנן, וטימאו אותה גם לבעלה (שלא תהיה חוכא, האשה טמאה נדה לטהרות וטהורה לבעלה), וכיון שנאסר במנין, אם כן אף על פי שבטל טעם טהרות, מכל מקום גזרה לא בטלה, ועדיין אסורה לבעלה. וכיון שכל עצמה לא נאסרה לבעלה אלא מתקנת חכמים הראשונים, אם כן אין לנו לטמאותה אלא בשיעור כתם שבזמניהם שהיו מאכולות גדולות מצויות, אף על פי שבזמנינו אין נמצא כזאת. "ושיעור קטן לא נאסר מעולם".

וכתב בשיעורי שבט הלוי (קצ,ה, ס"ק א) שרוב האחרונים נוטים כחת"ס. וכן נראה מהחוו"ד, ורעק"א, והנודע ביהודה, שדנו בשיעור הכתם, דמוכח שסברו שיש שיעור לכתם. וכן משמע מלשונות הראשונים, וכמו שכתב הרמב"ם שיעור גריס בסתם, דמשמע שאינו תלוי בכל דור לפי שיעור המאכולת המצויה בו.

רשב"א, רא"ש, ועוד, דנהי דמסתמא סבירא ליה לרבי חנינא בן אנטיגנוס דלא תלינן בפשפש משום דלא שכיח, אבל בידוע שהרגה (או הריחה ריח פשפש מת) ודאי תולין בו עד כתורמוס, דהוי כנתעסקה בכתמים[78]. וכן פסק **השו"ע**[79]. **ורשב"א** כתב עוד, שבמקום שמין הפשפש מצוי, תולה בפשפש עד כתורמוס (אפילו לא הרגה)[80].

הרגה הרבה: כתבו **תוספות** שאם הרגה הרבה מאכולות או פשפשים, תולה כפי מה שהרגה. אך **הרא"ש** כתב (לגבי מאכולת) שלא פלוג חכמים, ותמיד תולה בכגריס[81]. **וראב"ד** כתב שלגבי פשפשים תולה כפי מה שהרגה, או מצאה ממועך בכתם (וכדעת **התוספות**), אבל לא במאכולת, שהיא דבר מצוי[82].

עיר שיש בה חזירים: כתבו **ראב"ד, סמ"ג, ורשב"א,** שאם ברור לה שלא נגע בה חזיר, אינה תולה. ולגבי זמנינו - כתב **רא"ש** בשם **תוספות** דהאידנא לא נהוג דין זה, שהרי דבר ידוע שהחזירים אין מתיזין דם[83]. אך **רמב"ם, רמב"ן, רשב"א, מאירי, וריא"ז** כתבו דין זה בפשיטות[84]. **והשו"ע** השמיט דין זה, ומשמע שפסק **כרא"ש**.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

ה. לֹא גָּזְרוּ עַל הַכֶּתֶם אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ כִּגְרִיס וְעוֹד... וְכָל זְמַן שֶׁאֵין בּוֹ כְּזֶה הַשִּׁעוּר אָנוּ תּוֹלִין לוֹמַר דַּם כְּנָה הוּא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָרְגָה כְּנָה. אֲבָל כְּשֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּזֶה הַשִּׁעוּר אֵין תּוֹלִין בְּכִנָּה, בֵּין אִם הוּא מְרֻבָּע אוֹ אִם הוּא אָרֹךְ...

---

78. והרשב"א דייק כסברה זו מדברי רבינו חננאל בנידון עיר שיש בה חזירים. לשיטה נוספת בזה, ראה בהערה לעיל בביאור הגמרא, במה שכתבו רשב"א ור"ן בשם תוספות. ומכל מקום נראה, שראב"ן ואור זרוע, שכאמור פסקו כת"ק, יקלו בפשפש אם הרגה.

79. יו"ד קצ,ז. וכן בסעי' כט, שם כתבו הטור והשו"ע: "הרגה פשפש שאנו תולין בו עד כתורמס, חזר כתורמס לשיעור הגריס לכל הדינים שאמרנו". וכעין זה כתב גם המאירי (וכתב ב"ח יו"ד קצ,ז, שכשהרגתו תולים אפילו לא הוי ארכו כרחבו). מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים ג,ה-ו). רשב"א (תוה"ב, ז,ד, עמ' קצג). רא"ש (סי' ו).

80. ובדעת הרא"ש התלבטו האחרונים, ראה ב"י (יו"ד קצ,ז) שכתב שני פירושים בדבריו, והב"ח כתב בפשיטות שהרא"ש חולק על הרשב"א, ושלדבריו אפילו במקומות שהפשפש מצוי טובא לא תלינן, ופסק הב"ח כהרא"ש. והטור והשו"ע כתבו רק שאם הרגה תולה עד כתורמוס. אבל הש"ך (ס"ק יא) הכריע על פי דברי רבינו ירוחם שכתב (נתיב כו ח"ב) דאם נתעסקה בפשפש כו' או במקומות שנמצאים הרבה מהם, שיש עיירות ומקומות שמצויים לרוב, תולים בו עד כתורמוס עכ"ל, וכבר נודע דרבינו ירוחם כתב ספרו ע"פ דברי הרא"ש, ועוד, דבכתמים שומעין להקל, שהיכן שהפשפש מצוי תולים בו, אפילו לא הרגה.

81. ובערוך השולחן (יו"ד קצ,כז) כתב שהרמב"ם, הטור והשו"ע סוברים כרא"ש, ולכן השמיטו דין זה. וצ"ב.

82. כאמור, הראב"ד אף גרס כן בגמרא: כתורמוס, וכן לשנים וכן לשלשה. וביאר המאירי את החילוק שבין פשפש למאכולת: שלא נתנו דבריהם לשיעורין בדבר המצוי בכל יום. אך מהב"י (יו"ד קצ,ז) משמע שאין חילוק בין פשפש למאכולת. מקורות - תוספות (ד"ה ולדבריו). ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים, ג,ו). רא"ש (סי' ו).

83. והוסיף רא"ש: "ואפשר שבימיהם היה מצוי ששרצים ונבלות היו מוטלין ברחובות ובשווקים, והיו החזירין נוברין בהם ומתיזין דם כל סביבותיהם והכל לפי הענין". וכ"פ הטור (יו"ד קצ,כב). וכעין זה כתבו **תוספות** בשם **ר"י** דאין לסמוך על זה עכשיו להקל כשמוצאה כתמים, במקום שאין רגילות ליגע בהם חזירים.

84. מקורות - רא"ש (סי' ו). רמב"ם (איסורי ביאה ט,כח), רמב"ן (הל' נדה ד,כז). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, ג,יג). סמ"ג (לאוין קיא). רשב"א (תורת הבית ז,ד, עמ' רעב).

ז. אִם הָרְגָה פִּשְׁפֵּשׁ אוֹ הֵרִיחָה רֵיחוֹ, תּוֹלָה בּוֹ עַד כְּתֶרְמוּס (פֵּרוּשׁ מִין מִמִּינֵי הַקִּטְנִיּוֹת שֶׁהוּא מַר).

תלייה בכגריס בדיוק ודין טיפי דמים למטה ולמעלה

(נ"ח ב') (שנינו במשנה:) עד כמה היא תולה (רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר עד כגריס של פול).

(1) אמר רב הונא: כגריס, אינה תולה. פחות מכגריס, תולה. (2) ורב חסדא אמר (לקולא): כגריס תולה. יתר מכגריס, אינה תולה. וכדרבי אבהו, דאמר רבי אבהו: כל שיעורי חכמים להחמיר, חוץ מכגריס של כתמים להקל.

(נ"ט א') מיתיבי: היו עליה טיפי דמים למטה (כלומר קטנים), וטיפי דמים למעלה (גדולים), תולה בעליון, עד כגריס. מאי לאו, כגריס מלמטה (בפחות מכגריס ותלינן)? לא, כגריס (עצמו נחשב) מלמעלה.

גרסינן **במסכת נגעים (ו,א)**:

מקום הגריס, תשע עדשות. מקום עדשה, ארבע שערות. נמצאו, שלושים ושש שערות.

שיטות הראשונים

כגריס בדיוק אם תולה: **רש"י, רמב"ם**[85]**, אור זרוע, ורוב הראשונים**, פסקו להקל כרב חסדא (שבכגריס תולה). אך **הראב"ן, תרומה, רוקח, וסמ"ק** פסקו כרב הונא (שתולה רק בפחות מכגריס). **והיראים** כתב שאין אנו בקיאים בשיעור גריס של פול, "הלכך צריך להזהר בכתמין לפי שיקול הדעת". ופסק **השו"ע**[86] להקל, **כרוב הראשונים**.

נזדמן לה גריס גדול או קטן: כתבו **הראשונים** (על פי המשנה בנגעים), ששיעור הגריס הוא כתשע עדשים[87]. וכתב **ראב"ד** שמשערים בכל פול שיזדמן לנו, ואפילו הוא גדול[88]. וכן כתבו **רמב"ן, רשב"א, הגהות מיימוניות, ומאירי,** שאם נזדמן לה גריס גדול יותר הולכת לפיו, שבכתמים

---

85. כן הבין בדעתו המגיד משנה (איסורי ביאה ט,כג), וכן נקט בפשיטות הב"י (יו"ד קצ,ה), וכן כתב הרמב"ם במפורש (הל' איסורי ביאה, ד,יט). אך לכאורה הרמב"ם סותר עצמו (הל' איסורי ביאה ט,ו), וכפי שדייק הב"ח (יו"ד קצ, ד"ה לא גזרו). ועיין במה שתרץ 'ערוך השולחן' (יו"ד קצ,כ-כא).

86. יו"ד קצ,ה. מקורות - רש"י (נ"ט א', ד"ה נמצא עליה). רמב"ם (איסורי ביאה ט,כג). אור זרוע (הל' נדה סי' שנא). רשב"א (חי' נ"ט א' ד"ה ומשני לא; תורת הבית, ז,ד, עמ' קצא). רא"ש (סי' ו). ראב"ן (סי' שכא). תרומה (סי' צ"ב). בתרומה נראה שיש סתירה, אך הסמ"ג (לאוין קיא), שהעתיק את תורת בעל התרומה במקומות רבים, כתב שזו דעת התרומה. ויתכן שהנוסח שלפנינו יש בו מעט מן השיבוש. רוקח (סי' שיז). סמ"ק (סי' רצג). יראים (סי' כו).

87. וכתבו רוב האחרונים שהוא קוטר של כ-2 ס"מ (ראה טהרת הבית ח"א, סי' ח סעי' ב, עמ' שע-שעא).

88. זה לשון הראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, ג,כא): כיון שלא הזכירו (במשנה נ"ח ב') פול של מקום פלוני ולא פול הבינוני, אלא כגריס של פול סתם, הילכך משערין בכל פול שיזדמן לנו ואפילו הוא גדול, שהרי אמרו (נדה נ"ח ב') כל שיעורי חכמים להחמיר חוץ מכגריס של כתמים להקל.

הולכים להקל. וכן פסק **השו"ע**[89].

אם תולה בכגריס בכתם שעל בשרה: רמב"ם, רבינו שמחה, כל בו, ורשב"ץ פסקו, שחכמים הקלו בכגריס רק כשהכתם על בגדה; אך כשהכתם על בשרה טמאה בכלשהו. וכן נראה מדברי **הרא"ש**[90]. אבל **ראב"ד, רשב"א, ורוב הראשונים** פסקו שגם בכתם שעל בשרה טהורה בכגריס[91]. **והשו"ע**[92] סתם **כרוב הראשונים**, ובשם יש אומרים, **כרמב"ם** וסיעתו.

היו עליה טיפי דמים למטה וכו': ביארו **תוספות, רבינו תם, רשב"א, רא"ש, ור"ן** שלמסקנה עסקינן בטיפות הגדולות מכגריס, שנמצאו הן מעל החגור והן מתחתיו[93]. אך **ראב"ד והמאירי** ביארו שעסקינן בשהטיפות שמעל החגור הן כגריס או פחות, ומתחת לחגור יותר מכגריס. **ובתוספות רי"ד** ביאר שבין מעל לחגור ובין מתחת לחגור עסקינן בטיפות הקטנות מכגריס[94]. **ורש"י** ביאר שהגמרא כלל לא דנה ולא חילקה במקום הכתמים, אלא בגודלם[95]. **ורמב"ם, רמב"ן** ועוד, השמיטו מימרא זו[96]. **והשו"ע**[97] פסק **כתוספות** וסיעתם.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

ה. לֹא גָּזְרוּ עַל הַכָּתֶם אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ כִּגְרִיס וְעוֹד, וְשִׁעוּר הַגְּרִיס הוּא כְּט' עֲדָשִׁים ג' עַל ג' (טור), וְשִׁעוּר עֲדָשָׁה כְּד' שְׂעָרוֹת (אֲגוּר בְּשֵׁם מהרי"ל) שֶׁהוּא ל"ו שְׂעָרוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן קְבוּעוֹת בְּגוּפוֹ שֶׁל

---

89. יו"ד קצ,ה. מקורות - רמב"ן (הל' נדה ד,ג), רשב"א (תורת הבית ב"ז ש"ד, עמ' קצב), הגהות מיימוניות (איסורי ביאה פ"ט אות ג). וכתב הב"י (יו"ד קצ,ה ד"ה ומ"ש בשם הרמב"ן) שהראב"ד הוא המקור לשיטת הרמב"ן וסיעתו.

90. כן דייק הב"י (קצ,ו) מדברי הרא"ש שכתב (סי' ב): והא דאמרינן בשילהי פירקין טיפין טיפין אין מצטרפין, היינו על הבגד, דאיכא לספוקי בכל טיפה וטיפה בדם מאכולת; **אבל על בשרה, לא תלינן בדם מאכולת**.

91. וראה עוד לעיל (בהא דבעי רבי ירמיה טיפין טיפין מהו, נ"ח א'). וכתב הדרכי משה (יו"ד קצ אות ג) שבדברי רמב"ם (איסורי ביאה פ"ט הל' יט והל' כב) ורא"ש, מבואר שדוקא במאכולת לא תולה בבשרה; אבל אם יש לה מכה או כל דבר שיכולה לתלות בו אף ביותר מכגריס, תולה אף בבשרה.

92. יו"ד קצ,ו. ובערוך השולחן (יו"ד קצ,ל) כתב דאין להקל כנגד הרמב"ם. מקורות - רמב"ם וראב"ד (איסורי ביאה ט,ו), רבינו שמחה (הובא בהגהות מיימוניות, איסו"ב ט,ו, אות א), כל בו (הל' נדה סי' פה), רשב"ץ (שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' נח. ועי' בחידושיו). רא"ש (סי' ב). ר"ן (חי' נ"ז ב', ד"ה על בשרה). רשב"א (תורת הבית ב"ז ש"ד, עמ' רכ). וראה מגדל עוז.

93. ובגלל שלא נזדקרה, תולין שהטיפות שמעל לחגור באו מעלמא וטהורות, ולכן תולין גם שהטיפות שתחת החגור באו מעלמא וטהורות. ואמנם, נחלק ר"ת עם שאר הראשונים שבסיעה זו בביאור שאלת הגמרא: "מאי לאו כגריס מלמטה". עיי"ש. ולשיטתם פשוט שאם הכתם שלמטה מן החגור קטן מכגריס, תולה במאכולת. וכן משמע מהטור ושו"ע (יו"ד קצ,יז).

והביאו ראיה לדבריהם **מהתוספתא** (סו"פ ו'): "היו עליה שני כתמים, אחד מלמעלה ואחד מלמטה, אע"פ שהתחתון גדול והעליון קטן תולה את התחתון עד כגריס, שאני אומר ממקום שבא העליון בא התחתון". ואף ראב"ד והמאירי (המובאים מיד בסמוך) הביאו ראיה זו, שגם לשיטתם הכתם התחתון גדול מהקטן.

94. ודברי הגמרא כאן הם כת"ק שתולה במאכולת רק כשהרגה, וכמו שהטיפות שמעל החגור ודאי באו ממאכולת, ותולה אעפ"י שלא יודעת שהרגה, תולין בכך גם את הטיפות שמתחת לחגור.

95. וטיפי דמים למטה היינו טיפות קטנות, ולמעלה היינו גדולות.

96. ואף רשב"א השמיט סוגיה זו מתורת הבית, וצ"ב.

97. יו"ד קצ,יז. מקורות - תוספות (נ"ט א', ד"ה היו). ר"ת (ספר הישר סי' קסח). רא"ש (סי' ז). ראב"ד (שער הכתמים, פ"ג). רי"ד (תוספותיו, נ"ט א', ד"ה מיתיבי). ר"ן ומאירי (נ"ט א', ד"ה היו עליה).

אָדָם (תְּשׁוּבַת מהרי"ו סִימָן ס"ב). ...וְאִם נִזְדַּמֵּן לָהּ גְּרִיס יוֹתֵר גָּדוֹל מִזֶּה הַשֵּׁעוּר, מְשַׁעֲרִין בּוֹ.

יז. מָצְאָה כֶּתֶם לְמַעְלָה מֵהֶחָגוֹר וְכֶתֶם לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, וְיוֹדַעַת שֶׁלֹּא נִזְדַּקְּרָה, טְהוֹרָה, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר כְּמוֹ שֶׁהָעֶלְיוֹן בָּא מֵעָלְמָא, כָּךְ בָּא הַתַּחְתּוֹן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁיֵּשׁ בָּעֶלְיוֹן כִּגְרִיס וְעוֹד, אוֹ יוֹתֵר, שֶׁוַּדַּאי מֵעָלְמָא בָּא, שֶׁהֲרֵי אֵין לִתְלוֹתוֹ בְּכִנָּה. אֲבָל אִם אֵין בּוֹ כִּגְרִיס וְעוֹד, אֵין תּוֹלִין אוֹתוֹ מֵעָלְמָא, דְּשֶׁמָּא דַּם כִּנָּה הוּא. וְאִם יֵשׁ בַּתַּחְתּוֹן כִּגְרִיס וְעוֹד, שֶׁאֵין לִתְלוֹת בְּכִנָּה, טְמֵאָה.

נמצא יותר מכגריס ויש לה במה לתלותו

(נ"ט א') איתמר, נמצא עליה כגריס ועוד, ואותו עוד רצופה (מעוכה) בו מאכולת - (1) רבי חנינא אומר: טמאה. (2) רבי ינאי אומר: טהורה.

(ומבאר) רבי חנינא אומר טמאה, כי תליא בכגריס, בכגריס ועוד לא תליא. רבי ינאי אומר טהורה, הני מילי היכא דלא רצופה בו מאכולת; אבל היכא דרצופה בו מאכולת, מוכחא מילתא דהאי ועוד דם מאכולת הוא; פש ליה כגריס, כיון דבעלמא (היכא דליכא ועוד) תליא (כגריס במאכולת), הכא נמי תליא (האי גריס במאכולת אחרינא)[98].

בעי רבי ירמיה: נתעסקה בכגריס (דם צפור או קילור) ונמצא עליה בכגריס ועוד, מהו?

תבעי לרבי חנינא, תבעי לרבי ינאי. תבעי לרבי חנינא, עד כאן לא קאמר רבי חנינא התם טמאה, אלא דלא נתעסקה, אבל הכא דנתעסקה, תליא (כגריס בדם צפור, ועוד דם מאכולת הוה). או דלמא אפילו לרבי ינאי דאמר טהורה, הני מילי היכא דרצופה בו מאכולת, אבל היכא דאין רצופה בו מאכולת, לא תליא.

תא שמע: נתעסקה באדום, אין תולה בה שחור. במועט, אין תולה בו מרובה.

היכי דמי? לאו כי האי גוונא?!

(ודחי) לא! כגון דנתעסקה בכגריס, ונמצא עליה שני גריסין ועוד.

(ומקשה) אי הכי מאי למימרא (הא אפילו תליא כגריס בצפור, אכתי פש ליה גריס ועוד)?!

(ומתרץ) מהו דתימא שקול כגריס (דם) צפור שדי בי מצעי, זיל הכא ליכא שיעורא, זיל הכא ליכא שיעורא, קא משמע לן (שלא מקילים כל כך).

שיטות הראשונים

נמצא עליה כגריס ועוד, ורצופה בו מאכולת: רמב"ם פסק כרבי חנינא שאינה תולה אף

98. מסתמא דגמרא ומדברי רבי חנינא ורבי ינאי, עולה בפשיטות שהלכה כרב חסדא, בסוגיא לעיל, שתולה אף בכגריס. ודלא כרב הונא. ע"פ רש"י ורשב"א.

כשמאכולת רצופה בו. אך **ראב"ד, אור זרוע, רמב"ן, רשב"א, ורא"ש** פסקו כרבי ינאי, דכתמים דרבנן, ובשל סופרים הלך אחר המיקל. וכן פסק **השו"ע**[99].

נתעסקה בכגריס ונמצא עליה כגריס ועוד: רמב"ם, רמב"ן, רא"ה, ור"ן פסקו שאם התעסקה בכגריס ונמצא עליה כגריס ועוד, ואפילו שני גריסים, טהורה[100]. אך **ראב"ד ורא"ש** פסקו דטמאה[101]. וכתב **המאירי** שראוי להחמיר בזה. **והשו"ע**[102] היקל **כרמב"ם** וסיעתו. **והרמ"א** הביא דעת **רא"ש** וסיעתו, אך סיים "ומכל מקום נראה דיש לסמוך אמקילין"[103].

אינה יודעת בכמה נתעסקה: ראב"ד ורשב"א כתבו שאם אינה יודעת אם נתעסקה בשיעור המועט מהכתם שנמצא עליה, טהורה. וכן פסק **הרמ"א**[104].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

כו. נִתְעַסְקָה בְּדָם שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מִמֶּנּוּ כֶּתֶם אֶלָּא כִּגְרִיס, וְנִמְצָא עָלֶיהָ כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין, הֲרֵי זֶה תּוֹלָה כִּגְרִיס בַּדָּם שֶׁנִּתְעַסְקָה בּוֹ וְכִגְרִיס בְּמַאֲכֹלֶת אֲבָל אִם נִמְצָא הַכֶּתֶם יוֹתֵר מִכִּשְׁנֵי גְּרִיסִין, טְמֵאָה. (רַמְבַּ"ם פ"ט וְרַשְׁבָּ"א וְרא"ה בב"ה וְה"ה) וְיֵשׁ מַחְמִירִין וּמְטַמְּאִין בְּכָל זֶה, (הָרֹא"ש וְהַטּוּר). וּמִכָּל מָקוֹם נִרְאֶה דְּיֵשׁ לִסְמֹךְ אַמְּקִלִּין, דְּבִכְתָמִים שׁוֹמְעִין לְהָקֵל.

כז. נִתְעַסְקָה בְּפָחוֹת מִכִּגְרִיס, וְנִמְצָא עָלֶיהָ כִּגְרִיס וְעוֹד, טְהוֹרָה. שֶׁאֲנִי אוֹמֵר כֶּתֶם זֶה מֵעֵסֶק הַכְּתָמִים הוּא וּכְבָר הָיָה שָׁם דָּם מַאֲכֹלֶת (פֵּרוּשׁ, דַּם כִּנָּה) שֶׁנִּצְטָרֵף אֵלָיו עַד שֶׁחָזַר לְיוֹתֵר מִכִּגְרִיס. וְכֵן אִם נִתְעַסְקָה בְּפָחוֹת מִכִּגְרִיס, וְנִמְצָא עָלֶיהָ כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין, טְהוֹרָה [כתב **בביאור הגר"א: טעות הוא! דזה לכולי עלמא טמאה!**] **הגה:** וְיֵשׁ מַחְמִירִין וּמְטַמְּאִין. וּמִכָּל מָקוֹם אִם נִתְעַסְקָה בְּדָם וְאֵינָהּ יוֹדַעַת בְּכַמָּה, אַזְלִינָן לְקֻלָּא וְאַמְרִינָן שֶׁהָיָה בַּדָּם כְּשִׁעוּר הַכֶּתֶם (בֵּית יוֹסֵף וְכֵן כָּתַב הָרַשְׁבָּ"א וְרֹא"ש וְטוּר וּבל"ח כָּתַב דְּדַעַת הָרַב דְּהָכָא מַחְמִירִין כְּלֵי עָלְמָא וּכמ"ש בס"ק ל"ז).

---

99. יו"ד קצ,כח. מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ט,כג). ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים, ג,כ), אור זרוע (הל' נדה סי' שנא), רמב"ן (הל' נדה פ"ד הי"ז), רשב"א (תורת הבית ב"ז ש"ד, עמ' רעא), רא"ש (סי' ח).

100. כדחיית הגמרא, דברייתא איירי כגון דנתעסקה בכגריס, ונמצא עליה שני גריסין ועוד.

101. כפשטה דברייתא, דקתני במועט אינה תולה את המרובה.

102. יו"ד קצ,כו-כז. אומנם השו"ע פסק שמותרת אף בנתעסקה **בפחות** מכגריס (אף אם מצאה שני גריסים, ונמצא שתולה במאכולת גריס ועוד, וכפי שביאר הטעם לכך בב"י), אך דבריו התבססו על גרסה מוטעית לכאורה בדברי הטור בשם הרמב"ן (ראה מהד' שירת דבורה הגהות והערות ס"ק צד, ובש"ך יו"ד קצ,כז, ס"ק לז). ועוד דייק כן מדברי הרשב"א, אלא שמהרשב"א נראה שפסק כרמב"ם. **וכבר הזדעקו האחרונים על פסקו בשו"ע, וז"ל הגר"א** (יו"ד קצ,כז, ס"ק לז): "**טעות הוא! דזה לכולי עלמא טמאה!** כמו שכתוב שם בגמרא. ועיין ש"ך". ומכל מקום נראה שהשו"ע יקל כשיטת הרמב"ם.

ודעת הרשב"א צ"ב (ראה תוה"ב הארוך, ז,ד, עמ' רע; וסוף עמ' רעא. ותוה"ב הקצר עמ' שה). וראה ב"י (יו"ד קצ,כו-כז) ואחרונים (ש"ך וביאור הגר"א, יו"ד קצ, ס"ק לז) בביאור דעתו. מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ט,כו). רמב"ן (הל' נדה ד,כב). רא"ה (בדק הבית ז,ד, עמ' רסט). ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים, ג,כ). רא"ש (סי' ח).

103. ונראה שמה שכתב בסעי' כז: "ויש מחמירין ומטמאין", ולא ציין שאפשר לסמוך אמקילין, היינו לגבי הקולא של הב"י בנתעסקה בפחות מגריס שיכולה לתלות אף כשמצאה שני גריסים, שהובא בהערה לעיל שהאחרונים כתבו עליה שהיא טעות.

104. יו"ד קצ,כז. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים, ג,טו). רשב"א (תורת הבית ז,ד, עמ' רסט).

כח. הָאִשָּׁה שֶׁמָּצְאָה עַל חֲלוּקָהּ כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין וְכִנָּה מְעוּכָה בּוֹ, טְהוֹרָה. שֶׁהַגְּרִיס הָא׳ וַדַּאי מִכִּנָּה הַמְּעוּכָה בּוֹ, וְהַגְּרִיס הַשֵּׁנִי אָנוּ תּוֹלִין אוֹתוֹ בְּכִנָּה אַחֶרֶת, כֵּיוָן שֶׁאֵין בּוֹ כְּגְרִיס וְעוֹד.

נתעסקה באדום אין תולה בו שחור

(נ"ט א') אמר רבא: נמצא עליה מין אחד, תולה בו כמה מינין[105].

מיתיבי: נתעסקה באדום, אין תולה בו שחור.

(ודחי) נתעסקה שאני[106].

איכא דאמרי - אמר רבא: נתעסקה במין אחד, תולה בו כמה מינין.

מיתיבי: נתעסקה באדום, אין תולה בו שחור.

(ומתרץ) כי קאמר רבא דאתעסקה בתרנגולת, דאית בה כמה מיני דמא[107].

(שנינו במשנה:) מעשה באשה וכו' (שלא אמרו חכמים הדבר להחמיר אלא להקל). (ומקשה) **והתניא:** לא אמרו חכמים את הדבר להקל, אלא להחמיר! אמר רבינא: לא להקל על דברי תורה, אלא להחמיר על דברי תורה, וכתמים עצמן דרבנן[108].

שיטות הראשונים

האם צריך להקיף הכתם לדבר שהיא תולה בו: כתבו **ראב"ד, רמב"ן, רשב"א** ועוד, שתולה כתם אדום באדום או שחור בשחור מסתמא, ואינה צריכה להקיף ולהשוות בין הצבעים, אע"פ שלא ודאי לה שהם דומים ממש[109]. וכן פסק **השו"ע**[110].

105. רש"י פירש: נמצא עליה מין אחד מדבר הדומה לכתם, כגון קילור או שרף, ואחר כך מצאה על חלוקה כתם אפילו אין מראיתו דומה לאותו המין, תולה בו. ותוספות (ד"ה נמצא) פירשו בשם ר"י: שמצאה מין אחד למעלה מן החגור, תולה בו כמה מינים שלמטה מן החגור, משום שכמו שהעליון ודאי מעלמא אתא, כך נאמר בתחתון דמעלמא אתא.

106. דכיון **דנתעסקה** במין אדום, היכי תלינן ביה כתם שחור? אבל **נמצא** עליה מין אדום, תולה בה כתם שחור, דאמרינן כי היכי דניתן עליה האי מין בדלא ידעה, הכי נמי הוה עלה מינא אחרינא ולא ידעה. רש"י. וכן פירש רא"ש (סי' ח). והב"י (קצ,כג-כד) דייק שרשב"א (תורת הבית ז,ד, עמ' רסט) ביאר באופן אחר. וצ"ב אי פליגי להלכה.

107. פירש רבינו חננאל: דם שחוטה - אדום, ודם אֵיבָרֶיהָ - שחור, ודם בני מעיה - כקרן כרכום. רא"ש.

108. האי דגזור רבנן בכתמים להחמיר על דברי תורה, שלא להקל בנדה גמורה, ומיהו כתמים עצמן דרבנן, ואזלינן בהן לקולא ותלינן בכל מידי. רש"י.

109. הראיה לכך שתולה אדום באדום, אפילו אינו ניכר ממש שדומה לו, מדתניא (לעיל נ"ח ב') מעשה ברבי מאיר שתלה בקילור, ורבי תלה בשרף שקמה. והראיה לכך שאינה צריכה להקיף, ממשנה, נ"ח ב', דאמר לה ר"ע שמא יכולה להגלע, ולא הצריכה להביא הכתם לפניו, ולגלע המכה ולהוציא דם. מקורות - רמב"ן (הל' נדה ה,כג). ראב"ד (שער הכתמים ג,י). רשב"א (תוה"ב ז,ד, עמ' ה; הקצר ז,ד, עמ' שד). ריטב"א (י"ט ב' ד"ה עולא).

110. יו"ד קצ,כג (לעניין שתולה אדום באדום ושחור בשחור, אפילו אם אינו ניכר ממש שדומה לו). יו"ד קצ,ל (לעניין שאינה צריכה

תליה באותו מין של צבע, אע"פ שאינם דומים: דעת **ראב"ד**, שאף שתולים מן הסתם כל אדום באדום, וכל שחור בשחור (כפי שהתבאר לעיל), אם נתברר לה שאין אודם הצבע דומה לאודם הכתם, אינה תולה, מפני שהוא כאדום ושחור. ודעת **המאירי**, שאפילו נתברר לה שאינו דומה לו, תולה, הואיל ובכלל אותו צבע הוא[111].

נתעסקה שאני: **רבינו חננאל** לא פירש לישנא קמא דרבא (נמצא עליה מין אחד תולה בו כמה מינין). וביאר **הרא"ש** משום דסבר דאיכא דאמרי עיקר[112]. ואף **רמב"ם ורמב"ן** השמיטוה[113]. וכן כתבו **המאירי ורבינו ירוחם** שאין הלכה כלישנא זו. אך **ראב"ד, אור זרוע, רשב"א, ור"ן** פסקו גם כלישנא זו, שאם נתעסקה אינה תולה, אך בנמצא תולה[114]. **והשו"ע**[115] השמיט לישנא זו.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

א. דְּבַר תּוֹרָה אֵין הָאִשָּׁה מִטַּמְּאָה וְלֹא אֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ עַד שֶׁתַּרְגִּישׁ שֶׁיָּצָא דָּם מִבְּשָׂרָהּ, וַחֲכָמִים גָּזְרוּ עַל כֻּתֶּם שֶׁנִּמְצָא בְּגוּפָהּ אוֹ בִּבְגָדֶיהָ, שֶׁהִיא טְמֵאָה, וַאֲסוּרָה לְבַעֲלָהּ אֲפִלּוּ לֹא הִרְגִּישָׁה...

כג. נִתְעַסְּקָה בְּדָבָר אָדֹם וְנִמְצָא עָלֶיהָ כֶּתֶם שָׁחֹר אוֹ אִפְּכָא, אֵין תּוֹלִין בּוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אָדֹם בְּשָׁחֹר וְשָׁחֹר בְּאָדֹם, אֲבָל אָדֹם בְּאָדֹם וְשָׁחֹר בְּשָׁחֹר, אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ נִכָּר מַמָּשׁ שֶׁדּוֹמֶה לוֹ, תּוֹלָה בּוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעַסְּקָה בְּמֵי תִּלְתָּן אוֹ בְּמֵי בָּשָׂר אוֹ בְּקִילּוֹר אָדֹם קָצָת, תּוֹלָה בּוֹ הָאָדֹם.

כד. נִתְעַסְּקָה בְּתַרְנְגוֹלֶת, תּוֹלָה בּוֹ אָדֹם וְשָׁחֹר וְכַרְכֻּמִּי, לְפִי שֶׁדַּם שְׁחִיטָתָהּ אָדֹם, וְדַם אֵבָרֶיהָ שָׁחֹר, וְדַם בְּנֵי מֵעֶיהָ כַּרְכֻּמִּי.

להקיף הכתם, אלא תולה מן הסתם).

111. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים ג,י; הו"ד במאירי). מאירי (בית הבחירה, נ"ט א', ד"ה נתעסקה).

112. ואע"ג דאמרינן לעיל דתולה תחתון בעליון, היינו כשהן מין אחד דאמרינן שבפעם אחת נתלכלך חלוקה למטה ולמעלה. אבל בשני מינין, לא תלינן. דאי לא תימא הכי, אשה שנמצא עליה שום לכלוך על חלוקה לא יטמא בה שום כתם, דנימא דכי היכי דבא לכלוך זה עליה בלא דעתה, הכי נמי בא הכתם מעלמא בלא ידיעתה. רא"ש (ח,ח).

113. וכך דייק מדבריהם המגיד משנה (איסורי ביאה ט,כז) שסוברים שאין הלכה כלישנא זו.

114. וביאר הב"י שסיעה זו לא גרסה את המילים "איכא דאמרי" לפני המימרא השנייה של רבא, ומשום כך לא הוצרכו לדחותה מההלכה. ואולם, האור זרוע (הל' נדה, סי' שנב) גרס מילים אלו להדיא, ובכל זאת כתב דקיי"ל כשני הלשונות להקל, וביאר: "דהא לא סתרי אהדדי, ואפשר דשניהם אמת".

וראה מה שכתבו התוספות (עבודה זרה ז' א', ד"ה בשל), **שרש"י** היה פוסק בכל איכא דאמרי שבתלמוד, בשל תורה הלך אחר המחמיר, בשל סופרים הלך אחר האחרון. **וריב"א** פירש דכל איכא דאמרי לגבי לשון ראשון, כטפל לעיקר, והלכה כלישנא קמא. **ורבינו תם** פירש בדאורייתא לחומרא, בדרבנן לקולא. **ורבינו שמשון** היה מפרש, דבכל מקום שיש להתברר כחד מינייהו משיטת התלמוד, בתריה אזלינן. אמנם באור זרוע (הל' עבודה זרה סי' קה), כתב באופן אחר, בשמם, עיי"ש היטב.

וכתב הטור (יו"ד קצ,כג-כד) שמסקנת הרא"ש כרבינו חננאל (למרות שהרא"ש הביא מימרא זו, ומשמע שפוסק כמותה), ונראה שדייק כן מכך שהביא דעת רבינו חננאל באחרונה (וכעין זה ביאר הב"י בהבנת הטור ביו"ד פז,ט-י; צז,ג).

115. יו"ד קצ,כג-כד. והוא כתב כן בב"י שמשמע לו להלכה כרבינו חננאל ורמב"ם, ושכן נראית דעת הרא"ש. מקורות - רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב), רא"ש (סי' ח), רמב"ם (איסורי ביאה ט,כז) ורמב"ן (הל' נדה ד,כב). ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים ג,יב), אור זרוע (הל' נדה סי' שנב) ורשב"א (תורת הבית ב"ז ש"ד, עמ' רסט).

כתם שנמצא בעד הנתון תחת הכר

הפרש שבין כתם עגול לכתם משוך

(נ"ט א') (המשך **משנה:**) עד שהוא נתון תחת הכר (שבדקה עצמה, והניחה אותו תחת הכר מבלי להסתכל אם יש בו דם אחר הבדיקה) ונמצא עליו (כתם) דם עגול, טהור. משוך (מרוח, ואינו עגול), טמא (שודאי בא מגופה, ובגלל הבדיקה נמשך, וכתם מאכולת עגול). דברי רבי אליעזר ברבי צדוק.

איבעיא להו: מי פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר ברבי צדוק, או לא?

תא שמע: כתם ארוך, מצטרף (לשיעור גריס ועוד). טפין טפין, אין מצטרפין.

מני? אי רבי אליעזר ברבי צדוק, למה לי צירוף?! האמר משוך, כל שהוא טמא[116]! אלא לאו רבנן. שמע מינה, פליגי.

(ודחי) לא! לעולם רבי אליעזר ברבי צדוק, וכי אמר רבי אליעזר ברבי צדוק (משוך ודאי מגופה בא), בעד (שבודקת בו); אבל בכתם (שעל חלוקה), לא (אלא כגריס ועוד בעינן).

תא שמע, דאמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי אליעזר ברבי צדוק. הלכה מכלל דפליגי, שמע מינה.

שיטות הראשונים

כתם משוך ועגול בחלוק ובעֵד: כתב **הרשב"א**: "ואסיקנא מדאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי אליעזר, מכלל דפליגי רבנן עליה. ומיהו אע"ג דפליגי, ברייתא (דכתם ארוך מצטרף, דמשמע שאינו מטמא בכלשהו) ככולי עלמא אתיא, ושאני עֵד מכתם"[117]. וכן פסקו **שאר הראשונים**. הלכך, בכתם עגול לעולם בעינן שיעור כגריס ועוד. ובכתם משוך - אם נמצא בחלוקה, בעינן שיעורא. ואם נמצא בעֵד, מטמא בכלשהו. וכן פסק **השו"ע**[118].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

ה. לֹא גָּזְרוּ עַל הַכֶּתֶם אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ כִּגְרִיס וְעוֹד... וְכָל זְמַן שֶׁאֵין בּוֹ כְּזֶה הַשִּׁעוּר אָנוּ

---

116. דכיון דאמר משוך מגופה אתי, ובמשיכה תליא טעמא, אפילו בכחרדל טמא. רש"י.

117. והביאו הראשונים ראיה מהתוספתא (ז,ד): "רבי אלעזר בר צדוק אומר וכו' משוך טמא בכל שהו מפני שהוא דם הקנוח", וכתב על כך ר"י (הו"ד בספר התרומה, סי' צב, ובראשונים נוספים): "מדיהיב טעמא למילתיה שהוא דם הקנוח, משמע דבכתם הנמצא, טהור".

118. יו"ד קצ,ה; קצ,לד. מקורות - רשב"א (חי' נ"ט א', ד"ה ת"ש).

תּוֹלִין לוֹמַר דַּם כִּנָּה הוּא... אֲבָל כְּשֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּזֶה הַשִּׁעוּר אֵין תּוֹלִין בְּכִנָּה, בֵּין אִם הוּא מְרֻבָּע אוֹ אִם הוּא אָרֹךְ...

ח. אִם אֵין בַּכֶּתֶם בְּמָקוֹם אֶחָד כִּגְרִיס וְעוֹד, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם טִפִּין הַרְבֵּה סְמוּכִין זֶה לָזֶה, עַד שֶׁאִם נִצְרְפָם יֵשׁ בָּהֶם יוֹתֵר מִכִּגְרִיס, טְהוֹרָה, שֶׁאָנוּ תּוֹלִין כָּל טִפָּה וְטִפָּה בְּכִנָּה, עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ כִּגְרִיס וְעוֹד בְּמָקוֹם אֶחָד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁנִּמְצְאוּ עַל חֲלוּקָה, אֲבָל אִם נִמְצְאוּ עַל בְּשָׂרָהּ, מִצְטָרְפִין לְכִגְרִיס וְעוֹד.

הדרן עלך הרואה כתם

פרק תשיעי

האשה שהיא עושה

נושא הפרק: השלמת עניין כתמים ודיני קביעת ועקירת וסת.

ובו שלושה חלקים:

1. דמים שהיא רואה מגופה, ואינה יודעת מקורם (והוא בכלל הכתמים, ככל דבר שאינו נאסר אלא מן הספק).
2. מתי תולה כתם בחברתה, ומתי נטמאות הרבה נשים בטומאה אחת.
3. ווסתות - קביעתם ועקירתם.

נושאים משניים

דמים שרואה מגופה ואינה יודעת מקורם

אשה שעשתה צרכיה וראתה דם

מצאה דם בתוך מי רגליה, וגם על העד שבדקה אחר כך

תליית כתם בחברתה וטהור בטמא

תליה באשה נדה וברואה כתם

דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים

נשים שהיו ישנות במיטה אחת ונמצא דם

היו ישנות במטה אחת ובדקה אחת מהן ונמצאת טמאה

שלוש נשים שהיו ישנות במטה אחת ונמצא דם תחת אחת

בדקה אחת ונמצאת טהורה, והדין כשכולן נמצאו טהורות

בגד שאבד בו כתם או כלאיים

היתר בגדי צבעונים

שבעה סמנים מעבירים על הכתם

מה הם שבעה סמנים וצורת העברתם

מתי טומאה בלועה מטמאה

דיני וסתות קביעתם ועקירתם

וסתות הגוף

וסת לימים ושעות ודין פרישה סמוך לוסת

למודה לראות ראיה מרובה

ימי המבוכה

תורף חיוב פרישה סמוך לוסת

עקירת וקביעת וסת

וסת הדילוג

וסת החודש

וסת הסירוג

וסת לימי השבוע

נשים בבתוליהם כגפנים

דמים שרואה מגופה ואינה יודעת מקורם

אשה שעשתה צרכיה וראתה דם

(נ"ט ב') משנה: האשה שהיא עושה צרכיה (מי רגלים) וראתה דם - (1) רבי מאיר אומר: אם עומדת, טמאה. ואם יושבת, טהורה. (2) רבי יוסי אומר: בין כך ובין כך, טהורה.

(ומברר) מאי שנא עומדת, דאמרינן מי רגלים הדור למקור, ואייתי דם[1], יושבת נמי נימא מי רגלים הדור למקור, ואייתי דם! אמר שמואל: במזנקת (מקלחת, דכיון דנפק בקילוח כי אורחא, לא דחיקא ולא הדור מי רגלים למקור[2]).

מזנקת נמי, דלמא בתר דתמו מיא (מי רגלים) אתא דם (ממקור, ולא מחמת מי רגלים[3])!

אמר רבי אבא: ביושבת על שפת הספל, ומזנקת בתוך הספל, ונמצא דם בתוך הספל. דאם איתא דבתר דתמו מיא אתא, על שפת הספל איבעי ליה לאשתכוחי!

אמר שמואל, ואמרי לה - אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי. וכן אורי ליה רבי אבא לקלא: הלכה כרבי יוסי.

(המשך **משנה:**) איש ואשה שעשו צרכיהן לתוך הספל, ונמצא דם על המים - (1) רבי יוסי מטהר[4]. (2) ורבי שמעון מטמא, שאין דרך האיש להוציא דם, אלא שחזקת דמים מן האשה.

(ומקשה) ורבי יוסי בחד ספקא (ספק מן המקור, ספק ממקום מי רגלים) מטהר, בספק ספקא (שמא מהאיש באו) מיבעיא?!

---

1. הנחה פשוטה בגמרא, שלא מדובר בדם שירד ישירות מהמקור, שכן היא הטילה מים, ואין דרך דם מקור לצאת עם מי רגלים. על פי רש"י.
2. אבל שותתת איידי דאוקמה אנפשה הוא (כאשר אשה יושבת, באופן רגיל היא מקלחת. ואם שתתה גם כשישבה, משום שעצרה עצמה מלהשתין) ואיכא למימר הדור, כאילו עומדת. אבל עומדת, אי אפשר לה לזנק (כשאשה עומדת, אינה יכולה להוציא השתן בקילוח, אלא הוא שותת). **רש"י. ותוספות ורא"ש** דחו דבריו שגם עומדת יכולה לזנק, והמשנה מיירי במזנקת, ובעינן תרתי לטיבותא (יושבת ומזנקת). ולרבי יוסי סגי בחדא לטיבותא. אולם תרתי לרעותא (עומדת ושותתת), מודה רבי יוסי שהיא טמאה. וראה להלן.
3. כתבו תוספות (ד"ה דלמא): פירוש אפילו במזנקת דלמא בתר שהניחה מלזנק ושותתת הדור למקור ואתי דם אבל על פירוש הקונטרס דפירש דלאחר שכלו מי רגלים אתא דם כי אורחא, קשה, דאם כן בשעה שמזנקת נמי לפרוך, דילמא בא דם כדרכו כשאר אשה שהיא רואה! אלא ודאי פשיטא ליה, מדלא חזאי קודם עשיית צרכיה או אחר כך, אם כן הדם לאו ממילא אתא אלא על ידי מי רגלים שחזרו למקור ואתא דם, ושמא בשעת זינוק אי אפשר לדם לבא כדרכו, שמחמת הזינוק נסתם המעיין של דם.
4. דהא אפילו באשה גרידתא מטהר, דליכא אלא חד ספק, ספק בא מן המקור, ספק בא ממקום מי רגלים, וכל שכן הכא, דדלמא מאיש אתו. רש"י.

(ומתרץ) מהו דתימא הני מילי דיעבד (כגון שנתעסקה בטהרות), אבל לכתחלה, לא (לכתחלה אומרים לה אל תתעסקי), קא משמע לן (ממשנה יתירתא דלא אצטריך, דאפילו לכתחלה קאמר).

גרסינן לעיל (**פרק הרואה כתם, נ"ז ב'**):

ת"ש, האשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם, רבי מאיר אומר: אם עומדת - טמאה, ואם יושבת - טהורה. היכי דמי? אי דארגשה, יושבת אמאי טהורה? אלא לאו דלא ארגשה, וקתני עומדת טמאה! לעולם דארגשה, ואימור הרגשת מי רגלים הואי.

שיטות הראשונים

אשה שראתה דם בשעת עשיית צרכיה: קיימא לן כרבי יוסי, כדאיפסיק בגמרא. וכל השקלא וטריא (יושבת, ומזנקת) הוא אליבא דרבי מאיר. ונחלקו **הראשונים** למסקנה, בביאור דברי רבי יוסי, שאמר בין כך ובין כך טהורה:

דעת **רש"י**, **רמב"ם**, **רמב"ן**, **ורשב"א** ועוד, דבין עומדת בין יושבת, בין מקלחת בין שותתת, טהורה. דעת **תוספות ורא"ש** שאף שמטהר רבי יוסי את היושבת בכל עניין, הרי שאת העומדת אין הוא מטהר אא"כ מזנקת. אבל שותתת, טמאה[5]. דעת **מהר"ם מרוטנבורג**, דאפילו ביושבת אין להתיר אלא במקלחת, ונמצא הדם תוך הספל; אבל על שפת הספל, טמאה[6]. דעת **רבינו חננאל** שגם לרבי יוסי, טהורה רק משום נדה (לטהרות), אבל טמאה מדרבנן (לבעלה) משום כתם[7]. **והשו"ע**[8] פסק **כרמב"ם** וסיעתו. **ורמ"א** כתב בשם יש אומרים **כתוספות ורא"ש**, ובשם יש אומרים בתרא **כמהר"ם מרוטנבורג ורבינו חננאל**, וכתב דהכי נהוג.

---

5. דרבי מאיר לא איירי אלא במזנקת, ורבי יוסי טיהר מה שטימא רבי מאיר. אבל בעומדת ושותתת דלא איירי ביה רבי מאיר, לא אשכחן דמטהר ביה רבי יוסי (ורבי מאיר בעי תרתי לטיבותא, גם יושבת וגם מזנקת. ורבי יוסי סגי ליה בחדא לטיבותא, או עומדת ומזנקת, או יושבת).

6. דחיישינן דילמא בתר דתמו מיא אתא דם המקור. דלכאורה משמע דלא פליגי כלל רבי מאיר ורבי יוסי ביושבת, וכי היכי דלא מטהר רבי מאיר ביושבת אלא בכי האי גוונא, הכי נמי לרבי יוסי. מהר"ם מרוטנבורג. ובתשובותיו, כתב לחוש לשיטת רבינו חננאל שבסמוך, ולפי זה, בעומדת, בכל ענין, טמאה.

7. והא דמסיק **דרבי יוסי אפילו לכתחילה מטהר, רבינו חננאל פירש דהני מילי בתרי ספיקא** (סיפא דמתניתין); אבל בחד ספיקא, דיעבד אין, לכתחילה לא. והיכא דישבה על שפת הספל ונמצא דם על שפתו, והעומדת אפילו בתוכו, ליכא אלא חד ספק.

8. יו"ד קצא,א. **והגר"א** (ס"ק ד) **הפנה לרשב"א** (בתוה"ב) שחלק על רבינו חננאל. **ונראה שדעתו נוטה להכריע שלא כרבינו חננאל** וסיעת הפוסקים שהלכה בעקבותיו.

מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ה,יז). אור זרוע (ח"א סי' שנד). רמב"ן (הל' נדה ג,ט). רשב"א (חי' י"ד ב'; תורת הבית ז,ד, עמ' רלב). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה, נתיב כו, ח"א בשם שאר פוסקים). כלבו (סי' פה, ד"ה האשה שהשתינה). תוספות (נ"ט ב', ד"ה האשה). רא"ש (סי' א'). מהר"ם מרוטנבורג (תשובות, דפוס ברלין. בהוצ' חברת מקיצי נרדמים עמ' 170, תשובה נא. ובהוצ' מכון ירושלים כת"י אמסטרדם ב, תשובה עה(נא); תשובות, דפוס פראג, חלק ד', סי' תרל; הו"ד בהגהות מיימוניות). הגהות מיימוניות (איסו"ב ה,יז, אות ב). רבינו חננאל (הו"ד בתוספות, י"ד ב', ד"ה ורבי יוסי, ועוד, וביתר הרחבה ברשב"א בתוה"ב הנ"ל. אמנם ראה תשובות ר"ן סי' מט, ד"ה וכן מה שכתבת, מש"כ בזה). מרדכי (פ"ב דשבועות, הל' נדה, סי' תשלה).

מצאה דם בתוך מי רגליה, וגם על העד שבדקה אח"כ: נראה **דלרא"ש** (דסבר דרבי יוסי מטהר ביושבת בכל גווני) בהא נמי מטהרים, משום דאמרינן דדם הזה הנמצא אח"כ, אינו אלא תמצית הדם ההוא שיצא עם מי רגלים (ואינו מהמקור). וכן נראה מדברי **הר"ן**[9]. אמנם **המרדכי** פסק שטמאה, שרק דם היוצא ממש עם מי רגליה התירו[10]. וכן פסק **הרמ"א**[11].

לעולם דארגשה, ואימור הרגשת מי רגלים הואי: מסקנת הגמרא, דהא דמקילין, אפילו בהרגישה. וכן כתב **רמב"ם**: "הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁתִּינָה מַיִם וְיָצָא דָּם עִם מֵי רַגְלַיִם... וְאַפִּלּוּ הִרְגִּישׁ גּוּפָהּ וְנִזְדַּעְזְעָה, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת, שֶׁהַרְגָּשַׁת מֵי רַגְלַיִם הִיא זוֹ". וכן פסק **השו"ע**[12].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצא)

א. הָאִשָּׁה שֶׁהִשְׁתִּינָה מַיִם וְיָצָא דָּם עִם מֵי רַגְלֶיהָ, בֵּין שֶׁהִשְׁתִּינָה וְהִיא עוֹמֶדֶת, בֵּין שֶׁהִשְׁתִּינָה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת, הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה. וַאֲפִלּוּ הִרְגִּישָׁה גּוּפָהּ וְנִזְדַּעְזְעָה, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת, שֶׁהַרְגָּשַׁת מֵי רַגְלֶיהָ הִיא זוֹ, שֶׁאֵין מֵי רַגְלַיִם מִן הַחֶדֶר, וְדָם זֶה דַּם מַכָּה הוּא בַּחֲלָחֹלֶת אוֹ בַּכּוּלְיָא.

הגה: וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין לְהַתִּירָהּ אֶלָּא בְּיוֹשֶׁבֶת וְהִשְׁתִּינָה, אֲבָל בְּעוֹמֶדֶת, אִם מְקַלַּחַת לְתוֹךְ הַסֵּפֶל וְנִמְצָא שָׁם דָּם, טְהוֹרָה. אֲבָל אִם שׁוֹתֶתִין עַל שְׂפַת הַסֵּפֶל וְנִמְצָא שָׁם דָּם, טְמֵאָה, דְּהוֹאִיל וְהַמָּקוֹם צַר חוֹזְרִין לַמָּקוֹר וּמְבִיאִים דָּם, (הַטּוּר בְּשֵׁם הָרֹא"שׁ).

וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִילּוּ בְּיוֹשֶׁבֶת אֵין לְהַתִּיר אֶלָּא בִּמְקַלַּחַת וְנִמְצָא הַדָּם תּוֹךְ הַסֵּפֶל, אֲבָל עַל שְׂפַת הַסֵּפֶל, טְמֵאָה. וּבְעוֹמֶדֶת, בְּכָל עִנְיָן, טְמֵאָה. (מָרְדְּכַי ה"נ וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי וְש"ד וּב"ז סִימָן ק"צ וְכֵן מַשְׁמַע מִתְּשׁוּבַת הָר"ן וּמַהַר"ם בְּתְשׁוּבוֹת סִימָן תר"ל וַאֲגָדָה וְהַגָּהַת ש"ד בְּשֵׁם מהר"ט), וְהָכִי נָהוּג.

וְדַוְקָא כְּשֶׁנִּמְצָא הַדָּם בַּסֵּפֶל שֶׁהִיא מַשְׁתֶּנֶת שָׁם לְחוּד, דְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מִמֶּנָּהּ, אֲבָל אִם נִמְצָא בְּסֵפֶל שֶׁאִישׁ וְאִשָּׁה מְטִילִין שָׁם מַיִם, טְהוֹרָה בְּכָל עִנְיָן (טוּר וּפוֹסְקִים מֵהַשָּׁ"ס)...

אֲבָל אִם מָצְאָה דָּם תּוֹךְ מֵי רַגְלֶיהָ וְגַם עַל הָעֵד שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ בּוֹ, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּהִיא טְמֵאָה, דְּלֹא הִתִּירוּ רַק דָּם שֶׁנִּמְצָא תּוֹךְ מֵי רַגְלֶיהָ, (מָרְדְּכַי ה"נ). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא טְהוֹרָה דְּדָם שֶׁנִּמְצָא תּוֹלִין שֶׁעֲדַיִן נִשְׁאַר מִתֻּמְצִית מֵי רַגְלֶיהָ, (בֵּית יוֹסֵף מִמַּשְׁמָעוּת הָרֹא"שׁ וְהָר"ן) (ולפענ"ד לֹא מַשְׁמַע מֵהָרֹא"שׁ מִידִי). וְיֵשׁ לְהַחְמִיר, מִיהוּ אֵינָהּ צְרִיכָה לִבְדֹּק אַחַר זֶה. וַאֲפִלּוּ אִם הָיְתָה רְגִילָה לִרְאוֹת אִם בָּדְקָה עַצְמָהּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וּמָצְאָה טְהוֹרָה, שׁוּב אֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה, (שָׁם בְּמָרְדְּכַי)...

---

9. וטעמא משום דכיון דחזינן דאתא עם מי רגלים, אמרינן דהאי דם שנמצא אח"כ אינו אלא צחצוחי אותו דם. כן כתב הב"י (יו"ד קצא,א) בדעתם.
10. כדפרכינן גבי האשה יושבת ומזנקת אמאי טהורה, דלמא בתר דתמו מיא אתא! אלמא היכא דאיכא למתלי לחומרא תלינן, ולא מטהרינן אלא היכא דודאי לא בא מן המקור.
11. יו"ד קצא,א (ופשוט הוא, היות שכבר הכריע במחלוקת לעיל כרבינו חננאל, שאין להתיר אלא ביושבת ומקלחת. ש"ך). מקורות - מרדכי (פ"ב דשבועות, הל' נדה, סי' תשלה). ר"ן (שו"ת סי' מט).
12. יו"ד קצא,א. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ה,יז).

תליית כתם בחברתה וטהור בטמא

תליית כתם בנדה ובזבה וברואה כתם

(נ"ט ב') משנה: השאילה חלוקה לנכרית או לנדה, הרי זו תולה בה.

(ס' א') (ומבאר) אמר רב: בנכרית הרואה (שגדולה היא וידעינן בה דכבר ראתה). ממאי? דומיא דנדה; מה נדה דקחזיא, אף נכרית דקא חזיא.

תנו רבנן: (1) תולה בשומרת יום כנגד יום, בשני שלה (אם השאילה לשומרת יום בשני שלה תולה בה[13]), ובסופרת שבעה (נקיים אחר זיבה) שלא טבלה[14]. לפיכך היא מתוקנת, וחברתה מקולקלת[15], דברי רבן שמעון בן גמליאל. (2) רבי אומר: אינה תולה[16]. לפיכך שתיהן מקולקלות. ושוין שתולה בשומרת יום כנגד יום, בראשון שלה (ביום הראשון לראייתה, דלא מקלקלה מידי), וביושבת על דם טוהר, ובבתולה שדמיה טהורין (דלא מקלקלה מידי, שאין לה כתם, כדלעיל י' ב').

אמר רב חסדא: טמא (שנטמא בטומאת מת) וטהור שהלכו בשני שבילין, אחד טהור ואחד טמא (ולא ידוע מי נכנס להיכן), באנו למחלוקת רבי ורשב"ג (לרשב"ג דאמר תולין כתם בשומרת יום, הכא נמי תולין שביל טמא באדם טמא, וטהור בטהור. ולרבי, שניהם טמאים).

מתקיף לה רב אדא: עד כאן לא קאמר רבי התם (דשניה טמאה) אלא דתרוייהו כי הדדי נינהו (שתיהן היו בחזקת טהרה[17]), הכא מאי נפקא לן מינה (הכא דטמא הוא, מאי נפקא ליה מינה אי תלית ביה, הילכך אפילו לרבי תלינן)?!

ורב חסדא, סוף סוף איהי (הך שומרת יום כנגד יום) טבילה בעיא (הלכך טמאה הואי, ואפילו הכי קאמר רבי לא תלינן בה).

---

13. ואף על גב דלא הוחזקה רואה היום, **כיון דמעיינה פתוח** תולה בה, ואע"ג דמקלקלה לה פורתא, דצריכה לשמור יום המחרת, כיון דטמאה השתא. רש"י (והאריכו אחרונים בטעם שהוצרך רש"י למעיינה פתוח, שהרי בטמא וטהור שהלכו בשני שבילין, ליתא לטעם זה). וראשונים אחרים ביארו, דתולים קלקלה במקולקל.
14. ואע"פ שמקלקלה הרבה, שסתרה כל ימי ספירתה וצריכה לספור שבעה נקיים, הואיל ועכשיו טמאה תולה בה. רש"י. והרשב"א כתב (תורת הבית, ז,ד, עמ' רמט): קסבר רשב"ג דכיון דכתמים דרבנן, תולים את הקלקלה במקולקל, דאמרינן 'שאני אומר', כדרך שאמרו (יבמות פ"ב א') בשתי קופות בתרומה דרבנן. ואע"ג דבידה של זו לטבול ולהיטהר עכשיו, מכל מקום מחוסרת טבילה היא וטמאה היא.
15. שומרת יום צריכה עוד לשמור שלישי בשביל כתם זה, ואם סופרת היא סותרת כל שלפניה. רש"י.
16. הואיל ומקלקלה לה, מאי חזית דמקלקלת להך טפי מהך. רש"י.
17. השומרת יום בשני שלה ראויה לטבול כל שעה שתרצה, כיון שספרה שעה אחת, הילכך אין כאן טומאה שתוכל לתלות בה יותר מזאת, לפיכך שתיהן טמאות. רש"י.

איתמר (נמי[18]), אמר רבי יוסי ברבי חנינא: טמא וטהור, ואפילו טהור ותלוי, שהלכו בשני שבילין, אחד טמא ואחד טהור, תולה (טהור את שביל) טמא בתלוי, וטהור בטהור לדברי הכל (אף לרבי, וכדעת רב אדא[19]).

בעא מיניה רבי יוחנן מרבי יהודה בר ליואי: מהו לתלות כתם בכתם[20]?

(ומבאר) אליבא דרבי לא תבעי לך, השתא ומה התם דקא חזיא מגופה אמרת אינה תולה, הכא דמעלמא קא אתי, לא כל שכן?! כי תבעי לך אליבא דרשב"ג: התם הוא דקא חזיא מגופה תליא, הכא דמעלמא קאתי, לא תליא; או דלמא לא שנא?

אמר ליה: אין תולין! מה טעם? לפי שאין תולין (דמעלמא אתי לה טומאת כתם קמא, ולא בחזקת רואה היא[21]).

שיטות הראשונים

השאילה חלוקה לנכרית או לנדה: לא מוזכר במשנה מתי היא לבשתו. **רש"י ורמב"ם** פירשו שאחרי שהשאילה חלוקה, חזרה ולבשה אותו. **ורשב"א** פירש שמדובר כשלבשה החלוק הבדוק לה ופשטתו ואחר כך השאילה להן. **והשו"ע**[22] פסק שבכל אופן תולה בהן וטהורה.

תליה בנכרית: דעת **רמב"ם ואורחות חיים** דתולה דווקא בנכרית נדה. ודעת **רש"י, רשב"א, רא"ש, ומאירי,** שמדובר בנכרית שהגיע זמנה לראות[23]. וכן פסק **השו"ע**[24].

מחלוקת רשב"ג ורבי: דעת **ראב"ד, רמב"ן, רשב"א, ורא"ש** שהלכה כרשב"ג, להקל (דכתמים דרבנן). **והרמב"ם** פסק כרבי (דהלכה כרבי מחברו). **והשו"ע**[25] פסק **כראב"ד** וסיעתו.

מי יכולה לתלות בנדה: כתבו **תוספות** דמספקא **לר"י** אם טמא קל (כגון סופרת מקצת, או הכל ולא טבלה), תולה (אליבא דרשב"ג) בלא ספרה כלל, בין בנדה בין בטמא מת. **ורשב"א** כתב שגם אם

18. רשב"א (חי' ד"ה והא) גרס 'איתמר נמי'. רש"י, למרות שפירש כרשב"א, שמאמר זה בא לסייע לרב אדא, כתב: כמדומה לי דלא גרס 'נמי'.
19. כדאמרינן, דהתם הוא דכי הדדי נינהו, אבל הכא דתלוי טמא מספק, וטהור טהור גמור, תולין טומאה בתלוי. רש"י. וכן פירש רשב"א.
20. השאילה חלוקה לבעלת כתם, ואחר כך לבשתה היא, מהו שתתלה בראשונה להיות היא טהורה. רש"י.
21. רש"י. וכן ברשב"א (תורת הבית, ז,ד, עמ' רנג): לפי שבעלת כתם זה **אינה יודעת בבירור** שממנה היה, ולפיכך אין חברתה תולה בה. והר"ן (ד"ה מהו) פירש שהגמרא מסתפקת אם טעמו של רשב"ג משום דתולין את הקלקלה במקולקל, או משום דדמיה של זו מצויים (אפילו בשני שלה), טפי מחברתה שהיא טהורה לגמרי. ואהדר ליה דאין תולין, דטעמיה דרשב"ג משום שדמיה מצויים (ובעלת כתם אין דמיה מצויים).
22. יו"ד קצ,מא. מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ט,כט). רשב"א (תורת הבית ז,ד, עמ' רמח).
23. שאם מדובר שרואה ממש, מה ההבדל בין ישראלית לגויה.
24. יו"ד קצ,מא. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ט,כט). רשב"א (תורת הבית, ז,ד, עמ' רמח). רא"ש (סי' ב). מאירי (נ"ט ב', ד"ה המשנה השניה). ארחות חיים (הלכות נדה סימן ב).
25. יו"ד קצ,מב. מקורות - ראב"ד (שער הכתמים, ג,כג). רמב"ן (הל' נדה ד,לב). רשב"א (תוה"ב ז,ד, עמ' רנ). רא"ש (סי' ב).

היא בספירת נקיים, תולה בנדה. וכן פסק **השו"ע**[26].

תליה בעצמה: כתבו **הראשונים** דפעמים שהאשה תולה בעצמה, כגון אם היה לה חלוק בדוק, ולבשתו בימי נדותה, ואחרי טהרתה לבשתו ומצאה עליו כתם, תולה בימי נדותה. וכן פסק **השו"ע**[27].

תליה ביושבת על דם טוהר: דעת **ראב"ד, רמב"ם, רא"ה, ומאירי**, שגם האידנא תולים ביושבת על דם טוהר[28]. ודעת **רמב"ן** שלא אמרו תולה בה אלא בזמן שהיו בועלים על דם טוהר; אבל עכשיו, אינה תולה[29]. **והשו"ע**[30] פסק **כראב"ד** וסיעתו.

שני שבילים אחד טמא ואחד טהור שהלכו בהם אנשים: פסק **הרמב"ם**[34] כרב אדא, שבמקרה זה גם רבי, מודה שתולה טהור בטהור, וכתב: "שְׁנֵי שְׁבִילִין, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, וְהָלְכוּ בָּהֶם שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אִישׁ אֶחָד טָהוֹר וְאִישׁ אֶחָד טָמֵא, אֲפִלּוּ הָיָה הָאֶחָד תָּלוּי - הֲרֵי זֶה הַטָּהוֹר תּוֹלֶה בַּתָּלוּי, וְאוֹמְרִין: זֶה הַטָּהוֹר הָלַךְ בַּשְּׁבִיל הַטָּהוֹר, וַהֲרֵי הוּא בְּטַהֲרָתוֹ, וְזֶה הַתָּלוּי הָלַךְ בַּשְּׁבִיל הַטָּמֵא; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאֲלוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד".

תליית כתם בכתם: דעת **הגאונים ורוב הראשונים**, שהלכה כרבי יהודה בר ליואי, שאין תולין כתם בכתם. **והר"ן** כתב שתולין[32]. **והשו"ע**[33] פסק **כרוב הראשונים**.

---

26. יו"ד קצ,מא. כן כתב הב"י מדברי רשב"א, לגבי פעמים שהיא תולה אפילו בעצמה (כגון שהיתה נדה ולא בדקתו ואח"כ לבשתו בימי טהרתה או ספירת נקיים שלה וכו'). וראה בספר תפארת ישראל (ס"ק כב, לרבי יהונתן אייבשיץ, נדפס בסוף כרתי ופלתי) שכתב בשם המשנה למלך, שהרשב"א פשט מה שהסתפקו תוספות. ודחה דבריו, דתוספות מיירי בתליה בטמא שכבר פסק לראות (כגון שומרת יום כנגד יום ולא ספרה, ואשה שכבר ספרה, ששתיהן מעיינן סתום). משא"כ רשב"א ושו"ע מיירי בתליה בנדה שעדיין מעיינה פתוח, ותלינן בה לא מטעם דתולה במקולקל, אלא שהיא מוחזקת שממנה הדמים. מקורות - תוספות (ד"ה תולה). רשב"א (תוה"ב, ז,ד, עמ' רנג).

27. יו"ד קצ,מד-מה. מקורות - הרא"ש (פ"ט ריש סי' ב), הרשב"א (תורת הבית, ז,ד,עמ' רנג), רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ב). וכן כתב הרב המגיד (הל' איסורי ביאה ט,כט) בשם המפרשים. ולמדו כן כמו שתולה בחברתה (ביאור הגר"א).

28. שאם החמירו עכשיו בנות ישראל על עצמן שלא לבעול על דם טוהר, לגבי נפשייהו החמירו, אבל לאצולי על חבירתה מספק כתמים שלא יהיו שתיהן מקולקלות, אדינייהו מוקמינן להו.

29. דהרי היא כשאר כל הנשים. והביא הרשב"א דעתו, וכתב ומכל מקום בבתולה שדמיה טהורין, תולין, ואפילו בזמן הזה, ואע"פ שאין נותנין לה עכשיו אלא בעילת מצוה, אינה דומה ליושבת על דם טוהר, לפי שזו שירפה מצוי, וזו אין שירפה מצוי (כוונתו לגמרא בנדה, י' ב', וביאר שם רש"י: זו שירפה מצוי - בתולה שדמיה טהורין שרף שלה מצוי מחמת בתולים הילכך כתמה טהור דתלינן בדם בתולין. וזו אין שירפה מצוי, לטהרה ולתלות בו. עיי"ש).

הרשב"א הביא את שתי הדעות, של הרמב"ן והראב"ד, ולא הכריע. ובמשמרת הבית כתב **שדעת הרמב"ן נראית יותר**, דשיטת השמועה (בסוגיין) שאינה תולה במי שתקלקלנה אם תתלה בה; וכיון שכן, אף ביושבת על דם טוהר עכשיו, **אם תתלה בה מכל מקום הרי היא מקלקלה!** הלכך נראה יותר שאינה תולה בה. וכן בתורת הבית הקצר כתב את שיטת הראב"ד, ולאחריה את שיטת הרמב"ן.

30. יו"ד קצ,מב. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, ג,כג). רמב"ן (הל' נדה ד,לא). רשב"א (בתורת הבית, ז,ד, עמ' רנא; תורת הבית הקצר, ד"ה השאילתו ליושבת, עמ' ש). רא"ה (בדק הבית, ז,ד, עמ' רנא).

31. מקורות - רמב"ם (הל' שאר אבות הטומאות, יט,ד).

32. הר"ן תמה על פסק הגאונים, כיון דקיי"ל כרשב"ג, היכי נקטינן כרבי יהודה בר ליואי דאמר אין תולין, דהא רב חסדא ורב אדא ורבי יוסי בר חנינא, משמע דכולהו סבירא להו דטעמיה דרשב"ג מפני שתולין את הקלקלה במקולקל (מדמדמו למילתיה טמא וטהור שהלכו בב' שבילין, דאי טעמא דרשב"ג מפני שדמיה מצויין, הא לא דמיא להיא כלל). וכיון שכן, לא מסתבר למידחינהו לכולהו משום פשטיה דרבי יהודה בר ליואי!

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

מא. לָבְשָׁה חֲלוּק הַבָּדוּק לָהּ, וּפִשַּׁטְתּוֹ, וְהִשְׁאִילָתוֹ לְיִשְׂרְאֵלִית נִדָּה אוֹ לְגוֹיָה שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת וְרָאֲתָה פַּעַם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה בִּימֵי הַשְׁאָלַת הֶחָלוּק, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא בּוֹ כֶּתֶם, תּוֹלָה בָּהֶן וּטְהוֹרָה. וְהוּא הַדִּין אִם בְּדַקְתּוֹ וְהִשְׁאִילָתוֹ לָהֶן, וְאַחַר כָּךְ לְבַשְׁתּוֹ הִיא וּמָצְאָה בּוֹ כֶּתֶם, שֶׁתּוֹלָה בָּהֶן (זֶהוּ פי' רש"י וְרַמְבַּ"ם וְטוּר) וַאֲפִלּוּ הִיא בִּסְפִירַת שִׁבְעָה נְקִיִּים.
וְע"ל סי' קצ"ו, דבג' יָמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל ז' נְקִיִּים אֵין מְקַלִּין בִּכְתָמִים לִתְלוֹת בְּדָבָר אַחֵר.

מב. הִשְׁאִילָתוֹ לִקְטַנָּה, שֶׁלֹּא רָאֲתָה מֵעוֹלָם, וּלְבַשְׁתּוֹ קְטַנָּה זוֹ לְאַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה קֹדֶם שֶׁחָיְתָה הַמַּכָּה, אוֹ שֶׁהִשְׁאִילָתוֹ לְנַעֲרָה שֶׁלֹּא רָאֲתָה, וּלְבַשְׁתּוֹ תּוֹךְ אַרְבָּעָה לֵילוֹת לִבְעִילָתָהּ, אוֹ שֶׁהִשְׁאִילָתוֹ לְיוֹשֶׁבֶת עַל דַּם טֹהַר, תּוֹלָה בָּהֶן וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה (רַאֲבַ"ד וְטוּר בְּשֵׁם י"א וְה"ה וְר' יְרוּחָם לְדַעַת רַמְבַּ"ם וְרא"ה בְּב"ה). וְכֵן אִם הִשְׁאִילָתוֹ לְסוֹפֶרֶת ז' שֶׁלֹּא טָבְלָה, תּוֹלָה בָּהּ וּבַעֲלַת הֶחָלוּק טְהוֹרָה, וַחֲבֵרְתָּהּ שֶׁשְּׁאָלָתוֹ מְקַלְקֶלֶת.

מג. הִשְׁאִילָתוֹ לְבַעֲלַת הַכֶּתֶם, בֵּין שֶׁהָיְתָה יוֹשֶׁבֶת כְּבַר עַל הַכֶּתֶם קֹדֶם שְׁאֵלָה בֵּין שֶׁרָאֲתָה כֶּתֶם בְּחָלוּק אַחֵר לְאַחַר שֶׁשָּׁאֲלָה אֶת זֶה, אֵין תּוֹלוֹת זוֹ בְּזוֹ וְלֹא זוֹ בְּזוֹ וּשְׁתֵּיהֶן צְרִיכוֹת לָחוּשׁ. וְכָל שֶׁכֵּן אִם הִשְׁאִילָתוֹ לִטְהוֹרָה, וְחָזְרָה וּלְבַשְׁתּוֹ, שֶׁשְּׁתֵּיהֶן צְרִיכוֹת לָחוּשׁ (טוּר וְכֵן מוֹרִים בַּפְּשִׁיטוּת בְּשֵׁ"ס וּפוֹסְקִים טוּבֵי זְמָנָיו).

דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים

(נ"ט ב') (**משנה:**) שלוש נשים שלבשו חלוק אחד, או שישבו על ספסל אחד ונמצא עליו דם, כולן טמאות. ישבו על ספסל של אבן, או על האיצטבא של מרחץ - רבי נחמיה מטהר. שהיה רבי נחמיה אומר: כל דבר שאינו מקבל טומאה, אינו מקבל כתמים.

(ס' ב') אמר רב הונא אמר רבי חנינא: מטהר היה רבי נחמיה אפילו באחורי כלי חרס. (ומקשה) פשיטא! (ומתרץ) מהו דתימא ליגזור גבו אטו תוכו (דתוכו דבר המקבל טומאה), קא משמע לן.

אמר אביי: מטהר היה רבי נחמיה במטלניות שאין בהן שלוש על שלוש, דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים.

דרש רב חייא בר רב מתנה משמיה דרב: הלכה כרבי נחמיה.

ומסיק דתנאי היא, **דתניא**: (1) רבי יעקב מטמא. (2) ורבי נחמיה מטהר. והורו חכמים כרבי נחמיה.

33. יו"ד קצ,מג. מקורות - רמב"ם (איסו"ב ט,כט). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, ג,כג). רמב"ן (הל' נדה ד,לג). רא"ש (סי' ב). רשב"א (תורת הבית ז,ד, עמ' רנב). גאונים (הו"ד בר"ן). רבינו ירוחם (נתיב כו, ח"ב). ר"ן (חי' ס' א', ד"ה מהו לתלות).

שיטות הראשונים

טעמו של רבי נחמיה שרק בדבר המקבל טומאה גזרו כתמים: **רשב"א** ביאר שלא גזרו אלא על המצוי. ודבר שאינו מקבל טומאה, אינו מצוי שתשב עליו, או שתשתמש בו בישיבה ולבישה, וכיוצא באלו שדרכן של כתמים לימצא. **תוספות** ביארו, כיון דדבר שהכתם בו טהור, גם על האשה לא גזרו טומאה. **והר"ן** כתב, דבדבר המקבל טומאה, כיון שמה שנמצא עליו הכתם טמא, גזור בה רבנן כדי שלא יבואו לטהר הבגד. אבל כשנמצא בדבר שאינו מקבל טומאה, לא גזרו על האשה כלל[34].

כתם על דבר שאינו מקבל טומאה: **ראב"ד** פסק דלית הלכתא כרבי נחמיה[35]. אך **שאר הראשונים**, פסקו כרבי נחמיה, שחכמים לא גזרו על כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה. וכן פסק **השו"ע**[36].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

י. כֶּתֶם שֶׁנִּמְצָא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, לֹא גָּזְרוּ עָלָיו. כֵּיצַד? בָּדְקָה קַרְקַע עוֹלָם אוֹ בֵּית הַכִּסֵּא שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, (מָרְדְּכַי ה"נ בְּשֵׁם סְמַ"ג וּסְמַ"ק) אוֹ כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְיָשְׁבָה עָלָיו וּמָצְאָה בּוֹ כֶּתֶם... טְהוֹרָה.

מט. שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁלָּבְשׁוּ חָלוּק אֶחָד, אוֹ שֶׁיָּשְׁבוּ עַל סַפְסָל אֶחָד, זוֹ אַחַר זוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם, כֻּלָּן טְמֵאוֹת וְהוּא שֶׁיְּהֵא הַסַּפְסָל מִדָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה...

---

34. וראה הערה לעיל, ריש פרק הרואה כתם. בדברי האחרונים מבואר שטעמם של תוספות שונה מטעמו של הר"ן. וראה סדרי טהרה (קצ, ס"ק צג, ד"ה אבל מדברי התוס'), נודע ביהודה (יו"ד מהדו"ק סי' נב), ערוך השולחן (יו"ד, קצ, ס"ק מא) ועוד. מקורות - תוספות (נ"ח א', ד"ה כרבי נחמיה). רשב"א (חי' נ"ז ב', ד"ה והא). ר"ן (חי' נ"ז ב', ד"ה מודה).

35. ראב"ד הביא ראיה דלית הלכתא כרבי נחמיה, ממעשה דבפרק הרואה כתם (נ"ח א') דההיא איתתא דאשתכח לה דם במשתיתא, ואתא לקמיה דרבי ינאי, ואמר להו תיזיל ותיתי, אי מתרמיא לה טמאה, ואם לאו טהורה. ופירש, משתיתא, פשוטי כלי עץ מכלי אורג.

והראשונים דחו דבריו. הרשב"א תמה היאך נדחה הא דדרש רב חייא בר רב משמיה דרב הלכה כרבי נחמיה! ועוד, דמדשקלו וטרו רב הונא ואביי בדרבי נחמיה, משמע ודאי דסבירא להו כותיה! ועוד, שהרי שנינו הורו חכמים כרבי נחמיה! ושמואל נמי כוותיה סבירא ליה וכאוקמתיה דרב אשי בפרק הרואה! ומשתיתא מכלי אורג המקבלין טומאה הוא. וכן פירש רז"ה. ויש מי שפירש משתיתא טווי, והוא מקבל טומאה, וכן פירש רמב"ן.

36. יו"ד קצ,י. ונחלקו האחרונים **<u>ברואה כתם על דבר שאינו מקבל טומאה מהתורה אלא מדרבנן</u>**, אם נטמאת - הנודע ביהודה (מהדו"ת יו"ד סי' קט) פסק שנטמאת גם בכי האי גוונא. וכן פסק ערוך השולחן (יו"ד קצ,ס"ק מא). ויש רבים המתירים. ראה טהרת הבית (ח"א סי' ח סע' ט, עמ' תד-תה). ולגבי **<u>נייר, ניילון, צמר גפן, ושאר בגדים סינטטיים, אם מקבלים טומאה</u>**, ראה שיעורי שבט הלוי (קצ,י, ס"ק ג), וטהרת הבית (ח"א, י).

מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער הכתמים, ב,יב. והר"ן כתב שהראב"ד פסק כרוב הראשונים. וצ"ע). רבינו חננאל (הו"ד ברא"ש). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ט,ז). רז"ה (השגות על בעה"ג, והו"ד ברשב"א). רשב"א (תורת הבית ז,ד, עמ' רפו). רא"ש (פ"ט סי' ב). רמב"ן (הל' נדה, ד,ה).

היו ישנות במטה אחת ובדקה אחת מהן

(**ס' ב'**) **משנה:** שלוש נשים שהיו ישנות במיטה אחת, ונמצא דם תחת אחת מהן, כולן טמאות. בדקה אחת מהן ונמצאת טמאה, היא טמאה ושתיהן טהורות.

אמר רב יהודה אמר רב: והוא שבדקה[37] עצמה בשיעור וסת (של מציאתה, הילכך מחזקינן האי דם בדידה, ואינך טהורות). סבר לה כבר פדא דאמר: כל שבעלה בחטאת - טהרותיה טמאות[38]. בעלה באשם תלוי - טהרותיה תלויות[39]. בעלה פטור - טהרותיה טהורות[40].

ורבי אושעיא אמר: אפילו בעלה בחטאת - טהרותיה תלויות. בשלמא התם (גבי בעילה כי ראתה כשיעור וסת, אמרינן בשעת ביאה הוה דם, והאי דלא אתא עד השתא) אימר שמש עכביה לדם. אבל הכא (גבי טהרות), אם איתא דהוי דם (בשעת טהרות), מאן עכביה (הלכך ודאי טומאה ליכא, אלא גזרת מעת לעת מדרבנן)[41]?!

(המשך **משנה:**) ותולות זו בזו. ואם לא היו ראויות לראות (שהיו כולן מארבע נשים שאינן רואות דם), רואין אותן כאילו הן ראויות (וכולן טמאות, שודאי בא הדם מאחת מהן).

תנו רבנן: כיצד תולות זו בזו? עוברה ושאינה עוברה - תולה עוברה בשאינה עוברה. מניקה ושאינה מניקה - תולה מניקה בשאינה מניקה. זקנה ושאינה זקנה - תולה זקנה בשאינה זקנה. בתולה ושאינה בתולה - תולה בתולה בשאינה בתולה.

---

37. לא דווקא בדקה אלא קינחה, כדאמר בפרק קמא, דלא משכחת בדיקה כשיעור וסת (תוספות, ד"ה והוא שבדקה). וכן מבואר בדברי ראב"ד (בעלי הנפש, שער הספירה, ג,א). וכן פסק השו"ע (יו"ד קצ,נא).

38. אשה שנתעסקה בטהרות, ופרשה וראתה דם כשיעור וסת, דלגבי בעלה בכי האי שיעורא הוי בעלה בחטאת, דמחזקינן האי דם בשעת בעילה ודאי, הכא נמי מחזקינן ליה בודאי בשעת עסיקתה בהנך טהרות, וטהרות טמאות ודאי ושורפין; ואינן כשאר מעת לעת לתלות. רש"י.

39. אם לאחר שפירשה מן הטהרות, שהתה כדי שתרד מן המטה ותדיח פניה, דאי לגבי בעלה בכי האי שיעורא הוי בעלה באשם תלוי, דספק דם הוה בשעת ביאה ספק בתר הכי, הכא נמי ספק הוא אי הוה דם בשעת טהרות או לאו, טהרותיה תלויות. רש"י.

40. כגון שהתה יותר מכן, דלגבי בעלה פטור, דאפילו אשם תלוי ליכא, דמחזקינן להאי דם לאחר ביאה, הכא נמי טהרותיה טהורות. ולית ליה לבר פדא טומאה מעת לעת, כשמאי דאמר דיין שעתן, או בארבע נשים שאמרו דיין שעתן. ומתניתין נמי דקתני היא טמאה וכולן טהורות, אלמא ודאי בדידה מחזקינן, דמטהרינן להנך, אלמא כבר פדא הוא דמשוי לטהרות טומאה ודאית היכא דבדקה שיעור וסת, ולא כרבי אושעיא דאמר אפילו בעלה בחטאת, טהרותיה תלויות, ואפילו כשיעור וסת לית ליה טומאה ודאית. רש"י.

41. **רש"י** פירש דמתניתין דקתני היא טמאה וכולן טהורות, אלמא ודאי בדידה מחזקינן דמטהרינן להנך, אלמא כבר פדא הוא דמשוי לטהרות טומאה ודאית היכא דבדקה שיעור וסת, **ולא כרבי אושעיא** דאמר אפילו בעלה בחטאת טהרותיה תלויות, ואפילו כשיעור וסת לית ליה טומאה ודאית.

והרא"ש פירש דמתניתין **אתי נמי כרבי אושעיא**, ולית ליה לרבי אושעיא והוא שבדקה עצמה שיעור ווסת, דאין חילוק בין שיעור ווסת ובין לאחר שיעור ווסת, דלענין טהרות אפילו בשיעור ווסת טהרותיה תלויות, דאם איתא לדם מעיקרא מי מעכביה. ואם כן מתניתין דאמרה דתולות בה, אפילו לאחר שיעור ווסת נמי (וראה להלן שפסק הרא"ש כרבי אושעיא).

(המשך **ברייתא**:) היו שתיהן עוברות, שתיהן מניקות, שתיהן זקנות, שתיהן בתולות - זו היא ששנינו: לא היו ראויות לראות, רואין כאילו הן ראויות.

שיטות הראשונים

האם תליה היא דוקא בשיעור וסת: **רוב הראשונים**, פסקו כרב יהודה שתולות כאשר בדקה בתוך שיעור וסת. **רא"ש** פסק כרבי אושעיא דתלינן אפילו אחר שיעור ווסת לכתם הנמצא בטמאה[42]. **ורז"ה** פסק שכשנמצאת טמאה (ורוצה לטהר חברותיה), טמאה רק בתוך שיעור וסת, אולם נמצאת טהורה (ורוצה לטהר עצמה), טהורה אף יותר משיעור וסת[43]. **והשו"ע** הכריע **כרוב הראשונים**[44].

דין בדיקה לחלוק: כתב **ראב"ד** שדין חלוק מופלג מדין מיטה; כי בחלוק, האחרונה (שלבשתו) יכולה לטהר או לטמא את הראשונות[45]; אבל הראשונות אינן יכולות לטהר את עצמן, ולא את האחרונה, מפני שכבר פשטו אותו, והמציאה והבדיקה אינו בשיעור וסת[46]. וכ"כ **רמב"ן**, אלא שהוסיף שגם כשבדקה האחרונה עצמה מיד ומצאה טהור, כולן טמאות[47]. ודעת **רמב"ם** שאף בחלוק אם בדקה הראשונה ומצאה טמאה מיד למציאת הכתם, מצלת על האחרות[48].

תולה עוברה בשאינה עוברה, וכו': אומר **ר"י** דדוקא בהך עניינא דאמר הש"ס תולין. אבל יש לה וסת (דמסולקת בדמים, דהא אמרינן בה דיה שעתה), אינה תולה באין לה וסת. וכן יש לה וסת ולא

---

42. דבכתמים הלך אחר המיקל. ועוד, דאפילו לבר פדא לא דמו כולי האי אהדדי. דבשלמא בטהרות כיון דבשיעור ווסת אחר שיצאו הטהרות מתחת ידה בדקה ומצאה דם, אמרינן ודאי נעקר ממנה בעוד הטהרות בידה. אבל הכא אע"פ שבדקה עצמה כשיעור ווסת של מציאה, אין ראוי שנתלה דם המציאה בה, דשמא יצא כבר מאחת מהן ויש יותר משיעור ווסת מיציאת אותו הדם לבדיקה של זאת, ואפילו הכי תלינן בה דמקילינן בכתמים, אם כן הוא הדין אחר שיעור ווסת.

43. רז"ה כתב שנראה מדברי ראב"ד דהא דאמר רב יהודה אמר רב והוא שבדקה עצמה בשיעור וסת של מציאה, אכולה מתניתין קאי (גם אסיפא, להלן ס"א א', בדקה אחת מהן ונמצאת טהורה, היא טהורה ושתיים טמאות). וכן מבואר בדברי רמב"ן. ואילו רז"ה כתב דקאי רק ארישא דמתניתין, בשבדקה ומצאה טמא; אבל בשבדקה ומצאה טהור, לא נאמר בו שיעור, אלא אפילו לאחר זמן.

44. יו"ד קצ,נא. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ט,לב). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, ב,ט). רמב"ן (הל' נדה, ד,לט). רשב"א (תורת הבית, ז,ד, עמ' רמד ואילך). רז"ה (השגות על בעלי הנפש). רא"ש (סי' ג).

45. ודוקא כשבדקה כשהיא לובשתו, דומיא דמיטה שעד שהן עליו, הן בודקות. אבל לאחר שפשטה אותו, אע"פ שבדקה בשיעור וסת של מציאה - אינו כלום, וכולן טמאות. ראב"ד.

46. משא"כ במיטה (רחבה שיכולות לישן עליה בבת אחת) שלושתן שוות. ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים ב,ט). ודע, **שרשב"א** (תורת הבית, ז,ד, עמ' רמא ואילך) סובר כראב"ד. אבל בזה חלוק (לכאורה), שלדעתו אף הראשונות אם בדקו עצמן ומצאו טהור בתוך שיעור וסת מהמציאה, טהורות. וזה צ"ב, שכן במשמרת הבית (עמ' רמב) כותב להדיא שלא דברי עצמו הן, אלא דברי הרב רבי אברהם ז"ל, שהוא רב מובהק.

47. שהדבר קרוב לתלות בה יותר מחברותיה, שכל הטומאות במקום מציאתן תולין אותן לחומרא (ולכאורה דלא כהראב"ד בזה). ורק אם בדקה עצמה מיד ומצאה טמא, הראשונות טהורות. בדקו הראשונות עצמן בשעת מציאת הכתם, לא הועילו כלום, שכבר פשטו אותו. רמב"ן (הל' נדה ד,מא).

48. ולעניין פסיקת **השו"ע** (יו"ד קצ,מט-נא) נחלקו האחרונים: דעת רעק"א (בתוספותיו למשנה ט,ד) שהשו"ע פסק כרמב"ם. ובשו"ע הרב (יו"ד קצ, ס"ק קי) כתב שמסתימת השו"ע משמע שפסק כראב"ד ורמב"ן.

הגיע שעת וסתה, אין תולה בהגיע שעת וסתה[49].

תליה בעצמה: כתב **רשב"א** שכשם שתולה בחבירתה כך תולה בעצמה, שאם לבשה חלוק בזמן שאינה עוברה, ואח"כ לבשתו בזמן שהיא עוברה, ונמצא עליו דם תולה בימים הראשונים שלא היתה עוברה. וכן מניקה וזקנה וטהורה. וכן פסק **השו"ע**[50].

כתמים בחלוק בדוק ושאינו בדוק: כתב **רשב"א**, חלוק זה שדיברו חכמים בכל מקום, חלוק הבדוק הוא. אבל חלוק שאינו בדוק, או שלקחתו מן השוק ואינה יודעת ממי לקחתו, אין חוששין לו משום כתמים, שאני אומר כבר היה שם כתם זה, שהכתמים מדבריהם והולכין בהם להקל. וכן פסק **השו"ע**[51].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

לט. אֵין הָאִשָּׁה טְמֵאָה מִשּׁוּם כֶּתֶם שֶׁמָּצְאָה בַּחֲלוּקָהּ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בָּדוּק לָהּ קֹדֶם שֶׁלְּבַשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם אֵינוֹ בָּדוּק קֹדֶם שֶׁלְּבָשְׁתּוֹ, וּלְבַשְׁתּוֹ בְּלֹא בְּדִיקָה וּמָצְאָה בּוֹ כֶּתֶם, טְהוֹרָה.

מט. שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁלָּבְשׁוּ חָלוּק אֶחָד, אוֹ שֶׁיָּשְׁבוּ עַל סַפְסָל אֶחָד, זוֹ אַחַר זוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא עָלָיו כֶּתֶם, כֻּלָּן טְמֵאוֹת וְהוּא שֶׁיְּהֵא הַסַּפְסָל מִדָּבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁכֻּלָּן שָׁווֹת. אֲבָל אִם הָיְתָה אַחַת מֵהֶן רְאוּיָה לִרְאוֹת יוֹתֵר מֵחֲבֶרְתָּהּ, כְּגוֹן שֶׁהִיא זְקֵנָה אוֹ מְעֻבֶּרֶת אוֹ מֵינִיקָה אוֹ שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם מִיָּמֶיהָ אַף עַל פִּי שֶׁנְּשׂוּאָה, אוֹתָהּ שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִרְאוֹת תּוֹלָה בָּרְאוּיָה.

נב. ...אִם אַחַת רְאוּיָה לִרְאוֹת יוֹתֵר מֵחֲבֶרְתָּהּ, שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה תּוֹלָה בָּרְאוּיָה. כֵּיצַד? אַחַת זְקֵנָה שֶׁעָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה עוֹנוֹת וְלֹא רָאֲתָה, וְאַחַת יָלְדָה, זְקֵנָה טְהוֹרָה, וְיָלְדָה טְמֵאָה. אַחַת מְעֻבֶּרֶת שֶׁהֵכַּר עֻבָּרָהּ, וְאַחַת שֶׁאֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת, מְעֻבֶּרֶת טְהוֹרָה, וְשֶׁאֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת, טְמֵאָה. אַחַת בְּתוּלַת דָּמִים שֶׁלֹּא רָאֲתָה מֵעוֹלָם, וְאַחַת שֶׁרָאֲתָה, שֶׁלֹּא רָאֲתָה, טְהוֹרָה, וְשֶׁרָאֲתָה, טְמֵאָה. אַחַת מֵינִיקָה וְאַחַת שֶׁאֵינָהּ מֵינִיקָה, מֵינִיקָה, טְהוֹרָה, וְשֶׁאֵינָהּ מֵינִיקָה, טְמֵאָה.

וּכְשֵׁם שֶׁתּוֹלָה בַּחֲבֶרְתָּהּ כָּךְ תּוֹלָה בְּעַצְמָהּ, שֶׁאִם לָבְשָׁה חָלוּק בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ מְעֻבֶּרֶת, וְאַחַר כָּךְ לְבַשְׁתּוֹ בִּזְמַן שֶׁהִיא מְעֻבֶּרֶת, וְנִמְצָא עָלָיו דָּם, תּוֹלָה בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁלֹּא הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת, וְכֵן מֵינִיקָה וּזְקֵנָה, וּטְהוֹרָה. וְאִם הָיוּ כֻּלָּן שָׁווֹת מֵינִיקוֹת אוֹ זְקֵנוֹת אוֹ אַחַת זְקֵנָה וְאַחַת מֵינִיקָה, אֵין תּוֹלוֹת זוֹ בְּזוֹ.

---

49. והש"ך (יו"ד קצ,נב ס"ק סט) הביא כן בשם הפוסקים והגהות מיימוניות, ומביאם הב"י.
50. יו"ד קצ,מה. וסעיף נב. מקורות - ר"י (תוספות ס' ב', ד"ה עוברה). רשב"א (תורת הבית, ב"ז, ש"ד, עמ' רסג).
51. יו"ד קצ,לט. ועיין בסוגיא לעיל, י"ד ב', שהיא המקור לדברי הרשב"א. מקורות - רשב"א (תוה"ב ז,ד, עמ' רמ).

שלוש נשים שהיו ישנות במיטה ונמצא דם תחת אחת

(**ס"א א'**) **משנה:** שלוש נשים שהיו ישנות[52] במיטה אחת[53], ונמצא דם תחת האמצעית, כולן טמאות. תחת הפנימית, שתיים הפנימיות טמאות, והחיצונה טהורה. תחת החיצונה, שתיים החיצונות טמאות, והפנימית טהורה.

(המשך **משנה:**) אימתי (פנימית טהורה)? בזמן שעברו דרך מרגלות המיטה (דלא עברה פנימית על מקום מציאת הדם). אבל אם עברו דרך עליה, כולן טמאות (ואפילו פנימית, דשמא כשעברה פנימית דרך שם, נפל ממנה).

(המשך **משנה:**) בדקה אחת מהן ונמצאת טהורה, היא טהורה ושתיים טמאות. בדקו שתיים ומצאו טהורות, הן טהורות ושלישית טמאה. שלושתן ומצאו טהורות, כולן טמאות.

(המשך **משנה:**) למה הדבר דומה? לגל טמא (שהיה שם כזית מן המת) שנתערב בין שני גלים טהורים, ובדקו אחת מהן ומצאו טהור, הוא טהור ושנים טמאים. שניים ומצאו טהורין, הם טהורין ושלישי טמא. (1) שלושתן ומצאו טהורין, כולן טמאים, דברי רבי מאיר. שרבי מאיר אומר: כל דבר שהוא בחזקת טומאה, לעולם הוא בטומאתו עד שיודע לך טומאה היכן היא. (2) וחכמים אומרים בודק עד שמגיע לסלע או לבתולה.

(ומברר) מאי שנא רישא (משנה קודמת) דלא מפליג (בין נמצא תחת אמצעית לנמצא תחת פנימית או חיצונה), ומאי שנא סיפא דקמפליג? אמר רבי אמי: (רישא) במשולבות (תכופות ודבוקות יחד. הלכך אפילו נמצא תחת הפנימית, איכא לספוקי נמי בחיצונה[54]).

---

52. ודווקא ישנות, שמתוך שינה דוחקות זו את זו, וחוששין שמא דחקה אחת ונכנסה למקום חבירתה, אבל אם הן נעורות במטה אין לחוש להשמטה, שאפשר לכל אחת מהן שתדע את מקומה, ואם אומרת ברי לי שלא באתי למקום מציאת הדם טהורה. ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, ב,ח; הו"ד ברשב"א חי' ס"א א', ד"ה האו).

53. ודווקא אם לא נמצא על הסדין, אבל אם נמצא על הסדין כולם טמאות לפי שהוא מתהפך (ראב"ד) ודווקא סדין העליון ולא התחתון (רא"ש).

54. רש"י. וכתב הרשב"א (בחי'): וקשיא לי אמתניתין היאך חלקו בישנות במיטה, בין משולבות לשאינן משולבות, ובין נמצא תחת הפנימית לנמצא תחת החיצונה, והלא כל שהן ישנות מתהפכות אילך ואילך, ופעמים נעשות משולבות ולאו אדעתן! ועוד שסדין מתהפך אילך ואילך, וכו'.

ועל כן נראה לי דמיטה ששנינו, לאו בסדין שבמיטה קאמר, אלא במיטה עצמה, דומיא דספסל; הא בסדין שבמיטה כולן טמאות (בין משולבות בין שאינן משולבות). ומכל מקום לגופן לא ניחוש שתתהפכנה מתוך שינה להיות משולבות. והעיקר לזה, מפני שהכתמים מדבריהם; אבל אשה אחת שאין לה מונע, בכל מקום שימצא דם במיטה, טמא; שכל המיטה מקומה. ועוד, דם זה מהיכן בא.

והגר"א (אליהו רבה) **ביאר משנה זו בשונה מהראשונים**. ולדבריו, סיפא במשולבות, דהיינו שהן שוכבות בבת אחת. והיינו דמפליג בין נמצאת תחת הפנימית ובין נמצאת תחת החיצונה ובין תחת האמצעית. ורישא בזו אחר זו, דומיא דחלוק דבזו אחר זו. וכו'. עיי"ש.

(שנינו במשנה) בדקה אחת וכו'. (ומבאר) למה ליה למתני למה זה דומה? הכי קאמר להו רבי מאיר לרבנן: מאי שנא בדם דלא פליגיתו, ומאי שנא בגל דפליגיתו?! ורבנן, בשלמא התם אימא עורב נטלה. אלא הכא, האי דם מהיכא אתא?!

שיטות הראשונים

במשולבות: רישא דשלוש נשים שהיו ישינות במיטה, ונמצא דם, כולן טמאות, אוקימנא בגמרא במשולבות זו בזו. וכן פסקו **רוב ככל הראשונים. והרמב"ם** לא חילק בפירוש בין משולבות לשאין משולבות[55]. **והשו"ע**[56] פסק **כראשונים**.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

נ. שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁיְּשֵׁנוֹת בְּמִטָּה אַחַת וּמְשֻׁלָּבוֹת (פי' תְּכוּפוֹת וּדְבוּקוֹת יַחַד כִּשְׁלִיבוֹת הַסֶּלָּם), שֶׁרַגְלֵיהֶן מְעוּרוֹת זוֹ בְּזוֹ, וְנִמְצָא דָּם תַּחַת אַחַת מֵהֶן, כֻּלָּן טְמֵאוֹת. וְאִם אֵינָן מְשֻׁלָּבוֹת זוֹ בְּזוֹ וְנִמְצָא דָּם תַּחַת הָאֶמְצָעִית, כֻּלָּן טְמֵאוֹת. נִמְצָא תַּחַת הַפְּנִימִית, הִיא וְאֶמְצָעִית טְמֵאָה, וְהַחִיצוֹנָה טְהוֹרָה. נִמְצָא תַּחַת הַחִיצוֹנָה, הִיא וְהָאֶמְצָעִית טְמֵאָה, וְהַפְּנִימִית טְהוֹרָה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָלוּ דֶּרֶךְ מַרְגְּלוֹת הַמִּטָּה, אֲבָל אִם עָלוּ דֶּרֶךְ הַחִיצוֹנָה, כֻּלָּן טְמֵאוֹת, שֶׁאוּלַי דֶּרֶךְ עֲבָרָתָהּ נָטַף מִמֶּנָּהּ. וְהָנֵי מִלֵּי כְּשֶׁלֹּא נִמְצָא עַל סָדִין הָעֶלְיוֹן (טוּר בְּשֵׁם הִרֹא"ש), אֲבָל אִם נִמְצָא בּוֹ, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ כֻּלָּם טְמֵאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָשׂוּי לְהִתְהַפֵּךְ אֵילָךְ וָאֵילָךְ.

נא. כָּל זֶה מַיְרֵי שֶׁלֹּא בָּדְקָה שׁוּם אַחַת מֵהֶן, אוֹ שֶׁבָּדְקוּ שְׁלֹשְׁתָּן וּמָצְאוּ טְהוֹרוֹת, אֲבָל אִם בָּדְקָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם וּמָצְאוּ טְהוֹרוֹת, הֵן טְהוֹרוֹת וְהָאַחֶרֶת שֶׁלֹּא בָּדְקָה, טְמֵאָה. וְאִם בָּדְקָה גַּם הַשְּׁלִישִׁית וּמָצְאָה טְהוֹרָה, כֻּלָּן טְמֵאוֹת. וְאִם בָּדְקָה אַחַת וּמָצְאָה טְמֵאָה, הָאֲחֵרוֹת שֶׁלֹּא בָּדְקוּ תּוֹלוֹת בָּהּ, וְהֵן טְהוֹרוֹת. בָּדְקוּ שְׁתַּיִם וּמָצְאוּ טְמֵאוֹת, הֵן טְמֵאוֹת, וְהַשְּׁלִישִׁית טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁתּוֹלָה בָּהֶן. וְהָא דְּתָלִינָן בְּאוֹתָהּ שֶׁמָּצְאָה טְמֵאָה, לְטַהֵר הָאַחֶרֶת, וְכֵן הָא דִּמְטַהֲרִינָן לְאוֹתָהּ שֶׁמָּצְאָה טְהוֹרָה, דַּוְקָא שֶׁקִּנְּחָה עַצְמָהּ בְּעֵד שֶׁבְּיָדָהּ מִיָּד תֵּכֶף לִמְצִיאַת הַדָּם, אֲבָל אִם שֶׁהֵתָּה כְּדֵי שִׁעוּר בְּדִיקָה, דְּהַיְנוּ כְּדֵי שֶׁתְּקַנַּח בַּחֹרִין וּבַסְּדָקִים, אֵין הַבְּדִיקָה מוֹעֶלֶת לִטְמֵאָה לְטַהֵר הָאַחֶרֶת, וְלֹא לִטְהוֹרָה לְטַהֵר עַצְמָהּ.

נב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁכֻּלָּן שָׁווֹת. אֲבָל אִם אַחַת רְאוּיָה לִרְאוֹת יוֹתֵר מֵחֲבֶרְתָּהּ, שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה תּוֹלָה בָּרְאוּיָה...

הָיוּ שְׁלֹשְׁתָּן עֵרוֹת וְשׁוֹכְבוֹת עַל הַמִּטָּה אוֹ יוֹשְׁבוֹת עַל הַסַּפְסָל כְּאַחַת, וְנִמְצָא דָּם תַּחַת אַחַת מֵהֶן, אֲפִלּוּ תַּחַת הָאֶמְצָעִית, כֵּיוָן שֶׁכָּל אַחַת מַכֶּרֶת מְקוֹמָהּ, אוֹתָהּ שֶׁתֹּאמַר: בָּרִי לִי שֶׁלֹּא בָּאתִי לַמָּקוֹם שֶׁנִּמְצָא הַדָּם, טְהוֹרָה. וְאִם נִמְצָא בֵּינֵיהֶן, הַשְּׁתַּיִם שֶׁנִּמְצָא בֵּינֵיהֶן טְמֵאוֹת,

---

55. אמנם תחילה פסק הרמב"ם (איסורי ביאה ט,לב) על פי המשנה הקודמת: "שָׁלֹשׁ נָשִׁים... אִם יָשְׁנוּ בְּמִטָּה אַחַת **כְּאֶחָד** וְנִמְצָא דָּם תַּחַת אַחַת מֵהֶן - כֻּלָּן טְמֵאוֹת". ולאחר מכן נקט הרמב"ם (איסורי ביאה ט,לד) "שָׁלֹשׁ נָשִׁים שֶׁעָלוּ דֶּרֶךְ מַרְגְּלוֹת הַמִּטָּה וְיָשְׁנוּ **כֻּלָּן**, וְנִמְצָא דָּם...". ואולי בזה רמז לחילוק. וצ"ב. ור' מגיד משנה.

56. יו"ד קצ,נ. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ט,לב-לד). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, סי' ב). רמב"ן (הל' נדה ד,לז). רשב"א (תורת הבית, ז,ד, עמ' רסג).

וְהָאַחֶרֶת טְהוֹרָה. וְאִם עָלוּ דֶּרֶךְ הַחִיצוֹנָה וְנִמְצָא תַּחַת הַחִיצוֹנָה, כֻּלָּן טְמֵאוֹת. תַּחַת הָאֶמְצָעִית, אֶמְצָעִית וּפְנִימִית טְמֵאוֹת, וְהַחִיצוֹנָה טְהוֹרָה. תַּחַת הַפְּנִימִית, הִיא לְבַדָּהּ טְמֵאָה, וּשְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת טְהוֹרוֹת. וְאִם הָיָה לָהֶן עֵסֶק לְצַד פְּנִים שֶׁדַּרְכָּן לִקְרֹב לַצַּד הַפְּנִימִי, כְּגוֹן שֶׁהֵן טוֹחֲנוֹת בַּרֵחַיִם, וְנִמְצָא דָּם תַּחַת הַפְּנִימִית, שְׁתַּיִם הַפְּנִימִיּוֹת טְמֵאוֹת, וְאִם נִמְצָא תַּחַת הַחִיצוֹנָה, הִיא טְמֵאָה וּפְנִימִית טְהוֹרָה, שֶׁאֵין פְּנִימִית דּוֹחֶקֶת לָבוֹא לְצַד הַחִיצוֹנָה.

בגד שאבד בו כתם או כלאיים

(**ס"א ב'**) **תנו רבנן:** בגד שאבד בו כתם (ורוצה לטהרו מטומאת דם נדה שהוא אב הטומאה), מעביר עליו שבעה סממנין, ומבטלו (לדם). רבי שמעון בן אלעזר אומר: בודקו שכונות שכונות (כל שלוש ושלוש אצבעות לבד). אבדה בו שכבת זרע - חדש, בודקו במחט. שחוק, בודקו בחמה[57].

תנא: אין שכונה פחותה משלוש אצבעות.

תנו רבנן: בגד שאבד בו כלאים, הרי זה לא ימכרנו לגוי[58] (שמא יחזור הגוי וימכרנו לישראל). ולא יעשנו מרדעת לחמור; אבל עושה ממנו תכריכין למת (כיון שמת, נעשה חופשי מן המצוות).

אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: בגד שאבד בו כלאים, צובעו ומותר (בלבישה, שעל ידי הצבע הוא ניכר[59]).

אמר ליה רבא לרפרם בר פפא: מנא ליה לסבא הא (דסמכינן אהכי)? אמר ליה: מתניתין היא, **דתנן:** בודק עד שמגיע לסלע, ואי ליכא אימר עורב נטלה; הכי נמי עמרא וכיתנא בהדדי לא סליק להו צבעא, וכיון דלא ידיע, אימר מנתר נתר.

אמר רב אחא בריה דרב ייבא משמיה דמר זוטרא: האי מאן דרמי חוטא דכיתנא בגלימיה דעמרא, ונתקיה, ולא ידע אי נתיק אי לא נתיק, שפיר דמי.

---

57. חדש אין נבדק בחמה לפי שהוא עב ומהודק, אבל שחוק נבדק בחמה - שוטחו כנגד עיניו. מקום הזרע הוי סתום, ואין החמה נראית בבגדו כל כך. רש"י. ודוקא קרי דסמיך ועב, אבל דם דקליש אינו ניכר בחמה (תוספות רא"ש ד"ה בודקו בחמה).

58. ואם תאמר, וליבטיל ברובא! כדפרכינן בסוף תמורה (ל"ד א') גבי שער נזיר שנארג בבגד ידלק, וליבטיל ברובא! ומשני, בצפרתא שארג בו צורת צפור, דחשיב ולא בטיל. ויש לומר, דלא שייך בטול ברוב אלא כשהאיסור מעורב בהיתר, אבל כלאים ששניהם היתר ונאסרין על ידי תערובות כך אסור המרובה כמו המועט. תוספות (ד"ה בגד).

59. כדמפרש, עמרא וכיתנא לא שליט בהו צבעא כי הדדי, שהפשתן קשה לקבל הצבע יותר מן הצמר, ואי לא מינכר בצבעא, ודאי נפל. רש"י.

מאי טעמא? מדאורייתא שעטנז כתיב, עד שיהיה שוע, טווי, ונוז[60], ורבנן הוא דגזרו ביה (בארוג בלא שוע וטווי); וכיון דלא ידע אי נתקיה, שרי.

מתקיף לה רב אשי: אימר או שוע או טווי או נוז!

והלכתא כמר זוטרא, מדאפקינהו רחמנא בחדא לישנא.

שנינו **במסכת כלאים** (פרק ט):

ב. ...הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם כִּלְאַיִם (מפני שלא לובשם), וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּשָׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהֶן... ד. תַּכְרִיכֵי הַמֵּת וּמַרְדַּעַת שֶׁל חֲמוֹר, אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם כִּלְאַיִם (שהמת פטור ממצוות, והמרדעת קשה, אינה ללבישה ואינה נכרכת)...

שיטות הראשונים

מרדעת לחמור: דעת **רא"ש** דבמרדעת שהיא קשה ביותר, מותר אפילו בשרו נוגע בה. ודעת **רמב"ם, תוספות, ורבינו שמשון**, שמותר דוקא אם אין בשרו נוגע בה. וכן פסק **השו"ע**[61].

בגד שאבד בו כלאים, לא יעשנו מרדעת לחמור: כתבו **תוספות** שאף ששנינו במסכת כלאים שמרדעת אין בה משום כלאים, היינו משום שאין דרכה בהעלאה (על גופו ללבישה), אבל כשאבד הכלאיים אסור (שמא ישכח, ויבוא להעלותה עליו). **והמאירי** כתב שלא הופקע מרדעת מדין כלאים אלא משום שהוא קשה, אבל בגד רך במקום רכיבה, אסור[62]. **ותוספות הרא"ש ור"ן** כתבו, דחיישינן (כשאבד) שמא יקח חתיכה ממנה ויתפרנה בבגדו. וכן פסק **השו"ע**[63].

בגד שאבד בו כלאים, עושה ממנו תכריכין למת: הקשו **הראשונים**, דליתסר משום לועג לרש! דאפילו ציצית אמרינן בפרק התכלת (מ"א ב') דההיא שעתא (שמת) ודאי רמינן ליה, משום לועג לרש (אם לא נטילם)! דעת **רבינו תם** דשאני מצות ציצית, שהיא שקולה כנגד כל המצות[64]. **רשב"ם ורבינו שמשון** תירצו, דשאני כלאים, דבחי דומיא דמת לא אסור, דלא מיתהני כלל,

60. שוע, טווי, ונוז: רש"י (יבמות ה' ב', נדה ס"א ב', ד"ה שוע) פירש: "שוע, לשון חלק, תרגום של חלק שעיע (בראשית כז,יא), כלומר שיהו חלוקין יחד במסרק". ונוז היינו ארוג. רי"ף (שו"ת סי' שטז) פירש, ששוע הוא דבר המתחבר ומתערב זה עם זה הרבה ואינו נפרד, כמו הלבדין. ורמב"ם כתב (פיה"מ, כלאים ט,ח, תרגום הרב קאפח): "שוע, הוא הליבוד, מפני שמחליקים את פני אותו הדבר המלובד". ורבינו תם וסיעתו, פירשו: נוז, שזור. וראה עוד במאירי (ביצה ט"ו א', ד"ה שעטנז).

61. יו"ד שא,ח (וראה בביאור הגר"א, ס"ק י, ובפירושו הארוך בשנות אליהו, כלאים ט,ב). וראה דיון הבא. מקורות - רמב"ם (הל' כלאים י,כה). תוספות (פסחים מ' ב', ד"ה לא יעשנו; עבודה זרה ס"ה ב', ד"ה הרי; נדה ס"א ב', ד"ה לא ימכרנו). רבינו שמשון (כלאים ט,ב, ד"ה כרים). רא"ש (נדה, הלכות כלאי בגדים סי' י; תוספות הרא"ש נדה ד"ה ולא יעשנו).

62. ואע"פ שמן התורה אף ברכים לא נאסר אלא דרך לבישה, כל שברכים אסור מדברי סופרים אף בהצעה ורכיבה, שמא תכרך נימא על בשרו.

63. יו"ד שא,ח. מקורות - תוספות (ד"ה לא ימכרנו). תוספות הרא"ש (ד"ה ולא יעשנו). ר"ן (סוף פרק קמא דביצה, ד"ה גרסינן בנדה). מאירי (פסחים מ' ב', ד"ה בגד).

64. כדאמרינן בפרק התכלת (מ"ג ב') וראיתם וזכרתם את כל מצות ה' (וכן כתב הר"ש בתירוץ א).

ואנן בעינן הנאה פורתא[65]. **ורמב"ן** תירץ דכלאים אינם ניכרים בבגד, וליכא לועג לרש[66].

כיון דלא ידע אי נתקיה, שרי: כתב **רשב"א**, דמסתבר דכללא הוא לכל איסורין דרבנן, שאע"פ שהוחזק כאן איסור וסילקו, ואינו יודע אם עבר כולו אם לאו, ספיקו לקולא ומותר.

שוע טווי ונוז: **רש"י** פירש שצריך שיהיו שוע הצמר והפשתן יחד, וגם טוויים יחד, וגם ארוגים יחד, ואז חייב מהתורה. וכן דעת **רבינו חננאל, רי"ף, רמב"ם, וראב"ד**. דעת **רבינו תם**, דמדאוריתא צריך שיהא הצמר והפשתים כל אחד בפני עצמו שוע טווי ונוז (והיינו שזור), ואח"כ מחוברים יחד בשתי תכיפות, דכתיב יחדיו. וכן דעת **רא"ש, ריטב"א, רי"ד, וריא"ז**[67]. ודעת **רבינו שמשון, רמ"ה, ומאירי**, שהצמר והפשתן, צריך שיהיו כל אחד טווי בפני עצמו, ושוע בפני עצמו, ואחר כן נוז דהיינו שניהן ארוגין יחד[68]. **והשו"ע**[69] פסק **כרמב"ם** וסיעתו.

פלוגתא דמר זוטרא ורב אשי: דעת **רבינו חננאל, רמב"ם, מנהיג, ורבי אברהם מן ההר**, שהלכה כרב אשי (שחיוב כלאים מהתורה, או שוע או טווי או נוז)[70]. ודעת **רוב הפוסקים** שהלכה כמר זוטרא. **והשו"ע**[71] פסק **כרמב"ם**[72].

---

65. כדמשמע בריש יבמות (ד' ב') דבעינן העלאה דומיא דלבישה, דאית בה הנאה, לאפוקי מוכרי כסות. והקשו על זה, **דהא ציצית נמי אין החי חייב בו אם אין בו הנאת לבישה**, ומוכרי כסות דפטירי מכלאים, פטורים נמי מציצית!

66. והמהר"ל תירץ שבמצוות לא תעשה אין משום לועג לרש (כי גם המחויב בלא תעשה, שלא עבר העבירה, וגם הפטור, שניהם לא עשו חטא ולא קנו שלמות. משא"כ במצות עשה, המחויב בדבר קנה שלימות, והמת, אף שהוא פטור, לא קנה שלמות כלל). מקורות - רשב"ם (הו"ד בתוספות, ס"א ב', ד"ה אבל). ר"ש (כלאים פ"ט מ"ד). רמב"ן (תורת האדם שער הסוף - ענין ההוצאה, ד"ה ואחרים). וראה עוד ריטב"א (כאן). מהר"ל (תפארת ישראל, פרק כ, ד"ה ועוד יתורץ).

67. זה לשון ריא"ז: שאין איסור שעטנז מן התורה, עד שיהיה שוע טווי ונוז. שיהיה שוע - הפשתן לעצמו והצמר לעצמו. וכן טווי - זה לעצמו וזה לעצמו. וכן נוז - שיהיה שזור זה לעצמו וזה לעצמו. ואחר כך יהיו יחדו, שיחברם יחד על ידי אריגה, או על ידי תפירה, או על ידי קשירה.

68. ורבינו חננאל כתב, ששוע הוא שטורפין צמר ופשתים זה עם זה, ועושין מהן לבדים, ועושין מהם כמו לבוש. טווי הוא ב' פנים: או שטורפין צמר ופשתים וטוין אותן, או שטוין צמר לבדו ופשתים לבדו, וחוזרין ושוזרין שני החוטים זה עם זה. נוז גם הוא ב' פנים: או באריגה או תכיפה במחט.

69. יו"ד ש,א. מקורות - <u>סיעה א</u> - רבינו חננאל (תשובות הגאונים, שערי תשובה סי' סב). רש"י (ס"א ב', ד"ה ונוז). רי"ף (שו"ת סי' שטז). רמב"ם (הל' כלאים י,ב; ראה ביאור הגר"א יו"ד ש, ס"ק א). ראב"ד (תורת כהנים, פרשת קדושים פרק ד). <u>סיעה ב</u> - רבינו תם (ספר הישר, חלק החידושים סי' לח; סי' תשנ). יראים (סי' שלג). רמב"ן (ד"ה שוע, ויקרא יט,יט). סמ"ק בשם ר"ת (מצוה לב). רא"ש (נדה, הלכות כלאי בגדים, סי' ג). ריטב"א (נדה ס"א ב', ד"ה אמר). רי"ד (בפסקיו, ס"א ב'). ריא"ז (פ"ט הלכה א, סעיף כט). <u>סיעה ג</u> - רבינו שמשון (כלאים ט,ח). רמ"ה (הו"ד ברבינו ירוחם, תולדות אדם וחוה, נתיב יט, ח"ב). מאירי (ביצה ט"ו א', ד"ה שעטנז).

70. ואינם גורסים בגמרא הלכה כמר זוטרא, אלא הוא תוספת מאיזה מפרש (רמב"ם פירוש המשנה, כלאים ט,ח).

71. יו"ד ש,א. (אלא שהשמיט מש"כ הרמב"ם מן התורה וכו'). **וכן הכריע הגר"א כרמב"ם** (שנות אליהו, כלאים פ"ט, מ"ח). מקורות - סיעה א - רבינו חננאל (הו"ד בשע"ת סי' סב, ובאשכול, עמ' 43, וכן כתב המאירי יבמות ה' ב' בשם גאוני ספרד, כנראה ר"ח הנ"ל). המנהיג (סוף הלכות ציצית). רבי אברהם מן ההר (יבמות ה' ב', ד"ה שוע). וראה המכתם (ביצה, ט"ו א', ד"ה אלא). רמב"ם (הל' כלאים י,ב; הל' עדות י,ג). סיעה ב - בה"ג (סי' ד, הל' כלאים). גאונים (רב שרירא גאון, רב צמח גאון, רב האי גאון, ראה תשוה"ג החדשות, סימנים: עב, קעה, והערות המהדיר ר' שמחה עמנואל; שערי תשובה סימנים סא, סב; תמים דעים סי' קלד; חמדה גנוזה סי' קיא; אשכול אלבק ח"ב עמ' 40). רי"ף ורז"ה ור"י מלוניל (ביצה, סוף פרק קמא). רש"י (הוריות י"א א', ד"ה ורבי יוסי). ר"ת (ספר הישר, חלק החידושים, סי' לח; שפב; תשנ). ועיין תוספות (שבת נ"ז ב', ד"ה אין). רמב"ן (ויקרא יט,יט). רא"ש (הל' כלאי בגדים סי' ב ו-ג). רבינו ירוחם (נתיב י"ט, ח"ב). רי"ד (בפסקיו, ס"א ב'). ריא"ז (פ"ט

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות כלאי בגדים, סימן ש)

א. כֵּיצַד? צֶמֶר וּפִשְׁתִּים שֶׁטְּרָפָן זֶה עִם זֶה וְעָשָׂה מֵהֶם לְבָדִים, אוֹ שֶׁטְּרָפָן וְטָוָה אוֹתָם כְּאֶחָד, וְאָרַג בֶּגֶד מִטְּווּי זֶה, אוֹ שֶׁתָּפַר בֶּגֶד צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן, אֲפִלּוּ תְּפָרָן בְּחוּטֵי מֶשִׁי וְקַנְבּוֹס, אוֹ שֶׁתָּפַר בֶּגֶד צֶמֶר בְּחוּטֵי פִּשְׁתָּן אוֹ בֶּגֶד פִּשְׁתָּן בְּחוּטֵי צֶמֶר, אוֹ קָשַׁר חוּטֵי צֶמֶר בְּחוּטֵי פִּשְׁתָּן אוֹ גְּדָלָן, הֲרֵי זֶה כִּלְאַיִם.

(יו"ד, הלכות כלאי בגדים, סימן שא)

א. מֻתָּר מִן הַתּוֹרָה לֵישֵׁב עַל מַצָּעוֹת שֶׁל כִּלְאַיִם... וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אֲפִלּוּ עֲשָׂר מַצָּעוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְהַתַּחְתּוֹן שֶׁבָּהֶם כִּלְאַיִם, אָסוּר לֵישֵׁב עַל הָעֶלְיוֹן, שֶׁמָּא תִּכָּרֵךְ נִימָא עַל בְּשָׂרוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּרַכִּין, כְּגוֹן יְרִיעוֹת וּשְׂמָלוֹת. אֲבָל כָּרִים וּכְסָתוֹת שֶׁהֵם קָשִׁים וְלֵיכָּא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא תִּכָּרֵךְ נִימָא עָלָיו, מֻתָּר לִישַׁן עֲלֵיהֶם וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בְּשָׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהֶם...

ז. תַּכְרִיכֵי הַמֵּת מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָן מִכִּלְאַיִם, אֲפִלּוּ לְקָבְרוֹ בָּהֶם.

ח. מַרְדַּעַת הַחֲמוֹר, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ מִכִּלְאַיִם וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ, וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּשָׂרוֹ נוֹגֵעַ בָּהּ. וְלֹא יַנִּיחַ מַרְדַּעַת זוֹ עַל כְּתֵפוֹ, אֲפִלּוּ לְהוֹצִיא עָלֶיהָ אֶת הַזָּבֶל. וְדַוְקָא שֶׁכִּלְאַיִם נִכָּרִים וִידוּעִים בַּבֶּגֶד, אֲבָל בֶּגֶד שֶׁאָבַד בּוֹ כִּלְאַיִם וְאֵין מְקוֹמוֹ נִכָּר, אָסוּר לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ מַרְדַּעַת לַחֲמוֹר, דְּכֵיוָן שֶׁאֵין מְקוֹמוֹ נִכָּר שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיִקַּח מִמֶּנּוּ טְלַאי לְתָפְרוֹ עַל גַּבֵּי בִּגְדוֹ. וְלֹא יִמְכְּרֶנּוּ לְגוֹי, שֶׁמָּא יַחֲזֹר וְיִמְכְּרֶנּוּ לְיִשְׂרָאֵל.

(יו"ד, הלכות כלאי בגדים, סימן שב)

א. בֶּגֶד צֶמֶר שֶׁאָבַד בּוֹ חוּט שֶׁל פִּשְׁתָּן אוֹ בֶּגֶד פִּשְׁתָּן שֶׁאָבַד בּוֹ חוּט שֶׁל צֶמֶר, צוֹבְעוֹ, שֶׁאֵין הַצֶּמֶר וְהַפִּשְׁתָּן עוֹלִים בְּצֶבַע אֶחָד וּמִיָּד הוּא נִכָּר לוֹ וְשׁוֹמְטוֹ, וְאִם לֹא נִכָּר, הֲרֵי זֶה מֻתָּר, שֶׁמָּא נִשְׁמַט וְהָלַךְ לוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּדַק וְלֹא מְצָאוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכִלְאַיִם דְּרַבָּנָן. אֲבָל בְּכִלְאַיִם דְּאוֹרַיְתָא, אֵין הוֹלְכִין לְהָקֵל בִּסְפֵקָן (טוּר).

הלכה א, סעיף כט). אשכול (מהד' אלבק, חלק שני, פרק י"ב, הלכות שעטנז). ועוד רבים.

72. וכתב בדרך אמונה (כלאים י,ב, ס"ק ח) שכל זה לעניין איסור דאורייתא. אבל איסור דרבנן יש לכולי עלמא בשוע לבד ובטווי לבד ובנוז לבד, אם נתחברו הצמר והפשתן באיזה חיבור שהוא. אבל אם אינו לא שוע ולא טווי ולא נוז, מותר גם מדרבנן לכולי עלמא. וראה רמב"ם (כלאים י,ז).

היתר בגדי צבעונים

(**ס"א ב'**) **תנו רבנן:** בגד צבוע - (1) מטמא משום כתם. (2) רבי נתן בר יוסף אומר: אינו מטמא משום כתם, שלא תקנו בגדי צבעונין לאשה, אלא להקל על כתמיהן.

תקנו?! מאי תקנינהו?!

אלא שלא הותרו בגדי צבעונין לאשה, אלא להקל על כתמיהן.

הותרו, מכלל דאסירי?

(ומבאר) אין, **דתנן** (**סוטה, פרק עגלה ערופה, מ"ט א'**): בפולמוס של אספסינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס. בקשו לגזור על בגדי צבעונין, אמרי: הא עדיפא כדי להקל על כתמיהן (שאין הכתם ניכר בו כמראה דם גמור).

שיטות הראשונים

בגד צבוע: **הרמב"ן** פסק כתנא קמא שטמאה משום כתם. וכתב **רשב"ץ** שכן נראה כמותו, דיחיד ורבים הלכה כרבים. אבל **רמב"ם**, **רשב"א**, **ורא"ש**, פסקו להקל בכתמים, כרבי נתן בר יוסף שטהורה[73]. **ורבינו שמחה וראב"ן**, פסקו כרבי נתן בר יוסף שטהורה, אולם כתבו שדין זה הוא רק לטהרות. אבל האשה, טמאה[74]. **והשו"ע**[75] פסק **כרמב"ם** וסיעתו.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

י. כֶּתֶם שֶׁנִּמְצָא עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, לֹא גְּזָרוּ עָלָיו. כֵּיצַד? בָּדְקָה קַרְקַע עוֹלָם אוֹ בֵּית הַכִּסֵּא שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, (מְרִדְּכִי ה"נ בְּשֵׁם סְמַ"ג וּסְמַ"ק) אוֹ כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְיָשְׁבָה עָלָיו וּמָצְאָה בּוֹ כֶּתֶם, וְכֵן כֶּתֶם שֶׁנִּמְצָא עַל בֶּגֶד צָבוּעַ, טְהוֹרָה. לְפִיכָךְ, תִּלְבַּשׁ הָאִשָּׁה בִּגְדֵי צִבְעוֹנִין, כְּדֵי לְהַצִּילָהּ מִכְּתָמִים (הַרַמְבַּ"ם וּבַגְּמָרָא פֶּרֶק הָאִשָּׁה).

---

73. אולם הוסיף הרשב"א (בתורת הבית הקצר) **שהמחמיר בדברים אלו תבוא עליו ברכה**.
74. מדלא קאמר בגד צבוע אין מקבל כתמים, כלישנא דתנן במתניתין. שאפילו היו כולן צבעונין, מכיון שהכתם ניכר בהן, טמא.
75. יו"ד, קצ,י. מקורות - הרמב"ן (הל' נדה ד,ו). רשב"א (תורת הבית, ז,ד, עמ' רפט, תוה"ב הקצר, עמ' שז, ד"ה פעמים שאין לה). רבינו שמחה וראב"ן (הו"ד בהגהות מיימוניות, הל' איסורי ביאה ט,ז, אות ו).

שבעה סמנים מעבירים על הכתם

(**ס"ב א'**) **משנה:** שבעה סמנין מעבירין על הכתם: רוק תפל, ומי גריסין, ומי רגלים, ונתר, ובורית, קמוניא, ואשלג. הטבילו (קודם שהעבירן עליו) ועשה על גביו טהרות, העביר עליו שבעה סמנין ולא עבר, הרי זה צבע (דאי הוה דם, הוה עבר), הטהרות טהורות ואינו צריך להטביל. עבר או שדיהה, הרי זה כתם, והטהרות טמאות וצריך להטביל.

תנו רבנן: העביר עליו שישה סמנין ולא עבר, העביר עליו צפון ועבר, טהרותיו טמאות; שאם העביר שביעי מתחילה, שמא עבר.

תניא אידך: העביר עליו שבעה סמנין ולא עבר, שנאן ועבר, טהרותיו טהורות (דאם איתא דדם הוא, בהעברה קמייתא הוה עבר, וצבע עובר בפעם השניה).

אמר רבי זירא: לא שנו (שאם העבירם שוב טהרותיו טהורות) אלא הטהרות שנעשו בין תכבוסת (העברת סממנים) ראשונה לשניה; אבל טהרות שנעשו אחר תכבוסת שניה, טהרותיו טמאות, שהרי הקפיד עליו (כשחזר והעבירן, גילה דעתו שמקפיד עליו בספק דם) ועבר (על ידי העברה זו ונעשה בו מעשה דם, שכן דרך דם לעבור על ידי שבעה הסממנים).

(**ס"ב ב'**) אמר ליה רבי אבא לרב אשי: מידי בקפידא תליא מילתא (בתמיה, כיון דטהרות שבינתיים טהורות, אלמא לאו דם הוא, אחרונות משום קפידא אמאי טמאות)?!

אמר ליה: אין, **דתניא:** רבי חייא אומר: דם הנדה ודאי, מעביר עליו שבעה סמנין ומבטלו (ואפילו לא עבר, הרי הוא בטל וטהור הוא, הואיל ואין אדם מקפיד עליו אחר העברת הסמנין מדאזל לה חזותא). ואמאי?! הא דם נדה הוא! אלמא בקפידא תליא מילתא, הכא נמי בקפידא תליא מילתא.

שיטות הראשונים

העביר שבעה סמנים, האם מועיל גם לבעלה: דעת **רמב"ם** דלעניין בעלה נשנית משנה זו, ואם העביר עליו שבעה סמנים ולא עבר, ודאי צבע הוא, וטהורה לביתה[76]. **וראב"ד, רמב"ן, ורא"ה,** פירשו משנתינו לעניין טהרות. וכשלא עבר תולין אותו להקל, ונאמר שהוא צבע[77]; אבל

76. גם רש"י בסנהדרין (מ"ט ב') ביאר, שאם לא עבר, **ודאי** צבע הוא. וגם רשב"א למרות שהעדיף את פירוש הרמב"ן למשנה, הסכים עם הרמב"ם לדין זה, וזה לשונו: ובאמת אם העבירו עליו שבעה סמנין ולא עבר, מסתברא דטהורה לביתה, דאפילו לגבי טהרות אמרו הרי זה צבע, כל שכן לבעלה, דכתמים דרבנן. וכו'.

77. וכן פירשו **תוספות** (ד"ה הטבילו) שכשהעביר עליו שבעה סמנים ולא עבר, הרי זה **ספק צבע,** כלומר, יש לנו לתלות בצבע, ואע"פ דפעמים דדם נדה אינו עובר ע"י ז' סמנין, הכא איכא ספק ספקא מלבד טעמא דבטול, דשמא צבע הוא כיון דלא עבר, ואם תמצי לומר דדם הוא אימא מעלמא אתא, הילכך מטהרינן אפילו למפרע (עיי"ש מדוע לא מהני טעמא דביטול לחוד, ולא טעם ספק ספקא לחוד).

לבעלה, טמאה[78]. **והשו"ע**[79] פסק **כרמב"ם**, אלא שכתב שעכשיו אין לנו העברת שבעה סמנים, מפני שאין אנו בקיאים בקצת משמותם.

כתם שלא העביר עליו שבעת הסמנים: **רוב הראשונים** הבינו בדעת **הרמב"ם**, שבכי האי גוונא, אינה טמאה אפילו מספק[80]. ודעת **רוב הראשונים**, שסתמא, ודאי טמאה לבעלה בלא העברת סימנים. וכן פסק **השו"ע**[81].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצ)

לא. מָצְאָה כֶּתֶם וְאֵין לָהּ בַּמֶּה לִתְלוֹת, וְהַדָּבָר מְסֻפָּק אִם הוּא דָּם אוֹ צֶבַע, מַעֲבֶרֶת עָלָיו ז' סַמָּנִים אִם עָמַד בְּעֵינָיו הֲרֵי זֶה צֶבַע וּטְהוֹרָה, וְאִם אֵינָהּ מַעֲבֶרֶת עָלָיו, טְמֵאָה מִסָּפֵק. וְעַכְשָׁו אֵין לָנוּ הַעֲבָרַת ז' סַמָּנִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ בְּקִיאִים בִּקְצָת מִשְּׁמוֹתָם.

מה הם שבעה סמנים וצורת העברתם

(ס"ב א') (המשך **משנה**:) איזהו רוק תפל? כל שלא טעם כלום. מי גריסין - לעיסת גריסין של פול חלוקת נפש (שנחלק האוכל מן הקליפה, לועסה לגריסת הפול ומעבירו על הכתם). מי רגלים - שהחמיצו. וצריך לכסכס (לשפשף) שלוש פעמים לכל אחד ואחד. העבירן שלא כסדרן, או שהעביר שבעה סמנין כאחת, לא עשה ולא כלום.

(ס"ג א') (שנינו במשנה:) איזהו רוק תפל. **תנא:** כל שלא טעם כלום מבערב.

סבר רב פפא קמיה דרבא למימר, כמאן דאמר לא טעם מידי באורתא (שאפילו אמש לא טעם כלום). אמר ליה רבא: מי קתני בערב, מבערב קתני, לאפוקי היכא דקדים (קודם היום לאחר שניעור משנתו) ואכיל (דלא הוי רוק תפל לפי שהשינה ממררת את הרוק ומחזקתו, והאוכל ממתקו ומעביר את כוחו).

---

78. וביאר רמב"ן שדרך הצבע שלא לעבור בסמנין. אמנם אפשר שהוא דם, אבל כיון דבלוע כל כך שאינו יכול לצאת על ידי סמנין הללו, טומאה בלועה היא ואינה מטמאה. עיי"ש בהרחבה.

79. יו"ד קצ,לא מקורות - רמב"ן (ס"א ב', ד"ה הא דתנן). רמב"ם וראב"ד (הל' איסורי ביאה ט,לו). רא"ה (בדק הבית ז,ד עמ' קצג). רשב"א (תורת הבית, ז,ד, עמ' קצב).

80. כתב הב"ח (יו"ד קצ,לא) דנראה לפי זה, דדעת הרמב"ם **דלא תקנו חכמים דהאשה טמאה משום כתם לבעלה, אלא אם כן יודעת בבירור שהוא דם**, ואין לה במה לתלות. ואם נסתפק לה אם הוא דם או צבע, אינה חוששת ושריא לבעלה. מיהו ודאי היכא דאפשר לה לברורי אם הוא דם או צבע, אין זה נקרא ספק, ואסורה לבעלה עד שיתברר לה ע"י העברת ז' סמנים. אלא דהיכא דאי אפשר לה לברורי, כגון שאין כאן מי שבקי בהן ובשמותיהן, אינה חוששת לכתמים ומותרת לבעלה. אמנם המגיד משנה השווה דעת הרמב"ם לשאר ראשונים. וכתב הבית יוסף שמה שפירש בדברי הרמב"ם נכון וברור, עיי"ש.

81. יו"ד קצ,לא. מקורות - רמב"ן (חי' ס"ב א', ד"ה עבר או שדישהה). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ט,לו). ראב"ד (השגות). רשב"א (חי' ד"ה שבעה סמנין; תורת הבית, ב"ז, ש"ד, עמ' קצב). ר"ן (חי' סוף ד"ה מתניתין).

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: איזהו רוק תפל? כל שעבר עליו חצות לילה ובשינה.

(ומקשה) למימרא דבשינה תליא מילתא?! **והתניא:** ישן כל היום, אין זה רוק תפל. ניעור כל הלילה, הרי זה רוק תפל!

(ומתרץ) התם במתנמנם[82].

(ומברר) היכי דמי מתנמנם? אמר רב אשי: נים ולא נים, תיר ולא תיר, דקרו ליה ועני, ולא ידע לאהדורי סברא, וכי מדכרו ליה מדכר.

תנא: השכים ושנה פרקו, אין זה רוק תפל.

(ומברר) ועד כמה (מילים)? אמר רב יהודה בר שילא, אמר רב אשי, אמר רבי אלעזר: כל שיצא רוב דיבורו של שלוש שעות.

(שנינו במשנה:) מי גריסין, לעיסת גריסין של פול וכו'. (ואמרינן) לימא (מתניתין דבעי לעיסה כדי שיהא רוק מעורב בגריסין) מסייע ליה לריש לקיש, דאמר ריש לקיש: רוק תפל צריך שיהא עם כל אחד ואחד. (ודחי) דלמא הבלא דפומא מעלי.

(שנינו במשנה:) מי רגלים שהחמיצו. **תנא:** כמה חימוצן? שלושה ימים.

אמר רבי יוחנן: כל שיעורי חכמים בכתמים, צריך שיעור לשיעורן: דילד או דזקן, דאיש או דאשה, מכוסים או מגולים, בימות החמה או בימות הגשמים.

(שנינו במשנה:) וצריך לכסכס שלוש פעמים. בעי רבי ירמיה: אמטויי ואתויי חד, או דלמא אמטויי ואתויי תרתי, מאי? תיקו.

(שנינו במשנה:) העבירן שלא כסדרן. **תנו רבנן:** הקדים שְׁנַיִים (ארבעה סממנים אחרונים שברשימה) לראשונים (לשלושה ראשונים שברשימה), ראשונים עלו לו (שלושה ראשונים שברשימה, שהעביר בסוף, העביר כראוי), שניים לא עלו לו (וצריך לשוב ולהעבירם כדי שייחשב שהעבירם כסדרם).

שיטות הראשונים

איזהו רוק תפל: אמרינן, כל שעבר עליו חצות לילה ובשינה. דעת **רש"י** שאם עבר עליו חצי לילה, ראשון או אחרון, בשינה, הוי רוק תפל. ודעת **רמב"ם** שרק אם היה ישן כל חצי לילה האחרון, נקרא רוק תפל[83].

82. התם דקתני ניעור כל הלילה הרי זה רוק תפל, לא דניעור ממש אלא במתנמנם. דודאי שינה של לילה בעינן, ושינת היום אף על גב דישן, לאו תפל הוא הואיל וטעם כלום, שהטועם שחרית נהנה כל היום כולו. רש"י.

83. מקורות - רש"י (ד"ה לאפוקי). תוספות (ד"ה נים. על פי הערוך לנר). רמב"ם (איסורי ביאה ט,לח). והקשה הערוך לנר

וצריך לכסכס שלוש פעמים: בעיא דרבי ירמיה, לא איפשיטא, ופסק **רמב"ם**[84] לחומרא, וכתב: "וְצָרִיךְ לְכַסְכֵּס שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים עַל כָּל סַם וָסַם, וּמוֹלִיךְ וּמֵבִיא בְּכָל כִּסְכּוּס".

מתי טומאה בלועה מטמאה

(ס"ב ב') תנן התם (כלים ט,ה): חרסין (כגון עביט של מי רגלים) שנשתמש בהן זב, שבלעו משקין, ונפלו לאויר התנור, והוסק התנור, התנור טמא, שסוף משקה לצאת[85].

(1) אמר ריש לקיש: לא שנו (שדוקא אם הוסק נטמא התנור) אלא משקין קלים (שאינם אב הטומאה[86]); אבל משקין חמורין (כגון מי רגלים של זב ושל זבה, שריבה בהן הכתוב מעיינות לטמא אדם וכלים), טמא (התנור) אע"פ שלא הוסק התנור (כיון דיכולין לצאת על ידי היסק, לאו טומאה בלועה היא, ומטמאה). (2) רבי יוחנן אמר: אחד משקין קלין, ואחד משקין חמורין, אם הוסק התנור, אין. אי לא, לא.

אמר רב פפא: כל היכא דאין יכול לצאת ולא הקפיד עליו (להוציאו), דברי הכל טהור. יכול לצאת והקפיד עליו (להוציאו), דברי הכל טמא. כי פליגי דיכול לצאת ולא הקפיד עליו, מר (ריש לקיש) סבר כיון דיכול לצאת, אף על גב דלא הקפיד עליו (טמא); ומר (רבי יוחנן) סבר אף על גב דיכול לצאת, אם הקפיד עליו, אין; אי לא, לא.

שיטות הראשונים

חרסים שהשתמשו בהם במשקים טמאים, מתי מטמאים תנור: פסק **הרמב"ם** כרבי יוחנן, על פי ביאורו של רב פפא, וכתב: "חֲרָסִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן מַשְׁקִין טְמֵאִין, וְנִגְּבוּ (התייבשו), וְנָפְלוּ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס - לֹא טִמְּאוּהוּ. נָפְלוּ לַתַּנּוּר, וְהֻסַּק - נִטְמָא, שֶׁסּוֹף מַשְׁקִין לָצֵאת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַשְׁקִין קַלִּין. אֲבָל אִם נִבְלְעוּ בָּהֶן מַשְׁקִין חֲמוּרִין, כְּגוֹן דַּם הַנִּדָּה וּמֵימֵי רַגְלֶיהָ: אִם הָיוּ יְכוֹלִין לָצֵאת, וְהִקְפִּיד עָלָיו שֶׁיֵּצֵא - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא הַתַּנּוּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֻסַּק; וְאִם אֵין מַקְפִּיד עָלָיו אֵינוֹ מְטַמֵּא - עַד שֶׁיְּסַק וְיֵצֵא הַמַּשְׁקֶה"[87].

מנא ליה להרמב"ם דבעינן חצות אחרון דוקא.

84. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ט,לז).

85. כלומר, דרך משקה לצאת על ידי ליבון החרס, וכיון שהיו חרסין אלו בתנור בשעת היסקו, יצאו המשקין, ונטמא תנור מאוירו. רש"י.

86. כגון דמעת עינו, ודם מגפתו, או מי רגלים, דטמא מת או טמא שרץ, דאפילו כשהוסק ויצאו והיו הן ממש באויר התנור, לא טמאוהו אלא מדרבנן, דאין משקה מטמא כלי, חוץ ממשקה אב הטומאה. רש"י.

87. מקורות - רמב"ם (הל' כלים יד,ו).

דיני וסתות קביעתם ועקירתם

וסתות הגוף

(ס"ג א') משנה: כל אשה שיש לה וסת, דיה שעתה. ואלו הן הוסתות: מפהקת (שפושטת איבריה מחמת כובד[88]), ומעטשת, וחוששת בפי כריסה ובשפולי מעיה, ושופעת, וכמין צמרמורות אוחזין אותה, וכן כיוצא בהן[89]. וכל שקבעה לה שלוש פעמים, הרי זה וסת.

(ומקשה) **תנינא** חדא זימנא: כל אשה שיש לה וסת, דיה שעתה! (ומתרץ) התם בוסתות דיומי, הכא בוסתות דגופא. **כדקתני:** אלו הן וסתות, היתה מפהקת, מעטשת, וחוששת בפי כריסה, ובשפולי מעיה, ושופעת.

(ומקשה) שופעת?! הא שפעה ואזלא (והיכן הוא הוסת, הואיל וכל ימיה רואה)! אמר עולא בריה דרב עלאי: בשופעת דם טמא מתוך דם טהור (רגילה לראות דם טהור תחלה, ואח"כ דם טמא, הוי וסת, וכל שעה שתראה דם טמא אחר דם טהור, אמרינן דדיה שעתה).

(ס"ג ב') (ומברר) "וכן כיוצא בהן" לאתויי מאי? אמר רבה בר עולא: לאתויי אשה שראשה כבד עליה, ואבריה כבדים עליה, ורותתת, וגוסה[90].

אמר רב הונא בר חייא אמר שמואל: הרי אמרו לימים, שנַים (וסתות דיומי, משקבעתן שתי פעמים, הוי וסת). לוסתות (דגופה כגון הני דמתניתין), אחת (פעם אחת הוי וסת). לְמה שלא מנו חכמים (במשנה כוסת הגוף), שלושה (צריך שיקרו שלוש פעמים כדי לקובעם).

(ומבאר) "לְמה שלא מנו חכמים", לאתויי מאי? (ומסיק) אמר אביי: לאתויי אכלה שום וראתה, ואכלה בצלים וראתה, כססה פלפלים וראתה[91].

ומבאר אביי אליבא דרב יוסף, שדברי שמואל אלו הם בדעת חכמים, החולקים על רשב"ג (הסובר דלא הוי חזקה בפחות מג' פעמים בכל מקום).

---

88. רא"ש וטור (יו"ד קפט), על פי רש"י. וכתבו עוד (על פי רש"י שבת, קל"ו א'), שמפהק הוא אדם שפותח פיו מחמת כובד, וכן (על פי הערוך), קול היוצא מן הגרון מתוך שאכל מאכל. וסיים הרא"ש, וכולן דברי אלהים חיים, דכל חוש שינוי הגוף כיוון שהוחזקה בו הוא סימן להתעוררות עקירת הדם. ע"כ. וכן נראה לומר גם לגבי 'רותתת וגוסה' להלן.
89. ובחד זימנא לא הוי קביעות וסת, דאין זה שינוי כי הוא זה דרך כל האדם, אלא כמה פעמים עושה כן זה אחר זה. רא"ש. וכן פסק השו"ע (יו"ד קפט,יט). והתוספות הוכיחו כן ממה שחילקו במשנה הבאה בין אם רגילה לראות בתחילת הוסת או בסופה, ובפיהוק או עיטוש אחד לא שייך תחילה וסוף.
90. היינו שחוששת בכסליה, או שרוצה להקיא (ראב"ד, שער תיקון הוסתות ג,כו), או שהיו בני מעיה מגיסים והומים (רמב"ן הל' נדה ו,ח), או קול היוצא מן הגרון מתוך מאכל כבד (תוספות ס"ג א', ד"ה מעטשת, בשם הערוך).
91. ולא נכללו בוסתות הגוף דמתניתין, **הואיל ועל ידי מעשה הם**, אינו וסת גמור. תוספות.

(ס"ג ב') **משנה:** היתה למודה להיות רואה בתחלת הוסתות (בוסתות הגוף), כל הטהרות שעשתה בתוך הוסתות, טמאות. (היתה למודה להיות רואה) בסוף הוסתות, כל הטהרות שעשתה בתוך הוסתות, טהורות.

שיטות הראשונים

וסת הגוף אם נקבע בלא צירוף ימים: דעת **רמב"ם**, שהרגשות הגוף הן אלו המקדימות את ראיית הדם, אך זו תלויה בקביעות הימים. ודעת **ראב"ד, רמב"ן, רשב"א, רא"ש, ור"ן**, וסוסת הגוף נקבע גם בלא צירוף[92] של קביעות ימים[93], וכן פסק **השו"ע**[94].

וסת לאכילת דברים חריפים: דעת **ראב"ד, רשב"א, ור"ן**, שאינו נקבע אלא בצירוף קביעות ימים, כיוון שהוסת בא מחמת אונס המעשה[95]. ודעת **רז"ה, תוספות, רמב"ן, ורא"ש**, שקובעת וסת באכילת שום וכדומה, אף בלי צירוף קביעות ימים[96]. **והשו"ע** השמיטו[97], **והרמ"א**[98] הביא שתי השיטות.

בכמה פעמים נקבע וסת הגוף: דעת **ראב"ד, רז"ה, רשב"א, ומאירי**, שהלכה כסתם משנה, שגם וסת הגוף נקבע בשלוש פעמים, ודלא כדברי חכמים שהזכיר שמואל. וכן פסק **השו"ע**[99].

---

92. ואם באו (הרגשות) אלו לימים ידועים, כגון שפיהקה באחד בשבת וראתה, ופהקה באחד בשבת וראתה, ופהקה באחד בשבת וראתה, הרי זו קבעה וסת לימים ולפיהוק, כדרך שאמרו בפרק קמא בימים וקפיצות, וכל שתפהק שלא באותן הימים אינה חוששת, לפי שלא קבעה לה וסת לפיהוק לבד אלא בהרכבת הימים. רשב"א. וכן פסק השו"ע (יו"ד קפט,יט).

93. וביארו הרשב"א והר"ן שאין וסת הגוף דומה לוסת הקפיצות (לעיל י"א א', דתניא: כל שתקבענה מחמת אונס, אפילו כמה פעמים, לא קבעה וסת), **שבקפיצות וכדומה, המעשה הוא הגורם לוסת, ואילו בוסת הגוף דסוגיין, אדרבה, הוסת הוא הגורם להרגשות השונות** (והן הסימן להופעת הוסת, ובזה שונה מוסת הימים, שהם הסיבה והגורם לוסת).

94. יו"ד קפט,יט. מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ח,א-ב). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הוסתות, ג,כה). רמב"ן (הל' נדה ה,א). רשב"א (תורת הבית, בית ז, שער ג, עמ' קנ). ר"ן (בחידושיו).

95. וכשיטתם בדין וסת הקפיצות (לעיל י"א א'). ומה שמבואר בסוגיין שדברי רב הונא בר חייא אמר שמואל 'שלושה למה שלא מנו חכמים' באו לרבות וסת לאכילת דברים חריפים, כתב הגר"א (יו"ד קפט, ס"ק לד) שזה נצרך לשיטה הסוברת שוסת הגוף נקבע בפעם אחת ווסת הימים בפעמיים, ללמד שוסת זה נקבע בג' פעמים. אך לדידן, שכל הוסתות נקבעים בג' פעמים, אין צורך בדברי שמואל אלו, ואין הכרח ללמוד מהם שוסת לאכילת דברים חריפים אינה תלויה בקביעות ימים.

96. דלא חשיב אונס אכילת דברים אלו כמו טורח של קפיצה, שאין הראיה באה על ידי טורח אלא ממילא. תוספות. והרז"ה הביא ראיה לזה מתוספתא (נידה א,ב), שלא מצינו שם שנקרא מאכל ומשתה אונס הגורם לראיה. וכתב **הבית יוסף** בשיטתם שכשראתה ג' פעמים על ידי אכילות **שונות** של דברים חמים וכגון שום, בצל ופלפלין, הוחזקה לראות על ידי אכילת דברים חמים, וכן כתב **הרמ"א** (יו"ד קפט,כג). **אך הגר"א דחה דבריהם**, שגם בזה מצריכים ראשונים אלו שתקבע ג' פעמים לאכילת **אותו דבר** וכמו בשאר וסתות הגוף.

97. הרמב"ם, הטור והשו"ע השמיטו את הדין של אכילת שום. וביאר הגר"א טעמם (יו"ד קפט,כג, ס"ק לה, ועיי"ש בשלמת אליהו), שזה נכלל במה שכתבו את דין הקפיצות. ולהרמב"ם והשו"ע (יו"ד קפט,יז) הסוברים שאינה קובעת לקפיצות לחודייהו, הוא הדין לאכילת שום. והטור סובר שבקפיצות לחודייהו קובעת, הוא הדין שום.

98. יו"ד קפט,כג. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הוסתות ג,כז). רשב"א (תורת הבית, בית ז שער ג, עמ צח). ר"ן (בחידושיו). רז"ה (בהשגותיו, שער הוסתות, יט). תוספות (ד"ה אכלה). רמב"ן (הל' נידה ו,יב).

99. יו"ד קפט,יט. מקורות - ראב"ד (שער הוסתות, ג,כו), רז"ה (בהשגותיו, שער הוסתות, יח), רשב"א (תוה"ב, ז,ג עמ' ק).

זמן האיסור בוסתות הגוף: בוסתות הגוף שנקבעו בלא הרכבה של קביעות ימים[100], כתב **רשב"א** שאינה אסורה אלא בשעת הוסת, היינו בשעת הפיהוקים וכדומה[101]. ואם בדקה בשעת וסתה ולא ראתה, מותרת. וכן פסק **השו"ע**[102].

ובתוך שעת הוסת - אם היתה רגילה לראות עם תחילת הוסת, אסורה כל משך הוסת, שמא תראה באמצעו או בסופו. אבל היתה רגילה לראות בסופו, אינה אסורה אלא בסופו, וכמו שמפורש במשנה לגבי טהרות. וכן פסק **השו"ע**[103].

ובמקרה שרגילה שראייתה נמשכת גם לאחר הוסת: דעת **רז"ה** שאינה חוששת אלא לתחילת הראיה ומותרת לאחר הוסת[104]. אבל דעת **ראב"ד ורשב"א** שאסורה מן הוסת ואילך עד סוף העונה[105]. וכן פסק **השו"ע**[106].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפט)

יט. יֵשׁ קוֹבַעַת וֶסֶת עַל יְדֵי מִקְרִים שֶׁיֵּאָרְעוּ בְּגוּפָהּ כְּגוֹן שֶׁמְּפַהֶקֶת, דְּהַיְנוּ כְּאָדָם שֶׁפּוֹשֵׁט זְרוֹעוֹתָיו מֵחֲמַת כֹּבֶד, אוֹ כְּאָדָם שֶׁפּוֹתֵחַ פִּיו מֵחֲמַת כֹּבֶד, אוֹ כְּאָדָם שֶׁמּוֹצִיא קוֹל דֶּרֶךְ הַגָּרוֹן, וְכֵן אִם מִתְעַטֶּשֶׁת דֶּרֶךְ מַטָּה, אוֹ חוֹשֶׁשֶׁת בְּפִי כְּרֵסָה וּבְשִׁפּוּלֵי מֵעֶיהָ, אוֹ שֶׁאֲחָזוּהָ צִירֵי הַקַּדַּחַת, אוֹ שֶׁרֹאשָׁהּ וְאֵיבָרֶיהָ כְּבֵדִים עָלֶיהָ, בְּכָל אֶחָד מֵאֵלּוּ אִם יְאֵרַע לָהּ שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, וְרָאַתָּהּ, קָבְעָה לָהּ וֶסֶת, שֶׁבְּכָל פַּעַם שֶׁהִיא חוֹשֶׁשֶׁת מֵהֶם, אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ.
וּמִיהוּ בְּפִהוּק אוֹ עִטּוּשׁ שֶׁל פַּעַם אֶחָד אֵין הַוֶּסֶת נִקְבָּע, אֶלָּא כְּשֶׁעוֹשָׂה כֵּן הַרְבֵּה פְּעָמִים זֶה

---

100. אבל אם הוסת מורכב גם מקביעות ימים, **כל שהגיע אותה עונה שהיא למודה לראות בה, חוששת לכל אותה עונה** מתחלתה ועד סופה כדרך שהיא חוששת לוסת הימים. וכן כתב המגיד משנה (הל' איסורי ביאה ח,א) בשיטת **כל הראשונים**. אך בשיטת **הרמב"ם** שאין דין נפרד לוסת הגוף, כתב, שכאשר למודה לראות בימים קבועים תיכף כשבא המקרה שלמודה לו, **אין לחשוש אלא לשעה ההיא**. וראב"ד (בבעלי הנפש שער תיקון הוסתות א,ו), אף שאינו סובר כרמב"ם בעיקר דין וסת הגוף, כתב שבוסת המורכב מימים והרגשת הגוף, פורש בשעת הוסת של הרגשת הגוף בלבד (וזה דלא כפי שהביא הרא"ש בשמו, וצ"ב). **והשו"ע פסק כרשב"א ורוב הראשונים** (יו"ד קפט,כה).

101. שהרי אי אפשר שתחוש לו עד שתפהק, כיוון שאין לו יום ידוע. ואף על פי שבוסתות הימים סובר רבי יהודה - והלכה כמותו כדלהלן - שנאסרת כל עונת הוסת, מכל מקום ממה שכתוב במשנה "רבי יוסי אומר אף ימים ושעות וסתות", משמע שבוסת הגוף מודה רבי יהודה שאינה אסורה אלא בשעת הוסת, ולא נחלק על ר' יוסי אלא בוסת השעות. רשב"א (תורת הבית, בית ז שער ג עמ' קנב).

102. יו"ד קפט,כד. מקורות - רשב"א (תורת הבית, ז,ג עמ' קסד).

103. יו"ד קפט,כד. מקורות - רשב"א (תורת הבית, ז,ג, עמ' קנב). וכן פסק הטור.

104. שהרי במשנה למדנו שאין לחוש אלא לשלשה פרקים - תחילת הוסת ותוך הוסת וסוף הוסת, ומי שמוסיף לנו פרק רביעי להיות חוששת לאחר הוסת צריך להביא ראיה על כן. וכמו שבוסת הימים מי שלמודה לראות מתוך הלילה לאחר הלילה אינה חוששת אלא לעונת הלילה (יבואר להלן), כך גם בוסת הגוף אינה חוששת אלא לתחילת ראייתה שהיא העיקר.

105. **ואף שבוסתות הימים הוכרע דבתר תחילת הראיה אזלינן**, זה משום שמדובר בשתי עונות נפרדות, אבל כאן תוך הוסת ואחר הוסת חדא עונה היא, וכיון שפשטה ראייתה אחר הוסת, נתפסת כל העונה.

106. יו"ד קפט,כד. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות א,ז). רשב"א (תורת הבית, בית ז שער ג, עמ' קסד). רז"ה (בהשגותיו לבעלי הנפש, שער תיקון הוסתות, סימן א, אות ו).

אַחַר זֶה. וְאִם אֵרַע לָהּ שְׁלִשָׁה פְּעָמִים, שֶׁבְּכָל פַּעַם עָשְׂתָה כֵּן הַרְבֵּה פְּעָמִים, הֲרֵי זֶה וֶסֶת. וְכָל אֵלּוּ הַוְּסָתוֹת שֶׁבְּגוּפָהּ אֵין לָהֶם זְמַן יָדוּעַ, אֶלָּא בְּכָל פַּעַם שֶׁיִּקְרֶה לָהּ זֶה הַמִּקְרֶה, הוּא וֶסֶת.

וְאִם בָּא וֶסֶת הַגּוּף לִזְמַן יָדוּעַ, כְּגוֹן מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ אוֹ מִכ' יוֹם לְכ' יוֹם, קָבְעָה לָהּ וֶסֶת לִזְמַן וּלְמֵחוּשׁ הַוֶּסֶת, וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת אֶלָּא לִשְׁנֵיהֶם בְּיַחַד, וְאִם הִגִּיעַ הָעֵת וְלֹא בָּא הַמֵּחוּשׁ, אוֹ שֶׁבָּא הַמֵּחוּשׁ בְּלֹא עִתּוֹ אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת. **הגה:** וְדַוְקָא שֶׁקָּבְעָה לָהּ וֶסֶת לִשְׁנֵיהֶם בְּיַחַד, אֲבָל מִתְּחִלָּה חוֹשֶׁשֶׁת לְכָל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כִּי אֵינָהּ יוֹדַעַת אֵיזֶה מֵהֶן תִּקְבַּע, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל גַּבֵּי וֶסֶת הַדִּלּוּג וְיָמִים, אוֹ מֵהַפְּלָגָה וְיָמִים, וְכֵן יִתְבָּאֵר בְּסָמוּךְ.

כג. כָּל אֵלּוּ הַוְּסָתוֹת שֶׁנִּקְבָּעִים עַל יְדֵי מִקְרֶה אֵין אֶחָד קוֹבֵעַ עִם חֲבֵרוֹ, אֶלָּא כָּל שֶׁפִּהֲקָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וְרָאֲתָה, קָבְעָה וֶסֶת. אֲבָל אִם פִּהֲקָה פַּעַם אֶחָד וְנִתְעַטְּשָׁה שְׁתֵּי פְּעָמִים, אֵין מִצְטָרְפִים. **הגה:** אָכְלָה שׁוּם וְרָאֲתָה, אָכְלָה בָּצָל וְרָאֲתָה, אָכְלָה פִּלְפְּלִין וְרָאֲתָה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁקָּבְעָה לָהּ וֶסֶת לִרְאִיָּה עַל יְדֵי כָּל אֲכִילַת דְּבָרִים חַמִּים. (הַרֹא"ש פֶּרֶק הָאִשָּׁה וּמְרִדְּכַי רֵישׁ שְׁבוּעוֹת). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל זֶה שֶׁתִּרְאֶה עַל יְדֵי מַאֲכָל דִּינוֹ כְּמוֹ שֶׁתִּרְאֶה עַל יְדֵי קְפִיצָה וּשְׁאָר מַעֲשֶׂה שֶׁהִיא עוֹשָׂה, שֶׁמִּקְרֵי רְאִיָּה עַל יְדֵי אֹנֶס וְאֵינָהּ קוֹבַעַת וֶסֶת אֶלָּא עִם הַיָּמִים. (בַּית יוֹסֵף לְדַעַת הָרַשְׁבָּ"א) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁדִּינוֹ כְּוֶסֶת שֶׁתִּרְאֶה עַל יְדֵי מִקְרֶה שֶׁבְּגוּפָהּ וְקוֹבַעַת אוֹתוֹ אֲפִלּוּ בְּלֹא יָמִים שָׁוִים. (בַּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תּוֹסְפוֹת).

כד. וְכֻלָּם, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם אֶלָּא לִשְׁעָתָהּ, כֵּיצַד? הָיְתָה רְגִילָה לִרְאוֹת עִם הַתְחָלַת הַוֶּסֶת מִיָּד, אֲסוּרָה כָּל זְמַן הַמְשָׁכַת הַוֶּסֶת. הָיְתָה רְגִילָה לִרְאוֹת בְּסוֹפוֹ, אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא בְּסוֹפוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁכָּל הָרְאִיָּה מֻבְלַעַת בְּתוֹךְ הַוֶּסֶת, אֲבָל אִם אֵין כָּל הָרְאִיָּה מֻבְלַעַת בְּתוֹךְ הַוֶּסֶת, אֶלָּא נִמְשֶׁכֶת גַּם אַחַר הַוֶּסֶת, אֲסוּרָה מִתְּחִלַּת הַוֶּסֶת עַד סוֹף עוֹנָה אַחַת.

וסת לימים ושעות ודין פרישה סמוך לוסת

(ס"ג ב') (המשך **משנה:**) (1) רבי יוסי אומר: אף ימים ושעות וסתות. היתה למודה להיות רואה עם הנץ החמה, אינה אסורה אלא עם הנץ החמה (וכל הלילה משמשת. ואם עבר הנץ החמה ולא ראתה משמשת כל היום). (2) רבי יהודה אומר: כל היום שלה (מותרת לשמש משעבר הנץ החמה ולא ראתה. אבל כל הלילה שלפני הנץ החמה של וסתה, אסורה לשמש[107]).

תנא: כיצד אמר רבי יוסי ימים ושעות וסתות? היתה למודה להיות רואה מיום עשרים ליום עשרים, ומשש שעות לשש שעות. הגיע יום עשרים ולא ראתה - (1) אסורה לשמש כל שש שעות ראשונות, דברי רבי יהודה. (2) ורבי יוסי מתיר עד שש שעות, וחוששת בשש שעות (שעה ששית היא אסורה שהוא וסתה[108]).

(המשך **הברייתא:**) עברו שש שעות ולא ראתה - (1) אסורה לשמש כל היום כולו (ורבי

107. ומפרש בגמרא דהאי למודה עם הנץ החמה דקתני, דרגילה למחזי בסוף ליליא מקמי דלימטי תחלת יממא, ואנן אסרינן לה כל עונת וסתה, נמצאת אסורה כל הלילה שהיא עונת וסתה, ורבי יהודה מחמיר. רש"י.

108. וכתב המאירי (נידה ס"ג א') דאין מדקדקים בקביעות הוסת לחלקי השעה.

יהודה לטעמיה דאמר כל עונת וסתה אסורה[109]), דברי רבי יהודה. (2) ורבי יוסי מתיר מן המנחה ולמעלה (היינו משש שעות ולמעלה).

(שנינו במשנה:) היתה למודה לראות בנץ החמה, רבי יהודה אומר כל היום שלה. (ומקשה) **והתניא:** רבי יהודה אומר: כל הלילה שלה! (ומתרץ) לא קשיא הא דרגילה לראות בתחלת יממא (כל הלילה שלה), והא דרגילה לראות בסוף ליליא.

אמר רבא: הלכה כרבי יהודה (שאסורה כל עונת הוסת).

(ומקשה) ומי אמר רבא הכי?! **והתניא:** "וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם"[110] (וסמיך ליה "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ"), מכאן אמר רבי ירמיה: אזהרה לבני ישראל, שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן. וכמה? אמר רבא: עונה. מאי לאו עונה אחרית? (ומתרץ) לא, אותה עונה.

ותרתי למה לי? צריכא, דאי אשמועינן הא, הוה אמינא הני מילי לטהרות, אבל לבעלה לא, קמ"ל. ואי מההיא, הוה אמינא סמוך לוסתה עונה אחרית, קמ"ל אותה עונה.

גרסינן **במסכת יבמות** (**פרק הבא על יבמתו, ס"ב ב'**):

אמר רבי יהושע בן לוי: כל היודע באשתו שהיא יראת שמים, ואינו פוקדה (בתשמיש בעת עונתה), נקרא חוטא, שנאמר[111]: "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ" (שלימה ביראת שמים, "וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא").

ואמר רבי יהושע בן לוי: חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך, שנאמר: "וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ (וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא)".

(ומקשה) הא מהכא נפקא? מהתם נפקא: "וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ"[112] - מלמד שהאשה משתוקקת על בעלה בשעה שהוא יוצא לדרך!

אמר רב יוסף: לא נצרכה אלא סמוך לווסתה (אף על גב דאמור רבנן חייב אדם לפרוש מאשתו וכו' אפילו הכי, כשיוצא לדרך יפקדנה). וכמה (אסור סמוך לוסתה)? אמר רבא: עונה.

והני מילי (דחייב לפוקדה בשעה שיוצא לדרך) לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה, מיטרידי (טריד במצוה. אי נמי מיטריד בתשמיש ויבטל ממצוה).

---

109. ועונה הוי או יום או לילה ומי שוסתה בלילה ואפילו בסופה אסורה כל הלילה ואם וסתה ביום ואפילו בסופו כל היום אסורה. רש"י.

110. ויקרא טו,לא.

111. איוב ה,כד.

112. בראשית ג,טז.

שיטות הראשונים

וסת לימים ושעות: הכרעת **הגמרא והפוסקים** כרבי יהודה שאף אם קבעה וסת לשעה מסוימת ביום מסוים, אסורה בכל עונת הוסת שקבעה בה - יום או לילה - ולא רק בשעת הוסת[113]. ואפילו אם קבעה וסת בסמוך לנץ החמה לפניו, דהיינו סוף הלילה, אסורה בכל הלילה, ומותרת מיד לאחר מכן ביום. וכן אם קבעה וסת בסמוך לנץ החמה לאחריו, דהיינו תחילת היום, אסורה בכל היום[114], ומותרת בלילה קודם לכן. וכן פסק **השו"ע**[115].

הרואה ראיה בנץ החמה, אך ספק אם קודם הנץ או אחריו: **יש אומרים** שאסורה כל היום וכל הלילה. דעת **ראב"ד**, שאסורה ביום שהוא ודאי בימי נידתה, אך בלילה מותרת (כיוון שוסתות דרבנן, וספק דרבנן לקולא). אך מכל מקום לאותו זמן שמסתפקת בו קודם הנץ, יש לה לחשוש. ודעת **רז"ה** שאסורה ביום בלבד, ואין טעם לחשוש קודם לכן. וכן פסק **השו"ע**[116].

הרואה ראיה מרובה - מקודם הנץ החמה עד לאחריו: **יש אומרים** שאסורה בלילה וביום[117]. דעת **רז"ה ורשב"א**, שאינה אסורה אלא בלילה, שהולכים אחר תחילת הוסת[118]. ודעת **ראב"ד ורא"ש**, שאסורה בלילה וכן ביום כשיעור הנמשך בו[119]. וכן פסק **השו"ע**[120].

היתה למודה לראות ראיה מרובה שנמשכת שניים או שלושה ימים: דעת **ראב"ד**, שכולם חשובים כעונה אחת[121]. דעת **רמב"ן**, שכל יום ויום וסת בפני עצמו הוא וחוששת לכולם, ואפילו נעקר יום אחד, חוששת לשאר הימים עד שיעקרו כולם[122]. ודעת **רז"ה, רשב"א, ורא"ש**, שאינה

---

113. אמנם, אם קבעה וסת לשעות בלבד, כתב **הראב"ד** (שער תיקון הוסתות א,י) שודאי הקביעות לשעה מועילה ואינה אסורה בכל העונה שנופלת בה השעה שצריכה לחשוש לה, שהרי ר' יהודה ור' יוסי נחלקו דווקא בלמודה לראות ליום עשרים בשעה שישית, שבזה ישנה גם קביעות ליום, ויש מקום לומר שכל היום הוא זמן הוסת, אך כאשר קבעה לשעות בלבד ואין קביעות לימים, לא יעקור וסת שאינו קבוע דימים את הוסת הקבוע דשעות. וכן פסק **השו"ע** (יו"ד קפט,ג).
114. שמא נתעכב מעט האורח וביומו יבוא. רשב"א (תורת הבית, בית ז שער ג, עמ' צה).
115. יו"ד קפד,ב.
116. יו"ד קפד,ד. מקורות - יש אומרים (הו"ד בראב"ד, וזו היתה דעתו במהדורא קמא של בעלי הנפש). ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות א,ד; הו"ד בראב"ש). רז"ה (בהשגותיו על בעלי הנפש שם). רא"ש (סי' ב השני).
117. שהרי אפילו לר' יוסי אסורה כל שעת הוסת, והלכה כר' יהודה שמפני שעת הוסת נאסרת כל עונת הוסת, וכאן שעת הוסת היא גם בלילה וגם ביום. הובאה דעה זו בראב"ד, וכן נראה שהיא דעת **הרמב"ן** (ראה הלכות נדה לרמב"ן, ה,כג).
118. דסתמא קתני היתה למודה להיות רואה, ולא מפליג בין רואה ראיה מרובה לרואה ראיה מועטת, ואפילו הכי קתני כל הלילה שלה, אבל יממא שריא.
119. שאמנם גם לר' יוסי אסורה כל שעת הוסת, אך מה שהלכה כר' יהודה לאסור לפני שעת הוסת ולאחריה, זה לעונה שבה תחילת הוסת.
120. יו"ד קפד,ה. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער תיקון הוסתות א,ה. ושם הובאה דעת היש אומרים). רא"ש (נידה ט,ב). רשב"א (תורת הבית, ז,ג, עמ' קסב). רז"ה (בהשגותיו לבעלי הנפש, שער תיקון הוסתות א אות ו).
121. לפיכך אף על פי שהגיעה תחילת הוסת ולא ראתה, אסורה כל ימי משך הוסת, וחוששת להם עד שתעקור ג' פעמים לכל ימי הוסת.
122. ראה פרישה (יו"ד קפד ס"ק יא) שציין נפק"מ נוספת בין הראב"ד לרמב"ן. ועוד דעה, בשם **יש מי שאומר**, הובאה בראב"ד, שחוששת ליום הראשון כוסת קבוע, כי הוא עיקר הוסת וצריך ג' פעמים לעוקרו.

אסורה אלא עונה ראשונה של הוסת[123]. וכן פסק **השו"ע**[124].

ימי המבוכה: **בהגהות מיימוניות** בשם **ריצב"א** מובא, שאשה שאין לה וסת קבוע, אם היא אשה שמשנה וסתה או להקדים ב' ימים או ג', כפי מה שרגילה לשנות, יפרוש בזמן הגעת הוסת ב' ימים או ג'. וכן פסק **הרמ"א**[125].

תוקף חיוב פרישה סמוך לוסת[126]: דעת **התרומה** שהוא חיוב מן התורה, מדכתיב "וְהִזַּרְתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"[127]. דעת **רא"ה** שחיוב הפרישה לאחר שעת הוסת עד סוף עונת הוסת הוא מן התורה, ואילו חיוב הפרישה מתחילת עונת הוסת ועד לשעת הוסת, הוא מדרבנן. דעת **ריטב"א** שחיוב הפרישה בשעת הוסת וסמוך לה ממש כחצי שעה, הוא מן התורה. וחיוב הפרישה בשאר עונת הוסת הוא מדרבנן. ודעת **השאילתות, ראב"ד, רשב"א, ור"ן**, שהוא חיוב מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא[128].

הגדרת 'סמוך לוסת': דעת **רוב ככל הפוסקים**, דהיינו עונת הוסת שלמודה לראות בה, שאם

וחוששת לשאר הימים כוסת שאינו קבוע, והם נעקרים בפעם אחת.

123. וכיון שעברה העונה ולא ראתה מותרת, דאזלינן בתר תחילת הראיה שהיא עיקר הוסת, ושאר הימים שראתה בהם, דמים יתירים הם שהתוספו בה. **ואף שפסקו הרא"ש והשו"ע** לגבי למודה לראות מקודם הנץ לאחר הנץ, **שאסורה גם ביום כשיעור שנמשך בו הוסת** וכדלעיל, שם **אינה נמשכת הראיה אלא מעט** ולכן נחשבת ראיה אחת. אבל בראיה של כמה ימים, אי אפשר שהכל יחשב ראיה אחת (אלא עיקר הראיה הוא תחילתה, והשאר הוא תוספת דמים). דרישה (קפד,ה).

124. יו"ד קפד,ו. וראה להלן בדברי הרמ"א (קפט,יג) השלכה נוספת למחלוקת זו. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות א,כ; א,כב), רמב"ן (הלכות נידה ה,כב). רז"ה (השגות לבעלי הנפש שער תיקון הוסתות א,יא). רשב"א (תורת הבית, בית ז שער ג עמ' קסב). רא"ש (נידה ט,ג).

125. יו"ד קפד,ב. והתקשו בדבריו, שכן אם כוונתו שצריך לפרוש ב' או ג' ימים, היינו כל משך הוסת, סותר את מה שכתב (יו"ד קפט,יג) באשה שראתה ט"ו ניסן והמשיכה ראייתה ד' ימים, ושוב ראתה ט"ז אייר והמשיכה ראייתה ג' ימים, ושוב ראתה י"ז סיון, שפסק לעיקר, שהולכים תמיד אחר תחילת הראיה (כדעת הרז"ה, רשב"א ורא"ש). ודנו בזה האחרונים:

דעת הש"ך (קפט,יג, ס"ק לט) **והגר"א** (קפד,ב, ס"ק ו) דמיירי (בסי' קפד,ב) באשה שיש לה וסת קבוע, ואח"כ השתנה וסתה בימים מועטים. ופסק שצריכה לחשוש לשני הוסתות, לוסת הקבוע, ולשינוי שחל בו (וקשה לפירוש זה, א"כ מה החידוש. וראה חזו"א יו"ד פה, ס"ק כא-כג. ולדבריהם, אינו חייב לפרוש בימי המבוכה, אלא רק חושש לראיה האחרונה). והנודע ביהודה (יו"ד מהדורא קמא, סי' מו) ביאר, שוסתה קבוע לראות בתוך ב' או ג' ימים, ובגוף ימים אלו אין לה זמן קבוע לראייתה, כל הימים הללו וסת הם, **וצריך לפרוש בכולם** (וראה שיעורי שבט הלוי, קפד,ב, ס"ק ט). מקורות - הגהות מיימוניות (איסורי ביאה ח,ג אות א).

126. יש להעיר שלדעת הרא"ה אשה שאין לה וסת קבוע, אין חיוב פרישה (ראה לעיל, ט"ו א', סוגית מתי אשה בחזקת טהרה לבעלה). ודעת הרמב"ם צ"ב. אמנם בכל מקרה, לרמב"ם, היא חייבת בדיקה לפני תשמיש.

127. ויקרא טו,לא.

128. דהא קיימא לן וסתות דרבנן. ועוד, שהרי התירו ליוצא לדרך לפקוד את אשתו סמוך לוסתה. **ונראה שכן הכריע השו"ע**, שהרי כתב בבית יוסף (יו"ד קפד,ב) שאפשר שגם מי שכתב שחיוב הפרישה מן התורה, לאו דוקא הוא. ועוד, שהרי פסק בשו"ע (או"ח רמ,א) שהיוצא לדרך חייב לפקוד את אשתו **בתשמיש** אפילו סמוך לוסתה. משמע בפשטות שמכריע **שחיוב הפרישה הוא מדרבנן**. וכן כתבו אחרונים.

מקורות - שאילתות דרב אחאי גאון (פרשת מצורע שאילתא פט). ספר התרומה (הלכות נידה סימן צג). ראב"ד (בעלי הנפש, שער תיקון הוסתות, א,א). רשב"א (תורת הבית, ז,ג עמ' צה). רא"ה (בדק הבית ז,ב עמ' לח). ריטב"א (בחי' שבועות י"ח ב'. וכתב שכן דעת הרמב"ן). ר"ן (שבועות א: ד"ה או יום).

וסתה ביום - פורש כל היום, ואם בלילה - פורש כל הלילה. ודעת **ראב"ן**, שצריך לפרוש גם בעונה שלפני עונת הוסת[129]. ועוד כתב, שעונה היא יום או לילה, בימי ניסן ותשרי שהיום והלילה שווים. אך בימי תמוז וטבת, עונה היא חצי יום וחצי לילה קודם הוסת[130]. **והשו"ע**[131] פסק כסתימת **רוב הפוסקים**.

ממה הוא פורש סמוך לוסת: דעת **ראב"ד, רמב"ן, ורשב"א**, שפורש מתשמיש בלבד. ודעת **תרומת הדשן** שפורש גם מחיבוק ונישוק וכדומה, שנהנה מהם כמו מתשמיש, ומותר רק בקירבה של מזיגת הכוס וכדומה, שהם הרחקות ופרישות[132]. **והשו"ע**[133] פסק **כרוב הראשונים**.

חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך: דעת **רש"י, ראב"ן, ראב"ד, רשב"א, רא"ה, וריטב"א**, שאפילו בתשמיש התירו לו[134]. ודעת **רבינו תם, רז"ה, והרוקח**, שפקידה זו אינה תשמיש, אלא ריצוי דברים[135]. **ורבינו מאיר הלוי** פירש דסמוך לוסתה דהתם, היינו וסת של טבילה, שחייב להמתין עד שתטבול ויפקדנה[136]. **והשו"ע**[137] פסק **כרש"י** וסיעתו.

---

129. וכן כתב האור זרוע בשם מורו אבי העזרי (אמנם, הראבי"ה הקל בזה במפורש בפסקיו למסכת נידה סימן קפג, ע"ש). וכתב האגור (הלכות נידה, אלף שנח) שהיא חומרא גדולה. וכן דחה הבית יוסף דעה זו, שהיא נגד מה שמפורש בגמרא. אמנם, כתב הלקט יושר (חלק ב עמ' יח ענין א) שמצוה להחמיר כחומרא זו ושכן דעת בעל תרומת הדשן, שכדאי האור זרוע לסמוך עליו להחמיר. ובספר האגודה (נידה, סוף פרק האישה) כתב, שעתה שאין לנשים וסתות גמורות, יש להרחיק מעט קודם עונת הוסת ולאחריו.

130. וכן כתב הגהות מיימוניות (איסורי ביאה ד,ט) בשם **אביאסף**, ונשאר עליו בתימה. וכן דחה הבית יוסף, שלא הוזכר דבר זה בשום פוסק. והאחרונים האריכו בביאור שיטה זו.

131. יו"ד קפד,ב. מקורות - ראב"ן (נידה, שיח). אור זרוע (חלק א, שנח).

132. כתב תרומת הדשן, דלא מבעיא לדעת הסוברים דסמוך לווסתה דאורייתא מוהזהרתם, דדרשה גמורה היא וא"כ ודאי אסור (מהא דכתבו הרמב"ם וסמ"ק המחבק ומנשק את הערוה דרך תאוה לוקה מן התורה, וכיון דחיבוק ונישוק דאורייתא הן, אסורין בסמוך לוסתה כמו תשמיש). אלא אף לסוברים סמוך לוסתה דרבנן, הדין כן.

אמנם תרומת הדשן ציטט לשון הרמב"ן, וצ"ב, ראה ריטב"א (שבועות י"ח ב'), שכתב להיפך בדעת הרמב"ן. וכן מדברי שאר הראשונים מבואר לא כן (וכן ראה אורחות חיים, הל' נדה). וכתב הב"י שכנראה לא ראה דברי הפוסקים בזה.

133. יו"ד קפד,ב. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער הפרישה ב,א). רמב"ן (הלכות נידה ח,י). רשב"א (תורת הבית, ז,ב עמ' מז). תרומת הדשן (סימן רנ).

134. כמו הפקידה שהוזכרה במימרא לעיל מיניה (כל היודע באשתו שהיא יראת שמים, ואינו פוקדה), דהיינו תשמיש.

135. וגרסינן במסכת יבמות, אמר רב יוסף אפילו באשתו נדה. ולא גרסינן: לא נצרכה אלא סמוך לווסתה. חדא, דבשבועות מוכיח דסמוך לווסתה דאורייתא. ועוד, דקאמרינן הני מילי לדבר הרשות, וכי בשביל דבר הרשות עקרינן 'והזרתם את בני ישראל מטומאתם', דמוקמינן בסמוך לווסתה?! אדרבה ידחה דבר הרשות, ואל יצא לדבר הרשות בסמוך לווסתה! ספר הישר (עיי"ש עוד). וראה עוד ריטב"א.

136. דוסת לשון זמן ומועד הוא, והפירוש הזה בלשון וסת מורגל בלשון חז"ל. ריטב"א.

137. יו"ד קפד,י. וכתב הרמ"א, שמכל מקום המחמיר שלא לפוקדה רק בדברי ריצוי (וכל מיני קורבה ואהבה בכלל) תבוא עליו ברכה. ורמב"ם ורמב"ן השמיטו הלכה זו. וצ"ב.

מקורות - ראב"ן (הל' נדה, סי' שיח). רבינו תם (ספר הישר, חלק החידושים, סי' מה; הו"ד בתוספות יבמות ס"ב ב', ד"ה חייב; ובתוספות הרא"ש, יבמות ס"ב ב', ד"ה חייב. אמנם בכל המקורות הנ"ל שהובאו דברי רבינו תם, הניסוח הוא: לאו תשמיש הוא, אלא כשרוצה לצאת לדרך אם הוא רחוק ממנה לא יחזיק בדרך, אא"כ ישוב אל אשתו תחלה ויפקדנה, או בתשמיש או בשאר צרכה לדבר על לבה. וצ"ב). תוספות ישנים (יבמות ס"ב ב', ד"ה חייב). רוקח (הל' נדה, סי' שיז). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הוסתות, א,א). רז"ה (השגות בעלי הנפש, ס"ק א). רשב"א (תורת הבית, בית ז שער ב עמ' מז). רא"ה (בדק הבית, עמ' מ). ריטב"א

וסת לפי מה נקבע, עונות או ימים: כתבו **ראב"ד**[138] **ורמב"ן** שאין האשה קובעת לה וסת, אלא אם כן יהיו כל הראיות בעונה אחת, ביום או בלילה. וכן פסק **השו"ע**[139].

הגדרת יום ולילה לעניין וסתות: מדברי **הרמב"ם** מבואר שהגדרת יום ולילה לעניין וסתות תלויה בזריחה ובשקיעה. וכן משמע בדברי **רוב ככל הפוסקים**[140]. אמנם, **ריטב"א** נקט שהעונה נחשבת מעלות השחר[141].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפט)

יג. אֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת לָהּ וֶסֶת, אֲפִלּוּ רָאֲתָה שְׁלֹשָׁה רָאשֵׁי חֳדָשִׁים זֶה אַחַר זֶה, אֶלָּא אִם כֵּן יִהְיוּ כֻּלָּם בְּעוֹנָה אַחַת, בַּיּוֹם אוֹ בַּלַּיְלָה. וְאִם רָאֲתָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּיּוֹם, וְהָרְבִיעִית בַּלַּיְלָה, אוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּלַּיְלָה וְהָרְבִיעִית בַּיּוֹם, חוֹשֶׁשֶׁת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה מִפְּנֵי חֲשַׁשׁ הַוֶּסֶת הָרִאשׁוֹן וּמִפְּנֵי חֲשַׁשׁ הַשֵּׁנִי, שֶׁהוּא הָאַחֲרוֹן, וְאִם רָאֲתָה פְּעָמִים בַּיּוֹם וּפְעָמִים בַּלַּיְלָה, שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר, (וְלֹא קְבָעָה אֶחָד מֵהֶן ג' פְּעָמִים), אוֹ שֶׁתִּרְאֶה הָרִאשׁוֹנָה בַּיּוֹם וְג' הָאַחֲרוֹנוֹת בַּלַּיְלָה, אוֹ הָרִאשׁוֹנָה בַּלַּיְלָה וְהַג' אַחֲרוֹנוֹת בַּיּוֹם, אוֹ שָׁלֹשׁ בָּזֶה וְשָׁלֹשׁ בָּזֶה, חוֹשֶׁשֶׁת לָאַחֲרוֹנָה בִּלְבַד.

הגה: ...רָאֲתָה ט"ו בְּנִיסָן וְהִמְשִׁיכָה רְאִיָּתָהּ ד' יָמִים, וּבְיוֹם ט"ז בְּאִיָּר רָאֲתָה וְהִמְשִׁיכָה רְאִיָּתָהּ ג' יָמִים, וּבְסִיוָן הִתְחִילָה לִרְאוֹת בְּי"ז בּוֹ, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁחוֹשֶׁשֶׁת לְדִלּוּג וּלְוֶסֶת שָׁוֶה, שֶׁהֲרֵי שִׁלְּשָׁה לִרְאוֹת ג"פ בְּי"ז לַחֹדֶשׁ (הַטּוּר וְהָרַמְבַּ"ן), וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין כָּאן וֶסֶת שָׁוֶה כְּלָל, דְּהוֹלְכִין תָּמִיד אַחַר תְּחִלַּת הָרְאִיָּה, וְכֵן עִקָּר. (בֵּית

(שבועות י"ח ב', ד"ה ת"ר). רמ"ה (הו"ד בריטב"א). וראה סמ"ג (לאוין קיא).

138. כן פסק הטור. והב"י הראה מקורו מדברי הראב"ד. וכן ציין באר הגולה (והגר"א לא העיר עליו כלום. וראה בבעלי הנפש, הערת לנפש תדרשנו, אות לט מש"כ בזה).

139. יו"ד קפט,יג. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער הוסתות ג,ל). רמב"ן (הלכות נידה ה,יד).

ולעניין **חישוב וסת ההפלגה**, תלוי במחלוקת: דעת רבי דוד טעביל, שמונים **לפי מספר העונות** (ואם ראתה בחודש אחד בלילה, ובחודש שאחריו בתאריך אחר, ביום, בחודש שאחריו צריכה לחשב מספר עונות שעברו, ולפרוש בלילה. וכעין סברא זו בשו"ע הרב, ראה להלן), ולדעת הנודע ביהודה (יו"ד תניינא, סי' פג; הו"ד בפתחי תשובה, יו"ד קפט,יג, ס"ק ט) מחשבים **לפי מספר ימים בהפלגה, בלי התחשבות בעונות** (ובין ראתה ביום בין בלילה, נחשב יום אחד. ואם, לדוגמא, ראתה בליל א' בחודש, ושוב בכ' בחודש, ביום, תפרוש כעבור 20 יום, ביום).

וכעין זה לגבי **אופן חישוב וסת ההפלגה**, חידש שו"ע הרב (יו"ד קפד,כב) שמחשבים **מסוף** ראיה קודמת לתחילת ראיה (כגון אם נמשך וסת ג' ימים, ולאחר כ' ימים ראתה שוב, אינה מונה הפלגה כ"ג ימים, אלא כ' ימים, מסוף ראיה קודמת. לפי שענין וסת ההפלגה הוא שמפלגת ראייתה לזמן ידוע ואינה רואה בתוך הזמן, וכיון שההפלגה היא מה שאינה רואה אין מחשבין אותה לעולם אלא מסוף ראיה). **ודעת שאר פוסקים שמונים מתחילת ראיה לתחילת ראיה**, כפשטות לשון השו"ע (יו"ד קפט,ב. וראה שיעורי שבט הלוי, ס"ק ב).

140. וכן משמע מדברי המשנה לעיל לגבי היתה למודה לראות עם הנץ החמה. וראה מה שכתב בזה בשו"ת חוט השני (לבעל חוות יאיר, הרב יאיר חיים בכרך, סימן כד), ומה שהקשה עליו בלחם ושמלה (שמלה ס"ק ה).

141. **ולעניין הלכה**, בשו"ע (יו"ד קפד,ב ואילך) לא פירט, ונקט לשון הש"ס. אמנם בחוות דעת (ביאורים ס"ק ה, חידושים ס"ק יב; הו"ד בפתחי תשובה קפד,ד, ס"ק י) כתב, דלעניין וסתות חשבינן משקיעת החמה עד צאת הכוכבים, וכן מעלות השחר עד נץ החמה, ללילה. וכן הסכימו רוב ככל האחרונים (פלתי, ס"ק ד; שו"ע הרב, ס"ק יב; לחם ושמלה, שמלה ס"ק ה; חכמת אדם, כלל קח, סעי' ד, ועוד). ובסדרי טהרה (ס"ק ג) נקט שיום היינו מעלות השחר ועד צאת הכוכבים, ככל דיני התורה. ובערוך השולחן (קפד,כז) כתב שלדינא יש להחמיר בשני הצדדים. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ד,יג). ריטב"א (נ"ד א', ד"ה וארבעה לילות).

יוֹסֵף בְּשֵׁם הרז"ה וְהָרַשְׁבָּ"א וְהָרֹא"שׁ וְהָרַאֲבָ"ד בס' בה"נ מְבִיאוֹ ב"ח סוֹף סָעִיף כ').

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפד)

ב. בִּשְׁעַת וֶסְתָּהּ, צָרִיךְ לִפְרֹשׁ מִמֶּנָּהּ עוֹנָה אַחַת, וְלֹא מִשְּׁאָר קְרִיבוּת אֶלָּא מִתַּשְׁמִישׁ **הגה:** הַמִּטָּה בִּלְבַד. אִם הוּא בַּיּוֹם, פּוֹרֵשׁ מִמֶּנָּהּ אוֹתוֹ הַיּוֹם כֻּלּוֹ אֲפִלּוּ אִם הַוֶּסֶת בְּסוֹפוֹ, וּמֻתָּר מִיָּד בַּלַּיְלָה שֶׁלְּאַחֲרָיו, וְכֵן אִם הוּא בִּתְחִלָּתוֹ, פּוֹרֵשׁ כָּל הַיּוֹם וּמֻתָּר כָּל הַלַּיְלָה שֶׁלְּפָנָיו. וְכֵן הַדִּין אִם הוּא בַּלַּיְלָה, פּוֹרֵשׁ כָּל הַלַּיְלָה וּמֻתָּר בַּיּוֹם שֶׁלְּפָנָיו וּלְאַחֲרָיו, בֵּין שֶׁקָּבְעָה וֶסֶת בג' פְּעָמִים אוֹ בְּפַעַם אַחַת. **הגה:** וְכָל זֶה לֹא מִיְּרֵי אֶלָּא בְּוֶסֶת הַתָּלוּי בְּיָמִים אֲבָל לֹא בְּוֶסֶת הַתָּלוּי בְּשִׁנּוּי הַגּוּף (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַאֲבָ"ד), וְע"ל סִימָן קפ"ט. וְאִשָּׁה שֶׁמְּשַׁנֵּית וֶסְתָּהּ לְהַקְדִּים ב' אוֹ ג' יָמִים, אוֹ לְאַחֵר כְּשֶׁמַּגִּיעַ זְמַן וֶסְתָּהּ, צָרִיךְ לִפְרֹשׁ מִמֶּנָּהּ ב' אוֹ ג' יָמִים קֹדֶם אוֹ אַחֲרָיו. (הַגָּהוֹת מִיְּמוֹנִי פֶּרֶק א' דְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה). וְע"ל סי' קפ"ט.

ד. אִם רְגִילָה לִרְאוֹת בְּהָנֵץ הַחַמָּה, וְלָא קִים לָן שֶׁפִּיר אִי קֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה אוֹ אַחֲרָיו, אֵינָהּ אֲסוּרָה אֶלָּא בַּיּוֹם.

ה. אִם רְגִילָה לִרְאוֹת רְאִיָּה מִקֹּדֶם הָנֵץ הַחַמָּה עַד אַחַר הָנֵץ הַחַמָּה, אֲסוּרָה בַּלַּיְלָה וּבַיּוֹם כַּשִּׁעוּר הַנִּמְשָׁךְ בּוֹ.

ו. אִם וֶסֶת נִמְשָׁךְ ב' אוֹ ג' יָמִים, שֶׁשּׁוֹפַעַת אוֹ מְזַלֶּפֶת, אֵינָהּ צְרִיכָה לִפְרֹשׁ אֶלָּא עוֹנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל הַוֶּסֶת, וְכֵיוָן שֶׁעָבְרָה עוֹנָה וְלֹא רָאֲתָה, מֻתֶּרֶת.

י. הָרוֹצֶה לָצֵאת לַדֶּרֶךְ צָרִיךְ לִפְקֹד אִשְׁתּוֹ אֲפִלּוּ סָמוּךְ לְוֶסְתָּהּ. **הגה:** וַאֲפִלּוּ בְּתַשְׁמִישׁ שָׁרֵי. (טור בְּשֵׁם י"א וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשִּׁ"י וְרַאֲבָ"ד וְרַשְׁבָּ"א וְר' יְרוּחָם). וּמִכָּל מָקוֹם הַמַּחְמִיר שֶׁלֹּא לְפָקְדָהּ רַק בְּדִבְרֵי רִצּוּי, תָּבוֹא עָלָיו בְּרָכָה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם סְמַ"ג). וּכְבָר נִתְבָּאַר דְּכָל מִינֵי קָרְבָה וְאַהֲבָה שָׁרֵי, מִלְּבַד תַּשְׁמִישׁ. וְאִם הוֹלֵךְ לְדָבָר מִצְוָה אֵין צָרִיךְ לִפְקֹד אִשְׁתּוֹ. (המ"מ פ"ד דא"ב וּבְהַגָּהוֹת ש"ד). וְיֵשׁ אוֹמְרִים אִם אָדָם רוֹצֶה לֵילֵךְ לַדֶּרֶךְ, וְאִשְׁתּוֹ נִדָּה וְתִטְבֹּל תּוֹךְ עוֹנָה אַחַת, צָרִיךְ לְהַמְתִּין. (נ"י פֶּרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ).

(או"ח, הלכות צניעות, סימן רמ)

א. ...וְכָל אָדָם צָרִיךְ לִפְקֹד אֶת אִשְׁתּוֹ בְּלֵיל טְבִילָתָהּ, וּבְשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ אִם אֵינוֹ הוֹלֵךְ לִדְבַר מִצְוָה...

עקירת וקביעת וסת

(**ס"ג ב'**) **משנה:** היתה למודה להיות רואה יום ט"ו, ושינתה להיות רואה ליום כ', זה וזה אסורין. שינתה פעמיים ליום כ', זה וזה אסורין. שינתה ג' פעמים ליום כ', הותר ט"ו וקבעה לה יום כ'[142]. שאין אשה קובעת לה וסת, עד שתקבענה ג' פעמים. ואינה מטהרת מן הוסת, עד שתעקר ממנה ג' פעמים.

(**ס"ד א'**) אמר רב פפא: לא אמרן אלא למקבעה. אבל למיחש לה, בחדא זימנא חיישא (שאם ראתה ביום ט"ו פעם אחת, חוששת לט"ו הבא, ולא תשמש).

(ומקשה) מאי קמ"ל?! **תנינא:** היתה למודה להיות רואה יום חמשה עשר ושינתה ליום עשרים, זה וזה אסורין! (ומתרץ) אי מהתם הוה אמינא הני מילי היכא דקיימא (אותו יום ששינתה בו) בתוך ימי נדתה (בתוך ימים שראויה להיות בהן נדה[143]), אבל היכא דלא קיימא בתוך ימי נדתה (דקאי בתוך ימי זיבתה[144]) אימא לא[145], קמ"ל.

(שנינו במשנה) ואינה מטהרת מן הוסת עד שתיעקר ממנה ג' פעמים. אמר רב פפא: לא אמרן אלא דקבעתיה תלתא זימני, דצריכי תלתא זימני למעקריה; אבל תרי זימני, בחדא זימנא מיעקר.

(ומקשה) מאי קמ"ל? **תנינא:** אין האשה קובעת לה וסת, עד שתקבענה שלוש פעמים! (ומתרץ) מהו דתימא חדא לחד, תרי לתרתי, ותלתא לתלתא, קא משמע לן.

תניא כותיה דרב פפא (דאפילו קבעתיה תרי זימני מיעקר בחד זימנא): היתה למודה להיות רואה יום עשרים, ושינתה ליום שלושים, זה וזה אסורין. הגיע יום עשרים ולא ראתה, מותרת לשמש עד יום שלושים, וחוששת ליום שלושים. הגיע יום שלושים וראתה, הגיע יום עשרים ולא ראתה, והגיע יום שלושים ולא ראתה והגיע יום עשרים וראתה, הותר יום שלושים (העתיד לבוא, דהא איעקר מינה, ואף על גב דקבעתיה תרי זימני, מיעקר בחד זימנא) ונאסר יום עשרים (הבא שהרי למודה בעשרים ולא עקרתו אלא שתי פעמים), מפני שאורח בזמנו בא.

---

142. ראה לעיל, ל"ט ב', סוף פרק בנות כותים, מה שכתבה הגמרא בביאור משנה זו.

143. כי מתניתין שהיא למודה להיות רואה ביום ט"ו לטבילתה, שהוא כ"ב לראייתה, וכדאוקימנא בבנות כותים (לעיל ל"ט א'), ושינתה ליום עשרים לטבילה, שהן עשרים ושבע לראיה, דכי הדר מטי יום ט"ו לטבילתה, קיימא לה בימים הראויים לנדה, שהרי שלמו לאחר טבילה י"א שבין נדה לנדה, ונכנסה ארבעה ימים בימים הראויים לנדות. רש"י.

144. כגון שהיתה למודה לראות ליום ט"ו לטבילתה, והקדימה וראתה בתוך ימי הזוב, כגון ליום י' לטבילה.

145. תיחוש לה, דכי מטיא טבילתה אחריתי ותטבול ויגיע יום עשירי לא תאסר לשמש, דהא קיימא לן בפרק דלעיל, ל"ט א', כל אחד עשר בחזקת טהרה שאינה מוחזקת רואה, הלכך משום חדא זימנא לא תיחוש לה, דאקראי בעלמא הוה. רש"י.

שיטות הראשונים

אם חובה לחשוש לוסתות קודם שנקבעו: דעת **ראב"ד**, שיש לחשוש לוסתות גם קודם שנקבעו, וכגון שאם ראתה לראשונה בא' בחודש, צריכה לחשוש לא' בחודש הבא. ודעת **רז"ה ורא"ה**, שכל שאינה למודה עדיין, אין לה לחוש כל עיקר; ורק אחר שהיא למודה לראות, צריכה לחוש למה שהיא למודה, ואם היא משנה ראייתה, צריכה לחוש גם למה שמשנה. **והשו"ע** פסק **כראב"ד**[146].

האם וסת קבוע נעקר לגמרי, כשלא היה שינוי לוסת אחר: דעת **רש"י, ראב"ד, רמב"ן, ורא"ש**, שאם קבעה לה וסת, אע"פ שהפסיקה שלוש עונות ולא ראתה בו, לא נעקר הוסת לגמרי, וכיון שחזרה לראות באותו יום, חזר הוסת למקומו אפילו בפעם אחת. ורק אם שינתה לוסת אחר, נעקר הראשון לגמרי, ואם תחזור לראות בו, הרי הוא כתחילת וסת. ודעת **רז"ה** (על פי גירסה אחרת בגמרא) שלעולם כל שנעקר ממנה הוסת הראשון שלוש פעמים, טיהרה את הוסת[147]. **והשו"ע**[148] פסק **כראב"ד** וסיעתו.

רגילה לראות יום עשרים, ושינתה ליום שלושים: **להלכה**, זה וזה אסורים, ואינה מונה מראיה קודמת, אלא כשיגיע יום כ' לראיית שלושים, אסורה משום וסת הראשון. ואם לא תראה בו חוששת ליום ל'. וכן פסק **השו"ע**[149].

הפלגה קצרה של וסת קבוע, האם עוקרת הפלגה ארוכה: היתה למודה להיות רואה ליום עשרים, ושינתה פעמיים ליום שלושים, ולפני שהגיע יום שלושים השלישי, ראתה ביום עשרים, חזר הוסת של יום עשרים למקומו. **יש שהורה** שעדיין צריכה לחוש ליום השלושים שעתיד לבוא. ודעת **רמב"ן** שאינה חוששת לשלושים, שמשעה שחזר הוסת הקבוע למקומו, נעקר שאינו קבוע[150]. וכן פסק **השו"ע**[151].

הפלגה קצרה של וסת שאינו קבוע האם עוקרת הפלגה ארוכה: כתב **רמב"ן**: "ראתה בא' בניסן,

---

146. יו"ד קפט,א-ב. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הוסתות ג,יא). רז"ה (השגות לבעלי הנפש, שם, אות טז). רא"ה (בדק הבית, ז,ב, ד"ה ושלושה דינין, עמ' עה; ז,ג, עמ' קסה).

147. בברייתא המובאת בגמרא, סדר הראיות הוא 20,20,20 (ובכך קבעה וסת ל-20), 30,30, ושוב לא ראתה, לא 20 ולא 30, ואח"כ חזרה לראות 20, הותר יום שלושים ונאסר יום עשרים, מפני שאורח בזמנו בא. הרי ש"אף על גב שלא ראתה שלוש פעמים ביום עשרים, לא נעקר יום עשרים כיון שלא ראתה יום שלשים (פעם נוספת), כמו שהתחילה כבר שתי פעמים (ובכך לא קבעה וסת חדשה לשלושים)".

והרז"ה גרס אחרת בגמרא, ולפי גירסתו סדר הראיות הוא 20,20,20, לאחר מכן 30,30 ואז שוב 20, ולא מדובר במקרה שלא ראתה שלוש פעמים ביום עשרים, וממילא אין מקור לכך שוסת קבוע אינו נעקר לגמרי כשלא היה שינוי לוסת אחר.

148. יו"ד קפט,יד-טו (על פי ב"י, ש"ך, ס"ק מ, וביאור הגר"א ס"ק כג. ודלא כהט"ז). מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער הוסתות א,יב). רז"ה (השגות לבעלי הנפש, שם). רש"י (ס"ד ב', ד"ה ונאסר יום עשרים). רמב"ן (הל' נדה, ו,ה). רא"ש (ט,ג, השני). וכגירסת הרז"ה כן היא גירסת הר"ן (ס"ד א', ד"ה היתה). וכן נראה שהיא גירסת הרמב"ם (הל' איסורי ביאה ח,ח).

149. יו"ד קפט,יד. וראה לעיל, ל"ט ב', מחלוקת רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, ופסיקת ההלכה, בהרחבה.

150. שאם אין אתה אומר כן, תהא האשה הזו כל ימיה רואה מכ' לכ', ועדיין צריכה לחוש לשלושים. וכל זה בוסת קבוע (שהיתה למודה לראות ליום כ').

151. יו"ד קפט,יד. מקורות - רמב"ן (הל' נדה ו,ב).

ובכ' בו, חוששת לא' באייר, מפני ראש חודש ניסן. ואם לא ראתה (בא' אייר), חוששת לט' בו, לשיעור הפלגה של כ' (מכ' ניסן)." **והרמ"א**[152] פסק, שאף אם ראתה בא' אייר, חוששת לט' בו, משום הפלגת כ' יום מכ' ניסן.

קביעת וסת בתוך וסת: כתב **רמב"ן**, פעמים שהאשה קובעת וסת בתוך וסת. כיצד? ראתה ג' פעמים בראש חודש, וברביעי ראתה בכ' בחודש ובראש חודש, וכן בחמישי וכן בשישי - הרי אשה זו קבעה לה שתי וסתות. וכן כל כיוצא בזה. וכן כתב **ראב"ד**. וכן פסק **השו"ע**[153].

איזה וסת נעקר רק על ידי בדיקה: כתב **רמב"ן**: הוסת הקבוע חוששת לו עד שייעקר ממנה שלוש פעמים בבדיקה. והוסת שאינו קבוע, אפילו ראתה בו שתי פעמים, מכיון שהגיע זמנו ולא תראה, אע"פ שלא בדקה, נעקר ממנה לגמרי, ושוב אינה חוששת לו. וכן כתב **ראב"ד**. וכן פסק **השו"ע**[154].

וסת שעות נעקר בלא בדיקה: היה לה וסת קבוע לשעות ואינו קבוע לימים, כתב **ראב"ד** שאינה חוששת אלא לשעתו, והוא נעקר בשעה אחת ואפילו בלא בדיקה. וכן פסק **השו"ע**[155].

וסת הגוף נעקר רק בבדיקה: כתב **הרא"ש** שוסת הגוף, אע"פ שאינו קבוע, אינו נעקר אלא בבדיקה[156]. וכן פסק **השו"ע**[157].

---

152. יו"ד קפט,יג. וסובר רמ"א, שמה שכתב רמב"ן "ואם **לא** ראתה (בא' אייר), חוששת לט' בו", רבותא קאמר, דאף על גב דנעקר וסת של ראש חודש, מכל מקום צריך לחוש לשני, כל זמן שלא נעקר. וביאר **הט"ז** (ס"ק יח) שלעולם חוששת להפלגתה, עד שיגיע היום ולא תראה בו. **אבל הב"י, ש"ך** (ס"ק לא), **ועוד, חלקו עליו**, שכן המשך דברי רמב"ן כך הם: "ראתה בט' בו, או שלא ראתה, חוששת לכ' באייר (משום וסת החודש, של כ' ניסן)", משמע שמה שכתב לעיל מיניה "ואם **לא** ראתה, חוששת לט' בו", היינו בדוקא. אבל אם ראתה באחד באייר, אינה חוששת להפלגת כ'. ובטעם הדבר, הב"י ביאר, משום שאם היתה חוזרת לראות בר"ח סמוך, היינו אומרים שראיה ראשונה עיקר, וראיה שניה באותו חודש מקרה הוא ודמים יתרים הוא דאיתוספו בה. והש"ך ביאר משום **שהפלגת י"ב יום** (מכ' ניסן לא' אייר) **עקרה הפלגת כ' יום**.

153. יו"ד קפט,לב. מקורות - רמב"ן (הל' נדה ה,יז). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הוסתות, ג,יח).

154. יו"ד קפט,ד (והובא לעיל, ט"ז א', סוגית הגיעה עונת הוסת ולא בדקה). וביאר החוות דעת (ס"ק י) דלעניין עקירה וקלקול הוסת (כגון שעברו עליה ג' פעמים יום הוסת ולא הרגישה), לא סמכינן על הא דלא ארגשה, דודאי אמרינן מכוח חזקה דוסתות שראתה אפילו בלא הרגשה. עיי"ש. מקורות - רמב"ן (הל' נדה ה,יט). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הוסתות, א,יא).

155. יו"ד קפט,ג. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הוסתות, ד,ב, ד"ה והדין הרביעי).

156. זה לשון הרא"ש (נדה ט,א השני): ואם פיהקה בראש חודש וראתה, בראש חודש וראתה, ושוב פיהקה בתוך החודש חוששת לאותו פיהוק ואסורה לשמש עד שתבדוק. ואם בדקה ולא ראתה אינה חוששת שוב לפיהוק גרידא. וראה בהערה הבאה. אמנם יש להעיר שמדברי הרמב"ן משמע שאינו מצריך בדיקה אף בוסת הגוף שאינו קבוע (ראה הל' נדה, ג,יד).

157. יו"ד קפט,כא. וכתב הט"ז (ס"ק לח): קשה הא איתא בסימן זה סעיף ד', באם לא קבעתו ג' פעמים ולא בדקה ולא ראתה כיון שעברה עונתו מותר. וכו'. ונראה דכאן בפיהוק גרע טפי כיון שדרך הטבע הוא באשה לפהק בשעת ראייתה או סמוך לו, הוה ריעותא לפנינו שהיא טמאה, ועל כן חמיר טפי משאר וסת שאינו קבוע.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפט)

א. כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, חוֹשֶׁשֶׁת לְיוֹם ל' לִרְאִיָּתָהּ, שֶׁהוּא עוֹנָה בֵּינוֹנִית לִסְתָם נָשִׁים, וְאִם יֵשׁ לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ לִזְמַן יָדוּעַ מִכ' לְכ' אוֹ מִכ"ה לְכ"ה, חוֹשֶׁשֶׁת לַזְּמַן הַיָּדוּעַ.

ב. כֵּיצַד קוֹבַעְתּוֹ? כְּגוֹן שֶׁתִּרְאֶה ד' פְּעָמִים, וּבֵינֵיהֶם ג' זְמַנִּים שָׁוִין, כְּגוֹן שֶׁרָאֲתָה הַיּוֹם, וּלְסוֹף כ' יוֹם פַּעַם אַחֶרֶת, וְעוֹד לְסוֹף עֶשְׂרִים יוֹם, וְעוֹד לְסוֹף כ' יוֹם, וְזֶה נִקְרָא וֶסֶת הַהַפְלָגוֹת. וּלְכָךְ צְרִיכָה ד' רְאִיּוֹת, שֶׁרְאִיָּה רִאשׁוֹנָה אֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן, לְפִי שֶׁאֵינָהּ בְּהַפְלָגָה.

וַאֲפִלּוּ קֹדֶם שֶׁקִּבַּעְתּוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים חוֹשֶׁשֶׁת, שֶׁמִּיָּד אַחַר שֶׁרָאֲתָה פַּעַם אַחַת לְסוֹף כ' חוֹשֶׁשֶׁת מִכָּאן וְאֵילָךְ כְּשֶׁיַּגִּיעַ כ', וְכֵן בִּרְאִיַּת הַיָּמִים שֶׁהִיא לְיָמִים יְדוּעִים לַחֹדֶשׁ, מִיָּד אַחַר שֶׁרָאֲתָה פַּעַם אַחַת לְיוֹם יָדוּעַ לַחֹדֶשׁ, כְּגוֹן כ"א אוֹ כ"ה בּוֹ, חוֹשֶׁשֶׁת לְפַעַם אַחֶרֶת לְזֶה הַיּוֹם, וַאֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ כָּל אוֹתָהּ הָעוֹנָה. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר מִינֵי וֶסֶת שֶׁצְּרִיכָה לָחוּשׁ לָהֶם כֵּן, חוּץ מִוֶּסֶת הַדִּלּוּג, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן זֶה.

וְלֹא אָמְרוּ שֶׁצָּרִיךְ לְקַבְּעָם ג' פְּעָמִים, אֶלָּא לְעִנְיַן עֲקִירָה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁקּוֹבַעְתּוֹ בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים אֵינוֹ נֶעֱקָר בְּפָחוֹת מִג' פְּעָמִים, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁלֹּא עֲקַרְתּוֹ ג' פְּעָמִים צְרִיכָה לָחוּשׁ לוֹ. אֲבָל לֵאָסֵר, אֲפִלּוּ בְּפַעַם אַחַת חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה. וּמִיהוּ, אַף עַל פִּי שֶׁחוֹשֶׁשֶׁת לוֹ, נֶעֱקַר בְּפַעַם אַחַת, אֲפִלּוּ קְבָעָתּוֹ ב' פְּעָמִים. שֶׁאִם רָאֲתָה ב' פְּעָמִים לְיוֹם יָדוּעַ, וּבַשְּׁלִישִׁית לֹא רָאֲתָה, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ עוֹד.

ג. אִם קָבְעָה וֶסֶת לְשָׁעוֹת וְלֹא לְיָמִים, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת אֶלָּא שְׁעָתָהּ בִּלְבַד, וְהַוֶּסֶת הַזֶּה הוּא נֶעֱקָר בְּשָׁעָה אַחַת, וַאֲפִלּוּ בְּלֹא בְּדִיקָה.

יג. ... **הגה:** הָאִשָּׁה שֶׁרָאֲתָה, חוֹשֶׁשֶׁת לְוֶסֶת הַחֹדֶשׁ וּלְהַפְלָגָה, עַד שֶׁתִּקְבַּע וֶסֶת הַחֹדֶשׁ בְּג' פְּעָמִים, אוֹ וֶסֶת הַפְלָגָה בְּד' פְּעָמִים, אוֹ שֶׁתֵּעָקֵר אַחַת מֵהֶן. כֵּיצַד? רָאֲתָה בְּא' בְּנִיסָן וְכ' בּוֹ, חוֹשֶׁשֶׁת לְאֶחָד בְּאִיָּר, מִפְּנֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן. רָאֲתָה בְּאֶחָד בְּאִיָּר אוֹ לֹא רָאֲתָה בּוֹ, חוֹשֶׁשֶׁת לִט' בְּאִיָּר, שֶׁהוּא יוֹם כ' מֵרַאִיַּת יוֹם כ' שֶׁרָאֲתָה. רָאֲתָה בְּט' בְּאִיָּר אוֹ לֹא רָאֲתָה, חוֹשֶׁשֶׁת לְעֶשְׂרִים בְּאִיָּר, שֶׁמָּא קָבְעָה לָהּ וֶסֶת כ' לַחֹדֶשׁ, שֶׁהֲרֵי רָאֲתָה עֶשְׂרִים לְחֹדֶשׁ נִיסָן. וְכֵן הִיא חוֹשֶׁשֶׁת לְעוֹלָם עַד שֶׁתִּקְבַּע וֶסֶת אֶחָד כְּדִינוֹ, דְּאָז אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא נִקְבַּע, אוֹ עַד שֶׁאֶחָד מֵהֶן נֶעֱקַר, אָז אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְבַּע הַשֵּׁנִי (הַכֹּל בַּטּוּר בְּשֵׁם רַמְבַּ"ן)...

יד. הָיְתָה רְגִילָה לִרְאוֹת יוֹם עֶשְׂרִים (וְיֵשׁ לָהּ בָּזֶה וֶסֶת קָבוּעַ), וְשִׁנְּתָה לְיוֹם שְׁלֹשִׁים, זֶה וָזֶה אֲסוּרִים, וּכְשֶׁיַּגִּיעַ יוֹם כ' לִרְאִיַּת שְׁלֹשִׁים, אֲסוּרָה מִשּׁוּם וֶסֶת הָרִאשׁוֹן, וְאִם לֹא תִּרְאֶה בּוֹ חוֹשֶׁשֶׁת לְיוֹם ל'. שִׁנְּתָה פַּעֲמַיִם לְיוֹם ל', זֶה וָזֶה אֲסוּרִים. שִׁנְּתָה ג' פְּעָמִים לְיוֹם ל', הֻתַּר יוֹם כ' וְנֶאֱסַר יוֹם ל'. וְאִם לְאַחַר שֶׁשִּׁנְּתָה פַּעַם אוֹ פַּעֲמַיִם לְיוֹם ל' רָאֲתָה לְסוֹף כ', חָזַר וֶסֶת שֶׁל כ' לִמְקוֹמוֹ וְהֻתַּר שְׁלֹשִׁים.

טו. שִׁנְּתָה רְאִיּוֹתֶיהָ וְלֹא הִשְׁוָה אוֹתָם, כְּגוֹן שֶׁשִּׁנְּתָה פַּעַם אַחַת לְיוֹם ל' וְהַשֵּׁנִי לְל"ב, וְהַג' לְל"ד, נֶעֱקַר וֶסֶת הָרִאשׁוֹן וְאֵין לָהּ וֶסֶת כְּלָל. וְאִם חָזְרָה לִרְאוֹת בְּיוֹם הַוֶּסֶת הָרִאשׁוֹן, חוֹזֶר לִקְבִיעוּתוֹ הָרִאשׁוֹן וְחוֹשֶׁשֶׁת לוֹ תָּמִיד עַד שֶׁיֵּעָקֵר מִמֶּנָּה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְהוּא הַדִּין לְהִפְסִיקָה מִלִּרְאוֹת שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת, וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה לִרְאוֹת בְּיוֹם הַוֶּסֶת הָרִאשׁוֹן.

טז. כֵּיצַד? הָיְתָה רְגִילָה לִרְאוֹת בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְעָבַר עָלֶיהָ רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְלֹא רָאֲתָה, חוֹשֶׁשֶׁת לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה רָאשֵׁי חֳדָשִׁים. עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְלֹא רָאֲתָה, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לָהֶם. חָזְרָה וְרָאֲתָה בְּרֹאשׁ

חֹדֶשׁ, חָזַר הַוֶּסֶת לִמְקוֹמוֹ.

כא. פִּהֲקָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְרָאֲתָה, וְחָזְרָה וּפִהֲקָה בְּתוֹךְ יְמֵי הַחֹדֶשׁ, חוֹשֶׁשֶׁת לְאוֹתוֹ הַפִּהוּק וַאֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עַד שֶׁתִּבְדֹּק...

לב. פְּעָמִים שֶׁהָאִשָּׁה קוֹבַעַת לָהּ וֶסֶת בְּתוֹךְ וֶסֶת. כֵּיצַד? רָאֲתָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּרְבִיעִית בְּבַ'[158] לְחֹדֶשׁ וּבְרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְכֵן בַּחֲמִישִׁית וּבַשִּׁשִּׁית, הֲרֵי קָבְעָה שְׁתֵּי וְסָתוֹת.

וסת הדילוג

(ס"ד א) איתמר, ראתה יום חמשה עשר לחודש זה, ויום ט"ז לחודש זה, ויום שבעה עשר לחודש זה - (1) רב אמר: קבעה לה וסת לדילוג (ואסורה ליום י"ח לחודש רביעי, וליום י"ט בחודש חמישי, וכן לעולם). (2) ושמואל אמר: עד שתשלש בדילוג (ויום ט"ו אינו מן המנין, שהוא תחלת ראייתה ואין שם דילוג).

(ואמרינן) נימא רב ושמואל בפלוגתא דרבי ורשב"ג קמיפלגי, **דתניא:** ניסת לראשון ומת, לשני ומת - (1) לשלישי לא תנשא, דברי רבי. (2) רשב"ג אומר: לשלישי תנשא, לרביעי לא תנשא.

(ודחי) לא! דכולי עלמא כרשב"ג, והכא בהא קמיפלגי: רב סבר חמישה עשר ממנינא[159], ושמואל סבר כיון דלאו בדילוג חזיתיה, לאו ממנינא הוא.

איתיביה: היתה למודה (וסת קבוע) להיות רואה יום ט"ו, ושינתה ליום ששה עשר, זה וזה אסורין. שינתה ליום שבעה עשר, הותר ששה עשר (מכאן ואילך שלא קבעתו אלא פעם אחת, הלכך בפעם אחת הוא נעקר) ונאסר חמישה עשר ושבעה עשר. שינתה ליום שמונה עשר, הותרו כולן[160], ואין אסור אלא משמונה עשר ואילך. קשיא לרב!

אמר לך רב: למודה שאני[161].

מיתיבי: ראתה יום עשרים ואחד בחודש זה, יום עשרים ושנים בחודש זה, יום

158. הש"ך (ס"ק עב) דחה דברי המחבר, דהא **בב'** לחדש הוה ליה שני ימים רצופים, דהולכים תמיד אחר תחלת הראיה. עיי"ש. וכתב שהעיקר לכתוב: **בכ'** לחודש (כדאיתא בבעלי הנפש לראב"ד, שממנו המקור לדוגמא המובאת בסעיף זה). **וכן כתב הגר"א בביאורו** (ס"ק נא) שכן צריך להגיה. עיי"ש. וראה שו"ת היכל שלמה (עמ' קנה).

159. כיון דזו לימי החדש היא קובעת אף הראשונה מונין לה שהרי היתה ביום ידוע מן החדש ומתחלתה לדילוג כיוונה. רמב"ן (בחידושיו).

160. ט"ו, שהרי עקרתו שלוש פעמים. וט"ז וי"ז בחדא זימנא מיעקר. ואפילו י"ח הבא לא יאסר, אלא י"ט, כדקתני משמונה עשר ואילך שהרי שילשה בדילוג, וקבעה לה וסת לדילוג. רש"י.

161. כיון דוסתה קבוע לט"ו, שדינן ראיה של ט"ו עם ראיות שעברו עליה, שהרי בזמנה ראתה, והיכי הוה מצינן למימנייה עם הני דדילוג. וכי אמינא אנא, היכא דראיית ט"ו שהיתה תחלת ראייתה, או שלא היה לה וסת קודם לכן, או שהיה לה וסת ליום עשרים. רש"י.

עשרים ושלושה בחודש זה, קבעה לה וסת. סירגה (מיום כ"ב) ליום עשרים וארבעה, לא קבעה לה וסת (שאין דילוג זה דומה לראשון, דראשון יום אחד, וזה שני ימים כאחד. קתני מיהא קבעה לה וסת בג' ראיות וראשונה בכלל). תיובתא דשמואל!

אמר לך שמואל: הכא במאי עסקינן? כגון דרגילה למחזי ביום עשרים, ושינתה ליום עשרים ואחד. דיקא נמי דשבקינן ליום עשרים, ונקט ליום עשרים ואחד. שמע מינה.

גרסינן **במסכת בבא קמא** (**פרק שור שנגח ד' וה'**):

(**ל"ז א'**) **משנה:** אמרו לפני רבי יהודה: הרי שהיה מועד לשבתות, ואינו מועד לחול? אמר להם: לשבתות, משלם נזק שלם. לימות החול, משלם חצי נזק.

תנו רבנן: ראה שור - נגח, שור - לא נגח, שור - נגח, שור - לא נגח, שור - נגח, שור - לא נגח, נעשה מועד לסירוגין לשוורים.

(**ל"ז ב'**) נגח שור יום ט"ו בחודש זה, ויום ט"ז בחודש זה, ויום י"ז בחודש זה, פלוגתא דרב ושמואל, דאתמר: ראתה יום ט"ו בחודש זה, ויום ט"ז בחודש זה, ויום י"ז בחודש זה, רב אמר: קבעה לה וסת, ושמואל אמר: עד שתשלש בדילוג.

שיטות הראשונים

הגדרת וסת הדילוג: דעת **רבינו חננאל** שוסת הדילוג נקבע רק כאשר חזרה שלוש פעמים על הדילוגים. וכגון שראתה ט"ו ניסן, ט"ז אייר, וי"ז סיון, ואחר כך ראתה שוב בט"ו תמוז, ט"ז אב, וי"ז אלול, ואחר כך שוב בט"ו תשרי, ט"ז חשון, וי"ז כסלו. אז קבעה וסת הדילוג לרב, ולשמואל צריכה לראות חודש רביעי אחר כל שלושה מהדילוגים הנ"ל. ודעת **רוב הפוסקים** שוסת הדילוג נקבע כבר במחזור דילוגים אחד. וכן פסק **השו"ע**[162].

וסת החודש: דעת **רוב הראשונים** שאישה יכולה לקבוע וסת לתאריך מסוים בחודש, וכגון שראתה בט"ו ניסן, ט"ו אייר, וט"ו סיון. וכאשר מדלגת בתאריכים קובעת וסת הדילוג בימי החודש. **והרמב"ן** הקשה, דאיך יתכן שהוסת התלוי בטבע נקבע על פי קידוש החודש. **והשו"ע**[163] פסק **כרוב הראשונים**[164].

---

162. יו"ד קפט,ז. רבינו חננאל (ב"ק ל"ז ב'), ודחאוהו הראשונים (תוספות נידה ס"ד ב'. רא"ש נידה ט,ג. רשב"א תורת הבית, ז,ג, עמ' קנז). וכתב רשב"א (תורת הבית, שם), דודאי אם דילגה וחזרה ודילגה באותן הדילוגין בעצמן פעם שניה ושלישית כדברי רבינו חננאל, הרי זה וסת קבוע לדילוגי חלילה. וכן פסק השו"ע (יו"ד קפט,ח).

163. יו"ד קפט,ז. הראשונים בסוגייתנו (ראב"ד בבעלי הנפש שער תיקון הוסתות ג,ב. רמב"ן, רשב"א, ר"ן בחי', ועוד) דקדקו, שאם ניסן הוא חודש מלא ואייר חסר, נמצא אם כן שראתה בהפלגה של ל"ב יום ואחר כך של ל"א יום ובזה קיצרה ראייתה ולא דילגה כלום. ואם החודשים כולם מלאים או כולם חסרים, הרי שקבעה וסת להפלגה שווה ואין כאן דילוג. **ומתוך כך דקדקו, שאישה יכולה לקבוע וסת לתאריך מסוים בחודש**, וכגון שראתה בט"ו ניסן, ט"ו אייר, וט"ו סיון. וכאשר מדלגת בתאריכים קובעת וסת הדילוג בימי החודש.

והרמב"ן (בחידושיו) כתב על כך "פְּלִיאָה דַעַת מִמֶּנִּי נִשְׂגְּבָה לֹא אוּכַל לָהּ" (תהלים קלט,ו), **דאיך יתכן שהוסת**

בכמה דילוגים נקבע הוסת: דעת **רבינו חננאל, רז"ה, ורא"ש**[165], שהלכה כרב הסובר שנקבע וסת בשני דילוגים. דעת **רמב"ן** שהלכה כשמואל, שצריך שלושה דילוגים[166]. ודעת **ראב"ד**[167] **ורשב"א** להחמיר כרב וכשמואל, דהיינו שאם ראתה בט"ו ניסן, ט"ז אייר, וי"ז סיון, צריכה לחשוש בי"ז תמוז כשמואל, ובי"ח תמוז כרב. **והשו"ע** סתם להקל **כרמב"ן**, ובשם יש אומרים **כרבינו חננאל**, וסיים שיש לחוש לדבריהם ולהחמיר (כדעת **הרשב"א**[168])[169].

וסת הדילוג בהפלגות: דעת **ראב"ד, תוספות, ורא"ש**, שלא נחלקו רב ושמואל בוסת הדילוג בהפלגות. ודעת **רמב"ן** שבזה נחלקו[170]. וכתבו **ראב"ד, רמב"ן, ורא"ש**, שוסת הדילוג בהפלגות נקבע בארבע ראיות, וכגון שראתה היום, ולאחר ל' יום, ולאחר ל"א יום, ולאחר ל"ב יום[171]. וכן

התלוי בטבע נקבע על פי קידוש החודש. ומכוח קושייתו העמיד את הסוגיה בכגון שהחודשים היו מלאים או חסרים ברצף, ומדובר בוסת ההפלגה המדלג בימי החודש. אמנם, בהלכותיו (הלכות נידה ה,יב) פסק כפי דקדוק הראשונים הנ"ל.

והרא"ה (בדק הבית, ז,ג עמ' קה), מכוח קושיית הרמב"ן, ביאר שמה שכתוב בגמרא שראתה בט"ו בחודש הכוונה לט"ו **למולד הלבנה**, ולאו דווקא לט"ו לראש חודש. אבל הרשב"א (משמרת הבית, ז,ג עמ' קג) והרא"ש (נידה ט,ג) כתבו, **דודאי קידוש החודש גורם**, ואף בחידושי הגוף, וראיה לכך מן הירושלמי, עיי"ש. נמצא, (א) לרמב"ן אין וסת תלוי בימי החודש. (ב) לרא"ה כן תלוי, ונקבע ע"פ מולד לבנה. (ג) לרשב"א, ע"פ קידוש החודש.

164. **ולגבי אשה שראתה בראש חודש**: כתב **הב"ח** (יו"ד קפט, ס"ק טז) שאשה שרואה, לדוגמא, בראש חודש ניסן (א' ניסן), וחודש ניסן מלא, אינה צריכה לחוש ליום ל' ניסן (אף שגם הוא נקרא ראש חודש אייר), אלא לב' דראש חודש אייר, שהוא א' אייר (וכן להיפך, כשרואה בל' בחודש, לא תחוש לא' בחודש הבא, מדין וסת החודש. אמנם, אם קרה וראתה גם בא' ניסן, וגם בל' ניסן, שהוא נקרא ראש חודש אייר, כן תחוש לא' סיון. כיון שסוף סוף ראתה פעמיים רצופים בימים הנקראים ראש חודש). **והערוך השולחן** (ס"ק כח) **חולק**, וסובר שגם בחודש מלא, יום א' דראש חודש שייך מקצתו לראש חודש הבא, וכשרואה בראש חודש, צריכה לחוש לכל יום שנקרא ראש חודש. עיי"ש.

165. כן הכריע הרא"ש להדיא כרב, במסכת בבא קמא (פ"ד, סי' ד). ובמסכת נדה (פ"ט סי' ג השני) הביא את הדעות השונות, ולא הכריע. והטור כתב שהרא"ש פסק כשמואל, וצ"ב.

166. דעת רמב"ם צ"ב. ע"פ הנוסח בכת"י, פסק כרב. אמנם בדפוסים נוסף: ויום שמונה עשר בחודש שלאחריו. והיינו כשמואל. וכ"כ הב"י "שהרמב"ם פסק כשמואל. וכפי הגירסא שכתב הרב המגיד, שהיא הנכונה".

167. הראב"ד כתב דאיכא מאן דאמר הלכתא כוותיה דרב, דקיי"ל כל רב ושמואל הלכה כרב באיסורי. וכו'. ואנן לא סבירא לן הכי וכו' (ושם ממשיך לבאר שהדבר מסופק, כדלהלן). והרשב"א ורא"ש כתבו בשם הראב"ד שפסק כרב, וצ"ב (וראה כרתי ופלתי, ס"ק י).

168. כן כתב הב"ח, **דהיינו לחוש לחומרא**, זה וזה. וכן ביאר הש"ך (ס"ק יט) דברי השו"ע.

169. יו"ד קפט,ז. רבינו חננאל ורז"ה פסקו כרב, דהלכתא כרב באיסורי. רמב"ם ורמב"ן, כשמואל, כיוון שהגמרא דקדקה בברייתא כוותיה (מגיד משנה ורא"ש. ויש שדחו טענה זו, דמידי לרב לא ניחא האי ברייתא. ועוד, דברייתא היתה למודה להיות רואה בט"ו מסייע לרב). ראב"ד, ספק אי כרב אי כשמואל, כיוון שהגמרא (בבא קמא ל"ז ב') השוותה בין ראיות הנידה בדילוג לבין נגיחות השור בדילוג וקיימא לן כשמואל בדיני (ורז"ה דחה, דמה בכך שבוסתות הלכה כרב ובנגיחות כשמואל, אין אלו הלכות סותרות ומה שהגמרא השוותה ביניהן זהו דמיון בעלמא).

מקורות - רבינו חננאל (בבא קמא ל"ז ב'). רז"ה (בהשגותיו לבעלי הנפש, שער הוסתות ג,יז). רמב"ם (איסורי ביאה ח,ו). רמב"ן (הל' נידה ה,יב). ראב"ד (בעה"נ, שער הוסתות ג,כב). רשב"א (תורת הבית, ז,ג עמ' קנח). רא"ש (נדה ט,ג; ב"ק ד,ד).

170. רמב"ן (חי' נידה ס"ד א'), כפי קושייתו (שהובאה לעיל) שאין הוסת תלוי בימי החודש, ולכן לא ניתן להעמיד מחלוקתם בדילוג בימי החודש. ועוד כתב שם, שוסת הפלגה נקבע בג' ראיות (ושמואל מודה בזה לרב), וכשהוא בדילוג, מצריך שמואל ראיה רביעית. אמנם, בהלכותיו (ה,יא) פסק שוסת הפלגה נקבע בד' ראיות.

171. **ובמקרה שדילגה למפרע**, וכגון שראתה היום ולאחר ל' יום ולאחר כ"ט יום ולאחר כ"ח יום - דעת ראב"ד (שער תיקון הוסתות ג,ז) שקובעת גם בזה וסת הדילוג, ואסורה לאחר כ"ז יום. והשו"ע השמיט דין זה.

פסק **השו"ע**[172].

האם חוששת לוסת הדילוג בפעם אחת: כתבו **תוספות, ראב"ד, רמב"ן, ורשב"א,** דמהא דקתני שינתה לי"ז הותר ט"ז, ונאסר ט"ו וי"ז, ולא מיתסר נמי י"ח דנימא זו כבר דלגה וניחוש בפעם אחת לוסת של דלוג, שמע מינה שאין חוששין לוסת של דילוג כלל עד שתקבענו לגמרי. וכן פסק **השו"ע**[173].

וסת הסירוג: הגמרא בבבא קמא (ל"ז ב') למדה ממחלוקת רב ושמואל, לשור המועד לנגוח בדילוג. ומתוך השוואה זו, דקדק **ראב"ד** גם לאידך גיסא, שכמו שלגבי שור אמרינן שכאשר ראה שור ונגח שור ולא נגח, שור ונגח ושור ולא נגח, שור ונגח ושור ולא נגח, הרי זה מועד לנגוח שור לסירוגין, כך גם כאשר אישה ראתה בא' ניסן, א' סיון, א' אב, הרי זו קבעה וסת לראשי חודשים לסירוגין. וכן פסק **השו"ע**[174].

וסת לימי השבוע: דעת **חכמי הצרפתים, רז"ה, רשב"א, ור"ן**, שכמו שלגבי שור מועד, אם נגח בג' שבתות נעשה מועד לשבתות, כך גם כאשר אישה ראתה ג' פעמים באותו יום בשבוע (בהפרש שבועות קבוע[175]), קבעה וסת גם לאותו יום בשבוע[176]. ודעת **רמב"ן**, שגם בזה צריך ארבע ראיות. **והשו"ע**[177] פסק **כרוב הראשונים**.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפט)

ה. פְּעָמִים שֶׁתְּהֶיה הַהַפְלָגָה שֶׁקּוֹבַעַת בָּהֶם הַוֶּסֶת, בְּדִלּוּג. כְּגוֹן שֶׁרָאַתָה הַיּוֹם, וְרָאַתָה שֵׁנִית לְסוֹף ל', וּשְׁלִישִׁית לְל"א, וּרְבִיעִית לְל"ב, קָבְעָה וֶסֶת לְדִלּוּג שֶׁל הַפְלָגוֹת. בֵּין שֶׁהַרְחִיקָה דִּלּוּגָהּ הַרְבֵּה, בֵּין שֶׁלֹּא הִרְחִיקָה אֶלָּא יוֹם אֶחָד, קָבְעָה וֶסֶת לַדִּלּוּג הַשָּׁוֶה. שֶׁבְּכָל עִנְיָן שֶׁתְּהֵא מַשְׁוָה רְאִיָּתָהּ, קָבְעָה לָהּ וֶסֶת.

ו. כְּשֵׁם שֶׁקּוֹבַעַת וֶסֶת בְּהַפְלָגָה מִיָּמִים שָׁוִים וְשֶׁאֵינָם שָׁוִים, כָּךְ קוֹבַעַת בִּימֵי הַחֹדֶשׁ וּבִימֵי

172. יו"ד קפט,ה. שבהפלגות לא שייך לומר שראיה ראשונה מן המניין, כיוון שאין בה שום הפלגה. אמנם, **דעת הגר"א** (ס"ק ז) **בביאור דברי התוספות, שבוסת ההפלגות בדילוג שמואל מצריך ראיה חמישית,** ולשיטתו דברי השו"ע הם כרב. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות, ג,כב. ושם,ז מוכח שפסק שנקבע בד' ראיות). תוספות (ד"ה איתמר). רמב"ן (הלכות נידה ה,יב). רא"ש (נידה ט,ג).

173. יו"ד קפט,יא. מקורות - רשב"א (חי' ס"ד א'). תוספות (ד"ה ואינה אסורה). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הוסתות ג,י). רמב"ן (הל' נדה ה,כב).

174. יו"ד קפט,יב. ונחלקו האחרונים אם גם לשמואל (המצריך בוסת הדילוג ארבע ראיות) קובעת בוסת הסירוג בשלוש ראיות. הב"ח וש"ך (ס"ק כב) נקטו שבין לרב בין לשמואל קובעת בשלוש ראיות. וראה ביאור הגר"א (ס"ק יד, ו'שלמת אליהו'). ודעת פרישה (אות טו) וט"ז (ס"ק יא), שלשמואל בעינן גם כאן ד' ראיות שיש בהם ג' דילוגים. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער תיקון הוסתות ג,ד).

175. תוספת על פי דברי הש"ך (ס"ק יד-טו), דלא דמי לוסת הפלגה שאינו תלוי בימות השבוע, שצריך ד' ראיות.

176. והיינו דאמרינן (לעיל יא,א) קפצה וראתה, קפצה וראתה, קפצה וראתה, קבעה וסת לימים. ואוקמה רב אשי כגון דקפצה בחד בשבא וחזאי, וקפצה בחד בשבא וחזאי, ולחד בשבא אחרינא חזאי בלא קפיצה, אלמא ימי השבוע קבעי וסת. רשב"א.

177. יו"ד קפט,ו. מקורות - חכמי הצרפתים (הו"ד ברמב"ן, רשב"א ועוד. וראה תוספות ב"ק ל"ז ב', ד"ה יום ט"ו). רז"ה (השגות לבעלי הנפש שער תיקון הוסתות ג,טז); רשב"א (תוה"ב, ז,ג, עמ' קה); ר"ן (חי' נידה ס"ד א', ד"ה ראתה).

הַשָּׁבוּעַ שָׁוִים וְשֶׁאֵינָם שָׁוִים. כֵּיצַד? רָאַתָה ג׳ פְּעָמִים בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת אוֹ בְּה׳ בְּשַׁבָּת, אוֹ בְּאֶחָד בְּנִיסָן וּבְאֶחָד בְּאִיָּר וּבְאֶחָד בְּסִיוָן, אוֹ בְּה׳ בְּנִיסָן וּבְה׳ בְּאִיָּר ובה׳ בְּסִיוָן, קָבְעָה לָהּ וֶסֶת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת אוֹ בְּה׳ בוֹ, וּבְאֶחָד בַּחֹדֶשׁ אוֹ בְּה׳ בוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר, אֵין מְדַקְדְּקִין בְּכָךְ.

ז. כֵּיצַד קוֹבַעַת בִּימֵי הַחֹדֶשׁ בְּדִלּוּג? כְּגוֹן שֶׁרָאַתָה בְּט״ו בְּנִיסָן וְט״ז בְּאִיָּר וְי״ז בְּסִיוָן, לֹא קָבְעָה וֶסֶת עַד שֶׁתִּרְאֶה בְּי״ח בְּתַמּוּז, שֶׁאֵין רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה מִצְטָרֶפֶת, כֵּיוָן שֶׁאֵין הַהַפְלָגוֹת שָׁווֹת. וּמִיהוּ, אִם הָיָה לָהּ וֶסֶת קֹדֶם שֶׁהִתְחִילָה, וְאַחַר כָּךְ שִׁנְּתָה וְרָאַתָה בְּדִלּוּג ג׳ פְּעָמִים, קָבְעָה וֶסֶת בְּדִלּוּג. לְפִי שֶׁאַף הָרִאשׁוֹנָה בְּדִלּוּג רָאַתָה אוֹתָהּ, שֶׁדִּלְּגָה מִוֶּסֶת הַקָּבוּעַ לָהּ (רַמְבַּ״ם וְרַמְבַּ״ן כִּשְׁמוּאֵל וְטוּר לְדַעַת רא״ש. אֲבָל בְּפֶרֶק שׁוֹר שֶׁנָּגַח ד׳ וְה׳ פָּסַק רא״ש כְּרַב וְכֵן הוּא בִּרְמָזִים שָׁם) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאַתָה אֶלָּא בְּט״ו בְּנִיסָן וְט״ז בְּאִיָּר וְי״ז בְּסִיוָן, קָבְעָה וֶסֶת וְחוֹשֶׁשֶׁת לְי״ח בְּתַמּוּז וְי״ט בְּאָב, וְכֵן לְעוֹלָם. וְיֵשׁ לָחוּשׁ לְדִבְרֵיהֶם וּלְהַחְמִיר.

ט. רָאַתָה בְּאֶחָד בְּנִיסָן וּבְאֶחָד בְּסִיוָן וּבְאֶחָד בְּאָב, קָבְעָה לָהּ וֶסֶת לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ לְדִלּוּגִים. אֲבָל רָאַתָה בְּאֶחָד בְּנִיסָן וּבְאֶחָד בְּאִיָּר וּבְאֶחָד בְּתַמּוּז, וּבְאֶחָד בְּסִיוָן לֹא רָאַתָה, לֹא קָבְעָה לָהּ וֶסֶת.

י. רָאַתָה ט״ו בְּנִיסָן וְט״ז בְּאִיָּר וְי״ח בְּסִיוָן, לֹא קָבְעָה לָהּ וֶסֶת, כֵּיוָן שֶׁסֵּרְגָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי וְלֹא רָאַתָה עַד י״ח בוֹ.

יא. דִּלְּגָה פַּעַם אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְדִלּוּג, אַף עַל פִּי שֶׁחוֹשֶׁשֶׁת לִשְׁאַר וְסָתוֹת בְּפַעַם אַחַת, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְוֶסֶת הַדִּלּוּג, עַד שֶׁתִּקְבָּעֶנּוּ.

יב. וֶסֶת הַסֵּרוּג, רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה מִן הַמִּנְיָן, לְדִבְרֵי הַכֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיקָה רְאִיּוֹתֶיהָ. אֶלָּא שֶׁלְּעִנְיַן חֲשַׁשׁ וֶסְתָּהּ בִּתְחִלָּה הוּא שָׁוֶה לְדִלּוּג, שֶׁאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת אֶלָּא מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ הַסָּמוּךְ לוֹ. כְּגוֹן שֶׁרָאַתָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, חוֹשֶׁשֶׁת לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיָּר, וְאִם לֹא רָאַתָה עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן, חוֹשֶׁשֶׁת לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז, הַסָּמוּךְ לוֹ, וְאִם לֹא רָאַתָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז, אֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ אָב, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם הַפְלָגַת ב׳ חֳדָשִׁים כְּעֵין הַהַפְלָגָה הָרִאשׁוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁהַפְסָקַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בִּטְּלָה רְאִיַּת הָרִאשׁוֹן, וּרְאִיַּת הַחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הִיא הַתְחָלַת וֶסֶת, וְחוֹשֶׁשֶׁת לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ הַסָּמוּךְ, וְלֹא יוֹתֵר.

נשים בבתוליהם כגפנים

(ס"ד ב') **משנה:** נשים בבתוליהם כגפנים[178]:

יש גפן שיינה אדום, ויש גפן שיינה שחור. ויש גפן שיינה מרובה, ויש גפן שיינה מועט. רבי יהודה אומר: כל גפן יש בה יין (כל אשה יש לה בתולים ודמים), ושאין בה יין הרי זו דורקטי (וכיון שאין להן דמים מרובים אין בניהן מרובין).

תנא: דור קטוע.

שיטות הראשונים

נשים בבתוליהם כגפנים: כתב **הרמב"ם**, שידיעה זו מועילה לנו בדיני מי שטען לא נמצאו בתולים לנערה[179]. ור' יהודה אומר שיש מן הנשים שאין להן דם כלל בשום פנים, לא דם נדה ולא דם בתולים, והלכה כמותו. וביאר **הר"ן**, שאם בעל ולא מצא[180] דם, אין אומרים ודאי נבעלה, אלא בודקים בקרובותיה. וכן פסק **השו"ע**[181].

שולחן ערוך

(אה"ע, הלכות כתובות, סימן סח)

ה. טָעַן טַעֲנַת דָּמִים, אִם הָיְתָה מִמִּשְׁפַּחַת דּוֹרְקָטִי (פֵּרוּשׁ, דּוֹר קָטוּעַ, כְּלוֹמַר מִשְׁפָּחָה שֶׁל עֲקָרִים שֶׁעַל

178. לגבי מיקום המשנה כאן, כתב המאירי (נידה ס"ג א'), שכשם שזמן משתנה בנשים לא ראי זה כראי זה כך ענין הדמים משתנה בהם, זו דמה אדום וזו דמה שחור, זו דמיה מרובין וזו דמיה מועטין.

והגר"א (אליהו רבה, נידה ט,יא) כתב, דהתנא כללא קא כייל ברישא, לפרושי טעמא דבית הלל דפרקא דלקמן. דתנן, בית הלל אומרים: עד שתחיה המכה. ולא תלינן לדידהו בימים, כי היכי דתלי בית שמאי בד' לילות. ולא תלינן נמי בשינוי מראה, למימר כי אשתנו דמיה למראה אחרת פסקו דם בתולים מינה, ואתחיל דם נידה.

להכי קא כייל כללא ברישא, נשים בבתוליהן כגפנים, יש גפן שיינה אדום, ויש שיינה שחור, כך יש אשה שדם בתוליה שחור ויש שדם בתוליה אדום, **הלכך שינוי מראה בדמים לאו כלום הוא**, שדם בתולים עצמם משתנים. ויש שיינה מרובה, ויש שיינה מועט, כך יש אשה שדם בתוליה מרובה ויש שדם בתוליה מועט, **הלכך לבית הלל, ימים לא מעלים ולא מורידים**, אלא עד שתחיה המכה.

ואתא רבי יהודה וקאמר: כיון שהנשים משתנים, דם בתולים לטהר מנלן? שמא אותה האשה אין לה דם בתולים כלל, ודם נידה הוא! וקא מפרק לה: משום שכל גפן יש לה יין, כך כל אשה יש לה דם בתולים. ושאין בה יין הרי זה דורקטי, דור קטוע, שאין לה לא דם נידה ולא דם בתולים. ואם אין לה דם בתולים, דם נידה נמי אין לה.

179. וביאר הר"ן, דלא תימא כל דם בתולים מראיהן אחד, וכל שאין מראיו כמראה הרגיל בהם אינו דם בתולים, קמ"ל שדם בתולים מראיו מרובים (כלומר, שאינו יכול לטעון שלא נמצאו בתולים לנערה אם נמצא דם שחור או דם מועט). מקורות - רמב"ם (פירוש המשניות, נידה ט,יא). ר"ן (בחידושיו, נידה ס"ד ב').

180. בחידושי הר"ן איתא 'ומצא', וכתב המהדיר שאולי צריך לומר 'ולא מצא'. וכן גרס ה'פתחי נדה' בדברי הר"ן.

181. אה"ע סח,ה. רמב"ם (פירוש המשניות, נידה ט,יא, ובהלכות להלן). ר"ן (בחידושיו, נידה ס"ד ב').

יָדָהּ הַדּוֹר קָטוּעַ מִבָּנִים), הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ; וְאִם לָאו, בּוֹדְקִין אוֹתָהּ שֶׁמָּא חֹלִי גָּדוֹל יֵשׁ בָּהּ שֶׁיִּבֵּשׁ לַחְלוּחִית הָאֲבָרִים, אוֹ שֶׁהָיְתָה מִתְעַנֶּיֶת בְּרָעָב, וּמַכְנִיסִין אוֹתָהּ לְמָרְחָץ וּמַרְטִיבִין אוֹתָהּ וּמַאֲכִילִין וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּבָּעֵל שֵׁנִית וְנִרְאֶה אִם תּוֹצִיא דָּם. וְאִם אֵין שָׁם חֹלִי וְלֹא רָעָב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה.

הדרן עלך האשה שהיא עושה

פרק עשירי

תינוקת

נושא הפרק: עניין הדמים, ובדיקה וספירת ימי נידה וזיבה, ועניין הטבילה.

ובו חמישה חלקים:

1. דם בתולים, וכמה זמן תולים בבתולים. ובדרך אגב עניין טבילה ודיני חציצה וחפיפה.
2. בדיקת הנידה וזב וזבה.
3. דין דם אשה שמתה לעניין טהרות.
4. דין דם טוהר של יולדת לעניין טהרות וקדשים.
5. ספירת ימי זיבה.

נושאים משניים

דם בתולים

תינוקת שלא הגיע זמנה לראות
תינוקת שהגיע זמנה לראות
ראתה ועודה בבית אביה
הרואה דם מחמת תשמיש
בנות ישראל החמירו על עצמן
דם חימוד

דיני טבילה והכנות לטבילה

דין חפיפה, חפיפה בנתר ובצונן
הדחה וחציצה בבית הסתרים
חפיפה, טבלה ועלתה ונמצא דבר חוצץ
טבילה על גבי כלים, טבילה בנמל ובנהרות
דיני חציצה ואופן הטבילה
שיעור החציצה
טבילה ביום
חפיפה כמה ימים לפני הטבילה

הפסק טהרה ושבעה נקיים

נדה שלא הפרישה בטהרה בין השמשות של שביעי
זב וזבה שלא בדקו כל שבעה נקיים

דין זב זבה ונדה שמתו ודם שיצא לאחר מיתה

טמאים שמתו מטמאים באבן מסמא
מקור אם מקומו טמא
דם תבוסה

דין יולדת בימי טוהר וטבילה בסוף ימי טוהר

זבה קטנה שטבלה ושימשה
י"א יום שבין נדה לנדה

דם בתולים

תינוקת שלא הגיע זמנה לראות

(**ס"ד ב'**) **משנה:** תינוקת שלא הגיע זמנה לראות, וניסת - (1) בית שמאי אומרים: נותנין לה ארבעה לילות (לשמש, ואפילו רואה אמרינן דם בתולים הוא). (2) ובית הלל אומרים: עד שתחיה המכה.

אמר רב נחמן בר יצחק: ואפילו ראתה (בבית אביה אמרו בית הלל, הואיל ולא הגיע זמנה לראות, נותנין לה עד שתחיה המכה). ממאי? מדקא מפליג בסיפא (בהגיע זמנה לראות) בין ראתה בין בשלא ראתה, מכלל דרישא לא שנא הכי ולא שנא הכי. **תניא** נמי הכי: בית הלל אומרים: עד שתחיה המכה, בין ראתה בין לא ראתה.

(שנינו במשנה: בית הלל אומרים) עד שתחיה המכה. (ומברר) עד כמה? אמר רב יהודה אמר רב: כל זמן שנוחרת[1]. כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי: נחירה זו איני יודע מה היא! אלא כל זמן שהרוק מצוי בתוך הפה מחמת תשמיש (שרואה מחמת תשמיש).

(ומברר) נחירה דקאמר רב, היכי דמי? אמר רב שמואל בר רב יצחק: לדידי מפרשא לי מיניה דרב - עומדת ורואה, יושבת ואינה רואה[2], בידוע שלא חיתה המכה. על גבי קרקע ורואה, על גבי כרים וכסתות ואינה רואה, בידוע שלא חיתה המכה[3]. על גבי כולם ורואה[4], על גבי כולם ואינה רואה, בידוע שחיתה המכה.

גרסינן לעיל, **בפרק שמאי** (**י"א ב'**):

אמר רב גידל אמר שמואל: לא שנו (בית הלל עד שתחיה המכה) אלא שלא פסקה מחמת תשמיש (שכל זמן ששימשה ראתה), וראתה שלא מחמת תשמיש[5]; אבל פסקה

---

1. הראב"ן (סי' כד, ד"ה ואשר אמרתי על בשר יבש) כתב שהוא מלשון פליטה, דהיינו שהיא פולטת דם.
2. מחמת שאותו מקום הוא נדחק כשהיא עומדת, ונוגעין הצדדין ביחד, וכשהיא יושבת שאינו נדחק אינה רואה. ערוך (ערך נחר ב).
3. כשהיא יושבת על גבי קרקע שקשה היא ונדחקת רואה, וכשיהא יושבת על גבי כרים שהן רכים ואינה רואה, בידוע שלא חיתה המכה, ודם בתולים הוא, ומותרת. ערוך (ערך נחר ב).
4. תוספות (ס"ד ב', ד"ה על גבי) התקשו לגירסה זו, כיון שרואה דם, איזו הוכחה יש שהמכה התרפאה?! וכתבו שצריך לומר ש"בידוע" היינו **שיש לתלות** שחייתה המכה (בניגוד למקרים המוזכרים ברישא, בהם ודאי לא התרפאה). גם מהרמב"ם (איסורי ביאה ה,כג) נראה שהיתה לפניו גירסה זו, וביאר, שאם הפסיקה לראות, בלי קשר לתנוחה שלה, ודאי התרפאה המכה. וגם במקרה הפוך, שהדם אינו פוסק בשום תנוחה, גם זו ראיה שדם נדה הוא. וכן הובאה גירסה זו ברי"ף (שבועות ד א בדפיו). אמנם במקצת ספרים (הובא בראשונים, וכן ישנה הגירסה בכת"י) נשמט "על גבי כולם ורואה", וגורסים רק: על גבי כולם ואינה רואה, בידוע שחיתה המכה.
5. כלומר, אפילו חזרה וראתה ביום שלא מחמת תשמיש, מחזקינן לה בדם בתולים הואיל ומחמת תשמיש לא פסקה.

מחמת תשמיש (ששימשה פעם אחת ולא ראתה, ואחרי כן) וראתה, טמאה[6]. עבר לילה אחת בלא תשמיש וראתה, טמאה. נשתנו מראה דמים שלה (ממראה דם בעילה ראשונה), טמאה.

שיטות הראשונים

עד שתחיה המכה: דעת **תוספות**, דרב מחמיר טפי משמואל, דדוקא כשנוחרת ביום שלאחר תשמיש, תלינן בו ובלילה שלאחריו[7]. אבל בלא נחירה, לא[8]. **ורי"ף ורמב"ם** כתבו את שני הסימנים, גם של רב וגם של שמואל[9].

בתולה הרואה מחמת תשמיש: בפרק קמא (י"א ב'), אמרינן משמיה דשמואל לא שנו (עד שתחיה המכה) אלא שלא פסקה מחמת תשמיש. וכתבו **תוספות** דכל פעם שמשמשת רואה, אפילו תשמיש מופלג מחבירו חודש או שלושה חודשים, הוי דם תשמיש וטהור[10]. וכן פסק **השו"ע**[11]. **והרמ"א** כתב שאפילו אם לא פסקה לראות פעם אחת, אם אין לה צער כלל בשעת תשמיש, הרי היא ככל הנשים, ולא תלינן בדם בתולים[12].

---

6. בין שראתה מחמת תשמיש בין שלא ראתה מחמת תשמיש, טמאה, דאמרינן כיון דבשעת תשמיש פסקה פעם אחת, רגלים לדבר שהבתולים כלו כבר, וזה ממקום טמא ירד. רש"י (וראה להלן מחלוקת ראשונים בזה).

7. אבל אחרי הלילה תו לא תלינן, הואיל ולא שימשה כדאמר לעיל בסוף פרק קמא (י"א ב') עבר עליה לילה אחת בלא תשמיש טמאה.

8. דהיינו, לרב, כדי לטהר דמה, צריך שני תנאים: א. שתראה מחמת תשמיש, ב. נוחרת (שרואה דם רק כשעומדת, או כשיושבת על גבי קרקע). ואילו לשמואל די בכך שרואה דם בכל תשמיש.

9. וביאר הר"ן דבריהם, דלא מחזקינן לה בטהורה אלא **בשני תנאים**, שרואה כל פעם שמשמשת, וכן בעומדת ורואה, יושבת ואינה רואה. אבל הב"ח (סי' קפז, ד"ה כתב ב"י; שו"ת הישנות סי' פג) חלק על הבנתו, וכתב דאע"ג דהלכה כרב באיסורי, דבנוחרת (פירוש עומדת ורואה יושבת ואינה רואה) בידוע שלא חיתה המכה, מכל מקום **רב מודה לשמואל** דאמר כל זמן שהרוק בפיה (דהיינו דרואה מחמת תשמיש) בידוע שלא חיתה המכה **אף על גב דאינה נוחרת**. אלא דשמואל אינו מודה לרב, וקאמר נחירה זו איני יודע מה היא. מקורות - רי"ף (שבועות ד א דפיו). רמב"ם (איסו"ב ה,כג-כד). ר"ן (ברי"ף שבועות, ד"ה לא שנו). תוספות (ס"ד ב', ד"ה כל).

10. כתב הב"י דהשתא לדידן דבכולהו אין לה אלא בעילת מצוה (נדה ס"ה ב'), מכל מקום, כיון דחזינן דאיכא בתולה בעלמא דכל שלא פסקה מחמת תשמיש, מחזקינן להו מדינא בדם בתולים, בהכי סגי למילף לכולהו בתולות, אף להגיע זמנה וראתה, לענין **שלא להחזיקה ברואה דם מחמת תשמיש**, כיון דרובא מסייע לה. דהא רואות מחמת תשמיש הוו מיעוטא דמיעוטא.

ואף על גב דהתם (י"א ב') אמרינן שאם עבר לילה אחת בלא תשמיש וראתה טמאה, איכא למימר דהיינו לטמאה משום אותו דם; אבל אחר שתטבול אם תחזור לראות מחמת תשמיש, אפילו כמה פעמים, לא מחזיקינן לה ברואה מחמת תשמיש, עד שתפסוק פעם אחת. וסיים הב"י: כך נראה לי, אלא דמסתפינא להתיר, אלא אם כן יהיו ידיים מוכיחות שהוא דם בתולים.

11. יו"ד קפז,יג. ולגבי **אשה שלא בדקה עצמה פעם אחת לאחר התשמיש**, דעת חוות דעת (ס"ק כה), דשוב אינה תולה בדם בתולים. אבל יש שחלקו עליו, וכן פסקו להקל בדי השולחן (ס"ק רד) וטהרת הבית (ח"א, סי' ה, סעי' ד, עמ' רכג). מקורות - תוספות (י"א ב', ד"ה שלא).

12. והב"ח (יו"ד קפז) הקשה עליו, דאע"ג דהלכה כרב באיסורי (נדה כ"ד ב') דבנוחרת (פירוש עומדת ורואה יושבת ואינה רואה) בידוע שלא חיתה המכה, מכל מקום רב מודה לשמואל דאמר כל זמן שהרוק בפיה (דהיינו דרואה מחמת תשמיש) בידוע שלא חיתה המכה, אף על גב דאינה נוחרת! והכי מוכח מהרי"ף ורמב"ם, **ואף על גב**

אבל פסקה מחמת תשמיש וראתה, טמאה: דעת **רש"י ותוספות**, דאפילו אם ראתה אחר כך מחמת תשמיש, טמאה; הואיל והפסיקה פעם אחת מלראות מחמת תשמיש אמרינן דחייתה המכה. ודעת **רי"ף, רמב"ם, ומרדכי**, שטמאה דוקא אם הראיה שראתה אחר כך היתה שלא מחמת תשמיש. אבל מחמת תשמיש, טהורה[13].

נשתנו מראה דמים שלה, טמאה: **הרי"ף** הביא כן להלכה, **והרמב"ם** השמיט[14].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפז)

יג. הַבּוֹעֵל אֶת הַבְּתוּלָה כַּמָּה פְּעָמִים, וְרָאֲתָה דָּם מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ, לְעוֹלָם מַחְזִקִינָן שֶׁהֵם דַּם בְּתוּלִים, עַד שֶׁתְּשַׁמֵּשׁ פַּעַם אַחַת וְלֹא תִּרְאֶה דָּם מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ. וְאִם אַחַר כָּךְ תִּרְאֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ, הֶחְזְקָה לִהְיוֹת רוֹאָה דָּם מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ. **הגה**: וַאֲפִלּוּ אִם לֹא פָּסְקָה לִרְאוֹת פַּעַם אַחַת, אִם אֵין לָהּ צַעַר כְּלָל בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, הֲרֵי הִיא כְּכָל הַנָּשִׁים וְלֹא תְּלִינָן בְּדַם בְּתוּלִים. (תְּשׁוּבַת מַהַרַ"ם פַּדָּוואָה סִימָן ט')...

תינוקת שהגיע זמנה לראות

(ס"ד ב') (המשך **משנה**:) הגיע זמנה לראות (ולא ראתה), וניסת - (1) בית שמאי אומרים: נותנין לה לילה הראשון. (2) ובית הלל אומרים: (כשנישאה ברביעי נותנים לה) עד מוצאי שבת, ארבעה לילות.

איתמר שימשה בימים - (1) רב אמר: לא הפסידה לילות. (2) ולוי אמר: הפסידה לילות. רב אמר לא הפסידה לילות, "עד מוצאי שבת" תנן. ולוי אמר הפסידה לילות, מאי ארבעה לילות דקתני? ארבעה עונות.

איתמר, בעל ולא מצא דם, וחזר ובעל (בתוך ארבעה לילות) ומצא דם - (1) רבי חנינא אמר: טמאה. (2) ורבי אסי אמר: טהורה.

רבי חנינא אמר טמאה, דאם איתא דהוה דם בתולים, מעיקרא הוי אתי. ורבי אסי אמר טהורה, דילמא אתרמי ליה כדשמואל, דאמר שמואל: יכולני לבעול כמה

דאינה מרגשת שום צער! ומה שכתב מהר"ם מפדואה מסברת עצמו בלי שום ראיה, להחמיר ולעגן את האשה אם אין לה צער כלל בשעת תשמיש, ונמשך אחריו הרב בהגהות שולחן ערוך, אין לשמוע לחומרא זו. עיי"ש. אמנם ט"ז (ס"ק יז), ש"ך (ס"ק לז), וסדרי טהרה (ס"ק כט) פסקו כרמ"א.

13. גירסת רי"ף ומרדכי: אבל פסק דם מחמת תשמיש, וראתה דם שלא מחמת תשמיש, טמאה. וגם הרמב"ם כתב: "שֶׁמְּשָׁה מִטָּתָהּ וְלֹא רָאָת דָּם, וְאַחַר כָּךְ רָאָת דָּם שֶׁלֹּא מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי זֶה דַּם נִדָּה." (וכן כתבו פתחי נדה, וסדרי טהרה ב'חידוד הלכות', דף י"א ב'). מקורות - רי"ף (שבועות ד א דפיו). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ה,כד). מרדכי (שבועות רמז תשלח). רש"י (י"א ב', ד"ה אבל פסקה); תוספות (י"א ב', ד"ה שלא).

14. מקורות - רי"ף (שבועות ד א דפיו).

בעילות בלא דם. ואידך, שאני שמואל דרב גובריה.

(שנינו במשנה:) ובית הלל אומרים: עד מוצאי שבת ארבעה לילות. אמר רב: בוגרת, נותנין לה לילה הראשון (ואפילו לבית הלל דאמרי בהגיע זמנה לראות, ארבעה, הני מילי נערה דמשיגיעו ימי הנעורים הוי זמנה; אבל בוגרת, לילה הראשון ותו לא). והני מילי שלא ראתה; אבל ראתה, אין לה אלא בעילת מצוה, ותו לא.

(ס"ה א') בעא מיניה רב חיננא בר שלמיא מרב: (לא הגיע זמנה לראות וניסת, ונבעלה, ודינה שמותרת עד שתחיה המכה, ואחר כך) הגיע זמנה לראות תחת בעלה, מהו (האם נחשבת כהגיע זמנה לראות וניסת)? אמר ליה: כל בעילות שאתה בועל (כשהיא קטנה) אינן אלא אחת, והשאר משלימין לד' לילות.

שיטות הראשונים

שימשה בימים, האם הפסידה לילות: פסק **הרמב"ם**[15] לקולא כרב, וכתב: "נִשֵּׂאת כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה: אִם לֹא רָאָת דָּם מִיָּמֶיהָ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ אַרְבָּעָה יָמִים, בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּם שׁוֹתֵת, וְהוּא שֶׁלֹּא חָיָת הַמַּכָּה".

בעל ולא מצא דם, וחזר ובעל: פסק **הרמב"ם**[16] לחומרא, כרבי חנינא, וכתב: "הַבּוֹעֵל בְּתוּלָה וְלֹא יָצָא מִמֶּנָּה דָּם, וְחָזַר וּבָעָלָהּ וְיָצָא דָּם - אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה, הֲרֵי זֶה דַּם נִדָּה; שֶׁאִלּוּ הָיָה דַּם בְּתוּלִים, הָיָה בָּא בַּתְּחִלָּה".

ראתה ועודה בבית אביה

(ס"ד ב') (המשך **משנה:**) ראתה, ועודה בבית אביה - (1) בית שמאי אומרים: נותנין לה בעילת מצוה. (2) ובית הלל אומרים: כל הלילה כולה.

(ס"ה א') ת"ר: ראתה ועודה בבית אביה - בית הלל אומרים: כל הלילה שלה, ונותנין לה עונה שלימה. וכמה עונה שלימה? פירש רבן שמעון בן גמליאל: לילה וחצי יום[17].

(ס"ה ב') רב ושמואל דאמרי תרוייהו: הלכה - בועל בעילת מצוה ופורש.

(ומסיק) אינהו דעבדו כרבותינו, **דתניא:** רבותינו חזרו ונמנו, בועל בעילת מצוה ופורש. אמר ליה רבי אבא לרב אשי: אלא מעתה בעל נפש לא יגמור ביאתו? אמר ליה: אם כן לבו נוקפו ופורש.

15. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ה,יט).
16. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ה,כה).
17. למסקנת הגמ', אין כוונת הברייתא ללילה שלם ועוד חצי יום, אלא: או לילה שלם (כאשר הלילה הוא בן שתים עשרה שעות, דהיינו בניסן ותשרי), או חצי יממה (בימים בהם היום והלילה אינם שווים), דהיינו שתים עשרה שעות.

שיטות הראשונים

דם בתולים: **הרי"ף ורמב"ם** פסקו את כל הדינים כדברי בית הלל, חוץ מדין ראתה ועודה בבית אביה, ששם פסקו כחומרת רב ושמואל שבועל ופורש. דעת **רשב"א, רא"ש, ור"ן,** שרב ושמואל התייחסו לכל הדינים המובאים במשנה[18], ולכן פסקו שבכל בעילת מצוה בועל ופורש, אפילו בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות. ואף **הרמב"ם** כתב שכיום אין מי שנוהג היתר בדם בתולים, והמנהג לבעול ולפרוש אף בתינוקת. וכן פסק **השו"ע**[19].

בועל בעילת מצוה ופורש: הטעם שהחמירו, ולא התירוהו ככל דם מכה, כתבו **גאונים**, מפני שדם בתולים גורם לדם נדה שיצא עמו[20]. **ורשב"א** כתב משום דאיכא למיחש לשמואל דאמר יכולני לבעול כמה בתולות בלא דם (ושמא גם כאן בעל והטה, והדם אינו ממכה). **ורמב"ן** כתב, שאדרבה, מכאן אתה למד, שאין תולין במכה[21]. ושאר **ראשונים** חלקו עליו. וכן פסק **השו"ע**[22].

בעל בעילת מצוה ולא מצאה דם: דעת **גאונים, רוקח, רמב"ן, רשב"א, רא"ש, מרדכי, ור"ן,** שאף אם בעל ולא מצאה דם, פורש, שאי אפשר לחבורה בלא דם, אלא ששכבת זרע חיפהו[23]. **והרוקח** כתב בשם **רוב הרבנים** שאינה טמאה, אלא אם כן ראתה דם בשעת בעילה, שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה. וכן דעת **ראב"ד** להקל. **והשו"ע**[24] פסק **כרוב הראשונים**. והוסיף **רמ"א**, שאם לא גמר ביאה, ולא ראתה דם, נהגו להקל[25].

---

18. דאמר עולא, כי הוו בה רבי יוחנן וריש לקיש ב'תינוקת', לא הוו מסקי מינה אלא כדמסיק תעלא מבי כרבא, ומסיימי בה הכי: בועל בעילת מצוה ופורש; פירוש ב'תינוקת', בכוליה פירקין דתינוקת. וגרסינן נמי בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ו): כל הני הלכתא דריש פירקא אחרינא דנדה, להלכה אבל לא למעשה. רבי ינאי ערק אפילו מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה. רשב"א.

19. יו"ד קצג,א. הב"י מסביר את דברי הרי"ף ורמב"ם שיש מחלוקת בבלי וירושלמי, שבבבל נהגו לאסור רק בנערה וראתה בבית אביה לחומרא, אך בכל שאר המקרים נהגו להתיר. ובא"י נהגו לאסור בכל מקרה אף בתינוקת. ולפי זה מובן מדוע הרמב"ם פוסק בפרק ה' את הדין שמותר לבעול כדברי המשנה וכב"ה ובפרק י"א מסייג דבריו. מקורות - רשב"א (תורת הבית, ז,ב, עמ' נ). רא"ש (סי' א); ר"ן (ס"ה ב', ד"ה רב). רמב"ם (איסורי ביאה יא,ח). וראה ערוך השולחן (סעיף ז).

20. וכשהיא נבעלת בעילה ראשונה אוחזת אותה רעדה וחלחלה, ובזמן שהאשה מתחלחלת היא פורשת נדה. וכענין מה שכתוב באסתר (ד,ד) "וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד", אמר רב: מלמד שפירסה נדה. וכעין זה כתבו רב פלטוי גאון, והרוקח בשם רוב הרבנים, שאי אפשר למכה בלא צחצוחי זיבה.

21. שאין לך מכה גדולה מן הקטנה שנבעלה והדם שותת ממנה מחמת הבעילה.

22. יו"ד קפז,ה. וראה סוגיא הבאה, תליה מחמת מכה. מקורות - גאונים (תשובות הגאונים, שערי תשובה, סי' קסח). רב פלטוי גאון (שערי תשובה, סי' קסה). רוקח (הל' נדה, סי' שיז). רמב"ן (הל' נדה ג,ט). וראה רשב"א ורא"ה (תורת הבית, ז,ד, עמ' רעט). רשב"א (שו"ת ח"ז, סי' קסא. ועיי"ש). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ח,יד).

23. והא דאמר דנדה בפרק תינוקת, בעל ולא מצא דם ובעל ומצא דם דפליגי ר' חנינא ור' יוסי (בגירסה שלפנינו: רבי אסי), דווקא בדורות הראשונים שהיו בקיאין בדמים; אבל בזמן הזה אין להקל, דרובו דְּמֵי מקור, הלכך יש לחוש שמא חיפהו שכבת זרע לדם משהו. רוקח.

24. יו"ד קצג,א. מקורות - גאונים (הו"ד בר"ן). רוקח (הל' נדה, סי' שיז). רמב"ן (הל' נדה, ג,י). רשב"א (חי' ס"ה ב', ד"ה בועל; תורת הבית ז,ב, עמ' נ). רא"ש (סי' א). מרדכי (שבועות רמז תשלט). ר"ן (חי' ס"ה ב', ד"ה רב; שבועות ד ב ברי"ף, ד"ה והראב"ד). ראב"ד (בעל הנפש, שער הפרישה, סוף סי' ג).

25. וכן כתבו אחרונים רבים, וכן כתב 'בן איש חי' (שנה ב, פרשת צו, אות יט) שבעירו בגדאד נהגו להקל. וראה עוד טהרת הבית (ח"א, סי' י, ב, ובהערות).

האם יכול לפרוש בקושי איבר: דעת **ראב"ד** דלאו פורש מיד הוא, דאם כן נמצאת יציאתו הנאה לו כביאתו, אלא ממתין עד שימות האיבר, ופורש מיד מן המיטה[26], שהוא כמו המשמש עם הטהורה ואמרה נטמאתי. ודעת **רוב הראשונים**, שפורש אפילו בקושי, אע"פ שיציאתו הנאה לו כביאתו[27]. וכן פסק **השו"ע**[28].

דיני הרחקה לאחר בעילת מצוה: כתב **ראב"ד** שנראה מדברי **רב האי גאון**, שאסור לישן על מטתה של נדה משום הרגל, אפילו כשאינה במיטה; אבל כלה, מותר לישן באותה מיטה לאחר שעמדה מאצלו, ואפילו באותו סדין שהדם עליו. וכן פסק **השו"ע**[29].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצג)

א. הַכּוֹנֵס אֶת הַבְּתוּלָה, בּוֹעֵל בְּעִילַת מִצְוָה וְגוֹמֵר בִּיאָתוֹ וּפוֹרֵשׁ מִיָּד. אֲפִלּוּ הִיא קְטַנָּה שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת וְלֹא רָאֲתָה, וַאֲפִלּוּ בָּדְקָה וְלֹא מָצְאָה דָּם, טְמֵאָה שֶׁמָּא רָאֲתָה טִפַּת דָּם כְּחַרְדָּל וְחִפָּהוּ שִׂכְבַת זֶרַע. **הגה**: וְיֵשׁ מְקִלִּין אִם לֹא רָאֲתָה דָּם (הַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי בְּשֵׁם אִבְּא מ"ד); וְנָהֲגוּ לְהָקֵל אִם לֹא גָּמַר בִּיאָה רַק הֶעֱרָה בָּהּ וְלֹא רָאֲתָה דָּם; אֲבָל אִם בָּא עָלֶיהָ בִּיאָה מַמָּשׁ, צָרִיךְ לִפְרֹשׁ מִמֶּנָּהּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם (טוּר וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם רֹב הַפּוֹסְקִים). וּבַעַל נֶפֶשׁ יָחוּשׁ לְעַצְמוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁחֹק בְּתֵינוֹקוֹת. וּצְרִיכָה שֶׁתִּפְסֹק בְּטָהֳרָה וְתִבְדֹּק כָּל שִׁבְעָה, וְלֹא תַּתְחִיל לִמְנוֹת עַד יוֹם ה' לְשִׁמּוּשָׁהּ. וְנוֹהֵג עִמָּהּ כְּכָל דִּינֵי נִדָּה לְעִנְיַן הַרְחָקָה; אֶלָּא שֶׁנִּדָּה גְּמוּרָה, אָסוּר לוֹ לִישַׁן עַל מִטָּתָהּ אֲפִלּוּ כְּשֶׁאֵינָהּ בַּמִּטָּה, וְזוֹ מֻתָּר לוֹ לִישַׁן בְּאוֹתָהּ מִטָּה, לְאַחַר שֶׁעָמְדָה מֵאֶצְלוֹ, וַאֲפִלּוּ בְּסָדִין שֶׁהַדָּם עָלָיו.

(אה"ע, הלכות קדושין, סימן סג)

א. ...הַבּוֹעֵל אֶת הַבְּתוּלָה, כֵּיוָן שֶׁבָּעַל בְּעִילַת מִצְוָה פּוֹרֵשׁ מִיָּד, אֲפִלּוּ הִיא קְטַנָּה שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת וְלֹא רָאֲתָה. וּמִיהוּ, אוֹתָהּ בְּעִילָה גּוֹמֵר כְּדַרְכּוֹ בְּאֵבֶר חַי. וַאֲפִלּוּ בָּדְקָה וְלֹא מָצְאָה דָּם, טְמֵאָה, שֶׁמָּא רָאֲתָה טִפַּת דָּם כְּחַרְדָּל וְחִפָּהוּ שִׂכְבַת זֶרַע. וּצְרִיכָה שֶׁתִּפְסֹק בְּטָהֳרָה וְתִבְדֹּק כָּל שִׁבְעָה. וְלֹא תַּתְחִיל לִבְדֹּק עַד יוֹם חֲמִישִׁי לְשִׁמּוּשָׁהּ, כִּשְׁאָר אִשָּׁה שֶׁשִּׁמְּשָׁה וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה. וְנוֹהֵג עִמָּהּ כִּשְׁאָר נִדָּה, לְעִנְיַן הַרְחָקָה, אֶלָּא שֶׁנִּדָּה גְּמוּרָה אָסוּר לוֹ לִישֹׁן עַל מִטָּתָהּ אֲפִלּוּ כְּשֶׁאֵינָהּ בַּמִּטָּה, וְהַכַּלָּה מֻתָּר לוֹ לִישֹׁן בְּאוֹתָהּ מִטָּה לְאַחַר שֶׁעָמְדָה מֵאֶצְלוֹ, אֲפִלּוּ בְּסָדִין שֶׁהַדָּם עָלָיו. (וְעַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן קצ"ג)

---

26. ולנעוץ ציפורניו בקרקע עד שימות אינו צריך, שהרי התירוהו לגמור ביאתו.
27. דביאה זו נתנו לו שיבעול ולא חששו להנאת יציאתו כדרך ששנו במשנה נותנין לה ארבעה לילות.
28. יו"ד קצג,א (על פי ביאור הגר"א, ס"ק א, ומדוייק מלשון השו"ע שכתב "וגומר ביאתו" ולא כתב שצריך להמתין שימות האבר). מקורות - רא"ש (סי' א). רשב"א (תוה"ב, ב"ז, ש"ב, עמ' נג). רז"ה (הו"ד ברשב"א). תרומה (הל' נדה, סי' צו). רמב"ן (הל' נדה ג,יא). ר"ן (ס"ה ב', ד"ה רב); מרדכי (שבועות, הל' נדה רמז תשלט). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה, ג,ד).
29. יו"ד קצג,א. מקורות - ראב"ד ורב האי גאון (בעלי הנפש, שער הפרישה, ג,ב-ג; הו"ד בראש, סי' ב. וכ"כ רשב"ץ בחי').

הרואה דם מחמת תשמיש ומחמת מכה

(**ס"ה ב'**) **תנו רבנן:** הרואה דם מחמת תשמיש, משמשת פעם ראשונה, ושניה, ושלישית (דתלתא זימני בעינן לחזקה, כרשב"ג); מכאן ואילך, לא תשמש עד שתתגרש ותנשא לאחר.

(**ס"ו א'**) (המשך **הברייתא:**) ניסת לאחר וראתה דם מחמת תשמיש, משמשת פעם ראשונה, ושניה, ושלישית; מכאן ואילך, לא תשמש עד שתתגרש ותנשא לאחר.

(המשך **הברייתא:**) ניסת לאחר וראתה דם מחמת תשמיש, משמשת פעם ראשונה, ושניה, ושלישית; מכאן ואילך, לא תשמש עד שתבדוק עצמה.

(המשך **הברייתא:**) כיצד בודקת את עצמה? מביאה שפופרת (שאינה מסרטת) ובתוכה מכחול ומוך מונח על ראשו; אם נמצא דם על ראש המוך, בידוע שמן המקור הוא בא. לא נמצא דם על ראשו, בידוע שמן הצדדין הוא בא.

(המשך **הברייתא:**) ואם יש לה מכה באותו מקום, תולה במכתה. ואם יש לה וסת, תולה בוסתה. ואם היה דם מכתה משונה מדם ראייתה, אינה תולה. (1) ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור, שממנה דם יוצא. דברי רבי. (2) רשב"ג אומר: דם מכה הבא מן המקור, טמא. ורבותינו העידו על דם המכה הבא מן המקור, שהוא טהור.

(ומברר) מאי בינייהו? אמר עולא: מקור מקומו טמא איכא בינייהו.

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: ותבדוק עצמה בביאה שלישית של בעל הראשון[30]! אמר ליה: לפי שאין כל האצבעות שוות[31]. אמר ליה: ותבדוק עצמה בביאה ראשונה של בעל שלישי (משבא עליה פעם אחת, לא תשמש שניה בלא בדיקה, שהרי הוחזקה בג' אצבעות)! (אמר ליה) לפי שאין כל הכחות שוות[32].

ההיא דאתאי לקמיה דרבי (שהיתה רואה דם מחמת תשמיש). אמר ליה לאבדן: זיל בעתה (הבהילה פתאום). אזל בעתה, ונפל ממנה חררת דם. אמר רבי: נתרפאה זאת.

גרסינן לעיל, **בפרק כל היד** (**ט"ז א'**):

תניא: הרואה דם מחמת מכה - (1) אפילו בתוך ימי נדתה (כלומר, בימים שהיא למודה

30. כלומר מביאה שלישית של ראשון ואילך תשמש על ידי בדיקה, ולמה תתגרש. רש"י.
31. ושמא בבעל אחר לא תצטרך בדיקה. ומוטב שתתגרש ותיתקן, ולא תבא לידי כרת (והב"ח הגיה: שגגת כרת). הלכך מתגרשת עד שתתחזק בשלוש אצבעות. רש"י.
32. אין חזקת ביאה אחת חזקה, דאין כל הכחות שוין, ושמא בעילה זו היתה בכח מרובה. הלכך, עד שתתחזק בג' ביאות לכל אחד ואחד, והדר תבעי בדיקה לביאה רביעית של בעל שלישי. רש"י.

לראות, דהיינו שעת עונתה או שעת וסתה), טהורה (דתלינן במכה שבאותו מקום). דברי רשב"ג.
(2) רבי אומר: אם יש לה וסת, חוששת לוסתה[33].

מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר וסתות דאורייתא, ומר סבר וסתות דרבנן?

אמר רבינא: לא! דכולי עלמא וסתות דרבנן; והכא במקור מקומו טמא[34] קמיפלגי. רשב"ג סבר אשה טהורה ודם טמא, דקאתי דרך מקור; ואמר ליה רבי: אי חיישת לוסת, אשה נמי טמאה! ואי לא חיישת לוסת, מקור מקומו טהור הוא[35].

שיטות הראשונים

האם רואה מחמת תשמיש אסורה לבעלה מהתורה: מהר"ם מרוטנבורג אסר להשהות רדמ"ת אצלו, אפילו אינו רוצה לבוא עליה (שלאחר שטבלה ונטהרה, אסורה מדרבנן, דוסתות דרבנן, ודלמא אתי למיעבר עלה). וכן פסק **השו"ע**[36]. וכן נראה מדברי **תוספות**, דרדמ"ת נחשב כוסת[37].

האם מותרת על ידי בדיקה אף לבעלה הראשון: דעת **רש"י** שאין בדיקה לבעלה הראשון אחר שראתה שלוש פעמים. וכן כתב **אור זרוע** בשם **רב סעדיה גאון ורשב"ם**[38]. ומדברי **הרמב"ם** נראה שאין הבדיקה מועילה לה לעמוד עם בעלה (גם בעל שלישי), אלא תתגרש (ותבדוק לפני רביעי). ודעת **רבינו תם, רמב"ן, רשב"א, רא"ש, וסמ"ק,** שהבדיקה היא כדי להקל על האשה,

33. כלומר, כשאין לה וסת קבוע, מודינא לך שאע"פ שעברה עונתה תולה במכה; אבל אם יש לה וסת קבוע וראתה ביום וסתה אפילו מחמת מכה, חיישינן שמא טיפת נדה מעורבת בו. רש"י.

34. וכל דם הבא דרך שם, ואפילו אינו דם נדה, הוי אב הטומאה לטמא אדם טומאת ערב, ואם נגעה בטהרות טמאים. רש"י.

35. ולהקל על דבריו בא, והכי קאמר: אם יש לה וסת, כלומר אם אתה אומר לטמאה מפני וסתה, חוששת לוסתה, כלומר יש לך לטמאה טומאת שבעה. והואיל ואינך חושש לכך, שהרי אתה אומר טהורה משום נדה, שוב אין לה טומאה. רש"י.

36. יו"ד קפז,יב. מקורות - מהר"ם (תשובות, ברלין תרנ"א, סי' מט, עמ' 168; הו"ד בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תתלח-תתלט; הו"ד בב"י קפז,יב). תוספות (ס"ו א', ד"ה ונאמנת).

37. **ולדינא**, נחלקו **האחרונים**: דעת הש"ך (קפז,יא, ס"ק לה) והנודע ביהודה (מהדו"ק יו"ד סי' מג; מהדו"ת יו"ד סי' פח; סי' צא, ועוד) **שרדמ"ת קל מוסת רגיל**, ונחשב כוסת הקפיצות (שנחשב לעולם כוסת שאינו קבוע, ואפילו ראתה ג' פעמים, כפי שהתבאר לעיל, י"א א', בסוגיית וסת מחמת אונס, ונפסק להלכה, בשו"ע, קפט,יז). ולכן אם קבעה אח"כ וסת קבוע, נעקר וסת קודם, וחוזרת להיתרה. ודעת חוות דעת (ביאורים ג), שברדמ"ת יש שני חששות: א. שמא יש לה חולי במקור, שממלאה ונופצת. ב. וסת של חימוד התשמיש או שאר מקרי תשמיש. **ואיסורה מהתורה**. וכן דעת ערוך השולחן (סעי' ב-ו) ועוד. וראה טהרת הבית (ח"א, סי' ה, סעי' א, ס"ק א, עמ' קצו-ר).

38. והטעם, כתב באור זרוע בשם הרשב"ם, בבעל ראשון ושני דאיכא למימר יש לו תקנה לבעל אחרון צריכה להתגרש, אולי תפסוק לשלישי, ולא התירו לה בבדיקה משום דאיכא למימר גירושין מהנו לה שתתגרש ותנשא לאחר, אין אנו מתירין לה לבוא לידי ספק (כרתו) ולהתירה ע"י בדיקה זו כדלקמן, דזימנין לא בדקה שפיר; אבל משהוחזקה בבעל שלישי, דאין לה עוד תקנה על ידי שתתגרש ותנשא לאחר, התירו לה לשמש על ידי בדיקה. והקשו רמב"ן (חי', ד"ה והא) ורא"ש על רש"י, ממה נפשך, אם יש חשש כרת, מדוע מותרת לשלישי בבדיקה, וכי מחמת תקנת נישואי אשה נתיר חשש איסור כרת?! ואדרבה, אם יש לחוש בבעל ראשון, כל שכן לאחרון שהוחזקה (בשלושה אנשים) לראות מחמת תשמיש!

ולכן יכולה לבדוק אף תחת בעלה הראשון ולהתירה לו. **והשו"ע**[39] סתם **כרבינו תם** וסיעתו, ובשם יש אומרים **כרש"י**. **והרמ"א** כתב שיש לסמוך על **רבינו תם** להקל.

אם תשמיש ראשון עולה למניין ג' פעמים: דעת **רמב"ם** שעולה. ודעת **ראב"ד** שאינו עולה[40].

בדיקת שפופרת: כתבו **ראב"ד ורמב"ן** לעניין מעשה, דעכשיו אין אנו בקיאין בבדיקה זו[41]. אבל **רי"ף, רמב"ם, רשב"א, ורא"ש** כתבו שיש לסמוך על בדיקת שפופרת ולהתירה לבעלה[42]. וכתבו **רשב"א ור"ן**, שאף **ראב"ד** מודה שאם בדקה ומצאה טהורה, שאין להוציאה מבעלה; וכן פסק **רמב"ן**. **והשו"ע ורמ"א** פסקו **כרי"ף** וסיעתו[43].

אם יש לה וסת, תולה בוסתה: **רמב"ם, רמב"ן, ר"ן, ורשב"ץ**, פירשו ששימשה סמוך לעונת וסתה, ולכן תולים ראייתה בוסתה. **רש"י**[44]**, אור זרוע, ומהר"ם מרוטנבורג**, פירשו שאם יש לה וסת (=זמן) קבוע לראות מחמת תשמיש, אז מותרת לשמש בין הזמנים הללו בלי לבדוק. **המרדכי** פירש שאם יש לה וסת קבוע לדם נדה, תולה שדם שראתה מחמת תשמיש שלא בזמן וסתה, טהור[45]. **ורז"ה** פירש שאם יש לה וסת הגוף, תולה בו ולא בתשמיש[46]. **והשו"ע**[47] פסק **כרמב"ם**.

---

39. יו"ד קפז,ג. מקורות - רבינו תם (ס"ו א', תוד"ה ותבדוק). אור זרוע (הל' נדה, סי' שנו). רמב"ן (הל' נדה ו,יז). רשב"א (בחי' ובתוה"ב ז,ב, עמ' סד). רא"ש (פ"י, סי' ג). סמ"ק (מצוה רצג). רמב"ם (הל' איסורי ביאה, כ-כב, וראה מגיד משנה וב"י).

40. **ולדינא**, הט"ז (ס"ק א) וש"ך (קפז, ס"ק ב), כתבו בפשיטות בדעת השו"ע, כדעת הרמב"ם. ובתורת השלמים (ס"ק ב) כתב שהשו"ע סובר כראב"ד, שמשמשת עוד ג' פעמים בלא בעילה ראשונה (ושמשום כך שינה מלשון הרמב"ם). מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הספירה, ג,ה). רמב"ם (איסורי ביאה ד,כ).

41. ועוד, שאפילו בידוע שהוא מן הצדדין, הרי גזרו בנות ישראל דכל הרואה דם טיפה כחרדל שיושבת שבעה נקיים. כן כתבו הראשונים בשם הראב"ד (ולפנינו בבעלי הנפש ליתא לטעם זה).

42. הרא"ש הקשה "מה בקיאות שייך בבדיקה זו, לראות אם הדם הוא בראש המוך או מן הצדדין?!" ועל דברי ראב"ד שגזרו בנות ישראל וכו', כתב: "אין לנו אלא מה שמוצאין אנו בהש"ס! אם אדם חשוב מרוב ענוותו ופרישתו, אינו רוצה לסמוך על עצמו לעשות מעשה, ינהג מדת פרישותו לעצמו. אבל לא ניתן ליכתב בספר להורות בו לדורות הבאין! כי מצינו הרבה בהש"ס שחשו חכמים לתקנת עגונות והקילו מאד! כל שכן שלא יורה אדם להחמיר מדעתו, אם לא שיביא ראיות ברורות מן הש"ס!"

43. יו"ד קפז,ב. השו"ע כתב את אופן הבדיקה ולא כתב שאין לסמוך על זה. והרמ"א הוסיף: ואף בזמן הזה יש לסמוך אבדיקה זו. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הספירה, ג,ה). רמב"ן (חי', סוד"ה הכי גרסינן; הל' נדה ו,יט). רשב"א (תוה"ב, ב"ז, ש"ב, עמ' סה). רא"ש (סי' ג). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ד,כב).

44. כן ביאר הגר"א (יו"ד קפז,א, ס"ק ד) דברי רש"י, שכוונתו כגון ששימשה כל החודש, ולא ראתה בו מחמת תשמיש אלא יום י' ויום כ' ויום ל', הרי קבעה לה וסת מי' יום לי' יום, תולה בוסתה שלא לשמש בוסתה בחודש השני ביום י', וביום כ', וביום ל', ומשמשת בלא בדיקה בין וסת לוסת. וכפירוש מהר"ם מרוטנבורג. אבל בחי' הר"א כתב שאין לפרש כן בדעת רש"י וביאר באופן אחר, עיי"ש.

45. וטעמו שאינה רואה שלא בזמן וסתה, ולכן כל דם שרואה שלא בזמן זה, הוא טהור. אמנם ראה ט"ז (ס"ק ח).

46. כגון שיש לה וסת לפיהוק או עיטוש, הרי זו תולה ראייתה בפיהוקה או בעטושה ולא בתשמישה, ואין זו רואה מחמת תשמיש עד שיתברר לה שוסת פיהוקה או עטושה מורכבת בתשמיש.

47. יו"ד קפז,ד. ולהלן בסמוך, יתבאר שגם רש"י נפסק להלכה, על פי דברי הרמ"א שפסק את הרצופים (וראה ביאור הגר"א, ס"ק ד). מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה, ד,כ). רמב"ן (הל' נדה, ו,טו). וראה גם רשב"א (תוה"ב הקצר, ז,ב, עמ' פט), והב"י כתב שסובר כסיעת רמב"ן. ר"ן (חי' ד"ה ואם, השני; ור"ן על הרי"ף, שבועות ב ב, ד"ה תולה). אור זרוע (הל' נדה, סי' שנו). מהר"ם (תשובות, ברלין תרנ"א, סי' מט, עמ' 168; הו"ד בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תתלח). רש"י (ס"ו א', ד"ה ואם). וכן מבואר הדין כרש"י משו"ת הרשב"א (הנ"ל). מרדכי (שבועות סי' תשלה). רז"ה (השגות בעלי הנפש, שער הספירה והבדיקה, סימן ג, אות ו).

רדמ"ת נאסרת רק כשרואה ג' פעמים רצופות: כתב **הרשב"א** דכיון דהוי משום חזקה, רצופין בעינן כשור המועד וכחזקת קרקעות (בבא בתרא כ"ט א'), דילפינן בריש פרק חזקת (בבא בתרא כ"ח א') משור המועד. אבל כל שפעם כך ופעם כך, אין זו חזקה, שהרי אף כחות של זה אין גורמין כן, ולא כחותיו הן שגורמין, אלא וסת הוא דלית לה. וכן פסקו **שו"ע ורמ"א**[48].

האם תולה במכתה בשעת וסתה: דעת **תוספות, התרומה, מרדכי, סמ"ג, וסמ"ק**, שבשעת וסתה אינה תולה במכתה[49]. ודעת **רמב"ם ורשב"א**, שאף בזמן וסתה תולה במכתה, שכן וסתות דרבנן[50]. **והרמ"א**[51] פסק **כתוספות** וסיעתם.

היה דם מכתה משונה מדם ראייתה, אינה תולה: **רמב"ם**, **רמב"ן**, **ומרדכי** ביארו שדם מכתה היינו הדם שרואה תמיד מחמת מכה, ודם ראייתה היינו הדם שרואה עתה בשעת תשמיש[52].

האם בסתם תולים את הדם במכה: דעת **רמב"ן** שאינה תולה במכתה עד שיתברר שאין דם מכתה משונה מדם ראייתה. ודעת **רשב"א ורא"ש**, שמן הסתם אנו אומרים שלא נשתנו מראה דמים. ורק אם נתברר שנשתנה, אינה תולה[53]. וכתב **רשב"א** שכן פסק גם **רמב"ם**.

תליה בדם מכתה כיום: דעת **רמב"ן ורא"ה**, דעכשיו אין תולין במכה, שרבותינו נמנו בדבר להחמיר שלא לבעול על דם מכה[54]. ודעת **רשב"א ורא"ש** שתולים גם בזמן הזה[55]. וכן פסק **השו"ע**[56].

---

48. יו"ד קפז,א. מקורות - רשב"א (שו"ת הרשב"א החדשות, סי' פז; וראה שו"ת הרשב"א ח"א סי' תתלח-תתלט).

49. דאם לא כן לא תהא (אשה שיש לה מכה) טמאה (נדה) לעולם!

50. וכיון שכן, זו שרואה דם אפילו בשעת תשמיש ואפילו כשהגיע עת וסתה טהורה, דאשה בחזקת טהרה עומדת ותלינן להקל, שאני אומר דם זה מן המכה בא, ולא נחלקו רשב"ג ורבי (פרק כל היד, ט"ז א') בדבר זה. ואם תאמר, והלא בנשים דעלמא חיישינן לעונת הוסת כולה, ואע"פ שלא ראתה מוהזרתם את בני ישראל מטומאתם, והיאך אתה מתיר את זו שהיא בשעת וסתה?! ועוד, שהרי דם לפניך! יש לומר ההיא (דוהזרתם) דרבנן היא, ומשום אפשר למיקם אמילתא; אבל הכא ליכא למיקם אמילתא, ואין דנין אפשר משאי אפשר, שאם כן אף אתה אוסרה לבעלה לעולם.

51. יו"ד קפז,ה. מקורות - ספר התרומה (סי' צב, ד"ה ודין. הו"ד בהגהות מיימוניות, הל' איסו"ב פי"א אות ח). תוספות (ט"ז א', ד"ה ומר סבר). מרדכי (מסכת שבועות סי' תשלה) סמ"ג (לאוין סוף סי' קיא) וסמ"ק (סוף סי' רצג). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ח,יד). רשב"א (תוה"ב, ב"ז, ש"ד, עמ' רעד. ועיי"ש מהדיר הערה 476, שיש הסוברים דהרמב"ם ורשב"א פליגי).

52. מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ד,כ); רמב"ן (הל' נדה ו,טו); המרדכי (מסכת שבועות, סי' תשלה). וראה רא"ש (סוס"י ג).

53. מקורות - רשב"א (תוה"ב, ז,ד, עמ' רפה); רא"ש (סוף סי' ג). רמב"ן (הל' נדה ג,ז, וכן מבוארים דבריו ברשב"א והרא"ש הנ"ל).

54. דלמא אתי לאיחלופי או לאמשוכי בתר זמנה. שאפילו בבועל את הבתולה חזרו ונמנו שהוא בועל בעילת מצוה, ופורש; ואין לך מכה גדולה לתלות בה יותר ממכת בתולים. ואם אפילו באשה שלא הגיע זמנה לראות שהיא מסולקת בדמים ומכתה ברורה, כל שכן בעלמא ברגילה בדמים, וכו'. ועוד, שאם תולים, צריך לבדוק אם נשתנה דם מכה מדם ראייתה (הרמב"ן לשיטתו לעיל, שבסתם אינה תולה במכתה, עד שיתברר שאינו שונה מדם ראייתה), ועכשיו אין אנו בקיאין במראות הדמים לידע אם נשתנה אם לאו.

55. ומה שהוכיחו מבועל בתולה, דחו הראשונים, ששם יש לה שעת הכושר לאחר שתחיה המכה, אבל רואה דם מחמת תשמיש מחמת מכה, שאין לה שעת הכושר, ונמצאת אתה אוסרה לעולם, אדרבה בזו הקלו פעם שניה ושלישית ולבעל שני, ואע"פ שאין לה מכה, כדי שלא תיאסר בת אברהם לעולם.

והוסיף לבאר הרא"ש (סי' א) דטעם לחומרא שהבועל בתולה נותנים לו רק בעילת מצוה, לא בשביל שנחוש שמא יצא דם מן המקור עם דם בתולים (שאם כן, אכן היו דנים אותה כרואה מחמת מכה), אלא משום דבעילת מצוה לכל מסורה, ואין הכל בקיאין בחילוק שיש בין תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ובין הגיע זמנה, ובין בוגרת, ובין ראתה ובין שלא ראתה. ועוד, משום דחתן יצרו תוקפו. הלכך הסכימו רבותינו

נאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום: כן הכריעו **כל הפוסקים**, וכדברי רבי. אמנם, דעת **הגהות מיימוניות** בשם **ספר התרומה, ומרדכי**, שרק אם יודעת ודאי שמכתה מוציאה דם, תולה בה. ודעת **רשב"א** שדי אם מרגשת שיש לה מכה, תולה במכתה שממנה יוצא הדם, אף שלא יודעת בוודאי שממכתה יוצא הדם[57]. **והשו"ע** סתם[58], **והרמ"א** פסק **כמרדכי**[59].

נאמנות אשה שהדם לא בא מהמקור: כתב **מהר"י וייל**, שאשה שאומרת שמרגשת בעצמה שהדם אינו בא מן המקור, אלא מן הצדדים, ממקום השתן, נאמנת. וכן פסק **הרמ"א**[60].

מצאה כתם רק באחד מהצדדים: כתב **תרומת הדשן** שאם אינה מוצאה כתמים, רק במקום אחד מהצדדים, וכל שכן אם מרגשת בשעת בדיקה כשהיא נוגעת בצד מקום ההוא שהוא כואב לה קצת, ובשאר חורין וסדקין אינה מרגשת כאב כלל, יש הוכחה שמן המכה בא. וכן פסק **השו"ע**[61].

רפואה לרדמ"ת: כתב **בספר התרומה** שאם תרצה להתרפאות, צריכה שתתרפא קודם שתהיה מוחזקת. אבל לאחר שתתחזק, צריך עיון אם תוכל לסמוך על רפואה לשמש אח"כ, אפילו אם הוא רופא מומחה. וכן דעת **סמ"ג וסמ"ק**. ודעת **ריצב"א והגהות מיימוניות**, שיכולה לסמוך על דברי הרופא[62], אם הוא ישראל. אבל על גוי אין לסמוך[63]. אבל אם ניכר שהועילה הרפואה,

---

להשוות כולן וליתן להם דין חומרא שבחומרות. ושוב לא קשה קושיית הרמב"ן.

ומה שאמר שאין אנו בקיאים לידע אם נשתנה דם מכתה מראייתה, דחה הרא"ש, לפי שתולים מן הסתם לומר שאינו משונה, עד שייודע לנו שהוא משונה על פי חכם שיראה שניהם (כגון שהראתה לו דם ראייתה קודם שאירע לה אונס זה), וזה יוכל כל אדם לידע אם דומים זה לזה שהרי שניהם לפניו.

56. יו"ד קפז,ה. כן מבואר מסתימת דבריו. וכן כתב הגר"א על דברי השו"ע, וזה לשונו: כדעת הרא"ש ושאר פוסקים, דאפילו בזמן הזה סומכין על זה, דלא כהרמב"ן, עיי"ש. עכ"ל. מקורות - רמב"ן (הל' נדה ג,ז; הו"ד ברשב"א ורא"ש). רא"ה (בדק הבית, ב"ז ש"ד, עמ' רעט). רשב"א (תורת הבית ב"ז ש"ד, עמ' רעח). רא"ש (י,ג).

57. **וביאר הגר"א** (יו"ד קפז,ה, ס"ק יד) **בדעת הרשב"א שאין צריכה לדעת שממכתה יוצא דם**. והש"ך (ס"ק כד) וחכם צבי (סי' מו) חולקים ומפרשים שהרשב"א מצריכה לידע שמכתה דרכה להוציא דם, ורק אינו מצריכה לדעת שהדם שיצא עתה הוא מהמכה. מקורות - רשב"א (תורת הבית, ז,ד, עמ' רעו; חי' ס"ו א', ד"ה ונאמנת). הגהות מיימוניות (הל' איסורי ביאה, יא,יג, אות ח); מרדכי (שבועות, הל' נדה, סי' תשלה).

58. יו"ד קפז,ה. ורוב האחרונים ביארו שהשו"ע סובר כרשב"א (דלא כט"ז, ס"ק י, ופתחי תשובה, ס"ק לז. וראה טהרת הבית ח"א, סי' ה, ס"ק ו).

59. הרמ"א מסייג את היתר התליה במכה, המבואר בדברי המחבר, על פי הראשונים: א. כשיש לה וסת קבוע, וראתה שלא בשעת וסתה, תולה במכתה, אע"פ שאינה יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם (ונחלקו אחרונים אם היקל גם לעניין ז' נקיים, ראה ב"ח, וש"ך ס"ק כ, ונודע ביהודה מהדו"ק יו"ד סי' מא). ב. וסתה אינו קבוע, והדם בא מן המקור, אין תולים במכה, אא"כ ידוע שמוציאה דם. כדעת המרדכי. ג. אבל אם מצטרף ספק, שמא הדם בא מהצדדים, תולים במכה משום ספק ספיקא (שמא מן הצדדים, ואת"ל מהמקור, שמא ממכה). והש"ך (ס"ק כב) חולק בזה (שתולה רק כשמכתה ודאי מוציאה דם). וראה פתחי תשובה (ס"ק כח) שהחוו"ד ונוב"י הסכימו לרמ"א.

60. יו"ד קפז,ו. מקורות - מהר"י וייל (שו"ת סי' כה). ובפתחי תשובה (ס"ק לו) הביא שיש שפקפקו בכך.

61. יו"ד קפז,ז. וביאר הגר"א (ס"ק יט) שאף לדעת המרדכי שמצריך שתדע שמכתה מוציאה דם, אם יש לה כאב, זה מוכיח כמו מכה ידועה. וכתב בטהרת הבית (ח"א, סי' ה, אות ט) בשם רוב האחרונים, שאף כשאינה יודעת כלל שיש לה מכה. מקורות - תרומת הדשן (פסקים וכתבים, סי' מז).

62. כדאמרינן בירושלמי (שבת פ"ו ה"ב): נאמן הרופא לומר קמיע זה מומחה, וריפאתי בו שלוש פעמים.

63. אפילו רופא מומחה דלא מרע נפשיה, דקרינן בהו "אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר שָׁוְא" (תהילים קמד,ח).

יש לסמוך אף על הגוי. **והשו"ע**[64] כתב שיש מסתפקים, ויש מתירים ברופא ישראל.

נפלה ממנה חררת דם: כתבו **ראב"ד ורמב"ן** שאין אנו מתירים בזמן הזה על ידי רפואה זו, כיון שאיננו בקיאים. אך אם הפילה חררת דם ובדקה והיא טהורה, אין מוציאים אותה מבעלה, עד שתראה שוב מחמת תשמיש. וכן פסק **השו"ע**[65].

שיעור הזמן מהתשמיש לראיית דם[66]: **התרומה, סמ"ג, סמ"ק, ומרדכי** החמירו, שאף כשרואה דם לאחר התשמיש, בשיעור (גדול) כדי שתרד מן המיטה ותבדוק, נחשבת רואה מחמת תשמיש. **וראב"ד** כתב שאין אנו בקיאים עכשיו בשיעורים הללו, הלכך כל סמוך לביאה, אם בדקה ומצאה דם נאסרת על בעלה. **והשו"ע**[67] פסק שאם ראתה בשיעור (קצר) כדי שתושיט ידה תחת הכר, נחשבת רדמ"ת. **והרמ"א** פסק **כראב"ד**.

אשה שרדמ"ת רק כעבור זמן מנישואיה: כתבו **ראשונים** בשם **רבינו חננאל**, דדוקא שמתחילת נישואיה הורגלה לראות כן[68]. ודעת **רשב"א ומרדכי** שאין לחלק בין ראתה ג' פעמים רצופין בתחלת נשואיה, לבין אשה שנתקלקלה רק אחר כך[69]. וכן פסק **הרמ"א**[70].

בדקה עצמה בעד הבדוק, ואחר כך הרגישה בדם ממקום אחר: כתב **רשב"א**[71], שאשה שבדקה

---

64. יו"ד קפז,ח. **ומדברי הגר"א** (ס"ק כ) **נראה כדעה ב'**. מקורות - התרומה (סי' קז). סמ"ג (לאוין קיא). סמ"ק (סו"ס רצג). הגהות מיימוניות (דפוס קושטא איסו"ב ד,כא, ובתשובה סוף איסו"ב, סי' ג; הו"ד בב"י). **ריצב"א** (הו"ד בהגמ"י).

65. יו"ד קפז,ט. שאר הראשונים לא התיחסו לדין זה כלל, ראה ב"י ודרכי משה. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הספירה, ג,ה). רמב"ן (הל' נדה ו,יט).

66. להבנת הפיסקה יש להקדים, הא דגרסינן לעיל (י"ד א'), בפרק כל היד, במשנה: נמצא (דם) על (עד) שלה, לאחר זמן (מהבעילה), טמאין (שניהם) מספק (שבעה ימים), ופטורים מן הקרבן. איזהו אחר זמן? כדי שתרד מן המיטה ותדיח פניה. וביאר **רב חסדא** דהכי קאמר: איזהו אחר זמן? כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת, ותיטול עד ותבדוק בו (שהוא שיעור קצר, ורק בו חייבים קרבן). וכדי שתרד מן המיטה ותדיח את פניה, מחלוקת רבי עקיבא וחכמים. **ורב אשי** (מחמיר, וסובר ששני השיעורים שווים) מבאר, שאם העד בידה, אף שראתה תוך שיעור של כדי שתרד מן המיטה וכו' (שהוא שיעור גדול) מטמאה את בועלה מספק.

67. יו"ד קפז,א. הב"י התקשה בדברי התרומה וסיעתו, דהוי כאוקימתא דרב אשי, ואנן קיי"ל כרב חסדא! והרמב"ם כתב בסתם (הל' איסורי ביאה) שרואה דם בשעת תשמיש, נחשבת רדמ"ת. ולגבי קרבן (הל' שגגות) ביאר שבכדי שתושיט ידה לתחת הכר או הכסת, פטורים מקרבן. והב"י כתב לדחוק דברי התרומה וסיעתו, דסוברים שמה שכתב הרמב"ם שפטורים מקרבן, היינו לומר שפטורים מחטאת, אבל מכל מקום חייבים אשם תלוי, ולכן אינו רשאי לקיימה כל שראתה כן שלש פעמים (וא"כ כוונתם באמת לשיעור כדי שתושיט. אבל בכדי שתרד מהמיטה, פטורים מכל קרבן). מקורות - רמב"ם (הל' שגגות ה,ו; הל' איסורי ביאה ד,כא). וראה רשב"א (תורת הבית, ז,ד, עמ' רמז). ספר התרומה (סי' קז). סמ"ג (לאוין קיא). סמ"ק (סי' רצג). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הספירה והבדיקה, ג,ה). מרדכי (שבועות, ריש הלכות נדה, רמז תשלה).

68. דברי רבינו חננאל הובאו במהרי"ל, ושם מפורש שלדעת רבינו חננאל **לא הצריכו חכמים בדיקת שפופרת** אלא באשה שמיד אחר נישואיה נתקלקלה ג' פעמים. וכן מפורש בהגהות שערי דורא. והביאם הב"ח (יו"ד קפז,א). אמנם ראה ספר התרומה בשם ר"ח. וצ"ב.

69. והביא רשב"א ראיה לדבריו מלשון התוספתא (נדה ח,א: הרי שהיתה נישאת וראת דם בשעת תשמיש וכו').

70. יו"ד קפז,א (וראה דרכי משה, ס"ק ז). מקורות - רבינו חננאל (הו"ד בשו"ת מהרי"ל החדשות, סי' ק, אות ה', וחתום בה עזריאל בן הר"ר יחיאל; וכן הו"ד בהגהות שערי דורא, הל' נדה, אות יו; וכן הו"ד בתרומה, הל' נדה, סי' קו, ד"ה השתא). רשב"א (שו"ת ח"א, סי' תתלט). מרדכי (שבועות, הלכות נדה, רמז תשלה).

71. מקורות - רשב"א (שו"ת הרשב"א החדשות, כת"י, סימן צא).

בעד בדוק, ומצאה טמא, אע"פ שאחר מיכן הרגישה בדם הבא ממקום אחר, ובדקה שם ומצאה דם, אינה טהורה, לפי שזו כמטהרת את חברותיה, שאינה מצלת אלא במצאה בשיעור וסת (ס' ב'), והוא השיעור שהעד בידה וקנחה בו מיד (י"ד ב').

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפז)

א. אִשָּׁה שֶׁרָאֲתָה דָּם מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ מִיָּד, בִּכְדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתַחַת הַכַּר, אוֹ לְתַחַת הַכֶּסֶת וְתִטֹּל עַד לִבְדֹּק בּוֹ, וּתְקַנֵּחַ עַצְמָהּ, מְשַׁמֶּשֶׁת ג' פְּעָמִים. אִם בְּכָל ג' פְּעָמִים רְצוּפִים רָאֲתָה דָּם, וְכָל שֶׁכֵּן אִם מָצְאָה ג' פְּעָמִים דָּם עַל עֵד שֶׁלּוֹ (מָרְדְּכַי וְכֵן כָּתַב בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן וּסְמַ"ג וְכֵן מוּכָח בַּשַּׁ"ס), אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ עִם בַּעַל זֶה, אֶלָּא תִּתְגָּרֵשׁ וְתִנָּשֵׂא לְאַחֵר. נִשֵּׂאת לְאַחֵר, וְרָאֲתָה דָּם מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ ג' פְּעָמִים רְצוּפִים, אֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ גַּם עִם אוֹתוֹ בַּעַל, אֶלָּא תִּתְגָּרֵשׁ וְתִנָּשֵׂא לִשְׁלִישִׁי. וְאִם גַּם עִם הַשְּׁלִישִׁי רָאֲתָה דָּם מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ ג' פְּעָמִים רְצוּפִים, לֹא תִּנָּשֵׂא לְאַחֵר אֶלָּא אֲסוּרָה לַכֹּל עַד שֶׁתִּבְדֹּק. **הגה:** וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין אָנוּ בְּקִיאִין אֵיזֶה מִקְרֵי מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ, כִּי אֵין בְּקִיאִין בַּשִּׁעוּר הַנִּזְכָּר, וְלָכֵן כֹּל שֶׁרוֹאָה ג' פְּעָמִים סָמוּךְ לְתַשְׁמִישׁ מִקְרֵי לְדִידָן מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ, וְנֶאֱסָרָה עַל בַּעֲלָהּ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַאֲבָ"ד שכ"כ בשי"א). וְאֵלּוּ ג' פְּעָמִים צְרִיכִים לִהְיוֹת רְצוּפִים, אֲבָל אִם לֹא הָיוּ רְצוּפִים לֹא נֶאֱסָרָה עַל בַּעֲלָהּ. (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַרַמְבַּ"ם וְכֵן כָּתַב הָרַשְׁבָּ"א סִימָן תתל"ט ומהרי"ו נ"ג). וְאֵין חִלּוּק בֵּין אִם רָאֲתָה ג' פְּעָמִים מִיָּד שֶׁנִּשְׁאָה, וּבֵין נִתְקַלְקְלָה אַחַר כָּךְ וְרָאֲתָה ג' פְּעָמִים. (מָרְדְּכַי רֵישׁ ה"נ וּבִתְשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ"א סִימָן תתל"ט וּבְתוס'). וְכָל זֶה לֹא מַיְרִי אֶלָּא בְּרָאֲתָה סָמוּךְ לְתַשְׁמִישׁ, אֲבָל אִם לֹא רָאֲתָה סָמוּךְ לְתַשְׁמִישׁ, לֹא נֶאֱסָרָה עַל בַּעֲלָהּ, וּמֻתֶּרֶת לוֹ לְאַחַר טָהֲרָתָהּ תָּמִיד (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם סה"ת וּסְמַ"ג וּפְשׁוּט בַּשַּׁ"ס וּבַפּוֹסְקִים) וְדִינָהּ כְּמוֹ שֶׁאֵין לָהּ וֶסֶת.

ב. כֵּיצַד בּוֹדֶקֶת? נוֹטֶלֶת שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל אֵבָר (פֵּרוּשׁ קָנֶה שֶׁל עוֹפֶרֶת), וּפִיהָ רָצוּף לְתוֹכָהּ, וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹכָהּ מִכְחוֹל וּבְרֹאשׁוֹ מוֹךְ, וּמַכְנֶסֶת אוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם עַד מָקוֹם שֶׁהַשַּׁמָּשׁ דָּשׁ, נִמְצָא דָּם עַל רֹאשׁוֹ בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מִן הַמָּקוֹר, וַאֲסוּרָה, וְאִם לָאו, בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מִן הַצְּדָדִין, וּמֻתֶּרֶת. (בֵּית יוֹסֵף מֵהַרַמְבַּ"ם) וְאַף בַּזְּמַן הַזֶּה יֵשׁ לִסְמֹךְ אַבְּדִיקָה זוֹ. (טור וּבֵית יוֹסֵף לְדַעַת הַרַמְבַּ"ם וְהָרֹא"ש וְרַשְׁבָּ"א וְרִי"ף וְכֵן כָּתַב הָרַ"ן וְהָרָ"ם פַּדְּוּאָה סִימָן ט').

ג. אִם רוֹצָה לִבְדֹּק עַצְמָהּ בְּעוֹדָהּ תַּחַת הָרִאשׁוֹן, אַחַר שֶׁשִּׁמְּשָׁה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, הָרְשׁוּת בְּיָדָהּ, וּמֻתֶּרֶת לוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲסוּרָה לָרִאשׁוֹן מִתַּשְׁמִישׁ שְׁלִישִׁי וַאֵילַךְ, אֲפִלּוּ בִּבְדִיקָה. **הגה:** וְיֵשׁ לִסְמֹךְ אַסְּבָרָא רִאשׁוֹנָה לְהָקֵל (טור וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַסְּכָמַת הַפּוֹסְקִים וְהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִי). וְאִם הִרְגִּישָׁה צַעַר וּכְאֵב בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, לְכָלֵי עָלְמָא יֵשׁ לִסְמֹךְ אַבְּדִיקָה בַּבַּעַל הָרִאשׁוֹן (שָׁם בְּהַגָּה בְּשֵׁם ריצב"א).

ד. אִם שִׁמְּשָׁה סָמוּךְ לְוֶסְתָּהּ, אָנוּ תּוֹלִין רְאִיָּתָהּ מִשּׁוּם וֶסְתָּהּ וְלֹא חַשְׁבִינָן לָהּ רוֹאָה מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ.

ה. אִם יֵשׁ מַכָּה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, תּוֹלִין בְּדַם מַכָּתָהּ. וְאִם דַּם מַכָּתָהּ מְשֻׁנֶּה מִדַּם רְאִיָּתָהּ, אֵינָהּ תּוֹלָה בְּדַם מַכָּתָהּ. **הגה:** וְכָל זֶה בְּאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, וְאָז יְכוֹלִים לִתְלוֹת שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת וֶסְתָּהּ בְּמַכָּתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ יוֹדַעַת בְּוַדַּאי שֶׁמַּכָּתָהּ הוֹצִיאָה דָּם (כָּךְ מַשְׁמַע בְּפִסְקֵי מהרא"י סִימָן מ"ז וּבְהַגָּהוֹת ש"ד). וְכֵן אִם אֵין לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, וְהוּא סָפֵק אִם הַדָּם בָּא מִן הַמָּקוֹר אוֹ מִן הַצְּדָדִין, תְּלִינָן בַּמַּכָּה מִכֹּחַ סְפֵק סְפֵקָא, סָפֵק מִן הַצְּדָדִין אוֹ מִן הַמָּקוֹר, וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר מִן הַמָּקוֹר, שֶׁמָּא הוּא מִן הַמַּכָּה. אֲבָל אִם יָדוּעַ שֶׁבָּא מִן הַמָּקוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ מַכָּה בַּמָּקוֹר, אֵינָהּ תּוֹלָה בַּמַּכָּה, אִם אֵין לָהּ וֶסֶת קָבוּעַ, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדַעַת

בְּוַדַּאי שֶׁמַּכָּתָהּ מוֹצִיאָה דָּם (כֵּן מַשְׁמָע בְּמָרְדְּכַי ה"נ וּבְהַג"מ פי"א דא"ב ועי' ס"ק כ"ב). וּמִכָּל מָקוֹם בִּשְׁעַת וֶסְתָּהּ, אוֹ מִל' יוֹם לְל' יוֹם, אֵינָהּ תּוֹלָה בְּמַכָּתָהּ, דְּאל"כ לֹא תִּטָּמֵא לְעוֹלָם. (ג"ז שָׁם וּבְבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם סְמַ"ג וּסְמַ"ק). וּכְתָמִים, תּוֹלָה בָּהּ בְּכָל עִנְיָן (בְּמָרְדְּכַי).

ו. נֶאֱמֶנֶת אִשָּׁה לוֹמַר: מַכָּה יֵשׁ לִי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁהַדָּם יוֹצֵא מִמֶּנָּהּ. וְכֵן אִם אוֹמֶרֶת: בָּרִי לִי שֶׁאֵין דָּם זֶה בָּא מִן הַמָּקוֹר, נֶאֱמֶנֶת וּטְהוֹרָה. (מהרי"ו סִימָן כ"ה).

ז. אִם כָּל זְמַן שֶׁהִיא בּוֹדֶקֶת בְּכָל הַחוֹרִים וְהַסְדָקִים אֵינָהּ מוֹצֵאת כְּתָמִים, כִּי אִם בְּמָקוֹם אֶחָד בַּצְּדָדִין, יֵשׁ לִתְלוֹת שֶׁמִּמַּכָּה שֶׁבְּאוֹתוֹ צַד בָּא. וְכָל שֶׁכֵּן אִם מַרְגֶּשֶׁת בִּשְׁעַת בְּדִיקָה, כְּשֶׁנּוֹגַעַת בְּצַד הַמָּקוֹם הַהוּא כּוֹאֵב לָהּ קְצָת, וּבִשְׁאָר חוֹרִין וּסְדָקִים אֵינָהּ מַרְגֶּשֶׁת כְּאֵב כְּלָל.

ח. אִם תִּרְצֶה לְהִתְרַפְּאוֹת, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה קֹדֶם שֶׁתִּתְחַזֵּק. אֲבָל לְאַחַר שֶׁתִּתְחַזֵּק, יֵשׁ מִסְתַּפְּקִים אִם מֻתָּר לִסְמֹךְ עַל הָרְפוּאָה לְשַׁמֵּשׁ אַחַר כָּךְ. וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּתִּיר אִם אָמַר לָהּ רוֹפֵא יִשְׂרָאֵל: נִתְרַפֵּאת. וְאִם תִּרְאֶה הָאִשָּׁה שֶׁפָּסַק דַּם וְסָתָהּ וּרְאִיָּתָהּ עַל יְדֵי הָרְפוּאוֹת, וְנִכָּר שֶׁהוֹעִילוּ, יֵשׁ לִסְמֹךְ אַף עַל גּוֹי.

ט. הִפְחִידוּהָ פִּתְאֹם וְנָפַל מִמֶּנָּהּ חֲרָרַת דָּם, נִתְרַפֵּאת וּמֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. וְאִם חָזְרָה וְרָאֲתָה מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ, אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת, בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא נִתְרַפֵּאת. וּבַזְּמַן הַזֶּה אֵין מַתִּירִין עַל יְדֵי רְפוּאָה זוֹ (הָרַמְבַּ"ן וְרַאֲבַ"ד בס' ב"ה). וּמִיהוּ, אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִבַּעְלָהּ אַחַר רְפוּאָה זוֹ, עַד שֶׁתִּתְבָּעֵל וְתַחֲזֹר לְקִלְקוּלָהּ (רַאֲבַ"ד שָׁם).

י. הָרוֹאָה דָּם בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, מֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ פַּעַם שֵׁנִית כְּשֶׁתִּטַּהֵר. מִיהוּ מֵיחָשׁ חַיְשִׁינָן חֲדָא זִמְנָא אַחַר רְאִיָּתָהּ, כְּגוֹן רָאֲתָה פַּעַם אַחַת אוֹ פַּעֲמַיִם בַּלַּיְל שֶׁל טְבִילָתָהּ, כְּשֶׁתַּגִּיעַ טְבִילָה אַחֶרֶת (צְרִיכָה לִפְרֹשׁ) לַיְל שֶׁל טְבִילָתָהּ, וְאֵין צָרִיךְ לִפְרֹשׁ לַיְל שֶׁל טְבִילָה שְׁלִישִׁית, דְּכָל מִידִּי דְּלֹא קָבְעָה וֶסֶת לֹא חַיְשָׁא אֶלָּא חֲדָא זִמְנָא. **הגה:** וְאִם רָאֲתָה ג' פְּעָמִים, כָּל פַּעַם בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה שֶׁאַחַר טְבִילָתָהּ, אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ כְּאִלּוּ רָאֲתָה ג' פְּעָמִים רְצוּפִים, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לָהּ לִטְבֹּל וּלְשַׁמֵּשׁ עִמּוֹ, שֶׁהֲרֵי הִיא רוֹאָה כָּל פַּעַם אַחַר טְבִילָתָהּ. (תְּשׁוּבַת רַשְׁבָּ"א סִימָן תתל"ט מְבִיאָה בֵּית יוֹסֵף). וְאִם אֵרַע לָהּ שֶׁרָאֲתָה ג' פְּעָמִים בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה שֶׁאַחַר לִדָּתָהּ, אוֹ רָאֲתָה אַחַר כָּל לִדָּה ג' פְּעָמִים, וּבֵינְתַּיִם לֹא רָאֲתָה, יֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ לְהָקֵל לְהַתִּירָהּ לְבַעְלָהּ, כִּי תְּלִינָן הָרְאִיָּה בְּחֶלְשָׁתָהּ עֲדַיִן מִכֹּחַ לִדָּתָהּ, שֶׁהִכּוּ הַצְּדָדִים מִכֹּחַ הַלִּדָּה, וְלָכֵן רוֹאָה סָמוּךְ לִלִּדָּה וְלֹא אַחַר כָּךְ, וְתָלִינָן בַּלִּדָּה כְּמוֹ שֶׁתָּלִינָן בְּמַכָּה. (הַגָּהוֹת ש"ד סִימָן מ"ז וּתְשׁוּבַת רַבִּי יוֹחָנָן). וְכָל זֶה אִם כְּבָר עָבְרָה וְשִׁמְּשָׁה בֵּין לִדּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁהֶחֱזִקוּ בִּיאוֹת שֶׁל הֶתֵּר, אַחַר בִּיאוֹת שֶׁל אִסּוּר. אֲבָל אִם רָאֲתָה ג' פְּעָמִים רְצוּפִים אַחַר לִדָּה, לֹא תָּלִינָן בַּלִּדָּה, אֶלָּא צְרִיכָה בְּדִיקַת הַשְׁפּוֹפֶרֶת. (כָּךְ מַשְׁמָע שָׁם). מִיהוּ כָּל מָקוֹם שֶׁצְּרִיכָה בְּדִיקָה, אִם עָבְרָה וְשִׁמְּשָׁה, וְלֹא רָאֲתָה, מֻתֶּרֶת, דְּתַשְׁמִישׁ זֶה שֶׁלֹּא רָאֲתָה בּוֹ, עָדִיף מִבְּדִיקַת הַשְׁפּוֹפֶרֶת כֵּן נִרְאֶה לִי (ד"ע).

יא. אִשָּׁה שֶׁרָאֲתָה מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ, וּלְאַחַר חֲצִי שָׁנָה חָזְרָה וְרָאֲתָה מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ, מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ, שֶׁהֲרֵי לֹא קָבְעָה בְּג' וְסָתוֹת שָׁוִים, וְלֹא בְּדִלּוּג. מִיהוּ, חוֹשֶׁשֶׁת לָאַחֲרוֹן פַּעַם אַחַת, וּכְשֶׁתַּגִּיעַ חֲצִי שָׁנָה מִיּוֹם רְאִיַּת דָּם הָאַחֲרוֹן, אֲסוּרָה עוֹנָה אַחַת. וְאִם קָבְעָה וֶסֶת לִרְאִיַּת דָּם מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ שָׁלֹשׁ זְמָנֵי וֶסֶת שָׁוֶה, מֻתֶּרֶת לְשַׁמֵּשׁ בֵּין וֶסֶת לְוֶסֶת. אַךְ יְמֵי הַוֶּסֶת פּוֹרֶשֶׁת עַד שֶׁיַּעֲקֵר שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

יב. הָרוֹאָה מֵחֲמַת תַּשְׁמִישׁ ג' פְּעָמִים, אָסוּר לְהַשְׁהוֹתָהּ אַף אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לָבֹא עָלֶיהָ, אֶלָּא אִם כֵּן רוֹצֶה לְהַשְׁהוֹתָהּ עַל יְדֵי שָׁלִישׁ. וְלֹא יֵלֵךְ אֶצְלָהּ אֶלָּא בְּעֵדִים (ע"פ רשב"א, שו"ת סי' תתמ, ודברי הרמב"ם).

יד. אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ מַכּוֹת וּפְצָעִים שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לִטְבֹּל, תֵּצֵא מִתַּחַת בַּעֲלָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּטֵל מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה (ע"פ תשב"ץ, ח"א סי' מו).

חומרא דבנות ישראל

(ס"ו א') אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר רב: התקין רבי בשדות (מקום שאין בני תורה, ואינן יודעות למנות פתח נדות, מתי הן ימי נדה מתי הן ימי זוב), ראתה יום אחד, תשב שישה והוא (כדין תורה, ושמא בימי נדה הוא). שניים, תשב ששה והן (לחומרא, שמא ראשון סוף זוב ושני תחלת נדה, וצריכה עוד שישה). שלושה, תשב שבעה נקיים (דאילו הוה ימי זיבה צריכה שבעה נקיים, השתא נמי תשב שבעה נקיים, שמא בימי זיבה עומדת).

אמר רבי זירא: בנות ישראל החמירו על עצמן, שאפילו רואות טיפת דם כחרדל, יושבות עליה שבעה נקיים[72].

שיטות הראשונים

תוקף חומרת בנות ישראל שיושבות על טיפה כחרדל: דעת **רמב"ן** שחומרא זו שנהגו בנות ישראל הוכשרה בעיני החכמים, ועשו אותה כהלכה פסוקה בכל מקום[73]. וכן מבואר בדברי **המאירי וריטב"א**. ודעת **ראב"ד ורז"ה** שיש לזה תוקף של מנהג בעלמא[74].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קפג)

א. אִשָּׁה שֶׁיָּצָא דָּם מִמְּקוֹרָהּ, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, טְמֵאָה, וְהוּא שֶׁתַּרְגִּישׁ בִּיצִיאָתוֹ. וּמִיהוּ, מִשֶּׁתַּרְגִּישׁ בּוֹ שֶׁנֶּעֱקַר מִמְּקוֹמוֹ וְיָצָא, טְמֵאָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא לַחוּץ, וַאֲפִלּוּ לֹא רָאֲתָה אֶלָּא טִפַּת דָּם כְּחַרְדָּל, יוֹשֶׁבֶת עָלָיו שִׁבְעָה נְקִיִּים...

---

72. ואמנם טיפת דם כחרדל פשיטא שמטמאה, שכן דם נדה מטמא בכלשהו, אלא החידוש הוא, דסלקא דעתך אמינא כיון שלא ראתה אלא רק טיפה, מסתמא לא ראתה גם תמול גם שלשום, וליכא לספוקי בזבה גדולה, קמ"ל שתשב שבעה נקיים. מרדכי (שבועות, הל' נדה, סי' תשלז. וכן הוא בעוד ראשונים, ראה תוספות הרא"ש, ד"ה טיפת, ורבינו יונה ברכות ל"א א', ד"ה שאפילו).

73. "לפיכך אסור לאדם להקל בה ראשו לעולם". והריטב"א כתב: וכיון דעבדה רבי זירא שמעתא, ובפרק אין עומדין (ברכות ל"א א') מנו לה להלכה פסוקה, למדנו כי חכמים קבלו מהם כן, ועשו אותה תקנה ופשט איסורה בכל העולם, ואין כח לבטלה ולא להקל בה כלל.

74. מקורות - רמב"ן (הל' נדה א,יט). ריטב"א (ס"ו א', ד"ה אמר רבי זירא). מאירי (ברכות ל"א א', ד"ה בנות ישראל וכו' נמצא עכשיו וכו'). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הכתמים, סוף הקדמה). רז"ה (השגות על בעלי הנפש, שער הספירה, ב,ה, ס"ק ג; וביותר בשער הטבילה, ס"ק א, חומרא היא, היכא דאחמור אחמור, היכא דלא אחמור, לא אחמור). וראה גם רי"ף (שבועות ד א דפיו) ורמב"ם (איסורי ביאה יא,ד).

דם חימוד

(ס"ו א') אמר רבא: תבעוה לינשא ונתפייסה, צריכה לישב שבעה נקיים (שמא מחמת תאות חימוד ראתה דם).

רבינא איעסק ליה לבריה בי רב חנינא. אמר ליה: סבר ליה מר למכתב כתובה לארבעה יום (בעוד ארבעה ימים)? אמר ליה: אין. כי מטא לארבעה, נטר עד ארבעה אחרינא[75]. (נמצא ש) איעכב שבעה יומי בתר ההוא יומא (שנתפייסה לינשא).

אמר ליה: מאי האי?! אמר ליה: לא סבר לה מר להא דרבא, דאמר רבא: תבעוה לינשא ונתפייסה, צריכה לישב שבעה נקיים?!

אמר ליה: אימר דאמר רבא בגדולה דקחזיא דמא, אבל בקטנה דלא חזיא דמא, מי אמר?! אמר ליה: בפירוש אמר רבא לא שנא גדולה, לא שנא קטנה. גדולה טעמא מאי? משום דמחמדא, קטנה נמי מחמדא.

גרסינן **במסכת כתובות** (פרק קמא, ד' א'):

תניא: מי (שהוא חתן) שפירסה אשתו (כלתו) נדה, הוא ישן בין האנשים, והיא ישנה בין הנשים. דרש רב יוסף בריה דרבא משמיה דרבא: לא שנו, אלא שלא בעל. אבל בעל, אשתו ישנה עמו.

שיטות הראשונים

דם חימוד האם טמא: דעת **ראב"ן ור"ן**, שדם חימוד טהור הוא. והא דאצריכוה לישב ז' נקיים, משום דאגב חימוד מתעוררים דמיה; ואע"פ שדם חימוד טהור, אפשר שנמשך אף דם נידות עמו. ודעת **רמב"ם**, **אור זרוע**, **רשב"א**, **ותוספות הרא"ש**, שדם חימוד טמא הוא[76].

באיזה שלב חוששים לדם חימוד: כתב **או"ז** בשם **רשב"ם** שחוששים שמא מחמת תאוה ראתה דם, שכן דרך אשה לחמוד קודם חופה, ימים או עשור[77]. וכעין זה כתב **רא"ש**, דחיישינן בכל יום שמא תראה. דיותר שהיא קרובה לזמן החופה, יותר לבה הומה ומשתאה. ותדיר חיישינן שמא מחמת חימוד תראה. **ומרשב"א** נראה שהחשש רק בשעת תביעה לנישואין[78]. וביאר, דהיינו

75. נמצא שסך הכל עיכבו שמונה ימים.

76. מקורות - ראב"ן (סי' שיט); ר"ן (חי' כ' ב', ד"ה האי דם חימוד). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ה,א); אור זרוע (ח"א הל' נדה סי' שמא, ושם ביאר או שהוא טמא מדאורייתא, או מדרבנן); רשב"א (חי', כ' ב', ד"ה האי); תוספות הרא"ש (כ' ב', ד"ה ארחיה).

77. ולכולהו אין אנו חוששין אם ראתה דם אם לאו, שהרי תוכל לטבול קודם בעילת מצוה. אבל ז' ימים הסמוכין לבעילת מצוה דהיינו ליל ראשון דחופה אנו חוששין, שאם תראה בהם דם לא מהני לה טבילה דקודם בעילת מצוה, שהרי צריכה לספור שבעה נקיים. אור זרוע.

78. ראה דרכי משה (יו"ד קצב, אות א) וט"ז (ס"ק ג). ונפקא מינה, האם אפשר לספור שבעה נקיים מייד אחר תביעה, או שצריך דוקא סמוך לחופה. וראה מרדכי (הלכות נדה, מסכת שבועות, סי' תשמ).

משעה שמתקינים לה צרכי חופה[79]. **והשו"ע**[80] פסק **כרשב"א**. **והרמ"א** פסק **כרא"ש**.

תבעוה להנשא, האם צריכה הפסק טהרה ובדיקות: דעת **רשב"א** שאינה צריכה לא הפסק טהרה ולא בדיקות בשבעה נקיים, אלא כל שלא הרגישה שדם זב ממנה, טובלת וטהורה[84]. דעת **ראב"ד ורמב"ן** שאינה צריכה הפסק טהרה[82], אך צריכה בדיקה בשבעה נקיים[83]. וכדבריהם פסק **הרא"ש** (אמנם **לרא"ש**, צריכה בדיקה לכתחילה בכל יום; **לרמב"ן וראב"ד** דיה בבדיקה אחת אפילו לכתחילה[84]). ודעת **רא"ה** שצריכה הפסק טהרה ובדיקה בכל השבעה נקיים. **והשו"ע**[85] פסק **כראב"ד ורא"ש**. **והרמ"א** כתב דלכתחילה, כל יום, ובדיעבד, בפעם אחת תוך שבעה, סגי[86].

האם מועילה בדיקה בשעת תביעה: דעת **ראבי"ה** שאם ברי לה, שבדקה בשעת תביעה, וכל יום עונת התביעה, ולא מצאה דם, אינה צריכה שבעה נקיים[87]. ודעת **רשב"א** שאפילו בדקה ומצאה טהור, אינו מועיל, דחיישינן שמא מתוך חִמודהּ רואה דם טיפה כחרדל ונאבד, ולפיכך צריכה לישב ז' נקיים חוץ מיום התביעה[88]. וכן פסק **השו"ע**[89].

---

79. זה לשונו (תוה"ב ז,ב, עמ' סג): מכל מקום יש לעיין מאימתי מונין לה. וכי אם תבעוה עכשיו לינשא לאחר שנים עשר חודש, מונין לה משעת תביעה זו? ומסתברא שלא אמרו אלא משעה שמתקינין לה צרכי חופה, וכאותה שאמרו (כתובות ח' א') מכי רמו שערי באסיתא, וכיוצא בזה, דכל שמשתדלין לתקן לה חופה נותנת דעתה ומחמדת. או משעה שמודיעין אותה שתכין עצמה ליכנס לחופה, וכאותה שאמרו ביבמות פרק החולץ (ל"ז ב') ואיתא נמי ביומא (י"ח ב') רב כי מיקלע לדרשיש וכו'.

80. יו"ד קצב,ב. מקורות - אור זרוע (ח"א, הלכות נדה סי' שמא). וראה עוד פסקה הבאה.

81. שהרי זו לא ראתה כלל, ודי לך אם אתה חושש שמא ראתה ופסק הדם מיד, ולא שתאסור אותה כרואה ודאית שמעיינה פתוח! ואע"פ שאמרו צריכה שתשב ז' נקיים, לא נקיים ספורים בפנינו, ואפילו בתחילתן או בסופן כשאר נקיים דזבה דעלמא קאמר, אלא כל שלא הרגישה בדם תוך שבעה, נקיים קרינן להו.

82. וביאר ראב"ד: והטעם, מפני שאינה ראיית ודאי, אלא ספק. אי נמי, קים להו לרבנן דדם חימוד דבר מועט הוא, וכמי שהפסיקה בטהרה דמיא.

83. כיון דנקיים בעיא, צריכה בדיקה בתחילתן **או** בסופן. וכו'. ר"ן (בחי'). ומשמע **שאינה צריכה בדיקה כל יום** גם לכתחילה.

84. כן ביארו האחרונים. דזה לשון הרא"ש (סי' ד): אבל בדיקה כל שבעה צריכה וכו', **דבכל יום** חיישינן שמא מחמת חימוד תראה. וכתב ב"י (יו"ד קצב,א) דבדיעבד, בפעם אחת שבדקה בתוך שבעה סגי, דלא עדיפא מרואה ודאית.

85. יו"ד קצב,א. אך לא כתב האם כל יום או פעם אחת.

86. וכפי שביאר הב"י את דברי הרא"ש. מקורות - רשב"א (תורת הבית, ז,ב, עמ' נה). ראב"ד (בעלי הנפש, סוף שער הספירה והבדיקה). רמב"ן (הל' נדה ג,יב). רא"ה (בדק הבית ז, ב, עמ' נח). והר"ן הביא דעה זו (בחי', וכן על הרי"ף מס' שבועות, ד' ב'), וכן הריטב"א הביא דעה זו.

87. דלא עדיף משאם יש לה ווסת היום קבוע, בחזקה דג' פעמים, דאם בדקה ואמרה טהורה אני נאמנת, ולא בעיא ז' נקיים. ראבי"ה.

88. מדסתם רבא דבריו, "צריכה לשבת שבעה נקיים", דמשמע דלית לה תקנה אלא בכך. ב"י (יו"ד קצב,א. וראה ביאור הגר"א שמביא מקור נוסף מגמרא יבמות ל"ז ב'). וכתב הב"י על דברי הראבי"ה: והנך רואה שסברא זו מחו לה אמוחא, והיא דחויה מכל הפוסקים, שהרי לא חילקו בכך.

89. יו"ד קצב,א. כתבו מהרש"ל וב"ח שהיום המנהג לעשות הפסק טהרה ולספור ז' נקיים כרגיל. ונראה שזה מכיון שכיום כל כלה היא טמאה נדה, שכן אין דרך הרווקות לטבול לדם נדתן, ולכן הן טמאות וצריכות טהרה גמורה. וכן פסקו כל האחרונים. מקורות - ראבי"ה (ח"א, מסכת נדה סי' קפג). רשב"א (תוה"ב, ז,ב, עמ' נד).

האם מותרת להינשא תוך שבעה: דעת **ראב"ן** דעצה טובה קמ"ל, כדי שתוכל ליזקק לבעלה לילה הראשון; ומיהו אי בעי להכניסה לחופה ולפרוש ממנה עד ז' נקיים, שפיר דמי. אבל דעת **רמב"ם, ראב"ד, רשב"א, ורבינו אברהם מן ההר,** שלא תינשא עד שתספור (שבעה נקיים) ותטבול[90]. וכן פסק **השו"ע**[91].

איסור יחוד למי שעבר וכנסה לפני שספרה ז' נקיים: כתבו **סמ"ג ורשב"א**, שאם נשאת קודם שישבה ז' נקיים, דינה ככלה שפירסה נדה, והוא ישן בין האנשים, והיא ישנה בין הנשים[92]. ודעת **ה"ר יוסף**, דדוקא כשפירסה נדה, דאיכא איסורא דאורייתא, נאסר הייחוד. אבל הכא, ליכא אלא חומרא דרבנן. **והשו"ע**[93] פסק **כרשב"א**.

הוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים: דעת **ראב"ד** דתרווייהו דוקא, שיהיו אנשים ישנים עם החתן והנשים עם הכלה. וכן כתב **רשב"א** (אלא שנראה מדבריו, דוקא כשישנים בבית אחד. אבל כשכל אחד בבית אחר, אין צריך שומר כלל). ומדברי **הרא"ש** נראה שאין צריך שתי שמירות, אלא הוא בין האנשים, או היא בין הנשים. וכן כתב **הטור** בשמו[94]. והובאו הדעות **ברמ"א**[95].

האם איסור ייחוד רק בלילה: דעת **ראב"ד** שדוקא בלילה נאסרו בייחוד. ודעת **רז"ה ורא"ש**, דיחוד אסור ביום כמו בלילה. **והרמ"א**[96] הביא הדעות, וכתב שהמנהג בלילה ליקח קטן אצל החתן, וקטנה אצל הכלה, וביום קטן או קטנה.

מחזיר גרושתו: כתב **רשב"ץ**, שגם מחזיר גרושתו צריכה להמתין ז' נקיים. וכן פסק **השו"ע**[97].

---

90. אלא שבזה נחלקו, דלרמב"ם יש חילוק בין כל אדם לת"ח. דאם נישאת לת"ח, יכולה להנשא **מיד** ולהמתין עד סוף השבעה נקיים ולטבול, משום שת"ח יודע שהיא אסורה ונזהר מהאיסור, ולא יקרא אליה עד שתטבול. ולראב"ד, רשב"א, ורבינו אברהם מן ההר, אין לחלק בין ת"ח לשאר אדם, אלא בכולם יש איסור להינשא עד שתטבול.

91. יו"ד קצב,ד. מקורות - ראב"ן (נדה סי' שכד). ראב"ד (השגות, הל' איסו"ב יא,י). רבינו אברהם מן ההר (יבמות ל"ז ב', ד"ה שבעה נקיים).

92. ואף על פי שלא נודע בבירור שראתה, ומן הספק הוא שאסרוה, אפילו הכי אילו היתה ישנה עמו בבית לא עמדה גזירתם, דיצרו תוקפו. רשב"א.

93. יו"ד קצב,ד. מקורות - רשב"א (תורת הבית ז,ב, עמ' סז). סמ"ג (לאוין קיא). ה"ר יוסף (הו"ד בתוספות ישנים, יומא י"ח ב', ד"ה ואי בעית).

94. דברי הרא"ש וטור נסובים על אבילות. ומכל מקום כתב ב"י, דנראה דלהא מילתא לא מפלגינן בינייהו. וראה קרבן נתנאל (מו"ק ג,לו, אות ה).

95. יו"ד קצב,ד. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה, א,כב). רשב"א (תורת הבית ז,ב, עמ' סז). טור (יו"ד שמב).

96. יו"ד קצב,ד. **ולגבי גיל השומרים**, דעת ב"ח (יו"ד שמב, ס"ק ד) שצריך שיהיו קטנים שיודעים טעם ביאה, ואינם מוסרים עצמם לביאה (ראה הלכות ייחוד, אה"ע סי' כב). ותורת השלמים (ס"ק ח) כתב, דאפשר דאף במוסרת עצמה לביאה מותר, דלא חיישינן שישכב אצלה, כיון שאשתו הנכנסת לחופה עמו, ומשמרתו. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה, א,כב; ג,א). רז"ה (השגות על בעלי הנפש, סי' א, אות ה). רשב"א (תורת הבית ז,ב, עמ' סז). הרא"ש (מועד קטן פ"ג סי' לו).

97. יו"ד קצב,ה. מקורות - רשב"ץ (חי', ס"ו א', ד"ה תבעוה).

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצב)

א. תְּבָעוּהָ לִנָּשֵׂא וְנִתְפַּיְּסָה, צְרִיכָה לֵישֵׁב שִׁבְעָה נְקִיִּים, בֵּין גְּדוֹלָה בֵּין קְטַנָּה, וַאֲפִלּוּ בָּדְקָה עַצְמָהּ בִּשְׁעַת תְּבִיעָה וּמָצְאָה טְהוֹרָה, שֶׁמָּא מֵחֲמַת חִמּוּד רָאֲתָה טִפַּת דָּם כְּחַרְדָּל וְלֹא הִרְגִּישָׁה בּוֹ. וּמוֹנָה ז' מִמָּחֳרַת יוֹם הַתְּבִיעָה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶפְסֵק טָהֳרָה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּדְקָה בְּיוֹם הַתְּבִיעָה לְהַפְסִיק בְּטָהֳרָה, מוֹנָה מִיּוֹם הַמָּחֳרָת ז' נְקִיִּים. וּמִיהוּ צְרִיכָה בְּדִיקָה תּוֹךְ ז' כָּל יוֹם לְכַתְּחִלָּה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרֹא"ש וּב"ח שֶׁגַּם כֵּן דַּעַת רַמְבַּ"ן), מִיהוּ בְּדִיעֲבַד אִם לֹא בָּדְקָה עַצְמָהּ רַק פַּעַם אַחַת תּוֹךְ ז' סָגֵי (בֵּית יוֹסֵף וְהָאַחֲרוֹנִים).

ב. שִׁבְעַת יָמִים הַלָּלוּ מוֹנִים אוֹתָם מִשָּׁעָה שֶׁהִיא סוֹמֶכֶת בְּדִעְתָּהּ וּמְכִינָה עַצְמָהּ לַחֲפָּה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְקַדְּשָׁה עֲדַיִן. **הגה:** וְיֵשׁ לִסְמֹךְ הַטְּבִילָה סָמוּךְ לִבְעִילַת מִצְוָה בְּכָל מַה דְּאֶפְשָׁר, (כָּךְ מַשְׁמָע בְּמָרְדְּכַי בְּשֵׁם רַשְׁבָּ"ם וְר"מ וְרוֹקֵחַ בְּשֵׁם אָבִיו וְרַבּוֹתָיו וּבְהַגָּהַת מַיְמוֹנִי פי"א דְּהִלְכוֹת א"ב), וְהַמִּנְהָג לִטְבֹּל הַכַּלָּה לֵיל ד' אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תִּבָּעֵל קֹדֶם מוֹצָאֵי שַׁבָּת (מָרְדְּכַי שָׁם), אֲבָל אֵין לְהַרְחִיק הַטְּבִילָה מִן הַבְּעִילָה יוֹתֵר מִזֶּה. וְאִם לֹא תִּבָּעֵל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, יֵשׁ לָהּ לִבְדֹּק עַצְמָהּ בְּכָל יוֹם עַד בְּעִילַת מִצְוָה, (שָׁם וּבְהַגָּהּ וּבְתוֹסָפוֹת פ"ק דְּיוֹמָא דַף י"ח), וְדַוְקָא לְכַתְּחִלָּה, אֲבָל בְּדִיעֲבַד אֵין לְהַחְמִיר אִם בָּדְקָה רַק פַּעַם אַחַת תּוֹךְ ז' (בֵּית יוֹסֵף). וְכָל חִתָּן יִשְׁאַל לַכַּלָּה קֹדֶם שֶׁיִּגַּע בָּהּ, אִם שָׁמְרָה ז' נְקִיִּים (הג"ה ש"ד).

ג. אִם דָּחוּ הַנִּשּׂוּאִין מֵחֲמַת אֵיזֶה סִבָּה, אַף עַל פִּי שֶׁיָּשְׁבָה ז' נְקִיִּים צְרִיכָה לַחֲזֹר וְלֵישֵׁב ז' נְקִיִּים (וְלִטְבֹּל) כְּשֶׁיִּתְפַּשְּׁרוּ לַעֲשׂוֹת הַנִּשּׂוּאִין, אַף עַל פִּי שֶׁבָּדְקָה עַצְמָהּ תָּמִיד בַּיָּמִים שֶׁבֵּינְתַּיִם, לֹא מֵהֶנֵּי (מָרְדְּכַי ה"נ ובמהרי"ק שֹׁרֶשׁ קנ"ט).

ד. עָבַר וּכְנָסָהּ תּוֹךְ זְמַן זֶה, וְכֵן חָתָן שֶׁפֵּרְסָה כַּלָּתוֹ נִדָּה קֹדֶם שֶׁבָּא עָלֶיהָ, לֹא יִתְיַחֵד עִמָּהּ, אֶלָּא הוּא יָשֵׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים וְהִיא יְשֵׁנָה בֵּין הַנָּשִׁים. **הגה:** יֵשׁ אוֹמְרִים אִם הָיְתָה טְהוֹרָה כְּשֶׁנִּשֵּׂאת וְלֹא בָּא עָלֶיהָ, וּפֵרְסָה נִדָּה אַחַר כָּךְ, אֵין צָרִיךְ שְׁמוּר עוֹד, (ת"ה סִימָן רנ"ג וְהַגָּהוֹת אַלְפָסִי), וְהַמַּחְמִיר תָּבוֹא עָלָיו בְּרָכָה (ת"ה שָׁם). וְאֵין לְחַלֵּק בָּזֶה בֵּין בָּחוּר לְאַלְמוֹן אוֹ בְּתוּלָה לְאַלְמָנָה, (רַבֵּנוּ יְרוּחָם נָתִיב כ"ו). יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲסוּרָה לְיַחֵד עִמּוֹ בַּיּוֹם, כְּמוֹ בַּלַּיְלָה, וְאֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת שְׁתֵּי שְׁמִירוֹת, רַק הוּא בֵּין הָאֲנָשִׁים אוֹ הִיא בֵּין הַנָּשִׁים (טוּר בְּשֵׁם הָרֹא"ש). וְאִם אֵינָם יְשֵׁנִים בְּחֶדֶר אֶחָד אֵינָן צְרִיכִים שְׁמוּר כְּלָל, (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַשְׁבָּ"א). וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּבַלַּיְלָה צָרִיךְ שְׁתֵּי שְׁמִירוֹת, וּבַיּוֹם מְתֻּר לְהִתְיַחֵד (הָרַאֲבָ"ד). וְהַמִּנְהָג לִקַּח קָטָן אֵצֶל הֶחָתָן וּקְטַנָּה אֵצֶל הַכַּלָּה, וְאֵין מִתְיַחֲדִין בַּיּוֹם בְּלֹא קָטָן אוֹ קְטַנָּה.

ה. מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ צְרִיכָה לֵישֵׁב שִׁבְעָה נְקִיִּים.

דיני טבילה והכנות לטבילה

טבילת נדה

גרסינן **במסכת שבת** (פרק במה אשה, ס"ד ב'):

תניא: "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ"[98] - זקנים הראשונים אמרו (כמשמעו, בדבר המרחיקה מבעלה[99]): שלא תכחול (בעיניה) ולא תפקוס (שרק על פניה, והוא אדום) ולא תתקשט בבגדי צבעונין. עד שבא רבי עקיבא ולימד: אם כן, אתה מגנה על בעלה ונמצא בעלה מגרשה, אלא מה תלמוד לומר "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ"? בנדתה (בטומאתה) תהא עד שתבא במים (לטבול. ואף על פי שעברו שבעת ימים ומעיינה פסק).

שיטות הראשונים

טבילה לנדה מן התורה, מנין: כתבו **ר"י, רשב"א, מרדכי, ורא"ש**, שמדרשתו של רבי עקיבא, בנדתה תהא עד שתבא במים, למדנו שנדה צריכה טבילה מהתורה[100]. **והראשונים** כתבו בשם **בה"ג, ורב האי גאון**, דנפקא לן בקל וחומר ממגעה[101]. **ורבינו תם והיראים** כתבו שנפקא לן מדרשת הגמרא בעבודה זרה (ע"ה ב'): מה תלמוד לומר במי נדה? מים שנדה טובלת בהן. הוי אומר ארבעים סאה[102]. **ורבינו תם** כתב **שבתשובות בשר על גחלים** למד מהפסוק: "והדוה בנדתה והזב את זובו" - "אתקשא נדה לזב - מה זב צריך ביאת מים, דכתיב ביה בהדיא, אף נדה"[103]. **ורמב"ם** למד מ"וְרָחֲצוּ בַמַּיִם"[104] בנין אב לכל טמא, שהוא בטומאתו עד שיטבול[105].[106]

98. ויקרא טו,לג.
99. עפ"י ר"ן על הרי"ף.
100. ר"י (הו"ד בתוספות, יומא ע"ח א', ד"ה מכאן; יבמות מ"ז ב', ד"ה במקום; וראה תוספות חגיגה י"א א, ד"ה לא). רשב"א (תורת הבית ב"ז ריש ש"ז, עמ' שפה). מרדכי (שבועות סי' תשמד). רא"ש (נדה י,ח). וכן כתבו הסמ"ג (ל"ת קיא) בתרוצו השני בסתם, והאור זרוע (הל' נדה סי' שנט) בתרוצו האחרון.
101. מגעה שהיא בלאו צריך טבילה, לבעלה שהיא בכרת לא כל שכן. וראה תוספות ותוספות הרא"ש (חגיגה י"א א', ד"ה לא נצרכה) מה שהקשו. אך ראה תוספות (יבמות מ"ז ב', ד"ה במקום. וכעי"ז במאירי ברכות ל"א א' בשם ראשוני הגאונים) שלמדו ק"ו אחר. ואור זרוע כתב בשם רב יהודאי דלא גרע משאר טמאים שטעונין טבילה.
ואולם, לפנינו (בה"ג הל' נדה) כתוב: "ומנא לן דבעיא נדה טבילה? דאקשה רחמנא לזבה - מה זבה בעיא למיטבל, אף נדה בעיא טבילה". וכן כתבו בשמו היראים (סי' כו) והאור זרוע (הל' נדה סי' שנט, עיי"ש).
והמאירי (ברכות ל"א א' סוד"ה ונשוב לדברינו והוא שטבילה) כתב בשם גדולי הרבנים שנדה לטבילה אינה אלא מדרבנן, וכתב שאין הדברים נראים. והאור זרוע כתב שראה כן בבה"ג, וכן מופיע לפנינו (בנוסף למובא לעיל), וכתב על כך האור זרוע: ונראה בעיני שהוא טעות סופר.
102. יראים (סי' כו). רבינו תם - כן כתבו בשמו תרומה (ריש הל' נדה), סמ"ג (ל"ת קיא), תוספות (יומא ע"ח א'; יבמות מ"ז ב'), או"ז (הל' נדה סי' שנט), הגהות מיימוניות (איסו"ב פ"ד, אות א) ומרדכי (שבועות סי' תשמד). וכ"כ המאירי (ברכות ל"א א') בשם אחרוני הרבנים. וראה תוספות ישנים (יבמות מ"ז ב' ד"ה ובמקום, בתרוץ השלישי). וראה תוספות ותוספות הרא"ש (חגיגה י"א א' ד"ה לא נצרכה).
103. והמשיך וכתב: "וזבה נקראת נדה, והוייא בדין זה כנדה". (מתוך פירושו על התורה, כת"י. הו"ד בהערות וביאורים על

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצז)

א. אֵין הַנִּדָּה וְהַזָּבָה וְהַיּוֹלֶדֶת עוֹלוֹת מִטֻּמְאָתָן בְּלֹא טְבִילָה, שֶׁאֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים חַיָּב כָּרֵת הַבָּא עַל אַחַת מֵהֶן אֶלָּא אִם כֵּן טָבְלוּ כָּרָאוּי בְּמָקוֹם הָרָאוּי.

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצה)

א. חַיָּב אָדָם לִפְרֹשׁ מֵאִשְׁתּוֹ בִּימֵי טֻמְאָתָהּ עַד שֶׁתִּסְפֹּר וְתִטְבֹּל. וַאֲפִלּוּ שֶׁהֵתָּה זְמַן אָרֹךְ וְלֹא טָבְלָה, תָּמִיד הִיא בְּנִדָּתָהּ עַד שֶׁתִּטְבֹּל (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַפּוֹסְקִים)...

דין חפיפה

(ס"ו ב') אמר רבא: אשה לא תחוף (שערה) לא בנתר ולא בחול. בנתר - משום דמקטף (מנתק שיער ומתבלבל וחוצץ); ובחול - משום דמסריך (מדביק השיער וחוצץ).

ואמר אמימר משמיה דרבא: אשה לא תחוף אלא בחמין, אבל לא בצונן. ואפילו בחמי חמה (די לה בחמין שהוחמו בשמש). צונן מאי טעמא לא? משום דקרירי ומשרו מזייא (מקשים את השערות ואין לכלוכן עובר[107]).

גרסינן במסכת **בבא קמא** **(פרק מרובה, פ"ב א')**:

עשר תקנות תיקן עזרא וכו' (ואחת מהן) ושתהא אשה חופפת וטובלת.

(ומקשה) דאורייתא היא! **דתניא:** "וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם" (ויקרא יד,ט) - שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים; "אֶת בְּשָׂרוֹ" - את הטפל לבשרו, ומאי ניהו? שיער!

(ומתרץ) אמרי: דאורייתא לעיוני, דלמא מיקטר, אי נמי מאוס מידי משום חציצה; ואתא איהו תיקן חפיפה.

תוספות ר"י הזקן ותלמידו, שבת ס"ד ב', הוצ' מכון אופק, סוף הערה 74). ודרשה דומה נמצאת **בתנא דבי אליהו רבה** (פט"ו בדפוסים; פט"ז מהד' איש-שלום): "אמר לי, זב חמור או נידה חמורה? אמרתי לו, בני, נידה חמורה מזב. אמר לי, והלא לא למדנו טבילה לנידה אלא מן הזב". וכן כתב הרמב"ן (שבת י"ג ב', ד"ה בימי) מדעתו. אך בהלכותיו (ריש פ"ח, ועיין עוד בהמשך דבריו בחי' לשבת) כתב כדעת הרמב"ם.

104. ויקרא טו,יח.

105. רמב"ם (איסורי ביאה ד,ג). וכן כתב סמ"ג (ל"ת קיא) בתרוצו הראשון. וכעין זה באוצר הגאונים (חגיגה, תשובות, עמ' 8, סי' י; עמ' 9 סי' יד). וכן כתב המאירי (ברכות ל"א א') בתירוצו השני.

106. כתב הרוקח (הל' נדה, סי' שיח): המשמשת נדה לבעלה, גורמת אפילו לעשרים דור, שבניה לוקין בצרעת.

107. והרמב"ם (הל' מקוואות ב,יח) נימק ש"הַצּוֹנֵן מְקַבְּצִין אֶת הַשֵּׂעָר וּמְכַלְכְּלִין אוֹתוֹ, וּמִתְקַשֵּׁר". והשו"ע (יו"ד קצט,ב) נימק כרמב"ם (ביאור הגר"א, ס"ק ו).

שיטות הראשונים

עיון וחפיפה: בגמרא מבואר **שמדין תורה** חייבת לעיין בגופה ובשערה, ולבדוק שאין חציצה. **ומתקנת עזרא** לעשות חפיפה. דעת **רוב הראשונים**, שחפיפה היינו רחיצת ראשה וכל מקום שיער בגופה[108] (וכן צריכה סירוק להתיר שערותיה מקשרים[109]). אמנם כתבו **הראשונים** שמכל מקום צריך לחפוף ולרחוץ כל הגוף, ושכן המנהג. וכן פסק **השו"ע**[110].

הדין כשלא חפפה: כתב **רשב"א**, לא חפפה כלל, לא עלתה לה טבילה, ואע"פ שעיינה בעצמה. ולא עוד, אלא אפילו חפפה לאחר טבילה וסרקה במסרק, ולא מצאה אפילו נימא קשורה, לא עלתה לה טבילה[111]. וכן פסק **השו"ע**[112].

ואפילו בחמי חמה: דעת **רש"י, רמב"ם, רא"ש, ורשב"א**, שיכולה לחוף בחמי חמה, ואינם כצוננים שמשירים את השיער. ובפירוש **רבינו חננאל** גרס: אשה לא תחוף בקרירי ואפילו בחמי חמה, פירוש, אסורה לחוף אף בחמי חמה. **והשו"ע**[113] פסק **כרמב"ם** וסיעתו.

לא בנתר ולא בחול ולא במים קרים: כתב **מהר"י קולון** שהדעת מכרעת דחפיפה דנתר ואהל ומים קרים שאסרו, אינו אלא לרווחא דמילתא; אבל בדיעבד, אם חפפה בנתר או באהל או במים קרים, וראתה ועיינה יפה בשערה שאינו נקשר ולא מסובך זה בזה, גם לא נקטף, סברא דבדיעבד שרי. והביאו **הרמ"א**[114].

שאר דברים המסבכים את השיער: **הטור** כתב שהוא הדין שאסורה לרחוץ בשאר דברים

---

108. בדעת רש"י כתבו הראשונים (תוספות, ס"ו ב', ד"ה אם, בשם מחזור ה"ר שמריה בשם רש"י, וכן הובאה שיטתו במחזור ויטרי, סי' תצט; ספר האורה, ח"ב, א; ספר הפרדס הל' נדה) שתקנת עזרא היתה על **חפיפת כל הגוף, גם שלא במקום שיער** (ואמנם יש מהראשונים שכתבו בשמו להיפך). אבל רבינו תם (תוספות ד"ה אם, ועוד מקומות) חלק עליו והוכיח **שאין חובת חפיפה אלא בראש**, ולא בשאר הגוף. וכן דעת רוב הראשונים (רמב"ם, ראב"ד, רמב"ן, רשב"א, יראים, ריטב"א, ועוד). ובדעת הראב"ד צ"ב (ראה בעלי הנפש הנ"ל, ורשב"א תוה"ב וחי' ס"ו א', ד"ה אמר רבא, וריטב"א הנ"ל, בשמו).

109. לא כל כך ברור בדברי הראשונים אם הסירוק הוא בכלל החפיפה שתיקן עזרא, ומכל מקום רוב הראשונים הנ"ל הזכירו גם סריקה בנוסף לחפיפה. אמנם **בתוספות רי"ד** כתב שסירוק אינו בכלל חפיפה, אלא **הסריקה היא מדאורייתא**, כדאמרינן לעיוני ביה דילמא מיקטר, ולעולם השיער קשור הוא זה בזה אם לא יסרוק, ועזרא תיקן רחיצה בחמין.

110. יו"ד קצט,א. מקורות - רמב"ם (הל' מקוואות ב,טז). ראב"ד (בעלי הנפש שער הטבילה ג,ג). רמב"ן (הל' נדה ט,א-ב). רשב"א (חי', ס"ו ב', ד"ה ומיהו האידנא; תוה"ב, ז,ז, עמ' תד). יראים (סי' כו). ריטב"א (ס"ו ב', ד"ה אמר רבא). תוספות רי"ד (ב"ק פ"ב א', ד"ה ושתהא אשה). סמ"ג (לאוין קיא).

111. שאני אומר שמא בשעת טבילה היה, ועכשיו נשר עם המסרק או עם הפספוס. ואין צריך לומר אם חפפה במקום שיער ולא עיינה בשאר גופה שלא עלתה לה טבילה, שזו צריכה לעיין דבר תורה. רשב"א. גם הראב"ד כתב דין זה, אלא שהרשב"א הסתפק בדבריו (ראה רשב"א בחידושיו, ס"ו ב', שכתב שאינו יורד לסוף דבריו. אמנם בתוה"ב ציטט דבריו בלי להעיר כלום). מקורות - רשב"א (תוה"ב הקצר, ז,ז, עמ' תמב). ראב"ד (שער הטבילה, ג,ה).

112. יו"ד קצט,ח (וכן פסק הטור. וראה פרישה).

113. יו"ד קצט,ב. מקורות - רבינו חננאל (הו"ד בראב"ש הל' מקוואות סי' כד. והרא"ש שם מביא ראיה דלא כוותיה, מפרק כל שעה, מ"ב א', דאמרינן לא תלוש לא בחמין ולא בחמי חמה. אלמא מדמי חמי חמה לחמין). רשב"א (תוה"ב, ב"ז, ש"ז, עמ' תה). רמב"ם (הלכות מקוואות ב,יח).

114. יו"ד קצט,ב. ודנו האחרונים האם סומכת על חפיפתה זו לטבול על ידה (ש"ך ס"ק ד; חכמת אדם כלל קכ,ד), או שאינו חשוב כדיעבד אלא אם כן טבלה. מקורות - מהרי"ק (שו"ת סי' קנט).

המסבכים את השיער. **ומהר"י קולון**[115] כתב שאין לנו אלא מה שאסרו חכמים, אך הגון ונכון שתבדוק אשה קודם שרוחצת לטבילה, האם דבר זה שרוחצת בו חוצץ. **והשו"ע**[116] פסק **כהטור**, **והרמ"א** פסק **כמהר"י קולון**.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצט)

ב. חֲפִיפָה שֶׁבִּמְקוֹם שֵׂעָר לֹא תִּהְיֶה בְּמַיִם קָרִים, לְפִי שֶׁמְּסַבְּכִין אֶת הַשֵּׂעָר, אֶלָּא בְּמַיִם חַמִּין; וּמִיהוּ אֲפִלּוּ בְּחַמֵּי חַמָּה סָגֵי. וְלֹא תָּחוֹף בְּנָתָר הַנִּקְרָא בְּעַרְבִּי: טפל (רַמְבַּ"ם בְּפִי' הַמִּשְׁנָה פ"ב דְּכֵלִים) וּבְלַעַ"ז: גריד"א (ריב"ש), לְפִי שֶׁמְּחַתֵּךְ הַשֵּׂעָר וְחוֹזֵר וּמִסְתַּבֵּךְ, וְלֹא בְּאָהָל, לְפִי שֶׁמְּסַבֵּךְ הַשֵּׂעָר, וְלֹא בְּכָל דְּבָרִים הַמְסַבְּכִים הַשֵּׂעָר. **הגה:** וְכָל זֶה לְכַתְּחִלָּה, אֲבָל אִם חָפְפָה בְּנָתָר וְכַיּוֹצֵא בוֹ, וְרָאֲתָה בְּעַצְמָהּ שֶׁאֵין שְׂעָרוֹת שֶׁלָּהּ קְשׁוּרִין וּמְסֻבָּכִין, שָׁרֵי (מהרי"ק שֹׁרֶשׁ קנ"ט). וְאִשָּׁה שֶׁצִּוּוּ אוֹתָהּ הָרוֹפְאִים שֶׁלֹּא תָּחוֹף רֹאשָׁהּ בְּמַיִם, רַק בְּיַיִן, יֵשׁ לִשְׁאֹל לָרוֹפְאִים אִם הַיַּיִן מְסַבֵּךְ הַשְּׂעָרוֹת, וְאִם אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ מְסַבֵּךְ יֵשׁ לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶן; וְאִם אֵין הָרוֹפְאִים בְּקִיאִין בַּדָּבָר, יֵשׁ לָאִשָּׁה לְנַסּוֹת לְעַצְמָהּ תְּחִלָּה אִם הַיַּיִן אֵינוֹ מְסַבֵּךְ הַשְּׂעָרוֹת, (גַּם זֶה שָׁם).

ח. ...אִם לֹא חָפְפָה כְּלָל, לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה אַף עַל פִּי שֶׁעִיְּנָה בְּעַצְמָהּ בְּגוּפָהּ, וַאֲפִלּוּ חָפְפָה מִיָּד אַחַר הַטְּבִילָה וְסָרְקָה בְּמַסְרֵק וְלֹא מָצְאָה שׁוּם נִימָא קְשׁוּרָה, לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם חָפְפָה בִּמְקוֹם שֵׂעָר, וְלֹא עִיְּנָה בִּשְׂאָר גּוּפָהּ, שֶׁלֹּא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה, שֶׁעִיּוּן הַגּוּף הוּא דְּבַר תּוֹרָה.

הדחה וחציצה בבית הסתרים

גרסינן **בספרא** (זבים, פרשה ב, פרק ד): "וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמָּיִם" (ויקרא מצורע, טו,יא) מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (ויקרא, מצורע, יד,ט): "וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם" יכול אף בית הסתרים? תלמוד לומר "וְיָדָיו", מה ידיו בנראה, פרט לבית הסתרים, אף כל בנראה, פרט לבית הסתרים.

(ס"ו ב') ואמר רבא: לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה (בית השחי ובית הסתרים שלה) במים.

מיתיבי: בית הקמטים ובית הסתרים, אינן צריכין לביאת מים.

(ומתרץ) נהי דביאת מים לא בעינן, מקום הראוי לביאת מים בעינן; כדרבי זירא, דאמר רבי זירא: כל הראוי לבילה - אין בילה מעכבת בו. ושאין ראוי לבילה -

115. שורש קנט. שם הוא דן לגבי אשה שאסור לה לרחוץ במים האם מותרת ביין, והתיר אם הרופאים אומרים שאינו מסבך את השיער, ואם אינם יודעים, תבדוק בעצמה.

116. יו"ד קצט,ב. **וכתב הגר"א: טור. ופשוט הוא! דלא כמהרי"ק.** עכ"ל. מקורות - מהרי"ק (שו"ת סי' קנט).

בילה מעכבת בו[117].

אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק: מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה, ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה (ונמצא שלא היה ראוי לביאת מים), והצריכה רבי טבילה אחרת.

שיטות הראשונים

הדחת בית קמטיה במים: **מהר"י קולון** כתב שדווקא במים, אך בשאר משקים ישאר לחלוחית בתוך הקמט, ואסור. וכן פסק **הרמ"א**[118].

הטלת מי רגלים קודם טבילה: כתב **שערי דורא** שצריכה להטיל מימי רגליה קודם טבילה. וכתב **ראב"ן** שאם נעקרו מימי רגליה, ולא הטילה, לא עלתה לה טבילה[119]. **ומהר"ח אור זרוע**, חלק עליו[120]. **והרמ"א** כתב בשם יש אומרים **כשערי דורא**[121].

ראוי לביאת מים, מדאורייתא או מדרבנן: דעת **תוספות** דהא דבעינן ראוי לביאת מים, לעניין טבילת נדה, הוא מן התורה[122]. **וברמב"ן, רשב"א, וריטב"א,** הובאה דעה דהוא מדרבנן בעלמא[123].

נמצא בשר חוצץ בין שיניה: פירש **מהר"ם מרוטנבורג** דוקא עצם דלא עביד להתבטל בין השיניים, הויא חציצה; אבל אם נמצא בשר לא הויא חציצה, דכיון דהבשר עתיד להתעכל,

---

117. במסכת מנחות (ק"ג ב'), ששים עשרונים הבאים בכלי אחד ראוין לבלול, ואין בילה מעכבת בו, שאם לא בלל כשר. ושאין ראוי לבילה, כגון ששים ואחד עשרונים בכלי אחד, בילה מעכבת בו ופסולה, הואיל ואי בעי לבלול לא מצי למבלל. רש"י.

118. יו"ד קצט,א. מקורות - מהרי"ק (שו"ת סי' קנט).

119. זה לשון ראב"ן: וצריכה להטיל מימי רגלים קודם טבילה, דבעי רבה (נדה מ"ג א') זבה שנעקרו מימי רגליה וירדה וטבלה, מהו? ועלתה בתיקו, ותיקו דאיסורא (=דאורייתא) - לחומרא. ואם לא הטילה, לא עלתה לה טבילה אם נעקרו וצריכה להטיל.

120. שכן הבעיא בזבה היא לעניין טהרות, משום מעיינות הזבה. אבל אינה נאסרת על בעלה. עיי"ש.

121. יו"ד קצח,מג (שצריכה להטיל מים קודם טבילתה אם היא צריכה, וגם לבדוק עצמה בגדולים וקטנים, שלא תהא צריכה לעצור עצמה, ולא יהיו ראויים לביאת מים). **והגר"א כתב שהוא צריך עיון,** דהא מגמרא הנ"ל (נדה מ"ג א', זבה שנעקרו וכו') מוכח להיפך, דוקא לטהרות (ממה שהסתפקה הגמרא דוקא בזבה). והש"ך כתב (ס"ק נה) דאינו מעכב בדיעבד. מקורות - ראב"ן (נדה סי' שכו). שערי דורא (ח"ב הלכות נדה, סי' יד). מהר"ח אור זרוע (שו"ת סי' קיז).

122. דכתיב "ורחץ את **כל** בשרו", דמשמע אפילו בית הסתרים, וכתיב "וידיו", ודרשינן מה ידיו מאבראי אף כל מאבראי, וממעטים בית הסתרים. מכל מקום כיון דאיכא "כל" דמרבינן אפילו בית הסתרים, איכא למימר לכל הפחות להכי מרבי, דבעינן ראוי לביאת מים. תוספות (ויש להעיר, שהפסוק המובא בספרא שלפנינו, הינו "ורחץ בשרו" הנאמר לגבי מצורע. ותוספות ציטטו את הפסוק, ויקרא, מצורע, טו,טז: "ורחץ במים את **כל** בשרו", הנאמר לגבי בעל קרי).

123. הואיל ולענין טומאה דינו כגלוי מן התורה, שויוה רבנן לענין טהרה נמי כגלוי. מיהו רחיצה וביאת מים (ממש) לא בעי דהא כתיב ורחץ את כל בשרו, מה בשרו מאבראי אף כל מאבראי. ריטב"א. וראה שו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק, יו"ד סי' סד), שכתב שאף תוספות הסוברים בית הסתרים בעי מן התורה ראוי לביאת מים, דוקא בבית הסתרים אמרו כן, אבל במקום הנקרא בלוע, לא צריך אפילו ראוי לביאת מים. וראה שדי חמד (מערכת חי"ת, כלל צו; מערכת כ"ף, כלל לז). מקורות - תוספות (קידושין כ"ה ב', ד"ה כל הראוי; מנחות י"ח ב', ד"ה ואמר; סוכה ו' ב', ד"ה דבר). רמב"ן (קידושין כ"ה א', ד"ה נהי). רשב"א (קידושין כ"ה א', ד"ה האי). ריטב"א (קידושין כ"ה א', ד"ה מקום). מאירי (קידושין כ"ה א', ד"ה מומין).

עביד להתבטל[124]. וכן הסכים **המאירי** לדינא[125]. אמנם דעת **ראב"ד, רוקח, סמ"ג, ושערי דורא**, שלא רק עצם חוצץ, אלא גם פירורים ובשר וכל דבר מאכל[126].

לא בדקה בבית הסתרים קודם טבילתה: כתב **ראב"ד** שבדיעבד, אם לא בדקה, וטבלה, ולא נמצא בהם דבר חוצץ, טהורה[127]. ועוד כתב, דהיכא דלא בדקה קודם טבילה, ואחר טבילה נמי לא בדקה עד שנתעסקה בכתמים ובתבשילים, ואח"כ בדקה ומצאה עצם או דבר חוצץ בין סתריה, דתלינן לקולא[128]. **והרוקח** החמיר בזה[129]. **והשו"ע**[130] פסק **כראב"ד** בשני הדינים.

בלנית: כתבו **הראשונים** שצריך שתהא אשה עומדת עליה בשעת טבילה, שתראה שנכנסה כולה במים, שלא נשארו משערותיה בחוץ. וכתב **רשב"א**: כרכה שערותיה על ראשה בדבר שאינו חוצץ, כחוטי שיער, וכיוצא בהן מן הדברים שאינן חוצצין, אע"פ שטובלת בינה לבין עצמה, עלתה לה טבילה וטהורה. וכן פסק **השו"ע**[131].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצט)

א. צְרִיכָה לְהָדִיחַ בֵּית הַשָּׁחִי וּבֵית הַסְתָרִים שֶׁלָּהּ בְּמַיִם, (וְלֹא בִּשְׁאָר מַשְׁקִין) (מהרי"ק שֹׁרֶשׁ קנ"ט), וְלִסְרֹק שְׂעַר רֹאשָׁהּ יָפֶה בְּמַסְרֵק שֶׁלֹּא תְּהֶיְנָה שַׂעֲרוֹתֶיהָ נִדְבָּקוֹת זוֹ בָּזוֹ; וְכֵן צְרִיכָה הָאִשָּׁה

---

124. והסיק מזה לעניין אכילת גבינה אחר בשר, שדיו שישהה שעה קטנה, ושפיר מצי למיכל, כיון דעביד להתבטל כאילו הוא מבוטל (ודלא כרמב"ם שכתב ששיעור אכילת גבינה אחר בשר הוא שש שעות), עיי"ש.

125. אמנם מטעם אחר, וזה לשונו: זה שביארנו שבית הסתרים צריך שיהא ראוי לביאת מים ואם אינו ראוי לא עלתה לה טבילה, דוקא בדבר **שהיא מקפדת עליו**, שאין בית הסתרים לעניין חציצה ראוי לבוא (דהיינו ראוי להיות דינו) חמור ממקום הגלוי. ואם כן, עצם שבין השיניים אתה מפרש שהיא מקפדת. וכן המנהג, שכל אדם מקפיד בעצם שבין שיניו. ומתוך כך אני מורה ובא שבשר שבתוך השיניים, אין דרך להקפיד עליו כל כך ואינו חוצץ. אע"פ שגדולי המפרשים (ראב"ד, להלן) נראין כחולקין בה.

126. **והשו"ע** (יו"ד קצח,כד) לא הזכיר דיון זה, אמנם ממה שכתב שיש נוהגות שלא לאכול בשר ביום לכתן לבית הטבילה, מפני שהוא נכנס בין השיניים יותר ממאכל אחר (והוא דלא כדעת המהר"ם מרוטנבורג והמאירי, אלא כביאורו של הרמב"ם בחולין, ק"ה א', שאכל בשר אסור לאכול גבינה משום שנשאר בשר בין השיניים. ע"פ ביאור הגר"א), וכתב השו"ע שמנהג יפה הוא, **מבואר שהבין כראב"ד וסמ"ג**. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה, דיני חציצה, ב,ב); רוקח (סי' שיט, הלכות ווסת); סמ"ג (לאוין סי' קיא); שערי דורא (הלכות נדה, סעי' י', ד"ה אשה יכולה). מהר"ם מרוטנבורג (שו"ת, מהדורת לבוב, סי' תקנב(תק), מהד' מכון ירושלים). מאירי (ס"ו ב', ד"ה זה).

127. ואינו דומה לבדיקת הגוף ולחפיפת הראש (שמעכבים בדיעבד, אפילו אם לא מצאה אח"כ חציצה, כמובא בשו"ע, יו"ד קצט,ח, כיון שעיון הגוף הוא דבר תורה), דהא שפחתו של רבי לא בדקה את שיניה קודם טבילה, ואפילו הכי טעמא דנמצא עצם בין שיניה הצריכה רבי טבילה אחרת, הא לאו הכי, לא. ראב"ד (שער הטבילה, ב,ב).

128. דמסתברא דכי האי גוונא לקולא תלינן בהו, ואמרינן דבתר טבילה עיילו בה, הואיל ואין צריכין שיבואו בהם המים. ראב"ד.

129. כן כתב הש"ך (יו"ד קצח,כו ס"ק לג) בשמו, וסיים: ויש להחמיר.

130. יו"ד קצח,כה-כו. וכן (לגבי דין השני) יו"ד קצט,יב. **והגר"א** (בסי' קצט,יב) **ורעק"א** (סי' קצח) **נשארו בצריך עיון על הפסק השני** (מדוע מקילים ללא בדיקה לא בתחילה ולא בסוף).

131. יו"ד קצח,מ. וראה פת"ש (ס"ק כב) בשם תשובת רעק"א, דאם לא עשתה תיקון זה (של כריכת השיער), וטבלה בינה לבין עצמה, לא עלתה הטבילה. מקורות - רשב"א (תוה"ב הקצר, ז,ז, עמ' תמח). רא"ש (מסכת נדה, הלכות מקואות, סי' כח). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ה).

לְעַיֵּן בְּעַצְמָהּ וּבִבְשָׂרָהּ וּבוֹדֶקֶת כָּל גּוּפָהּ סָמוּךְ לִטְבִילָתָהּ, שֶׁלֹּא יְהֵא עָלֶיהָ שׁוּם דְּבַר מְאוּס שֶׁחוֹצֵץ; וְתָחֹף כָּל גּוּפָהּ, וְתִשְׁטֹף בְּמַיִם חַמִּין בִּשְׁעַת חֲפִיפַת גּוּפָהּ וּשְׂעָרָהּ.

ח. ... אִם לֹא חָפְפָה כְּלָל, לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה... וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם חָפְפָה בִּמְקוֹם שֵׂעָר, וְלֹא עִינָּה בִּשְׂאָר גּוּפָהּ, שֶׁלֹּא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה, שֶׁעִיּוּן הַגּוּף הוּא דְּבַר תּוֹרָה.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׂאָר כָּל הַגּוּף; אֲבָל בְּבֵית הַסְּתָרִים כֵּיוָן שֶׁאֵין צְרִיכִים לְבִיאַת מַיִם, אִם לֹא עִינָּה אוֹתָם קֹדֶם לָכֵן, וְאַחַר כָּךְ עִינָּה אוֹתָם וְלֹא מָצְאָה בָּהֶם שׁוּם דָּבָר, עָלְתָה לָהּ טְבִילָה.

יא. ...(נמצא עליה אחר עלייתה מהטבילה דבר חוצץ) אִם לֹא חָפְפָה קֹדֶם טְבִילָה, אֵין תּוֹלִין בּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְעַסְּקָה בּוֹ אַחַר טְבִילָה.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׂאָר כָּל הַגּוּף, אֲבָל בֵּית הַסְּתָרִים, אִם לֹא עִינָּה אוֹתָם קֹדֶם טְבִילָה, וְאַחַר טְבִילָה גַּם כֵּן לֹא עִינָּה עַד שֶׁנִּתְעַסְּקָה בְּדָבָר הַחוֹצֵץ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא בָּהֶם מֵאוֹתוֹ הַמִּין, תּוֹלִין לְהָקֵל.

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצח)

כד. צְרִיכָה לַחֲצֹץ שִׁנֶּיהָ שֶׁלֹּא יְהֵא בָּהֶם דָּבָר חוֹצֵץ, שֶׁאִם טָבְלָה וְנִמְצָא שׁוּם דָּבָר דָּבוּק בָּהֶם לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה. וְיֵשׁ נוֹהֲגוֹת שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּיוֹם לֶכְתָּן לְבֵית הַטְּבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִכְנָס בֵּין הַשִּׁנַּיִם יוֹתֵר מִמַּאֲכָל אַחֵר; וְאַף עַל פִּי שֶׁבּוֹדְקוֹת וְחוֹצְצוֹת הַשִּׁנַּיִם, חוֹשֶׁשֶׁת דִּלְמָא תִּשְׁתַּיֵּר מִנֵּהּ וְלָאו אַדַּעְתָּהּ. וּמִנְהָג יָפֶה הוּא. **הגה:** וְאֵין לָהּ לֶאֱכֹל בֵּין הָרְחִיצָה לַטְּבִילָה (הרא"ש בה"נ); וְאֵין לָהּ לַעֲסֹק כָּל הַיּוֹם קֹדֶם הַטְּבִילָה בְּבָצֵק אוֹ בְּנֵרוֹת שֶׁל שַׁעֲוָה, שֶׁלֹּא יִדְבַּק בָּהּ (ש"ד), וְכֵן נָהֲגוּ.

כה. אִם לֹא הֵדִיחָה בֵּית הַסְּתָרִים וּבֵית הַקְּמָטִים שֶׁלָּהּ וְנִמְצָא בָּהֶם דָּבָר חוֹצֵץ, לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה. וְאִם לֹא נִמְצָא עָלֶיהָ דָּבָר חוֹצֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּדְקָה קֹדֶם טְבִילָה, עָלְתָה לָהּ טְבִילָה; וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לִבְדִיקַת הַגּוּף וַחֲפִיפַת הָרֹאשׁ.

כו. אִם לֹא בָּדְקָה קֹדֶם טְבִילָה בֵּין שִׁנֶּיהָ וְלֹא בֵּית הַסְּתָרִים שֶׁלָּהּ, וְאַחַר טְבִילָה נָמִי לֹא בָּדְקָה עַד שֶׁנִּתְעַסְּקָה בִּכְתָמִים וּבְתַבְשִׁילִין, וְאַחַר כָּךְ בָּדְקָה וּמָצְאָה עֶצֶם בֵּין שִׁנֶּיהָ אוֹ דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין סְתָרֶיהָ, תָּלִינָן לְקֻלָּא וְאָמְרִינָן דְּבָתַר טְבִילָה עַיְלֵי בָּהּ.

מ. צָרִיךְ לְהַעֲמִיד עַל גַּבָּהּ יְהוּדִית גְּדוֹלָה יוֹתֵר מִי"ב שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד בְּשָׁעָה שֶׁהִיא טוֹבֶלֶת, שֶׁתִּרְאֶה שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר מִשְׂעַר רֹאשָׁהּ צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם; וְאִם אֵין לָהּ מִי שֶׁתַּעֲמֹד עַל גַּבָּהּ, אוֹ שֶׁהוּא בַּלַּיְלָה, תִּכְרֹךְ שְׂעָרָהּ עַל רֹאשָׁהּ בְּחוּטֵי צֶמֶר אוֹ בָּרְצוּעָה שֶׁבְּרֹאשָׁהּ, וּבִלְבַד שֶׁתְּרַפֵּם אוֹ בְּשַׂרְשֹׁרוֹת שֶׁל חוּטִים חֲלוּלוֹת אוֹ קוֹשֶׁרֶת בֶּגֶד רָפוּי עַל שְׂעָרוֹתֶיהָ.

מג. אִסְפְּלָנִית מְלוּגְמָא וּרְטִיָּה שֶׁעַל בֵּית הַסְּתָרִים, חוֹצְצִים; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם צְרִיכִים שֶׁיִּכָּנְסוּ בָּהֶם הַמַּיִם, צְרִיכִים שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים וְלֹא יְהֵא בָּהֶם דָּבָר חוֹצֵץ. **הגה:** יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָאִשָּׁה צְרִיכָה לְהָטִיל מַיִם קֹדֶם טְבִילָה אִם הִיא צְרִיכָה לְכָךְ. גַּם צְרִיכָה לִבְדֹּק עַצְמָהּ בִּגְדוֹלִים וּבִקְטַנִּים שֶׁלֹּא תְּהֵא צְרִיכָה לַעֲצֹר עַצְמָהּ, וְלֹא יִהְיוּ רְאוּיִים לְבִיאַת מַיִם. גַּם צְרִיכָה לְהָסִיר צוֹאַת הַחֹטֶם (ש"ד וראב"ן סִימָן שכ"ו דַּף ס' ע"ג).

חפיפה, טבלה ועלתה ונמצא דבר חוצץ

(**ס"ו ב'**) ואמר רבא: טבלה ועלתה, ונמצא עליה דבר חוצץ, אם סמוך לחפיפה טבלה, אינה צריכה לחוף ולטבול (דודאי לאחר שטבלה בא עליה); ואם לאו, צריכה לחוף ולטבול.

איכא דאמרי - אם באותו יום שחפפה טבלה, אינה צריכה לחוף ולטבול; ואם לאו, צריכה לחוף ולטבול.

מאי בינייהו? איכא בינייהו למסמך לחפיפה טבילה (ללישנא קמא בעינן סמוך לחפיפה טבילה), למיחף ביממא ולמטבל בליליא[132].

גרסינן **במסכת חולין** (**פרק הכל שוחטין, י' א'**):

תניא: טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ, אף על פי שנתעסק באותו המין כל היום כולו (לאחר טבילה), לא עלתה לו טבילה, עד שיאמר: ברי לי שלא היה עלי קודם לכן.

שיטות הראשונים

טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ[133]: גירסת **רמב"ם** (כגירסתנו), שלישנא קמא "סמוך", ולישנא בתרא "באותו היום". ופסק כלישנא בתרא, לקולא, שאם באותו יום שחפפה טבלה, אינה צריכה לחוף ולטבול בשנית. וכל שכן אם היה בסמוך (אפילו לא באותו יום)[134]. וגירסת **רי"ף, ראב"ד, ורא"ש**, להיפך, שלישנא בתרא "סמוך". והלכה כלישנא בתרא, ולחומרא, דדוקא אם חפפה סמוך לטבילה, אינה צריכה לחוף ולטבול. אבל באותו יום, לא מהני[135]. **והשו"ע**[136] פסק **כרמב"ם**.

איכא בינייהו למסמך וכו', למיחף וכו': לפי הגירסה שלפנינו "איכא בינייהו וכו' למיחף

---

132. כן היא הגירסה לפנינו, על פי דפוס ווילנא, וראה להלן בגירסת הראשונים.

133. **בסוגיא זו רבו הגירסאות והפירושים**, הן בביאור הגמרא, הן בביאור פסק הראשונים, והן בביאור דברי השו"ע והרמ"א. והסיכום דלהלן הוא על פי ביאור הגר"א (יו"ד קצט,י, ס"ק כד-כה-כו).

134. אמנם את הלישנא של "אותו היום", ניתן להסביר בשני אופנים: א. שגם ללישנא זו יש צד חומרא, והוא, שדוקא אם חפפה ביום שטבלה אינה צריכה לחוף ולטבול; אבל אם החפיפה והטבילה היו ביום אחר, אזי **אע"פ שהיו בסמוך** (כגון בסוף היום ובתחילת הלילה), לא מהני. ולפי זה לכל אחת מהלישנות יש קולא וחומרא. ב. שלישנא זו רק לקולא, דהיינו שאם החפיפה היתה באותו יום, מהני אפילו אם חפפה בתחילתו וטבלה בסופו; **וכל שכן שמהני** אם היה **בסמוך** (אפילו לא באותו יום). וכצד א' דייק הב"י, וכן כתב הרמ"א בהגהתו. **ודעת הגר"א כצד ב'**. ותלוי בגירסת הגמרא "איכא בינייהו למסמך וכו'", עיין בסמוך.

135. והנה, הרשב"א (תוה"ב, ב"ז, ש"ז, עמ' תיב) כתב: "ומאי סמוך? בו ביום; שעל ידי כן נזהרת בחפיפה יותר, כן כתב הרבי זרחיה הלוי ז"ל (השגות בעה"נ, שער הטבילה, ג,ד, אות ד)." והו"ד בטור וב"י (יו"ד קצט,י). וכ"כ המאירי (ס"ו ב', ד"ה מאחר), בשם הגאונים. אמנם **הגר"א** (בביאורו) כתב: **ואיני מבין דבריו**, דהוא לישנא קמא! מקורות - **רי"ף** (שבועות, ו ב). **ראב"ד** (בעלי הנפש, שער הטבילה, ג,ד). **רא"ש** (נדה, מקוואות, הל' סי' לא). **רמב"ם** (מקוואות ב,יז).

136. **יו"ד קצט,י** (ולפירוש הגר"א, השו"ע פסק כהרמב"ם, ואף שמסיים "ולהרמב"ם בין כך ובין כך צריכה טבילה אחרת וכו'", היינו רק לגבי הנידון השני, שיובא להלן, שלגביו אינו מכריע כהרמב"ם. והרמ"א אינו חולק על פסיקת השו"ע, אלא מוסיף שיש בזה צד חומרא, כגון שהיה סמוך ולא באותו יום. והגר"א חלק על הרמ"א וס"ל דגם להרמב"ם, כל שכן בסמוך להאי לישנא, דמהני). **ומדברי הגר"א** ("**אבל** שיטת הרי"ף ורא"ש דוקא סמוך") **משמע שנוקט להלכה דלא כשו"ע, אלא כרי"ף ורא"ש**.

ביממא ולמיטבל בליליא", פירושו שיש גם נפקא מינה בין הלישנות במי שחפפה ביום וטבלה (אמנם בסמוך, אבל) בלילה[137]. וכן פסק **הרמ"א**[138]. אבל **רי"ף, רש"י, תוספות, ראב"ד, ורשב"א**, לא גרסו כן, אלא רק: איכא בינייהו למסמך לחפיפה טבילה. ולא גרסו למיחף וכו'. וכן משמע **ברמב"ם**[139].

אינה צריכה לחוף ולטבול: דעת **רמב"ם**, דאם בעלייתה נמצא עליה דבר חוצץ, לעולם צריכה לחזור ולטבול. אלא שאם באותה עונה שחפפה טבלה (או ללישנא האחרת, סמוך לחפיפה), אינה צריכה לחזור ולחוף. ודעת **רי"ף, ראב"ד, רשב"א, ורא"ש**, דבכי האי גוונא אינה צריכה אפילו לטבול. **והשו"ע**[140] סתם **כרוב הפוסקים**, וכתב **שלרמב"ם** בין כך ובין כך צריכה טבילה אחרת.

טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ: מבואר **בברייתא** בחולין, שאע"פ שהתעסק באותו המין כל היום, לא עלתה לו טבילה, עד שיאמר ברי לי שלא היה עלי קודם לכן. ומשמע אפילו טבל סמוך לחפיפה, ודלא כרבא!

ותירצו **תוספות**, דהתם בשלא טבל סמוך לחפיפה[141]. ובשם **רבינו תם** כתבו, דההיא דחולין לטהרות ומחמרינן טפי, והכא לבעלה. עוד כתבו בשם **ר"י** דאי הך דחולין מיירי לטהרות, איכא לאוקמיה בשלא חפפה כלל. ולשיטת **רמב"ם** (לעיל) לא קשיא מידי, דסבירא ליה שגם אם סמוך לחפיפה טבלה, ונמצא עליה דבר חוצץ, צריכה לעולם טבילה. ורק מחפיפה פטורה. וכדברי הברייתא בחולין שלא עלתה לו טבילה.

נמצא עליה דבר חוצץ והתעסקה באותו מין: כתב **הטור** שאם לא חפפה קודם טבילה, אין תולין בו, אף על פי שנתעסקה בו אחר טבילה. משמע שאם לא חפפה כלל, אינה נאמנת, עד שתאמר ברי לי שלא היה עלי קודם. אבל אם חפפה, ונתעסקה באותו מין, אינה צריכה

---

137. דאף הלישנא ד"באותו היום", המקילה, יש בה צד חומרא, בכגון שהחפיפה היתה סמוך לטבילה, אלא שהחפיפה ביום והטבילה בלילה, דלא מהני.

138. שאף אם היתה החפיפה סמוך לטבילה, אם היתה בעונה אחרת, כגון שחפפה ביום סמוך לערב, וטבלה בתחילת הלילה, הואיל והיו בשתי עונות, צריכה טבילה אחרת (אם בעלייתה נמצא עליה דבר חוצץ). וביאר הגר"א (יו"ד קצט,י ס"ק כה) שגרס כגירסתנו. **והגר"א חלק על דבריו**, וכתב: אבל הרי"ף וכל הפוסקים לא גרסו לה. וכן בדברי הרמב"ם לא משמע כן, דיש לומר דכל שכן בסמוך. ראה להלן.

139. ולפי גירסה זו, הנפקא מינה היא **רק** לגבי סמיכת חפיפה לטבילה, שללישנא ד"באותו היום" אין צריך לסמוך. אמנם, לגבי למיחף ביממא ולמטבל בליליא, אין נפק"מ, דגם ללישנא ד"באותו היום", המקילה, **אם סמוך לחפיפה טבלה, כל שכן דמהני**, אפילו אם החפיפה היתה בסוף היום והטבילה בתחילת הלילה. וכן משמע מרמב"ם (מקוואות ב,יז), שכן ממה שסתם, משמע שכשם שמיקל כשהרחיקה חפיפה מטבילה (באותו יום), כל שכן כשחפפה סמוך לטבילה (אף לא באותו יום). על פי ביאור הגר"א (יו"ד קצט,י ס"ק כה).

מקורות - רי"ף (שבועות, ו' ב'). רש"י (משמעות דבריו בד"ה איכא בינייהו, וכן דייק הב"י, ד"ה גרסינן). תוספות (ס"ו ב', ד"ה איכא בינייהו). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה, ג,ד). רשב"א (תוה"ב, ז,ז, עמ' תיב). ודע, דהר"ן (על רי"ף שבועות, ו ב, ד"ה איכא בינייהו) כתב דאיכא דגרסי (גירסה שלישית) "איכא בינייהו מיחף ביממא ומטביל בלילה", ולא גרסי "למסמך לחפיפה טבילה", והביאו הגר"א וכתב שפירש בדרך זר ורחוק, עיי"ש.

140. יו"ד קצט,י. מקורות - רי"ף ורא"ש (כן כתב בשמם הגר"א, יו"ד קצט,י ס"ק כד); ראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה, ג,ד); רשב"א (תוה"ב, ב"ז, ש"ז, עמ' תיב; עמ' תיד). רמב"ם (הלכות מקוואות ב,יז).

141. נמצא שאם לא היתה חפיפה סמוך לטבילה, לעולם אינה נאמנת (אם לא שברי לה שלא היתה עליה החציצה קודם לכן).

טבילה. ודעת **ראב"ד ורמב"ם**, שגם אם חפפה, ונתעסקה באותו מין, אינה נאמנת עד שתאמר ברי לי[142]. **והשו"ע**[143] כתב **כטור**.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצט)

ג. חֲפִיפָה צְרִיכָה לִהְיוֹת לְכַתְּחִלָּה סָמוּךְ לִטְבִילָתָהּ. וְהַמִּנְהָג הַכָּשֵׁר שֶׁתַּתְחִיל לָחוֹף מִבְּעוֹד יוֹם וְעוֹסֶקֶת בַּחֲפִיפָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, וְאָז תִּטְבֹּל...

ח. בִּימֵי חֹל (וְכָל שֶׁכֵּן בְּיוֹם טוֹב) אִם חָפְפָה וְעִיְּנָה עַצְמָהּ הַיּוֹם וְטָבְלָה בְּלֵיל יוֹם אַחֵר, עָלְתָה לָהּ טְבִילָה בְּדִיעֲבַד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ חֲפִיפָה וּבְדִיקָה סָמוּךְ לַטְּבִילָה...

י. חָפְפָה וְעִיְּנָה וְטָבְלָה, וּבַעֲלַיְתָהּ נִמְצָא עָלֶיהָ דָּבָר חוֹצֵץ, אִם בְּתוֹךְ עוֹנָה שֶׁחָפְפָה טָבְלָה, אֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת; וְאִם לָאו, צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת. **הגה:** אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה הַחֲפִיפָה סָמוּךְ לַטְּבִילָה, כְּגוֹן שֶׁחָפְפָה בַּיּוֹם סָמוּךְ לָעֶרֶב וְטָבְלָה בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה, הוֹאִיל וְהָיָה בִּשְׁתֵּי עוֹנוֹת (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ם). וּלְהָרַמְבַּ"ם, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת, אֶלָּא שֶׁזּוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה לַחֲזֹר לָחוֹף, וְזוֹ צְרִיכָה (וְכֵן דַּעַת רַבֵּינוּ יְרוּחָם).

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא נִתְעַסְקָה בְּאוֹתוֹ הַמִּין אַחַר טְבִילָה, אֲבָל אִם נִתְעַסְקָה בּוֹ בֵּין טְבִילָה לִבְדִיקָה, אֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת, שֶׁאֲנִי תּוֹלֶה אוֹתוֹ בַּמִּין שֶׁנִּתְעַסְקָה בּוֹ; אֲבָל אִם לֹא חָפְפָה קֹדֶם טְבִילָה, אֵין תּוֹלִין בּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְעַסְקָה בּוֹ אַחַר טְבִילָה.

טבילה על גבי כלים וטבילה בנמל ובנהרות

(ס"ו ב') אמר רבא: אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול.

סבר רב כהנא למימר טעמא מאי? משום גזירת מרחצאות[144]; הא על גבי סילתא (בקעת עבה), שפיר דמי. אמר ליה רב חנן מנהרדעא: התם טעמא מאי? משום דבעית; סילתא נמי בעיתא (שלא תיפול ולא טבלה שפיר).

(ס"ז א') אמר רב שמואל בר רב יצחק: אשה לא תטבול בנמל; אע"ג דהשתא ליכא,

142. יש להעיר, שאין ראב"ד זהה לרמב"ם, שכן לרמב"ם לעולם טובלת שנית, ולראב"ד כשטבלה באותו יום, פטורה מטבילה.

143. יו"ד קצט,יא. כן נראה מפשטות דבריו. לפי זה, נמצאים דברי השו"ע סותרים זה את זה. שכן לעיל (סעי' ח) פסק כדברי רשב"א, שאם לא חפפה כלל, לא עלתה לה טבילה. וכאן עולה מפסקו, שאם לא חפפה, ולא נמצא עליה דבר חוצץ, עלתה טבילה. **וכן הקשה הגר"א בביאורו, ונשאר בצ"ע**. וכתב: ולכן כתבו תוספות לטהרות. ועיין ש"ך. עכ"ל. אמנם הב"ח וש"ך (ס"ק טז) פסקו כדעת ראב"ד ורמב"ם, שאפילו נתעסקה באותו מין, אין תולין להקל עד שתאמר ברי לי שלא היה עלי בשעת טבילה. וכתב הש"ך שגם את דברי השו"ע אפשר לפרש כן. עיי"ש. וראה סד"ט (ס"ק לג). מקורות - רשב"א (תורת הבית ז,ז, עמ' תטז; ובעיקר בקצר, עמ' תמב; וראה חי' חולין, שכתב כתירוץ א'). ר"ת ור"י (ס"ו ב', תוספות ד"ה אם). רמב"ם (הל' מקוואות ב,כג).

144. שדרך מרחצאות לישב על גבי אצטבאות של אדמה, דדמי לכלי חרס, ואתי למימר טבילה עולה בהן (אם נתיר לנשים לעמוד על כלי חרס בשעת הטבילה, יבואו לחשוב שמותר לטבול גם במרחץ, ושם המים שאובים). רש"י. ור' להלן.

אימר ברדיוני נפל (ראה להלן).

אבוה דשמואל עבד לבנתיה מקוואות (מים מכונסים) ביומי ניסן[145], ומפצי ביומי תשרי (מפני חציצת הטיט, נותן מחצלות בנהר שעוברות עליהן[146]).

גרסינן **במסכת מקוואות** (ה,ב):

הֶעֱבִירוֹ (את המעיין) עַל גַּבֵּי כֵלִים אוֹ עַל גַּבֵּי סַפְסָל - (1) רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא (המעיין לאחר שעבר עליהם) כְּמוֹ שֶׁהָיָה (שאין הכלים או הספסל מבטלים אותו מתורת מעיין, ומטהר בזוחלים ובכלשהו). (2) רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה (שאינו מטהר אלא בארבעים סאה ובמים מכונסים), וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְבִּיל עַל גַּבֵּי הַסַּפְסָל (גזירה שמא יטביל בתוך כלים).

גרסינן **במסכת בכורות** (**פרק מעשר בהמה, נ"ה ב'**):

תניא: רבי מאיר אומר: ...למה נקרא שמו פרת? שמימיו פרים ורבים. מסייע ליה לשמואל, דאמר שמואל: נהרא מכיפיה מיבריך (נהר מעצמו מתברך, עיקר גידולו הוא ממי תהום ולא מימי גשמים).

ופליגא דרב, דאמר רב אמי אמר רב: מיטרא במערבא, סהדא רבה פרת[147].

אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקוה ביומי ניסן, ומפצי ביומי תשרי. (ומבאר) מקוה ביומי ניסן - סבר לה כרב, דאמר רב אמי אמר רב: מיטרא במערבא, סהדא רבה פרת, שמא ירבו נוטפין על הזוחלין, והוו להו מי גשמים רובא.

ופליגא דידיה אדידיה (שמואל חולק על עצמו), דאמר שמואל: אין המים מטהרים בזוחלין, אלא פרת ביומי תשרי.

גרסינן **במסכת מקוואות** (**ז,ז**):

הִטְבִּיל בּוֹ אֶת הַמִּטָּה, אַף עַל פִּי שֶׁרַגְלֶיהָ שׁוֹקְעוֹת בַּטִּיט הֶעָבָה, טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם מְקַדְּמִין.

145. ולא היה מניחן לטבול בנהר, לפי שרבו המים בימות הגשמים מגשמים שנפלו, וחייש שמא ירבו נוטפים על הזוחלים. ורק מעין מטהר בזוחלין, אבל המקוה מטהר באשבורן (מים מכונסים). ושנינו במסכת מקוואות (ה,ה): הזוחלין (כגון נהרות) כמעין, והנוטפים (מים הנוטפים, כגון מי גשמים) כמקוה (שאינם מטהרים אלא באשבורן). הילכך בימי ניסן שנתרבה הנהר על ידי גשמים, חשש שמא רבו נוטפים שבו על חיים שבו, ואין מטהרין את הטמא הטובל בהם דרך זחילה. לפיכך עשה להן מקוה באשבורן לטבול בתוכו.

146. רש"י. ורבינו תם (הו"ד בתוספות ד"ה אשה) פירש מחצלות כמין גדר בנהר לצניעות, שלא יראוה עוברים ושבים. וראה רמב"ם להלן, שפירש במקום אחד מפץ משום צניעות, ובמקום אחר כדי שייקוו המים.

147. פרת יורד מארץ ישראל לבבל, וכשהגשמים יורדין בארץ ישראל, סהדא רבה הוי פרת בבבל שירדו גשמים במערבא, לפי שגדל מחמת הגשמים. רש"י.

שיטות הראשונים

טבילה על גבי כלים, וגזירת מרחצאות: בסוגיין משמע שטעם גזירת מרחצאות נדחה. ואילו במשנה במקוואות מבואר שרבי יוסי אוסר להטביל ע"ג ספסל מטעם גזירת מרחצאות[148]:

דעת **ראב"ד, רשב"א, רא"ה, רבינו ירוחם, ור"ן**, שהמשנה במקוואות בכלי עץ (אפילו פשוטיהם), בהם לא עלתה טבילה אף בדיעבד. וכאן, בכלי חרס, שאינם מקבלים טומאה מגבם, ולא חזו למדרס, וכן בקעת, בהם עלתה טבילה בדיעבד[149]. **הרמב"ם ורא"ש** כותבים שאין לטבול על גבי כלים משום ביעתותא, ואינם מזכירים גזירת מרחצאות[150]. **ורבינו שמשון** חילק בין כלי מחובר לכלי תלוש. **והשו"ע**[151] פסק **כראב"ד ורשב"א**.

טבלה בנמל: **רש"י וראב"ן**, פירשו הטעם משום הטיט שמעלות הספינות, שחוצץ בטבילה[152]. ולפירושם, אף בדיעבד לא עלתה לה טבילה. **ורבינו חננאל, רי"ף, רמב"ם, ראבי"ה, רמב"ן, רבינו תם, סמ"ג, ורא"ש** פירשו, שמתביישת מבני אדם, ואינה טובלת כהוגן[153]. ולפירושם,

---

148. סוגיא זו נדונה בהרחבה בראשונים ובאחרונים, והאריכו בביאור שיטת הרא"ש והרמב"ם. וכאן הובאו הדברים בראשי פרקים בלבד. ראה באריכות בב"י (יו"ד קצח,לא) וביאור הגר"א (ס"ק לא) ושאר מפרשים.

149. משום כך הורה הרשב"א בתשובה, ליזהר שלא לעשות מדרגות עץ המובילות למקוה, ולטבול על גביהן, אלא לעשות מדרגות אבנים, ותהיה המדרגה רחבה ארבעה, שלא תפחד ליפול ממנה (וראה ערוך השולחן, קצח,סט, שדן מניין להם החילוק בין דבר המקבל טומאה, שבו יש גזירת מרחצאות, לבין שאינו מקבל טומאה).

150. ובביאור המשנה במקוואות, כתב הרא"ש (נדה, הל' מקוואות סי' ט): רבי יוסי סבר גזר (על גב אחורי כלים) אטו תוך כלי לענין זה דלא הוי מעיין. אבל לא גזר כולי האי לעשותן מים שאובין, ובלבד שלא יטבול על גבי הספסל, גזירה אטו תוך כלי. והב"י (יו"ד קצח,לא) דן בדבריו, האם מחמיר מהראב"ד וסיעתו, ובכל טבילה על גבי כלי לא עלתה לה טבילה, או מיקל מהם. ומסקנתו, שכשכל המים עוברים על גבי הכלי, בזה גזרו שלא עלתה לה טבילה, שמא תטבול בתוך הכלי. אבל אם לא העבירו כל המים על גבי הכלי, הבעיה רק משום ביעתותא, ובדיעבד עלתה לה טבילתה. **ולפי זה, במדרגות עץ, תעלה לה טבילה**.

151. יו"ד קצח,לא. אמנם כתב בבדק הבית: ונראה דאפילו להראב"ד והרשב"א דפסלי בפשוטי כלי עץ שקבען בקרקע, התם בנסרים וכיוצא בהן, שראויין למדרס. אבל סילונות, אינם ראויים למדרס, שרי (וכן פסק בשו"ע קצח,לב). אולם הט"ז (ס"ק לא) כותב שהמנהג לפסוק כרא"ש ורמב"ם, שאין גזירת מרחצאות, ומדריגות של עץ מותרים. **וכן נראה שהכריע הגר"א כרא"ש ורמב"ם** (ס"ק לא). מקורות - ראב"ד (שער הטבילה, א,ד). רשב"א (תוה"ב ז,ז, עמ' ת; הקצר, עמ' תלט; שו"ת ח"א סי' תתכח). רא"ה (בדק הבית ז,ז, עמ' תא). רבינו ירוחם (אדם וחוה, נתיב כו, ח"ה). ר"ן (ד"ה אשה לא תעמוד; רי"ף שבועות, ו ב). רמב"ם (מקוואות א,יא). רא"ש (מסכת נדה, הל' מקוואות סי' לב). ר"ש (מקוואות ה,ב).

152. והקשו רא"ש ור"ן דבמסכת מקואות (ז,ז) משמע דלא הוי חציצה (דתנן: הטביל בו את המטה, אע"ג שרגליה שוקעת בטיט העבה טהורה, מפני שהמים מקדמים)! וכתב **הרא"ש** דיש מחלקין בין אדם לכלים, לפי שאדם הוא כבד ומכביד בעובי הטיט (וכתב, ומיהו לפי הטעם שהמים מקדמין, אין לחלק). **ראב"ד** (תירוץ ב) **ור"ן** תירצו, דבמיטה ליכא סדקין; אבל באדם חוצץ, לפי שהטיט נכנס לו בין האצבעות, ונדחק שם. **ראב"ד** (תירוץ א) תירץ דמיירי בטיט שבשפת הנהר, שהוא קודם למים. **והב"י** (קצח,לג) תירץ, על פי **דברי רבינו שמשון**, דבטיט היון ושל יוצרים לא מהני קדימת המים, משא"כ טיט העבה, שאינו נדבק ומהני ביה קדימת מים, ועל פי זה נאמר, דרש"י סובר דבנמל שכיח טיט היון דלא מהני ביה קדימת המים. עיי"ש. מקורות - ר"ן (שבת, כט ב ברי"ף, ד"ה ודאמרינן ועביד). רא"ש (נדה, הל' מקוואות סי' לג). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה, ג,ז). ר"ש (מקוואות ז,ז).

153. שורש מחלוקתם בגירסת הגמרא, שלגירסת רש"י, והיא גירסה דידן, מסקי עלה דהא מילתא: ואע"ג דהשתא ליכא, אימר ברדיוני נפל. ופירש רש"י שאע"פ שלאחר הטבילה לא רואים הטיט דבוק ברגליה, יש לחשוש שהיה עליה ונפל. ואילו לפירוש רבינו חננאל ודעימיה, לא גרסינן ליה. כן מבואר בראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה, א,ג), וברשב"א (תוה"ב, ב"ז, ש"ז, עמ' תיז ואילך).

בדיעבד, עלתה לה טבילה[154]. **והשו"ע** פסק את שתי הדעות להלכה[155].

טבילה בנהרות בימות החורף: דעת **רש"י, רבינו תם, רבינו שמשון, התרומה, יראים, סמ"ג וסמ"ק**, שיכולה לטבול בנהר בכל עת, אף בזוחלים, כדין מעיין[156]. ודעת **רבינו חננאל, רי"ף, רמב"ן, נמוק"י** בשם **הגאונים וראב"ד, רמב"ם, מהר"ם מרוטנבורג, רא"ש, וריב"ש**, שמי הנהרות אינם מטהרים (בימות הגשמים) בזוחלים אלא באשבורן, כדין מקווה[157]. **והשו"ע**[158] פסק **כרי"ף, רמב"ם ורא"ש**. וכתב **הרמ"א** שכן נכון להורות ולהחמיר, אבל יש מתירים. וכן נהגו ברוב המקומות, במקום שאין מקוה, ואין למחות בידם.

אינה צריכה להגביה רגליה: כתבו **ראב"ד ורשב"א**, לא היה שם טיט, אינה צריכה להגביה רגליה ולשוט באמצע המים. ואע"פ שדורסת על הרצפה, אין כאן חציצה[159]. וכן פסק **השו"ע**[160].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצח)

ל. אֵינָהּ צְרִיכָה לְהַגְבִּיהַּ רַגְלֶיהָ בִּשְׁעַת טְבִילָתָהּ אִם אֵין שָׁם טִיט, אַף עַל פִּי שֶׁדּוֹרֶסֶת עַל הָרִצְפָּה אֵין כָּאן חֲצִיצָה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם מַקִּדִּימִים לְרַגְלֶיהָ.

לא. אֵין טוֹבְלִין בְּכֵלִים. לְפִיכָךְ אִם הָיָה טִיט בַּמָּקוֹם שֶׁטּוֹבֶלֶת, לֹא תַּעֲמֹד עַל גַּבֵּי כְּלֵי עֵץ

---

154. וכן מבואר בראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה, א,ג), שלפי הטעם של צניעות, אם טבלה עלתה לה טבילה. ולהטעם של טיט, אם טבלה לא עלתה לה טבילה.

155. יו"ד קצח,לג-לד. מקורות - רבינו חננאל (הובא בתוספות סו: ד"ה אשה). רי"ף (שבועות ו' ב'); רמב"ם (מקוואות א,יא); ראבי"ה (סי' תתקפט); רמב"ן (בשם הגאונים, חי' שבת ס"ה א', ד"ה ומפצי); רבינו תם (תוספות סו: ד"ה אשה). סמ"ג (לאוין סי' קיא); רא"ש (נדה, הל' מקוואות סי' לג); רא"ה (בדק הבית, ז,ז, עמ' תיז). רש"י (ס"ז א', ד"ה ברדיוני); ראב"ן (סי' שכו).

156. כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מיבריך, משום דברייתא מסייע ליה.

157. כרב וכאבוה דשמואל, דהלכתא כרב באיסורי. ואע"ג דאמר שמואל נהרא מכיפיה מבריך לא דחינן מימרא דאיסורא דהוו נהיגין בה הלכה למעשה כאבוה דשמואל דעבד לבנתיה מקוואות, משום מימרא דאגדתא. ושמואל נמי לאו לענין מעשה אמרה, דכיון דאיהו נמי אמר אין המים מטהרין בזוחלין, משמע דהכי קאמר: נהי דמדינא שרי, להלכה למעשה איכא למיחש (גזירה משום חרדלית של מי גשמים שלא מטהרים בזוחלים).

158. יו"ד רא,ב. וכתב הר"ן (נדרים מ' ב', ד"ה אבוה) שאף רבינו תם לא אמרה אלא בנהרות שאין מכזבין; אבל מכזבין ליכא למימר בהו דמברכי מכיפייהו. וכן פסק הרמ"א.

מקורות - סיעה א - רש"י, רבינו תם (ספר הישר, הוצ' ירושלים תשמה, סי' רמה, סי' רנו; הו"ד בשאר ראשונים), רבינו שמשון (הו"ד בשו"ת הרא"ש סי' יא), ספר התרומה (סי' פו), יראים (עמוד עריות, וי"ו הרביעי, סי' כו), סמ"ג (לאוין קיא בסופו), וסמ"ק (מצוה רצג). סיעה ב - רבינו חננאל (הו"ד ברמב"ן ורא"ש ור"ן), רי"ף (כן כתבו רמב"ן, ר"ן וריב"ש בשמו) רמב"ן (בחי' לשבת ס"ה ב', ד"ה הא דאמר; ובהלכותיו לנדרים, פרק רביעי), נמוק"י (על רי"ף נדרים, ד"ה ועביד) בשם הגאונים וראב"ד; מהר"ם מרוטנבורג (הו"ד בראב"ש, מסכת נדה, מקואות סי' י, ובתשובותיו כלל לא סי' י, ובמרדכי שבת סי' שנז): רמב"ם (מקואות ט,יג); ריב"ש (תשובה קכה), רא"ש (אע"פ שבפסקים לא הכריע, אבל בתשובה, כלל לא סי' י, כתב שבגלל שרבו האוסרים, אין להקל, ויש למנוע לנשים שלא יטבלו בנהרות אלא בזמן שהנהרות קטנים ולא רבו כלל ממי הגשמים).

159. לפי שהמים מקדימין לרגליה. ועוד, שהרי שנינו (ברייתא גיטין ט"ז א', ועיין טהרות פ"ח מ"ט) טופח על מנת להטפיח חיבור לטומאה ולטהרה, ואי אפשר שלא יהא תחת רגליה טופח על מנת להטפיח, מפני שהמים קדמו לשם, והרי הם חיבור עם שאר המים.

160. יו"ד קצח,ל. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה, דיני חפיפה, ד"ה שנינו). רשב"א (תורת הבית ז,ז, עמ' תיח). רא"ש (נדה פ"ט, הל' מקוואות, סוף סי' כא).

שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה מִגַּבָּן, וְלֹא עַל גַּבֵּי נְסָרִים שֶׁרְאוּיִים לְמִדְרָסוֹת וְלֹא עַל שׁוּם כְּלִי הָרָאוּי לְמִדְרָס וְתִטְבֹּל, מִשּׁוּם גְּזֵרַת מֶרְחֲצָאוֹת שֶׁל כֵּלִים; עָבְרָה וְטָבְלָה, לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה. אֲבָל נוֹתֶנֶת הִיא חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת תַּחַת רַגְלֶיהָ, מִפְּנֵי הַטִּיט. וְכֵן לֹא תַּעֲמֹד עַל גַּבֵּי כְּלִי חֶרֶס וְלֹא עַל גַּבֵּי בְּקַעַת וְתִטְבֹּל; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶס מְטַמֵּא מִגַּבּוֹ וְלֹא רָאוּי לְמִדְרָס, חֲשָׁשׁ חֲכָמִים הוּא שֶׁמָּא תִּפְחַד שֶׁלֹּא תִּפֹּל וְלֹא תִּטְבֹּל כָּרָאוּי. עָבְרָה וְטָבְלָה עַל גַּבֵּי אֵלּוּ, עָלְתָה לָהּ טְבִילָה; וּלְפִי זֶה מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלִיבוֹת (פֵּי' מַדְרֵגוֹת) שֶׁל עֵץ, אִם טָבְלָה עַל גַּבֵּי הַשְּׁלִיבוֹת אֲפִלּוּ אִם הֵם מְחֻבָּרִים לְכָתְלֵי הַמִּקְוֶה (תְּשׁוּבַת הָרַשְׁבָּ"א) לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה דִּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ הֵם, וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בִּמְקוֹמָן מַדְרֵגָה שֶׁל אֲבָנִים וְתִהְיֶה הַמַּדְרֵגָה רְחָבָה ד', מְקוֹם הַנָּחַת הָרֶגֶל, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בָּהּ שִׁעוּר מָקוֹם לְבַל תִּפְחַד לִפֹּל מִמֶּנָּה.

לב. סִילוֹן שֶׁל עֵץ הַקָּבוּעַ בְּקַרְקָעִית הַטְּבִילָה, אִם אֵין לוֹ לְבִזְבֵּז (פֵּי' מִסְגֶּרֶת שֶׁאָז אֵין לוֹ בֵּית קִבּוּל), מֻתָּרֶת לַעֲמֹד עָלָיו וְלִטְבֹּל.

לג. לֹא תִּטְבֹּל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּקַרְקָעִיתוֹ טִיט, מִשּׁוּם חֲצִיצָה, אֶלָּא אִם כֵּן תִּתֵּן עָלָיו זְמוֹרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל שׁוּם טֻמְאָה; וְאִם טָבְלָה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה (רַאֲבָ"ד וְרַשֵׁ"י אֲבָל רֹב הַפּוֹסְקִים מַתִּירִין).

לד. לֹא תִּטְבֹּל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֲשָׁשׁ שֶׁיִּרְאוּהָ בְּנֵי אָדָם, מִפְּנֵי שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ מְמַהֶרֶת לִטְבֹּל וְאֵינָהּ מְדַקְדֶּקֶת בַּטְּבִילָה; וּמִיהוּ בְּדִיעֲבַד, עָלְתָה לָהּ טְבִילָה.

(יו"ד, הלכות מקוואות, סימן רא)

ב. מֵי מַעְיָן מְטַהֲרִין אַף בְּזוֹחֲלִין (פֵּרוּשׁ זוֹחֲלִין נִמְשָׁכִים וְהוֹלְכִים וְאֵינָן מְכֻנָּסִים); מֵי גְּשָׁמִים אֵין מְטַהֲרִין אֶלָּא בְּאַשְׁבֹּרֶן (פֵּרוּשׁ מָקוֹם עָמֹק שֶׁמִּתְכַּנְּסִים בּוֹ הַמַּיִם וְנִקְרָא אַשְׁבֹּרֶן) אֲבָל עַל יְדֵי זְחִילָה פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם מהרי"ק שׁ"רֹשׁ קט"ו ות"ה סי' רכ"ד) אִם הֵם לְחוּד בְּלֹא מַעְיָן הָיוּ הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן מִתְעָרְבִים עִם הַנּוֹטְפִים שֶׁהֵם מֵי גְּשָׁמִים, הֲרֵי הַכֹּל כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר; וְאִם רַבּוּ הַנּוֹטְפִים עַל הַזּוֹחֲלִין, וְכֵן אִם רַבּוּ מֵי גְּשָׁמִים עַל מֵי הַנָּהָר, אֵינָם מְטַהֲרִים בְּזוֹחֲלִין אֶלָּא בְּאַשְׁבֹּרֶן. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ לְהַקִּיף מַפָּץ (פי' כְּעֵין מַחְצֶלֶת) וְכַיּוֹצֵא בוֹ בְּאוֹתוֹ הַנָּהָר הַמְעֹרָב, עַד שֶׁיִּקָּווּ הַמַּיִם וְיִטְבֹּל בָּהֶם. **הגה:** וְכֵן נָכוֹן לְהוֹרוֹת וּלְהַחְמִיר (מהרי"ק ות"ה שָׁם וּשְׁאָר אַחֲרוֹנִים כָּתְבוּ וְיֵשׁ לְהַחֲמִיר כְּשִׁטַּת הָר"ם וְרֹא"שׁ וְסִיעָתָם); אֲבָל יֵשׁ מַתִּירִים לִטְבֹּל בִּנְהָרוֹת כָּל הַשָּׁנָה, אַף בִּשְׁעַת הַגְּשָׁמִים וְהַפְּשָׁרַת שְׁלָגִים וְרַבּוּ הַנּוֹטְפִים עַל הַזּוֹחֲלִין, מִשּׁוּם דְּעִקַּר גְּדוֹל הַנָּהָר הוּא מִמְּקוֹם מְקוֹרוֹ (טוּר בְּשֵׁם ר"ש וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשֵׁ"י וסה"ת וּסְמַ"ג); וְכֵן נָהֲגוּ בְּרֹב הַמְּקוֹמוֹת בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִקְוֶה, וְאֵין לִמְחוֹת בְּיַד הַנּוֹהֲגִין לְהָקֵל, כִּי יֵשׁ לָהֶם עַל מִי שֶׁיִּסְמְכוּ (מהרי"ק ובת"ה שָׁם וּמהרי"ו סִימָן ע' וב"ז סִימָן קנ"ד). מִיהוּ יֵשׁ לִזָּהֵר מִלִּטְבֹּל בְּנָהָר הַמִּתְהַוֶּה לְגַמְרֵי עַל יְדֵי גְּשָׁמִים, וּכְשֶׁאֵין גְּשָׁמִים פּוֹסֵק לְגַמְרֵי, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁאָר נְהָרוֹת שׁוֹפְכִים לְתוֹכוֹ בִּשְׁעַת הַגְּשָׁמִים וּמִתְהַוֶּה עַל יָדָן, מִכָּל מָקוֹם הוֹאִיל וּפוֹסֵק לְגַמְרֵי בְּשָׁעָה שֶׁאֵין גְּשָׁמִים, אָסוּר לִטְבֹּל בּוֹ דֶּרֶךְ זְחִילָתוֹ עַד שֶׁיִּקָּווּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכוֹ (שָׁם בּמהרי"ק); אֲבָל בְּנָהָר שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵק, אַף עַל פִּי שֶׁבִּשְׁעַת הַגְּשָׁמִים מִתְרַחֵב וּמִתְפַּשֵּׁט עַל כָּל גְּדוֹתָיו, מֻתָּר לִטְבֹּל בּוֹ בְּכָל מָקוֹם (בֵּית יוֹסֵף לְדַעַת הַמָּרְדְּכִי וְהָאֲשֵׁרִי וְהַתּוֹסָפוֹת), לְפִי סְבָרַת הַמְקַלִּין וּלְפִי מַה שֶׁנָּהֲגוּ.

דיני חציצה ואופן הטבילה

(ס"ז א') אמר רב גידל אמר רב: נתנה תבשיל לבנה (תבשיל של פול וכיוצא בו שנדבק היטב וחוצץ) וטבלה ועלתה, לא עלתה לה טבילה. אף על גב דהשתא ליכא (אין עליה שיירי תבשיל), אימר ברדיוני נפל[161].

אמר רמי בר אבא[162]: הני רבדי דכוסילתא (גלדי מכה) - עד תלתא יומי (גלדן רך ומחובר והוי כגוף הבשר), לא חייצי. מכאן ואילך, חייצי.

אמר מר עוקבא: לפלוף (ליחה) שבעין, לח, אינו חוצץ. יבש, חוצץ. אימתי נקרא יבש? משעה שמתחיל לירק.

אמר שמואל: כחול שבתוך העין, אינו חוצץ. ושעל גבי העין, חוצץ. אם היו עיניה פורחות (ראה להלן), אפילו על גבי העין, אינו חוצץ.

אמר רבי יוחנן: פתחה עיניה ביותר (הויא חציצה למעלה), או עצמה עיניה ביותר (הויא חציצה למטה), לא עלתה לה טבילה.

[ולית הלכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי הא ד][163]אמר ריש לקיש: האשה לא תטבול אלא דרך גדילתה. **כדתנן** (במסכת נגעים, גבי ראיית נגעים, שטיהר בהן הכתוב בית הסתרים, דכתיב "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן")[164]: האיש נראה כעודר ומוסק זיתים[165], אשה נראת כאורגת, וכמניקה את בנה.

גרסינן **במסכת מקוואות** (פרק ט):

[ב] (אֵלּוּ חוֹצְצִין בָּאָדָם:) קִלְקֵי הַלֵּב וְהַזָּקָן, וּבֵית הַסְּתָרִים בָּאִשָּׁה, לִפְלוּף שֶׁחוּץ לָעַיִן, וְגֶלֶד שֶׁחוּץ לַמַּכָּה, וְהָרְטִיָּה שֶׁעָלֶיהָ, וּשְׂרָף הַיָּבֵשׁ, וְגִלְדֵי צוֹאָה שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וּבָצֵק שֶׁתַּחַת הַצִּפֹּרֶן, וְהַמִּלְמוּלִין[166]...

---

161. אנחנו חוששים שמא בטבילתה היה עליה דבר חוצץ, ורק בעלייתה מהמים נפל ממנה. וכתב הרשב"א (בחי'): ואע"פ שחפפה ועיינה קודם שנתנה תבשיל לבנה, מפני שהדבר מצוי שידבק ממנו בגופה, ואע"פ שזה מיעוטו הוא ומדרבנן הוא, **כיון שהוא מצוי הרבה כודאי משוינן ליה**, כן נראה לי. רשב"א.

162. בגליון כתב: חמא. וכן הוא ברא"ש (הל' מקוואות סי' כה). אבל ברשב"א (תוה"ב, ז,ז, עמ' תכ) הגירסה כלפנינו.

163. הסוגריים המרובעים אינם בגירסת רש"י (שהיא גירסתנו), אולם כך גרסו הרי"ף ורוב ראשונים. ר' להלן.

164. ויקרא יג,יב. נגעים ב,ד. וזה לשון המשנה: כיצד ראיית הנגע? האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים, האשה כעורכת וכמניקה את בנה. כאורגת בעומדין לשחי ליד הימנית. רבי יהודה אומר אף כטווה בפשתן לשמאלית. כשם שנראה לנגעו, כך הוא נראה לתגלחתו.

165. דאם יש לו נגע בבית השחי אין צריך להגביה זרועותיו יותר מדאי להראותו, אלא כעודר שמגביה ואינו מאנס עצמו. ומה שיוכל כהן לראות יראה, ואם לא יוכל לראות, טהור. ובבית הערוה אין צריך לכוף ולשוח יותר מדאי, אלא כמוסק זיתים אחר שנשרו מן האילן ומלקטן על הארץ. רש"י.

166. ובטור: כשאדם לש עיסה או מגבל טיט, ומשפשף ידיו זו בזו, נופל מהן כמו חוטין, אם נופלין על בשרו,

[ג] אֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹצְצִין: קִלְקֵי הָרֹאשׁ, וּבֵית הַשֶּׁחִי, וּבֵית הַסְּתָרִים בָּאִישׁ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, כָּל הַמַּקְפִּיד עָלָיו, חוֹצֵץ. וְשֶׁאֵין מַקְפִּיד עָלָיו, אֵין חוֹצֵץ.

[ד] לִכְלוּף שֶׁבָּעַיִן, וְגֶלֶד שֶׁעַל הַמַּכָּה, וּשְׂרָף הַלַּח, וְלִכְלוּכֵי צוֹאָה שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ[167], וְצוֹאָה שֶׁתַּחַת הַצִּפֹּרֶן (זוהמת הצפורנים[168]), וְצִפֹּרֶן הַמְּדֻלְדֶּלֶת, כְּשׁוּת שֶׁל קָטָן, לֹא טָמֵא וְלֹא מְטַמֵּא. קְרוּם שֶׁעַל הַמַּכָּה, טָמֵא וּמְטַמֵּא.

גרסינן **בתוספתא מקוואות** (ו,ה):

צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר, והטיט והבצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר, אין חוצצין.

גרסינן **במסכת מקוואות** (י,ח):

חֵץ שֶׁהוּא תָחוּב בָּאָדָם, בִּזְמַן שֶׁהוּא נִרְאֶה, חוֹצֵץ. וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה, טוֹבֵל וְאוֹכֵל בִּתְרוּמָתוֹ.

גרסינן **בתוספתא מקוואות** (ח,ד):

נכנס לו חץ ביריכו - רבי אומר: אינו חוצץ. וחכמים אומרים: הרי זה חוצץ. במה דברים אמורים? בשל מתכת. אבל בשל עץ, הרי זה חוצץ. ואם קרם עליו העור מלמעלה, הכל מודים שאינו חוצץ, שכל הבלועין באדם ובבהמה בחיה ובעופות, טהורין.

גרסינן **במסכת יום טוב** (פרק שני, י"ח א'):

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: נדה שאין לה בגדים (טהורים, להחליף וללבוש אחר טבילתה, והיום יום טוב, ואינה יכולה להטביל את אלו שעליה), מערמת וטובלת בבגדיה[169].

שיטות הראשונים

נתנה תבשיל לבנה: פירשו **רשב"א, ומאירי** בשם **גאונים**, בתבשיל המתדבק. עוד עולה מדבריהם, שגם לבעלה אסורה. אבל **הרמב"ם** כתב שדוקא לטהרות לא עלתה טבילה, אבל לבעלה מותרת[170]. **והשו"ע** פסק **כרשב"א**[171].

חוצצין. והרב קהתי כתב: גלילי לכלוך דקים המצטברים בידים מזוהמות, כשמשפשפים אותן זו בזו.

167. הב"ח (קצח,יג) פירש על פי הרא"ש, דלכלוכי צואה כשאינו יבש אלא בעודו לח, והלכלוך דבק על בשרו, אינו חוצץ דעיילי ביה מיא; אבל כשנעשה יבש, כגליד שעל פי המכה, לא עיילי ביה מיא, וחוצץ.

168. רמב"ם (פירוש המשנה).

169. מערמת וטובלת כשהיא לבושה, וסלקא לה טבילה אף לכלים (=לבגדים), ולא מוכחא מילתא שהיא מתקנת, דלטבילת עצמה נכנסה, ואדם מותר לטבול כבית הלל (יום טוב, י"ז ב'), דנראה כמיקר. רש"י.

170. והוא תלוי בגירסאות הגמרא בראשונים, עיין להלן.

המפשלת בנה לאחוריה וטובלת: בפירוש **רבינו חננאל** כתוב מימרא נוספת שאינה כתובה בספרים שלנו: מפשלת את בנה וטובלת, לא עלתה לה טבילה[172]. וכן פסקו **רמב"ם ושו"ע**[173].

רבדי דכוסילתא וגלד מכה: במשניות **מקוואות** כתוב רק שגלד חוץ למכה חוצץ, וגלד שעל המכה אינו חוצץ[174]. **הראב"ד** כתב שדברי רמי בר אבא דחויים ממשניות אלו[175]. **רמב"ן ורשב"א** כתבו לחלק בין גלד שעל המכה, לבין ריבדא דכוסילתא[176]. **רז"ה** כתב שבמשנה במקוואות, מדובר בעור האדם שיבש מחמת המכה והוגלד[177]. **והרא"ש** פירש שבמקוואות הוא ריר שבתוך המכה שהוא רך תמיד[178]. **והשו"ע** פסק **כרא"ש**. ובשם **התוספתא** כתב עוד **הרא"ש**, שדם יבש שעל המכה, חוצץ. וכן פסק **השו"ע**[179].

לפלוף שבעין: הגמרא מחלקת בין לח ליבש. ובמשניות **מקוואות** חילקו בין חוץ לעין (שאינו חוצץ), ללפלוף שבעין. וכתב **ראב"ד** דהא פליגא, ולית הלכתא כמימרא דהכא. וכן דעת **ר"ת**[180]. **והתרומה,**

---

171. יו"ד קצט,יג. הרמב"ם פסק (מקוואות ב,יט) שאם נתנה תבשיל לבנה וטבלה, לא עלתה לה טבילה מפני **שמנונית** שעל ידה. ולאחר מכן (הל' כב) כתב שהיות **שאינו אסור אלא מדבריהם**, לא גזרו אלא דוקא לטהרות, אבל לבעלה טהורה. **והסתפק הב"י** (יו"ד קצט,יג) בדעת הרמב"ם, האם דוקא בשמנונית פסק כן, אבל בתבשיל שיש בו חשש חציצה מהתורה, יודה לרשב"א שגם לבעלה לא עלתה לה טבילה, או שמא גם בתבשיל הנדבק, אין החציצה אלא מדבריהם, שאינה אלא על מיעוט הגוף. **ומסקנתו** כפירוש הראשון, ולכן פסק כרשב"א. **אבל הגר"א** (יו"ד קצט,יג, ס"ק לא) **כתב שלדעת הרמב"ם עלתה טבילה גם בתבשיל הנדבק, ודלא כרשב"א**, ושדברי הב"י בדעת הרמב"ם דחוקים. עיי"ש. **ונראה מדבריו שהכריע כרמב"ם**. מקורות - רמב"ם (הל' מקוואות ב,יט). רשב"א (תוה"ב הקצר, ז,ז, עמ' תמג). מאירי (ד"ה נתנה).

172. ויש לפרש מפשלת את בנה לאחוריה, והיא ערומה, ולא היו בגדיה עליה, וטבלה, לא עלתה לה טבילה, דחיישינן שמא הוה עליה דינוקא טיט וכיוצא בו ונדבק באמו וחוצץ בטבילתה, ולא ידעה לה. אף על גב דחזינן לה השתא דליכא מידי עליה, חיישינן דלמא בעלייתה מן הטבילה נפל ברדיוני, הוחלק ונפל דרך ירידה. וצריך לומר שהיתה מפשלת בנה אפילו לפני טבילתה בסמוך, ולאו דוקא בטבילתה. תוספות.

173. יו"ד קצח,מא. מקורות - רבינו חננאל (הו"ד בתוספות, ס"ז א', ד"ה נתנה). רמב"ם (מקוואות ב,יב).

174. פרק ט, משניות ב,ד. ולא חילקו בין כוסילתא לשאר מכה, בין תוך שלושה וחוץ לשלושה.

175. וראה להלן גירסת הראב"ד בגמרא, ושיטתו בביאור הדברים.

176. זה לשון רמב"ן (חי' ס"ז א', וקשיא לן): וגלד שעל המכה נמי משום האי טעמא הוא (דהו"ל מיעוטו שאינו מקפיד) דלא עביד איניש לקלף גלד מכתו, משום דקשה למכה עד **דיביש ומקליף מנפשיה**. וקסבר (רמי בר אבא) דהוא דוקא של מכה; אבל ריבדא דכוסילתא עד תלתא יומין **דלא קפיד איניש עלה** לא חייצא, מכאן ואילך חייצא. אי נמי, עד תלתא יומין **לחה ולא מעכבא מיא**, מכאן ואילך חייצא, דיבישה וקפיד עלה.

177. לפיכך אינו חוצץ אע"פ שסופו לינטל ממקומו, הרי הוא כגוף האדם. ואינו חוצץ כל זמן שהוא מעורה בו, שלא יצא חוץ למכה (אבל רבדא דכוסילתא הוא דם שנעקר ויצא לחוץ, ולפיכך חוצץ לאחר ג' ימים מפני שהוא יבש).

178. יצא הריר מתוכה, עד תלתא יומי, עדיין לח הגלד שעל המכה של הקזה. מכאן ואילך חייצא, שנעשה יבש ונדבק בדוחק אל הבשר. וסיים הרא"ש: הלכך אשה שהיא בעלת חטטין צריכה לחוף במים עד שיתרככו.

179. יו"ד קצח,ט. הב"י הביא דברי מרדכי וסמ"ק שנשים נהגו להסיר הגלדים מעל פצעיהן. ובשו"ע השמיט דבריהם. וכן כתב 'שיעורי שבט הלוי' (קצח,ט, על ט"ז ס"ק יד ד"ה צריכה להסיר) על פי הפוסקים, שהעיקר כהמחבר, ואין צריך להסירם ולגרום לפצע ודם וצער, אלא תרכך במים. עיי"ש. מקורות - רש"י (ד"ה תלתא יומי). רא"ש (הל' מקוואות סי' כה-כו). רז"ה (השגות על בעלי הנפש, שער הטבילה, ב,ח אות ב). וראה ספר התרומה (סי' קג), וסמ"ג (לאוין קיא).

180. ותלוי בגירסאות הגמרא, ראה להלן.

סמ"ג, ומרדכי, ביארו גם שם את החילוק בין לח ליבש, כמימרא דהכא[181]. ודעת **תוספות, רמב"ן, ורשב"א**, שלפלוף חוץ לעין לעולם חוצץ, אפילו לח[182]. **והשו"ע**[183] פסק **כתוספות**.

כחול שבתוך העין כשעיניה פורחות: פירוש א' **ברש"י**, שפותחת ועוצמת עיניה תדיר[184]. ופירוש ב', שעיניה דומעות ומסירות את הכחול, וכן כתב **ראב"ד. והשו"ע** כתב כפירוש א' **ברש"י**[185].

צבע ואיפור: כתב **הרא"ש** שנשים הצובעות עצמן, נראה שאינו חוצץ, כי הוא נוי להן, ואינן מקפידות, אלא עשאוהו במתכוין. ועוד, שאין בו ממש אלא חזותא בעלמא. וכן כתבו **הרשב"א ורבינו ירוחם**. וכן פסק **השו"ע**[186].

ולית הלכתא ככל הני שמעתתא[187]: **רש"י** לא גריס ליה. ולדבריו כל הדינים בסוגיא[188] מעכבים אפילו לבעלה, אף בדיעבד. **שאר הראשונים** כן גרסו, ויש שגרסו שלטהרות כן מעכב[189]. דעת **ראב"ד**, דקאי רק אריבדא דכוסילתא, לפלוף, וכחול, ורק בהני לית הלכתא[190]. **הרמב"ם** פירש

---

181. וזו גם כוונת המשניות במקוואות. אלא שסתם לפלוף בתוך העין לח, וסתם לפלוף מחוץ לעין, יבש. והרא"ש כתב "אותו שתוך העין הוא לח, ושחוץ לעין הוא יבש". וראה ב"י שביאר דבריו "שבתוך העין לא שייך ביה יבשות, ואף על פי שהוא יבש הרבה, מפני שדמעה מלחלחתו במקום דיבוקו ואינו חוצץ".

182. ומה שמבואר כאן שלפלוף לח אינו חוצץ, היינו דוקא בתוך העין, מפני שהדמעה שבעין מלחלחתו ואינו מניחתו להיות יבש. אבל לפלוף חוץ לעין, אפילו לח חוצץ. תוספות. והרמב"ן ורשב"א (חי') ביארו דהיינו טעמא דלא חייץ לח, **משום דלא קפיד עליה** והוה ליה מיעוטו שאינו מקפיד. אבל יבש ודאי מקפיד. **ושחוץ לעין מקפיד עליה אפילו לח חייץ**.

183. יו"ד קצח,ז. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה ב,ח). רבינו תם (הו"ד בתוספות, ס"ז א', ד"ה פתחה השני). התרומה (סי' קג). סמ"ג (לאוין קיא). מרדכי (מסכת שבועות, סי' תשמח). רא"ש (הל' מקוואות סי' כה). תוספות (ד"ה לפלוף); רמב"ן (חי' ד"ה ואיכא); רשב"א (חי', ד"ה ולעניין).

184. וראה רשב"א (תוה"ב, ב"ז, ש"ז, עמ' תכ) שפירש מפני שעם נדנוד העין אילך ואילך מתנדנד הכוחל ונופל, והמים נכנסים בו. ודומה לפירוש א' ברש"י.

185. יו"ד קצח,ח. מקורות - רש"י (סז. ד"ה בין כך ובין כך); ראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה, ב,ח).

186. יו"ד קצח,יז. והנה, נקטו הראשונים הנ"ל שני טעמים: א. אינן מקפידות. ב. צבע אין בו ממשות. **והשו"ע סתם דבריו**, ולא נימק. **ונחלקו האחרונים**: דעת הב"ח (ס"ק טז) וסדרי טהרה (ס"ק לג) לחומרא, דבעינן שני הטעמים כדי להתיר. ודעת הש"ך (ס"ק כא) וחכמת אדם (קיט,יא) לקולא, שאחד מהתנאים מספיק (ולדבריהם צריך לומר שמה שפסק השו"ע, סעיף ח, שכחול חוץ לעין חוצץ, מיירי כשאינו לנוי, כגון לרפואה, וגם יש בו ממשות). מקורות - רא"ש (נדה, הל' מקוואות, סי' כז). רשב"א (תוה"ב הקצר, ז,ז, עמ' תמו). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה, נתיב כו, ח"ה).

187. אחר דברי רבי יוחנן פתחה עיניה ביותר וכו' לא עלתה לה טבילה, כתוב בחלק מהספרים (הובא ברי"ף וברוב הראשונים): ולית הלכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי הא דאמר ריש לקיש וכו' (וראה להלן הבדל בין הגרסאות).

188. שמונה דינים: 1. כלי חרס. 2. נמל. 3. נתנה תבשיל. 4. ריבדא דכוסילתא. 5. לפלוף. 6. כחול שבעין. 7. פתחה עיניה ביותר (רבי יוחנן). 8. טבילה דרך גדילתה (ריש לקיש).

189. גירסת רבינו חננאל: ולית הלכתא ככל הני שמעתתא, **אלא כי איתמר הכי לעניין טהרות** איתמר; אבל לבעלה, טהורה; כי הא דאמר ריש לקיש אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה. וכן גרסו בה"ג ורב סעדיה גאון (הובאו בתוספות ס"ז א', ד"ה פתחה, השני). וכן גרסו רי"ף (שבועות, ו ב, בשינוי לשון קל) ורמב"ם (ראה להלן). ונחלקו הראשונים ביחס לאלו דינים קובעת הגמרא דלית הלכתא כוותייהו (עכ"פ לבעלה).

190. וזה לשון הראב"ד: "עוד נראה לי, כי שלוש השמועות הראשונות סתם נאמרו והשומע טעה והזכיר אותם על טבילת האשה, ובאו בעלי הגמרא ואמרו דלית הלכתא ככל הני שמעתתא לענין אשה אלא כי הא דרבי יוחנן, דלא איתמר כל הני שמעתתא אלא לטהרות, אבל הך דרבי יוחנן לענין אשה איתמר. והלכתא כותיה מדריש לקיש. הלא תראה כי כולם אמרו חוצץ ואינו חוצץ, ורבי יוחנן אמר לא עלתה לה טבילה,

דקאי מ'נתנה תבשיל לבנה' ואילך, ואף אמילתא דרבי יוחנן (פתחה עיניה)[191]. דעת **רבינו תם, סמ"ג, ורא"ש,** דקאי מכלי חרס ואילך, וקאי נמי ארבי יוחנן[192]. **והערוך** הוסיף להא דריש לקיש[193]. וכתבו **סמ"ג ומרדכי** בשם **רבי אליעזר ממיץ**, שגם לגירסה זו, לכתחילה צריך להיזהר בכולן (גם לבעלה). וכן סתם **השו"ע**[194].

האשה לא תטבול אלא כדרך גדילתה: **ראב"ד ורשב"א** ביארו דריש לקיש לאחמורי אתא, שכשטובלת צריכה לעמוד כדרך שרגילה, שלא תשחה מדאי, או תזקוף מדאי[195]. **והרא"ש** ביאר דלאקולי אתא, שאינה צריכה להרחיק ירכותיה זו מזו יותר מדאי, וגם לא להגביה זרועותיה יותר מדאי[196]. **והשו"ע**[197] פסק כשניהם.

האשה נראית כעורכת וכאורגת[198] **וכמניקה את בנה**: **רש"י** פירש כמניקה לעניין בית הערוה. ודעת **ראב"ד, תוספות, רא"ש, רשב"א, סמ"ג, ור"ן,** שהוא לעניין תחת דדיה. וכעורכת לעניין בית הערוה. וכן פסק **השו"ע**[199].

אלמא איהו באשה לבעלה נמי קא מיירי. וכו'." והרשב"א דחאו, אבל כתב שיש לחוש ולהחמיר כדבריו.

191. והיינו דקאי על חמש המימרות: נתנה תבשיל, ריבדא, לפלוף, כוחל, פתחה עיניה. ולא קאי אדריש לקיש (לא תטבול אלא דרך גדילתה). אמנם סייג זאת הרמב"ם שרק לבעלה מותרת (שכל הדברים האלו וכיוצא בהן, אינן אלא מדבריהם); אבל לעניין טהרות, כן גזרו. והיינו כגירסת הר"ח והרי"ף. רמב"ם (מקוואות ב,כב).

192. והיינו דקאי על שבע המימרות: כלי חרס, נמל, נתנה תבשיל, ריבדא, לפלוף, כוחל, פתחה עיניה. ומכל מקום כתב הרא"ש דנכון להחמיר כגירסת רש"י.

193. וגרס כגירסת רבינו חננאל והרי"ף, ופירש כי היכי דבעינן דרך גדילתה כשהיא בודקת לטהרה מנגעה, הכי נמי בעינן שתטבול דרך גדילתה לטהרות. אבל לבעלה, לא.

194. יו"ד קצח. ובביאור הגר"א (ס"ק מד) האריך בביאור שיטת השו"ע. וכתב, שדעתו כדעת רי"ף ושאר פוסקים (דלית הלכתא ככל הני שמעתתא רק לעניין טהרות) וכדעת היראים הסובר דאף לדעת רי"ף וסיעתו דווקא בדיעבד, אבל לכתחלה אף לבעלה (צריך לחשוש). ולכן בריבדא וליפלוף וכחול (סעיפים ז,ח,ט) כתב כלשון הגמרא חוצץ. אבל בכלי חרס (סעי' לא) ונמל (סעי' לד) אף לדעת הראב"ד עלתה בדיעבד, דמשום ביעתותא ובושה, אם יודעת בעצמה שטבלה שפיר, שפיר דמי (לכן לא כתב שיש חולקים). אבל בעצמה ופתחה עיניה ביותר (סעי' לט) כתב שיש אומרים שלא עלתה, משום דעת הראב"ד הנ"ל. ומה שסתם בלא טבלה כדרך גדילתה (סעי' לה) שעלתה טבילתה, הוא דעת סמ"ג והערוך (הסוברים שגם דינו של ריש לקיש רק לטהרות). אבל כתב שיש מי שאומר שלא עלתה, שכן כל הפוסקים חולקים עליהם. ומה שכתב ואם קפצה שפתותיה לא עלתה טבילה (סעי' לח) הוא לדברי הכל, כמשנה במקואות (ח,ה). אבל מה שסתם במפשלת (סעי' מא) ונתנה תבשיל (סוף סי' קצט) שלא עלתה טבילה, דבריו תמוהים (שכן יש חולקים, שרק לטהרות). עיי"ש.

מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה, ב,ח). ערוך (ערך עדר). סמ"ג (לאוין סי' קיא). רבינו תם (הו"ד בתוספות ס"ז א', ד"ה פתחה, וברא"ש). רא"ש (נדה, הל' מקוואות סי' לה). לראות מרדכי (שבועות פ"ב, סי' תשמח). וראה רמב"ן (חי' נדה ס"ז א', ד"ה הא דאמרינן; יבמות מ"ז ב', ד"ה הכי). רשב"א (חי' ד"ה גירסת; תוה"ב, ב"ז, ש"ז, עמ' תכא).

195. מפני שמסתתרים בה מקומות הסמוכים לבית הסתרים שאין יכולים לבוא בהם מים.

196. שלא תפתח עיניה ביותר ולא תעצים עיניה ביותר ולא תקפוץ פיה ותרחיב יריכותיה ותגביה זרועותיה, כדרך הילוכה, אלא כמו שרגילה להיות תמיד.

197. יו"ד קצח,לה (והוא כפירוש רש"י, ד"ה לא תטבול, שפירש גם לחומרא וגם לקולא). מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה ב,ח). רשב"א (תוה"ב הקצר, ז,ז, עמ' תמח). רא"ש (נדה הלכות מקוואות סי' לה). על פי ביאור הגר"א (ס"ק לח; ס"ק מ).

198. הגמרא מצטטת המשנה בנגעים 'כאורגת', ובמקור, במשניות ובתו"כ מובא 'כעורכת'. ר' לעיל ובהערות.

199. יו"ד קצח,לה. הראשונים הביאו ראיות לדעתם מתורת כהנים, ומהמשנה בנגעים (ב,ד) עיי"ש. מקורות -

האם ציפורן חוצצת: כתב **המרדכי** בשם **ראבי"ה** בשם **הגאונים** שצפורן אינה חוצצת, ואפילו היתה גדולה ועומדת ליחתך, ופורחת ועוברת מכנגד הבשר. משום דהצפורן הוי מגוף האדם. וכן דעת **ספר התרומה**. אמנם **ראב"ן** כתב שצריכה לחתוך צפורני ידיה ורגליה, דכיון דעתידה ליטלן, חייצי השתא. **והשו"ע**[200] פסק **כמרדכי**. **והרמ"א** החמיר להצריכה טבילה אחרת[201].

ציפורן המדולדלת: **במשנה** (מקוואות) כתוב שצפורן המדולדלת אינה חוצצת. **ובתוספתא** מבואר שרק אם פירשה רובה אינה חוצצת. **רא"ש ומרדכי** הביאו תוספתא זו להלכה. אבל **הרמב"ם** פסק כסתם משנה, שלא חילקה בין פירשה רובה למיעוטה[202]. **והשו"ע**[203] פסק **כרא"ש**.

צואה ובצק שתחת הצפורן: **במשנה** (מקוואות) מבואר שצואה שתחת הצפורן אינה חוצצת. בניגוד לבצק שחוצץ. אמנם **בתוספתא** נאמרה הגבלה, שגם צואה שתחת הצפורן, אם היא שלא כנגד הבשר, חוצצת. וכן פסקו **רא"ש, רשב"א, ורבינו ירוחם**. אבל **הרמב"ם** סתם, כמשנה[204]. **ותוספות ומרדכי** חילקו בין צואה לחה ליבישה (שחוצצת). **ורבינו תם** חילק בין נדבקת (שחוצצת) לשאינה נדבקת. **והשו"ע**[205] פסק **כרא"ש** וסיעתו.

חץ וקוץ תחוב באדם: ביאר **הרא"ש**, בזמן שהוא נראה מבחוץ, אי אפשר שלא יהיה מקצתו על הבשר, וחוצץ. ואם אינו נראה, טובל ואוכל בתרומתו, ואפילו היה החץ טמא. וכתב, הלכך אשה שיש לה קוץ בבשרה, אם הוא נראה, לא תטבול עד שתסירנו. וכן פסק **השו"ע**[206].

ראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה, ב,ט). תוספות (ס"ז א', ד"ה וכמניקה). רא"ש (הל' מקוואות סי' לה). רשב"א (תורת הבית הקצר, ז,ז עמ' תמח). סמ"ג (לאוין קיא). ר"ן (שבועות ו ב ברי"ף, ד"ה ולית).

200. יו"ד קצח,כ. מקורות - מרדכי (מסכת שבועות, רמז תשנא). התרומה (הל' נדה, סי' קד. עיי"ש). ראב"ן (נדה סי' שכו).

201. **ובביאור דבריו נחלקו המפרשים**: הט"ז כתב (ס"ק כא) שכל הפוסקים כתבו דאינו אלא מנהג בעלמא ליטול הצפורנים, ואינו מן הדין. ומשום כך אם כבר שמשה עם בעלה, אין להחמיר עליה ולהצריכה טבילה שנית. והש"ך ביאר (ס"ק כה) שחומרת הרמ"א מיוסדת על דברי ראב"ן, הסובר שציפורן חוצצת. ולפי זה אפילו שמשה עם בעלה צריכה לחזור ולטבול. עיי"ש.

ולגבי **אשה שאירעה לה טבילה בשבת ויום טוב ולא נטלה ציפורניה**, כתב המאירי (ס"ו ב', ד"ה במסכת מקואות) בשם תוספות (ואינם לפנינו) שמנקרת הצואה יפה, ודיה. והאחרונים האריכו בזה. ראה ט"ז (יו"ד סי' קצח, ס"ק כא), ונקודות הכסף (בהשגות עליו), ומגן אברהם (או"ח שמ, ס"ק א), וביאור הלכה (או"ח שמ,א, ד"ה וחייב וכו'), ועוד.

202. דאפילו כשהיא מחוברת לגוף עומדת ליקצץ ואפילו הכי לא חייצא, הילכך כי נדלדלה נמי לא חייצא. ב"י.

203. יו"ד קצח,כא. וכשפירשה מיעוטה, שני פירושים בב"י, אם חוצצת אפילו כשלא נמצא עליה דבר חוצץ (וכן נקט דרכי משה, אות ח), או דוקא כשנמצא עליה דבר חוצץ (וכן נקט ב"י עיקר). עיי"ש שהאריך. **ומדברי הגר"א** (ס"ק כ) **נראה שנוטה לדעת הרמב"ם, שבכל אופן אינה חוצצת**. והש"ך (ס"ק כז) כתב שלפי פסק הרמ"א לעיל, שצפורן חוצצת, וצריכה טבילה שנית, הוא הדין הכא, בין ברובה בין במיעוטה, חוצצת. מקורות - ר"ש (מקוואות ט,ד). רא"ש (הל' מקוואות, סי' כו). מרדכי (מסכת שבועות, רמז תשמז). רמב"ם (הל' מקוואות ב,יד).

204. וביאר ב"י דהני ראשונים סבירא להו שהתוספתא פירשה המשנה. ורמב"ם ס"ל דפליגי אהדדי.

205. יו"ד קצח,יח. מקורות - רא"ש (נדה, הל' מקואות סי' כו). רשב"א (תורת הבית, ז,ז, עמ' תלד; אמנם ראה מש"כ רשב"א תוה"ב ו,ה, עמ' תשלו, בדיני חציצה לנטילת ידיים, שם סתם שצואה תחת הצפורן אינה חוצצת, ולא חילק, והב"י נשאר בצ"ע). רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ה). רמב"ם (הל' מקוואות, פ"ב, הל' א, והל' יד). תוספות (ס"ז א', ד"ה לפלוף). מרדכי (הל' מקוואות, שבועות, סי' תשמז). רבינו תם (הו"ד בסמ"ק). סמ"ק (מצוה רצג).

206. יו"ד קצח,יא. ולא ביארו רמב"ם ורא"ש, ולא שו"ע, מהו 'נראה' ו'לא נראה'. ולא הזכירו דברי התוספתא (מתכת, עץ, קרום). והטור פסק שאם יש עליו קרום בשר אינו חוצץ. והב"י האריך. והב"ח דן, אם 'אינו נראה', היינו שאינו נראה כל עיקר, או פירושו שמשוקע בבשר, אף שנראה. וכתב, שמפני הספק יש להחמיר

נפיחות על הצפורן: **המרדכי** למד מדין חץ הנ"ל, שאשה שהיה לה נפח על מקום הצפורן, ולא היתה יכולה לא לחתוך ולא לחטטה, אם נפוחה כל כך שאין הטיט שתחת הצפורן נראה, אינו חוצץ. וכן פסק **השו"ע**[207].

נדה שטבלה בבגדיה: כתבו **רמב"ם ורא"ש**, שנדה שטבלה בבגדיה, מותרת לבעלה (וכן כל הטמאין, עלתה להם טבילה), מפני שהמים באים בהם, ואינם חוצצים. וכן פסק **השו"ע**[208].

בעניין חציצה בטבילה, אין להחמיר ולחפש ספקות: כתב **רמב"ן**, ומדיני החציצה לא טוב היות האדם מחמיר יותר מדאי ומחפש אחר הספיקות לפסול טבילתה בדבר הקל, כי אם כן, אין לדבר סוף[209].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצט)

יג. חָפְפָה קֹדֶם טְבִילָה, וּבֵין חֲפִיפָה לִטְבִילָה נִתְעַסְקָה בִּדְבָרִים הַחוֹצְצִין, אוֹ שֶׁנָּתְנָה לִבְנָהּ תַּבְשִׁיל הָרָאוּי לִדָּבֵק בָּהּ, לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה, אֲפִלּוּ אִם בָּדְקָה מִיָּד אַחַר טְבִילָה וְלֹא מָצְאָה עָלֶיהָ שׁוּם דָּבָר חוֹצֵץ, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר בַּעֲלִיָּתָהּ מֵהַמַּיִם נָפַל מִמֶּנָּהּ, וּצְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת. **הגה:** מִיהוּ אִם בָּדְקָה עַצְמָהּ קֹדֶם טְבִילָה וְרָאֲתָה שֶׁלֹּא נִדְבַּק בָּהּ שׁוּם דָּבָר, אֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת (הַגָּהַת ש"ד וּמְרִדְּכַי וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַרַשְׁבָּ"א); אֲבָל מֻתֶּרֶת לִלְבֹּשׁ בְּגָדֶיהָ בֵּין חֲפִיפָה לַטְּבִילָה, וְלֹא תִּסַּח תֵּינוֹק אֶצְלָהּ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ם וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן קצ"ח).

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצח)

ז. לִפְלוּף (פי' צוֹאַת הָעַיִן) שֶׁחוּץ לָעַיִן, חוֹצֵץ אֲפִלּוּ הוּא לַח; וְלִפְלוּף שֶׁבָּעַיִן אֵינוֹ חוֹצֵץ, וְאִם הָיָה יָבֵשׁ, חוֹצֵץ; וְהוּא שֶׁהִתְחִיל לְהוֹרִיק (כ"ד הַתּוֹסְפוֹת וּסְמַ"ג בְּשֵׁם רַבֵּנוּ תָּם וְרַמְבַּ"ם).

ח. כָּחֹל שֶׁבָּעַיִן אֵינוֹ חוֹצֵץ, וְשֶׁחוּץ לָעַיִן חוֹצֵץ; וְאִם הָיְתָה פּוֹתַחַת וְעוֹצֶמֶת (פֵּרוּשׁ וְסוֹגֶרֶת) עֵינֶיהָ תָּדִיר, אַף שֶׁחוּץ לָעַיִן אֵינוֹ חוֹצֵץ.

ט. דָּם יָבֵשׁ שֶׁעַל הַמַּכָּה, חוֹצֵץ; וְרִיר שֶׁבְּתוֹכָהּ, אֵינוֹ חוֹצֵץ. יָצָא הָרִיר מִתּוֹכָהּ, כָּל תּוֹךְ ג' יָמִים לַח הוּא וְאֵינוֹ חוֹצֵץ; לְאַחַר מִכָּאן, יָבֵשׁ הוּא וְחוֹצֵץ. לְפִיכָךְ אִשָּׁה בַּעֲלַת חֲטָטִים צְרִיכָה לָחוּף בְּמַיִם עַד שֶׁיִּתְרַכְּכוּ.

יא. חֵץ אוֹ קוֹץ הַתָּחוּב בַּבָּשָׂר, אִם נִרְאֶה מִבַּחוּץ, חוֹצֵץ; וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה, אֵינוֹ חוֹצֵץ.

יב. לִכְלוּכֵי צוֹאָה שֶׁעַל הַבָּשָׂר מֵחֲמַת זֵעָה, אֵינָם חוֹצְצִין; נִגְלַד כִּגְלִיד, חוֹצֵץ.

דחוצץ לעולם אא"כ אינו נראה כלל. אבל דעת הש"ך (ס"ק טז, וראה סד"ט ס"ק כה), **שאם משוקע, אע"פ שנראה, אינו חוצץ**. וכן נראה הכרעת האחרונים (ר' טהרת הבית, ח"ג, דיני חציצה, יג, ס"ק יז). וכתבו, **שאם עלה עליו קרום בשר, בכל עניין אינו חוצץ** (ט"ז ס"ק טו, ש"ך ס"ק יז). מקורות - רא"ש (פירוש למשנה מקואות י,ח; פסקיו, נדה, הל' מקוואות, סי' כז). רמב"ם (הל' מקואות ב,ח). רשב"א (תורת הבית, ז,ז, עמ' תלח).

207. יו"ד קצח,יט. מקורות - מרדכי (שבועות, הל' מקוואות, סי' תשמז).

208. יו"ד קצח,מו. מקורות - רמב"ם (הל' מקוואות א,ז). רא"ש (נדה, הל' מקוואות, סי' כח).

209. אלא אחר שחפפה ראשה וסרקה במסרק וחפפה ורחצה כל גופה בחמין, ונזהרה לבלתי תגע בשום דבר חוצץ ותעשה טבילתה בפשיטות איבריה וכל גופה, **לא יכניס אדם ראשו בספיקות החמורות אשר אין להן קץ וסוף**, כגון עצמה עיניה ביותר קרצה שפתותיה ביותר ומשאר הספיקות, כי מי יוכל להבחין בין עצמה ביותר ובין לא עצמה ביותר! רמב"ן (הל' נדה ט,כה).

יג. מִלְמוּלִין שֶׁעַל הַבָּשָׂר, חוֹצְצִין.

יד. צֶבַע שֶׁצּוֹבְעוֹת הַנָּשִׁים עַל פְּנֵיהֶן וִידֵיהֶן וּשְׂעַר רֹאשָׁן, אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְכֵן מִי שֶׁהוּא צַבָּע וְיָדָיו צְבוּעוֹת, אֵינוֹ חוֹצֵץ. **הגה:** וְכֵן מִי שֶׁאֻמְּנוּתוֹ לִהְיוֹת שׁוֹחֵט אוֹ קַצָּב וְיָדָיו תָּמִיד מְלֻכְלָכוֹת בְּדָם, אֵינוֹ חוֹצֵץ, שֶׁרֹב בְּנֵי אֻמְּנוּת זוֹ אֵינָן מַקְפִּידִים (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רי"ו).

יח. צוֹאָה שֶׁתַּחַת הַצִּפֹּרֶן שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַבָּשָׂר, חוֹצֵץ; כְּנֶגֶד הַבָּשָׂר, אֵינוֹ חוֹצֵץ. וּבָצֵק שֶׁתַּחַת הַצִּפֹּרֶן, אֲפִלּוּ כְּנֶגֶד הַבָּשָׂר חוֹצֵץ. וְאֵיזֶהוּ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַבָּשָׂר, זֶה שֶׁהַצִּפֹּרֶן עוֹדֵף עַל הַבָּשָׂר. וּלְפִי שֶׁאֵינָן יְכוֹלוֹת לְכַוֵּן מַה נִּקְרָא כְּנֶגֶד הַבָּשָׂר אוֹ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶדוֹ, נָהֲגוּ הַנָּשִׁים לִטֹּל צִפָּרְנֵיהֶם בִּשְׁעַת טְבִילָה.

כ. דַּוְקָא בָּצֵק שֶׁתַּחַת הַצִּפֹּרֶן חוֹצֵץ, אֲבָל הַצִּפֹּרֶן עַצְמָהּ אֵינָהּ חוֹצֶצֶת. וַאֲפִלּוּ אִם הָיְתָה גְּדוֹלָה וְעוֹמֶדֶת לְחָתֵךְ וּפוֹרַחַת וְעוֹבֶרֶת מִכְּנֶגֶד הַבָּשָׂר, אֵינָהּ חוֹצֶצֶת. **הגה:** מִיהוּ כָּל זֶה דַּוְקָא שֶׁאֵין צוֹאָה אוֹ בָּצֵק תַּחְתָּיו בְּשָׁעָה שֶׁטָּבְלָה. וּמֵאַחַר דְּכְבָר נָהֲגוּ לִטֹּל הַצִּפָּרְנַיִם, אֲפִלּוּ אִם צִפֹּרֶן אַחַת נִשְׁאַר בְּיָדָהּ וְטָבְלָה, צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת. (הַגָּהוֹת ש"ד) וְכֵן נוֹהֲגִין.

כא. צִפֹּרֶן הַמְדֻלְדֶּלֶת שֶׁפֵּרְשָׁה מִעוּטָהּ, חוֹצֶצֶת; פֵּרְשָׁה רֻבָּהּ, אֵינָהּ חוֹצֶצֶת.

לה. לֹא תִּטְבֹּל בְּקוֹמָה זְקוּפָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמִּסְתַּתְּרִים בָּהּ; וְלֹא תִּשְׁחֶה הַרְבֵּה עַד שֶׁיִּדְּבְקוּ סְתָרֶיהָ זֶה בָּזֶה, אֶלָּא שׁוֹחָה מְעַט עַד שֶׁיִּהְיוּ סִתְרֵי בֵּית הָעֶרְוָה נִרְאִים כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּרְאֵית בְּשָׁעָה שֶׁהִיא עוֹרֶכֶת; וְיִהְיֶה תַּחַת דַּדֶּיהָ נִרְאֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּרְאֶה בְּשָׁעָה שֶׁמֵּינִיקָה אֶת בְּנָהּ; וְיִהְיֶה תַּחַת בֵּית הַשֶּׁחִי נִרְאֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁנִּרְאֶה כְּשֶׁאוֹרֶגֶת בְּעוֹמְדִין. וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְהַרְחִיק יַרְכוֹתֶיהָ זוֹ מִזּוֹ יוֹתֵר מִדַּאי וְגַם לֹא לְהַרְחִיק זְרוֹעוֹתֶיהָ מֵהַגּוּף יוֹתֵר מִדַּאי, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵם בְּעֵת הִלּוּכָהּ; וְאִם שִׁנְּתָה, כְּגוֹן שֶׁשָּׁחֲתָה בְּיוֹתֵר אוֹ זָקְפָה בְּיוֹתֵר, עָלְתָה לָהּ טְבִילָה (עָרוּךְ וּסְמַ"ג וְרַשְׁבָּ"ץ וְרַמְבַּ"ם); וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁלֹּא עָלְתָה.

לט. לֹא תַּעֲצִים עֵינֶיהָ בְּיוֹתֵר וְלֹא תִּפְתְּחֵם בְּיוֹתֵר, וְאִם עָשְׂתָה כֵּן יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה (ב' דֵּעוֹת בַּטּוּר וּפוֹסְקִים עב"י).

מו. נִדָּה שֶׁטָּבְלָה בִּבְגָדֶיהָ מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ.

טבלה וקפצה ידה והדין כשחברתה אוחזתה

גרסינן **במסכת מקוואות** (ח,ה):

נָתְנָה שְׂעָרָהּ בְּפִיהָ, קָפְצָה יָדָהּ, קָרְצָה שִׁפְתוֹתֶיהָ, כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה.

הָאוֹחֵז בְּאָדָם וּבְכֵלִים וּמַטְבִּילָן, טְמֵאִין. וְאִם הֵדִיחַ אֶת יָדוֹ בַּמַּיִם, טְהוֹרִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, יְרַפֶּה, כְּדֵי שֶׁיָּבֹאוּ בָהֶם מָיִם.

שיטות הראשונים

האוחז בכלי להטבילו: הלכה כתנא קמא. דעת **בה"ג**[240] **ורשב"א**, דלכולי עלמא מהני רפיון. ופלוגתא דתנא קמא ורבי שמעון, אי מהני הדחה במים בלא רפיון, ורבי שמעון מחמיר, ותנא

240. בה"ג גרס בדברי ר"ש "עד שירפה", והוכיח מכאן הש"ך (קצח, ס"ק לה) דפירש כרשב"א, דאסיפא פליג.

קמא מיקל (נמצא להלכה, בין הדיח בין ריפה, מהני). ודעת **רמב"ם, רמב"ן, ורא"ה**, דתנא קמא מחמיר, דלא מהני רפיון[211], אא"כ הדיח ידיו. ופסק **השו"ע**[212] כדעת **הרשב"א**.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצח)

כז. נָתְנָה שְׂעָרָהּ בְּפִיהָ אוֹ קָרְצָה שִׁפְתוֹתֶיהָ אוֹ קָפְצָה יָדָהּ בְּעִנְיָן שֶׁלֹּא בָּאוּ הַמַּיִם בָּהֶם, לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה.

כח. לֹא תֶּאֱחֹז בָּהּ חֲבֶרְתָּהּ בְּיָדֶיהָ בִּשְׁעַת טְבִילָה אֶלָּא אִם כֵּן רָפְתָה יָדָהּ, כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ הַמַּיִם בִּמְקוֹם אֲחִיזַת יָדֶיהָ; וְאִם הֵדִיחָה יָדֶיהָ בְּמַיִם תְּחִלָּה, שָׁרֵי, שֶׁמַּשְׁקֶה טוֹפֵחַ שֶׁעַל יָדֶיהָ חָבוּר לְמֵי הַמִּקְוֶה.

שיעור החציצה

(ס"ז א') אמר רבה בר רב הונא: נימא אחת קשורה, חוצצת. שלוש, אינן חוצצות (שאינן מהודקות). שתיים, איני יודע. ורבי יוחנן אמר: אנו אין לנו אלא אחת.

(ס"ז ב') אמר רבי יצחק: דבר תורה (הלכה למשה מסיני), רובו המקפיד עליו, חוצץ. רובו ואינו מקפיד עליו, אינו חוצץ. וגזרו על רובו שאינו מקפיד, משום רובו המקפיד. וגזרו על מיעוטו המקפיד, משום רובו המקפיד.

(ומקשה) ולגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד משום מיעוטו המקפיד!

(ומתרץ) היא גופה גזרה, ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה?!

גרסינן **במסכת מקוואות** (ט,ב):

(אֵלּוּ חוֹצְצִין בָּאָדָם)... וְגֶלֶד שֶׁחוּץ לַמַּכָּה, וְהָרְטִיָּה שֶׁעָלֶיהָ...

גרסינן **בתוספתא מקוואות** (ו,ד):

...והאגד שעל גבי המכה... והשירים והנזמים והקטלאות והטבעות - אוצין (מהודקים ודבוקים בבשר[213]), חוצצין. רפין, אין חוצצין.

---

211. גזרינן שמא לא תרפה. ואע"ג דבעלמא לא גזרינן ברפוי (ראה יבמות מ"ו א'), ביאר רא"ה דהכא באוחז בחבירו, שחבירו נשען עליו, עשוי הוא ומצוי שלא ירפה, ושפיר שייך למגזר.

212. יו"ד קצח,כח. והב"ח פסק כרמב"ם ורמב"ן. מקורות - רמב"ם (הל' מקוואות ב,יא). רמב"ן (הל' נדה ט,טו). רא"ה (בדק הבית, ז,ז, עמ' תכז). בה"ג (הל' נדה, סו"ס מא). רשב"א (תורת הבית, ז,ז עמ' תכז).

213. על פי ר"ש ורמב"ם.

שיטות הראשונים

נימא אחת קשורה חוצצת: ביארו **רשב"א ור"ן** שבקשורה אחת עם אחת יש חציצה, כמו בנימא אחת הקשורה בעצמה. וכן פסק **הרמ"א**. וביאר **רש"י**, נימא אחת קשורה חוצצת דוקא אם מקפיד עליה (והוי מיעוט המקפיד). וכן כתב **רמב"ם**. אבל **רשב"א, רא"ש, וריטב"א** פירשו שהכוונה להרבה שערות קשורות אחת אל אחת, עד שדרכה להקפיד בכך (אבל בלאו הכי הוי מיעוט שאינו מקפיד). **והשו"ע**[214] כתב **כרש"י ורמב"ם**.

שתי נימין: **רמב"ם**, **סמ"ג**, **ורא"ש** פסקו כרבי יוחנן, שרק נימא אחת קשורה חוצצת. **רשב"א ורבנו ירוחם** פסקו כרבה בר רב הונא, שאף שתי נימין חוצצות[215]. **והשו"ע**[216] פסק **כרמב"ם**.

דין חציצה בבשר: במימרת רבי יצחק, דבר תורה רובו המקפיד עליו חוצץ, ביאר **רש"י**, דמיירי אשיער. וביארו **הרבה ראשונים** בשיטתו, דסבירא ליה דבבשרו, אפילו במיעוטו (שאינו מקפיד) פוסלת חציצה מן התורה. ודעת **רוב הראשונים** שאף בגופו אין חציצה פוסלת מן התורה, אלא כשהיא ברובו ומקפיד עליה. וכן פסק **השו"ע**[217].

חציצה ברוב שערו ואינו מקפיד: דעת **רמב"ם** ששערו של אדם אינו נחשב כגוף בפני עצמו; ולכן אפילו אם יש חציצה ברוב שערו, נדון יחד עם גופו, ואם אינו מקפיד, נחשב מיעוט שאינו מקפיד, ואינו חוצץ. אבל דעת **הגאונים ורוב הראשונים**, שהשיער נדון כגוף בפני עצמו, והגוף נדון בפני עצמו, ולכן רוב שיער בלחוד, חוצץ (אף אם אינו מקפיד, שנחשב רובו ואינו מקפיד)[218]. וכן פסק **השו"ע**[219].

גדר הקפדה: כתבו **הראשונים**, שהקפדה היינו שדעתה להסירו. ושאם מקפדת עליו לפעמים,

---

214. יו"ד קצח,ה. מקורות - רש"י (סוכה ו' א', ד"ה נימא אחת). רשב"א (תוה"ב, ב"ז, ש"ז, עמ' תכד); רא"ש (הל' מקוואות סי' כו); ריטב"א (עירובין ד' ב', ד"ה נימא אחת; סוכה ו' א', ד"ה הא).
215. ותמה הב"י איך פסקו כרבה בר בר חנה כנגד רבי יוחנן! וכתב שאפשר שהבינו שרבי יוחנן אינו בא לחלוק על רבה בר בר חנה ולהקל, אלא שאמר שמעתי רק אחת. וממילא מחמירים כדברי רבב"ח. אבל מלשון הרשב"א משמע שרבי יוחנן חולק. וצ"ב (אמנם יש להעיר שגירסת הרשב"א: רבה בר רב הונא).
216. יו"ד קצח,ה. מקורות - רמב"ם (מקוואות ב,טו). סמ"ג (לאוין קיא). רא"ש (מקוואות סי' כו). רשב"א (תוה"ב, ז,ז, עמ' תכה); רבינו ירוחם (נתיב כו ח"ה). וראה ר"ן (פרק במה אשה, כו א ברי"ף, ד"ה מודים).
217. יו"ד קצח,א. מקורות - רש"י (עירובין ד' ב', ד"ה רובו; סוכה ו' ב', ד"ה רובו; נדה ס"ז ב', ד"ה רובו). וכן משמע בפסקי רי"ד (סוכה ו' ב') כרש"י. עיי"ש. תוספות (עירובין ד' ב', סוכה ו' ב', ד"ה דבר; יבמות ע"ח א', ד"ה רובו). ספר התרומה (סי' עט). אור זרוע (ח"א הל' נדה, סי' שסג, בשם ר"ח, רשב"ם, ר"י, ר"ת). רשב"א (עירובין ו' ב', ד"ה כי). רא"ש (חולין פ"ח, סוף סי' טו). מרדכי (שבועות סי' תשמח). ר"ן (חי' עירובין ד' ב', ד"ה דבר; שבועות הל' נדה ז א דפי רי"ף). רמב"ם (מקואות א,יב). סמ"ק (סי' רצג). ריטב"א (עירובין ד' ב'; סוכה ו' ב'). מאירי (עירובין ונדה). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה, נתיב כו ח"ה). רוקח (הל' מקוה טבילה וחציצה סי' שעו). סמ"ג (עשין רמח). ר"ח (הו"ד ברוקח, אור זרוע, סה"ת, סמ"ג, והסכימו לדעתו).
218. וביאר הר"ן טעמם, דכיון דאית לן תרי קראי (פר' מצורע, ויקרא יד,ט; ורחץ את בשרו במים; טו,טז, ורחץ במים את כל בשרו), חד לבשרו (שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים), וחד לשערו (את הטפל לבשרו, שהמחובר לו, היינו השיער, אף הוא יהא במים), כל חד וחד באפי נפשיה הוא, וברוב בשרו או רוב שערו, חוצץ. והרמב"ם סובר דשערו ובשרו חד גופא הוא.
219. יו"ד קצח,ה. מקורות - גאונים (הו"ד ברמב"ם ועוד). רמב"ם (הל' מקוואות ב,טו). ראב"ד (השגות). רא"ש (הל' מקוואות סי' כו). רבינו ירוחם (נתיב כו, סוף ח"ה). מחזור ויטרי (הל' נדה, סי' קצט). אור זרוע (הל' נדה, סי' שסג, אות ח, בשם רשב"ם). ר"ן (שבועות, ז א דפי רי"ף, ד"ה דבר, ושם הובאו שתי הדעות). ועוד.

חוצץ, אף על פי שבשעת הטבילה אינה מקפדת[220]. וכן פסק **הרמ"א**[221].

רובן מקפידות והיא אינה מקפדת: כתבו **היראים, רשב"א, רבינו ירוחם, ומאירי,** שכל שרובן מקפידות, חוצץ אפילו במי שאינה מקפדת. וכן פסק **השו"ע**[222].

טבילה בדברים שאינם חוצצים: כתב **בהגהות שערי דורא**, שאף שמצנפות חלולות, מעשה רשת, אינן חוצצות, לכתחילה לא תטבול בהן, אטו אותן שאינן חלולות. וכן חוטי צוואר שתולים בהם קמיעות, לא תטבול בשאינם מהודקים, אטו מהודקים. וכן פסק **הרמ"א**[223].

תכשיטים ואגד שעל המכה: **בתוספתא** מבואר לגבי שירים ונזמים וטבעות, שאם הם רפויים, אינם חוצצים. וביאר **הרמב"ם** דקאי נמי אאגד שעל גבי המכה, המוזכר שם קודם[224]. וכן פסק **השו"ע**[225].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצח)

א. צְרִיכָה שֶׁתִּטְבֹּל כָּל גּוּפָהּ בְּפַעַם אַחַת; לְפִיכָךְ צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה עָלֶיהָ שׁוּם דָּבָר הַחוֹצֵץ. וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, אִם דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִפְעָמִים לְהַקְפִּיד עָלָיו, חוֹצֵץ אֲפִלּוּ אִם אֵינָהּ מַקְפֶּדֶת

---

220. כן הוכיחו הראשונים מהא דתנן (מקוואות ט,א) דחוטי צמר וחוטי פשתן ורצועה שבראשי הבנות חוצצין, ואמאי הלא מיעוטו שאינו מקפיד הוא! ותירצו דמקפדת היא; דלא תימא כל שאינו מקפיד עליו בשעת הטבילה, אלא **אם תקפיד עליו שעה אחת דבר המקפיד עליו הוא**, שאי אפשר שלא תעביר אותם מעל ראשה בשעה שחופפת את ראשה, וכן הטבעת שבידה אי אפשר שלא תעבירנו בשעת הלישה או בשעה שהיא אופה או מבשלת.

221. הלכות נטילת ידיים, או"ח קסא,ג. מקורות - רבינו חננאל (סוכה ו' ב', ד"ה דבר). ר"ש (מקוואות ט,ז). רמב"ם (פירוש המשנה, מקוואות ט,ג). מאירי (נדה ס"ו ב', ד"ה אע"פ). רבינו ירוחם (אדם וחוה, נתיב כו, ח"ה). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה ב,ו). רשב"א (תוה"ב, ז,ז, עמ' תלה). רא"ש (נדה, הל' מקוואות סי' כו). ר"ן (שבועות ז א ברי"ף, סוף ד"ה דבר).

222. יו"ד קצח,א. והיראים כתב כן אף לאידך גיסא (כשהיא מקפדת, ורוב העולם אינן מקפידות), שכתב שפירוש הקפדה, דבר **שדרך בני אדם כיוצא בזה להקפיד. ואם מקפיד בדבר שאין דרך בני אדם להקפיד**, או אינו מקפיד בדבר שדרך בני אדם להקפיד, **בטלה דעתו אצל כל אדם**. והב"י מצדד לתלות זאת במחלוקת רמב"ם ורשב"א (דלעיל) אם נימא אחת קשורה חוצצת כשהיא מקפידה (אף שהוא מיעוט שרוב העולם אין דרכו להקפיד עליו), או שמיירי לעיל דווקא ברוב שערה קשור נימא נימא. **ובשו"ע** (יו"ד קצח,ה) פסק בזה **כרמב"ם**, שאם נימא אחת קשורה, והיא מקפדת עליה, חוצצת, כדלעיל, דאזילנן בתר דידה (לחומרא). מקורות - יראים (סוס"י כו). רשב"א (תוה"ב הקצר, ז,ז, עמ' תמה). רבנו ירוחם (נתיב כו ח"ה). מאירי (מקוואות פ"ט, ד"ה גלדי).

223. יו"ד קצח,א. הרמ"א הבין מדבריו לכלל הדברים, וכתב שלכתחילה לא תטבול אפילו בדברים שאינם חוצצים, גזירה אטו דברים החוצצים. אבל הב"ח כתב בביאור הגהות שערי דורא, **דדוקא הני, שאפילו רגע אחד אין הולכים בלעדיהם**, טריחא לה מילתא ליטלם, וגזרו רפוי אטו שאינו רפוי. משא"כ טבעות, שירים, ונזמים, שאין טירחא ליטלם, לא גזרו ברפוי. **וכן מדברי הגר"א בביאורו** (ס"ק ד) **נראה שחולק על הרמ"א, וסובר שאינה אסורה לכתחילה לטבול אלא במהודק**. מקורות - הגהות ש"ד (הל' נדה סי' יב, ד"ה חוטין).

224. הראשונים נחלקו בפירוש התוספתא. מדברי הרמב"ם נראה שהדין שרפויים אינם חוצצים, קאי על כל מה שמנתה התוספתא, האגד שעל המכה, והקשקשים שעל גבי השבר, והתכשיטים המנויים שם. ור"ש הבין, שמתייחס רק לתכשיטים. אמנם כתב הב"י, דלדינא נראה דלא פליגי, שאפילו לדברי האומרים שלא הוזכרו אגד וקשקשין בתוספתא לענין חציצה, מכל מקום נלמדים הם מדין שירים וטבעות, דמאי שנא. והב"ח פסק דבאגד וקשקשים אפילו רפויים חוצצים, דלא עיילי בהוא מיא שפיר.

225. יו"ד קצח,כג. מקורות - רמב"ם (הל' מקוואות ב,ד). רבינו שמשון (משנה מקוואות ט,ד).

עָלָיו עַתָּה, אוֹ אֲפִלּוּ אֵינָהּ מַקְפֶּדֶת עָלָיו לְעוֹלָם, כֵּיוָן שֶׁדַּרְכּוֹ רֹב בְּנֵי אָדָם לְהַקְפִּיד עָלָיו, חוֹצֵץ; וְאִם הוּא חוֹפֶה רֹב הַגּוּף, אֲפִלּוּ אֵין דַּרְכּוֹ בְּנֵי אָדָם לְהַקְפִּיד בְּכָךְ, חוֹצֵץ. **הגה:** וּלְכַתְּחִלָּה לֹא תִּטְבֹּל אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָם חוֹצְצִין, גְּזֵרָה אָטוּ דְּבָרִים הַחוֹצְצִים (הַגָּהוֹת ש"ד).

ה. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יוֹתֵר שֶׁהָיוּ קְשׁוּרִים כְּאֶחָד קֶשֶׁר אֶחָד, אֵינָם חוֹצְצִין. **הגה:** וְאֵין חִלּוּק בֵּין אִם קָשַׁר ב' שְׂעָרוֹת עִם שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, אוֹ שֶׁקָּשַׁר ב' שְׂעָרוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשְׁבָּ"א וְרַ"ן); וְשַׂעֲרָה אַחַת שֶׁנִּקְשְׁרָה, חוֹצֶצֶת וְהוּא שֶׁתְּהֵא מַקְפֶּדֶת עָלֶיהָ, אֲבָל אִם אֵינָהּ מַקְפֶּדֶת עָלֶיהָ עָלְתָה לָהּ טְבִילָה עַד שֶׁיְּהֵא רֹב שַׂעֲרָהּ קָשׁוּר נִימָא נִימָא בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

י. רְטִיָּה שֶׁעַל הַמַּכָּה, חוֹצֶצֶת.

כג. הַשֵּׁירִים וְהַנִּזְמִים וְהַטַּבָּעוֹת וְהַקַּטְלָאוֹת אִם הֵם רְפוּיִים, אֵינָם חוֹצְצִים; וְאִם הֵם מְהֻדָּקִים, חוֹצְצִים. וְכֵן הַדִּין בְּאֶגֶד שֶׁל הַמַּכָּה וְקַשְׁקַשִּׁים שֶׁעַל הַשֶּׁבֶר.

(או"ח, הלכות נטילת ידיים, סימן קסא)

ג. צָרִיךְ לְהָסִיר הַטַּבַּעַת מֵעַל יָדוֹ בִּשְׁעַת נְטִילַת יָדַיִם. וְאֲפִלּוּ הוּא רָפוּי (בֵּית יוֹסֵף). וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו בִּשְׁעַת נְטִילָה, הוֹאִיל וּמַקְפִּיד עָלָיו בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשֶׂה מְלָאכָה, שֶׁלֹּא יִטָּנְפוּ (הָרֹא"ש פ' תִּינֹקֶת). וְנָהֲגוּ קְצָת לְהָקֵל אִם הוּא רָפוּי, אֲבָל יֵשׁ לְהַחְמִיר, כִּי אֵין אָנוּ בְּקִיאִים אֵיזֶה מִקְרֵי רָפוּי.

טבילה ביום

הקדמה: (פסחים צ' ב') תניא: כל חייבי טבילות, טבילתן ביום. נדה ויולדת, טבילתן בלילה.

(ס"ז ב') (1) אמר רב: נדה, בזמנה (בשביעי; ובנדה דאורייתא קמיירי, שלא ספרה ז' נקיים), אינה טובלת אלא בלילה. ושלא בזמנה (בשמיני), טובלת בין ביום בין בלילה. (2) רבי יוחנן אמר: בין בזמנה בין שלא בזמנה, אינה טובלת אלא בלילה, משום סרך בתה[226].

(ואמרינן) ואף רב הדר ביה, דאמר רבי חייא בר אשי אמר רב: נדה, בין בזמנה בין שלא בזמנה, אינה טובלת אלא בלילה, משום סרך בתה.

אתקין רב אידי בנרש למטבל ביומא דתמניא, משום אַרְיָוָתָא. רב אחא בר יעקב בפפוניא, משום גנבי. רב יהודה בפומבדיתא, משום צנה. רבא במחוזא, משום אבולאי (שוערי העיר, גויים).

אמר ליה רב פפא לרבא ולאביי: מכדי האידנא כולהו ספק זבות שוינהו רבנן (שאפילו נדה סופרת ז' נקיים, דהחמירו על עצמן כדרבי זירא), ליטבלינהו ביממא דשביעאה (ממה נפשך, אם נדה היא, הרי יום טבילתה יותר מז' לראייתה; ואם זבה היא, טובלת זבה ביום[227])!

(ומתרץ) משום דרבי שמעון (הסובר אסור לזבה לטבול ביום השביעי), **דתניא** (גבי זבה): "אַחַר תִּטְהָר"[228] - (המלה) "אחר" (באה ללמד), (שתהא טהרתה) אחר לכולן (אחר כל שבעת הנקיים), שלא תהא טומאה מפסקת ביניהן (שאם ראתה דם סותרת הכל). רבי שמעון אומר: "אַחַר תִּטְהָר", אחר מעשה תטהר (כיון שספרה מקצת היום של ז', תטהר על ידי טבילה[229])[230]. אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן, שמא תבוא לידי ספק (כרת, שמא תשמש בו ביום, ותראה מיד לאחר תשמיש, ונמצא סותרת כל שלפניה וטבילתה פסולה).

---

226. שנוהגת אחריה לטבול ביום ואפילו בזמנה ואתיא לידי כרת, ולא ידעה דאמה בשמיני הוא דטבלה ביום.
227. וליכא משום סרך בתה.
228. ויקרא טו,כח: וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְסָפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהָר.
229. רש"י. לפיו, היינו אחר מעשה הספירה, תטהר. שכיון שספרה, אפילו מקצת היום השביעי, תטהר בטבילה, ואינה צריכה להמתין ללילה. אבל ראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה, א,ה) פירש אחר טבילה שהיא ביום השביעי, תטהר מטומאתה ביום השמיני.
230. כתב הרשב"א (חי', ס"ז ב', ד"ה רבי שמעון): **ולאו למימרא דפליג אדרשא דרבנן** דדרשי "אַחַר תִּטְהָר" - אחר אחד לכולן, דהא ליכא מאן דפליג, אלא ממילא שמעינן להו, ורבנן נמי כל שכן דאית להו דרשא דרבי שמעון, דלרבנן מישרא שריא ולא גזרי. **ואאסור לעשות כן פליגי** (שלרבנן אין מניעה, בכי האי גוונא, לטבול ביום השביעי). אבל הרמב"ן כתב **שלא נחלקו חבריו של רבי שמעון עליו כלל**, וגם לתנא קמא אין לטבול בשביעי.

שיטות הראשונים

בין בזמנה בין שלא בזמנה, אינה טובלת אלא בלילה: דעת **רבינו תם** שאין קפידא רק שתשוב לביתה כשיהיה לילה. ובשם **רשב"ם** כתבו **ראשונים**, שהיה מחמיר שלא תטבול עד שתחשך (כי עדיין יש חשש לסרך בתה, שתחשב את הזמן ותבין שאמה טבלה ביום). וכתב **סמ"ג** בשם **רבו** שכן נכון להחמיר[231]. **והשו"ע** סתם דבריו[232].

טבילת זבה, ונדה בימינו, ביום ז', ח' ואילך: מבואר בגמרא דנדה אינה טובלת בשמיני (לראייתה) ביום, משום סרך בתה. ולגבי יום שביעי (מהנקיים) של זבה, אמר רבי שמעון שאסור לעשות כן, שמא תבוא לידי ספק. ונחלקו **הראשונים** מה אסרו לעשות (תשמיש או גם טבילה), וכן לגבי טבילת זבה בשמיני ביום, ואילך (האם גם היא נאסרה גזירה משום סרך בתה), ונדה בזמן הזה, וכדלהלן.

טבילה ביום השביעי: דעת **רז"ה**, שמה שאסרו חכמים לעשות (גבי זבה ביום השביעי), היינו תשמיש; אבל טבילה מותר[233]. ודעת **רשב"א** שאסורה לשמש מגזירת חכמים (שמא תראה בו ביום), ומכיון שכך, אסורה גם לטבול[234]. וכן דעת **רמב"ם**[235], **תוספות, התרומה, ורמב"ן**. אמנם כתבו **רמב"ם ורשב"א** שאם טבלה בשביעי, עלתה לה טבילה. וכן כתבו **ראבי"ה, רמב"ן, ורבינו שמחה**[236]. ודעת **רב אחא משבחא ומהר"ם מרוטנבורג**, שלא עלתה לה טבילה[237]. **והשו"ע**[238] פסק **כרשב"א**.

---

231. בדעת רבינו תם כתב הב"י (יו"ד קצז) שמה שכתבו בשמו שתטבול סמוך לחשכה, לאו דוקא, דקודם לכן נמי יכולה לטבול אם אינה באה לביתה עד שחשכה, אלא אורחא דמילתא נקט שאחר טבילה מיד היא באה לביתה. ובדעת רשב"ם כתב שנראה מדברי המרדכי וסמ"ג שצריך **שלא תצא מביתה** ללכת לבית הטבילה עד שתחשך (אחרת, עדיין תבוא בתה לידי טעות). אבל מדברי הרא"ש נראה דלא קפיד רשב"ם אלא **שלא תטבול** עד שתחשך, אבל בזמן יציאה מביתה לא קפיד. מקורות - רבינו תם (הו"ד בתוספות ס"ז ב', ד"ה משום סרך). והו"ד שניהם ברא"ש (הל' מקוואות סי' לו) במרדכי (שבועות סי' תשמז) ובסמ"ג (לאיון קיא).

232. השו"ע (יו"ד קצז,ג) סתם שאסורה לטבול ביום ז, ח, או ט, משום סרך בתה. ודייק הש"ך (ס"ק ו) שגם לטבול סמוך לחשיכה ולבוא משחשיכה לביתה, אסור, **כרשב"ם**. עוד כתב בשם הב"ח, **שאם יש מרחץ במקוה, מותרת לבוא מבעוד יום**, שהבת יודעת שהיא שוהה ברחיצה וחפיפה, ואינה טובלת אלא משחשיכה.

233. ולשיטתו, הא דאמר ליה רב פפא לרבא ליטבלינהו ליממא דשביעאה, הוא לשון נקיה, כלומר ליטבלן **ולישמשן**. "ותמה על עצמך, היאך תטיל איסור (על נדה האידנא) בטבילה בזמנה שהיא מצוה, מפני חשש רחוק ועמוק עמוק! שהרי כמה ספיקות יש בחשש זה, שמא זבה היא, ושמא תשמש בו ביום, ושמא תסתור ספירתה!" ומה שנאסר לנדה לטבול בשמיני ביום (ואילך) משום סרך בתה, לא שייך בזבה, שמדין תורה מותרת בטבילה ביום השביעי. ובזמן הזה שהן ספק זבות, אין לחוש לסרך בתה.

234. שאם תחזיק עצמה כטהורה, שמא תשמש ואסור לעשות כן. ואע"פ שגזירה לגזירה היא זו, החמירו עליה מפני כרת שבה.

235. הרמב"ם למד בברייתא, דרבי שמעון אסר רק התשמיש, ולא הטבילה, אמנם להלכה הבין, לכאורה, שהאמוראים שאחרי זה, אסרו גם הטבילה. כן מוכח מדבריו (הל' איסורי ביאה, פרק ו הלכה ט ואילך, לעומת פרק יא, הלכה יז). ראה ב"י (יו"ד קפג, סוד"ה ומ"ש בזבה). נמצא שנחלק הרמב"ם בביאור הברייתא, אבל לא לדינא.

236. וטעמא, דממה נפשך עלתה לה טבילה: שאם זבה היא, הרי טבלה כדין. ואם נדה היא, הרי הוא לה יום השמיני או יותר, שלא היתה צריכה לספור אלא ז' בין טמאים בין טהורים, והיא ספרה ז' טהורים מלבד הטמאים. הילכך ממה נפשך סלקא לה טבילה.

237. והטעם, כתב הר"ן, שלא תבוא לשמש ביום.

238. יו"ד קצז, סעיפים ג, ה. ובדעת רש"י לכאורה סתירה (ראה כ"ט ב', ד"ה ור"ש; ס"ז ב', ד"ה לידי; ועמד על כך רמב"ן, חי' ס"ז ב', ד"ה ואחרים). ובדעת רי"ף, ראה ב"י וב"ח (יו"ד, ריש קפג). מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה יא,יז). רשב"א (תוה"ב, ב"ז, ש"ז, עמ' שצד; עמ' שצט). תוספות (ד"ה אבל). התרומה (הל' נדה, סי' פו). רז"ה (השגות בעלי הנפש, שער

כתב **האגור**: פסק **מהר"ר שלמה** אותן הנשים שטובלות ביום, צריכות להסתיר טבילתן מבעליהן, שלא ישמשו עמהם ביום, ויבוא לידי ספק דאורייתא. והביאו **הרמ"א**[239].

טבילה ביום שמיני: למסקנה, נדה, גם שלא בזמנה, אינה טובלת אלא בלילה, משום סרך בתה. ובזבה (בשמיני ביום) לא הוזכר איסור. ואכן, דעת **ראבי"ה ורבינו שמחה,** דסרך בתה לא שייך אלא בנדה דאורייתא[240]. אבל לא בזמן הזה[241]. אבל **תוספות** כתבו דליכא לפרושי דדוקא בנדה אסור אבל זבה מותר[242], הילכך אפילו בזמן הזה אסור לטבול בין בח' בין בט' ביום. וכן פסקו **התרומה, סמ"ג, רמב"ם, רא"ש, רשב"א,** ועוד. וכן פסק **השו"ע**[243].

טבילה בזמנה מצוה: מבואר בגמרא לעיל, ל' א' (וכן בפ"ק דיומא ח' א'), דפליגי תנאי אי טבילה בזמנה מצוה[244]. ולהלכה, דעת **שאילתות, בה"ג, רבינו חננאל, אור זרוע, רמב"ן, ורז"ה,** דטבילה בזמנה מצוה[245]. ודעת **רבינו תם, רוקח, ראבי"ה,** דטבילה בזמנה אינה מצוה, שהרי כל נשים שלנו אינן טובלות למוצאי שביעי דראיה. וכן פסקו **השו"ע**[246] **ורמ"א**.

הטבילה, א,ה, ס"ק א). הגהות מיימוניות (הל' איסו"ב יא,יז אות י). רבינו שמחה (הו"ד בהגהות מיימוניות). רמב"ן (ס"ז ב', ד"ה האי; הל' נדה א,כ). רב אחא משבחא (פרשת אחרי, ריש שאילתא צו, הו"ד בבעלי הנפש, שער הטבילה א,ה). מהר"ם (הו"ד בהגהות מיימוניות). ר"ן (חי' ד"ה רבא; שבועות ו א דפי רי"ף, ד"ה אבל).

239. יו"ד קצז,ה. **בביאור דברי האגור נחלקו הפוסקים**: לדעת הבית יוסף ורמ"א, האגור דיבר על היום השמיני. והסביר הב"ח, שהחשש לספק דאורייתא הוא שמא בפעם אחרת תטבול ביום השביעי וישמשו, ותסתור ספירתה, ונמצא למפרע ששימשו כשהיא טמאה. **והב"ח** פירש את דברי האגור על יום השביעי. ואת הקושי היאך טובלת היא ביום השביעי, תירץ כגון שאנוסה ואינה יכולה לטבול מליל שמיני ואילך, כולל הימים, ואין לה מנוס מלטבול ביום השביעי. **והגר"א** (יו"ד קצז,ה, ס"ק יג) **הכריע כדבריו** (בהבנת האגור). ומשמע מדבריו שבאמת במציאות כזו **יכולה לכתחילה לטבול ביום השביעי** (ותסתיר הטבילה מבעלה עד הלילה). וכן פסק החכמת אדם (שער בית הנשים, כלל קיח, אות ה). מקורות - האגור (סימן אלף שפד).

240. דאפילו אם רואה כל שבעה טובלת בליל שמיני, ואם ראתה יום אחד נמי טובלת בליל שמיני, דכתיב שבעת ימים תהיה בנדתה, הלכך אפילו שלא בזמנה, דהיינו יום שמיני, גזרו חכמים שלא תטבול משום סרך בתה, שמא תטעה ותטבול ביום שביעי ואתי לידי כרת ודאי, שאין טבילתה טבילה ואפילו לא ראתה, כיון דטמאה ומטמאה משכב ומושב כל יום ז', כדכתיב שבעת ימים תהיה בנדתה, דמי לטובל ושרץ בידו שלא עלתה לו טבילה, הכי נמי לא עלתה לה טבילה אפילו לא ראתה שוב, ואפילו למחר ביום שמיני או ביום תשיעי, אסור לשמש על סמך טבילה זו.

241. דסרך בתה לא שייך למגזר פן תטבול ביום ז' לראייתה, דהא כבר פשטה תקנת רבי זירא וכולן סופרים שבעת ימים. ועוד, דאפילו אם תטבול ביום שביעי, ליכא אלא גזירה דרבי שמעון והיא גופה גזירה, ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה?! ראבי"ה.

242. והראיה, דהא אתקין רבא למטבל ביממא דתמינאה במחוזא משום אבולאי, משמע הא לאו אבולאי אסור, אע"ג דחומרא דרבי זירא היתה נוהגת בימיו וטובלת בשמיני, כדאמר ליה רב פפא לאביי ולרבא מכדי האידנא כולהו ספק זבות שוינהו רבנן, ואביי ורבא בדור אחד היו.

243. יו"ד קצז,ג. מקורות - ראבי"ה (נדה סי' קצ); רבינו שמחה (הו"ד בהגהות מימוניות, איסורי ביאה יא, ד א). תוספות (ד"ה משום). הרא"ש (הל' מקוואות סי' לו). רשב"א (תוה"ב, ז,ז, עמ' שצד). תרומה (סי' קא). סמ"ג (לאוין קיא).

244. על פי רש"י (כ"ט ב', ד"ה וב"ה סברי; וד"ה באחרונה). אולם ראה תוספות (ל' א', ד"ה ושמע מינה טבילה).

245. וביאר הב"י (ע"פ הטור) לדעה זו, דאף בנשי דידן, דאפילו רואות טיפת דם יושבות עליו ז' נקיים ואיכא למימר דטבילה דידהו לאו בזמנה היא, מכל מקום, כיון שאינן מתעכבות מלטבול אלא מפני תקנת חכמים, כשמגיע זמן שקבעו להן חכמים, טבילה בזמנה מיקרי ומצוה היא.

246. יו"ד קצז,ב. אמנם כתב ב"י, דמכל מקום נראה, שאם בעלה בעיר, מצוה לטבול בזמנה, שהרי מצינו (עירובין

נדחתה טבילתה לליל שבת: כתב **האגור** בשם אביו **מהר"ר יהודה לנדא**, שאשה שאירע זמן טבילתה בליל חמישי, ונאנסה ולא טבלה, אינה יכולה לטבול בליל שבת, הואיל ואדחי זמן טבילה. וכן כתבו **ר"י הלוי ומהרי"ל**. אמנם **תרומת הדשן** כתב דכשבעלה בעיר, מותרת לטבול בשבת, אפילו שלא בזמנה, משום מצות פריה ורביה או מצות עונה, דאין איסור בטבילה בשבת, דאדם נראה כמיקר[247]. **והשו"ע**[248] סתם דבריו, **והרמ"א** כתב **כתרומת הדשן**.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצז)

ב. אִם בַּעֲלָהּ בָּעִיר, מִצְוָה לִטְבֹּל בִּזְמַנָּהּ שֶׁלֹּא לְבַטֵּל מִפְּרִיָּה וּרְבִיָּה אֲפִלּוּ לַיְלָה אַחַת. **הגה:** וּמֻתֶּרֶת לִטְבֹּל לֵיל שַׁבָּת (ר"ח וְר' אליה וּאוֹר זָרוּעַ ובה"ג וסה"ת וּסְמַ"ג בְּשֵׁם ר' שְׁמוּאֵל שֶׁהִנְהִיג כָּךְ בְּתוֹ), אִם לֹא יְכוֹלָה לִטְבֹּל קֹדֶם לָכֵן, (בֵּית יוֹסֵף וּמְרִדְּכַי בְּשֵׁם כַּמָּה רַבְּוָתָא עַיְּן שָׁם). וְדַוְקָא אִם בַּעֲלָהּ בָּעִיר, אֲבָל בְּלָאו הָכֵי אָסוּר, (כֵּן מַשְׁמַע בת"ה סִימָן רנ"ה). וְאִם הָיָה אֶפְשָׁר לָהּ לִטְבֹּל קֹדֶם לָכֵן, כְּגוֹן שֶׁהָיָה אַחַר לֵידָה אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה בַּעֲלָהּ בָּעִיר וּבָא בְּעֶרֶב שַׁבָּת, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֲסוּרָה לִטְבֹּל (שָׁם ובמהרי"ו בִּפְסָקָיו סִימָן מ"ח כְּדַעַת בֵּית יוֹסֵף); וְכֵן נָהֲגוּ בְּמִקְצָת מְקוֹמוֹת, אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג אֵין לְהַחְמִיר; וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַחְמִיר, גַּם בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת לֹא תִּטְבֹּל, דְּמֵאַחַר שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לָהּ לִטְבֹּל קֹדֶם לָכֵן אֵין מַרְחִיקִין הַטְּבִילָה מִן הַחֲפִיפָה (אָגוּר וּבְמַהֲרִי"ל). וְכֵן אַלְמָנָה שֶׁאֲסוּרָה לִטְבֹּל טְבִילָה רִאשׁוֹנָה בְּלֵיל שַׁבָּת, מִשּׁוּם דְּאָסוּר לָבוֹא עָלֶיהָ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה בְּשַׁבָּת, אֲסוּרָה לִטְבֹּל גַּם כֵּן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת (מהרי"ל). וְיֵשׁ מְקַלִּין וּמַתִּירִין לִטְבֹּל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, הוֹאִיל שֶׁלֹּא טָבְלָה בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם חֲשַׁשׁ אִסּוּר (בֵּית יוֹסֵף).

ג. אֲסוּרָה לִטְבֹּל בְּיוֹם ז'; וַאֲפִלּוּ אִם מַמְתֶּנֶת מִלִּטְבֹּל עַד יוֹם ח' אוֹ ט' אֵינָהּ יְכוֹלָה לִטְבֹּל בַּיּוֹם מִשּׁוּם סָרָךְ בִּתָּהּ. (פי' דִּבּוּק הַבַּת וְקָרְבָתָהּ לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂה הָאֵם שֶׁתִּטְבֹּל בַּיּוֹם כָּמוֹהָ וְלֹא תַּבְחִין שֶׁאִמָּהּ לְאַחַר שִׁבְעָה טָבְלָה וְלֹא בַּשְּׁבִיעִי עַצְמוֹ). **הגה:** וְהַכְּלוֹת הַטּוֹבְלוֹת קֹדֶם הַחֲפָּה יְכוֹלוֹת לִטְבֹּל בַּיּוֹם דְּהָא

ס"ג ב') ביהושע שנענש על שביטל את ישראל מפריה ורביה לילה אחת. עוד כתב, שאם היא מתאחרת מלטבול כדי לצער את בעלה, עבירה היא בידה. וכתוב בספר הזוהר (פרשת משפטים) שהאשה שעושה כן גורמת כמה רעות בעולם, בר אי איהו לא חייש ולא אשגח לדין.

מקורות - ר"ח ור"ת (הו"ד בתוספות ושאר ראשונים). תוספות (נדה ל' א', ד"ה שמע; פ"ק דיומא ח' א', ד"ה דכולי עלמא). גאונים וספר התרומה (הו"ד במרדכי). בה"ג (הל' נדה). שאילתות (פ' אחרי מות, שאילתא צו). מרדכי (סוף הל' מקוואות, שבועות, סי' תשנב). אור זרוע (הל' נדה סי' שלח, וסי' שנז). רמב"ן (תורת האדם, שער האבל, עניין האבלות; שער האבל, עניין אבלות ישנה). רז"ה (השגות בעה"נ, שער הטבילה, סי' א). ראבי"ה (ח"ב, יומא סי' תקלא). רוקח (הל' נדה, סי' שיז, עיי"ש).

247. וכתב: מכל מקום, כשהיתה יכולה לטבול בחול, אלא שהמתינה על שבת משום דיותר קל תוכל לרחוץ, או כהאי גוונא, לא שרי, דהאידנא בזמנינו כולי עלמא זהירי שלא לרחוץ בשבת, אפילו להקר, כגון בנהר. ומטעם זה נראה דנהגו הנשים ליזהר שלא לטבול בשבת כלל, אא"כ בעלה בעיר ולא היה אפשר קודם לכן.

248. יו"ד קצז,ב. הב"י לשיטתו, שכתב דכיון דנשי דידן אין טובלות בשביעי לראייתן, אין חילוק בין נדחה יום טבילתה ללא נדחה, **לעולם יכולה לטבול בשבת**. ושכן עמא דבר. גם בביאור **הגר"א** (ס"ק ו) **משמע שמתיר לטבול בשבת אף כשאין בעלה בעיר, ואף כשהיתה יכולה לטבול מקודם.**

<u>טבילה בליל שבת במים חמים</u>: מבואר בגמרא (שבת ל"ט ב') ונפסק בשו"ע (או"ח שכו,א) שאסור לרחוץ בשבת בחמים, משום גזירת מרחצאות. והחכם צבי (סי' יא) כתב שהטובלת בשבת במים חמים עוברת על איסור זה. אלא תטבול בפושרים, או בדיעבד, בחמים בין השמשות. אמנם קרבן נתנאל (מסכת שבת, ב,כב, אות ק) כתב שטבילת מי מקוה בחמין, לא הוי בכלל גזירת מרחצאות. וראה טהרת הבית (ח"ב, יד,ג, עמ' תס).

מקורות - אגור (הל' טבילה סימן אלף שפג). מהרי"ל (שו"ת סי' קלט; שו"ת חדשות סי' צו). תרומת הדשן (סי' רנה).

לֹא בָּאִין אֵצֶל הֶחָתָן עַד הַלַּיְלָה, אֲבָל אַחַר הַחֻפָּה דִּינָן כִּשְׁאָר נָשִׁים (מהרי"ל).

ד. הֵיכָא דְּאִכָּא אֹנֶס, כְּגוֹן שֶׁיִּרְאָה לִטְבֹּל בַּלַּיְלָה מִחֲמַת צִנָּה אוֹ פַּחַד גַּנָּבִים וְכַיּוֹצֵא בוֹ, אוֹ שֶׁסּוֹגְרִין שַׁעֲרֵי הָעִיר, יְכוֹלָה לִטְבֹּל בַּשְּׁמִינִי מִבְּעוֹד יוֹם; אֲבָל בַּשְּׁבִיעִי לֹא תִּטְבֹּל מִבְּעוֹד יוֹם אַף עַל גַּב דְּאִכָּא אֹנֶס.

ה. אִם עָבְרָה וְטָבְלָה בְּח' בַּיּוֹם בְּלֹא אֹנֶס, אֲפִלּוּ הָכִי עָלְתָה לָהּ טְבִילָה; וְכֵן אִם עָבְרָה וְטָבְלָה בְּז' בַּיּוֹם, עָלְתָה לָהּ טְבִילָה. **הגה:** וּמִכָּל מָקוֹם לֹא תְּשַׁמֵּשׁ אֲפִלּוּ בַּשְּׁמִינִי עַד הַלַּיְלָה, וְתַסְתִּיר טְבִילָתָהּ מִבַּעְלָהּ עַד הַלַּיְלָה (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָאָגוּר).

חפיפה כמה ימים לפני הטבילה

(ס"ז ב') אמר רב הונא: אשה חופפת באחד בשבת וטובלת בשלישי בשבת, שכן אשה חופפת בערב שבת וטובלת במוצאי שבת (דהא אינה יכולה לחוף בשבת[249] ודנין אפשר משאי אפשר). וכו'. אשה חופפת באחד בשבת וטובלת בחמישי בשבת, שכן אשה חופפת בערב שבת וטובלת במוצאי שני ימים טובים של ראש השנה שחל להיות אחר השבת.

ורב חסדא אמר: כולהו אמרינן (מותרת להרחיק חפיפה מטבילה כשהימים לפני הטבילה חלים בשבת או יום טוב). 'שכן' (אשה חופפת בערב שבת וכו'), לא אמרינן (להתיר לה להרחיק חפיפה מטבילה כשחלים ביום חול); היכא דאפשר, אפשר. היכא דלא אפשר, לא אפשר.

ורב יימר אמר: אפילו 'שכן', נמי אמרינן, לבר מאשה חופפת באחד בשבת וטובלת בחמישי בשבת (דרחוק יותר מדאי, ואפילו טעמא ד'שכן' ליכא למימר), דלמוצאי שני ימים טובים של ראש השנה שלאחר השבת ליתא (אסורה לחפוף בערב שבת), דאפשר דחופפת בלילה וטובלת בלילה (ומוטב שתחוף בליל טבילתה).

דרש מרימר: הלכתא כרב חסדא (שלא מתירים להרחיק חפיפה מטבילה כשאפשר), וכדמתרץ רב יימר (שלעולם אין מתירים שיפרידו שלושה ימים בין חפיפה לטבילה)[250].

איבעיא להו: אשה מהו שתחוף בלילה (בליל טבילתה) ותטבול בלילה (מי אמרינן מתוך שממהרת לטבילתה, לא חייפא שפיר)? מר זוטרא שרי. ורב חיננא מסורא אוסר.

(ס"ח א') שלח רבין באגרתיה: אשה לא תחוף בערב שבת ותטבול במוצאי שבת. ותמה

249. שכן אסור לסרוק השיער בשבת, משום השרת השערות (שאילתות, פרשת אחרי מות, שאילתא צו; בה"ג הל' נדה), או **גם** משום איסור רחיצה בחמין (ספר התרומה סי' ק; סמ"ג לאוין קיא; שו"ת ריב"ש סי' שצד ד"ה ואחר).

250. למסקנה, ארבע דעות: (א) לרב הונא מותרת להקדים חפיפה לטבילה, אף אם מפרידים ביניהם שלושה ימים. (ב) לרב חסדא, רק כשאי אפשר. (ג) לרב יימר, מותרת להקדים, רק אם מפרידים שני ימים בין חפיפה לטבילה. (ד) למרימר, מותרת להקדים, רק אם מפרידים שני ימים ביניהם, ורק כשאי אפשר.

על עצמך, היאך חופפת ביום וטובלת בלילה, הא בעינן תכף לחפיפה טבילה, וליכא!

והלכתא - אשה חופפת ביום וטובלת בלילה.

והלכתא - אשה לא תחוף אלא בלילה.

קשיא הלכתא אהלכתא! לא קשיא, הא דאפשר, הא דלא אפשר.

שיטות הראשונים

הא דאפשר הא דלא אפשר: **רש"י** פירש דחפיפה ביום עדיפא, דבלילה ממהרת לביתה ולא תחפוף כראוי[251]. ודעת **השאילתות**, דחפיפה בלילה עדיפא, סמוך לטבילתה. אא"כ אי אפשר, כגון שלֵיל טבילה בשבת, אז תחוף ביום שלפני הטבילה[252]. וכן דעת **רי"ף, רמב"ם, ורשב"א**; אלא שפירש **רמב"ם** 'דלא אפשר' מחמת הדחק. וכתבו **תוספות, וסמ"ג**, דאף לדברי **השאילתות**, מותר לחוף ביום אם שוהות במרחץ עד הלילה. **והשו"ע**[253] פסק **כשאילתות ורוב הפוסקים**. וכתב שהמנהג הכשר שתתחיל לחוף מבעוד יום, ועוסקת בחפיפה עד שתחשך, ואז תטבול.

חל טבילתה במוצאי שבת: שאי אפשר לחוף מבעוד יום. שלח רבין באיגרתיה שתחוף במוצאי שבת, דבעינן תכף לחפיפה טבילה. וכן למסקנה, בין **לרש"י** בין **לשאילתות**, וכן פסק **השו"ע**[254].

חל טבילתה במוצאי שבת שהוא יום טוב: שאי אפשר לחוף, דעת **תוספות**, בביאור דברי **רש"י**, שאז ודאי תחוף מערב שבת ולא תפסיד עונתה. אבל **הרא"ש** כתב דלפירוש **רש"י**, גם אם חל יום טוב במוצאי שבת לא התירו לחוף בערב שבת ולטבול במוצאי שבת, ומוטב שתדחה טבילתה. **והשו"ע**[255] פסק **כתוספות**.

---

251. ופירש, הא דאפשר לחוף ביום, כגון בימי החול, חופפת ביום. הא דלא אפשר לחוף ביום, כגון שאירעה טבילתה במוצאי שבת, ואם תחוף בערב שבת תרחיק יותר מדאי מטבילתה, חופפת בליל טבילתה במוצאי שבת (וראה להלן בשיטות הראשונים). מכל מקום כתבו תוספות דלפירוש רש"י נראה **דמותר** לחוף בליל טבילה, אלא **שטוב** לה **יותר** לחוף ביום, מפני שמהומה לביתה. וכתבו, דכפירוש רש"י משמע בגמרא. וכן כתב הרא"ש דסוגית הגמרא לא משמע כפירוש השאילתות, עיי"ש. מקורות - תוספות (ס"ח א', ד"ה כך). רא"ש (נדה, הל' מקוואות, סי' לז).

252. ופירש הא דאפשר לחוף בליל טבילה שהוא חול, לא תרחיק חפיפה מטבילה כלל. והא דלא אפשר, כגון שליל טבילה בשבת או יו"ט, אז תחוף ביום שלפני הטבילה. ואפילו אם יום שלפני הטבילה כמו כן יו"ט או שבת, אז תחוף מערב שבת או מערב יום טוב, כפסק שלמעלה, דדריש מרימר דהלכתא כרב חסדא וכדמתרץ רב יימר.

253. יו"ד קצט,ג. וכתב "המנהג הכשר וכו'", לצאת ידי שני הפירושים, פירוש רש"י והשאילתות (ביאור הגר"א, ס"ק יב). מקורות - שאילתות (אחרי מות, שאילתא צו). רי"ף (שבועות, ז א, וכ"כ ר"ן בדעתו, ד"ה לא קשיא). רמב"ם (מקוואות ב,טז). רשב"א (תוה"ב הקצר, ז,ז, עמ' תמא). תוספות (ס"ח א', ד"ה כך). סמ"ג (לאוין קיא). רא"ש (נדה, הל' מקוואות, סי' לז).

254. יו"ד קצט,ד. לפי רש"י זה כלול בתיבות "אי אפשר" שבגמרא. לפי השאילתות, בכלל תיבת "אפשר".

255. יו"ד קצט,ו. במסקנת הגמרא הא דאפשר הא דאי אפשר, פירש רש"י הא דאי אפשר לחוף ביום, כגון שאירעה טבילתה במוצאי שבת, ואם תחוף בערב שבת תרחיק יותר מדאי מטבילתה, חופפת בליל טבילתה במוצאי שבת. והקשו תוספות מדפסק מרימר לעיל כרב חסדא וכדמתרץ רב יימר (שאשה חופפת בערב שבת וטובלת בשבת)! ותירצו, דאיכא לאוקמי פסק דלעיל, כגון שליל טבילה במוצ"ש שהוא יום טוב. אמנם הרא"ש כתב דלפי פירוש רש"י, גם בכה"ג מוטב שתדחה טבילתה (ולדבריו, נדחו דברי מרימר).

חל טבילתה בליל שבת, כששני ימים טובים בסמוך לשבת: כתבו **השאילתות ורשב"א** שבמקרה זה, חופפת ברביעי בשבת וטובלת בליל שבת, ובלבד שתהא מעיינת ובודקת היטב בשעת טבילה כל גופה ושערות ראשה, שלא יהא שום דבר חוצץ. וכן פסק **השו"ע**[256].

עיון סמוך לטבילה: כתבו **רשב"א ור"ן** דעיוני דמדאורייתא הוא, לא מקילינן להרחיקו מהטבילה, ובעי עיוני סמוך לטבילה. וכי מקילין בחפיפה (להרחיקה מהטבילה), דוקא כשחזרה ועיינה בשעת טבילתה[257]. ודוקא לכתחילה הוא דבעינן עיוני סמוך לטבילה, הא עיינה שלא בסמוך לטבילה וטבלה, עלתה לה טבילה. וכן פסק **השו"ע**[258].

הדין במקום שיראות לטבול בלילה: כתבו **תוספות ורא"ש, שרבינו משולם** התיר בעירו לחוף בערב שבת ולטבול ביום שבת, כי היו יראות לטבול בלילה. ושלח לו **רבינו תם** דתרי קולי בהדי הדדי לא מקילין, קולא דסרך בתה, וקולא דהרחקת חפיפה מטבילה. ופסק **השו"ע**[259] **כר"ת**.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצט)

ג. חֲפִיפָה צְרִיכָה לִהְיוֹת לְכַתְּחִלָּה סָמוּךְ לִטְבִילָתָהּ. וְהַמִּנְהָג הַכָּשֵׁר שֶׁתַּתְחִיל לָחוֹף מִבְּעוֹד יוֹם וְעוֹסֶקֶת בַּחֲפִיפָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, וְאָז תִּטְבֹּל. וְכֵן מִנְהָג כָּשֵׁר שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁחָפְפָה, תִּשָּׂא עִמָּהּ מַסֶּרֶק לְבֵית הַטְּבִילָה וְתִסְרֹק שָׁם. **הגה:** וּבַשָּׁעַת הַדְּחַק שֶׁצְּרִיכָה לָחוֹף בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ לָחוֹף בַּיּוֹם וּצְרִיכָה לָחוֹף בַּלַּיְלָה, יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הַפּוֹסְקִים וּבְשֵׁם הָרַמְבַּ"ם פ"ב דְּמִקְוָאוֹת). וּבְלְבַד שֶׁלֹּא תְּמַהֵר לְבֵיתָהּ וְתָחוֹף כָּרָאוּי.

ד. חָל טְבִילָתָהּ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָחוֹף מִבְּעוֹד יוֹם, תָּחוֹף בְּלֵיל טְבִילָתָהּ. **הגה:** וּמִכָּל מָקוֹם מִנְהָג יָפֶה הוּא שֶׁתִּרְחַץ הֵיטֵב בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת תַּחֲזֹר וְתָחוֹף וְתִסְרֹק מְעַט (טוּר).

ה. נִזְדַּמְּנָה לָהּ טְבִילָה בְּלֵיל שַׁבָּת, תָּחוֹף בַּיּוֹם.

ו. חָל לֵיל טְבִילָתָהּ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְהוּא יוֹם טוֹב שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָחוֹף, אָז תָּחוֹף בְּעֶרֶב שַׁבָּת; וְכֵן אִם חָלוּ ב' יָמִים טוֹבִים בְּיוֹם חֲמִשִּׁי וְשִׁשִּׁי, וְחָל לֵיל טְבִילָתָהּ בְּלֵיל שַׁבָּת, תָּחוֹף בְּיוֹם רְבִיעִי בְּשַׁבָּת וְתִקְשֹׁר שַׁעֲרוֹתֶיהָ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּלְבְּלוּ. **הגה:** גַּם תִּזָּהֵר בַּיָּמִים שֶׁבֵּין הַחֲפִיפָה לַטְּבִילָה מִכָּל טִנּוֹפֶת, וְשֶׁלֹּא יִדְבַּק בָּהּ שׁוּם דָּבָר; גַּם מִנְּגִיעַת תַּבְשִׁילִין, אוֹ מִנְּתִינָתָן לְבָנֶיהָ הַקְּטַנִּים, תִּזָּהֵר, אִם אֶפְשָׁר לָהּ לִזָּהֵר, אִם הֵם דְּבָרִים הַנִּדְבָּקִים (טוּר וְכֵן כָּתַב הַבַּיִת יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרֹא"ש וּסְמַ"ג וְסה"ת). וְאִם אִי אֶפְשָׁר לָהּ

---

256. יו"ד קצט,ו. והרמב"ם כתב (הל' מקוואות ב,טז) שבשעת הדחק או מפני החולי, חופפת אפילו בערב שבת וטובלת למוצאי שבת. וכתב הב"י, דנראה שהוא סובר דלמאי דאסיקנא הלכתא אשה חופפת וכו', הא דאפשר הא דלא אפשר, ליתא לפסקא דפסק מרימר הלכתא כרב חסדא וכדמתרץ רב יימר, אלא לעולם לא תפסיק בין יום דחפיפה ליום דטבילה יותר מיום אחד. עיי"ש. מקורות - ראה פסקה קודמת.

257. וראיה לדבר, מדאמר (ס"ז א') נתנה תבשיל לבנה וטבלה לא עלתה לה טבילה. ובודאי אי אפשר שלא נתנה תבשיל לבנה וכיוצא בו מערב שבת עד מוצאי יו"ט שאחר השבת, והיאך עלתה לה טבילה?! אלא ודאי כי מקילין בחפיפה דוקא כשחזרה ועיינה בשעת טבילתה. ר"ן (שבועות, ו א ברי"ף, ד"ה מסריך).

258. יו"ד קצט,ו; קצט,ח. ברמב"ם אינו מופיע (בפירוש) דין עיון (ראה הלכות מקוואות ב,טז). וצ"ב. מקורות - רשב"א (תוה"ב, ז,ז, עמ' תיד). ר"ן (שבועות, ז א ברי"ף, ד"ה לא קשיא הא דאפשר). וכן ראה רמב"ן (הל' נדה ט,ב).

259. יו"ד קצט,ז. מקורות - תוספות (ס"ז ב', ד"ה משום). רא"ש (הל' מקואות סי' לז). וכן כתבו מרדכי (שבועות, סי' תשמז). סמ"ג (לאוין קיא). סמ"ק (סי' רצג). ספר התרומה (סי' קא). רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ח"ה).

לִזָּהֵר, כְּגוֹן שֶׁאֵין לָהּ מַי שֶׁיַּעֲשֶׂה בִּמְקוֹמָהּ אוֹ שֶׁצְּרִיכָה לִגֹּעַ בָּהֶן בִּשְׁעַת אֲכִילָה, אֵין לָחוּשׁ, וּמִכָּל מָקוֹם תִּרְחֹץ יָדֶיהָ כָּל פַּעַם שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי חֲצִיצָה. וּבִשְׁעַת טְבִילָה תְּעַיֵּן וְתִבְדֹּק הֵיטֵב כָּל גּוּפָהּ וְשַׂעֲרוֹת רֹאשָׁהּ, שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ, וְתָדִיחַ בֵּית הַסְּתָרִים בְּמַיִם חַמִּים שֶׁהֻחַמּוּ, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב, וְכֵן תַּחְצֹץ שִׁנָּיהָ בְּטוֹב בִּשְׁעַת הַטְּבִילָה שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר פֵּרוּרִין וְלֹא בָּשָׂר וְלֹא עֶצֶם. וְע"ל סִימָן קצ"ז, אִם לֹא חָל טְבִילָתָהּ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אִם תּוּכַל לִטְבֹּל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת.

ז. בְּמָקוֹם שֶׁיֵּרָאוֹת לִטְבֹּל בַּלַּיְלָה, אֵין לְהַתִּיר לָחֹף מֵעֶרֶב שַׁבָּת וְלִטְבֹּל בְּיוֹם שַׁבָּת, דִּתְרֵי קָלֵי בַּהֲדָדֵי לֹא מְקַלִּינָן; קָלָא דְּסִרְוָדָ בִּתְּהָ, וְקָלָא דְּהַרְחָקַת חֲפִיפָה מִטְּבִילָה.

ח. בִּימֵי חֹל (וְכָל שֶׁכֵּן בְּיוֹם טוֹב) אִם חָפְפָה וְעִיְּנָה עַצְמָהּ הַיּוֹם וְטָבְלָה בְּלֵיל יוֹם אַחֵר, עָלְתָה לָהּ טְבִילָה בְּדִיעֲבַד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ חֲפִיפָה וּבְדִיקָה סָמוּךְ לַטְּבִילָה...

כוונה בטבילה

גרסינן **במסכת חולין** (פרק השוחט):

(**ל"א א'**) אתמר: נדה שנאנסה וטבלה - אמר רב יהודה אמר רב: טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה. ורבי יוחנן אמר: אף לביתה לא טהרה.

אמר ליה רבא לרב נחמן: לרב דאמר טהורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה, עון כרת הותרה, איסור מיתה מיבעיא?!

אמר ליה: בעלה חולין הוא, וחולין לא בעי כוונה.

(**ל"א ב'**) היכי דמי נדה שנאנסה וטבלה? אילימא דאנסה חבירתה ואטבלה, כוונה דחברתה כוונה מעלייתא היא! ועוד, בתרומה נמי אכלה, **דתנן:** החרשת, והשוטה, והסומא, ושנטרפה דעתה, אם יש להן פקחות מתקנות אותן, אוכלות בתרומה!

אמר רב פפא: לרבי נתן[260] (דאמר לא בעינן כוונה אפילו לחתיכה), שנפלה מן הגשר (שלא נתכונה אפילו לרחוץ). ולרבנן, שירדה להקר.

שיטות הראשונים

נדה שנפלה למים: **הרמב"ם** פסק כרב, שאם טבלה בלא כוונה, מותרת לבעלה. ופסק כרבי נתן לעניין שחיטה, ולפיכך פסק שאפילו נפלה לתוך המים, מותרת לבעלה. וכן דעת **רבינו חננאל, סמ"ג, ור"ן**[261]. אבל **רשב"א** כתב דנראה דקיי"ל כרבי יוחנן[262]. וכן פסקו **הרוקח**[263]**, רבינו**

260. פלוגתא דרבי נתן ורבנן לענין שחיטה, דרבנן בעו כוונה לחתיכה מיהא, ורבי נתן לא בעי, אלא אפילו זרק סכין לנועצה בכותל, והלכה ושחטה כדרכה, כשרה.

261. משום דמשמע בגמרא חולין, דרב נחמן בר יצחק סבר כוותיה. ועוד, דבפרק אין דורשין (חגיגה י"ט א') סוגיין כרב דאמר חולין לא בעו כוונה, ולא מדכרינן התם דרבי יוחנן כלל.

262. דקיי"ל (ביצה ד' א') דכל רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן. ורבה כוותיה סבירא ליה לכאורה, מדמקשי ואזיל.

ירוחם, והגהות אשרי. והשו"ע[264] פסק **כרמב"ם**, **והרמ"א** כתב שיש מחמירין, **כרשב"א** וסיעתו, ושיש להחמיר לכתחילה.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצח)

מח. נִדָּה שֶׁטָּבְלָה בְּלֹא כַּוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ שֶׁיָּרְדָה לְהָקֵר, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעֲלָהּ.

הגה: וְיֵשׁ מַחְמִירִין וּמַצְרִיכִין אוֹתָהּ טְבִילָה אַחֶרֶת (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשְׁבָּ"א וְר' יְרוּחָם וְרוֹקֵחַ וְהַגָּהוֹת אֲשֵׁרִ"י); וְיֵשׁ לְהַחְמִיר לְכַתְּחִלָּה...

הנהגות צניעות בליל הטבילה

גרסינן **במסכת עירובין** (**פרק כיצד מעברין, נ"ה ב'**):

אמר רב יהודה אמר רב: יושבי צריפין והולכי מדברות, חייהן אינן חיים, ונשיהן ובניהן אינן שלהן.

תניא נמי הכי: אליעזר איש ביריא אומר: יושבי צריפין כיושבי קברים (כמתים, לפי שמחוסרין הנאה הן, ולוקין ברוחות בזרם ובמטר), ועל בנותיהם הוא אומר[265] "אָרוּר שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה".

מאי טעמא (אסורין בנותיהן)? עולא אמר: שאין להן מרחצאות[266]. ורבי יוחנן אמר: מפני שמרגישין זה לזה בטבילה[267].

מאי בינייהו? איכא בינייהו נהרא דסמיך לביתא[268].

שיטות הראשונים

הצנעת טבילת האשה: על מה שאמר בגמרא ועל בנותיהן (של יושבי צריפין) וכו' מפני שמרגישין

אף על גב דרב נחמן מתרץ ליה, מכל מקום, הוה ליה רבי יוחנן לגבי דרב, ורבה לגבי רב נחמן, וקיי"ל כרבי יוחנן. ועוד, דבשל תורה הלך אחר המחמיר, ורבי יוחנן דבר תורה קאמר.

263. דבירושלמי (מגילה פ"ב, סוף ה"ה) משמע דרבי חנינא סבירא ליה כרבי יוחנן, והוה ליה רב יחיד לגבייהו.

264. יו"ד קצח,מח. מקורות - רמב"ם (הל' מקוואות א,ח). רבינו חננאל (הו"ד בסמ"ג). סמ"ג (עשין רמח). ר"ן (חולין ז א ברי"ף, ד"ה הא הפילה). רשב"א (חי' חולין ל"א ב', ד"ה ולענין). רוקח (הל' חפיפה, סו"ס שעט). רבינו ירוחם (נתיב כ"ו ריש ח"ה). הגהות אשרי (חולין פ"ב סי' ח).

265. דברים, פרשת כי תבוא, כז,כא.

266. והולכין במקום רחוק לרחוץ, ונשותיהן נזקקות למנאפין, לפי שהעיר עזובה מאין איש. רש"י.

267. שאין להן מקוואות, והולכות הנשים לטבול במקום רחוק, וקוראה לחברתה, ומרגישין השכנים, ויש רשע רודף אחריהן ומתייחד עמהן, ותנן: (קידושין פ' ב') לא יתייחד אדם עם שתי נשים. רש"י.

268. ראוי לטבילה ולא למרחץ. הרגש טבילה ליכא, דהא סמוך לה, אבל טעמא דמשום מרחצאות איכא. רש"י.

זה לזה בטבילה, כתב בספר **האגודה**, ונראה לי, בשביל זה נהגו הנשים להיות צנועות בליל טבילתן, שלא תלך במהומה. והביאו **הרמ"א**[269].

הימנעות מראיית דבר טמא בצאתה מהמקוה: כתב **בשערי דורא**, ואשה היוצאת מן הטבילה, חבירתה תפגע בה, פן יפגעו בה גויים או חזיר או כלב או חמור לקראתה. כי **ספר המקצועות** כתב, אם טבלה ופגעה בכלב, או בכל דבר טמא, אם האשה יריאה שמים, לא תשמש עם בעלה, עד שתחזור ותטבול[270]. והביאו **הרמ"א**[271].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצח)

מח. ... **הגה:** ...וְכֵן נָהֲגוּ הַנָּשִׁים לְהַסְתִּיר לֵיל טְבִילָתָן שֶׁלֹּא לֵילֵךְ בִּמְהוּמָה אוֹ בִּפְנֵי הַבְּרִיּוֹת, שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁוּ בָּהֶן בְּנֵי אָדָם; וּמִי שֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה כֵן, נָאֱמַר עָלֶיהָ: אָרוּר שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה (דְּבָרִים כז, כא). וְיֵשׁ לַנָּשִׁים לִזָּהֵר כְּשֶׁיּוֹצְאוֹת מִן הַטְּבִילָה שֶׁיִּפְגַּע בָּהּ חֲבֵרְתָּהּ, שֶׁלֹּא יִפְגַּע בָּהּ תְּחִלָּה דָּבָר טָמֵא אוֹ גוֹי; וְאִם פָּגְעוּ בָּהּ דְּבָרִים אֵלּוּ, אִם הִיא יִרְאַת שָׁמַיִם תַּחֲזֹר וְתִטְבֹּל (ש"ד וְכָל בּוֹ וְרוֹקֵחַ)...

---

269. יו"ד קצח,מח. מקורות - האגודה (מסכת עירובין, פרק ה, נ"ה ב'; הו"ד בהגהות אשרי, עירובין פ"ה, סי' ג, הגהה א).

270. כדי שלא יהיו לה בנים מכוערים ודומים לכלב. וכן אם פגעה בחמור, תטבול פעם אחרת כדי שלא יהיו לה בנים טפשים כחמור. וכן אם פגעה בעם הארץ, וכן בגויים.

ומעשה באלישע כהן גדול, שלא היו לו בנים מתקיימים. ונכנס לפני הקב"ה ואמר לפניו: רבון כל העולמים, מפני מה יש לצדיקים בנים, ולי אין בנים. והשיבו: מפני שנוהגים בטהרה בשעה שמשמשין מטותיהן. הלך והרצה הדברים לאשתו, וקיבלו עליהם לעשות כן.

פעם אחת ירדה לטבול, ופגע בה מצורע. וחזרה וטבלה ועלתה. ופגע בה חזיר. וחזרה וטבלה ועלתה. ופגע בה גמל. ובפעם רביעית גוי. ובפעם חמישית ערל. בשישית כלב. בשביעית חמור. בשמינית סוס. בשישית עם הארץ. בעשירית ישמעאל. ובכל פעם טבלה פעם אחרת.

נכמרו רחמיו של הקב"ה, ואמר למטטרון שר הפנים: עד מתי צדקת זו מצטערת? לך ועמוד לפני צדקת זו על פתח המקוה, כדי שתתעבר הלילה הזאת, ותלד צדיק קדוש וטהור. מיד ירד מטטרון שר הפנים, וישב על פתח המקוה, וראתהו, ורצתה לחזור ולטבול. אמר לה מטטרון: דעי, שאני מטטרון שר הפנים, וכבר בא עלבונך לפני הקב"ה, והוא שיגרני אצלך. מיד שָׁמחה שִׂמחה גדולה והלכה ונתעברה באותה לילה את רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול. והיה דיוקנו דומה למטטרון. מה עשה מטטרון? נעשה סנדיקים, פירוש בעל ברית. לפיכך כל שעה שהיה רבי ישמעאל רוצה לעלות לרקיע, היה מזכיר השם שמסר לו מטטרון שר הפנים, ועלה.

לכך אמר הספר לשם בברכות (כ' א'), שרבי יוחנן היה יתיב על שערי טבילה, שלא יפגעו בה חמור או דבר טמא. וכן פירש רבינו חננאל. שערי דורא.

271. יו"ד קצח,מח. מקורות - שערי דורא (נדה, סי' כג).

הפסק טהרה ושבעה נקיים

נדה שלא הפרישה בטהרה בין השמשות של שביעי

הקדמה: מדין תורה, נדה סופרת שבעה ימים, ובין ראתה דם באותם ימים, בין לא ראתה, פוסקת בטהרה בין השמשות של יום השביעי, וטובלת לערב.

(ס"ח א') משנה: (1) נדה שבדקה עצמה יום שביעי שחרית, ומצאה טהורה, ובין השמשות לא הפרישה (לא בדקה עצמה להפריש בטהרה[272]), ולאחר ימים בדקה ומצאה טמאה, הרי היא בחזקת טהורה[273]. בדקה עצמה ביום שביעי שחרית ומצאה טמאה, ובין השמשות לא הפרישה, ולאחר זמן בדקה ומצאה טהורה, הרי זו בחזקת טמאה. ומטמאה מעת לעת[274] ומפקידה לפקידה. ואם יש לה וסת, דיה שעתה.

(2) ר' יהודה אומר: כל שלא הפרישה בטהרה מן המנחה ולמעלה, הרי זו בחזקת טמאה.

(3) וחכמים אומרים: אפילו בשניים לנדתה בדקה (שחרית) ומצאה טהורה, ובין השמשות לא הפרישה (ולסוף ז' טבלה), ולאחר זמן בדקה ומצאה טמאה - הרי זו בחזקת טהורה (עד עכשיו)[275].

איתמר, נדה שבדקה עצמה ביום השביעי שחרית ומצאה טמאה, ובין השמשות לא הפרישה, ולאחר ימים בדקה ומצאה טמאה - (1) רב אמר: זבה ודאי. (2) ולוי אמר: זבה ספק. רב אמר זבה ודאי, כיון דמעיקרא נמצאת טמאה ועכשיו נמצאת טמאה, טמאה ודאי. ולוי אמר ספק זבה, אימר פסקה ביני וביני.

(ס"ח ב') תניא: אמרו לו לרבי יהודה: אלמלי ידיה מונחות בעיניה כל בין השמשות, יפה אתה אומר. עכשיו, אימר עם סילוק ידיה ראתה, מה לי הפרישה בטהרה בשביעי מן המנחה ולמעלה, מה לי הפרישה בטהרה בראשון?!

(ומקשה) בראשון מי איכא למאן דאמר[276]?!

(ומתרץ) אין. **והתניא** (בניחותא): אמר רבי: שאלתי את רבי יוסי ורבי שמעון כשהיו

---

272. רש"י. וביאר רש"י (ס"ט א', ד"ה והכא): הפרשה בטהרה בעינן, דמשהוחזק מעין פתוח ליכא לאחזוקי בטהרה, עד שתבדוק ותמצא שפסק.

273. בימים שבינתיים. וטהרותיה שנגעה בהן לאחר שטבלה בליל שמיני טהורות, דהשתא הוא דחזאי. רש"י.

274. ארישא קאי, דקתני אחר ימים בדקה ומצאה טמאה, מטמאה מעת לעת של ראיה זו. רש"י.

275. וג' מחלוקות בדבר - (1) לתנא קמא, שביעי הוא דמטהרתה בדיקת שחרית; אבל שני, לא. (2) לרבי יהודה, אפילו בדיקת שביעי שחרית לא מטהרתה עד שתפריש בין השמשות. (3) ולרבנן בתראי אפי' בשני. רש"י.

276. והא אפילו רבנן בתראי בשני שלה הוא דקאמרי; אבל בראשון דהוי פתיחת מעיינה, ליכא למאן דאמר דאם בדקה בצהרים ומצאה טהור דתיהוי הפרשה. רש"י.

מהלכים בדרך, נדה שבדקה עצמה יום ז' שחרית ומצאה טהורה, ובין השמשות לא הפרישה, ולאחר הימים בדקה ומצאה טמאה, מהו? אמרו לו: הרי זו בחזקת טהרה. שישי, חמישי, רביעי, שלישי, שני, מאי? אמרו לו: לא שנא.

(המשך **הברייתא**:) בראשון לא שאלתי, וטעיתי שלא שאלתי (שאילו שאלתי היו מטהרים), אטו כולהו לאו בחזקת טומאה קיימי, וכיון דפסק, פסק, ראשון נמי כיון דפסק, פסק. ומעיקרא מאי סבר? הואיל והוחזק מעין פתוח.

שיטות הראשונים

לא הפרישה בטהרה, והרגישה שפסקו דמיה: כתב **רשב"א**, האשה שראתה שניים או שלושה ימים, והרגישה שפסקו דמים שלה, אם לא בדקה עצמה, אע"פ שהרגישה שפסקו דמים, הרי זו בחזקת טומאה, עד שתפריש בטהרה. וכן פסק **השו"ע**[277].

בדיקת הפסק טהרה מדאורייתא או מדרבנן: דעת **רשב"ם, אור זרוע, ורא"ש**, שבדיקה זו אינה כי אם חששא דרבנן[278]. ודעת **רמב"ם ומאירי**, שהיא מדאורייתא, ואם לא הפסיקה בטהרה, אפילו המתינה ימים רבים ואחר כך טבלה, ספק זבה מדאורייתא[279].

זמן בדיקת הפסק טהרה: למסקנה, לת"ק במשנה, מועילה בדיקה בשחרית ביום השביעי. לחכמים בתראי, אפילו ביום השני. לסברת תנא דברייתא ורבי, אפילו בראשון. לרבי יהודה במשנה, מהמנחה ומעלה[280].[281] ולעניין הלכה, **רשב"א ורא"ש** (בתוספותיו[282]) פסקו לקולא, כתנא דברייתא ורבי[283]. **ורמב"ם**[284], **רמב"ן, ורא"ה** פסקו כחכמים. וכן פסקו **שו"ע ורמ"א**[285]. **והרא"ש**

277. יו"ד קצו,ה. וראה הערה להלן, בסוגיא הבאה (ס"ט א', בשיטות הראשונים), בשם הנוב"י (מהדו"ק, יו"ד, סי' נט) דמה שאינה מרגשת שדם יוצא מן המקור, מקרי הפסק טהרה. מקורות - רשב"א (תורת הבית הקצר, ז,ה, עמ' שמא).

278. רשב"ם כתב, דחיישינן הואיל ומעיינה פתוח, דילמא התחילה לראות שעה אחת קודם בין השמשות וראתה כל בין השמשות ולא פסקה עד שנכנסה בליל שמיני ומשמשת, בעלה בועל נדה. הלכך אם לא בדקה בין השמשות מוחזקת בטומאה, ואינה לא טובלת ולא משמשת עד למחר. מיהו אפילו טומאת ספק ליכא, וטהרות נוגעין בה, דאינה אלא חששא דרבנן. וכן **נטיית הרא"ש שחומרא בעלמא היא ומדרבנן**.

279. מקורות - רשב"ם (הו"ד באור זרוע). אור זרוע (ח"א, הלכות נדה סי' שלח). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ו,כ, והל' כג. אמנם ראה טהרת הבית ח"ב,יג,א, עמ' רל). מאירי (ס"ח א', ד"ה המשנה השניה). רא"ש (ראה תוספות הרא"ש, ס"ט א', ד"ה ואי ס"ד).

280. מדברי רש"י (ד"ה אפילו) והרמב"ם (פירוש המשנה) משמע שרבי יהודה במשנה מתייחס לבדיקה **ביום השביעי** (וראה סדרי טהרה, ס"ק ט). אמנם מהבית יוסף (יו"ד קצו,א, ד"ה ומ"ש רבינו ומלשון) וביאור הגר"א (ס"ק ד) משמע שהבינו שרבי יהודה מתייחס לבדיקה **בכל יום**, שמועילה רק מהמנחה ולמעלה.

281. בדברי רש"י מבואר דג' דעות במשנה, ובברייתא דעה רביעית. והרא"ש (בתוספותיו) חולק וסובר שאין כאן אלא שתי שיטות, דחכמים מפרשי מילתא דתנא קמא (שלא רק בהפרשה בשביעי, אלא אפילו בשני סגי. וכתב שהוא הדין בהפרשה בראשון. אי נמי המשנה נשנתה לפי הטעות שטעה רבי שלא שאל בראשון).

282. כן מוכח ממה שכתב בתוספות הרא"ש (ס"ח א', ד"ה וחכ"א) דחכמים מפרשי מילי דתנא קמא, דאפילו בהפרשה בשני סגי, **והוא הדין בהפרשה בראשון** וכו' עיי"ש (גם לתירוצו השני).

283. גם **הראב"ד** (בעלי הנפש, שער הספירה והבדיקה, ב,א) סָתַם שאפילו פסקה בשחרית, אינה צריכה עוד בדיקה, ולא חילק בין יום ראשון לשאר ימים. וראה עוד בלחם ושמלה (קצו,ב, שמלה ס"ק ד) שהאריך להוכיח **שדעת רוב הראשונים דמהני הפסק טהרה ביום הראשון**. וראה טהרת הבית (ח"ב סימן יג, עמ' רפג ואילך).

(בפסקיו) כתב לאחר שיפסוק הדם, תעשה בדיקה בין השמשות[286]. וכן פסק **השו"ע**[287].

בדיקה ביום הראשון סמוך לבין השמשות[288]: לדעת הפוסקים כחכמים (שלא מועילה בדיקת שחרית ביום הראשון), נחלקו **הראשונים**: דעת **תוספות**, שלא החמירו בראשון, אלא להצריכה בדיקה סמוך לבין השמשות. ודעת **רמב"ם, רמב"ן, וחינוך**, שחזקת כל יום הראשון כולו טמא, שהוחזק מעיין פתוח, וחוששים שמא דמיה חזרו לה לאחר בדיקתה, אלא אם כן היו ידיה בין עיניה כל בין השמשות (דהיינו מוך דחוק כל בין השמשות). **והשו"ע**[289] פסק **כרמב"ן. והרמ"א** פסק, שבדיעבד אם בדקה עצמה סמוך לבין השמשות, סגי, **כתוספות**.

מוך דחוק: כתב **הרשב"א**, לעולם יהא אדם מלמד בתוך ביתו שתהא האשה בודקת עצמה יום הפסק טהרה במוך דחוק, ויהא שם כל בין השמשות, שזו בדיקה מוציאה מידי כל ספק. וכן פסק **השו"ע**[290]. והוסיף **הרמ"א**, שכן נוהגין לכתחילה, מדין חומרא.

---

284. וכתב בפירוש המשנה: ואף על פי שבתלמוד נסתפקו בבדיקה בראשון פסקנו לחומרא, כיון שאמרה המשנה אפילו בשני, ולא אמרה אפילו בראשון. והב"י (יו"ד קצו,א) הסתפק בדעת הרמב"ם אם אוסר ביום הראשון גם בדיקת ביה"ש, ומסיק דלא אסר בראשון אלא בשלא בדקה בבין השמשות אבל אם בדקה ביה"ש ומצאה טהורה, טהורה, דתו ליכא למיחש למידי. ומה שלא כתב כן בפירוש, לפי שאין דרכו ברוב המקומות אלא להעתיק לשון המשנה או הגמרא כמו שהוא. וכן דעת הגר"א (קצו,ב ס"ק ח).

285. יו"ד קצו,ב. שם מתבאר (על פי ביאור הגר"א) שהכריעו כדעת חכמים, וכפסק הרמב"ם. אמנם בדעת חכמים נחלקו הראשונים, ובעקבותיהם השו"ע והרמ"א, וכפי שיתבאר בסמוך, בפסקה הבאה.

286. וכתב הבית יוסף (יו"ד קצו,א) שנראה **שלא כתב כן דרך פסק**, אלא לרווחא דמילתא, דאפילו מאן דסבר דבהפסיקה ביום הראשון נמי סגי בבדיקת שחרית, **מודה דבאיזה יום שתפסוק עדיף טפי לבדוק בין השמשות**, דמרחקה נפשה מידי נדנוד ספק (וכן מוכח, ממה שכתב בתוספותיו שבדיקת שחרית מהני גם ביום ראשון).

287. יו"ד קצו,א. השו"ע כתב שבודקת סמוך לבין השמשות. וביאר הגר"א (ס"ק ד) שכתב **להחמיר לכתחילה כרבי יהודה במתניתין**. וזהו שכתוב בהגהת הרמ"א ובדיעבד (אפילו לא בדקה עצמה רק שחרית) וכו', דקיימא לן כרבנן (והרמ"א, לבאר דברי המחבר בא, ולא לחלוק עליו, וכמבואר בב"י). מקורות - רמב"ם (איסורי ביאה ו,כ). רמב"ן (הלכות נדה ב,ב). רשב"א (תורת הבית, ז,ה, עמ' שיב). רא"ש (הל' נדה בקיצור סי' ב). רא"ה (בדק הבית, עמ' שטו). וכן פסק החינוך (מצוה רז, שלא לבוא על אשה נדה. אמנם החיבור מיוחס לרא"ה).

288. אף על פי שבזמן הזה כל אשה ממתינה כמה ימים (ראה לעיל סוגית פולטת שכבת זרע, מ"ב א') עם יום שראתה בו ואחר כך פוסקת בטהרה וסופרת שבעה נקיים, ואם כן אין מקום לבדיקת יום ראשון שראתה בו, מכל מקום נפקא מינה כגון שהפסיקה בטהרה כדין, וחזרה וראתה בתוך ימי הספירה, שדינה שסותרת מניינה, ומתחילה שוב ספירה מחדש, ואינה צריכה שוב להמתין ד' או ה' ימים (ש"ך יו"ד קצו,ב, ס"ק ו), או בכלה שסופרת מיד כשפסקה (תורת השלמים ס"ק ה).

289. יו"ד קצו,ב (על פי ביהגר"א, ס"ק ח). **ובביאור הגר"א נראה שפוסק לחומרא, כשו"ע** (וכ"כ בספר פסקי הגר"א). מקורות - תוספות (כ"כ בביאור הגר"א שמשמע מתוספות, ס"ח ב', סוד"ה אמרו). רמב"ם (איסורי ביאה ו,כ, כן כתבו ב"י והגר"א שנראה מדבריו, ממה שסתם שבדיקת יום ראשון לא מהני, ולא חילק בין שחרית לביה"ש, "שיום ראשון כולו הוחזק המעין פתוח"). רמב"ן (הל' נדה, ב,ב). חינוך (מצוה רז, שלא לבוא על אשה נדה, ד"ה ובמה דברים אמורים).

290. יו"ד קצו,א. ראה ב"י, וביאור הגר"א (ס"ק ה). הב"ח כתב שלדעת הרשב"א אינו אלא עצה טובה. עיי"ש. וערוך השולחן כתב (ס"ק יז), שנתינת מוך דחוק במשך כל ביה"ש, הוי חומרא על חומרא. שכן יש מחלוקת בהפסיקה ביום הראשון, אי סגי בבדיקת שחרית (כנזכר לעיל). וכולי עלמא מודו דבשאר ימים, סגי בבדיקת שחרית. וכתב, דוודאי לדידן סגי בחומרא של בדיקה סמוך לבין השמשות. אלא כתבו להחמיר עוד, משום דהמנהג היה בזמנם שהמוך יהיה כל בין השמשות. עיי"ש. ודעת חוות דעת (קצו, ביאורים ס"ק ב) שהוא מן הדין. וראה טהרת הבית (ח"ב, סי' יג, ס"ק א, עמ' רנח). מקורות - רשב"א (תוה"ב הקצר, ז,ה, עמ' שמב). ור' עוד להלן, לגבי אשה שלא בדקה, אבל לא הרגישה.

הפסק טהרה בתוספת שבת: דעת **תרומת הדשן** שאם התחילו הקהל להתפלל ערבית ועוד היום גדול, כבר עשו אותה שעה לילה, וחשבינן כאילו הוא מיום המחרת[291]. **והאגור** כתב בשם **מהר"י מולן** דאף אחר תפלת ערבית נחשב יום לענין הפסקה. ואפילו בערב שבת אחר תפילת ערבית וקבלת שבת (ואף שתוספת שבת דאורייתא). כי ההיא תוספת לא שייכא לענין נדה[292]. **והרמ"א** הביא דברי שניהם, וכתב שנוהגים ליזהר, ובדיעבד אין לחוש[293].

הפסק טהרה בין השמשות: כתבו **רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, ור"ן** (לגבי דין טבילה בזמנה מצוה), שהפסק טהרה מהני אף ביה"ש, דאיכא למימר דעדיין יום הוא. **והרא"ש** כתב "לאחר שיפסוק הדם, תעשה בדיקה בין השמשות". אבל **השו"ע**[294] כתב שהבדיקה תהיה לפני בין השמשות.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצו)

א. שִׁבְעָה יָמִים שֶׁהַזָּבָה סוֹפֶרֶת מַתְחִילִין מִמָּחֳרַת יוֹם שֶׁפָּסְקָה בּוֹ. וְכָךְ מִשְׁפָּטָהּ, אִם תִּרְאֶה ב' יָמִים אוֹ ג' וּפָסְקָה מִלִּרְאוֹת, בּוֹדֶקֶת בַּיּוֹם שֶׁפָּסְקָה כְּדֵי שֶׁתִּפְסֹק בְּטָהֳרָה; וּבְדִיקָה זוֹ תִּהְיֶה סָמוּךְ לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְכֵן נוֹהֲגִין לְכַתְּחִלָּה; וּבְדִיעֲבַד, אֲפִלּוּ לֹא בָּדְקָה עַצְמָהּ רַק שַׁחֲרִית וּמָצְאָה עַצְמָהּ טְהוֹרָה, סָגֵי בְּכָךְ. (טור בְּשֵׁם הָרַשְׁבָּ"א וּבֵית יוֹסֵף אַף לְפִי דִּבְרֵי הָרֹא"ש).

וּלְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם (לְהַחְמִיר לְכַתְּחִלָּה) בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁתְּהֵא בּוֹדֶקֶת בְּיוֹם הֶפְסֵק טַהֲרָתָהּ בְּמוֹךְ דָּחוּק וְשֶׁיְּהֵא שָׁם כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שֶׁזּוֹ הַבְּדִיקָה מוֹצִיאָה מִידֵי סָפֵק (רַשְׁבָּ"א בְּתה"ק).

הגה: יֵשׁ אוֹמְרִים אִם הִתְפַּלְּלוּ הַקָּהָל עַרְבִית וְעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל, אֵינָהּ יְכוֹלָה לִבְדּוֹק אָז לִלְבֹּשׁ לְבָנִים וּלְהַתְחִיל וְלִמְנוֹת מִיּוֹם הַמָּחֳרָת, מֵאַחַר דְּהַקָּהָל כְּבָר עָשׂוּ אוֹתוֹ לַיְלָה (ת"ה), וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמָתַר אֲפִלּוּ עָשׂוּ הַקָּהָל שַׁבָּת (אָגוּר בְּשֵׁם מהרי"ל); וְנוֹהֲגִין לְכַתְּחִלָּה לִזָּהֵר, וּבְדִיעֲבַד אֵין לָחוּשׁ. וּמִקְצָת נָשִׁים נוֹהֲגוֹת שֶׁאִם פָּסְקָה קֹדֶם בָּרְכוּ וְחָזְרָה לִרְאוֹת כָּתֶם אוֹ דָּם תּוֹךְ יְמֵי סְפִירָתָהּ, אָז מַפְסִיקִין אֲפִלּוּ לְאַחַר בָּרְכוּ אִם נִתְקַלְקְלָה סָמוּךְ

---

291. והילכך אין יום המחרת עולה לה מן המנין, דיום שפוסקת בו אינה סופרתו למנין שבעה.

292. וכן איתא פרק נערה, דמסר לה בתוספת שבת ויום טוב (כ"כ תוספות, כתובות מ"ז א', ד"ה דמסר, שאדם יכול למסור בתו לחופה בתוספת שבת ויו"ט, ואין בו משום אין נושאין נשים שאין מערבין שמחה בשמחה). וכן יש ראיה מספירת העומר דלא חשבינן לילה, אפילו בערב שבת דתוספת שבת דאורייתא. וכן מאכילת פסח ומצה וסוכה. אגור.

293. יו"ד קצו,א (והו"ד בב"י). **ובביאור הגר"א** (ס"ק ו) **נראה שסובר להקל כדעת האגור**. וכתב בספר בדי השולחן (ס"ק לא; ס"ק לח), שמדברי הגר"א נראה אף **שגם אם היא בעצמה קיבלה שבת יכולה להקל בזה בדיעבד**. מקורות - מהר"י מולן (שו"ת מהרי"ל החדשות סי' צה). אגור (הלכות כתמים, סי' אלף שעז). תרומת הדשן (סי' רמח).

294. יו"ד קצו,א. הטור נקט כלשון הרא"ש, "שתפסוק בטהרה בין השמשות". והב"י (יו"ד קצו,א) כתב: "בין השמשות דקא אמרן, לאו דוקא, דהא בין השמשות ספק מן היום ספק מן הלילה הוא, **ואם לא בדקה קודם לכן, אין ראוי שתעלה לה!** אלא **דבר פשוט הוא דקודם זמן בין השמשות טובא הוא**." וכן כתבו חכמת אדם (כלל קיז סי' ד), והנודע ביהודה (יו"ד מהדו"ת סי' קלא). אמנם הנצי"ב (מרומי שדה, ל' א', ד"ה אמר רב ירמיה) למד מדברי הראשונים הנ"ל, דהפסק טהרה בין השמשות מהני (וכתב: ואף שיש לדחות, דלעניין טבילה בזמנה מצוה, שפיר יש לחשוב דלמא יום הוא, משא"כ לעניין היתר לבעלה, יש לחוש דלמא הוא לילה, עיי"ש). וכתב עוד, ובאמת, עיקר הפסיקה בטהרה מאתמול, אינו ברור, כמבואר בתוספות (ס"ט א', ד"ה הכא), וברמב"ם לא נזכר כלל. עיי"ש. ונשאר בצע"ג על דברי הב"י. ובספר 'נדחי ישראל' (פרק מא, סעי' ו), ל'חפץ חיים', כתב שאם בדקה בין השמשות, צריכה לשאול שאלה אצל מורה הוראה. וראה אגרות משה (או"ח ח"ד סי' סב; יו"ד ח"ד, סי' יז, אות כו). וטהרת הבית (ח"ב, סי' יג, א, עמ' רסה ואילך; וכן יביע אומר, ח"י, יו"ד סי' טו).

לְעֶרֶב, וְחוֹשְׁבִים דָּבָר זֶה לְדִיעֲבַד; וְאֵין לִמְחוֹת בְּיָדָם, כִּי כֵן קִבְּלוּ מֵאֵיזֶה חָכָם שֶׁהוֹרָה לָהֶן, וְהוּא מִנְהַג וָתִיקִין.

ב. רָאֲתָה יוֹם אֶחָד בִּלְבַד וּפָסְקָה בּוֹ בַּיּוֹם, צְרִיכָה לִבְדֹּק עַצְמָהּ בְּמוֹךְ דָּחוּק וְשֶׁיְּהֵא שָׁם כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. **הגה:** וּבְדִיעֲבַד אִם בָּדְקָה עַצְמָהּ סָמוּךְ לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת וּמָצְאָה עַצְמָהּ טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה הַמּוֹךְ אֲצָלָהּ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, סָגֵי (טוּר בְּשֵׁם הַרַשְׁבָּ"א וְהוּא הַדִּין בְּשֵׁם רַמְבַּ"ן וּבֵית יוֹסֵף לְהַרַמְבַּ"ם וכ"מ בַּשַּׁ"ס). אֲבָל בְּדִיקַת שַׁחֲרִית לֹא מֵהָנֵי, הוֹאִיל וְלֹא רָאֲתָה רַק יוֹם אֶחָד (רַשְׁבָּ"א וְרַמְבַּ"ן בְּשֵׁם י"א וְכ"ד רַמְבַּ"ם פ"ו מהא"ב וּבְפִי' מִשְׁנָה סוֹף פ"ד וּבַרַטְנוּרָה שָׁם).

ה. בָּדְקָה עַצְמָהּ בַּיּוֹם שֶׁפָּסְקָה מִלִּרְאוֹת וּמָצְאָה טְמֵאָה, וּבָדְקָה לְאַחַר שְׁלֹשָׁה אוֹ ד' יָמִים וּמָצְאָה טְהוֹרָה, הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת טְמֵאָה עַד שֶׁתִּפְסֹק בְּטָהֳרָה, שֶׁלְּעוֹלָם אֵינָהּ סוֹפֶרֶת עַד שֶׁתִּבְדֹּק אִם פָּסְקָה, וְאָז מוֹנָה לְמָחֳרָתוֹ.

זב וזבה שלא בדקו כל שבעה נקיים

(ס"ח ב') משנה: הזב והזבה (שפסקו, והתחילו לספור ז') שבדקו עצמן ביום ראשון ומצאו טהור, וביום השביעי ומצאו טהור, ושאר ימים שבינתיים לא בדקו -

(1) רבי אליעזר אומר: הרי הן בחזקת טהרה. (2) רבי יהושע אומר: אין להם אלא יום ראשון ויום שביעי בלבד. (3) רבי עקיבא אומר: אין להם אלא יום שביעי בלבד (שמא ראו בינתיים וסתרו ספירתם הראשונה).

תני: רבי יוסי ורבי שמעון אמרי: נראין דברי רבי אליעזר מדברי רבי יהושע (דכיון דחייש רבי יהושע לשמא ראה בינתיים היה לו לסתור אף הראשון), ודברי רבי עקיבא מדברי כולן (דבעי ספורים ובדוקים). אבל הלכה כרבי אליעזר.

(ס"ט א') איבעיא להו: הזב והזבה שבדקו עצמן יום ראשון ויום שמיני, ומצאו טהור, ושאר הימים לא בדקו, לרבי אליעזר (דמכשר בבדיקת שביעי עם הראשון) מהו? תחלתן וסופן בעינן, והכא תחלתן איכא, סופן ליכא; או דילמא תחלתן אף על גב שאין סופן?

(1) אמר רב: היא היא, תחלתן אע"פ שאין סופן. (2) ורבי חנינא אמר: תחלתן וסופן בעינן, הכא תחלתן איכא, סופן ליכא.

ואסקינן אליבא דרב, אע"ג דלא בדקה עד שביעי[295], ואשמועינן (דאמר רב לעיל דמטהר רבי אליעזר בבודק ראשון ושמיני) תחלתן אע"פ שאין סופן, וכן סופן אע"פ שאין תחלתן[296]; דמהו דתימא תחלתן אף על פי שאין סופן הוא דאמרינן, דאוקמינהו אחזקייהו; אבל סופן אע"פ שאין תחלתן לא, קמ"ל.

שיטות הראשונים

בדיקות בשבעה נקיים, דאורייתא או דרבנן: כתבו **רמב"ן ורשב"א**, שלאחר ההפסק בטהרה, יצאה מחזקת טומאה לחזקת טהרה. ונראה לפי זה, שהבדיקות במשך שבעה נקיים, אינם אלא דרבנן. וכן מבואר בדברי **ר"י, התרומה, ותוספות הרא"ש**, שאף לרבי חנינא דתחילתן וסופן בעינן, חומרא בעלמא היא, מדרבנן.[297]

295. דלא הוי תחילת ימי ספירה בטהרה, דלא בדקה בראשון משהפרישה בבין השמשות של שלישי לזיבה שראתה בו ביום עד ז' לספירה; ותרי קולי אשמועינן רב בספירה. רש"י.

296. דמשום בדיקת ז' מחזקינן כל ששה לפניו בטהרה, הואיל ופסקה (בטהרה) בשלישי (לזיבתה). ומיהו הפרשה בטהרה בעינן, דמשהוחזק מעין פתוח ליכא לאחזוקי בטהרה, עד שתבדוק ותמצא שפסק, כדאמרינן במתניתין דהפרשה בטהרה בעינן. רש"י.

297. אמנם לדינא נחלקו בזה האחרונים. הב"י (סי' קצו) כתב שראוי להחמיר כדעת רבי חנינא, דתחילתן וסופן בעינן, דהוי ספק כרת. וכן כתב רעק"א (שו"ת, מהדו"ק, סי' ס) מדברי הרמב"ן (הל' נדה, ב,א): "ספירת השבעה נקיים שהאשה סופרת לזיבתה, בין בזמן הזה, בין בדין תורה, כך היא, בודקת עצמה וכו'", משמע

מספר הבדיקות בימי הנקיים: דעת **התרומה, רוקח, סמ"ג, וסמ"ק**, שבודקת פעמיים בכל יום מימי הספירה, בשחרית ובערבית. ודעת **ראב"ד, תוספות, רמב"ן, רא"ש, ורשב"א**, שצריכה להיות בודקת פעם אחת ביום. ודעת **הרז"ה**, שגם לכתחילה סגי בשתי בדיקות, ביום א' ויום ז'. **והשו"ע**[298] פסק שצריכה להיות בודקת לכתחילה פעמיים בכל יום.

בדקה בראשון או בשביעי: **רב נטרונאי גאון, ראב"ד, רמב"ם, רמב"ן, רשב"א, ורא"ש** כתבו שעלו השבעה נקיים, וכדברי רב[299]. **התרומה, סמ"ג, מרדכי, והגהות מימוניות** בשם **רבינו שמחה**, כתבו להחמיר כדברי רבי חנינא, שצריך ראשון ושביעי, ולא יפסיקו יותר מחמשה ימים ביניהם. **והשו"ע**[300] סתם כסיעה א', ובשם יש אומרים כסיעה ב'. והוסיף שאין להקל.

בדקה באמצע השבעה נקיים בלבד: דעת **ראב"ד, רמב"ן, ורא"ש** לקולא. וכן דעת **רשב"א**, אך להלכה כתב שיש להחמיר. ודעת **רז"ה ורא"ה** להחמיר[301]. **והשו"ע** שהחמיר במחלוקת קודמת, מחמיר גם כאן.

לא בדקה בכל השבעה, וביום השמיני בדקה ומצאה טהורה: כתב **הרא"ש**, אם לא בדקה עד

דבודקת מהתורה. וכן דעת סד"ט (קצד, ס"ק ד, ד"ה נחזור על הראשונות), מדכתיב "וספרה", וליכא ספורים בלא בדיקה, למאן דבעי ספורים לפנינו. **אבל דעת רוב האחרונים שאין הבדיקות מן התורה**. ראה שו"ת בית דוד (לרבי דוד טעביל, סי' ב, ד"ה ועכ"פ הנך רואה), שו"ת בנין עולם (לרבי יצחק אייזיק חבר, יו"ד, סי' מב), חזו"א (יו"ד, סי' צב, אות כו), וראה בהרחבה 'טהרת הבית' (ח"ב, סי' יג, עמ' שז, ד"ה איברא). מקורות - רמב"ן (חי' ה' א', סוד"ה מתוך). רשב"א (ב' ב', ד"ה ופריק התם). ר"י (הו"ד בתרומה). ספר התרומה (סי' פח). תוספות הרא"ש (נדה ס"ט א', ד"ה לאו מי).

298. יו"ע קצו,ד. וכתב הב"י שנראה לו שהמחייבים שתי בדיקות למדו כן מדתנן בפ"ק דנדה (י"א א') פעמים צריכה להיות בודקת שחרית ובין השמשות. עוד כתב הב"י, שכיון שכל הני רבוותא (תרומה וסיעתו) מספקא להו, אין להקל בדבר שהוא ספק איסור כרת. וראה לעיל, שרבו הסוברים שאחר הפסק בטהרה כבר יצאה מחזקת טומאה לחזקת טהרה, וא"כ אין בדיקות הז' נקיים אלא מדרבנן.

מקורות - רמב"ן (הל' נדה, ב,ג). ראב"ד (בעה"נ שער הספירה ב,ג, עמ' צא), תוספות (נדה ז' ב', ד"ה רבי אליעזר אומר), רא"ש (פרק י, סי' ה). רשב"א (תורת הבית, בית ז, סוף שער ה). רא"ש (פ"י, סי' ה; הלכות נדה בקיצור, סי' ה). מסתימת דבריהם. וכ"כ ב"י. תרומה (סי' פז). רוקח (סי' שיז, ד"ה בועל וד"ה שכחה; הו"ד במרדכי שבועות, תשלז). סמ"ג (לאוין קיא). סמ"ק (סי' רצג). רז"ה (השגות על בעה"נ, שער הספירה, ב,ג, אות ב).

299. וכתב רב נטרונאי: "ורב ורבי חנינא, הלכה כרב". וכן כתב בסתמא בסדר תנאים ואמוראים (ח"ב, כלל לה). וכ"כ רמב"ן (גיטין ס"ג ב', ד"ה ורבינו חננאל) בשם רב שמואל בן חפני גאון בשם ספר המתיבות. אך כתב שם רמב"ן, שרבינו חננאל הכריע כרבי חנינא, "דרב תלמיד הוא לגבי רבי חנינא". והרא"ש נימק, משום דרב ששת ורבי ירמיה שקלו וטרו אליביה, אלמא סבירא להו כוותיה. ועוד ראיה מפרק המפלת (כ"ט ב'), עיי"ש.

300. יו"ד קצו,ד. וראה בשתי פסקות לעיל, ובהערות. וראה שו"ת רב פעלים (ח"ב יו"ד סי' טז). מקורות - רב נטרונאי (תשובותיו, סי' רנא). רמב"ם (איסורי ביאה ו,כב). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הספירה ב,ד). התרומה (הל' נדה, סי' פח). רשב"א (תורת הבית, ז,ה עמ' שיז). רא"ש (י,ה). סמ"ג (לאיון קיא). מרדכי (שבועות, הל' נדה סי' תשלז). רבינו שמחה (הו"ד בהגמ"י איסו"ב ו,כב, אות ו. לא מוזכר במקור זה שצריך חמישה ימים בין בדיקה לבדיקה).

301. המקילים למדו כן מבדיקת הפסק טהרה של נדה, שאפילו בדקה בשנים לנדתה ומצאה טהורה כו' הרי זו בחזקת טהרה. הרי שסגי לה בבדיקה האמצעית. והרז"ה תמה, מה ראיה בדיקת נדה הקלה, לבדיקת זבה החמורה! שזו אינה צריכה אלא הפרשת טהרה בין השמשות בלבד, וזו צריכה שבעה נקיים! והרא"ש כתב שאינו רואה כאן ספק, דמסתברא דעדיף האמצע יותר מן הסוף, דאיתחזק בטהרה כל הימים שאחר הבדיקה. ומחלוקתם בגדר בדיקות ז' נקיים: דעת רא"ה, שהוא מדין ספירה, דבעינן ספורים לפנינו. ודעת רשב"א ודעימיה, שהוא בירור חזקת טהרתה. ר' שעורי שבט הלוי (אות ה). מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הספירה ב,ה). רז"ה (השגות על בעה"נ). רמב"ן (הל' נדה, ב,ג; הו"ד ברשב"א במשמרת הבית, עמ' שכב, עיי"ש). רשב"א (תורת הבית ז,ה, עמ' שיט). רא"ה (בדק הבית, ז,ה, עמ' שיט). רא"ש (י,ה).

יום השמיני, לא מיקרו ספורין, דבדיקה בתוך ז' בעינן[302]. וכן פסק **השו"ע**[303].

צבע הבגדים לאחר הפסק טהרה: כתב **הרא"ש**, נהגו הנשים ללבוש חלוק לבן בבין השמשות של התחלת שבעת הימים. **והמרדכי** כתב בשם **הרוקח**, דיום שפוסקת תבדוק עצמה לערב, ותלבש חלוק לבן, ובלילה תשים סדינים לבנים[304]. **ובשערי דורא** כתב שאם הולכת בדרך ואין לה בגדים לבנים, תלבש חלוק בדוק מדם. ושיש חולקים[305]. **והשו"ע**[306] כתב שתלבש חלוק בדוק מכתם. **והרמ"א** כתב שהמנהג ללבוש לבנים. ובשעת הדחק, חלוק נקי.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצו)

ג. בַּיּוֹם שֶׁפָּסְקָה מִלִּרְאוֹת וּבוֹדֶקֶת עַצְמָהּ כָּאמוּר, תִּלְבַּשׁ חָלוּק הַבָּדוּק לָהּ שֶׁאֵין בּוֹ כֶּתֶם, וּבַלַּיְלָה תָּשִׂים סְדִינִים הַבְּדוּקִים מִכְּתָמִים, וּמִיּוֹם הַמָּחֳרָת תַּתְחִיל לִסְפּוֹר שִׁבְעָה נְקִיִּים. **הגה:** וּמִנְהָג כָּשֵׁר הוּא כְּשֶׁהָאִשָּׁה פּוֹסֶקֶת בְּטָהֳרָה שֶׁתִּרְחַץ וְלוֹבֶשֶׁת לְבָנִים; אֲמְנָם אִם לֹא רָחֲצָה רַק פָּנֶיהָ שֶׁל מַטָּה, דַּי בְּכָךְ (מָרְדְּכַי בְּשֵׁם רוֹקֵחַ), וְכֵן נוֹהֲגִין וְאֵין לְשַׁנּוֹת; אֲבָל בִּשְׁעַת הַדַּחַק, כְּגוֹן אִשָּׁה הַהוֹלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לָהּ בְּגָדִים, תּוּכַל לִסְפּוֹר ז' נְקִיִּים רַק שֶׁהֶחָלוּק נָקִי וּבָדוּק מִדָּם (אָגוּר וְהַגָּהוֹת שַׁ"ד סוֹף סִימָן י"ט).

ד. בְּכָל יוֹם מִז' יְמֵי הַסְּפִירָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בּוֹדֶקֶת לְכַתְּחִלָּה פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם, אַחַת שַׁחֲרִית וְאַחַת סָמוּךְ לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת (טוּר בְּשֵׁם סה"ת וְעוֹד פּוֹסְקִים); וְאִם לֹא בָּדְקָה בְּכָל הַשִּׁבְעָה אֶלָּא פַּעַם אַחַת, לֹא שָׁנָא בָּדְקָה בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל הַשִּׁבְעָה אוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אוֹ בְּאֶחָד מֵהָאֶמְצָעִים, מֵאַחַר שֶׁבָּדְקָה בַּיּוֹם שֶׁקֹּדֶם הַשְּׁבִיעִי וּמָצְאָה טְהוֹרָה, עָלוּ לָהּ. אֲבָל אִם לֹא בָּדְקָה בְּכָל הַז', וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי בָּדְקָה וּמָצְאָה טְהוֹרָה, אֵין לָהּ אֶלָּא יוֹם ח' בִּלְבַד וּמַשְׁלֶמֶת עָלָיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ שֶׁתִּבְדֹּק בְּיוֹם רִאשׁוֹן מֵהַשִּׁבְעָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וְאֵין לְהָקֵל. וְהַבְּדִיקָה תִּהְיֶה לְאוֹר הַיּוֹם וְלֹא לְאוֹר הַנֵּר (תא"ו נכ"ו וְהָרַשְׁבָּ"א בת"ה), וּבְדִיעֲבַד מֵהָנֵי אֲפִלּוּ לְאוֹר הַנֵּר (כֵּן מַשְׁמָע בְּבֵית יוֹסֵף).

---

302. דעת החוות דעת (קצו, ביאורים, ס"ק ג) דאף שלא הרגישה, טמאה מדאורייתא, דימי נקיים ספורים ובדוקים בעינן. החת"ס (שו"ת ח"ב, יו"ד, סי' קעז) כתב ד"אפשר לענין ספירת נקיים, הוה ספורים לפנינו, כל שברור לה שהשגיחה על עצמה שחרית אחד מז' ימים, ויודעת בודאי שאז לא נפתח מקורה", עיי"ש. ודעת הנוב"י (מהדו"ק, יו"ד, סי' נט) דאף לגבי הפסק טהרה, מה שאינה מרגשת שדם יוצא מן המקור, מקרי הפסק טהרה. והסכים עמו בשו"ת אבני מילואים (סי' כג). ור' טהרת הבית (ח"ב, יג,א, עמ' רלב).

303. יו"ד קצו,ד. כמו שאמרו, איבעיא להו כו' יום ראשון ויום שמיני וכו' תחילתן אע"פ שאין סופן. מוכח שאין שמיני נחשב סופן. על פי ביאור הגר"א (ס"ק יד).

<u>אשה שהסיחה דעתה מטהרתה</u> - מדברי רא"ש אלו, הוכיח בשו"ת מעיל צדקה (סי' סג) שהיסח הדעת באמצע שבעה נקיים, סותר ספירתה. והסכימו עמו סדרי טהרה (ס"ק יח, באופן חלקי, עיי"ש), וחכמת אדם (כלל קיז, סעיף יב), ועוד. ובשו"ת בית דוד (סי' ב, לר' דוד טעביל, תלמיד הגר"ח מוואלוזי'ן) דחה חידושו. דבאמת לא נזכר דין זה בשום אחד מהראשונים ואחרונים. עיי"ש היטב. וכן הקשו לחם ושמלה (שמלה ס"ק יג) ועוד, על חידושו. וראה טהרת הבית (ח"ב, יג,ה, עמ' שכח). מקורות - רא"ש (פ"י, סי' ה).

304. כלשון הגמרא (שבת י"ג א') בימי לבונייך מהו אצלך.

305. וכן הוא באגור משמו. אמנם יש כת"י של שערי דורא, בהם לא מוזכר שיש חולקים.

306. יו"ד קצו,ג. מקורות - רוקח (הל' נדה, שיז-שיח). מרדכי (שבועות, סי' תשלז). רא"ש (הלכות נדה בקיצור, סי' ב, עיי"ש; פסקי הרא"ש, פרק י' סי' ה). שערי דורא (הל' נדה, סי' יט; הו"ד באגור). אגור (הל' כתמים, אלף שעא).

ברכת הטבילה

גרסינן **במסכת פסחים** (פרק קמא, ז' ב'):

אמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן.

(ומסיק) אמר רב חסדא: חוץ מן הטבילה. דאכתי גברא לא חזי.

תניא נמי הכי: טבל ועלה, בעלייתו אומר, ברוך אקב"ו על הטבילה.

שיטות הראשונים

ברכה לפני הטבילה או אחריה: דעת **בה"ג ורש"י**, דלאחר שעולה מן הטבילה, מברכת אקב"ו על הטבילה[307]. וכן דעת **ראב"ן ושערי דורא**. אבל דעת **גאונים, רי"ף, רמב"ם, ראב"ד, ורא"ש**, שכל חייבי טבילות מברכין לפני הטבילה, עובר לעשייתן, חוץ מן הגר[308]. וכתבו **תוספות ורא"ש** בשם **ר"י**, דאין למחות בנשים שמברכות אחר טבילה, כיון דאיכא גר דלא מצי לברך עד לאחר הטבילה, לא פלוג. **והשו"ע**[309] פסק **כרי"ף** וסיעתו. **והרמ"א** כתב שיש אומרים לאחר טבילה, ושכן נוהגים.

ברכת טבילה כשערומה בתוך מים צלולים: דעת **ארחות חיים** שבאשה אין דין לבה רואה את הערוה[310]. ודעת **ראב"ד, ראב"ן, ושערי דורא,** שגם באשה שייך דין זה, ולכן אם נכנסה עד צווארה במים צלולים, עוכרתן ברגלה ומברכת. **והשו"ע**[311] סתם במקום אחד **כראב"ד**, ובמקום אחר כתב בשם יש מי שאומר **כארחות חיים**.

307. רש"י פירש כיון דאיכא טבילה דאכתי גברא לא חזי, כגון טבילת בעל קרי, ומשמשת שפלטה שכבת זרע, וטבילת גר, תיקנו בכולן שיברך לאחר טבילה (וכן נראה, שהרי בכולן מברך על מפני שהוא לאחר עשייתן. ב"י).

308. דלא אמר רב חסדא אלא בטבילת גר בלבד, שאינו יכול לומר אקב"ו עד שיטבול, דמל ולא טבל כאילו לא מל, משא"כ שאר חייבי טבילות (ואפילו רואה קרי, קיי"ל, ברכות כ"ב א', דבטלוה לטבילה, ויכול לברך). וכתב הר"ן, דלפי דבריהם מה שאינם מברכים בשאר חייבי טבילות "לטבול", בלמ"ד, שהוא נוסח הברכה שמברכין עובר לעשייתן, היינו מפני שלא רצו להתקין לה ב' מטבעות, וכיון שבטבילת גר צריך לברך ב"על", אף כשמברכין לפני הטבילה קבעוה ב"על".

309. יו"ד ר,א. מקורות - בה"ג (הל' נדה, סי' מא). רש"י (ברכות נ"א א', ד"ה התם; פסחים ז' ב', ד"ה דאכתי). ראב"ן (נדה, סי' שכח). שערי דורא (נדה, סי' כב). רמב"ם (הל' ברכות יא,ז). רי"ף (פסחים ד א דפיו בשם רבנן). תוספות (פסחים ז' ב', ד"ה על). ר"ן (פסחים ד א ברי"ף, ד"ה חוץ). רא"ש (פסחים פ"א סו"ס י). רא"ש (הלכות נדה בקיצור, סי' ב).

310. ויכולות לברך ולהתפלל כשהן לבושות חלוק, אע"פ שאינן מפסיקות למטה מן החזה, לפי שערותן למטה מאד, ואין לבן רואה את הערוה (וכן כשנכנסו למים, אפילו צלולים, עד צווארן). ולא בעינן טוחות בקרקע, אלא כשהן ערומות כדי שתתכסה ערותן.

311. או"ח עד,ד (כארחות חיים). יו"ד ר,א (כראב"ד). ומסקנת הש"ך (יו"ד ר, ס"ק א) וט"ז (יו"ד ר, ס"ק ג), שאין שייך באשה לבה רואה את הערוה, ויכולה לברך אף בתוך המים כשהיא ערומה, דמשום גילוי ערוה אין בזה, דהמים נחשבים ככיסוי. והביאם המשנ"ב (או"ח עד,ד, ס"ק טז). וכתב דיותר טוב שיהיה לבה למעלה מן המים, דזה שרי אף באיש. עיי"ש. וכף החיים (או"ח עד,ד, ס"ק טוב) פסק להחמיר, עיי"ש. וראה מש"כ בזה ב"**נתיבי הלכה**" על מסכת ברכות (מהדורה שניה, כ"ד א', בשיטות הראשונים). מקורות - ארחות חיים (הו"ד בב"י, או"ח עד,ד, ואינו לפנינו). ראב"ד (בעלי הנפש, שער הטבילה, סו"ס ג). ראב"ן ושערי דורא (ראה פיסקה קודמת).

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן ר)

א. כְּשֶׁפּוֹשֶׁטֶת מַלְבּוּשֶׁיהָ, כְּשֶׁעוֹמֶדֶת בַּחֲלוּקָהּ, תְּבָרֵךְ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הַטְּבִילָה, וְתִפְשֹׁט חֲלוּקָהּ וְתִטְבֹּל; וְאִם לֹא בֵּרְכָה אָז, תְּבָרֵךְ לְאַחַר שֶׁתִּכָּנֵס עַד צַוָּארָהּ בַּמַּיִם; וְאִם הֵם צְלוּלִים, עוֹכַרְתָּן בְּרַגְלֶיהָ וּמְבָרֶכֶת. **הגה:** וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא תְּבָרֵךְ עַד אַחַר הַטְּבִילָה (טור בְּשֵׁם בַּעַל הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת וְרַשִּׁ"י וְרַאֲבָ"ן סִימָן שכ"ח וְש"ד), וְכֵן נוֹהֲגִים שֶׁלְּאַחַר הַטְּבִילָה, בְּעוֹדָהּ עוֹמֶדֶת תּוֹךְ הַמַּיִם, מְכַסֵּית עַצְמָהּ בְּבִגְדָהּ אוֹ בַּחֲלוּקָהּ, וּמְבָרֶכֶת.

דין זב זבה ונדה שמתו ודם שיצא לאחר מיתה

טמאים שמתו מטמאים באבן מסמא

(ס"ט ב') **משנה:** הזב, והזבה, והנדה, והיולדת, והמצורע, שמתו, מטמאין במשא עד שימוק הבשר (דמהשתא הוי מת ודאי, ואין מקום לטעות).

(ומברר) מאי במשא? אילימא במשא ממש, אטו כל מת מי לא מטמא במשא?!

אלא מאי במשא, באבן מסמא; דכתיב[342]: "וְהֵיתָיִת אֶבֶן חֶדָה וְשֶׂמַת עַל פֶּם גֻּבָּא"[343].

מאי טעמא (גזרו בהם אף לאחר מיתה)?

אמר רב: גזרה שמא יתעלפה (ויחשבו שהוא מת, ויבואו לטהרו אף בחייו).

(המשך **משנה:**) גוי שמת, טהור מלטמא[344].

תניא: אמר רבי: מפני מה אמרו גוי שמת טהור מלטמא במשא? לפי שאין טומאתו מחיים מדברי תורה, אלא מדברי סופרים.

(המשך **משנה:**) (1) בית שמאי אומרים: כל הנשים מתות נדות (מחזיקים אותן כנידות, ומטבילים כלים שהיו עליהן סמוך למיתתן). (2) ובית הלל אומרים: אין נדה אלא שמתה נדה.

(ע"א א') (ומברר) מאי טעמייהו דבית שמאי?

---

342. דניאל ו,יח. ופירושו: והובאה אבן אחת, ושמו אותה על פי הבור (גוב האריות אליו הושלך דניאל). דשאר מתים לא מטמו, הכא מטמו מדרבנן, הואיל ומחיים מטמו באבן מסמא מדאורייתא, שהרי מטמאין מושב כל שתחתיהם, גזור בהו רבנן לאחר מיתה.

343. לשון מסמא קא מפרש, דהיינו אבן כבדה העשויה להינוח, ואינה מטלטלת; הלכך כשהיא על גבי כלים ומת נתון עליה, אין זה משא הואיל ואינה ראויה להטלטל עמו. רש"י. וראה להלן בהרחבה.

344. אע"ג דמחיים הרי הוא כזב לכל דבריו ולטמא באבן מסמא, משמת טהור מלטמא באבן מסמא, כדמפרש בגמרא, הואיל וטומאת זיבה שעליו מחיים אינה אלא מדברי סופרים. רש"י.

כדתניא: בראשונה היו מטבילין כלים על גבי נדות מתות (אפי אותן שלא נגעו בהן אחר מיתתן), והיו נדות חיות מתביישות (שאפילו במיתתן תהא טומאתן נזכרת לכל[315]). התקינו שיהו מטבילין על גבי כל הנשים, מפני כבודן של נדות חיות[316]. בראשונה היו מטבילין על גבי זבין מתין, והיו זבין חיין מתביישין, התקינו שיהו מטבילין על גבי כל האנשים, מפני כבודן של זבין חיים.

שיטות הראשונים

אבן מסמא: **רש"י** פירש, אבן כבדה העשויה להינוח, ואינה מטלטלת. וכן פירשו **רמב"ם, רשב"ם, רבינו תם**[317]. ובמסכת שבת פירש **רש"י**: אבן ששמוה על גבי יתידות, וכלים תחתיה, ונדה או זב יושבין עליה, אף על פי שלא הכבידו על הכלים, טמאים הכלים[318]. **ורבינו שמשון** כתב, לאו דוקא אבן, דכך שוה נסר או נייר, שיפסיק דבר שאין מקבל טומאה, ומשום קרא נקט אבן, ועיקר טעם תלוי בזה שעומד במקום אחד, ולא זז ולא הסיט[319].

האם כל אשה נחשבת כנדה לטמא באבן מסמא: פסק **הרמב"ם**[320] כבית הלל, שאין נדה אלא שמתה נדה: "הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת וְהַמְּצֹרָע שֶׁמֵּתוּ - הֲרֵי הֵן מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב אַחַר מִיתָתָן כְּשֶׁהָיוּ כְּשֶׁהֵן חַיִּין, עַד שֶׁיִּמַּק הַבָּשָׂר. וְטֻמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְעַלֵּף אֶחָד מֵאֵלּוּ וִידַמּוּ שֶׁמֵּת, וְהוּא עֲדַיִן לֹא מֵת; נִמְצָא מִשְׁכָּבָן וּמֶרְכָּבָן שֶׁלְּאַחַר מִיתָה אַב טֻמְאָה שֶׁלְּדִבְרֵי סוֹפְרִים. אֲבָל נָכְרִי שֶׁמֵּת אֵינוֹ עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁהוּא חַי אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם".

---

315. מאירי (בית הבחירה, מועד קטן, כ"ז ב', ד"ה בראשונה היו מטבילין).

316. כתבו תוספות (ע"א א', ד"ה אלא): משמע דהך לא אתי כבית הלל. ותימה דבסוף מועד קטן (כ"ז ב') תני לה גבי שאר בראשונה דקתני התם, דהוי הילכתא פסיקתא, משמע דבכולהו הלכתא כמו שהתקינו לבסוף! ובתוספתא דמכילתין (פ"ט) קתני לכולהו! ותירצו דבראשונה דהכא היינו דמתחילה היו נוהגין כבית הלל, ולבסוף התקינו לכולי עלמא שיהיו נוהגין כבית שמאי (וראה שם תירוץ נוסף בשם רבינו תם). אמנם ברמב"ם (פירוש המשנה) מבואר, שמה שהתקינו שיהיו מטבילין על כל הנשים וכו', זו דעת בית שמאי. ובית הלל אינם חוששין לענין זה.

317. הלכך כשהיא על גבי כלים ומת נתון עליה, אין זה משא הואיל ואינה ראויה להטלטל עמו. ור"ת ורשב"ם כתבו שהיא כבדה כל כך, עד שאין ניכר כובד הזב היושב עליה ועל הבגדים.

318. וכתב הר"ן בשם רש"י, שאף שאין האבן נוגעת בכלים, טמאים. ואף על פי שאין הזב ולא האבן שהוא יושב עליהם נוגעין בהן. והמאירי כתב שדווקא אם האבן נוגעת.

319. ועיי"ש דמבאר דתרי גווני אבן מסמא איכא. ועיין עוד ערוך (ערך אבן מסמא), ורמב"ן בשם רבינו חננאל. מקורות - רש"י (נדה ס"ט ב', ד"ה כדכתיב; שבת פ"ב ב', ד"ה באבן). ר"ן (חי', שבת פ"ב ב', ד"ה באבן). מאירי (שבת פ"ב ב', ד"ה הזב). רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב ו,ה). רבינו תם ורשב"ם (הו"ד בתוספות, נדה נ"ה א', ד"ה אבן). רבינו שמשון (כלים א,ג, ד"ה שהוא; זבים ה,ג). ערוך (ערך אבן מסמא). רמב"ן בשם רבינו חננאל (נדה נ"ה א', ד"ה אבן).

320. הל' מטמאי משכב ומושב, ו,ד.

האשה שמתה ויצאה ממנה רביעית דם

(ע"א א') משנה: האשה שמתה, ויצאה ממנה רביעית דם, מטמאה משום כתם (דדם נדה במשהו) ומטמאה באוהל (אם כל הרביעית באוהל). רבי יהודה אומר: אינה מטמאה משום כתם, מפני שנעקר משמתה (ואין דם מטמא לאחר מיתה משום דם נידות).

(ומדייק) מכלל דתנא קמא סבר אף על גב דנעקר דם משמתה, מטמאה משום כתם?! אמר זעירי: מקור מקומו טמא איכא בינייהו (הילכך אף על גב שנעקר לאחר מיתה מטמא בנדות, מפני שהיה במקור מחיים, ואע"ג דלאחר מיתה לאו רואה היא).

(המשך **משנה:**) ומודה רבי יהודה ביושבת על משבר ומתה, ויצאה ממנה רביעית דם, שהיא מטמאה משום כתם (שנעקר מחיים). אמר רבי יוסי: (אינה רביעית דם מת) לפיכך, אינה מטמאה באוהל[321].

(ומדייק) מכלל דת"ק (דהיינו רבי יהודה) סבר באוהל נמי מטמא (בתמיה הרי יצא מחיים)?! אמר רב יהודה: דם תבוסה איכא בינייהו[322].

שיטות הראשונים

האשה שמתה, ויצאה ממנה רביעית דם: כתב **הרמב"ם**: ונהגנו בדם זה לחומרא, ודננו בו דיני דם המת ודם החי. ואין הלכה כרבי יהודה. ולא כרבי יוסי. וכן כתב: "הָאִשָּׁה שֶׁמֵּתָה וְיָצָא מִמֶּנָּה דָּם - מְטַמֵּא מִשּׁוּם כֶּתֶם כְּדַם הַנִּדָּה, שֶׁהַמָּקוֹר מְקוֹמוֹ טָמֵא; אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא הַדָּם אַחַר שֶׁמֵּתָה, וְאֵין כָּאן נִדָּה, הוֹאִיל וּמִמָּקוֹם טָמֵא יָצָא, מְטַמֵּא טֻמְאַת כְּתָמִים. וְאִם הָיָה בּוֹ רְבִיעִית - מְטַמֵּא בָּאֹהֶל וּמְטַמֵּא מִשּׁוּם כֶּתֶם"[323].

321. הואיל ונעקר הדם מחיים, אין דינו כדם המת לטמא ברביעית באוהל.

322. לרבי יהודה הואיל וספק הוא, ספק אם נעקר כולו מחיים, ספק אם נעקר מקצתו לאחר מיתה, הוה דם תבוסה, ומדרבנן מטמא באוהל, דמדאורייתא עד שתהא רביעית לאחר מיתה. ורבי יוסי סבר, האי לאו דם תבוסה הוא, דכיון דכורעת לילד, הוא כולו נעקר מחיים. רש"י. ולהלן, יתבאר בהרחבה דין דם תבוסה.

323. מקורות - רמב"ם (פירוש המשניות; הל' מטמאי משכב ומושב ד,טו).

דם תבוסה

(ע"א א') דתניא: איזהו דם תבוסה (דטומאתו דרבנן)?

(1) פירש רבי אלעזר ברבי יהודה: הרוג שיצא ממנו דם, בין בחייו בין במותו, ספק בחייו יצא, ספק במותו יצא, ספק בחייו ובמותו (שהתחילה הרביעית לצאת מחיים, ספק כולו מחיים ספק כולו במותו), זהו דם תבוסה.

(2) וחכמים אומרים: (זה אינו, הואיל ואיכא לספוקי שמא כולו במותו, הוה ליה ספק טומאה דאורייתא) ברשות היחיד, ספקו טמא; ברשות הרבים, ספקו טהור. אלא איזהו דם תבוסה (דטומאתו מדברי סופרים)? הרוג שיצא הימנו רביעית דם בחייו ובמותו (וידוע לנו שלא יצאה כולה לאחר מיתה), ועדיין לא פסק, ספק רובו בחייו[324] ומיעוטו במותו, ספק מיעוטו בחייו ורובו במותו, זהו דם תבוסה (מדרבנן. שמן התורה אינו טמא אלא אם יצאה כל הרביעית לאחר מיתה).

(המשך **הברייתא**:) (1) רבי יהודה אומר: הרוג שיצא ממנו רביעית דם, והיה מוטל במיטה, ודמו מטפטף לגומא, טמא (הדם מטמא טומאת מת), מפני שהטיפה של מיתה מעורבת בו. (2) וחכמים מטהרין, מפני שראשון ראשון נפסק (שאין זב בקילוח, אלא נוטף[325]).

(ואמרינן) שפיר קאמרי ליה רבנן לרבי יהודה! (ומבאר) רבי יהודה לטעמיה, דאמר אין דם מבטל דם (דמין במינו, לרבי יהודה, לא בטיל, בפרק כיסוי הדם, פ"ז ב').

(ע"א ב') (המשך **הברייתא**:) (1) רבי שמעון אומר: צלוב על העץ, שדמו שותת לארץ (שאינו נוטף, אלא שותת ואינו נפסק[326]), ונמצא תחתיו רביעית דם, טמא. (2) רבי יהודה מטהר, שאני אומר טיפה של מיתה עומדת לו על גב העץ (והדם שעל הארץ יצא מחיים, ואין על הארץ רביעית דם לאחר מיתה).

(ומקשה) ורבי יהודה (שטימא במקרה שהיה מוטל במיטה), נימא איהו לנפשיה שאני אומר טיפה של מיתה עומדת על גב המיטה! (ומתרץ) שאני במיטה דמחלחלה[327].

---

324. רבותא אשמעינן דאע"ג דמספקא לן אי רובו מחיים, גזר עליה טומאה. ומיהו אי הוה נמי רובא לאחר מיתה, אין טומאתו מן התורה, דרביעית שלמה דמת בעינן. ומיהו אי הוה פשיטא לן דרובא מחיים, לא גזרו עליה.

325. והלכך אפילו היה רוב לאחר מיתה, טהור, שהרי מתחילה דם נפל מחיים בתוך הגומא, ואחר כך נפל דם מיתה עליו, טיפין טיפין, כל טיפה וטיפה שנפלה בטלה בדם הראשון שהיה בגומא מחיים. והיכא אמרינן דם תבוסה? בשוכב על הארץ **ודמו זב ואינו נפסק**. ההוא, כי הוי לאחר מיתה רובא, אזלינן בתריה מדרבנן. ואי נמי מספקא לן, גזור בה טומאה. רש"י.

326. הילכך לא מבטל ההוא דלאחר מיתה, שהוא הרבה. אבל נוטף, ראשון בטל, ואפילו טפה שלאחר מיתה מרובה בטלה שלא נפל ביחד. רש"י.

327. שמאחר שהעץ אינו מתחלחל ומתגלגל לנדנוד הצלוב כמיטה, אף אנו אומרים שהדם שיצא לאחר מיתה, עמד לו על העץ (דהיינו עץ הצליבה אינו מתנדנד, והדם שיצא לאחר מיתה, נשאר על העץ. משא"כ מיטה מתנדנדת,

שיטות הראשונים

הגדרת דם תבוסה: פסק **הרמב"ם** כחכמים, וכתב: "נִתְעָרֵב הַדָּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ בָּאַחֲרוֹנָה סָמוּךְ לַמִּיתָה עִם הַדָּם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁמֵּת, וְכָל הַתַּעֲרֹבֶת רְבִיעִית, וְאֵין יָדוּעַ כַּמָּה יָצָא מֵחַיִּים וְכַמָּה יָצָא מֵאַחַר מִיתָה, אֲפִלּוּ חֲצִי רְבִיעִית מֵחַיִּים וְחֶצְיָהּ אַחַר מִיתָה - הֲרֵי זֶה נִקְרָא 'דַּם תְּבוּסָה', וּמְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבָאֹהֶל, אֶלָּא שֶׁטֻּמְאָתוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. ...יָצָא מִמֶּנּוּ רְבִיעִית דָּם בִּלְבַד, וְסָפֵק כֻּלָּהּ מֵחַיִּים סָפֵק כֻּלָּהּ לְאַחַר מִיתָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק טֻמְאָה כִּשְׁאָר הַסְּפֵקוֹת, וְהַנּוֹגֵעַ בָּהּ: בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - טָמֵא; בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - טָהוֹר".

דם שנוטף מחי, ויורד לגומה, וממשיך לנטוף לאחר מיתה: פסק **הרמב"ם** כחכמים, וכתב: "הָרוּג שֶׁהָיָה מֻטָּל עַל הַמִּטָּה וְדָמוֹ מְנַטֵּף כְּשֶׁהוּא חַי וְיוֹרֵד לַגֻּמָּה, וּמֵת וַהֲרֵי הַדָּם מְנַטֵּף אַחַר מוֹתוֹ וְיוֹרֵד לְאוֹתָהּ גֻּמָּה - הֲרֵי כָּל הַדָּם שֶׁבָּהּ טָהוֹר, שֶׁטִּפָּה טִפָּה רִאשׁוֹנָה בָּטְלָה בַּדָּם שֶׁיָּצָא מֵחַיִּים". ודלא כרבי יהודה, הסובר אין דם מבטל דם[328].

והדם לא התעכב על גב המיטה, אלא טפטף לגומא). מאירי (ע"א ב', ד"ה היה).

328. הרמב"ם אינו מתייחס לצלוב על העץ, וכתב בליקוטי הלכות, שהלכה כרבי שמעון שטמא, ונראה שהוא דם תבוסה, שמא רובו לאחר מיתה. דסברא זו דיהיה תלוי בטיפה של מיתה, רבי יהודה יחידאי הוא בזה. מקורות - רמב"ם (הל' טומאת מת ב,יג-יד).

דין יולדת בימי טוהר וטבילה בסוף ימי טוהר

(ע"א ב') **משנה:** בראשונה היו אומרים היושבת על דם טוהר, היתה מערה מים לפסח (מכלי אל כלי לרחוץ בו את בשר הפסח, אבל במים אינה נוגעת[329]). חזרו לומר: הרי היא כמגע טמא מת (שהוא ראשון, אבל רק) לקדשים (ולא לחולין. הילכך, אפילו נוגעת במים אם תרצה[330]), כדברי בית הלל. בית שמאי אומרים: אף כטמא מת[331].

(ומדייק מסיפא) חזרו לומר הרי היא כמגע טמא מת לקדשים. לקדשים אין, לחולין לא. אלמא, חולין שנעשו על טהרת הקודש, לאו כקודש דמו.

(ומבאר) מתניתין (שהחמירו על הטבול יום לעשותו כמגע טמא מת) מני? אבא שאול היא, **דתניא:** אבא שאול אומר: טבול יום (דינו) תחילה לקודש (נחשב ראשון לטומאה, כנוגע בטמא מת), לטמא שניים (בקודש) ולפסול אחד.

משנה: ומודים (כולם[332]) שהיא אוכלת במעשר (כדין טבול יום) וקוצה לה חלה (עד שלא תקרא עליה שם, ומנחתה בכלי), ומקפת (מקרבת הכלי אצל העיסה) וקוראה לה שם. ואם נפל מרוקה ומדם טהרה על ככר של תרומה, שהוא טהור[333].

(שנינו במשנה:) ומודים שאוכלת במעשר. דאמר מר: טבל ועלה, אוכל במעשר. וקוצה לה חלה. חולין הטבולין לחלה, לאו כחלה דמו (אלא חולין גמורים הם). ומקפת. דאמר מר: מצוה לתרום מן המוקף.

329. שהיא טבולת יום שטבלה לסוף שבועיים, ואין לה הערב שמש עד יום שמונים שהוא תכף להבאת כפרתה, והכתוב עשאה טבולת יום, דכתיב (ויקרא יב,ד) "בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגָּע", וקיי"ל בכל קדש לרבות את התרומה, וטבול יום שני הוא, וכשהיא מערה אינה נוגעת במים אלא בכלים, ושני אינו מטמא כלי. רש"י.

330. שהמים חולין הם, וטבול יום שני הוא, ואין שני עושה שלישי בחולין. ואף על פי שהמים הללו נעשים על טהרת הקודש, שהרי לרחיצת פסח עשויות, לא מהני בהו שני, דחולין הנעשה על טהרת הקודש, לאו כקודש דמו. רש"י. והגר"א (אליהו רבה) ביאר שגם לפי משנה אחרונה ("חזרו לומר") שמטמאה את הקדשים כראשון לטומאה, **אסורה לערות מים מן הכלי**, שמא יש משקה טופח על הכלי, והיולדת מטמאתו להיות ראשון, ומשקה טופח חוזר ומטמא את הכלי, והכלי את המים שבתוכו, והמים את הפסח כשידיח בהם. **דכל שסופו לקדשים**, כגון זה שידיח במים שבכלי את הפסח, **עשאוהו כמגע טמא מת**. ודוקא בכלי לח. אבל מותרת לערות מים מכלי יבש (שהכלי עצמו אינו נטמא ממגעה, דאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, או ממשקה שהוא ראשון). עיי"ש באריכות שמבאר מהלך המשנה והגמרא.

331. דינה כטמא מת, שהוא אב הטומאה, והרי היא מטמאה את הכלי שמערה בו מים לפסח.

332. כלומר, אף שהחמירו בית שמאי ובית הלל בטבולת יום ארוך לעניין קדשים (לדון אותה לבית הלל כמגע טמא מת, ראשון לטומאה, או לבית שמאי כטמא מת, אב הטומאה), דוקא לקדשים החמירו, אבל לגבי הקולות המפורטות להלן, דינה ככל טבול יום. משנה אחרונה.

333. אף על פי שמשקים היוצאים מהנדה, אב הטומאה הם, אשה זו אינה נדה אלא טבולת יום, ומשקים היוצאים מטבול יום טהורים הם.

(המשך **משנה**:) בית שמאי אומרים: צריכה טבילה באחרונה (ליל שמונים לתרומה[334]). ובית הלל אומרים: אינה צריכה טבילה באחרונה[335].

מאי בינייהו? אמר רב קטינא: טבול יום ארוך איכא בינייהו (ולב"ש איכא היסח הדעת).

שיטות הראשונים

חולין שנעשו על טהרת הקודש: דעת **הרמב"ם** שהלכה כמשנה אחרונה, שחולין שנעשו על טהרת הקודש, לאו כקודש דמו. ודעת **הראב"ד** שכקודש דמו[336].

היושבת על דם טוהר: פסק **רמב"ם** כמשנה אחרונה וכבית הלל: "יוֹלֶדֶת שֶׁטָּבְלָה (אחרי ימי טומאתה) - הֲרֵי הִיא בְּכָל יְמֵי טֹהַר שֶׁלָּהּ כְּטָמֵא שֶׁטָּבַל וַעֲדַיִן לֹא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ, וַהֲרֵי הִיא טְבוּלַת יוֹם בְּכָל אוֹתָן הַיָּמִים; וְאֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת בְּסוֹף יְמֵי טֹהַר, אֶלָּא בְּמִשְׁלַם הַיָּמִים הֲרֵי הִיא כִּטְבוּל יוֹם שֶׁהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהִיא כִּטְבוּל יוֹם? לְעִנְיַן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר. אֲבָל לַקָּדָשִׁים - הֲרֵי הִיא כְּרֹאשׁוֹן לַטֻּמְאָה שֶׁעֲדַיִן לֹא טָבַל, אֶלָּא כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּנִדָּה אוֹ בִּטְמֵא מֵת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן"[337].

וכתב **הרמב"ם**: "וְיֵרָאֶה לִי שֶׁמֵּאַחַר שֶׁהִיא מְטַמְּאָה אֶת הַקֹּדֶשׁ (גם בתוך ימי הטוהר), שֶׁהִיא צְרִיכָה טְבִילָה בַּסּוֹף וְאַחַר כָּךְ תִּגַּע בַּקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת לַאֲכִילַת הַתְּרוּמָה".

---

334. מפני שטבולת יום ארוך היא, והסיחה דעתה מן התרומה. ואם ישראלית היא, טובלת לביאת מקדש. רש"י.

335. אבל לקדשים מודו בית הלל, דקיימא לן (חגיגה כ"א א'): האונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקדש, הילכך לאחר שהביאה כפרתה טובלת לקדשים. רש"י.

336. מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' שאר אבות הטומאות יא,ט).

337. מקורות - רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב ה,ד).

זבה קטנה שטבלה ושימשה

(ע"א ב') משנה: הרואה יום אחד עשר (שהוא סוף ימי זוב, ואין יום שלאחריו מצטרף עמו לזיבה), וטבלה לערב ומשמשה - (1) בית שמאי אומרים: מטמאין משכב ומושב[338], וחייבין בקרבן. (2) ובית הלל אומרים: פטורים מן הקרבן[339].

(ע"ב א') (המשך **משנה:**) טבלה ביום של אחריו (דעבדה שימור קצת[340]) ושימשה את ביתה ואחר כך ראתה - (1) בית שמאי אומרים: (היא ובועלה) מטמאין משכב ומושב (מדרבנן, דגזרו אטו תוך י"א יום), ופטורין מן הקרבן (דהא עבדי שימור[341]). (2) ובית הלל אומרים: הרי זה גרגרן (ממהר לחטוא שמא ירגיל בכך תוך י"א. אבל לענין טומאה, טהור).

(המשך **משנה:**) ומודים (בית הלל) ברואה בתוך י"א יום וטבלה לערב ושימשה, שמטמאין משכב ומושב וחייבין בקרבן (ואפילו לא תראה למחר, דהא בעי שימור והרי בעל זבה קטנה). טבלה ביום של אחריו (דעבדה קצת שימור) ושימשה, הרי זה תרבות רעה (שמא תראה אחר כן, ותצטרף לשלפניו ואין טבילתה טבילה) ומגען (לעניין טומאה וטהרה) ובעילתן (לעניין קרבן) תלויין[342].

(ע"ב ב') איתמר, עשירי (שאין לו צרוף לזיבה, שאין מצטרף עמו אלא י"א דהוי להו תרי) - (1) רבי יוחנן אמר: עשירי כתשיעי (דפשיטא לן ביה דבעי שימור אם ראתה בו, דהא ראוי להביאה לידי זבה גמורה). מה תשיעי בעי שימור, אף עשירי בעי שימור. (2) ריש לקיש אמר: עשירי כאחד עשר. מה אחד עשר לא בעי שימור (מדאורייתא, לפי בית הלל), אף עשירי לא בעי שימור.

גרסינן לעיל, **פרק בא סימן (נ"ד א')**:

תניא: (אשה שוסתה קבוע, לראות) שני ימים טמאין ושני ימים טהורין[343] (וכל ראיותיה

---

338. אפילו בעלה מטמא משכב ומושב לטמא אוכלין ומשקין, שהוא כבועל שומרת יום כנגד יום, דקסבר יום י"א בעי שימור. רש"י.

339. דלא בעי שימור. אבל לענין טומאה מודו **מדרבנן** להחמיר, גזרה יום י"א אטו תוך י"א יום, דמטמאה בועלה מדאורייתא עד שתספור קצת יום המחרת, כדיליף לקמן מ"יהיה לה". רש"י. וראה להלן.

340. ושימור מעליא הוא, אלא שתוך י"א יום אסור לעשות כן, שלא תבא לידי ספק, שמא תראה לאחר תשמיש ומצטרפין הימים לזיבה ואין טבילתה טבילה. רש"י.

341. ואע"פ שחזרה וראתה, אין מצטרפין לזיבה, שהרי תחילת נדה היא. רש"י.

342. שאם תראה, מגען מגע זבה, וחייבין בקרבן. ואם לא תראה, מגען טהור, ובעילתן פטורה. רש"י.

343. היא רואה א',ב'. ושוב אינה רואה ג',ד'. ושוב רואה ה',ו'. ושוב אינה רואה ז',ח'. והנה ביום ז' אינה יכולה להיות מותרת לבעלה, כי היא טמאה כל שבעה ימי נדות. אבל תטבול במוצאי יום שביעי, ותהיה מותרת בשמיני. אחר היום השביעי מתחילים ימי זיבתה. היא רואה ט',י'. וצריכה להיות שומרת יום כנגד יום, דהיינו יום י"א שומרת בטהרה (וביום י"ב תהיה מותרת, כדלהלן). ושוב אינה רואה י"א,י"ב. ושוב רואה י"ג,י"ד (וצריכה להיות שומרת יום ט"ו). ושוב אינה רואה ט"ו,ט"ז. ושוב רואה יום י"ז,י"ח (וצריכה להיות שומרת יום י"ט). וכאן, ביום י"ח, הסתיימו י"א ימי זיבה שלה. ושוב אינה רואה יום י"ט,כ'. וחוזר חלילה.

בלילה, טמאה שבעה ימים, וטובלת במוצאי יום שביעי) **משמשת שמיני** (וכשרואה תשיעי ועשירי, משמרת יום אחד עשר כנגדם), **ושנים עשר** (משמשת), (וכשרואה שלושה עשר וארבעה עשר, משמרת חמישה עשר כנגדם) **וששה עשר** (משמשת), (וכשרואה שבעה עשר ושמונה עשר, מסתיימים ימי זיבתה, ומשמרת יום תשעה עשר כנגדם) **ועשרים** (משמשת).

(ומקשה) **ותשמש נמי בתשסר** (שהרי ביום שמונה עשר הוא סיום י"א ימי זיבה, והכלל הוא שיום אחד עשר לזיבה אינו צריך שימור יום כנגדו, לפי בית הלל)!

אמר רב ששת: זאת אומרת, גרגרן דתנן, אסור (מדרבנן. שאסור להיות גרגרן ולשמש ביום י"ב עם הרואה ביום י"א). **רב אשי אמר: נהי דחד עשר לא בעי שימור, עשירי מיהא בעי שימור** (מן התורה. ומשום כך גם כשראתה עשירי ואחד עשר, חלה חובת שימור, ויש שימור אף בימי נדה כשלא ראתה בהם)[344].

שיטות הראשונים

ראתה דם זיבה ביום אחד עשר: מחלוקת בית שמאי ובית הלל. לדעת בית שמאי צריכה שימור מן התורה. ולדעת בית הלל מדרבנן. ואם שימשה קודם מוצאי יום שנים עשר, הרי זה גרגרן. לדעת רב ששת, גרגרן דתנן, אסור. ולדעת רב אשי, מותר[345] (ורק ממידת חסידות אסור). ולהלכה, **הרמב"ם** פסק כרב ששת, שאסור. **ורז"ה והמאירי** פסקו כרב אשי, שמותר[346].

ראתה דם באחד עשר וטבלה בלילה ושימשה: כתב **הרמב"ם**: "רָאָת דָּם בָּאַחַד עָשָׂר מִימֵי זִיבָתָהּ, וְטָבְלָה לָעֶרֶב, שֶׁהוּא לֵיל שְׁנֵים עָשָׂר, וְשִׁמְּשָׁה מִטָּתָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה וּבוֹעֲלָהּ טָמֵא וְעוֹשִׂין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[347], אֵינָן חַיָּבִין כָּרֵת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר מִצְטָרֵף לְיוֹם אַחַד עָשָׂר לַעֲשׂוֹתָהּ זָבָה; הוֹעִילָה לָהּ טְבִילַת לַיִל זֶה לְהַצִּילָהּ מִן הַקָּרְבָּן"[348].

---

344. לפיכך, היות שראתה יום עשירי דאיהו בעי שימור מן התורה, לפיכך תשב י"ט הטהור, ויהא שימור ליום י"ז שהוא עשירי לימי זיבה. והיום האחד עשר אינו יכול להיחשב כשימור לעשירי, אף שהוא עצמו אינו מצריך שימור, שאין שימור עולה אלא ביום טהור. על פי רש"י (נ"ד א', ד"ה רב אשי). דעת הרז"ה (השגות על בעלי הנפש, שער הספירה אות א), שרב ששת כשיטת ריש לקיש אזיל, דאמר עשירי לא בעי שמור. ורב אשי כרבי יוחנן הסובר עשירי בעי שימור (ומשום כך הלכה כרב אשי, ראה להלן). אומנם התוספות (נ"ד א', ד"ה ותשמש) ושאר ראשונים ביארו שאף רב ששת כרבי יוחנן, דסבירא להו שגם רבי יוחנן מודה שלאחר שעברו ימי זיבתה, לא בעינן שימור. עיי"ש בסוגיא. וראה להלן בשיטות הראשונים.

345. כן מבואר בדברי רז"ה, תוספות, תוספות הרא"ש (נ"ד א', ד"ה ותשמש), וריטב"א (נ"ד א', ד"ה גרגרן).

346. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ו,יח). רז"ה (השגות על בעלי הנפש, שער הספירה אות א). מאירי (נ"ד א', סוף ד"ה ונשוב לביאור השמועה. ועיי"ש שעל פי גירסתו החליף דברי רב ששת ורב אשי מגירסתנו).

347. כתב בעין משפט (בליקוטי הלכות) דדעת רש"י, דהא דדייק המשנה דפטורין מקרבן ומשמע דמטמאין משכב ומושב, היינו מדרבנן בעלמא (דומיא שמצינו בדברי בית שמאי בטבלה ביום של אחריו ושימשה וכו' דמטמאין משכב ומושב, והתם בודאי מדרבנן, הכא נמי מדרבנן). ואילו מלשון הרמב"ם משמע שסובר דאף לבית הלל מטמאין משכב ומושב מדאורייתא כמו לבית שמאי (שהטבילה לא הועילה אלא להצילה מקרבן, אבל עדיין אסורים לשמש בלילה מן התורה, וכן מטמאים משכב ומושב מהתורה). וצריך טעמא!

348. כדעת בית הלל במשנה, הרואה יום אחד עשר וטבלה לערב ושימשה, פטורין מן הקרבן. הרמב"ם הזכיר

ראתה דם זיבה בעשירי: לדעת רבי יוחנן עשירי כתשיעי, ובעי שימור מן התורה. ופסקו **רמב"ם, רמב"ן, וסמ"ג** הלכה כרבי יוחנן[349].

ראתה ביום העשירי וביום האחד עשר: לרב ששת (אליבא דרבי יוחנן) אינה חייבת לשמור יום י"ב אלא מדרבנן[350], ולרב אשי שומרת יום י"ב מן התורה[351].[352] ולהלכה, דעת **הרמב"ם**, לכאורה, כרב ששת. **ורז"ה ומאירי** פסקו כרב אשי[353].

שומרת יום כנגד יום מתי טובלת: מדין תורה, טובלת אחר הנץ החמה, ומותרת בערב. **במשנתנו** כתוב שאם טבלה ביום שימור דזבה קטנה, ושימשה בו ביום, הרי בעילה זו תלויה ומגען גם כן תלוי[354]. ולעיל (ס"ז ב') **תניא**: ואחר תטהר, רבי שמעון אומר אחר מעשה תטהר[355], אבל אסרו חכמים לעשות כן, שמא תבוא לידי ספק. ופירשו **תוספות** דאטבילה קאי (דאסרו, שמא תשמש)[356]. וכן דעת **התרומה וסמ"ג**. ודעת **רמב"ם** דאתשמיש קאי, וטובלת אחר הנץ החמה, ומותרת בערב[357].

רק ראתה ביום י"א, אבל עשירי בעי שימור כתשיעי, כדעת רבי יוחנן. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ו,יז).

349. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה ו,יז; מטמאי משכב ומושב ה,ח). רמב"ן (הל' נדה א,ז). סמ"ג (לאוין קיא).

350. וסובר שלא אמר ר' יוחנן שאשה שראתה בעשירי צריכה שימור, אלא בשלא ראתה בי"א, שמאחר שאף אחד עשר בימי זיבה הוא, נעשה לו שימור. אבל זו שראתה (גם) באחד עשר, הואיל ואי אפשר לה לשמור של ימי זיבה, אינה צריכה שימור ביום שהוא ראוי לנדה (שאין בו שימור מהתורה). מאירי. וכן ביארו תוספות ועוד ראשונים (לעיל, נ"ד א').

351. והולך לשיטתו של ר' יוחנן שאמר שעשירי צריך שימור, ואחד עשר נעשה לו שימור, ומאחר שבזו אין אחד עשר יכול ליעשות שימור, שהרי ראתה בו, אף הוא צריך לשנים עשר. וכל שאי אפשר לה לשמור שבימי זיבה, צריכה שימור בימי נדה. מאירי. אמנם יש שביארו דלא פליג רב אשי אדרב ששת, אלא לומר דמההיא לא שמעינן ליה (ראה מגיד משנה, איסורי ביאה ו,יח).

352. על פי ספר התרומה (הל' נדה, סי' פו) וסמ"ג (לאוין קיא). וראה טוב"י ובעיקר ב"ח (יו"ד קפג, ד"ה ומ"ש וביום עשירי).

353. הרמב"ם לא התייחס במפורש לרואה בי' ובי"א, אמנם לכאורה, היות שפסק כרב ששת, הוא הדין כאן. וראה מגיד משנה (איסו"ב ו,יז-יח), וב"י (יו"ד קפג, ד"ה ופסק), ומרכבת המשנה (איסורי ביאה, ו,יז, ד"ה ובחנם). ודעת **מהרש"ל** (בביאורו לסמ"ג, לאוין קיא), **שהסמ"ג פוסק כרב אשי**. מקורות - ראה פסקאות קודמות.

354. שאם תראה בו ביום תסתור כל מה שלפניו, ונמצאת טמאה למפרע, ונמצא זה שבעל זבה, וחייבין קרבן על בעילתן, ומגען טמא למפרע.

355. פירוש כיון שספרה זבה גדולה מקצת יום שביעי משבעה נקיים, תטהר ע"י טבילה.

356. ומיירי בזבה גדולה. אמנם כתב ב"י (יו"ד קפג) דמשמע ליה דלדעת תוספות, כי היכי דאסרו חכמים לזבה לטבול בשביעי כדי שלא תבוא לשמש בו ביום, הכי נמי אסרו לזבה קטנה לטבול ביום השימור כדי שלא תבוא לשמש בו ביום, ותראה בו ביום אחר כך, ונמצא שבעל זבה.

357. ראה בהרחבה לעיל, ס"ז ב'. מקורות - רמב"ם (הל' איסו"ב, ו,ט-יד). וראה רש"י (כ"ט ב', ד"ה ר"ש היא דאמר; ס"ז ב', ד"ה לידי). תוספות (ס"ז ב', ד"ה אבל). תרומה (סי' פו). סמ"ג (לאוין קיא, ד"ה גרסינן בפרק אחרון דנדה). מרדכי (סי' תשלו).

אחד עשר יום שבין נדה לנדה

(ע"ב ב') תניא (**בתורת כהנים**[358]): יכול הרואה ג' ימים בתחילת נדה (שלא ב"א יום שבין נדה לנדה) רצופים, תהא זבה? ומה אני מקיים "וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ (בְּבְשָׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדָּתָהּ)"[359] (שמבואר שהרואה דם בימי נדתה, אינה זבה), ברואה יום אחד? תלמוד לומר (בפרשת זבה): "בְּלֹא עֶת נִדָּתָהּ"[360] - סמוך לנדתה (סמוך לעת הנידות, **לאחר** שבעת ימי נידתה).

(המשך **הברייתא**:) ואין לי (שנעשית זבה) אלא (כשראתה) סמוך לנדתה; מופלג לנדתה יום אחד (שביום השמיני, הסמוך לנדתה, לא ראתה, ורק אח"כ ראתה ג' ימים רצופים) מניין? תלמוד לומר "אוֹ כִּי תָזוּב".

(ע"ג א') (המשך **הברייתא**:) אין לי אלא יום אחד, מניין לרבות מופלג שניים, שלושה, ארבעה, חמישה, שישה, ושבעה, שמונה, תשעה, עשרה (שאחר נידתה), מניין? אמרת, מה מצינו ברביעי (שאחר נידתה), שראוי לספירה (של ז' נקיים, אם ראתה ראשון שני ושלישי שאחר נידתה) וראוי לזיבה (אם ראתה בשני שלישי ורביעי שאחר נידתה), אף אני אביא העשירי, שראוי לספירה וראוי לזיבה.

(המשך **הברייתא**:) ומנין לרבות אחד עשר (שיצטרף עם הראשונים לזיבה לג' רצופין, ואף על גב שאינו ראוי לספירת נקיים של זיבת ג' ראשונים)? תלמוד לומר "בְּלֹא עֶת נִדָּתָהּ" (ואפילו מופלג לימים הרבה). יכול שאני מרבה אף שנים עשר? אמרת: לאו[361]...

(המשך **הברייתא**:) ואין לי אלא (הרואה) שלושה ימים (רצופים), שני ימים מניין (שנעשית בכך זבה)? תלמוד לומר "יָמֵי". יום אחד מנין? תלמוד לומר "כָּל יְמֵי".

(המשך **הברייתא**:) "טְמֵאָה" - מלמד שמטמאה את בועלה כנדה. "הִוא" - היא מטמאה את בועלה, ואין הזב מטמא מה שהוא בועל...

(המשך **הברייתא**:) ומנין שהיא (הזבה) עושה משכב ומושב (כמו הנידה)? תלמוד לומר "כְּמִשְׁכַּב נִדָּתָהּ"[362]. ואין לי (שמטמאה משכב ומושב) אלא (הרואה) שלושה ימים; (הרואה) שני ימים מנין? תלמוד לומר "יָמֵי". יום אחד מנין? תלמוד לומר "כָּל יְמֵי".

ומנין שסופרת אחד לאחד? תלמוד לומר: "יִהְיֶה לָהּ". יכול תספור שבעה לשנים,

358. פרשת מצורע, זבים פרשה ה, פרק ח.

359. ויקרא טו,יט.

360. ויקרא טו,כה.

361. והברייתא לומדת כן מהפסוקים.

362. ויקרא טו,כו.

וכו'? תלמוד לומר: "יִהְיֶה לָּהּ", אינה סופרת אלא יומה.

ואמרינן, דהני אחד עשר יום שבין נדה לנדה, לרבי עקיבא קראי נינהו (למדים הלכה זו מפסוקים, כמבואר לעיל בברייתא), לרבי אלעזר בן עזריה הלכתא (הלכה למשה מסיני).

תנא דבי אליהו: כל השונה הלכות בכל יום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא; שנאמר[363] "הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ" - אל תקרי הליכות, אלא הלכות[364].

שיטות הראשונים

מקור דין אחד עשר יום שבין נדה לנדה: פסקו **רי"ף ורמב"ם** כרבי אלעזר בן עזריה, וכתב **הרמב"ם**: "וְכֵן כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה בְּתוֹךְ הַיָּמִים שֶׁבֵּין וֶסֶת נִדָּה וּוֶסֶת נִדָּה - הֲרֵי הוּא דַּם זִיבָה. וַהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁאֵין בֵּין זְמַן נִדָּה לִזְמַן נִדָּה אֶלָּא אַחַד עָשָׂר יוֹם בִּלְבַד".[365]

כל השונה הלכות בכל יום, מובטח לו שהוא בן העוה"ב: כתב **המאירי**: "רָצָה לוֹמַר, שֶׁאַחַר שֶׁשָּׁנָה הַסּוּגְיָא דֶּרֶךְ מֶחְקָר וּמַשָּׂא וּמַתָּן, מַעֲלֶה בְּיָדוֹ הָרְאוּי לְבֵרוּר דֶּרֶךְ פְּסַק, וְקוֹבְעָן לְעַצְמוֹ הֲלָכוֹת הֲלָכוֹת, מֻבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא; שֶׁעַל יְדֵי כַּךְ מִתְיַשֵּׁר בְּהוֹרָאָה יָפָה יָפָה, וְנִמְצָא מְזַכֶּה אֶת הַבְּרִיּוֹת בְּהוֹרָאוֹתָיו, וְאֵינוֹ מַכְשִׁילָן כְּשְׁאַר הַתַּלְמִידִים שֶׁאֵין נוֹהֲגִין כֵּן."

הדרן עלך תינוקת
וסליקא לה מסכת נידה

363. חבקוק ג,ו.

364. כתב בתוספות הרא"ש: איידי דאיירי לעיל בהלכות י"א (יום) שהיא הלכה למשה מסיני, קא מייתי לה הכא, כדפירש רש"י, הלכות, משנה וברייתא והלכה למשה מסיני. ומיהו, לא שייכא כל כך הכא טפי מבשאר דוכתי דלא מייתי לה אגב גררא זו! אלא משום דניחא ליה לסיים בדבר טוב, כדאמרינן באין עומדין (ברכות ל"א א'), שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו (דבריהם) בדברי שבח ותנחומין.

365. מקורות - רי"ף (שבועות, ג ב בדפיו). רמב"ם (הל' איסורי ביאה ו,ג).

נ ס פ ח

בדיני הרחקות

דיני הרחקות

שחוק וקלות ראש והתקשטות בימי נדתה
דיבור האסור עם אשתו נדה
בגדים מיוחדי לימי נידותה
הוחזקה נדה בשכינותיה
ייחוד עם אשתו נדה
לא שנו אלא שלא בעל, אבל בעל אשתו ישנה עמו
הסתכלות באשתו נדה
הסתכלות במקומות מכוסים באשתו נדה
חיבוק ונישוק ודין מגע באשתו נדה
איסור קורבה לאשתו נדה
מגע בעלמא באשתו נדה
שינה במיטה אחת בבגדים
שתיה משיורי כוס ששתתה
שתיה מכוס שלה, שלא בפניה
שתיית האשה מכוס ששתה בעלה
אכילה משיירי מאכלה
אכילה עם אשתו נדה על שולחן אחד
איסור אכילה כשנמצאים בניו ובני ביתו
לאכול עם אשת איש בקערה אחת
הרחקות בימי ליבון
הרחקות אצל אשה שספרה שבעה נקיים אך עוד לא טבלה
מלאכות שנדה עושה לבעלה
איסור מזיגת הכוס, אשה לבעלה
באיזה משקה נאמר איסור מזיגת הכוס, ומתי
איסור מזיגת ושיגור כוס, מהבעל לאשה
הושטה מיד ליד
זריקה מיד ליד
הצעת המיטה
הרחצת פניו ידיו ורגליו
רחצה במים צוננים
ישיבה ושכיבה על מיטת אשתו
ישיבה משותפת על ספסל
מלאכות שנדה עושה לבעלה החולה

שחוק וקלות ראש והתקשטות בימי נדתה

גרסינן **במסכת שבת** (פרק במה אשה, ס"ד ב'):

תניא: "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ"[1] - זקנים הראשונים אמרו: שלא תכחול (בעיניה) ולא תפקוס (שרק על פניה) ולא תתקשט בבגדי צבעונין. עד שבא רבי עקיבא ולימד: אם כן אתה מגנה על בעלה, ונמצא בעלה מגרשה וכו'.

שנינו **במסכת אבות דרבי נתן** (ריש פרק ב):

איזהו סייג שעשתה תורה לדבריה? הרי הוא אומר[2]: "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב (לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ)", יכול יחבקנה וינשקנה, וידבר עמה דברים בטלים, ויישן עמה בבגדיה על המיטה? תלמוד לומר: "לֹא תִקְרַב".

יכול תרחץ פניה ותכחול את עיניה? תלמוד לומר[3]: "וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ" - כל ימים שבנדתה תהיה בנדוי. מכאן אמרו: כל המנולת עצמה בימי נדתה, רוח חכמים נוחה הימנה. וכל המקשטת עצמה בימי נדתה, אין רוח חכמים נוחה הימנה.

שיטות הראשונים

דיבור האסור עם אשתו נדה: ביארו **הראשונים**, דברים בטלים, היינו דברי הרגל. וכן פסק **השו"ע**[4], שלא ישחוק ולא יקל ראש עמה.

התקשטות בימי נדות: כתב **אור זרוע** שראה כתוב **בפסקי הלכות נדה** (לרש"י) שהנדה, היולדת והמפלת, אסורות לקשט ולהתנאות לפני בעליהן. וכתב דליתא! דתניא 'והדוה בנדתה', זקנים הראשונים אמרו וכו', הרי לך שרבי עקיבא מתיר להתקשט ולהתנאות, וקיי"ל כרבי עקיבא (דקאי רב כוותיה במסכת שבת). וכן פסקו **רמב"ם ושאר הראשונים**. וכתב **הטור**: "בקושי התירו לה להתקשט בימי נדותה, אלא כדי שלא תתגנה על בעלה". וכן פסק **השו"ע**[5].

---

1. ויקרא טו,לג.
2. ויקרא יח,יט.
3. ויקרא טו,לג.
4. יו"ד קצה,א. מקורות - ראב"ד (ריש שער הפרישה, ד"ה אומר). רמב"ן (הל' נדה, ח,ג). רשב"א (תוה"ב, ב"ז, ריש שער ב).
5. יו"ד קצה,ט. וכתב בביאור הגר"א (ס"ק יג), מקורו מאבות דרבי נתן הנ"ל, דמשמע דאף לרבי עקיבא, מדקאמר אין רוח חכמים וכו' (וביאר בשלמת אליהו, מדלא קאמר אסור, אלא אין רוח חכמים, משמע דמדינא מותר, כרבי עקיבא, אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנה). אמנם צ"ב, שכן מהגמרא בשבת משמע שלרבי עקיבא מותרת אף לכתחילה לכחול ולפקוס, שלא תתגנה על בעלה. וכלשון הרמב"ם ואור זרוע. מקורות - פסקי הלכות נדה (הל' נדה לרש"י. ספר האורה ח"ב, סי' א, עמ' 166). רמב"ם (איסורי ביאה יא,יט). אור זרוע (הל' נדה, סי' שס).

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצה)

א. חַיָּב אָדָם לִפְרֹשׁ מֵאִשְׁתּוֹ בִּימֵי טֻמְאָתָהּ... וְלֹא יִשְׁחֹק וְלֹא יָקֵל רֹאשׁ עִמָּהּ (אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים) (טוּר וּבֵית יוֹסֵף בְּשֵׁם רַשְׁבָּ"א מֵאֲבוֹת דְּר"ן) שֶׁמָּא יַרְגִּיל לַעֲבֵרָה; אֲבָל מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, דְּכֵיוָן שֶׁבָּא עָלֶיהָ פַּעַם אַחַת תּוֹ לֹא תַּקִּיף יִצְרֵיהּ (ל' עַצְמוֹ).

ט. בְּקֹשִׁי הִתִּירוּ לָהּ לְהִתְקַשֵּׁט בִּימֵי נִדָּתָהּ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְגַּנֶּה עַל בַּעֲלָהּ.

בגדים מיוחדים לימי נידותה

גרסינן **במסכת קידושין** **(פרק עשרה יוחסין, פ' א')**:

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מלקין על החזקות, סוקלין ושורפין על החזקות, ואין שורפין תרומה על החזקות.

(ומבאר) מלקין על החזקות, כרב יהודה, דאמר רב יהודה: הוחזקה נדה בשכינותיה, בעלה לוקה עליה משום נדה.

שיטות הראשונים

הוחזקה נדה בשכינותיה: רש"י פירש שראוה לובשת בגדי נדות. וכן פסק **השו"ע**[6], שראוי שתייחד לה בגדים לימי נידותה.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצה)

ח. רָאוּי לָהּ שֶׁתְּיַחֵד לָהּ בְּגָדִים לִימֵי נִדּוּתָהּ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם זוֹכְרִים תָּמִיד שֶׁהִיא נִדָּה.

ייחוד עם אשתו נדה

גרסינן **במסכת כתובות** **(פרק קמא, ד' א')**:

תניא: ...וכן מי שפירסה אשתו נדה, הוא ישן בין האנשים, והיא ישנה בין הנשים.

דרש רב יוסף בריה דרבא משמיה דרבא: לא שנו (דאין נאמנין להתייחד) אלא שלא בעל (דתקיף ליה יצריה). אבל בעל, אשתו ישנה עמו (דכיון דנדה חמורה, בעל מהימן עלה, דלא אתי לזלזולי באיסור כרת).

6. יו"ד קצה,ח. מקורות - רש"י (כתובות ע"ב א', קידושין פ' א', ד"ה הוחזקה).

גרסינן **במסכת סנהדרין** (פרק אחד דיני ממונות, ל"ז א'):

"סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים"[7] שאפילו כסוגה של שושנים, לא יפרצו בהן פרצות[8]. והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרב כהנא: אמריתו נדה שרי לייחודי בהדי גברא, אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת?! אמר ליה: התורה העידה עלינו סוגה בשושנים, שאפילו כסוגה בשושנים, לא יפרצו בהן פרצות. ריש לקיש אמר: מהכא "כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ"[9] - אפילו ריקנין שבך מלאין מצוות כרמון. רבי זירא אמר: מהכא "וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו"[10] - אל תיקרי בגדיו, אלא בוגדיו[11].

גרסינן **במסכת עירובין** (פרק הדר, ס"ג ב'):

אמר רב ברונא אמר רב: כל הישן בקילעא שאיש ואשתו שרויין בה, עליו הכתוב אומר[12]: "נְשֵׁי עַמִּי תְּגָרְשׁוּן מִבֵּית תַּעֲנֻגֶיהָ". ואמר רב יוסף: אפילו באשתו נדה. רבא אמר: אם אשתו נדה היא, תבא עליו ברכה. (ודחי) ולא היא! דעד האידנא מאן נטריה?

גרסינן **במסכת סוטה** (פרק קמא, ז' א'):

תניא: "וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן"[13] - מן התורה האיש מביא את אשתו, אבל אמרו חכמים: מוסרין לו שני תלמידי חכמים, שמא יבוא עליה בדרך. רבי יוסי אומר: בעלה נאמן עליה מקל וחומר, ומה נדה שהיא בכרת, בעלה נאמן עליה, סוטה שהיא בלאו, לא כל שכן?! אמרו לו: לאו! אם אמרת בנדה, שכן יש לה היתר (לכשתטהר, לפיכך אין יצרו תוקפו, שמובטח הוא לאחר זמן); תאמר בסוטה שאין לה היתר (אם תמצא טמאה, ולפיכך לבו רודף אחריה)? ואומר[14] "מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ" וגו'.

שיטות הראשונים

לא שנו אלא שלא בעל, אבל בעל אשתו ישנה עמו: פירש **אור זרוע** אפילו בעל מעולם (ולאו דווקא אשה זו). וכתב **שיש מפרשים** לא שנו אלא שלא בעל, פירוש את זאת האשה (אפילו בעל

7. שיר השירים ז,ג.
8. גדורה בשושנים. כלומר, באזהרה קלה ובהבדלה מועטת הם נפרשין מן העבירה, ואין צריך גדר אבנים להפסיקן, שאפילו אין רחוקין מן העבירה אלא גדר שושנים מפסיק ביניהם לא יפרצו בה פרצות הגדר.
9. שיר השירים ד,ג.
10. בראשית כז,כז.
11. ומכאן שהיתר הייחוד עם אשתו נדה אינו רק לתלמידי חכמים, אלא לכל ישראל, שהרי אמרו שאפילו ריקנין ובוגדים, לא חיישינן להו. על פי ביאור הגר"א (יו"ד קצה,א, ס"ק ג, ע"פ שלמת אליהו).
12. מיכה ב,ט.
13. במדבר ה,טו.
14. משלי ט,יז.

מעולם). וכן דעת **הרמב"ם**. וכן פסק **השו"ע**[15].

שולחן ערוך

(אה"ע, הלכות אישות, סימן כב)

א. אָסוּר לְהִתְיַחֵד עִם עֶרְוָה מֵהָעֲרָיוֹת, בֵּין זְקֵנָה בֵּין יַלְדָּה, שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְגַלּוֹת עֶרְוָה. חוּץ מֵהָאֵם עִם בְּנָהּ וְהָאָב עִם בִּתּוֹ וְהַבַּעַל עִם אִשְׁתּוֹ נִדָּה. וְחָתָן שֶׁפֵּרְסָה אִשְׁתּוֹ נִדָּה קֹדֶם שֶׁיִּבְעֹל, אָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ, אֶלָּא הִיא יְשֵׁנָה בֵּין הַנָּשִׁים וְהוּא יָשֵׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים; וְאִם בָּא עָלֶיהָ בִּיאָה רִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ נִטְמֵאת, מֻתָּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ (וְעַיֵּן בְּיו"ד סִי' קצ"ב).

הסתכלות באשתו נדה

גרסינן **במסכת נדרים** (**פרק ואלו מותרין, כ' א'**):

תנא: לעולם אל תהי רגיל בנדרים, שסופך למעול בנדרים[16]; ואל תהי רגיל אצל עם הארץ שסופך להאכילך טבלים; אל תהי רגיל אצל כהן עם הארץ, שסופך להאכילך תרומה; ואל תרבה שיחה עם האשה, שסופך לבא לידי ניאוף.

רבי אחא ברבי יאשיה אומר: כל הצופה בנשים, סופו בא לידי עבירה. וכל המסתכל בעקבה של אשה, הויין לו בנים שאינן מהוגנין.

אמר רב יוסף: ובאשתו נדה.

אמר רבי שמעון בן לקיש: עקבה דקתני, במקום הטנופת, שהוא מכוון כנגד העקב.

שיטות הראשונים

הסתכלות במקומות מכוסים באשתו נדה: כתב **רשב"א** דהא דאמר אסור להסתכל בעקבה של אשה, ואמר רב יוסף באשתו נדה, מן העקב נלמוד לכל מקום מכוסה שבה, שמא יבוא לידי הרגל. וכן פסק **רמב"ן**. וכן פסק **השו"ע**[17].

---

15. אה"ע כב,א. מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה כא,א). אור זרוע (חלק א, הלכות נדה סימן שס).

16. כן הובאה גירסה בתוספות (נדרים כ' א'). ויש ספרים שגרסו בשבועות (ופירושו אף בשבועות). ויש ספרים דגרסי בהדיא אף בשבועות. עיי"ש. וראה דקד"ס השלם (הוצ' מכון התלמוד הישראלי).

17. יו"ד קצה,ז. וכתב בביאור הגר"א (ס"ק יא) שהרשב"א לא גרס: אמר רבי שמעון בן לקיש עקבה דקתני במקום הטינופת וכו'. ולפי זה עקיבה הוא כפשוטו (אמנם הב"י דחק לפרש שהטור והרשב"א משוים כל המקומות המכוסים למקום הטינופת). אמנם ראה רמב"ם שפסק: "וּמֻתָּר לָאָדָם לְהַבִּיט בְּאִשְׁתּוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֶרְוָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֶנָּאַת לֵב בִּרְאִיָּתָהּ - הוֹאִיל וְהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ לְאַחַר זְמַן, אֵינוֹ בָּא בָּזֶה לִדְבַר מִכְשׁוֹל". והשיג הראב"ד: אבל לא במקום הסתר שלה! והכי איתא בנדרים. עכ"ל. וכתב המגיד משנה: "ובנדרים לא הזכירו אלא במקום הטנופת. אבל לא הוצרך רבינו לבאר איסורו שכבר כתב ולא ישחוק ולא יקל עמה, וכל שכן ההסתכלות באותו מקום". (וראה שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא, יו"ד סי' קכב; וראה

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצה)

ז. לֹא יִסְתַּכֵּל אֲפִלּוּ בַּעֲקֵבָהּ, וְלֹא בִּמְקוֹמוֹת הַמְכֻסִים שֶׁבָּהּ. אֲבָל מֻתָּר לְהִסְתַּכֵּל בָּהּ בַּמְּקוֹמוֹת הַגְּלוּיִם אַף עַל פִּי שֶׁנֶּהֱנֶה בִּרְאִיָּתָהּ (בֵּית יוֹסֵף בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ם).

(אה"ע, הלכות אישות, סימן כא)

ד. מֻתָּר לְאָדָם לְהַבִּיט בְּאִשְׁתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נִדָּה וְהִיא עֲרֻוָה לוֹ; אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲנָאָה בִּרְאִיָּתָהּ, הוֹאִיל וְהִיא מֻתֶּרֶת לְאַחַר זְמַן, אֵינוֹ בָּא בָּזֶה לִידֵי מִכְשׁוֹל. אֲבָל לֹא יִשְׁחַק וְלֹא יָקֵל רֹאשׁ עִמָּהּ.

חיבוק ונישוק ודין מגע באשתו נדה

גרסינן **במסכת שבת** (פרק יציאות השבת, י"ג א'):

איבעיא להו: נדה מהו שתישן עם בעלה (במיטה) היא בבגדה והוא בבגדו?

(אמר רב יוסף:) **תא שמע**, "אֶל הֶהָרִים לֹא אָכָל וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא וְאֶל אִשָּׁה נִדָּה לֹא יִקְרָב"[18], מקיש אשה נדה לאשת רעהו: מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור[19], אף אשתו נדה הוא בבגדו והיא בבגדה אסור. שמע מינה.

ופליגא דרבי פדת. דאמר רבי פדת: לא אסרה תורה אלא קורבה של גלוי עריות בלבד (תשמיש ממש), שנאמר[20] "אִישׁ אִישׁ אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה" (ושאר קורבה, אפילו קירוב בשר, אסורה רק מדרבנן. וכשלבושים, אין מקום לגזור אפילו מדרבנן).

שיטות הראשונים

איסור קורבה לאשתו נדה: דעת **ראב"ן, רמב"ם, רבינו יונה, סמ"ג, ספר החינוך, ר"ן, ריטב"א, ומאירי,** שאיסור חיבוק ונישוק הוא איסור תורה[21]. ודעת **רמב"ן, רשב"א, ורשב"ץ,** שאין מלקין מן התורה אלא בביאה גמורה או בהעראה. אבל קריבה שאין בה גילוי ערוה, כגון חיבוק

'תוספת אוהל', לרב שמואל קידר זצ"ל, נדה, סימן קצה,ז). מקורות - רמב"ם (הל' איסורי ביאה, כא,ד). רמב"ן (הל' נדה ח,ד). רשב"א (תורת הבית, ז,ב, עמ' לו).

18. יחזקאל יח,ו.

19. והתם סברא הוא לאסור לפי שיצרו תוקפו ומתגבר עליו ביותר. תוספות (ד"ה מה).

20. ויקרא יח,ו.

21. וכתב ראב"ן, שמה שאמר לה אליהו, ברוך המקום שהרגו, לא על האכילה אמר, אלא על השינה בקירוב בשר, דאי על האכילה לא היה אומר לא נשא פנים לתורה, אלא כך היה אומר שעבר על דברי חכמים ז"ל דאמרו לא יאכל מפני הרגל עבירה. אמנם הרמב"ן כתב, שאם היה עובר בלאו מן התורה היה אומר ברוך המקום שהרגו שעבר על דברי תורה. ואין זה נקרא משוא פנים. אבל הדבר שהוא משוא פנים לתורה הוא הגדר והסייג הנעשין לדבריה. עיי"ש.

ונישוק, אינה אסורה אלא מדרבנן. **והשו"ע** פסק **כרמב"ם** וסיעתו[22], ואסר ליגע באשתו חולה לשמשה[23]. **והרמ"א** התיר[24].

נדה אי הוי בכלל עריות: דעת **רבינו תם ותוספות**, דנידה אינה בכלל דבר שבערוה. ודעת **רשב"א**, דהוי דבר שבערוה[25].

מגע בעלמא באשתו נדה: כתב **המאירי**, שבזמן הזה (שאין מגעה אסור משום טומאה, שהרי כולם טמאי מתים) אין איסור המגע אלא מצד הרחקה, ולא נאמר אלא בדברים של חיבה, כגון מזיגת הכוס. **וראבי"ה** כתב דנגיעה בעלמא, דליכא ריצוי ביאה, מותרת מעיקר הדין. ומכל מקום טוב להחמיר[26]. **והאור זרוע** כתב שאסור ליגע באחד מאיבריה[27]. וכן משמע **מהראשונים** שאסרו הושטה, שמא יגע בה[28]. וכן פסק **השו"ע**[29]. **והרוקח** החמיר בזה מאוד[30].

---

22. יו"ד קצה,טז-יז. בדעת הרמב"ם נחלקו האחרונים: הב"י הסתפק, **שמא לרמב"ם כל נגיעת ערוה אסורה מהתורה** (והכריע בשו"ע לחומרא). **והש"ך** (יו"ד קנז,א, ס"ק י) הכריע כרמב"ם, אבל כתב **דאף הרמב"ם לא קאמר אלא כשעושה חיבוק ונישוק דרך חיבת ביאה** (שהרי מצינו בש"ס שהאמוראים חיבקו ונשקו לבנותיהם ואחיותיהם. וכן כתב הר' יצחק ליאון, בעל מגילת אסתר. וכן דייק מלשון הרמב"ם "אוֹ שֶׁחִבֵּק וְנִשֵּׁק דֶּרֶךְ תַּאֲוָה וְנֶהֱנָה בְּקֵרוּב בָּשָׂר - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה") **וכן כתב סמ"ג** דאינו לוקה אלא בדרך תאווה וחיבת ביאה. וגם בדברי **רבינו יונה** ועוד, מבואר שהאיסור הוא כאשר הנגיעה כדי ליהנות מן המגע.

מקורות - סיעה א' - רמב"ם (ספר המצוות, מצוה ל"ת שנג; הל' איסורי ביאה כא,א). ראב"ן (הל' נדה, סוף סי' שלה). רבינו יונה (אגרת התשובה, אות יט). סמ"ג (לאוין קכו). ספר החנוך (מצוה קפח). ר"ן (פסחים, כ"ה א', ד"ה בכל מתרפאין). ריטב"א (חי' שבת י"ג א', סוד"ה ופליגא). מאירי (סנהדרין ס"ו ב', ד"ה כל). וראה ר"ש משאנץ וראב"ד על תורת כהנים (פרשת אמור, פרשתא ט, פרק יג). סיעה ב' - רמב"ן בהשגות (על ספר המצוות). רשב"א (שו"ת, ח"א סי' אלף קפח). רשב"ץ (ספרו זהר הרקיע, מצות לא תעשה, ד"ה כל העריות בפרטן). ובביאור מחלוקת רמב"ם ורמב"ן, ראה באריכות בביאור הגר"א (אה"ע כא,א, ס"ק א).

23. ונחלקו האחרונים, אם גם בחולי שיש בו סכנה, ראה פיסקה הבאה.

24. בדעת הרמ"א אפשר היה לומר שסובר כרמב"ן, דאינו אסור אלא מדרבנן. אמנם בביאור הגר"א (ס"ק כא) כתב שסובר הרמ"א דהלאו הזה הוא דוקא אם מתכוין בשביל ערוה, אבל בלאו הכי אינו אלא מדרבנן (דהיינו שלדעתו, הרמ"א פוסק כרמב"ם, אלא שסובר כהש"ך, שרק דרך חיבת ביאה אסור מהתורה).

25. **ובתרומת הדשן** (סי' רנב) כתב דאשה נדה חולה, ובעלה רופא, אסור לו למשש לה הדופק. וגם בתשובות **הרשב"א** (המיוחסות לרמב"ן סי' קכז), אסר. וכתב הב"י שמשמע מדבריו שבחולי מסוכן שרי משום פיקוח נפש. והסתפק הב"י לדעת הרמב"ם, דנגיעת ערוה אסורה מן התורה, אם אסור אף בפיקוח נפש משום דהוי אביזרייהו (שכן זה רק נגיעה) דגילוי עריות.

ובשו"ע (קצה,יז) פסק שאסור לבעל למשש לאשתו נדה חולה הדופק. והרמ"א התיר כשיש סכנה. ובביאור הגר"א כתב מקור המחבר מהגמרא בפסחים (כ"ה א') שאפילו בלאו דג' עבירות אין מתרפאין, ומהגמרא בסנהדרין (ע"ה א') שאסור להתרפאות על ידי אשת איש, עיי"ש. **ומשמע מדברי הגר"א, דלשו"ע אף בחולה שיש בה סכנה, אסור** (ראה בדי השולחן ס"ק קפה). וראה ערוך השולחן (סעי' כה-כז), שביאר דכשיש סכנה, אף השו"ע מתיר. וראה בהרחבה בשו"ת ציץ אליעזר (חלק כ, סי' לו, סעי' א). מקורות - תוספות (גיטין ב' ב', ד"ה עד, וד"ה הוי). רשב"א (חולין י' ב', ד"ה ונשים). רבינו תם (ספר הישר, התשובות, סי' פ). וראה 'טהרת הבית' (ח"א, הקדמה).

26. וזה לשונו: ומדאסרינן הרחצת פניו ידיו ורגליו גרידא הוה משמע דנגיעה אחרת שרי, דליכא ריצוי ביאה. ואף על גב דגבי תנא דבי אליהו קאמר לא נגע בי אפילו באצבע קטנה, חומרא בעלמא היה מחמיר על עצמו. ולכל הפחות בימי ליבונה, נראה לי שאין צריך לפי ההלכה להחמיר בנגיעה בעלמא. ואפילו בימי נדתה, אילולי שנהגו העם. וטוב להתרחק ולעשות סיג, ואין להתיר, משום דאתי למיטעי.

27. האור זרוע חוכך בדבר, ומסקנתו לאסור.

28. ראה להלן דיון לגבי הושטה והעברת חפצים מידו לידה ולהיפך.

שולחן ערוך

(אה"ע, הלכות אישות, סימן כ)

א. הַבָּא עַל אַחַת מִן הָעֲרָיוֹת דֶּרֶךְ אֵבָרִים, אוֹ שֶׁחִבֵּק וְנִשֵּׁק וְנֶהֱנָה בְּקֵרוּב בָּשָׂר, הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, וְחָשׁוּד עַל הָעֲרָיוֹת.

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצה)

ב. לֹא יִגַּע בָּהּ אֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה, וְלֹא יוֹשִׁיט מִיָּדוֹ לְיָדָהּ שׁוּם דָּבָר וְלֹא יְקַבְּלֶנּוּ מִיָּדָהּ, שֶׁמָּא יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ. וְכֵן עַל יְדֵי זְרִיקָה מִיָּדוֹ לְיָדָהּ אוֹ לְהֶפֶךְ, אָסוּר. (בִּנְיָמִין זְאֵב ס"ס קנ"ט וְהַגָּהוֹת ש"ד בְּשֵׁם המהר"ם).

טז. אִשָּׁה חוֹלָה וְהִיא נִדָּה, אָסוּר לְבַעֲלָהּ לִגֹּעַ בָּהּ כְּדֵי לְשַׁמְּשָׁהּ, כְּגוֹן לַהֲקִימָהּ וּלְהַשְׁכִּיבָהּ וּלְסָמְכָהּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאִם אֵין לָהּ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנָּה, מֻתָּר בַּכֹּל (הַגָּהוֹת ש"ד וְהַגָּהוֹת מָרְדְּכַי פ"ק דְּשַׁבָּת בְּשֵׁם הר"מ), וְכֵן נוֹהֲגִין אִם צְרִיכָה הַרְבֵּה לְכָךְ.

יז. אִם בַּעֲלָהּ רוֹפֵא, אָסוּר לְמַשֵּׁשׁ לָהּ הַדֹּפֶק. **הגה:** וּלְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי דְּנוֹהֲגִין הֶתֵּר אִם צְרִיכָה אֵלָיו דִּמְשַׁמֵּשׁ לָהּ, כָּל שֶׁכֵּן דְּמֻתָּר לְמַשֵּׁשׁ לָהּ הַדֹּפֶק אִם אֵין רוֹפֵא אַחֵר וּצְרִיכָה אֵלָיו וְיֵשׁ סַכָּנָה בְּחָלְיָהּ, (כָּךְ דִּקְדֵּק הַבֵּית יוֹסֵף, מִלְּשׁוֹן הָרַמְבַּ"ן סִימָן קכז)...

---

29. יו"ד קצה,ב. הנודע ביהודה (תניינא חלק יו"ד סי' קכב) דן באיש ואשה הדרים בכפר ואין שם יהודי או יהודית זולת הזוג לבדם, אם מותר לבעלה לעמוד עליה כשהיא טובלת לראות שתהא כולה תחת המים, ואם יכול לתמכה בידיו לדחפה תחת המים. וכתב שמצד הסברא נראה כיון דאיסור נגיעה (כשאין בה חיבה, ואיסורו מדרבנן, כדעת הש"ך הנ"ל) וכן איסור הסתכלות במקומות המכוסים, הוא שמא יבא לידי הרגל דבר, ברגע זה לא חיישינן, דלא שביק היתרא, שתיכף ברגע זה מותרת בעליותה מן המים, ולכן אם אי אפשר בענין אחר, יש להתיר. עיי"ש. והו"ד בפתחי תשובה (ס"ק ב).

30. זה לשונו: "מעשה בתלמיד אחד שמת ולא הלכו אחר מטתו עשרה בני אדם. התחיל חבירו לבכות, אמר: זו תורה וזו שכרה? פקח הקדוש ברוך הוא עיניו בחלום, ואמר לו: חבירך לא עבר עבירה מימיו, כי אם פעם אחת עברה אשתו נדה לפניו ונגע בבגדיה, לכן הגבו עבירה ממנו. בו בלילה ראה את חבירו מהלך בתוך הפרדס בתוך המעין של מים בתוך גן עדן". וכן ראה בתשובות הראב"י אב"ד, בעל האשכול, שכתב: ויש שמחמירין דלא למינגע במשכבה ובבגדיה, ותבוא עליהם ברכה, כי גדר גדול הוא.

וראה להלן, בעניין איסור הרחצת פניו ידיו ורגליו באשתו נדה. מקורות - רוקח (נדה סימן שיח). ראב"י אב"ד, בעל האשכול (תשובות, סי' צ, הוצאת מגן, ההדיר הרב קאפח). אור זרוע (הל' נדה, סי' שס). ראבי"ה (נדה, סי' קעג). רא"ש (כתובות ה,כד). מאירי (כתובות ד' ב', ד"ה אע"פ וכו' ומעתה). וראה עוד מקורות להלן, בסוגיית הושטה מיד ליד.

שינה בבגדים ואכילה עם אשתו נדה

שנינו **במסכת שבת** (**פרק יציאות השבת, י"א א'**):

משנה: לא יאכל הזב עם הזבה, מפני הרגל עבירה.

וגרסינן התם בגמרא (**י"ג א'**):

איבעיא להו: נדה מהו שתישן עם בעלה (במיטה[34]) היא בבגדה והוא בבגדו?

(אמר רב יוסף:) **תא שמע**, "אֶל הֶהָרִים לֹא אָכָל וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא וְאֶל אִשָּׁה נִדָּה לֹא יִקְרָב"[32], מקיש אשה נדה לאשת רעהו: מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור[33], אף אשתו נדה הוא בבגדו והיא בבגדה אסור. שמע מינה. ופליגא דרבי פדת. וכו'.

תנא דבי אליהו: מעשה בתלמיד אחד, שקרא הרבה, ושנה הרבה, ושמש תלמידי חכמים הרבה, ומת בחצי ימיו. והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרתם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ואמרה להם: כתוב בתורה[34] "כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ", בעלי שקרא הרבה, ושנה הרבה, ושימש תלמידי חכמים הרבה, מפני מה מת בחצי ימיו?! ולא היה אדם מחזירה דבר.

פעם אחת נתארחתי אצלה. אמרתי לה: בתי בימי נדותיך מהו אצליך? אמרה לי: חס ושלום, אפילו באצבע קטנה לא נגע בי. בימי לבוניך[35] מהו אצליך? אמרה לי: אכל עמי, ושתה עמי, וישן עמי בקירוב בשר, אבל חס ושלום לא עלה על דעתו לדבר אחר. אמרתי לה: ברוך המקום שהרגו, שלא נשא פנים לתורה. שהרי אמרה תורה[36] "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב".

כי אתא רב דימי אמר: מיטה חדא הואי (רחבה. ולא היה קירוב בשר. וסבר שמותר בכך). במערבא אמרי - אמר רבי יצחק בר יוסף: סינר (ממתנים ולמטה) מפסיק בינו לבינה.

---

34. מי חיישינן להרגל עבירה, או דילמא כיון דאיכא היכרא מדכר דכירי. רש"י.
32. יחזקאל יח,ו.
33. דאסור לן יחוד מן התורה, בקדושין, פ' ב', מאחיך בן אמך. רש"י. ותוספות (ד"ה מה אשת רעהו) פירשו: והתם סברא הוא לאסור לפי שיצרו תוקפו ומתגבר עליו ביותר. עיי"ש.
34. דברים ל,כ.
35. רש"י פירש דמיירי בז' ימים שצריכה זבה לספור, הנקראים "ימי ליבון", שצריכה ללבוש לבנים לבדיקה, שמא תראה ותסתור ספירתה (אבל נדה אינה צריכה לספור נקיים מדין תורה, שאפילו ראתה כל שבעה, ולערב פסקה קודם שתשקע החמה, טובלת). ושאר ראשונים (ר"ת, רשב"א, ריטב"א ועוד) מבארים שהיו רגילים לטבול ב' טבילות: אחת אחר שבעה, כשפוסקת, קודם שתשב ז' נקיים, דלא אסירא השתא אלא מדרבנן (ולכך היה מיקל אותו תלמיד).
36. ויקרא יח,יט.

שיטות הראשונים

שינה במיטה אחת בבגדים: כתב **המרדכי** בשם **הר"ם** (מרוטנבורג) דצריך ליזהר אם יש שתי מיטות ורגלי האחת נוגעות בחבירתה, שלא ישכב הוא באחת ואשתו נדה באחרת, אם לא ישימו הפסק בנתיים. ודעת **תוספות ורשב"ץ** שאם המיטה רחבה ואינן מתקרבים זה לזה, מותר. שלא אסרו אלא קריבה, אבל זה אינו אלא ייחוד. והוסיף **רשב"ץ**, ובלבד שתישן היא בכלי מצע מיוחד לה, והוא בכלי מצע מיוחד לו. **והרמ"א**[37] פסק **כמרדכי**.

שתיה משיורי כוס ששתתה: המאירי כתב שאין מכוח הלכה איסור לשתות בכוס שהיא שותה, שאין זה קירוב הדעת. וכן משמע מסתימת דברי **רמב"ם, ראב"ד, רמב"ן, רא"ש, ורבינו ירוחם**. אמנם **היראים** אסר לשתות משיורי כוס שלה. וכן פסק **השו"ע**[38].

שתיה מכוס שלה, שלא בפניה: כתב **ראבי"ה** שאם שתתה בכוס ונשאר בו קצת והלכה לה, שאינו שותה ממש עמה, קבלתי **מרבותי** להתיר[39]. וכן פסק **הרמ"א** בשם יש אומרים. וכתבו **היראים, רוקח, ומרדכי**, שאם מריקים כוס ששתתה בו לכוס אחר, וחוזרים ומריקים לכוס ראשון, מותר (מאחר שיש שינוי בהרקת כוסות אין זה עמה). וכן פסק **הרמ"א**[40].

שתיית האשה מכוס ששתה בעלה: השאילתות[41] אסר לאשה נדה לשתות מהכוס של בעלה.

---

37. יו"ד קצה,ו. וכן נראה שהכריע הב"י. ובפתחי תשובה (ס"ק יא) בשם מקור חיים כתב, דבהפרש כל שהוא בין מיטה למיטה מותר, עיי"ש. מקורות - מרדכי (פרק קמא דשבת סי' רלח). תשב"ץ (שו"ת, ח"ג סי' נח). תוספות (שבת י"ג ב', ד"ה מיטה. כ"כ שיעורי שבט הלוי, קצה,ו, ס"ק א). ויש להעיר שדברי התשב"ץ מובאים **ברבינו ירוחם** (תולדות אדם וחוה נתיב כו חלק ד) בשם ר"ש ברשב"ץ (וכך גם הובאו הדברים בב"י). והוא צ"ע, שכן רשב"ץ מאוחר לרבינו ירוחם בכ-60 שנה (וכל שכן לרשב"ש בנו), ואיך יכול לצטטו?! ושמא הגהה השתרבבה לספרי רבינו ירוחם.

38. יו"ד קצה,ד. מגמרא שבת י"ג א', אכל עמי ושתה עמי, ולא הזכירו בגמרא שלא לצורך, אלא דעל כולן אמר אליהו הנביא זכור לטוב "ברוך המקום שהרגו". ושתיה היינו ששתה אחריה. וכן באכילה. ומהב"י נראה שאינו איסור מדינא, אלא רק שכן נהגו שלא לשתות כי אם על ידי הדחה. מקורות - יראים (סי' כו; הו"ד בהגהות מיימוניות, איסורי ביאה יא,יח; וברוקח, הל' נדה סי' שיז; ובמרדכי, פ"ק דשבת, סי' רלז, ובעוד ראשונים). וכן משמע מהמנהיג (דין היולדת) שכתב שאסור לשתות עמה בכוס אחד, ואף מים. ומה שכתבתי שכן משמע מסתימת רוב הפוסקים, כ"כ הב"י, שעל פי זה סתם הטור להיתר.

39. וכתב ראבי"ה (על דבריהם): ואף כן נראה לי, מדאמרינן בפרק אף על פי כל מלאכות וכו' חוץ ממזיגת הכוס והצעת המיטה והרחצת פניו ידיו ורגליו. הצעת המטה אמר רב הונא לא שנו אלא בפניו אבל שלא בפניו לית לן בה. והצעת המטה חמורה ממזיגת הכוס, דהותר על ידי שינוי אפילו בפניו.

והאור זרוע (הל' נדה סי' שס) כתב דין זה בצורה שונה בשם הראבי"ה: "ומורי אבי העזרי אמר לי שראה את רבינו אליעזר ממיץ, שהיה שותה מכוס שהיתה שותה אשתו נדה, אך לא היה מקבלו מידה". ומשמע שמותר תמיד, וכדעת המאירי שהובאה לעיל.

40. יו"ד קצה,ד. מקורות - שאילתות (פרשת אחרי מות, שאילתא צו). יראים (סי' כו). רוקח (נדה, סי' שיז). ראבי"ה (חלק א, מסכת נדה סי' קעג). סמ"ק (סי' רצג). מרדכי (מסכת שבת סי' רלז). מאירי (כתובות ד' ב', ד"ה ומעתה).

41. וכן דייק מדבריו הראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה א,ח). והתקשה הראב"ד מדוע אסר השאילתות, והרי מדובר במקרה שלא היו על שולחן אחד וגם היתה שלא בפניו, ולכן כתב: "ונראה לי, דאי איתא להא מילתא בכי האי גוונא בלחוד הוא דאיתא, דקא מייחד לה כסא למשתי וקא משדר ליה ניהלה כי התם, משום דקא יהיב דעתיה עילוה וכו'. ומסתברא דלא שנא כוס של ברכה ולא שנא כוס אחר וכו'. מיהו היכא דקא שתו כולהו מההוא כסא, ושתיא איהי נמי בתרייהו, לית לן בה".

אבל **היראים, רוקח, מרדכי** ועוד, כתבו שהיא מותרת לשתות אחריו[42]. וכן פסק **הרמ"א**[43].

אכילה משיירי מאכלה: כתב **רש"י**, שאנו מחמירים על עצמנו, ואין אנו אוכלים משיורי מאכלה. אמנם **בארחות חיים** כתב: ולאכול זה מה שהותיר זה, מותר. וכן סתם **השו"ע**[44]. **והרמ"א** כתב בשם יש אומרים, **כרש"י**.

לאכול עם אשתו נדה על שולחן אחד: דעת **רש"י, רמב"ם, החינוך, רא"ה**[45]**, סמ"ק, השלמה, מאורות, ומאירי**, דאסור לאכול עם אשתו נדה דווקא מאותה קערה. אך **השאילתות, בה"ג, ראבי"ה, ראב"ד, התרומה, המנהיג, סמ"ג, רי"ד, רמב"ן, רשב"א**[46]**, ורא"ש**, אסרו אף כשאוכלים בשתי קערות שונות על שולחן אחד[47]. וכתבו **הראשונים** שעל ידי שינוי יש להתיר לאכול בשולחן אחד[48]. ודעת **ר"י ואור זרוע**, שאם היה רגיל לאכול עמה בקערה אחת כשהיא טהורה, ועכשיו אוכל בקערה לבד, הוי שינוי, ושרי. ופסק **השו"ע**[49] **כשאילתות** וסיעתו, והתיר ע"י שינוי[50]. **והרמ"א** כתב **כר"י** בשם יש אומרים, ושכן נוהגים.

אכילה עם אשתו נדה על שולחן גדול: דעת **רבי אברהם מטול, רא"ש**[51]**, סמ"ק, מאירי** ועוד, שמה שאסרו לאכול על שולחן אחד, דווקא בשולחן של ימיהם שהיה בו מקום לאדם אחד,

---

42. וזהו שאמרו במשנה (שבת י"א א') "לא יאכל עם הזבה", ולא להיפך, דהיא מותרת אחריו.
43. יו"ד קצה,ד. מקורות - כנ"ל.
44. יו"ד קצה,ג. וכן כתבו סד"ט (ס"ק ח) וערוך השולחן (סעי' יב) ועוד אחרונים, בדעת הב"י (ע"פ דבריו בבדק הבית) להקל. והש"ך (ס"ק ח) כתב להחמיר. מקורות - רש"י (האורה, ח"ב, עמ' 167; מחזור ויטרי סי' תצח). ארחות חיים (ח"ב הל' נדה אות יא. הו"ד בב"י בבדק הבית).
45. כן כתב בהדיא ב'כללי נדה' (ה,ב). ואומנם מדבריו בבדק הבית (ב"ז ש"ב, ל"א-ל"ב) ניתן לדייק שמסכים לדברי הרשב"א, שאסורים אף על שולחן, אך יש מקום לומר שהסכים עמו לעניין אחר. עי"ש.
46. כן כתב הרשב"א בתורת הבית (ז,ב, עמ' ל-לא), וחזר על דבריו במשמרת הבית (ז,ב, עמ' לא-לב), אך סיים: "אלא שעכשיו הקלו לאכול עמה על השולחן, ובלא שום היכר". ועולה שנהגו כרמב"ם וסיעתו.
47. **ותלמידי רבינו יונה** פסקו למעשה כשאילתות, למרות שמעיקר הדין סברו כרמב"ם.
48. והאור זרוע (סי' שס, בשם רבו ראבי"ה) כתב דעת חכמי נרבונא, שאפילו בשתי קערות שונות אסור אם אוכלים על שולחן אחד. וחלק עליהם.
49. יו"ד קצה,ג. מקורות - רש"י (ספר הפרדס, הוצ' עהרענרייך, עמ' ג; ספר האורה, ח"ב, עמ' 167; מחזור ויטרי, ח"ב הלכות נדה, סי' תצח). רמב"ם (איסורי ביאה יא,יח; טומאת אוכלין טז,יא). וכן דעת ר' אפרים ב"ר יצחק (הו"ד בראבי"ה סי' קצב). ספר החינוך (מצוה רז). סמ"ק (סי' רצג). השלמה (שבת י"א א'). מאורות (שבת י"ג א'). מאירי (שבת י"ג א'; כתובות ד' ב'). שאילתות (אחרי מות, שאילתא צ"ו). בה"ג (סי' מא; הו"ד בפסקי רי"ד שבת). ראב"ד (בהשגות על הרמב"ם; בעלי הנפש, שער הפרישה א,ב). תרומה (הל' נדה, סי' צ). רי"ד (פסקי רי"ד, שבת, י"ג א', ד"ה לא יאכל). המנהיג (דין היולדת, ד"ה אף אסורה). רמב"ן (הל' נדה ח,ג). רא"ש (שבת א,לב). תלמידי רבינו יונה (הו"ד בשיטמ"ק כתובות ס"א א'). ר"י (הו"ד בפסקי מהרי"ח על אתר, ובהגה' אשרי שבת פ"א, סי' לב). אור זרוע (סי' שס. עיי"ש דמשמע שסובר כדעת ר"י, שרק אם יש בזה שינוי, במה שאוכלים בשתי קערות, מותר). ר"ן (על הרי"ף, שבת ה' ב' בדפיו, ד"ה וכתב). מרדכי (שבת פרק קמא, סי' רלז-רלח). סמ"ג (ל"ת קיא). וכן כתב רבינו ירוחם (תולדות אדם וחוה, נתיב כו, ח"ד). ראבי"ה (סוס"י קעג. ודבריו קצת צ"ב, עיי"ש).
50. כתב רבינו ירוחם: ויש מתירין שתשנה היא מקומה ולא תשב היא במקומה. ולא הוזכר בשאר ראשונים.
51. הרא"ש כתב: "ומה שרגילין עכשיו לאכול עם אשתו נדה בשלחן אחד לפי שבימיהם היו רגילים לאכול כל אחד לבדו על שולחן **קטן** וכשאשתו עמו על אותו קטן נראה דרך חבה וכו'. אבל האידנא, **שכל בני הבית אוכלין על שלחן אחד**, אינו דרך חיבה". וכן בקיצור פסקי הרא"ש (סי' לב) ורבינו ירוחם.

וקרוב הדבר לבוא לידי מגע. אך בשולחנות גדולים שבימינו יש להקל בזה[52]. **והמנהיג** החמיר בשולחן אחד, אף אם ארוך מאה אמה[53]. **והשו"ע** סתם, שאסור לאכול עמה על השולחן[54].

איסור אכילה כשנמצאים בניו ובני ביתו: ריטב"א פסק שמותר לאכול עם אשתו אם נמצאים שם גם בניו ובני ביתו[55]. **ורא"ה** התיר דווקא אם הסועדים האחרים יושבים בינו לבין אשתו[56]. אך **הרשב"א** אסר גם בכי האי גוונא[57]. **והשו"ע** סתם דבריו.

לאכול עם אשת איש בקערה אחת: כתבו **רבי אפרים ב"ר יצחק וראבי"ה** שמעשים בכל יום שאוכל אדם עם אשת איש בקערה אחת. אך **האגודה** כתב שנראה לו שאסור לעשות כן[58].

הרחקות בימי ליבון (בהם סופרת שבעה נקיים): דעת **ראב"ד, רמב"ם, רמב"ן, רשב"א** ועוד[59], שאין הבדל בין ימי נידות לליבון. אך מדברי **רבינו חננאל ורש"י** עולה, שבימי נידות אין להקל בהרחקות אפילו כשעושה שינוי והיכר בדבר, וכל ההיתר ע"י שינוי נאמר רק בימי ליבון[60]. וכן כתב בפירוש **בעל האשכול**[61]. **ויש אומרים** שכל ההרחקות נאמרו רק בימי נידות, אך בימי

---

52. **וכן משמע מהשאילתות ובה"ג** שכתבו "אסורה נדה למיכל אפתורא דגברא", משמע שולחן המיוחד לו.

53. דהא בשולחן קאמר ולא נתן חילוק בין גדול לקטון.

54. אלא אם כן יש שום שינוי. ומשמע מדבריו שאפילו בשולחן גדול אסור. מקורות - רא"ש (שבת פרק א, סי' לב). סמ"ק (סי' רצג). מאירי (כתובות ד' ב'). מנהיג (דין היולדת, ד"ה אף אסורה).

55. ובכתובות (ס"א א', ד"ה והא) כתב: ומכל מקום נראה דכל היכא דאיכא בני חבורה דנחזי מינייהו, מותרת למזוג כוס ולתת לפניו, ועם כל זה ראוי להחמיר בזמן הזה. ובחי' המיוחסים לר"ן (שבת י"ג א', ד"ה אמר רבא) כתב: ומיהו איכא מאן דאמר בזב וזבה, דהני מילי אינהו באנפי נפשייהו, אבל בהדי אינשי אחריני, שרי.

56. כתב החכם דאסור לאכול עמה על השלחן, כי הא דתנן לא יאכל הזב עם הזבה. עד כאן. ונראין דברי האומר דדוקא בשאוכלין שניהם בפני עצמן או שמסובין סמוכין, אבל אם היו שם אחרים אוכלין ומפסיקין ביניהן מותר. רא"ה (בדק הבית ז,ב, ל"א-ל"ב).

57. מקורות - ריטב"א (שבת י"ג א', ד"ה והא). רשב"א (משמרת הבית ז,ב, ל"א-ל"ב). ובדעת הרא"ש, ר' הערה לעיל בסמוך.

58. מקורות - ר' אפרים ב"ר יצחק (הו"ד בראבי"ה סי' קצב). ראבי"ה (סי' קעג). אגודה (שבת פרק א', סי' יט).

59. מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש שער הפרישה, א,ד), רמב"ם (איסורי ביאה יא,יח), רמב"ן (חי' כתובות ס"א א', ד"ה מחלפא) רשב"א (תוה"ב ז,ב עמ' לד). ריטב"א (כתובות ס"א א', ד"ה אביי). וכן דעת רבי אפרים ב"ר יצחק (הו"ד בראבי"ה סי' קצב). וכן כתבו התוספות (שבת י"ג ב' ד"ה בימי; כתובות ס"א א' ד"ה מיחלפא). ספר התרומה (סי' צ). סמ"ג (לאוין קיא).

ואומנם מדברי רבינו תם עולה שמה שסברו ר"ח ורש"י להקל בימי ליבון יותר מימי נידות, היה משום שבימיהם היו טובלות הנשים גם בתחילת ימי הליבון וגם אחר סיומם, ונמצא שבימי הליבון הן אסורות רק מדרבנן. ואם כן, נראה שאף רבינו תם יודה שאם טבלה בסוף ימי ליבון יש מקום מעיקר הדין להקל.

60. תוספות (שבת י"ג ב', ד"ה בימי) לא חילקו בין רבינו חננאל לרש"י. ואומנם ראה רמב"ן ורשב"א (כתובות ס"א א') שחילקו ביניהם (שרבינו חננאל כתב וכל הני בימי ליבונייהו, ורש"י כתב כן גבי דביתהו דשמואל בלחוד). וכן ראה אור זרוע (סי' שס). וביארו הראשונים (רבינו תם, רמב"ן, רשב"א, ר"ן) שסיעה זו מסתמכת על כך שנהגו הנשים לטבול פעם אחת בסוף ימי נידותן (לטהרות) ופעם נוספת בסוף ימי ליבונן (להטהר לבעליהן). ונמצא שמן התורה הן טהורות אחרי שטבלו בסוף ימי נידותן, ורק מדרבנן הן אסורות בימי ליבונן. ולכן הקלו גם ע"י שינוי. ועל פי זה, כתבו שבימיהם אין לחלק בין ימי נידות לליבון, דאין הנשים בזמנם נוהגות לטבול אלא בסוף ימי ליבונן. ועד אז אסורות מהתורה, ואין טעם להקל עליהן בימי ליבון.

ואומנם השיטה מקובצת העלה אפשרות מחודשת בהבנת דברי רש"י, דלרבותא נקט שמועיל השינוי בימי ליבון (ועיין גם בתוספות רי"ד, שסובר שבימי ליבון היה לה להרחיק יותר) וכל שכן בימי נידות.

61. תשובות ראב"י אב"ד (סי' צ, הוצ' מגן, ההדיר הרב קאפח). וכן משמע מדברי ראב"ד (בעלי הנפש שער הפרישה א,ד), שהשיג על רבינו חננאל: "ולפי דעתי חומרא דאתי לידי קולא היא" וכו'. ועולה מדבריו שהבין ששיטת

ליבון אפשר להקל בכל ההרחקות, ואפילו במגע (ורק אסרו קירוב בשר, וכן ביאה)[62]. **והשו"ע**[63] פסק **כראב"ד** וסיעתו, שאין לחלק בין ימי נידות לימי ליבון.

הרחקות באשה שספרה ז' נקיים אך עוד לא טבלה: דעת **ראב"ן** שיש להתיר לאשה שסיימה לספור שבעה נקיים בטהרה, לאכול עם בעלה, דאם תרצה יכולה לטבול ולשמש בהיתר. אך **ראבי"ה** כתב לאסור, דהגזירה לא נועדה למזידים, אלא לשוגגים, שמא ישכח שהיא אסורה ויבואו לידי איסור תורה, ואסור לאכול עמה עד שתטבול[64].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצה)

ג. לֹא יֹאכַל עִמָּהּ עַל הַשֻּׁלְחָן, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ שׁוּם שִׁנּוּי שֶׁיִּהְיֶה שׁוּם דָּבָר מַפְסִיק בֵּין קְעָרָה שֶׁלּוֹ לַקְּעָרָה שֶׁלָּהּ, לֶחֶם אוֹ קַנְקַן, אוֹ שֶׁיֹּאכַל כָּל אֶחָד בַּמַּפָּה שֶׁלּוֹ. **הגה:** וְיֵשׁ אוֹמְרִים הָא דִּצְרִיכִין הֶפְסֵק בֵּין קֶעֶרָה שֶׁלּוֹ לִקְעָרָה שֶׁלָּהּ, הַיְנוּ דַּוְקָא כְּשֶׁאֵינָן אוֹכְלִין בְּקְעָרָה אַחַת כְּשֶׁהִיא טְהוֹרָה, אֲבָל אִם אוֹכְלִין בְּקְעָרָה אַחַת כְּשֶׁהִיא טְהוֹרָה סָגֵי אִם אוֹכֶלֶת בְּקְעָרָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְאֵין צָרִיךְ הֶכֵּר אַחֵר, (הַגָּהוֹת אֲשֵׁרִי בְּשֵׁם ר"י וְהַגָּהוֹת אַלְפָסִי), וְכֵן נוֹהֲגִין. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאָסוּר לוֹ לֶאֱכֹל מִשִּׁיּוּרֵי מַאֲכָל שֶׁלָּהּ, (מָצָא בְּקוּנְטְרֵס דְּהִלְכוֹת נִדָּה), כְּמוֹ שֶׁאָסוּר לִשְׁתּוֹת מִשִּׁיּוּרֵי כּוֹס שֶׁלָּהּ, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ד. לֹא יִשְׁתֶּה מִשִּׁיּוּרֵי כּוֹס שֶׁשָּׁתְתָה הִיא. **הגה:** אִם לֹא שֶׁמַּפְסִיק אָדָם אַחֵר בֵּינֵיהֶם (טוּר בְּשֵׁם סְמַ"ק), אוֹ שֶׁהוּרַק מִכּוֹס זֶה אֶל כּוֹס אַחֵר, אֲפִלּוּ הֶחְזֵר לְכוֹס רִאשׁוֹן (הגהמי"י בְּשֵׁם רא"ם וְרוֹקֵחַ סִימָן שי"ח וּמָרְדְּכַי וַאֲגֻדָּה פ"ק דְּשַׁבָּת); וְאִם שָׁתְתָה וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְרוֹצֶה לִשְׁתּוֹת מִכּוֹס שֶׁלָּהּ, אֵינָהּ צְרִיכָה לְהַגִּיד לוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה (שָׁם); וְהִיא מֻתֶּרֶת לִשְׁתּוֹת מִכּוֹס שֶׁשָּׁתָה הוּא (ג"ז שָׁם). וְאִם שָׁתְתָה מִכּוֹס וְהָלְכָה לָהּ, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמֻּתָּר לוֹ לִשְׁתּוֹת הַמּוֹתָר, דְּמֵאַחַר שֶׁכְּבָר הֲלָכָה אֵין כָּאן חִבָּה. (בַּקּוּנְטְרֵס הנ"ל).

ו. לֹא יִישַׁן עִמָּהּ בְּמִטָּה, אֲפִלּוּ כָּל אֶחָד בְּבִגְדוֹ וְאֵין נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה. **הגה:** וַאֲפִלּוּ יֵשׁ לְכָל אֶחָד מַצָּע בִּפְנֵי עַצְמוֹ (בֵּית יוֹסֵף דְּלֹא כְּר' יְרוּחָם), וַאֲפִלּוּ אִם שׁוֹכְבִים בִּשְׁתֵּי מִטּוֹת וְהַמִּטּוֹת נוֹגְעוֹת זוֹ בְּזוֹ, אָסוּר (מָרְדְּכַי פ"ק דְּשַׁבָּת בְּשֵׁם הַר"מ).

יד. כָּל אֵלּוּ הַהַרְחָקוֹת צָרִיךְ לְהַרְחִיק בֵּין בִּימֵי נִדּוּתָהּ בֵּין בִּימֵי לִבּוּנָהּ, שֶׁהֵם כָּל יְמֵי סְפִירָתָהּ, וְאֵין חִלּוּק בְּכָל אֵלּוּ בֵּין רוֹאָה מַמָּשׁ לְמוֹצֵאת כֶּתֶם. **הגה:** וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין לְהַחְמִיר בִּימֵי לִבּוּנָהּ בְּעִנְיַן אִסּוּר אֲכִילָה עִמָּהּ בְּקְעָרָה (הַגָּה בְּמָרְדְּכַי בְּשֵׁם ראבי"ה), וְכֵן נוֹהֲגִין לְהָקֵל בָּזֶה, וְיֵשׁ לְהַחְמִיר.

ר"ח לחומרא. והיינו, שבימי ליבונה הקלו ע"י שינוי ולא בימי נידותה.

דברי רבינו חננאל הוזכרו אצל ראשונים רבים (ראבי"ה סי' קעג, רמב"ן ועוד). ומכך שראבי"ה הביאו ולא השיג עליו נראה שאף הוא סובר כר"ח. וגם בהמשך דבריו ניכר שסובר שימי ליבון קלים יותר.

62. כן נפסק בתשובות חכמי צרפת ולותיר (סי' מה) בתשובה שכנראה נכתבה ע"י רבי שלמה ב"ר שמשון. ומשמע שם שמותר אפילו אם לא טבלה בתחילת ימי ליבון. והמנהיג (דין היולדת, ד"ה עוד רעה חולה) תקף מנהג זה בחריפות.

63. יו"ד קצה,יד.

64. ראבי"ה אף כתב בשם ראב"ן שאפילו מצוה לו לאכול עמה, כדי לרַצותהּ לטבול. וראבי"ה דייק שאף רש"י סובר כמותו בטעם גזירת חכמים, דמשום שוגגים היא (שבת יג א', רש"י ד"ה שתישן, שכתב "מי חיישינן להרגל עבירה, או דילמא כיון דאיכא היכרא מדכר דכירי"). מקורות - ראב"ן (נדה, סוס"י שלה). ראבי"ה (סי' קעג).

מלאכות שנדה עושה לבעלה

גרסינן במסכת **כתובות** (פרק אף על פי):

(נ"ט ב') **משנה:** ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה - טוחנת, ואופה, ומכבסת, מבשלת, ומניקה את בנה, מצעת לו המיטה, ועושה בצמר. הכניסה לו שפחה אחת, לא טוחנת, ולא אופה, ולא מכבסת. שתיים וכו'. שלוש, אין מצעת לו המיטה וכו'. ארבע, יושבת בקתדרא.

(ס"א א') אמר רב יצחק בר חנניא אמר רב הונא: אף על פי שאמרו יושבת בקתדרא, אבל מוזגת לו כוס, ומצעת לו את המיטה, ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו.

אמר רב יצחק בר חנניא אמר רב הונא: כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, נדה עושה לבעלה, חוץ ממזיגת הכוס, והצעת המיטה, והרחצת פניו ידיו ורגליו (כל שהוא דברים של קירוב וחיבה ומביאים לידי הרגל דבר).

והצעת המטה. אמר רבא: לא אמרן אלא בפניו; אבל שלא בפניו, לית לן בה.

ומזיגת הכוס. שמואל, מחלפא ליה דביתהו (בימי ליבונה) בידא דשמאלא. אביי, מנחא ליה אפומא דכובא. רבא, אבי סדיא (מראשותיו). רב פפא, אשרשיפא (ספסל).

שנינו **במסכת כלה רבתי** (פרק א, הלכה ז):

המשגר כוס של ברכה לאשה שלא מדעת בעלה, חייב מיתה, מפני שדעתו רבה עליו. רבי אומר: מפני שיצר הרע רבה עליו.

שיטות הראשונים

איסור מזיגת הכוס, אשה לבעלה: ריטב"א ביאר את דברי **רש"י** שאין האיסור במזיגת היין במים, אלא שלא להושיט הכוס לידו[65]. וכן משמע דעת **המנהיג**. אמנם **רבי אליעזר ממיץ** פירש שאין איסור אלא כששניהם יחד, מזיגה והושטת כוס מזיגתה בלא שינוי[66]. וכתבו **רשב"א, רא"ש, רבינו יהונתן מלוניל, והגהות מיימוניות**, שמזיגה, היינו של מים ביין. והוסיף **הגהות מיימוניות**, אבל מזיגה מן הכלי כמו שאנו עושים, אין נראה בזה קירוב דעת. **וריטב"א** אסר אף להריק מן הכלי לכוס ולתת לפניו על השולחן[67].

65. ואורחא דתנא הוא דקרי להושטת הכוס מזיגה. ריטב"א.

66. פירוש, מזיגת הכוס ומושטת לו, אבל מזיגה בלא הושטה שרייא. דהא שרינן התם (כתובות ס"א א') כדאמרינן מחלפא ליה בשמאלא, ומנחא ליה אשרשיפא, ואחרי שאין איסור אלא בהושטה והזכירו מזיגת הכוס למדנו שאין איסור אלא כששניהם יחד מזיגה והושטת כוס מזיגתה בלא שינוי.

67. והשו"ע (קצה,י) פסק "שאסורה למזוג הכוס (והוסיף הרמ"א: בפניו) ולהניחו לפניו על השולחן, אא"כ תעשה שום היכר, וכו'". וכתב בשיעורי שבט הלוי, שממה שהוסיף הרמ"א תיבת בפניו לעניין המזיגה, משמע

באיזה משקה נאסרה מזיגת הכוס, ומתי: דעת **רבי אברהם מטול, רשב"א, שיטה לר"ן, מאירי** ועוד, שהאיסור רק ביין (המרגיל לערווה). ודעת **המנהיג** שאסור אף במים[68]. וכתב **המאירי** שאיסור זה לא שייך בזמן סעודה[69]. אך **ר"י מלוניל** אסר אף בזמן סעודה, וכן משמע מסתימת **שאר ראשונים ופוסקים**[70].

איסור מזיגת ושיגור כוס, מהבעל לאשה: מבואר **במסכת כלה**, שהמשגר כוס של ברכה לאשה שלא מדעת בעלה, חייב מיתה. וכתבו **ראב"ד ורשב"א**, "ונידה לבעלה נמי להא דמיא". והוסיפו, דמסתברא דלא שנא כוס של ברכה, לא שנא כוס אחר. אמנם כתב **המאירי**, שאף לשיטתם, כל שאינו מייחדו לה, אלא שהוא שותה והיא אחריו, הן בכוס של ברכה הו בכוס אחר, אין בזה כלום. וכתב **הטור** מסברת עצמו, שכמו כן אסור לו למזוג לה. וכן פסק **השו"ע**[71].

הושטה מיד ליד: הרמב"ם הזכיר רק איסור מזיגת הכוס[72]. וכן דעת **היראים, ר"ן, ומאירי**, שהושטת שאר דברים מותרת[73], אך (ייזהר) שלא יגע בבשרה[74]. אבל **שאר הראשונים** הביאו מנהגו של **רש"י** לאסור הושטה מיד ליד[75]. וכן פסק **השו"ע**[76].

דדוקא שניהם יחד אסור. וכן ממש"כ המחבר לעשות שינוי בהנחה, משמע דאפילו אם היתה מזיגה ממש, מהני שינוי של הנחה. מקורות - ריטב"א (כתובות ד' ב'). רש"י (כתובות ד' ב', ד"ה חוץ). רמב"ם (איסורי ביאה כא,ח). רא"ש (כתובות, ה,כד). יראים (סי' כו). הגהות מיימוניות (איסו"ב יא,יט, אות נ). ר"י מלוניל (כתובות כה א ברי"ף).

68. **ולהלכה, הב"י** (יו"ד קצה,י) **הביא דברי הרשב"א, ונראה שהכריע כן** (וכן נקט לדינא בלחם ושמלה). והב"ח החמיר. וראה ש"ך (ס"ק יג). מקורות - רשב"א (תורת הבית הקצר, ז,ב, עמ' פה; כתובות ד' ב', ד"ה חוץ ממזיגת). ר"י מלוניל (כתובות כ"ה א' דפי רי"ף). מאירי (כתובות ד' ב'). מנהיג (דין היולדת, ד"ה ולא תימא). גם לפי מה שכתבו הרא"ש והגהות מיימוניות שמזיגת הכוס הוא מזיגת המים ביין, עיקר דבר זה לא שייך אלא ביין.

69. וזה לשונו: שלדעתי כל שבשעת אכילה מותר אף מיד ליד, דבעבידתיה טריד ואין כאן המשך חיבה.

70. מקורות - שיטה לר"ן (כתובות ד' ב'). ר"י מלוניל (על רי"ף כתובות, כ"ה א', ד"ה הכי גרסינן). מאירי (כתובות ד' ב').

71. יו"ד קצה,יג. והגר"א כתב שנלמד מהאיסור לשגר לה הכוס (המובא במסכת כלה). מקורות - ראב"ד (בעלי הנפש, שער הפרישה, א,ח). רשב"א (תורת הבית, ז,ב, עמ' לג; תורת הבית הקצר, עמ' פו). מאירי (ס"ד א', ד"ה כבר ביארנו).

72. כן כתב הר"ן ממשמעות דבריו. וכן כתב המגיד משנה (אישות כא,ח): ודע שממה שכתב רבינו ואינה נותנת אותו בידו כדרכה תמיד, נראה ששאר הדברים יכולה היא להושיט מידה לידו. וכו'.

73. הוכחת היראים מהגמרא בכתובות (ס"א א') המבארת מזיגת הכוס, שמואל מחלפא ליה דביתהו בידא דשמאלא וכו', והוכיח מכאן, שלא אסרו אלא הושטת יין מזוג, משא"כ הושטת שאר חפצים, שמותרת (וראה להלן דחיית הרשב"א). וכן כתבו התרומה (סי' פט) וסמ"ג (לאוין קיא), שמתוך ההלכה לא למדנו אלא הושטת כוס של יין, שהוא דבר של חיבה, שאסור מיד ליד (אמנם הזכירו מנהגו של רש"י שלא להושיט כלום).

והר"ן כתב שכן מוכח בירושלמי (ברכות, פ"ב סוף הלכה ו): כלה לביתה אסורה כל ז', ואסור ליטול ממנה כוס. דאלמא, כלי אחר, מותר (וכן הובאה הראיה בריטב"א)! אמנם בסוף דבריו הביא בשם רש"י לאסור כל דבר.

והרשב"א ביאר (לדחות הוכחת היראים): לא שאשתו של שמואל נהגה להושיט לו מיד שמאלה לידו קאמר, שזו ההושטה, אפילו בכלים דעלמא אסור! אלא שהיתה מוזגת ומנחת לו על השולחן ביד שמאל להיכר. כלומר שם מדובר באיסור הבאה אל השולחן, שהוא נוסף על איסור ההושטה. ובזה מהני שינוי.

74. וביאר המאירי: שאין מגעה אסור משום טומאה, שהרי כולם טמאי מתים הם, **ואין איסור המגע אלא מצד הרחקה**. ולא נאמר אלא בדברים של חיבה כגון מזיגת הכוס. ואף בהושטה, כל זמן שהיא נותנת לו היכר וזכירה בכך מותר, אם הוא כדאי לסמוך בעצמו. וכו' ויש אוסרים וכו', **ודברים אלו אינם מכוח הלכה**, אלא שהרוצה להחמיר תבוא עליו ברכה. עכ"ל. וכן הובאה דעה זו **בריטב"א**.

75. תוספות (שבת, י"ג ב', ד"ה בימי) כתבו שמהגמרא בכתובות אין להביא ראיה, שמא דוקא במזיגת כוס יש חיבה יותר. ודנו אם יש להביא ראיה ממסכת שבת ששאל אליהו לאשתו שמא הבאת לו את הפך וכו',

זריקה מיד ליד: כתב **מהר"ם מרוטנבורג**: "ועל אותם הזורקין המפתח או מעות ביד נשותיהם בימי נידותיהם. ראוי לגעור בהם![77]". ואילו **רשב"ץ** כתב, "וליטול מידה התינוק נראה שמותר, דחי נושא את עצמו. ולהשליך מידו לידה מותר, שלא אסרו אלא על ידי חיבור בהושטה". **והרמ"א**[78] פסק **כמהר"ם**.

הצעת המיטה: הראשונים התקשו, שכן במשנה נאמר שאם הכניסה לו שלוש שפחות, אין מצעת לו המיטה. ואילו בגמרא מתבאר (בשם רב הונא), שגם כשהכניסה לו ארבע (שהדין במשנה הוא שיושבת בקתדרא), מכל מקום מצעת לו המיטה!

רש"י, ר"י, ריטב"א בשם **תוספות, ומאירי** תירצו, שבמשנה עסקינן בהצעת כרים וכסתות, דלא הוי אלא טירחה (וכשהכניסה ארבע, פטורה). ובסוגיין, בפריסת סדינים בלבד, דהוי חיבוב לבעלה (ובזה גם כשהכניסה ארבע חייבת). ורק בזה אסר רב הונא בנדה. **ורבינו יהונתן מלוניל** תירץ דלא גרסינן במימרת רב הונא (הראשונה) מצעת המיטה. ולפי זה, מה שאמר רב הונא (מימרא שניה) שנדה אסורה בהצעת המטה לבעלה, היינו לגמרי. **והשו"ע**[79] פסק **כרוב הראשונים**.

הרחצת פניו ידיו ורגליו: ראבי"ה כתב שרחיצה אסורה משום שאי אפשר בשום ענין בלא נגיעה ובפניו. ודייק מכך דנגיעה אחרת שרי, דליכא ריצוי ביאה[80]. אך סיים שמכל מקום אין להתיר[84]. אך **רוב הראשונים** כתבו שהגמרא אסרה רחיצה אף בלי נגיעה, שהיא שופכת עליו מים והוא משפשף, דלא צריכא למימר שכל נגיעה אסורה. וכן פסק **השו"ע**[82].

רחצה במים צוננים: המאירי התיר לנדה לשפוך מים צוננים על בעלה שירחוץ עצמו, וכתב

ודחו הראיה. אמנם הרא"ש (כתובות ה,כד) כתב שיש ללמוד משם לאיסור, עיי"ש.

76. יו"ד קצה,ב. ולגבי הושטת דבר ארוך - ברבינו יונה מודגש, שלא תושיט מפתח **או מקל או כל דבר שבעולם**, מידה ליד בעלה. וכן כתב רבינו ירוחם שנכון להחמיר **אפילו בדבר ארוך**.

מקורות - רמב"ם (אישות כא,ח). יראים (סי' כו; הו"ד בחי' רשב"א כתובות ס"א א'). וראה סמ"ג (לא תעשה קיא). ר"ן (על רי"ף, כתובות, כ"ה א' דפיו, ד"ה אשרשיפא). מאירי (כתובות, ד' ב', ד"ה אע"פ וכו' ומעתה). שאר ראשונים - מחזור ויטרי (סי' תצט). ספר האורה (ח"ב, הל' נדה לרבינו שלמה). אור זרוע (סי' שס, במסקנתו). רבינו יונה (אגרת התשובה, אות עה). רמב"ן (כתובות ס"א א', ד"ה מחלפא). רשב"א (תורת הבית, ז,ב, עמ' לב). רא"ה (כללי נדה, פרק ה כלל ג, ובחידושיו כתב על איסור הושטה מיד ליד בכל דבר: ובכגון זה אמרו המחמיר תבא עליו ברכה). רבינו ירוחם (נתיב כו, חלק ד). ועוד.

77. "דהא אמר בפרק אף על פי (כתובות סא, א) אביי מנחא ליה אפומא דכובא, רבא אבי סדיא, רב פפא מנח ליה אשרשיפא, והוא נוטל אחר כך, אבל בזריקה לא אשכחינא דשרי." (וצ"ב, שכן שלא שייכת זריקה בכוס).

78. יו"ד קצה,ב. ומהריק"ש ('ערך לחם' לרבי יעקב קשטרו) ג"כ התיר זריקה. ועל פי דבריהם כתב החיד"א (ברכי יוסף, שיורי ברכה ס"ק ו) שעכ"פ מותר לזרוק החפץ למעלה, וברדתו היא תקבלנו. וכן התיר מהרי"ט זריקה (כתובות ד' ב', ד"ה והרחצת, עיי"ש). מקורות - מהר"ם (שו"ת, חלק ג, דפוס קרימונה, סי' קכד, אות א). תשב"ץ (שו"ת, ח"ג סימן נח).

79. יו"ד קצה,יא. מקורות - רש"י (כתובות ס"א א', ד"ה אבל), ר"י (הו"ד בתוספות, כתובות ד' ב', ד"ה והצעת; וכן באו"ז, ח"א, הל' נדה סי' שס). ריטב"א (ד' ב', ד"ה והצעת). מאירי (כתובות נ"ט ב'). ר"י מלוניל (כתובות כה א ברי"ף, ד"ה הכי גרסינן).

80. ואע"ג דגבי תנא דבי אליהו קאמרה לא נגע בי אפילו באצבע קטנה, חומרא בעלמא היה מחמיר על עצמו. ראבי"ה. ועיין גם או"ז, שבתחילה כתב בפשיטות להתיר מגע בעלמא, אך למסקנה נראה שאוסר.

81. וזה לשונו: ולכל הפחות בימי ליבון נראה לי שאין צריך לפי ההלכה להחמיר בנגיעה בעלמא, ואפילו בימי נידותה, אילולי שנהגו העם. וטוב להתרחק ולעשות סיג ואזנים, ואין להתיר, משום דאתי למיטעי.

82. יו"ד קצה,יב. מקורות - ראבי"ה (מסכת נדה, סי' קעג). או"ז (הל' נדה סי' שס). רמב"ן (כתובות ס"א א', ד"ה מחלפא). תוספות הרא"ש (כתובות ד' ב', ד"ה והרחצת פניו). רשב"א (תורת הבית, ז,ב, עמ' לה). הגהות מיימוניות (הל' איסורי ביאה יא,יט אות מ). ריטב"א (כתובות ד' ב'). ר"ן (חי' כתובות ד' ב', ד"ה כל מלאכות). מאירי (כתובות ד' ב', ד"ה אף הצעת).

שיש אוסרים. וכן אסר **הרשב"א**. וכן פסק **השו"ע**.

ישיבה ושכיבה על מיטת אשתו: ראב"ד למד מדברי **רב האי גאון**, שאסור לישן על מטתה[83], אפילו אינה עמו במיטה, משום הרגל עבירה. וכן פסקו **רמב"ן, רא"ש, רא"ה, ורשב"א**[84]. **ורבינו יונה** החמיר וכתב שלא ישב על מיטתה, אע"פ שהיא חוץ לבית. וכן פסק **השו"ע**[85].

ישיבה משותפת על ספסל: כתב **המרדכי** בשם ספר **צפנת פענח**[86] שכתב בשם **רש"י** שאסור לישב על כסא ארוך אשר אשתו נדה יושבת עליו. וכן אסר **בארחות חיים** בספסל שאינו קבוע. **והמאירי** התיר[87]. **והשו"ע** לא כתב חומרא זו[88]. **והרמ"א** פסק לאסור. וכתב **תרומת הדשן** ללכת בעגלה עם אשתו נידה דרך טיול לגנות ולכרמים, וכי האי גוונא, לא ברירנא להתיר. וכן פסק **הרמ"א** לאסור[89].

מלאכות שנדה עושה לבעלה החולה[90]: כתב **הרא"ש** שאם הבעל חולה, מותרת לשמשו, רק

---

83. הראב"ד מביא תשובת רב האי גאון, הכותב שכלה שנבעלה בעילת מצוה (וראתה דם), צריכה שבעה נקיים וטבילה כעיקר זבה, אלא **שאין אנו מטמאין משכב שתחתיה בשעת בעילה**, משום דלאו נדה ודאי היא אלא ספק. ותמה ראב"ד, כלום יש טומאה וטהרה בזמן הזה לטמא משכב שתחתיה?! וכתב, שנראה מדבריו (שכוונתו) שאסור **לישן** על מיטתה של נדה אפילו בשעה שאינה במיטה, משום הרגל. ודוקא נדה ודאי, אבל כלה מותר לישן על אותה מיטה אחר שעמדה מאצלו, ואפילו באותו סדין שהדם עליו. ואף על פי שאין זה מן ההלכה, הרי הם דברים שהדעת מכרעת עליהם (וטור ושו"ע, הרחיבו האיסור גם לישיבה. ראה להלן).

84. וכתב הרשב"א: ונראין הדברים קל וחומר, שאפילו להציע מטתו בפניו אסור משום הרגל עבירה, **לישכב** על מטתה ממש שיש הרגל יותר לא כל שכן?!

85. יו"ד קצה,ה (יש לציין, שבכל הראשונים, למעט רבינו יונה, מוזכרת שינה ושכיבה, ולא ישיבה. וכן מוזכר שאסור אף בשעה שאינה במיטה, ולא מוזכר שהאיסור גם שלא בפניה). וכתב בפתחי תשובה (ס"ק ט) שנראה פשוט שאם האשה איננה בעיר, אין איסור. והש"ך (ס"ק י) כתב: והב"ח חולק (על השו"ע), **דדוקא לשכב שם ולישן כשפושט בגדיו** הוא דאסור; אבל ישיבה בעלמא כשהוא לבוש בגדיו, אין בו איסור אפילו בפניה.

<u>ולגבי ישיבת אשתו על מטתו</u>, הט"ז כתב (קצה,ה, ס"ק ו), דנראה דכל שכן שהיא לא תישן במטה שלו, דיש טפי הרהור בשכבה ובקומה; אבל ישיבה בעלמא מותר לה על מטה שלו, דהיא לא מרגלא ליה. וכן פסק בן איש חי (שנה ב, פרשת צו, כג). ואילו תורת השלמים (קצה, ס"ק ז) כתב דמדברי הפוסקים משמע, דמותרת אף לישן על מיטתו.

מקורות - ראב"ד (שער הפרישה, ג,ב-ג). רמב"ן (הל' נדה, ח,ז). רבינו יונה (אגרת התשובה, אות עה). רא"ש (פ"י, סי' ב). רשב"א (תורת הבית, ז,ב עמ' ל'). רא"ה (כללי נדה, פרק ה, סי' א). רבינו ירוחם (נתיב כו,ד). ארחות חיים (סוף הלכות נדה).

86. כוונתו לספרו של הראב"ן. כנראה חיבר הראב"ן שני ספרים, האחד 'אבן העזר' והשני 'צפנת פענח', ואלינו הגיע לקט מעורב משניהם.

87. שאין איסור שלא לישב שניהם בספסל אחד או במיטה אחת; שלא נאסר אלא לישן או לשכב במיטה אחת (אפילו הוא בבגדו והיא בבגדה).

88. וכתב בב"י (יו"ד קצה,ה): "וחומרא זו דישיבת ספסל שמעתי שנוהגים בה האשכנזים, אבל הספרדים לא נהגו בה". וכן כתב לדינא מהריק"ש (בספרו 'ערך לחם').

89. יו"ד קצה,ה. מקורות - מרדכי (מסכת שבת פרק יציאות השבת סי' רלח). מאירי (כתובות ד' ב', ד"ה אע"פ). ארחות חיים (סוף הלכות נדה). תרומת הדשן (סי' רנא).

90. לעיל התבאר שכשהיא חולה, אוסר השו"ע לבעלה ליגע בה לשמשה. וביאר הש"ך (קצה,טז, ס"ק יט) דדוקא כשהוא חולה והיא בריאה שרי, דכיון דחולה הוא, ליכא למיחש להרגל עבירה, דאין יצרו מתגבר עליו מפני שתשש כחו; אבל כשהיא חולה והוא בריא, איכא למיחש להרגל עבירה, שמא יתגבר יצרו עליו ויפייסנה.

שתיזהר ככל שתוכל מהרחצת פניו ידיו ורגליו, והצעת המיטה בפניו. וכן פסק **השו"ע**[94].

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות נדה, סימן קצה)

ב. לֹא יִגַּע בָּהּ אֲפִלּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה, וְלֹא יוֹשִׁיט מִיָּדוֹ לְיָדָהּ שׁוּם דָּבָר וְלֹא יְקַבְּלֶנּוּ מִיָּדָהּ, שֶׁמָּא יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ. וְכֵן עַל יְדֵי זְרִיקָה מִיָּדוֹ לְיָדָהּ אוֹ לְהֶפֶךְ, אָסוּר. (בִּנְיָמִין זְאֵב ס"ס קנ"ט וְהַגָּהוֹת ש"ד בְּשֵׁם המהר"ם).

ה. לֹא יֵשֵׁב בְּמִטָּה הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנֶיהָ. **הגה:** וְאָסוּר לֵישֵׁב עַל סַפְסָל אָרֹךְ שֶׁמִּתְנַדֶּדֶת וְאֵינָהּ מְחֻבֶּרֶת לַכֹּתֶל, כְּשֶׁאִשְׁתּוֹ נִדָּה יוֹשֶׁבֶת עָלָיו, (מָרְדְּכַי פ"ק דְּשַׁבָּת בְּשֵׁם צָפְנַת פַּעְנֵחַ בְּשֵׁם רַשִׁ"י). וְיֵשׁ מַתִּירִים כְּשֶׁאָדָם אַחֵר מַפְסִיק וְיוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶן (אַגָּדָה פֶּרֶק הַתִּינֹקֶת ות"ה סִימָן רנ"א). וְכֵן לֹא יֵלֵךְ עִם אִשְׁתּוֹ בַּעֲגָלָה אַחַת אוֹ בִּסְפִינָה אַחַת, אִם הוֹלֵךְ רַק דֶּרֶךְ טִיּוּל כְּגוֹן לְגִנּוֹת וּפַרְדֵּסִים וְכַיּוֹצֵא בָזֶה; אֲבָל אִם הוֹלֵךְ מֵעִיר לְעִיר לִצְרָכָיו, מֻתָּר אַף עַל פִּי שֶׁהוּא וְאִשְׁתּוֹ הֵם לְבַדָּן, וּבִלְבַד שֶׁיֵּשְׁבוּ בַּדֶּרֶךְ שֶׁלֹּא יִגְּעוּ זֶה בָּזֶה (כָּל זֶה בת"ה סִימָן רנ"א).

י. כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשָׂה לְבַעֲלָהּ, נִדָּה עוֹשָׂה לוֹ, חוּץ מִמִּזִיגַת הַכּוֹס, שֶׁאֲסוּרָה לִמְזֹג הַכּוֹס בְּפָנָיו (בֵּית יוֹסֵף וְכֵן מַשְׁמָע מִמָּרְדְּכַי פ"ק דְּשַׁבּוּעוֹת וכ"מ מִדִּבְרֵי הַפּוֹסְקִים), וּלְהַנִּיחוֹ לְפָנָיו עַל הַשֻּׁלְחָן אֶלָּא אִם כֵּן תַּעֲשֶׂה שׁוּם הֶכֵּר, כְּגוֹן שֶׁתַּנִּיחֶנּוּ עַל הַשֻּׁלְחָן בְּיַד שְׁמֹאל אוֹ תַּנִּיחֶנּוּ עַל הַכַּר אוֹ עַל הַכֶּסֶת, אֲפִלּוּ בְּיַד יְמִינָהּ.

יא. אֲסוּרָה לְהַצִּיעַ מִטָּתוֹ בְּפָנָיו; וְדַוְקָא פְּרִיסַת סְדִינִים וְהַמִּכְסֶה שֶׁהוּא דֶּרֶךְ חִבָּה, אֲבָל הַצָּעַת הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת שֶׁהוּא טֹרַח וְאֵינָהּ דֶּרֶךְ חִבָּה, שָׁרֵי. וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו, הַכֹּל מֻתָּר אֲפִלּוּ הוּא יוֹדֵעַ שֶׁהִיא מַצֶּעֶת אוֹתָם.

יב. אֲסוּרָה לִצֹּק לוֹ מַיִם לִרְחֹץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, אֲפִלּוּ אֵינָהּ נוֹגַעַת בּוֹ וַאֲפִלּוּ הֵם מַיִם צוֹנְנִים.

יג. כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לִמְזֹג לוֹ כָּךְ הוּא אָסוּר לִמְזֹג לָהּ; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ לִשְׁלֹחַ לָהּ כּוֹס שֶׁל יַיִן אָסוּר, לֹא שְׁנָא כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לֹא שְׁנָא כּוֹס אַחֵר, אִם הוּא מְיֻחָד לָהּ; אֲבָל אִם שׁוֹתִים הֵם מֵאוֹתוֹ הַכּוֹס וְשָׁתִית אִיהִי אַבַּתְרַיְהוּ, לֵית לָן בָּהּ.

טו. אִם הוּא חוֹלֶה וְאֵין לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ זוּלָתָהּ, מֻתֶּרֶת לְשַׁמְּשׁוֹ, רַק שֶׁתִּזָּהֵר בְּיוֹתֵר שֶׁתּוּכַל לְהִזָּהֵר מֵהַרְחָצַת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו וְהַצָּעַת הַמִּטָּה בְּפָנָיו.

תם ונשלם שבח לבורא עולם

94. יו"ד קצה,טו. והב"י תמה, מאחר שהוא כותב שתיזהר מהרחצת פניו והצעת המיטה, מאי נינהו שאר תשמישים שהיא אסורה לעשות לו אם היה לו מי שישמשנו, הרי כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, נדה עושה חוץ משלוש, הנך תרי ומזיגת הכוס?! מקורות - רא"ש (שו"ת, כלל כט, סי' ג).

מפתח עניינים

לפי סדר השו"ע

יורה דעה

(המקור משמאל, הינו המקום בחיבור בו התבארה ההלכה שבשו"ע. במקרים בהם ישנה בחיבור, הרחבה של מקור ממסכת אחרת, מצויין הדף בחיבור בו הובא מקור זה, ובסוגריים, המקור מהמסכת האחרת)

סימן קפג

א - נ"ז ב', אין דם מטמא, עד שתרגיש בבשרה. מהות ההרגשה. י"ט א', חמישה דמים טמאים באשה. כ"א ב', הרואה דם בשפופרת. מ"א ב', דם נידה מטמא בפנים כבחוץ. ל"ו ב', טמאה גם כשזב דמה באונס.

סימן קפד

א - י"ג א', יד המרבה לבדוק, בנשים משובחת. י"ב א', אשה מהו שתבדוק עצמה לבעלה.

ב - ס"ג ב' (שבועות י"ח ב'), והזרתם, אזהרה לבנות ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן. ימי המבוכה.

ג - ט' ב', רשב"א, אין חובת פרישה מאשתו זקנה או קטנה סמוך לוסת שאינו קבוע.

ד - ס"ג ב', היתה למודה לראות בהנץ החמה, אך ספק אם קודם הנץ או אחריו.

ה - ס"ג ב', היה למודה להיות רואה עם הנץ, מתי פרישה. רגילה לראות מקודם הנץ עד אחר הנץ.

ו - ס"ג ב', וסת שנמשך מספר ימים.

ז - ט' ב', פרישה במעוברת ומניקה.

ח - ל"ט א', היתה במחבא טהורה, מפני שחרדה מסלקת את הדמים היתה נחבית.

ט - ט"ז א', הגיע שעת וסתה ולא בדקה ולבסוף בדקה.

י - ס"ג ב' (יבמות ס"ב ב'), חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך.

יא - ט"ו א', נשים בחזקת טהרה לבעליהן. ט"ו ב', אשה שיש לה וסת, בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה י"ב א', חמרין ופועלין וכו' נשיהם בחזקת טהרה.

יב - ט"ו א', כל הנשים בחזקת טהרה, מתי צריך לשאול אשתו אם מותרת לו.

סימן קפה

א - י"ב א', הניח אשתו בחזקת טומאה, טמאה עד שתאמר טהורה אני. י"ב א', (כתובות ע"ב א'), מניין לנדה שסופרת לעצמה.

ב - י"ב א' (כתובות ע"ב א'), הוחזקה נדה בשכנותיה.

ג - י"ב א' (כתובות כ"ב א'), נתנה אמתלא לדבריה.

ד - י"ב א' (שבועות י"ד ב'-י"ח א'), היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב. נועץ עשר צפרניו בקרקע.

סימן קפו

א - י"ג א', יד המרבה לבדוק, בנשים משובחת. י"ב א', אשה מהו שתבדוק עצמה לבעלה. י"ד א', דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים. והצנועות מתקנות שלישי.

ב - י"א ב', אינה עסוקה בטהרות לא בעיא בדיקה. י"ב א', כל לבעלה לא בעי בדיקה. י"ב ב', רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים.

ג - י"ב ב', וסת חצי קבוע.

סימן קפז

א-יב,יד - ס"ו א', רואה דם מחמת תשמיש. כל הסוגיא.

יג - ס"ד ב' (נדה י"א ב'), בתולה שרואה דם כשמשמשת, מתי נחשבת רדמ"ת.

סימן קפח

א - י"ט א', חמשה דמים טמאים באשה. דם הירוק.

ב - כ' ב', נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואבדתיו. כזה טיהר איש פלוני חכם.

ג - כ"א ב', הרואה דם בשפופרת. המפלת חתיכה.

ד - כ"ב א', המפלת קליפות, שערות, יבחושים. דם יבש. כ"ב ב', תטיל למים ובפושרין. נ"ו א', כמה היא שרייתן בפושרין.

סימן קפט

א - ט"ו א', הבאין מן הדרך, נשיהן בחזקת טהרה. אמר ריש לקיש והוא שבא ומצאה בתוך ימי עונתה. ס"ג ב', והזרתם, אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן. אותה עונה.

ב - ס"ג ב', אין האשה קובעת וסת עד שתקבענה ג' פעמים. וכן לעניין עקירתו. ס"ד א', למיחש לה בחדא זימנא חיישא.

ג - ס"ג ב', וסת לשעות.

ד - ט"ז א', עברה עונת הוסת ולא בדקה.

ה - ס"ד א', וסת לדילוג.

ו - ס"ג ב', קביעת וסת לימי החודש. ל"ט ב', כגון דחזאי ריש ירחא וריש ירחא וכו'. י"א א', וסת לימי השבוע.

ז - ס"ד א', וסת לדילוג בימי החודש.

ח - ס"ד א', שיטת רבינו חננאל בוסת לדילוג חלילה.

ט - ס"ד א' (בבא קמא ל"ז א'), וסת הסירוג. ראתה בראש חודש ניסן, סיון, אב.

י - ס"ד א', וסת לדילוג שאינו שווה.

יא - ס"ד א', אין חוששת לוסת הדילוג עד שתקבענו.

יב - ס"ד א' (בבא קמא ל"ז א'), וסת הסירוג.

יג - ס"ג ב', וסת לפי מה נקבע, עונות או ימים.

יד-טז - ס"ג ב', שינו בוסת הפלגה. היתה למודה להיות רואה יום עשרים ושינתה ליום שלושים. עקירת וסת הפלגה, ווסת החודש.

יז-יח - י"א א, וסת שנקבע מחמת אונס. וסת לימים וקפיצות.

יט-כג - ס"ג ב', וסת הגוף. וסת לפיהוק. לפיהוק וימים. וסת לאכילת דברים חריפים.

כד-כה - ס"ג ב', זמן האיסור בוסתות הגוף. ובתוך שעת הוסת. ובמקרה שרגילה שראייתה נמשכת גם לאחר הוסת.
ס"ד א', וסת הגוף נעקר רק בבדיקה.

כז - ד' ב', ואימתי הגיע זמנה לראות? משהגיעו ימי הנעורים.
ט' ב', תינוקת שלא הגיע זמנה לראות, נחשבת מסולקת דמים. לאחר כמה ראיות קובעת וסת.
ט"ז א', וסתות דאורייתא או דרבנן.

כח-לא - ז' א', איזוהי זקנה כל שעברו עליה שלוש עונות סמוך לזקנתה. ט' ב', הגדרת סמוך לזקנתה, וכל דיני וסת זקנה.

לב - ס"ד א', קביעת וסת בתוך וסת.

לג-לד - ח' ב' - ט' א', הגדרות ודינים מעוברת ומניקה.

סימן קצ

א - נ"ז ב', בבשרה עד שתרגיש בבשרה. נ"ח ב', דם שיצא שלא בהרגשה. שלא אמרו חכמים כתמים להחמיר אלא להקל, וכו', דם ולא כתם. נ"ג ב', כתמים צריכים הפסק טהרה.

ב - ה' א', כל הנשים כתמן טמא חוץ מתינוקת, שאפילו סדינים שלה מלוכלכים בדם אין חוששים. הגיע זמנה לראות, יש לה כתם. משהגיעו ימי הנעורים. י' א', כתם שבין שניה ושלישית.

ג - י' ב', תינוקת ששופעת כל ז' אינה אלא ראיה אחרת. דין מדלפת.

ה - נ"ח ב', כתם בשיעור של גריס. תולה במאכולת אע"פ שלא הרגה. פשפש ארכו כרוחבו. שיעור גריס. גריס גדול.

ו - נ"ז ב', כתם על בשרה האם צריך שיעור.

ז - נ"ח ב', תולה בפשפש ועד כתורמוס.

ח - נ"ח א', טיפין טיפין מהו.

ט - נ"ח א', צורת הכתם. כשיר מהו. כשורה מהו. טיפין טיפין מהו. לרוחב ירכה מהו.

י - נ"ז ב', נ"ט ב', ס' ב' כל דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים. ס"א ב', בגד צבוע האם מטמא משום כתם.

יא - נ"ז ב', כתם על בשרה, כנגד בית התורפה, על עקבה, ראש גודלה, שוקה, פרסותיה וכו'. איזדקרה. עברה בשוק של טבחים.

יב - נ"ז ב', ראתה על חלוקה.

יג - נ"ז ב', ראתה על בית יד של חלוק.

יד - נ"ז ב', היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה. וכן בפוליוס.

טז - נ"ז ב', אם יש לה מכה בצוואר ונמצא כתם בחלוק, אפילו למטה מהחגור, תולה במכתה.

יז - נ"ט א', היו עליה טיפי דמים למטה וטיפי דמים למעלה, תולה בעליון עד כגריס.

יח - נ"ט א', וכתמים עצמן דרבנן. נ"ח ב', ותולה בכל דבר שיכולה לתלות. עברה בשוק של טבחים. נ"ז ב', על בשרה ספק טמא ספק טהור, טמא. נ"ח א', היתה לה מכה בצוארה שתוכל לתלות, תולה. נ"ח ב', אם יש בה מכה והיא יכולה להגלע ולהוציא דם, הרי זו תולה.

יט - נ"ח ב', ותולה בבנה או בבעלה.

כ - נ"ח ב' (מראשונים), תליה בבעלה כשיוצא ממנו דם מפי האמה.

כא - נ"ח ב' (מראשונים), היכא דאשתכח כתם בשיפולה מאחורה, ומכה איכא מקמה.

כב - נ"ח ב', עברה בשוק של טבחים, ספק ניתז עליה, תולה. ספק עברה ספק לא עברה, טמאה.

כג - נ"ט א', נתעסקה באדום אין תולה בו שחור. נ"ח ב', מעשה ותלה רבי מאיר בקילור ורבי תלה בשרף שקמה.

כד - נ"ט א', כי קאמר רבא דאתעסקא בתרנגולת דאית בה כמה מיני דמא.

כה-כז - נ"ח ב', שתי נשים שנתעסקו בצפור אחד ואין בו אלא כסלע דם, ונמצא כסלע על זו וכו' שתיהן טמאות.

כח - נ"ט א', נמצא עליה כגריס ועוד ואותו עוד רצופה בו מאכולת.

כט - נ"ח ב', תולה בפשפש ועד כתורמוס.

ל - נ"ח ב', האם תולה בזמן הזה.

לא - ס"א ב', שבעה סמנין מעבירין על הכתם.

לב - נ"ח א', ההיא איתתא דאשתכח לה דמא במשתיתא וכו'.

לג - י"ד א', בדקה בעד בדוק ונמצא עליו דם. והדין כשהניחתו בקופסה. אותו מקום בדוק אצל מאכולת.

לד - י"ד א', בדקה בעד הבדוק. נ"ט א', כתם משוך ועגול בחלוק ובעֵד.

לה - י"ד א', בדקה בבעד הבדוק וטחתו בירכה, ולמחר מצאה עליו דם.

לו - י"ד א', בדקה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דם.

לח - י"ד ב', הגדרת עד בדוק ושאינו בדוק.

לט - י"ד ב', חלוק הבדוק ושאינו בדוק. וכן ס' ב', סוגית שלוש נשים שהיו ישנות במיטה אחת.

מ - נ"ח א', בדקה חלוקה והשאילתו לחברתה.

מא - נ"ט ב', השאילה חלוקה לנכרית או לנדה, הרי זו תולה בה.

מב - ס' א', השאילתו לסופרת שבעה נקיים.

מג - ס' א', מהו לתלות כתם בכתם.

מד-מה - ס' א', תליה בעצמה.

מו - נ"ו ב', שחזקת בנות ישראל בודקות חלוקיהן בשעת כבוסיהן, שמע מינה חזקתו בדוק. אינו דומה כתם שלאחר כיבוס וכו' שזה מקדיר וזה מגליד.

מט - נ"ט ב', ג' נשים שלבשו חלוק אחד או שישבו על ספסל אחד ונמצא עליו דם. דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל כתמים. ס' ב', כיצד תולות זו בזו, עוברה ושאינה עוברה, תולה בשאינה עוברה. מניקה ושאינה מניקה, תולה בשאינה מניקה.

נ - ס' ב', ג' נשים שהיו ישנות במיטה אחת ונמצא דם תחתת אחת מהן.

נא - ס' ב', בדקה אחת מהן ונמצאת טמאה, היא טמאה ושתיהן טהורות. והוא שבדקה עצמה כשיעור וסת.

נב - ס' ב', תולה עוברה בשאינה עוברה.

נד - נ"ג ב', אין בכתמים משום וסת.

סימן קצא

א - נ"ט ב', אשה שעשתה צרכיה וראתה דם.

סימן קצב

א-ג - ס"ו א', דם חימוד, תבעוה לינשא ונתפייסה, צריכה שתשב שבעה נקיים.

ד - ס"ו א' (כתובות ד' א'), איסור ייחוד בכלה שפירסה נדה. אשה שנשאת קודם שישבה שבעה נקיים, וטבלה.

סימן קצג

א - ס"ה ב', הלכה, בועל בעילת מצוה ופורש. האם מותר לגמור ביאתו. דיני הרחקה מבתולה שנבעלה בעילת מצוה.

סימן קצד

א - ל"ו א', דם טוהר האידנא.

ב - ל' א', המפלת ליום ארבעים, אינה חוששת לולד.

ג - כ"א ב', המפלת חתיכה. כ"ג א', המפלת צורות בזמן הזה. כ"ד ב', המפלת בזמן הזה. כ"ה א', המפלת שפיר.

ד - כ"ו ב', אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא. כ"ז א', מעשה ותלו את השליא בולד עד כ"ג ימים וכו'. הדין כשהפילה נפל.

ה - כ"ז א', לא אמרו תולין אלא בשליא הבאה אחר הולד. כ"ד ב', המפלת שליא תשב לזכר ולנקבה.

ו - כ"ז א' (בבא קמא י"א א') שליא שיצתה מקצתה ביום ראשון מקצתה ביום שני.

ז - כ"ו ב', המפלת מין בהמה חיה ועוף ושליא עמהן, בזמן שקשורה, אין חוששין לולד אחר. וכו'.

ח - כ"ח א', המפלת טומטום ואנדרוגינוס, תשב לזכר ולנקבה.

ט - כ"ט א', המפלת ואין ידוע מהו, תשב לזכר ולנקבה.

י - כ"ח א', יצא מחותך, משיצא רובו הרי הוא כילוד. יצא כדרכו, עד שיצא רוב ראשו.

יא - כ"ח א', הוציא עובר את ידו והחזירה, אמו טמאה לידה.

יב - מ"ב ב', הוציא ראשו חוץ לפרוזדור.

יד - מ' א', יוצא דופן אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה ואין חייבין עליו קרבן. מ"א ב', אין אשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערותה.

סימן קצה

(כל ההפניות בסימן זה, למעט סעי' א, הינן לסוגיות שהתבארו בנספח)

א - שבת ס"ד ב' (הובא בחיבור, ס"ו ב'), טבילת נדה. שחוק וקלות ראש.

ב - שבת י"ג א', נגיעה באשתו נדה. כתובות ס"א א', הושטה מיד ליד.

ג - שבת י"א א', לא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה. אכילה בשולחן אחד עם אשתו נדה.

ד - נספח, ראשונים, שתיה משיורי כוס ששתתה אשתו.

ה - נספח, ראשונים, שינה וישיבה במיטה המיוחדת לה.

ו - שבת י"ג א', נדה מהו שתישן עם בעלה היא בבגדה והוא בבגדו.

ז - נדרים כ' א', הסתכלות באשתו נדה. כל המסתכל בעקבה של אשה, הויין לו בנים שאינן מהוגנין. אמר רב יוסף ובאשתו נדה.

ח - קידושין פ' א', הוחזקה נדה בשכינותיה, בעלה לוקה עליה משום נדה.

ט - שבת ס"ד ב', אבות דרבי נתן (ריש פרק ב), התקשטות בימי נדה.

י-יב - כתובות ס"א א', כל מלאכות שאשה עושה לבעלה נדה עושה חוץ ממזיגת הכוס והצעת המיטה והרחצת פניו ידיו ורגליו.

יג - מסכת כלה (פרק א), איסור מזיגת ושיגור כוס לאשתו נדה.

יד - שבת י"ג א', הרחקות בימי ליבון.

טו - נספח, ראשונים, מלאכות שנדה עושה לבעלה החולה.

טז - שבת י"ג א', מקיש אשה נדה לאשת רעהו וכו' ופליגא דרבי פדת דאמר לא אסרה תורה אלא קורבה של גלוי עריות בלבד. הדין כשאשתו נדה חולה.

יז - נספח, ראשונים, מישוש דופק נדה חולה, שבעלה רופא. דיון בראשונים ואחרונים אם כל נגיעה בערוה אסורה מהתורה.

סימן קצו

א - ס"ט א', זבה שהפרישה בטהרה. ל"ג א', יום שפוסקת בו סופרתו למניין שבעה.

ב - ס"ח א', זמן הפסק טהרה. מוך דחוק.

ג - ס"ח ב', צבע הבגדים לאחר הפסק טהרה.

ד - ס"ח ב', הבדיקות בשבעת ימי הנקיים. י"ז א', בית מונבז לשבח, שהיו בודקים מיטותיהם ביום.

ה - ס"ח א', אינה מונה שבעה נקיים אלא לאחר הפסק טהרה.

ו - י"ז א', הני שחקי דכיתנא, מעלי לבדיקה. אין בודקין את המיטה אלא בפקולין. אין בודקין את המיטה לא בעד אדום ולא בעד שחור. י"ב ב', מהות הבדיקות. בדיקת חורים וסדקים, עד היכן.

ז - י"ג ב', סומא איהי תבדוק לנפשה ותיחזי.

ח - י"ג ב', בדיקת חרשת.

ט - י"ג ב', יד המרבה לבדוק בנשים, משובחת.

י - ל"ג ב', אחר תטהר, אחר אחר לכולן, שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם.

יא-יג - ל"ג ב', מ"ב א', פולטת שכבת זרע.

סימן קצז

א - ס"ו ב' (שבת י"ג א'), טבילה לנדה מן התורה, מניין.

ב - ט"ו ב', בעלה מחשב ימי וסת ובא עליה. האם אשה יכולה להשהות טבילתה. ס"ז ב', טבילה בזמנה מצוה.

ג - ס"ז ב' (פסחים צ' ב'), נדה ויולדת טבילתן בלילה. מכדי האידנא כולהו ספק זבות ליטבלינהו ביממא דשביעאה. אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן וכו'.

ד - ס"ז ב', אתקין רב אידי בנרש למטבל ביומא דתמניא משום אריותא.

ה - ס"ז ב', עברה וטבלה ביום.

סימן קצח

א - ס"ז ב', דבר תורה רובו המקפיד עליו חוצץ וכו', וגזרו על רובו שאינו מקפיד ועל מיעוטו המקפיד. רמ"א, טבילה בדברים שאינם חוצצים.

ה - ס"ז א', נימא אחת קשורה, חוצצת. שלוש אינן חוצצות. שתיים איני יודע.

ז - ס"ז א', לפלוף שבעין.

ח - ס"ז א', כחול שבתוך העין ושעל גבי העין.

ט - ס"ז א', דם יבש. גלד. הני רבדי דכוסילתא.

י - ס"ז ב' (משנה מקוואות), רטיה שעל המכה.

יא - ס"ז א' (משנה מקוואות), חץ תחוב באדם, אם חוצץ.

יב - ס"ז א' (משנה מקוואות) לכלוך מחמת זיעה.

יג - ס"ז א' (משנה מקוואות), מלמולין שעל הבשר, חוצצים.

יז - ס"ז א', צבע ואיפור אם חוצצים.

יח - ס"ז א' (משנה ותוספתא דמקוואות), בצק וצואה שתחת הצפורן.

יט - ס"ז א' (ראשונים), נפיחות על הצפורן.

כ - ס"ז א', צפורן אם חוצצת.

כא - ס"ז א' (משנה ותוספתא דמקוואות), צפורן המדולדלת.

כג - ס"ז ב' (תוספתא מקוואות) השירים והנזמים והטבעות, אם רפויים אינם חוצצים. וכן אגד.

כד - ס"ו ב', מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה, ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה.

כה - ס"ו ב', בית הקמטים ובית הסתרים, נהי דביאת מים לא בעינן, מקום הראוי לביאת מים בעינן.

כו - ס"ו ב', טבלה ולא בדקה בבית הסתרים קודם טבילתה.

כז - ס"ז א' (אחרי סוגית דיני חציצה ואופן הטבילה), נתנה שערה בפיה, או קרצה שפתותיה, או קפצה ידה.

כח - ס"ז א' (אחרי סוגית דיני חציצה ואופן הטבילה), טבלה וקפצה ידה, והדין כשחברתה אוחזתה.

ל - ס"ו ב', בראשונים, אינה צריכה להגביה רגליה בשעת טבילתה אם אין שם טיט.

לא - ס"ו ב' (מקוואות ה,ב), אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול. גזירת מרחצאות.

לב - ס"ו ב', עמידה על סילון הקבוע בקרקעית הטבילה.

לג-לד - ס"ז א', אשה לא תטבול בנמל. אבוה דשמואל עבד לבנתיה מקוואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי.

לה - ס"ז א', אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה. אשה נראית כאורגת ומניקה את בנה.

לט - ס"ז א', פתחה עיניה ביותר או עצמה עיניה ביותר לא עלתה לה טבילה.

מ - ס"ו ב', בלנית.

מא - ס"ז ב', נתנה תבשיל לבנה וטבלה ועלתה לא עלתה לה טבילה. ולגירסת רבינו חננאל: מפשלת בנה וטובלת לא עלתה לה טבילה.

מג - ס"ו ב', בית הסתרים בעינן שיהיה ראוי לביאת מים. אספלנית מלוגמא ורטיה שעל בית הסתרים, חוצצים.

מו - ס"ז א', נדה שטבלה בבגדיה.

מח - ס"ח א' (חולין ל"א א'), כוונה בטבילה, נדה שנפלה למים.

ס"ח א' (עירובין נ"ה ב'), יושבי צריפין, על בנותיהם הוא אומר ארור שוכב וכו' מפני שמרגישין זה לזה בטבילה. משערי דורא, אשה היוצאת מטבילה תיזהר לא לפגוע בשום דבר טמא.

סימן קצט

א - ס"ו ב', לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים. בבא קמא פ"ב א', עשר תקנות תיקן עזרא, ושתהא אשה חופפת וטובלת.

ב - ס"ו ב', אשה לא תחוף לא בנתר ולא באהל. לא תחוף אלא בחמין.

ג - ס"ח א', חפיפה ביום או בלילה, כשאפשר וכשאי אפשר, חפיפה סמוך לטבילה.

ד - ס"ח א', לא תחוף בערב שבת ותטבול במוצאי שבת.

ה - ס"ח א', טבילה בליל שבת.

ו - ס"ז ב', אופנים בהם אפשר להרחיק חפיפה מטבילה.

ז - ס"ח א', חפיפה מערב שבת וטבילה ביום שבת במקום שיראות לטבול בלילה.

ח - ס"ו ב', הדין כשלא חפפה. ס"ח א', עיון סמוך לטבילה.

ט - ס"ו ב', לא בדקה בבית הסתרים לפני טבילתה.

י - ס"ו ב', טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ.

יא - ס"ו ב' (חולין י' א'), טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ, אע"פ שנתעסק באותו המין כל היום, לא עלתה לו טבילה.

יב - ס"ו ב', טבלה ולא בדקה בבית הסתרים קודם טבילתה, ואחר הטבילה התעסקה בדבר חוצץ.

יג - ס"ז א', נתנה תבשיל לבנה וטבלה ועלתה, לא עלתה לה טבילה.

סימן ר

א - ס"ח ב' (פסחים ז' ב'), ברכת הטבילה.